

TOMASZ PIETRAS

OPOROWSCY HERBU SULIMA

KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ
W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

OPOROWSCY HERBU SULIMA
KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ
W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE

WYDAWNICTWA
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

TOMASZ PIETRAS

OPOROWSCY HERBU SULIMA

KARIERA RODZINY MOŻNOWŁADCZEJ
W PÓŻNOŚREDNIOWIECZNEJ POLSCE

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2013

BIBLIOTHECA THOMASOVIENSIS VOL. II

Redaktor naczelny serii: *Krzysztof Tomasz Witczak*

Tomasz Pietras
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny
Katedra Historii Historiografii i Nauk Pomocniczych Historii
90-219 Łódź, ul. A. Kamińskiego 27a
tomhislodz@gmail.com

RECENZENT

Sobiesław Szybkowski

EDYCJA TEKSTU, SKŁAD I ŁAMANIE

Tomasz Pietras

PROJEKT OKŁADKI

Barbara Grzejszczak

Na okładce wykorzystano zdjęcia lotnicze zamku w Oporowie k. Kutna
fot. Marek Wysocki (2009) oraz portalu kaplicy zamkowej w Oporowie
fot. Anna Majewska-Rau, archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2014

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.6557.14.0.M

ISBN (wersja drukowana) 978-83-7969-065-7
ISBN (ebook) 978-83-7969-197-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

Pani Profesor Alicji Szymczakowej
z serdecznymi podziękowaniami

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Rozdział I <i>Pierwsze pokolenia. Początki kariery Oporowskich w ziemi łęczyckiej do 1391 roku</i>	19
Początki Sulimów w ziemi łęczyckiej	19
Pierwszy właściciel Oporowa	25
Stefan z Oporowa, sędzia łęczycki	31
Bogusław z Oporowa, scholastyk łęczycki	33
Włodzimierz z Oporowa, sędzia łęczycki	37
Trzeci z braci Oporowskich	39
Rozdział II <i>Wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa – budowniczy rodzinnej fortuny</i>	43
Kariera polityczna Mikołaja z Oporowa	43
Działalność majątkowa Mikołaja z Oporowa w ziemi łęczyckiej	53
Kujawskie małżeństwo łęczyckiego wojewody	65
Rozdział III <i>Prymas Władysław z Oporowa i jego bracia. Pokolenie synów wojewody Mikołaja</i>	73
Stefan z Chodowa i Oporowa, kasztelan brzeziński	73
Władysław z Oporowa, podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński	83
Jan z Goślubia	117
Bogusław ze Służewa i Oporowa, wojewoda inowrocławski	120
Mikołaj z Miłonic i Oporowa, kasztelan brzeziński	132
Piotr z Oporowa, wojewoda łęczycki	139

Rozdział IV <i>Kariery Oporowskich w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku</i>	163
Andrzej Oporowski, biskup i podkanclerzy koronny	163
Jan Oporowski (starszy), wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski	177
Andrzej Oporowski, kanonik włocławski, gnieźnieński i kruszwicki	196
Jan Oporowski (młodszy), wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski	201
Młodzi bracia Oporowscy, starostowie kruszwicy	219
Mikołaj Oporowski, kasztelan kruszwicki, brzeziński i brzeski kujawski	222
Andrzej Oporowski, tenentariusz Nakonowa, wojewoda inowrocławski, brzeski kujawski i łęczycki	230
Zakończenie	253
Bibliografia	263
Tablice genealogiczne	283
Summary	295
Wykaz skrótów	299
Wykaz ilustracji	301
Indeks osób	303

WSTĘP

Monografia ta mieści się w nurcie badań genealogiczno-prozopograficznych nad rodziną szlachecką w Polsce późnośredniowiecznej. Rodzina Oporowskich herbu Sulima była jedną z najważniejszych rodzin możnowładczych działających na obszarze tzw. szerokiej Wielkopolski (obejmującej województwa poznańskie, kaliskie, sieradzkie, łęczyckie, Kujawy i ziemię dobrzyńską) w późnym średniowieczu (XIV – pocz. XVI w.). Z jej szeregów rekrutowało się m.in.: dwóch szefów kancelarii królewskiej Jagiellonów – podkanclerzy Władysław z Oporowa oraz Andrzej (jego bratanek, syn wojewody łęczyckiego Piotra), dwaj biskupi (Władysław i Andrzej), w tym prymas Polski (tenże Władysław), liczni zasiadający w radzie królewskiej wojewodowie i kasztelanowie oraz wysoko postawieni w hierarchii duchowni – prałaci i kanonicy najważniejszych polskich kapituł katedralnych. Wielu członków rodziny Oporowskich brało aktywny udział w kształtowaniu polityki wewnętrznej i zagranicznej Polski, zwłaszcza w okresie panowania Władysława Jagiełły i jego młodszego syna Kazimierza Jagiełłończyka. Oporowscy zaliczali się w XV stuleciu stale do stronnictwa dworskiego oraz często angażowali w różne akcje polityczne Jagiellonów. Z całą pewnością można więc zaliczyć tę rodzinę, a przynajmniej niektórych jej przedstawicieli, do elity ogólnopolskiej. To wystarczający powód, aby zająć się nieco bliżej dziejami tej łęczyckiej rodziny możnowładczej, zwłaszcza że znakomitych, nowoczesnych monografii, doczekały się dotąd głównie rodziny związane z Małopolską (np. Tarnowscy herbu Leliwa, Tęczyńscy herbu Topór, Szafrancowie herbu Stary Koń, Czyżowscy herbu Półkozic, Rogowscy herbu Działosza czy Kmitowie herbu Szreniawa)¹. Monografia Oporowskich

¹ W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV-XV*, Warszawa 1971; tenże, *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*,

herbu Sulima jest nieśmiałą próbą wpisania się w ten nurt badań i nawiązania do tego typu publikacji – serii monografii późnośredniowiecznych rodzin możnowładczych. Moim głównym celem badawczym będzie wskazanie przyczyn oraz kolejnych etapów kariery rodziny Oporowskich, próba odpowiedzi na pytanie: od kiedy można zaliczyć ich do kręgu lokalnej elity szlacheckiej (w rodzinnej ziemi łęczyckiej) oraz do elity ogólnopolskiej.

Za początkową cezurę chronologiczną książki można uznać 1339 r., gdy w źródłach po raz pierwszy pojawił się włodarz łęczycki Stefan, dziedzic Oporowa². W poszukiwaniu antenata rodziny Oporowskich cofam się jednak w czasie nieco bardziej, do przełomu XIII i XIV w. Cezurę końcową stanowią pierwsze lata XVI w., czyli przełom średniowiecza i czasów nowożytnych, choć z przyczyn genealogicznych kończę omawianie dziejów tej rodziny na latach 1540–1542, kiedy zmarli wojewodowie brzeski kujawski Jan Oporowski (młodszy) oraz łęczycki Andrzej Oporowski, przedstawiciele szóstego już pokolenia dziedziców Oporowa. Zasięg geograficzny książki stanowią wszystkie miejsca związane z działalnością polityczną i majątkową Oporowskich. Najwięcej uwagi poświęcam jednak ich posiadłościom w województwie łęczyckim, skupionym wokół Oporowa w powiecie orłowskim, od którego urobiono nazwisko Oporowski.

Monografia Oporowskich została oparta na szerokiej kwerendzie źródłowej, przede wszystkim w archiwalnych źródłach sądowych z terenu województwa łęczyckiego (księgi ziemskie i grodzkie łęczyckie, najstarsze księgi ziemskie orłowskie i brzezińskie), w mniejszym stopniu także z Kujaw (niektóre księgi grodzkie brzeskie)³. Wartościowym źródłem okazały się doku-

Warszawa 1985; A. Sochacka, *Jan z Czyżowa, namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Lublin 1993; J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997; J. Sperka, *Szafraniec herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*, Katowice 2002; R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005.

² T. Nowak, *Nieznany dokument Władysława, księcia dobrzyńskiego i łęczyckiego z 1339 r.*, [w:] *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, pod red. T. Grabarczyka, A. Kowalskiej-Pietrzak i T. Nowaka, Warszawa 2011, s. 625–632 – dzięki odkryciu w księgach łęczyckich z końca XVI w. nieznanego wcześniej dokumentu średniowiecznego, cofnął najstarszą wzmiankę źródłową o Oporowie i Oporowskich o ćwierć wieku.

³ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), KZŁ; AGAD, KGŁ; AGAD, KZO; AGAD, KZBrzez; AGAD, KGB.

menty przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku⁴, zaś cennym uzupełnieniem materiału archiwalnego – rejestry z ksiąg ziemskich i grodzkich z terenu Wielkopolski sporządzone przez Włodzimierza Dworzaczka i wydane przez zespół Biblioteki Kórnickiej PAN w formie elektronicznej pt. *Teki Włodzimierza Dworzaczka*⁵. Zrezygnowałem z omówienia w tej książce genealogii kilku innych rodzin szlacheckich, wywodzących się z pnia Oporowskich a działających głównie na Kujawach (Służewscy, Chodowscy) i w Wielkopolsce (Goślubscy, Grocholscy), chciałbym bowiem zająć się dziejami tych rodzin w odrębnej monografii, po pogłębieniu kwerend źródłowych o dalsze księgi sądowe z tych województw.

Ze źródeł drukowanych dla tematyki tej pracy bezcenne okazały się zwłaszcza dokumenty opublikowane w *Kodeksie dyplomatycznym Wielkopolski*⁶ oraz dwie edycje dokumentów zakonu paulinów – dawniejsza Jana Fijałka i nowa Janusza Zbudniewka⁷. Dla odtworzenia biografii tych spośród Oporowskich, którzy należeli do stanu duchownego, wartościowymi wydawnictwami źródłowymi są *Acta capitulorum* wydane na początku XX w. przez Bolesława Ulanowskiego oraz edycja *Bullarium Poloniae* Stanisława Kurasia i Ireny Sułkowskiej-Kurasiowej⁸. Dużo cennych informacji o sprawach rodzinnych i majątkowych Oporowskich, działających w końcu XV i XVI w., można znaleźć w *Metryce Koronnej*⁹. Sporo wiadomości przyniosły

⁴ Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Dokumenty samoistne.

⁵ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, Teki Dworzaczka. O zasadach tej edycji zob. J. Wisłocki, A. Bieniaszewski, R.T. Prinke, *Spuścizna Włodzimierza Dworzaczka*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1996, z. 24, s. 169–182.

⁶ KDW, t. I–IV, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1879; t. V, wyd. F. Piekosiński, Poznań 1908; t. VI: 1174–1400, oprac. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982; t. VII: 1401–1415, oprac. A. Gąsiorowski, R. Walczak, Warszawa–Poznań 1985; t. VIII: 1416–1425, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1989; t. IX: 1426–1434, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1990; t. X: 1435–1444, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Poznań 1993; t. XI: 1225–1444 i indeksy do t. VI–XI, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek, I. Skierska, Poznań 1999.

⁷ ZDPauli, oprac. J. Fijałek, z. 1: 1328–1464, Kraków 1938; ZDPauli, t. 2: 1464–1550, oprac. J. Zbudniewek, Warszawa 2004.

⁸ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, wyd. B. Ulanowski, t. II–III, Kraków 1902–1908; BP, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, t. I: 1000–1342, Rzym 1982; t. II: 1342–1378, Rzym 1985; t. III: 1378–1417, Rzym 1988; t. IV: 1417–1431, Rzym 1992; t. V: 1431–1449, Rzym 1995; t. VI: 1447–1464, Rzym 1998.

⁹ Wykorzystałem edycję regestów z *Metryki Koronnej*: MRPS, wyd. T. Wierzbowski, cz. I, Warszawa 1905; cz. II, Warszawa 1907; cz. III, Warszawa 1908; cz. IV, ks. 1, Warszawa 1910; cz. IV, ks. 2, Warszawa 1912; cz. IV, ks. 3, Warszawa 1915 oraz MRPC, t. 1: *Liber distinctus*

także edycje najstarszych ksiąg sądowych łęczyckich oraz kujawskich Adolfa Pawińskiego¹⁰. Z grupy źródeł narracyjnych wymienić trzeba oczywiście *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego* Jana Długosza, który żył współcześnie z najwybitniejszymi Oporowskimi – prymasem Władysławem z Oporowa i jego braćmi¹¹.

Władysław Semkowicz w artykule wydanym w 1910 r., zaprezentował hipotezę na temat pochodzenia, pierwotnego gniazda rodowego oraz najstarszych znanych przedstawicieli rodu Sulimów¹². Zająłem się bliżej tym zagadnieniem w osobnym artykule¹³. Książkowej biografii, autorstwa Zofii Wilk-Woś, doczekał się dotąd tylko jeden, niewątpliwie najwybitniejszy spośród żyjących w średniowieczu Oporowskich – Władysław z Oporowa, podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński¹⁴. Janusz Bieniak opracował dla *Polskiego Słownika Biograficznego* serię biogramów wybitnych przedstawicieli rodzin Oporowskich i Służewskich¹⁵. Autorami pozostałych biogramów są: Alicja Szymczakowa, Tadeusz Nowak, Jan Pakulski¹⁶ oraz

numero 10 annorum 1447–1454, Warszawa 1914 i nowsze wydawnictwo źródłowe *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483*, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005.

¹⁰ *Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419*, cz. 1–2, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. III–IV, Warszawa 1897; *Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418–1424*, wyd. J. K. Kochanowski, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. VII, Warszawa 1905.

¹¹ J. Długosz, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, oprac. D. Turkowska, ks. 10–12, Warszawa 1997–2005. Zob. także artykuł Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa arcybiskup gnieźnieński i prymas w opinii Jana Długosza*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 13–28.

¹² W. Semkowicz, *O początkach rodu Sulima*, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. III, 1910, nr 1, s. 4–8.

¹³ T. Pietras, *W kwestii pochodzenia Sulimów łęczyckich*, „Rocznik Łódzki” 2008, t. 55, s. 11–40.

¹⁴ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453), podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „Studia Claramontana”, t. 21, 2003, s. 174–449. Autorka opublikowała niedawno drugą, wartościową monografię – też, *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437–1493)*, Łódź 2013, ss. 364, w której zbadała m.in. personel kancelarii i dwór arcybiskupa Władysława z Oporowa.

¹⁵ J. Bieniak, *Oporowski Bogusław (Bogusz, właściwie Bogusław z Oporowa i Służewa) h. Sulima (ok. 1400–1453), wojewoda inowrocławski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 135–136; tenże, *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1435–1494), wojewoda brzeski kujawski*, tamże, s. 136–137; tenże, *Oporowski Mikołaj (właściwie Mikołaj z Oporowa) h. Sulima (ok. 1365–1425), wojewoda łęczycki*, tamże, s. 138–139; tenże, *Oporowski Piotr (właściwie Piotr z Oporowa) h. Sulima (ok. 1405–1467), wojewoda łęczycki*, tamże, s. 139–142; J. Bieniak, *Służewski Maciej h. Sulima (zm. 1501), wojewoda łęczycki, starosta malborski*, PSB, t. 39, Wrocław 1999, s. 167–168.

¹⁶ A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia i Bratoszewic h. Sulima (ok. 1420–1489), miecznik, podstoli, stolnik łęczycki*, PSB, t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 34–35; też, J. Pakulski, T. Nowak, *Stefan (Szczepan) z Oporowa h. Sulima (zm. 1370/1374), sędzia łęczycki*, PSB, t. 43,

Halina Kowalska¹⁷. Sławomir Leitgeber omówił genealogię dwóch wielkopolskich rodzin szlacheckich herbu Sulima wywodzących się w prostej linii od Oporowskich: Miłośskich – Grocholskich i Goślubskich – Sempelborskich¹⁸. Trzeba tu jeszcze koniecznie wymienić artykuły Sobiesława Szybkowskiego, wyjaśniające wiele kluczowych kwestii w genealogii Oporowskich¹⁹. Imiona i chronologię występowania urzędników ziemskich łęczyckich do końca średniowiecza ustalili J. Bieniak i A. Szymczakowa²⁰ a urzędników z województw kujawskich – S. Szybkowski²¹. Biogramy kilku kanoników herbu Sulima, m.in. członków rodziny Oporowskich, zostały zaprezentowane w opracowaniach prozopograficznych poświęconych poszczególnym kapitułom katedralnym i kolegiackim, m.in. autorstwa Andrzeja Radziwińskiego i Anny Kowalskiej-Pietrzak²². Pod wieloma względami ciągle wartościowe

Warszawa–Kraków 2004, s. 173; A. Szymczakowa, T. Nowak, *Stefan (Szczepan) z Chodowa i Oporowa h. Sulima (zm. między 1454 a 1455), kasztelan brzeziński, starosta chęciński, proto-plasta rodziny Chodowskich*, tamże, s. 157–158.

¹⁷ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej h. Sulima (zm. 1540), wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 134–135; też, *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1470–1540), wojewoda brzeski kujawski*, tamże, s. 137–138.

¹⁸ S. Leitgeber, *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny XV–XVIII w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 2, 1992, s. 27–46; tenże, *Goślubscy vel Sempelborscy herbu Sulima. Przyczynek do dziejów rodziny XV–XVI w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 4, 1994, s. 39–46. Źródłowy Sempelbork to współcześnie Sępólno Krajeńskie, miasto powiatowe w województwie kujawsko-pomorskim.

¹⁹ S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy*, [w:] tegoż, *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003, s. 183–215; tenże, *Uwagi do genealogii Kościeleckich herbu Ogon*, [w:] tamże, s. 105–136; tenże, *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*, [w:] *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006, s. 283–317; tenże, *Kochali się, czy nie kochali? O trudnościach badawczych dotyczących ustalenia wzajemnych relacji uczuciowych między małżonkami w średniowiecznej Polsce (na przykładzie kujawskiej elity szlacheckiej z lat 1370–1501)*, [w:] *Miłość w czasach dawnych*, pod red. B. Możejko i A. Paner, Gdańsk 2009, s. 131–146; tenże, *Zbrojna familia starosty malborskiego Macieja ze Służewa w 1498 r.*, [w:] *Dzierżawcy, literaci, postowie*, pod red. B. Możejko, M. Smolińskiego, S. Szybkowskiego, Malbork 2011, s. 241–262.

²⁰ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia historica, t. 20, 1984; *Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985. Dla okresu późniejszego zob. *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1993.

²¹ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006. Dla okresu późniejszego zob. *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski i W. Stanek, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1990.

²² A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i I połowie XV wieku. Studium prozopograficzne*, t. I: *Prałaci*, Toruń 1991; t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993; A. Kowal-

pozostają stare prace o arcybiskupach oraz prałatach i kanonikach gnieźnieńskich pióra Jana Korytkowskiego²³. Trzeba ponadto wymienić monograficzne opracowania kancelarii królewskiej w okresie panowania pierwszych Jagiellonów²⁴, biografie ówczesnych kierowników kancelarii²⁵ oraz prace poświęcone intelektualistom w służbie królewskiej i dyplomacji²⁶, wśród których nie brakowało członków rodziny szlacheckiej z łęczyckiego Oporowa. Najpełniejsze opracowanie działalności majątkowej szlachty łęczyckiej w 1 połowie XV w., w tym także Oporowskich, znajdziemy w znakomitej monografii T. Nowaka pt. *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*²⁷. Cenne są tu także starsze prace Stanisława i Stanisława Mariana Zajączkowskich, dotyczące osadnictwa dawnej ziemi łęczyckiej, wielowioskowej własności ziemskiej, lokacji na prawie niemieckim czy sieci parafialnej na tym obszarze²⁸. Nieco uwagi poświęcił Oporowski Zbyszko Górczak w swoich dwóch monografiach na temat podstaw majątkowych możnowładztwa wielkopolskiego i rodzin aspirujących do elity²⁹.

ska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004; też, *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łęczyckiego*, Łódź–Łęczyca 2012.

²³ J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. I–IV, Gniezno 1883; tenże, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. II–III, Poznań 1888–1889.

²⁴ I. Sułkowska-Kurasiowa, *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967; J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej Polski XV wieku*, cz. I–II, Poznań 1972–1979.

²⁵ J. Sperka, dz. cyt., passim; W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Taszki Koniecpolskiego*, Kraków 2005.

²⁶ *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980; K. Ożóg, *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004; A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009.

²⁷ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.

²⁸ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. I, Łódź 1966; cz. II, Łódź 1970; S.M. Zajączkowski, *Studia nad wielowioskową własnością szlachecką w Łęczyckiem i Sieradzkim i jej rola w osadnictwie (od końca XIV do połowy XVI w.)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. XIV, 1966, nr 2, s. 179–208; tenże, *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996; tenże, *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001; tenże, *Lokacje osad wiejskich na prawie niemieckim na obszarze przedrozbiorowego powiatu łęczyckiego do lat siedemdziesiątych XVI wieku*, Łódź 2003 i inne prace.

²⁹ Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007; tenże, *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013.

Cennym uzupełnieniem dla źródeł i opracowań historycznych są wyniki badań archeologicznych prowadzonych w Oporowie przez Janusza Tomalę, dzięki którym można dziś określić m.in. chronologię powstania dworu Oporowskich i fazy budowy zamku w rodowej siedzibie³⁰. Na koniec chciałbym wymienić dwa tomy materiałów konferencyjnych opublikowane nakładem Muzeum – Zamku w Oporowie pt. *Oporów. Stan badań* (2000) oraz *Oporów. Stan badań II* (2008)³¹. Znajdziemy w nich wiele ciekawych i wartościowych artykułów poświęconych m.in. budowie, dalszym dziejom oraz architekturze oporowskiego zamku i klasztoru, historii osadnictwa w dawnym powiecie orłowskim województwa łęczyckiego, dziejom kościelnym Oporowa, rodzinom właścicieli dóbr oporowskich, fundatorom oporowskiego klasztoru paulinów, tutejszemu konwentowi zakonnemu, heraldyce Sulimów czy miejscowym zabytkom epigrafiki staropolskiej.

Monografia Oporowskich herbu Sulima składa się z czterech rozdziałów, jej integralną część stanowią także: wstęp, zakończenie, tablice genealogiczne, bibliografia oraz indeks osób. Poszczególne rozdziały poświęcone są działalności poszczególnych pokoleń rodziny Oporowskich (jednego – w rozdziałach 2 i 3, albo dwóch – w rozdziałach 1 i 4). Rozdziały podzielone są na podrozdziały – biogramy poszczególnych postaci. Dotyczą one wyłącznie męskich przedstawicieli rodziny, losy córek zdecydowałem się bowiem prezentować jedynie w końcowej części biogramów ich ojców. Układ biogramów jest genealogiczny, a więc najpierw omówię losy przedstawicieli starszej a później młodszej linii Oporowskich (np. w rozdziale 4). Życiorysy poszczególnych braci uszeregowane są w kolejności zgodnej z ich starszeństwem. W ramach poszczególnych podrozdziałów zaprezentuję kolejno: kariery polityczne świeckie lub kościelne poszczególnych osób, następnie ich aktywność na polu majątkowym i gospodarcze podstawy aktywności politycznej, koligacje małżeńskie oraz sprawy rodzinne. Zwrócę także uwagę

³⁰ J. Tomala, *Średniowieczna siedziba Oporowskich w świetle badań archeologicznych*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999; tenże, *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002; tenże, *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, t. II: *Architektura obronna*, Kalisz 2011, s. 273–274.

³¹ *Oporów. Stan badań...*; *Oporów. Stan badań II...*

na uchwytne w źródłach historycznych przykłady kontaktów Oporowskich z innymi członkami rodu Sulimów i ewentualne ślady solidarności rodowej.

W rozdziale pierwszym pt.: *Pierwsze pokolenia. Początki kariery Oporowskich w ziemi łączyckiej do 1391 roku*, opiszę prawdopodobne pochodzenie i początki działalności rodu Sulimów w ziemi łączyckiej w XIII w., spróbuję wskazać hipotetycznych antenatów Oporowskich, pierwszego właściciela Oporowa i fundatora miejscowego kościoła parafialnego, ojca wspomnianego Stefana z Oporowa. W dalszej części rozdziału omówię kariery przedstawicieli dwóch kolejnych pokoleń Oporowskich w ziemi łączyckiej, czyli włodarza (a potem chorążego i sędziego) łączyckiego Stefana i jego trzech synów: sędziego łączyckiego Włodzimierza, scholastyka łączyckiego Bogusława i trzeciego, nieznanego z imienia. Spróbuję odpowiedzieć na pytanie, dlaczego tylko Oporowski, spośród kilku spokrewnionych ze sobą rodzin Sulimów łączyckich, udało się na przełomie XIV i XV w. dołączyć do lokalnej elity szlacheckiej.

W rozdziale drugim pt.: *Wojewoda łączycki Mikołaj z Oporowa – budowniczy rodzinnej fortuny*, skoncentruję się na omówieniu działalności politycznej oraz majątkowej prawdziwego fundatora kariery rodziny Oporowskich, Mikołaja z Oporowa. Stał się on głową królewskiego stronnictwa Jagiellonów w swojej ziemi oraz pierwszym w rodzinie wojewodą i członkiem rady królewskiej. Dzięki własnej gospodarności i łasce królewskiej, przez lata zbudował największy kompleks majątkowy w województwie łączyckim. To właśnie wojewoda Mikołaj w rodowej siedzibie lokował na prawie niemieckim miasto a być może także rozpoczął budowę murowanego zamku... Dlatego zdecydowałem się poświęcić mu osobny rozdział monografii.

Rozdział trzeci pt.: *Prymas Władysław z Oporowa i jego bracia. Pokolenie synów wojewody Mikołaja*, będzie poświęcony działalności synów Mikołaja z Oporowa: podkanclerzego Królestwa Polskiego, biskupa włocławskiego a następnie arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława, kasztelana brzezińskiego Stefana z Chodowa, kasztelana brzezińskiego Mikołaja z Miłonic, wojewody inowrocławskiego Bogusława ze Służewa, wojewody łączyckiego Piotra z Oporowa i nie pełniącego urzędów Jana z Goślubia. W tym pokoleniu rodzina Oporowskich utrzymała swoją pozycję w lokalnej, łączyckiej elicie władzy a niektórzy jej przedstawiciele dołączyli do elity ogólnopolskiej. Omawiając dzieje karier poszczególnych osób w kościele, kancelarii i dyplomacji królewskiej spróbuję ocenić, jaki wpływ miały ich awanse urzędnicze

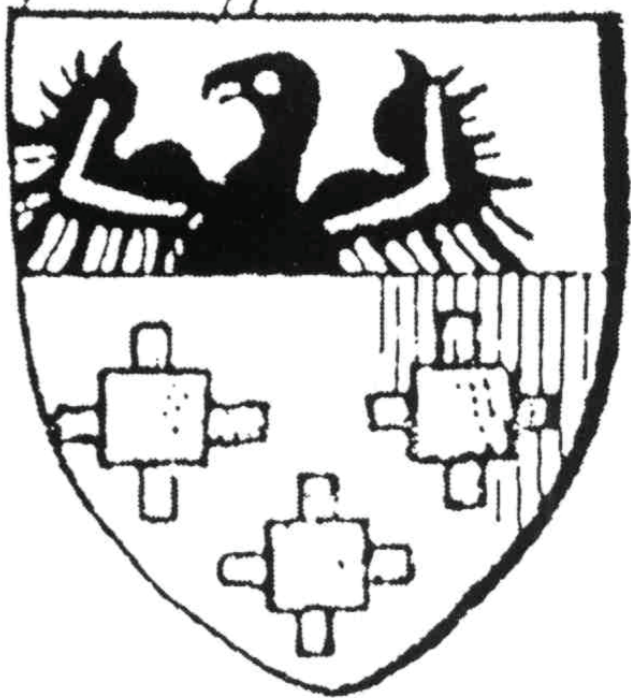
i dostojęstwa kościelne na pozycję majątkową całej rodziny. Nieco miejsca chciałbym poświęcić także etapom budowy zamku w Oporowie oraz rodowej fundacji klasztornej.

W ostatnim, czwartym rozdziale pt.: *Kariery Oporowskich w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, omówię działalność publiczną i majątkową oraz koligacje rodzinne synów wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa: podkanclerzego koronnego i biskupa włocławskiego Andrzeja, wojewody brzeskiego kujawskiego Jana i kasztelana brzeskiego kujawskiego Mikołaja oraz synów dwóch ostatnich, aż po panowanie Zygmunta I Starego. Wspomniany Piotr z Oporowa, w wyniku serii transakcji z braćmi, skoncentrował w swoich rękach rodzinne gniazdo w Oporowie wraz z zamkiem, dzięki czemu tylko jego potomkowie zachowali nazwisko Oporowskich. W podsumowaniu tej części chciałbym wskazać przyczyny upadku znaczenia politycznego i załamania pozycji majątkowej rodziny Oporowskich w 2 połowie XVI w.

* * *

W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować wszystkim osobom, bez których pomocy książka w tej formie z pewnością by nie powstała. W pierwszej kolejności dziękuję za opiekę naukową, bezcenne wskazówki i anielską cierpliwość Pani Profesor Alicji Szymczakowej, promotorowi mojej rozprawy doktorskiej pt. *Ród Sulimów w Wielkopolsce, w ziemi łęczyckiej oraz na Kujawach w średniowieczu*, na bazie której powstała niniejsza monografia. Dziękuję także za pomoc i życzliwe uwagi Panu Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi i Panu Profesorowi Tomaszowi Jurkowi, recenzentom wspomnianej rozprawy oraz Panu Profesorowi Sobiesławowi Szybkowskiemu, który podjął się napisania recenzji wydawniczej monografii Oporowskich. Pragnę także podziękować Panu Profesorowi Krzysztofowi T. Witczakowi, redaktorowi serii wydawniczej „Bibliotheca Thomasoviensis”, za pomoc w wydaniu drukiem tej monografii oraz Pani Annie Majewskiej-Rau, dyrektor i pracownikom Muzeum – Zamku w Oporowie koło Kutna za życzliwość i bezpłatne udostępnienie zdjęć zamku Oporowskich, wykorzystanych na okładce oraz w szacie ilustracyjnej książki. Przy okazji zachęcam wszystkich czytelników do odwiedzenia wspomnianego zamku, będącego dobrze zachowanym zabytkiem gotyckiej architektury obronnej z XV w., mało znaną średniowieczną perełką położoną w samym środku Polski.

les de quorow ◊

ROZDZIAŁ I

PIERWSZE POKOLENIA. POCZĄTKI KARIERY OPOROWSKICH W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ DO 1391 ROKU

POCZĄTKI SULIMÓW W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ

W województwie łęczyckim w późnym średniowieczu można doliczyć się co najmniej 7 rodzin szlacheckich herbu Sulima, które pisały się z: Oporowa, Oporówka (czyli Małego Oporowa), Krzyżanowa, Sławoszewa, Dobrej i Maszkowic oraz z Różyc Sulimowych i Trojanowych. Choć wszyscy oni wyszli z jednego pnia rodowego i prawdopodobnie byli ze sobą dosyć blisko spokrewnieni, tylko Oporowski udało się uzyskać rangę rodziny możnowładczej, dołączyć do elity szlacheckiej, najpierw lokalnej – łęczyckiej, a następnie ogólnopolskiej. Pozostałe familie możemy zaliczyć co najwyżej do rodzin średniozamożnych (ze Sławoszewa, Krzyżanowa), czy wręcz szlachty drobnej – częstowej, a nawet zaściankowej (rodziny z Oporówka, Dobrej i Różyc).

Przynależność Oporowskich oraz ich potomków piszących się ze Służewa, Chodowa, Miłonic, Goślubia i Bratoszewic do rodu Sulimów potwierdzają licznie zachowane i różnorodne źródła heraldyczne: pieczęcie dostojników świeckich i kościelnych (co najmniej 9 do końca XV w.), zabytki epigraficzne (w Oporowie, Włocławku, Dmosinie, Bratoszewicach), udział Oporowskich w procesach o naganę szlachectwa (co najmniej 3 razy), w aktach nobilitacji plebejów (adopcji herbowej), wreszcie źródła narracyjne (Długosz), a nawet burgundzka rola herbowa z lat trzydziestych XV w. (tzw. *Herbarz Złotego Runa*),

gdzie nad miniaturą herbu Sulima umieszczono napis: *Le sire de Oporow*¹. Nie budzi ona więc najmniejszej wątpliwości.

Hipotezy na temat pochodzenia i początków rodu Sulimów, zwłaszcza gałęzi łączyckiej, omówiłem w opublikowanym wcześniej artykule², tutaj ograniczę się więc tylko do najważniejszych wniosków. Herb Sulima, przedstawiający pół orła i 3 kamienie, wystąpił najwcześniej w Małopolsce, na pieczęci kustosza kolegiaty św. Michała na Wawelu – Franciszka z około 1325 r. (użytej w 1352 r. przez Zawiszę Gamrata z Kowali), oraz dwóch pieczęciach podsędką krakowskiego Andrzeja z Wawrowic z lat 1360–1370³. Ze względu na późne pojawienie się w źródłach herbu, kryterium heraldycznego nie da się więc niestety wykorzystać w badaniach nad genezą tego rodu.

Nazwa rodowa Sulima została przyjęta po raz pierwszy w Wielkopolsce, trafiając do źródeł pisanych (zapisek sądowych) w 1397 r., równolegle w powiatach konińskim i łączyckim⁴. Prawdopodobnie nazwa ta ma pochodzenie odimienne, wtórnie odmiejscowe⁵. Można jednak wskazać nie jedną, a kilka miejscowości w Wielkopolsce, Łęczyckiem i Sieradzkim związanych z pierwotnym stanem posiadania antenatów Oporowskich, od których być może urobiono nazwę rodu i herbu. Najbardziej prawdopodobna wydaje mi się w tej roli wieś Sulmów (dawniej Sulimów) znajdująca się w powiecie sieradzkim, parafii Goszczanów⁶.

¹ Źródła heraldyczne oraz literaturę omówiłem w artykułach: T. Pietras, *Sulima – herb Oporowskich i jego ewolucja do końca XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000, s. 79–106; tenże, *Średniowieczny ród rycerski Sulimów i jego herb*, [w:] *Zawisza Czarny. Rycerz najstawniejszy i najdzielniejszy*, pod red. T. Giergiela, Warszawa 2012, s. 9–20.

² Tenże, *W kwestii pochodzenia...*, „Rocznik Łódzki” 2008, t. 55, s. 11–40.

³ KDMK, cz. 1, Kraków 1879, nr XXVII, s. 31–32; F. Piekosiński, *Pieczęcie polskie wieków średnich*, cz. I: *Doba piastowska*, Kraków 1899, nr 419, fig. 282, s. 235; tamże, nr 507, fig. 318, s. 264.

⁴ *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, SPPP, t. VII, cz. 3, nr 1343, s. 474; *Pokłosie heraldyczne*, oprac. M. S. Zdzienicki i in., „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. VI, 1921–1923, nr 1, s. 23; *Wielkopolskie rotty sądowe XIV–XV wieku*, oprac. H. Kowalewicz, W. Kuraszkiewicz, t. V: *B. Roty konińskie*, Wrocław 1981, nr 19.

⁵ *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 6 *Nazwy heraldyczne*, oprac. M. Bobowska-Kowalska, Kraków 1995, s. 56.

⁶ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łączyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. II: *Nacki – Żywocin oraz dodatek i uzupełnienia*, Łódź 1970, s. 128; T. Pietras, *W kwestii pochodzenia...*, s. 34. Sulmów znajduje się nidałeko Ostrowska, potwierdzonej w źródłach starej posiadłości tego rodu, o czym dalej.

W momencie, kiedy na początku panowania Władysława Jagiełły przedstawiciele kilku rodzin herbu Sulima zaczęli odgrywać pewną rolę polityczną, pozostawiając po sobie więcej śladów w źródłach, ród ten był już znacznie rozrodzony i rozproszony. W późnym średniowieczu można wskazać kilka starych skupisk dóbr Sulimów w województwach: kaliskim (powiaty gnieźnieński, kaliski i koniński), łęczyckim (powiat łęczycki i orłowski) oraz sandomierskim (powiaty wiślicki, pilzneński i sandomierski). W żadnej z wymienionych dzielnic rycerstwo tego herbu nie występowało jednak zbyt licznie. Kryterium majątkowe, najważniejsze w badaniach genealogicznych, okazuje się jedynie w ograniczonym stopniu przydatne w rozważaniach nad początkami rodu Sulimów, nie sposób bowiem ustalić, które miejscowości czy powiaty, można uznać za pierwotne gniazdo tego rodu. Ponadto wśród źródeł z XII–XIII w. nie znajdziemy dokumentów związanych z nadaniami władców lub transakcjami majątkowymi, w wyniku których owe miejscowości weszły w skład posiadłości rodowych⁷. Nic więc dziwnego, że w literaturze pojawiły się przeczące sobie hipotezy wskazujące jako pierwotne gniazdo rodowe Sulimów: Wielkopolskę (wsie Sulin i Charbowo w parafii KłECKO, w powiecie gnieźnieńskim)⁸, Polskę środkową (wieś Sulimy położoną koło Różyc w powiecie łęczyckim)⁹, Małopolskę (stare wsie rycerskie w kasztelanii wiślickiej)¹⁰, a nawet Śląsk (Sulimowie mieli pojawić się w Małopolsce w wyniku celowej akcji osadniczej Henryka Brodatego, osadzającego na północnym pograniczu drobne rycerstwo śląskie)¹¹. Do rozbitcia jedności rodu

⁷ Wyjątkiem potwierdzającym tę regułę jest dyplom Leszka Czarnego z 1278 r. (KDP, t. III, Poznań 1879, nr 56, s. 122–124), w którym książę potwierdził transakcję sprzedaży dziedzicznej wsi Charbinowice, położonej w kasztelanii wiślickiej, przez Katarzynę córkę Stefana i jej męża Bogufała, rodem z Wielkopolski, stryjowi – miecznikowi sandomierskiemu Klemensowi, synowi Wawrzyńca. Dokument ten nie mówi więc właściwie o nabyciu tej wsi przez Sulimów, lecz o zmianie jej właściciela w ramach tego samego rodu.

⁸ W. Semkowicz, *O początkach rodu Sulima*, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. III, 1910, nr 1, s. 4–8. Zdaniem Semkowicza antenatem wszystkich późnośredniowiecznych Sulimów miał być kanclerz Mieszka III Starego i biskup (!) poznański, noszący rzadkie imię Cherubin (zm. po 1180).

⁹ Tamże.

¹⁰ F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie wieków średnich*, t. III: *Rycerstwo małopolskie w dobie piastowskiej*, Kraków 1901, s. 16, 23, 27–28, 28–29, 154–155, 198, 210–211; T. Giergiel, *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*, Warszawa 2004, s. 104–105, 110–111.

¹¹ W. Semkowicz, *Włodycy polscy na tle porównawczem słowiańskim*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 22, 1908, s. 597–598, 607; M. Łodyński, *Polityka Henryka Brodatego i jego syna w latach 1232–1241*, „Przegląd Historyczny”, t. 14, 1912, s. 20. T. Jurek, *Herby rycerstwa ślą-*

Sulimów i jego rozproszenia doszło po raz pierwszy najprawdopodobniej w 2 połowie XII w. lub początkach XIII w., w związku z walkami domowymi toczonymi przez synów Bolesława Krzywoustego i ich spadkobierców.

W praktyce pozostaje nam więc jedynie kryterium imionowe¹², mocno krytykowane przez wielu współczesnych historyków, jednak wykorzystywane w badaniach, zwłaszcza dla okresów wcześniejszych, gdy brakuje innych źródeł. Dla rodu Sulimów najbardziej charakterystyczne jest imię Strzesz (pochodzące zapewne od Strzeżymir czy Strzeżysław), powtarzające się w kilku rodzinach tego herbu osiadłych w Wielkopolsce, Małopolsce i ziemi łęczyckiej od XII do XV w. Na tej podstawie można uznać za antenatów późniejszych rodzin herbu Sulima m.in.: komesa Strzesza, świadka dokumentu fundacyjnego klasztoru cystersów w wielkopolskim Łeknie (1153)¹³, komesa Strzeżysława, współfundatora klasztoru norbertanów w małopolskim Brzesku – Hebdowie (ok. 1149)¹⁴, innego (zapewne) Strzesza, świadka dokumentu księcia wrocławskiego Bolesława Wysokiego dla cystersów lubiąskich (1175)¹⁵ oraz Strzeszka – cześnika krakowskiego a następnie sandomierskiego znanego z otoczenia Leszka Białego, Grzymisławy i Bolesława Wstydliviego (zm. po 1235)¹⁶. Prawdopodobnie od tego ostatniego dostojnika wywodzą się nie tylko małopolskie, ale i łęczyckie rodziny herbu Sulima¹⁷.

skiego na miniaturach Kodeksu o świętej Jadwidze z 1353 roku, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1993, t. 3, s. 19–20 – analizując herby rycerstwa śląskiego na miniaturach czternastowiecznego *Kodeksu o św. Jadwidze*, dostrzegł podobieństwo między polskim herbem Sulima a herbem śląskiej rodziny Budziwojowiców (*von Busewoyów*).

¹² O kryterium imionowym zob. m.in.: K. Mosingiewicz, *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 81–83 i in.; J. Bieniak, *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne...*, s. 131–148; M. Cetwiński, „Rody” piastowskiej „marchii zachodniej”. *Władysław Semkowicz o średniowiecznym rycerstwie śląskim*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 3, 1993, s. 83–94.

¹³ KDW, t. I, Poznań 1877, nr 18.

¹⁴ KDM, t. IV, Poznań 1879, nr 1405 (wspominająca o tym nadaniu bulla papieża Eugeniusza IV z 1441 r.).

¹⁵ KDS, t. I, Wrocław 1956, nr 55 i falsyfikaty, nr 112–114.

¹⁶ Zob. biogramy różnych Strzeszów w PSB: J. Bieniak, *Strzesz (Strzeżysław) (zm. po 1152), możnowładca*, PSB, t. 45, z. 184, Warszawa–Kraków 2007, s. 51–52; J. Wroniszewski, *Strzesz (zm. po 1235), cześnik sandomierski*, tamże, s. 53–54; A. Szymczakowa, *Strzeszek (Strzeżek) (zm. po 1255), wojski, cześnik łęczycki, kasztelan spicymiernski*, tamże, s. 56–58.

¹⁷ J. Bieniak, *Wolimir h. Sulima (zm. 1275), bp kujawski*, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, suplement I*, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1998, s. 351; A. Szymczakowa, *Strzeszek (Strzeżek)...*, s. 57.

Pojawienie się Sulimów w ziemi łęczyckiej można łączyć z działaniami politycznymi księcia Konrada Mazowieckiego, a zwłaszcza podejmowanymi przez niego próbami opanowania Krakowa i Małopolski¹⁸. W otoczeniu tego księcia, podczas zjazdów politycznych z bratem Leszkiem Białym, kilkakrotnie spotykamy w gronie dostojników małopolskich wspomnianego wyżej cześnika krakowskiego Strzeszka¹⁹, antenata małopolskiej gałęzi rodu Sulimów. Moim zdaniem Konrad, w celu pozyskania poparcia tej rodziny dla swoich planów małopolskich, mógł nadać im dobra na terenie Łęczyckiego. Jedyna wieś w Polsce środkowej, której związki majątkowe z rodem Sulimów da się wyczytać w źródłach z XIII w., to Ostrowsko położone nad Wartą koło Uniejowa²⁰. Z dokumentu księcia Konrada Mazowieckiego wystawionego 18 września 1241 r., podczas zjazdu w niezidentyfikowanej miejscowości *Pomuzow*, wiemy o nadaniu tej wsi arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu²¹. Była to wcześniej stara posiadłość rycerska a we wspomnianym dyplomie wystąpił dotychczasowy właściciel Ostrowska – Budzisław syn Strzeszka (zapewne wspomnianego cześnika krakowskiego), prawdopodobny Sulimczyk²².

Ów Budzisław był sędzią łęczyckim księcia Kazimierza Konradowica (1246–1257), towarzysząc swemu władcy w sądach także na Kujawach²³. Synami wspomnianego Budzisława Strzeszkowica byli prawdopodobnie: kanclerz książęcy a następnie biskup kujawski Wolimir (zm. 1275)²⁴ oraz Strzeszek Budzisławic (zm. po 1255), pełniący urzędy wojskiego łęczyckiego,

¹⁸ Walki Konrada Mazowieckiego o Kraków omówiła ostatnio – A. Tetrycz-Puzio, *Na rozstajnych drogach. Mazowsze a Małopolska w latach 1138–1313*, Słupsk 2012, s. 195–215. Tam starsza literatura na ten temat.

¹⁹ Tamże, s. 183, 287, 295, 296. Strzeszek występował na dworze księcia Leszka Białego prawdopodobnie już od 1206 r. Był jednym ze świadków dokumentów Leszka wystawionych podczas zjazdów z Konradem w latach 1223–1224.

²⁰ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *dz. cyt.*, cz. II, s. 20.

²¹ KDW, t. I, nr 229.

²² A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt.*, s. 207 – wspominając o tym nadaniu, nie powiązała Budzisława z rodem Sulimów, określając go patronimikiem Straszkwic. W dokumencie jest forma *Streskonis*.

²³ Tamże, s. 327. W grudniu 1249 r., podczas zjazdu księcia Kazimierza z bratem Siemowitem, księciem mazowieckim i Bolesławem Wstydlwym, księciem krakowskim w Inowłodzu, wśród świadków dokumentu zostali wymienieni m.in. sędzia Budzisław oraz wojski Strzeszek.

²⁴ KDP, t. I, nr 31; J. Bieniak, *Wolimir h. Sulima...*, s. 351–353; A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt.*, s. 140, 143, 208, 391 i in. Wolimir został kanclerzem księcia Konrada Mazowieckiego prawdopodobnie ok. 1238 r.

cześnika łączyckiego i kasztelana spicymierskiego na dworze Konrada Mazowieckiego a następnie Kazimierza Konradowica²⁵. Bracia Strzeszek i Wolimir wystąpili po raz pierwszy razem jako świadkowie dokumentu Konrada Mazowieckiego z 23 października 1242 r. (potwierdzenie przywilejów klasztoru cystersów w Sulejowie)²⁶. Data wystawienia tego dokumentu jest znacząca, w tym czasie Konrad, po raz drugi w życiu, na krótko opanował Kraków i całą Małopolskę, z której zresztą został rychło wyparty po klęsce w bitwie pod Suchodołem (25 maja 1243 r.). Te wydarzenia polityczne stały się zapewne przyczyną dalszego rozbitcia jedności rodu Sulimów. Jedni potomkowie cześnika sandomierskiego Strzeszka pozostali w Małopolsce, w służbie Bolesława Wstydliwego, utrzymując w swym ręku dobra w kasztelanii wiślickiej²⁷. Tymczasem inni Sulimowie – Budzisław i jego synowie, wybrali kariery u boku Piastów z linii łączycko-kujawskiej – Konrada i Kazimierza Konradowica.

Można przypuszczać, że po utracie na rzecz arcybiskupstwa gnieźnieńskiego Ostrowska, głównym skupiskiem dóbr ziemskich Sulimów w tej części Polski stała się środkowa część późniejszego powiatu łączyckiego. Były to tereny o dawnym osadnictwie, gdzie jeszcze na przełomie XIV i XV w. skupiały się dziedziczne dobra większości rodzin herbu Sulima osiadłych w ziemi łączyckiej²⁸. Drugie skupisko dóbr rodowych Sulimów w tej części Polski powstało w powiecie orłowskim, na północnych krańcach województwa łączyckiego. Jego głównym ośrodkiem stał się z czasem Oporów.

²⁵ *Urządnicy łączyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr A-52, A-53, A-375, B-320, B-322; A. Szymczakowa, *Strzeszek (Strzeżek)*, s. 57–58; A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt.*, s. 208, 237, 327.

²⁶ KDP, t. 1, nr 31. Dokument ten został wystawiony w Radogoszczu (obecnie w granicach Łodzi); A. Tetrycz-Puzio, *dz. cyt.*, s. 208.

²⁷ Synem cześnika sandomierskiego Strzeszka (zm. po 1235) był sędzia krakowski Wawrzyniec Strzeszkowic (zm. ok. 1290), jego wnukiem – miecznik sandomierski Klemens z Charbinowic i Zassowa, przodek rodzin Charbinowskich, Gamratów a zapewne też Garbowskich. O antenatach Sulimów małopolskich zob. – T. Pietras, *Średniowieczny ród rycerski Sulimów...*, s. 25–29.

²⁸ Tenże, *W kwestii pochodzenia Sulimów łączyckich...*, s. 37 – obszar między Chodowem na północy (dobra Oporowskich), Dalikowem na południu (dobra Sulimów ze Sławoszewa) a Maszkowicami na wschodzie (dobra rodziny z Dobrej). Niemal w środku tego trójkąta znajdowały się Różyce Sulimowe i Trojanowe – gniazdo rodowe dwóch drobnorycerskich rodzin herbu Sulima.

PIERWSZY WŁAŚCICIEL OPOROWA

Stefan – wódarz, chorąży i sędzia łęczycki jest najstarszym uchwytnym źródłowo przedstawicielem wybitnej łęczyckiej rodziny możnowładczej – Oporowskich²⁹. Stefan z Oporowa doczekał się własnego biogramu w *Polskim Słowniku Biograficznym*. Autorzy podważyli w nim wcześniejszą identyfikację Stefana z Oporowa z wódatrzem łęczyckim tegoż imienia, pojawiającym się w dokumencie z 2 listopada 1339 r., zaprezentowaną przez Janusza Bieniaka³⁰, dowodząc, że ów wódarz Stefan mógł być tożsamy ze Stefanem, synem wódatrza Piotra, który wystąpił w otoczeniu księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Siemowitowica w dniu 22 listopada 1338 r. na mszy w kościele dominikanów w Łęczycy, podczas której odczytano pozew przeciw Krzyżakom³¹. Tadeusz Nowak odnalazł niedawno w księdze grodzkiej łęczyckiej nr 79 wpis nieznanego dotąd literaturze przedmiotu dokumentu księcia Władysława z 5 grudnia 1339 r. Dokument ten wniósł do ksiąg grodzkich w 1588 r. Jakub Leźnicki, dawny właściciel Leźnicy Wielkiej. Wśród świadków dokumentu wystąpił m.in. Stefan, wódarz [łęczycki], dziedzic Oporowa (*Stephano procuratore heredi de Opporowo*)³². Odkrycie T. Nowaka ostatecznie potwierdziło hipotezę J. Bieniaka na temat początku kariery Stefana z Oporowa. Nadal nie potrafimy jednak odpowiedzieć na pytanie: kto był jego ojcem z pierwszym właścicielem wsi w województwie łęczyckim, od której urobiono nazwisko Oporowski?

Analiza imiennictwa i związków majątkowych łączących Oporowskich z pozostałymi rodzinami herbu Sulima, osiadłymi w północnej części ziemi łęczyckiej, pozwala podjąć próbę odszukania wspólnego przodka tych rodzin żyjącego na przełomie XIII i XIV w. Kryterium imionowe sugeruje, że rycerz ów mógł nazywać się Bogusław, Piotr, Jan lub Mikołaj, bo te właśnie imiona powtarzały się w kolejnych pokoleniach w wymienionych rodzinach Sulimów łęczyckich. Spośród licznych wsi, które trzymał w swym ręku w począt-

²⁹ J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj (właściwie Mikołaj z Oporowa) h. Sulima (ok. 1365–1425), wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 138.

³⁰ *Urządnicy łęczyccy...*, nr 345, s. 79.

³¹ A. Szymczakowa, J. Pakulski, T. Nowak, *Stefan (Szczepan) z Oporowa h. Sulima (zm. 1370/1374), sędzia łęczycki*, PSB, t. 43, z. 2, Warszawa–Kraków 2004, s. 173.

³² T. Nowak, *Nieznany dokument Władysława, księcia dobrzyńskiego i łęczyckiego z 1339 r.*, [w:] *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, pod red. T. Grabarczyka, A. Kowalskiej-Pietrzak i T. Nowaka, Warszawa 2011, s. 626, 631.

kach XV w. wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa, tylko część odziedziczył po przodkach. Z pewnością były to wsie Oporów i Dobrzewy położone w powiecie orłowskim w parafii oporowskiej³³. Współdziedziczenie kilku rodzin Sulimów w XV w. lub celowe skupowanie tam działów przez Oporowskich, może jeszcze wskazywać na wsie Sławoszew³⁴ i sąsiednie Koryta³⁵, położone w północnej części powiatu łęczyckiego w parafii Sławoszew, na Cząstków³⁶, położony w parafii Bierzwienna oraz na Krzyżanów³⁷ i Konary³⁸, położone w powiecie orłowskim w parafii Łęki jako najstarsze dobra przodków Oporowskich. Niestety pierwsi dziedzice wszystkich wymienionych wsi pojawiają się w źródłach dopiero w końcu XIV stulecia, w najstarszych księgach sądowych łęczyckich, co nie pozwala tą metodą wskazać hipotetycznego ojca Stefana z Oporowa.

Można przypuszczać, że bliskim krewnym Stefana z Oporowa mógł być Włodzimierz – Włodek, podsędek ziemski łęczycki w latach 1349–1370³⁹, prawdopodobny antenat rodziny Sulimów ze Sławoszewa i Dalikowa. Świadczy o tym kryterium imionowe (powtarzalność rzadkiego imienia Włodzimierz w obu rodzinach) oraz zauważalne w źródłach silne związki łączące Sulimów łęczyckich (rodziny Oporowskich, Sławoszewskich i Krzyżanowskich) z lokalnym sądownictwem ziemskim na przełomie XIV i XV w. Innym krewnym Stefana w linii męskiej był pewnie także Franciszek – Franek z Krzyżanowa herbu Sulima, kolejny podsędek łęczycki w latach 1374–1397⁴⁰. Alicja Szymczakowa, podsumowując stan badań nad elitami lokalnymi w Polsce średniowiecznej, zwróciła uwagę na krewniacze podstawy tych elit, na fakt, że kariera jednego przedstawiciela rodziny/rodu bardzo często pociągała za sobą wyniesienie jego krewnych. Można wymienić wiele przykładów opanowania pewnych urzędów lokalnych w różnych ziemiach na dłuższy czas przez określone rody rycerskie (np. najwyższych dostojestw na Pomorzu Gdańskim przez Święców, najwyższych urzędów ziemskich na Kujawach przez

³³ Tenże, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 337.

³⁴ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *dz. cyt.*, cz. II, s. 101–102.

³⁵ Tamże, cz. I, Łódź 1966, s. 140.

³⁶ Tamże, cz. I, s. 56.

³⁷ Tamże, cz. I, s. 153.

³⁸ Tamże, cz. I, s. 137.

³⁹ *Urzednicy łęczyccy...*, nr 250, s. 67.

⁴⁰ Tamże, nr 251, s. 67.

Leszczyców czy kasztelanii brzeskiej przez Pomianów itp.)⁴¹. Do podanych przez autorkę przykładów można dodać urzędy sędziego i podsędka łęczyckiego opanowane w 2 połowie XIV w. przez przedstawicieli kilku, zapewne blisko ze sobą spokrewnionych rodzin herbu Sulima.

Idąc dalej tym tropem, można wskazać prawdopodobnego wspólnego przodka Oporowskich, Sławoszewskich i Krzyżanowskich w osobie sędziego łęczyckiego Bogusława, znanego tylko z jednego dokumentu z datą 29 listopada 1302 r.⁴² Imię Bogusław, zgodnie z zasadą sekwencji imion, powtórzyło się w następnym po Stefanie pokoleniu Oporowskich (Bogusław, scholastyk łęczycki, zm. 1398) oraz wśród dziedziców sąsiedniego Małego Oporowa (Bogusław – Boguszek z Oporówka, zm. po 1391)⁴³. Znane z 2 połowy XIV stulecia związki Sulimczyków z łęczyckim sądownictwem ziemskim także pasują do tej hipotetycznej identyfikacji. Z braku źródeł, nie da się jej jednak zweryfikować. Biorąc pod uwagę chronologię występowania w źródłach, sędzia łęczycki Bogusław mógł być wnukiem wspomnianego wyżej Strzeszka Budziszlawowica, kasztelana spicymierskiego i bratankiem biskupa kujawskiego Wolimira.

W dokumencie z 1363 r. pojawił się jeszcze jeden Bogusław określony przydawką posesjonatyczną „z Oporowa”⁴⁴. Chronologia występowania w źródłach nie pozwala rozstrzygnąć jednoznacznie, do którego pokolenia Oporowskich należałoby zaliczyć tę postać. Można łączyć tę wzmiankę ze wspomnianym już scholastykiem łęczyckim lub jego, nie znanym z imienia bratem, ojcem Elżbiety Lubrańskiej z Chodowa, zmarłym przed 1398 r.⁴⁵ Moim zdaniem tę zagadkową kwestię można rozstrzygnąć jednak inaczej i widzieć we wspomnianym Bogusławie z Oporowa, wzmiankowanym w 1363 r., młodszego brata sędziego łęczyckiego Stefana, któremu w wyniku podziału rodzinnego dokonanego po śmierci ojca, przypadł dział nazwany Małym Oporowem. Ów Bogusław byłby zatem antenatem drobnoszlacheckiej rodziny herbu Sulima piszącej się ze wspomnianego Oporówka oraz Woli Owsianej (zwanej też

⁴¹ A. Szymczakowa, *Krewniacze podstawy elit lokalnych*, [w:] *Od genealogii do historii społecznej*, pod red. A. Jaworskiej i B. Trelińskiej, Warszawa 2011, s. 35–36 i in.

⁴² KDW, t. II, Poznań 1878, nr 859; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 296, s. 72. Jego poprzednik – Sieciech występował do 1292 r., zaś następca – Chwał z Żychlina – od 1326 r.

⁴³ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 340.

⁴⁴ KDP, t. II, cz. 1, nr 308.

⁴⁵ J. Pakulski, *Krąg rodzinny biskupa Jana Lubrańskiego*, „Kronika Miasta Poznania”, 1999, nr 2, s. 39. Występowanie w jednym pokoleniu dwóch rodzonych braci Oporowskich o imieniu Bogusław wydaje mi się mało prawdopodobne.

Oporowską lub Wielką), Gołędzkiego, Kamiennej i Wólki Lizigodz (zwanej Wola Małą Oporowską)⁴⁶, ojcem m.in. Dobiesława – Dobka i (wspomnianego już) Bogusława – Boguszka z Oporówka⁴⁷. Już 20 lutego 1388 r. wystąpiła w źródłach wdowa po zmarłym dziedzicu Oporówka – Helena⁴⁸, pochodząca z rodziny dziedziców Bedlna herbu Rola⁴⁹.

Oporów, zdaniem Stanisława Zajączkowskiego, był wsią starą i powstał już w I okresie rozwoju osadnictwa na terenie Polski Środkowej, czyli przed połową XII stulecia⁵⁰. W Oporowie, lub pobliskim Kurowie, miał ponoć istnieć we wczesnym średniowieczu gród obronny, strzegący drogi z Łęczycy do Gąbina, wiązany z księciem Zbigniewem, bratem Bolesława Krzywoustego. Nie ma na to jednak bezpośrednich dowodów archeologicznych⁵¹. Dawniejsze badania archeologiczne odnalazły na obszarze Oporowa tylko pojedyncze fragmenty ceramiki wczesnośredniowiecznej⁵². Liczniejsze i lepiej potwierdzone znaleziska na tym terenie sięgają zaledwie połowy XIV w., stąd Janusz Tomala datował założenie tej wsi „na surowym korzeniu” dopiero na 1 połowę XIV w. i łączył z postacią Stefana z Oporowa i nadaniem mu przez Kazimierza

⁴⁶ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 34, 340–344.

⁴⁷ Za sprawą nie znanej bliżej koligacji rodzinnej z Porajami do tej gałęzi Sulimów trafiło w 2 połowie XIV w. imię Zawisza, które otrzymał syn Boguszka z Oporówka – Zawisza piszący się z Woli Oporowskiej, (zob. B. Nowak, *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*, Kraków 2009, s. 55). Podobnie było w przypadku rodu Dębnów, gdzie imię Zawisza pojawiło się ok. 1345 r., w wyniku małżeństwa Zbigniewa z Oleśnicy z Małgorzatą z Kurozwek herbu Poraj, (zob. J. Pielas, *Oleśnicy herbu Dębno w XVI–XVII wieku. Studium z dziejów zamożnej szlachty doby nowożytnej*, Kielce 2007, s. 36–37).

⁴⁸ PKŁ, t. 1, nr 641.

⁴⁹ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 304, 340; W. Brzeziński, *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012, s. 244.

⁵⁰ S. Zajączkowski, *Uwagi nad osadnictwem dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej (do przełomu XI i XII w.)*, „Rocznik Łódzki”, t. 9 (12), 1964, s. 167–169. Podobnie sądził S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996, s. 78 i in.; tenże, *Dzieje Oporowa w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 20; tenże, *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001, s. 29; tenże, *Powiat orłowski w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 141.

⁵¹ J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002, s. 30 (tam dawniejsza literatura na ten temat).

⁵² S.M. Zajączkowski, *Sieć parafialna...*, s. 30, przypis 76.

Wielkiego „gruntów pod zasiedlenie”⁵³. Nadanie to nie jest znane ze źródeł pisanych, zresztą król Kazimierz nie mógł w latach trzydziestych XIV w. nadawać dóbr ziemskich na terenie łęczyckiego, gdzie rządzą wtedy Piastowie z linii dobrzyńskiej. Sulimowie byli zapewne pierwszymi właścicielami świeżo założonej wsi Oporów, otoczonej znacznie starszymi osadami. Czas powstania tej wsi można cofnąć w czasie o kilkadziesiąt lat (jedno pokolenie) do początku XIV w. i powiązać z początkami parafii w Oporowie oraz pierwszymi uchwytnymi w źródłach podziałami rodzinnymi dóbr Oporowskich.

Pewnych informacji na temat stanu posiadania Oporowskich w powiecie orłowskim w 1 połowie XIV w. mogą dostarczyć dokumenty fundacyjne kościoła św. Marcina w Oporowie. Pleban z Oporowa został co prawda wymieniony w księgach sądowych łęczyckich po raz pierwszy dopiero w 1398 r.⁵⁴, ale parafia ta powstała zapewne znacznie wcześniej jako parafia wiejska, przed lokowaniem miasteczka w Oporowie. W dokumencie arcybiskupa gnieźnieńskiego Dobrogosta z 1399 r., jako fundatorzy altarii w kościele oporowskim wystąpili dwaj Oporowscy – scholastyk łęczycki Bogusław i jego bratanek Mikołaj. Z ich inicjatywy kościół został dodatkowo uposażony przez arcybiskupa dziesięcinami z łąnów kmiecych we wsiach Oporów i Dobrzewy. Wspomniane dziesięciny miały służyć na utrzymanie nowego ołtarza w kościele parafialnym i duchownego do sprawowania pieczy nad nim⁵⁵. Pół wieku później – 7 marca 1453 r., za sprawą ówczesnego arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława z Oporowa i jego brata Piotra, całe dotychczasowe uposażenie parafii oporowskiej, w tym m.in. dziesięciny kmiecy ze wsi: Dobrzewy, Jaworzyna, Kamienna, Kurów, Gołędzkie, Wola Owsiana i Wólka Lizigódź oraz pół folwarcznych w Oporówku, Świechowie i Jastrzębi przejął klasztor paulinów w Oporowie. Jedynym patronem kościoła pozostał Piotr z Oporowa, podkomorzy łęczycki, późniejszy wojewoda⁵⁶. Tylko dziesięciny z łąnów kmiecych w Oporówku otrzymywał z nadania arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Gruszczyńskiego kto inny – pleban w Kompinie⁵⁷. Uposażenie dziesięcinne klasztoru paulinów z 1453 r. odpowiada więc w pełni uposażeniu parafii opo-

⁵³ Tenże, *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 60.

⁵⁴ PKŁ, t. 1, nr 5579.

⁵⁵ ZDPauli, z. 1, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, nr 43, s. 86.

⁵⁶ Tamże, nr 140, s. 281–287.

⁵⁷ J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. II, Gniezno 1881, s. 266, 495. Kompina to wieś arcybiskupia położona w kluczu łowickim.

rowskiej, erygowanej w 1 połowie XIV w. Granice parafii oraz jej uposażenie obejmowały dobra dziedziczne Oporowskich oraz działki majątkowe ich sąsiadów i współrodowców – Sulimów z Oporówka. Prawo patronatu pozostało w całości w ręku zamożniejszych Oporowskich, zostało zapewne wykupione przez nich w późniejszym okresie, w związku z lokacją miasta w Oporowie lub fundacją klasztoru w dobrach rodowych. W omówionych wyżej dokumentach z lat 1399–1453 mamy więc dokładnie zarysowany stan posiadania tej gałęzi Sulimów wokół Oporowa w chwili fundacji, jeszcze przed pierwszym podziałem rodzinnym.

Zdaniem Stanisława Mariana Zajączkowskiego, wieś Oporówek, zwana w źródłach średniowiecznych Małym Oporowem, została wydzielona z obszernych gruntów pierwotnej wsi Oporów na skutek podziałów majątkowych, wynikających z rozradzania się właścicieli macierzystej osady. Oporówek, mimo kształtu ulicówki sugerującego starą metrykę, powstał prawdopodobnie dopiero na przełomie XIII i XIV w.⁵⁸ Wnioski tego badacza dziejów osadnictwa doskonale pasują do przyjętej rekonstrukcji genealogii Sulimów łączyckich oraz prawdopodobnej daty podziału majątkowego. Moim zdaniem, podziału tego dokonano już w 1 połowie XIV w., krótko po powstaniu w Oporowie pierwszego kościoła parafialnego. Oporówek dosyć wcześnie, bo już przed 1393 r., został lokowany na prawie niemieckim. W tym roku bowiem spotykamy w źródłach sołtysa z Małego Oporowa⁵⁹. Wsią powstałą później niż Oporów jest także Wola Oporowska, zwana czasem w księgach sądowych Wolą Wielką, gdzie w XV w. dziedziczyli zarówno przedstawiciele rodziny Oporowskich, jak i ich ubożsi krewni piszący się z Oporówka. Dziś znajduje się w tym miejscu wieś Wola Owsiana⁶⁰.

Być może fundatorem parafii i pierwszym właścicielem Oporowa był wspomniany wyżej Bogusław, sędzia łączycki (1302), ojciec Stefana z Oporowa (1339–1370) i Bogusława z (Małego?) Oporowa (1363). Ów Bogusław był zapewne w nieco dalszym stopniu spokrewniony ze, znanymi z kart najstarszych ksiąg sądowych łączyckich, antenatami rodzin szlacheckich herbu Sulima piszących się ze Sławoszewa i Krzyżanowa. Włódka ze Sławoszewa (1349–1370) i nie znanego z imienia dziedzica Krzyżanowa (zmar-

⁵⁸ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *dz. cyt.*, cz. I, s. 120; cz. II, s. 13–14, 185; S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski...*, s. 79–80.

⁵⁹ PKŁ, t. 2, nr 99; S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski...*, s. 79.

⁶⁰ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 340.

tego przed 1374 r.) można uznać za stryjecznych braci wspomnianych wyżej Stefana i Bogusława, czyli synowców sędziego łęczyckiego działającego na początku XIV w. Spośród tych blisko spokrewnionych ze sobą rodzin Sulimów łęczyckich, tylko Oporowskim udało się z czasem dołączyć do kręgu elity możnowładztwa.

STEFAN Z OPOROWA, SĘDZIA ŁĘCZYCKI

Pierwszym potwierdzonym źródłowo urzędem, jaki sprawował Stefan z Oporowa był, jak już wspomniałem, urząd włodarza łęczyckiego. Dziedzic Oporowa wystąpił jako włodarz w dwóch dokumentach z 2 listopada⁶¹ oraz 5 grudnia 1339 r.⁶² Krótco po wystawieniu tego drugiego dokumentu, Stefan awansował w lokalnej hierarchii urzędniczej na chorążego łęczyckiego. Z tytułem takim wystąpił po raz pierwszy już 27 stycznia 1340 r.⁶³ Następnie pojawiał się kilkakrotnie w otoczeniu księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Siemowitowica, występując jako świadek różnych dokumentów książęcych, np. w sporze gdzie książę był stroną i przy nadaniach dla dworzan⁶⁴. Dowodzi to dosyć dobrych stosunków z księciem Władysławem, na którego dworze działał Stefan. Nie występował on jednak nigdy w ziemi dobrzyńskiej. Zdaniem A. Szymczakowej, może to dowodzić jego obowiązków jako chorążego w zarządzie terytorialnym księstwa łęczyckiego, pełnienia funkcji asesora sądowego w lokalnym sądzie⁶⁵. Stefan z Oporowa sprawował urząd chorążego łęczyckiego co najmniej do 14 lutego 1346 r.⁶⁶ Po śmierci księcia Władysława Garbatego (1352), ziemia łęczycka została ponownie wcielona do Królestwa Polskiego. Król Kazimierz Wielki uznał wszystkie nominacje urzędnicze swego książęcego poprzednika, w tym urząd chorążego łęczyckiego Stefana z Oporowa.

⁶¹ *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 345, s. 79. Oryginał dokumentu znajduje się w AGAD, Dokumenty pergaminowe, nr 7225; w dokumencie tym wystąpił włodarz Stefan.

⁶² T. Nowak, *Nieznany dokument...*, s. 625–626. Wśród świadków dokumentu wymieniono wyraźnie Stefana włodarza, dziedzica Oporowa.

⁶³ KZŁ, ks. 18b, k. 335–335v; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 30, s. 38.

⁶⁴ KDP, t. II, cz. 1, nr 276, cz. 2, nr 495; KDW, t. II, nr 1232; A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy za panowania ostatnich książąt dzielnicowych*, „Rocznik Łódzki”, t. 24 (28), 1979, s. 114–115.

⁶⁵ A. Szymczakowa i in., *Stefan z Oporowa...*, s. 173.

⁶⁶ KDP, t. II, cz. 1, nr 276; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 30, s. 38.

Przy nowym władcy antenat Oporowskich kontynuował rozpoczętą karierę urzędniczą. Po śmierci poprzednika – Borzywoja z Gosławic (ostatni raz wzmiankowanego 9 kwietnia 1355 r.)⁶⁷, Stefan awansował na znacznie ważniejszy urząd sędziego ziemskiego łęczyckiego. W nowej funkcji wystąpił w źródłach po raz pierwszy 18 października 1358 r., na wiecu w Łęczycy⁶⁸. W literaturze można spotkać także inną identyfikację tego sędziego, jako Stefana Roli z Łąkoszyna, brak przydomku rodzinnego Rola czyni ją jednak mniej prawdopodobną⁶⁹. W roli sędziego ziemskiego wystąpił Stefan z Oporowa 6 razy, rozstrzygając wraz z podsędkiem Włodzimierzem spór graniczny między właścicielami wsi Zagaj i Kuchary, przysądając arcybiskupowi gnieźnieńskiemu Jarosławowi Bogorii Ostrów koło Tumu, sporny z klasztorem w Trzemesznie, oraz jako świadek różnych dokumentów królewskich i starościńskich⁷⁰. Po raz ostatni wystąpił Stefan 12 czerwca 1370 r., w składzie sądu celebrowanego pod przewodnictwem starosty łęczyckiego Jana Ligęzy z Niewiarowa, powołanego dla zatwierdzenia granic między wsiami Prądzew i Tum⁷¹. Zmarł zapewne krótko po tej dacie, a na pewno przed 20 lutego 1374 r., gdy pojawił się nowy sędzia ziemski – Icek ze Śliwnik⁷².

Sędzia łęczycki Stefan z Oporowa był zapewne budowniczym pierwszego dworu w rodowej siedzibie. Dwór ten był drewniany, na kamiennym fundamencie bez zaprawy, o rzucie zbliżonym do trapezu, albo też składał się z dwóch osobnych budynków usytuowanych względem siebie pod kątem rozwartym. Odległość między skrajnymi ścianami wynosiła około 25 m. Zniszczenia warstw osadniczych dokonane przez późniejszą działalność budowlaną uniemożliwiają jednoznaczną interpretację. Pierwszy dwór mógł mieć charakter obronny – zewnętrzny parkan lub fosę. Archeolodzy datują jego relikty na połowę XIV w. Najstarsza siedziba Oporowskich miała znajdować się w pobliżu obecnego domku szwajcarskiego⁷³.

⁶⁷ KZŁ, ks. 18, k. 334v–336; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 298, s. 72.

⁶⁸ KZŁ, ks. 36, k. 349–349v; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 299, s. 73.

⁶⁹ *Urzednicy łęczyccy...*, nr 299, s. 73, A. Szymczakowa i in., *Stefan z Oporowa...*, s. 173.

⁷⁰ KZŁ, ks. 11, k. 109; ks. 36, k. 349–349v; *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, wyd. B. Ulanowski, t. II, Kraków 1902, nr 589; KDW, t. III, nr 1471.

⁷¹ KDW, t. III, nr 1471.

⁷² KDP, t. II, cz. 1, nr 317; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 300, s. 73.

⁷³ J. Tomala, *Średniowieczna siedziba Oporowskich w świetle badań archeologicznych*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999, s. 158; tenże, *Oporów na tle osadniczym...*, s. 59–60; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 87; A. Majewska–Rau, *Zamek w Oporowie – dzieje zabytku oraz restauracja w latach 1962–1965*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 194.

* * *

Z nieznanego bliżej małżeństwa pozostawił Stefan z Oporowa trzech synów: Bogusława – scholastyka łęczyckiego, Włodzimierza – potem podstolego i sędziego łęczyckiego i trzeciego, nieznanego z imienia (ojca Elżbiety, żony Mikołaja z Lubrańca).

Miał także Stefan dwie córki – Luchnę oraz Mścichnę. Luchna do końca życia pozostała w stanie panieńskim, zmarła przed 1406 r.⁷⁴ Z kolei jej siostra – Mścichna została wydana za sąsiada Oporowskich – rycerza Grota z Borowa (w powiecie orłowskim, w parafii Oszkowice) herbu Rawa⁷⁵, wnosząc mężowi w posagu dział we wsi Cząstków (w powiecie łęczyckim, w parafii Bierzwienna)⁷⁶. Mścichna przeżyła męża i występowała w źródłach jeszcze po 1409 r.⁷⁷

BOGUSŁAW Z OPOROWA, SCHOLASTYK ŁĘCZYCKI

Bogusław z Oporowa był zapewne starszym synem sędziego łęczyckiego Stefana z Oporowa, z nieznanego bliżej małżeństwa. Bulla papieska wspomina o nim jako o szlachcicu po mieczu i kądzieli⁷⁸. O starszeństwie braci świadczy chronologia urzędów. Wybrał on, czy raczej ojciec wybrał dla niego, karierę duchowną. Miało to w dłuższej perspektywie zapobiec nadmiernemu rozdrobieniu majątności rodzinnych Oporowskich, które nie były jeszcze w tym czasie imponujące. Decyzja ta okazała się trafna. Po śmierci Bogusława spadek po nim bardzo ułatwił jego bratankowi – Mikołajowi zbudowanie zwarłego i rozległego kompleksu majątkowego wokół Oporowa.

Bogusław z Oporowa posiadał godności kościelne w dwóch kapitułach katedralnych – gnieźnieńskiej⁷⁹ i płockiej⁸⁰ oraz w kapitule kolegiackiej w Łęczycy⁸¹, z którą związany był chyba najbardziej. Rozpoczął karierę od

⁷⁴ KZŁ, ks. 4, k. 531.

⁷⁵ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 35.

⁷⁶ KZŁ, ks. 4, k. 268; PKŁ, t. 1, nr 5949; J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005, s. 111.

⁷⁷ KZŁ, ks. 5, k. 69v, 146, 157v, 161v; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 382.

⁷⁸ BP, t. II, nr 2408.

⁷⁹ J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. III, Gniezno 1883, s. 162–163.

⁸⁰ A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i 1 połowie XV wieku. Studium prozopograficzne*, t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993, s. 42.

⁸¹ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004, s. 98–101.

godności kanonika gnieźnieńskiego. Być może wystąpił w tej roli już 25 listopada 1360 r. jako świadek lokacji przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorię ze Skotnik wsi Goleńsko na prawie średzkim⁸². Nie można jednak wykluczyć, że działało wtedy kilku kanoników gnieźnieńskich tego imienia⁸³ a Oporowski został kanonikiem gnieźnieńskim pół roku później – przed 28 czerwca 1361 r.⁸⁴ Wystąpił potem jako świadek 4 innych dokumentów z lat 1362–1370⁸⁵. Jako kanonika gnieźnieńskiego źródła odnotowują Bogusława co najmniej 10 razy⁸⁶. Przed 1377 r. uzyskał także godności kanonika płockiego oraz łęczyckiego, o czym mówi bulla papieska⁸⁷. Następnym szczeblem w karierze kościelnej Oporowskiego był prawdopodobnie archidiaconat łęczycki, który uzyskał między kwietniem 1369 a lutym 1374 r.⁸⁸ Następnie przed 10 listopada 1374 r. Bogusław utracił ten archidiaconat na rzecz Mikołaja z Margonina herbu Grzymała⁸⁹. Margoński zawdzięczał tę prałaturę protekcji współrodowca – arcybiskupa gnieźnieńskiego Janusza Suchywilka⁹⁰. Możliwe, że Oporowski nie utracił, a zamienił beneficjum archidiacona łęczyckiego na inne. Po październiku 1375 r. (data śmierci poprzednika) Bogusław uzyskał, tym razem już na stałe, prałaturę scholastyka w kapitule łęczyckiej, co potwierdziła wspomniana już bulla papieża Grzegorza XI z 11 września 1377 r.⁹¹ Papież polecił mu, aby przed objęciem tej prałatury poddał się egzaminowi u oficjała gnieźnieńskiego z zakresu płynnego czytania, znajomości łaciny i śpiewu. Gdyby nie spełniał tego ostatniego warunku, miał nauczyć się śpiewać w ciągu roku. Bogusław miał prawo zachować

⁸² *Czterdzieści cztery nie drukowane dokumenty arcybiskupa Jarosława z lat 1343–1372*, wyd. S. Librowski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 52, 1986, nr 29; *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza, cz. III (1356–1381)*, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, Warszawa 2000, nr 48.

⁸³ A. Radziwiński, *dz. cyt.*, s. 42.

⁸⁴ KDW, t. III, nr 1456; A. Radziwiński, *dz. cyt.*, s. 42.

⁸⁵ KDW, t. III, nr 1482, 1552, 1611, 1633.

⁸⁶ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy...*, s. 100, tabela.

⁸⁷ BP, t. II, nr 2408.

⁸⁸ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy...*, s. 99; A. Radziwiński, *dz. cyt.*, s. 42 – uważa, że Bogusław z Oporowa nie był archidiaconem łęczyckim, a funkcję tę pełnił inny kanonik gnieźnieński – Bogusław herbu Wczele.

⁸⁹ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy...*, s. 127 – sądzi, że w latach 1366–1369 archidiaconem łęczyckim był inny, nieznan bliżej Mikołaj, będący zarazem kanonikiem gnieźnieńskim, a może też poznańskim, zaś Mikołaj z Margonina uzyskał tę prałaturę dopiero w 1374 r.

⁹⁰ BP, t. II, nr 2340; A. Szweđa, *Ród Grzymałów w Wielkopolsce*, Toruń 2001, s. 53.

⁹¹ BP, t. II, nr 2408.

dotychczas trzymane kanonie⁹². W dokumentach wystąpił jako scholastyk łęczycki po raz pierwszy 19 lutego 1377 r.⁹³ Z tytułem tym wystąpił Bogusław z Oporowa w źródłach aż 33 razy, czyli sprawował tę godność do chwili śmierci. Jako członek kapituły łęczyckiej toczył liczne spory sądowe, m.in. z kustoszem włocławskim, wystąpił jako świadek przy nadaniu kapitule wsi Sosenka (1395), był prebendariuszem wsi kapitulnej Ambrozew (1397)⁹⁴.

Najważniejszą rolę polityczną odegrał Bogusław z Oporowa w 1382 r., w okresie starań księcia mazowieckiego Siemowita IV o koronę polską⁹⁵. Można zaliczyć go, podobnie jak jego brata Włodzimierza, raczej do stronników, niż przeciwników księcia mazowieckiego. Po śmierci arcybiskupa gnieźnieńskiego Janusza Suchywilka (5 kwietnia 1382 r.), Siemowit IV zajął dobra arcybiskupie w księstwie rawskim i 7 kwietnia rozpoczął oblężenie zamku w Łowiczu, którego bronił stronnik Andegawenów – kasztelan gnieźnieński Dzierżek z Iwna. Miało to na celu wymuszenie na kapitule gnieźnieńskiej korzystnego dla siebie wyboru nowego arcybiskupa. W tej sytuacji kapituła wybrała arcybiskupem Dobrogosta z Nowego Dworu, byłego kanclerza Siemowita i wysłała do księcia mazowieckiego pięcioosobową delegację, w której składzie znalazł się scholastyk łęczycki Bogusław z Oporowa. Pertraktacje zakończyły się pomyślnie, Siemowit IV zwinął oblężenie Łowicza, zaprzestał pustoszenia dóbr arcybiskupich a zarząd nad zamkiem powierzono przed 1 lutego 1393 r. przedstawicielom kapituły – Bogusławowi z Oporowa oraz Wojciechowi z Bielaw⁹⁶. Zdaniem A. Szymczakowej wydarzenia te mogły wpłynąć na szczególną przychylność późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego Dobrogosta (1394–1401) wobec rodziny Oporowskich⁹⁷. Dowodzi tego narracja dokumentu Dobrogosta z 29 kwietnia 1399 r. nadającego dzie-

⁹² J. Korytkowski, dz. cyt., t. III, s. 167 *Łęczyca. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łęczyca–Łódź 2003, s. 101.

⁹³ KDW, t. III, nr 1733.

⁹⁴ A. Kowalska-Pietrzak, dz. cyt., s. 99–100.

⁹⁵ J. Bieniak, *Epilog zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia IX. Nauki Humanistyczno-Społeczne”, z. 58, 1973; A. Szymczakowa, *Łęczyckie i Sieradzkie wobec zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Rocznik Łódzki”, t. 20, 1975, s. 333; A. Swieżawski, *Rawskie księstwo Piastów mazowieckich 1313–1462. Dzieje polityczne*, Łódź 1975, s. 67; M. Palczewski, *Walka Siemowita IV o tron Polski (1382–1385)*, „Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie. Zeszyty Historyczne”, t. 1, 1993, s. 7–21; *Łęczyca. Dzieje miasta w średniowieczu...*, s. 92; A. Kowalska-Pietrzak, *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łęczyckiego*, Łódź–Łęczyca 2012, s. 30, 115.

⁹⁶ KDW, t. III, nr 1933.

⁹⁷ A. Szymczakowa, *Łęczyckie i Sieradzkie...*, s. 333.

sięciny ze wsi Oporów i Dobrzewy na rzecz ołtarza w rodowym kościele parafialnym w Oporowie, mówiąca ogólnie o zasługach scholastyka Bogusława oraz jego bratanka – Mikołaja, łowczego łączyckiego wobec arcybiskupa⁹⁸. Arcybiskup Dobrogost miał podobno często korzystać z rad Bogusława i otaczać go specjalnymi względami⁹⁹.

Po śmierci ojca przyszły scholastyk uzyskał działy majątkowe przynajmniej w dwóch wsiach – Oporów i Dobrzewy, położonych w powiecie orłowskim, w parafii Oporów, o które po jego śmierci procesowali się Mikołaj z Oporowa oraz Elżbieta z Lubrańca¹⁰⁰. W sporze tym pojawia się także inna wieś Bogusława – Cząstków, położona w parafii Bierzwienna¹⁰¹. Bogusław trzymał także wraz z braćmi ½ parafialnej wsi Chodów, o której posiadanie jeszcze przed śmiercią, w 1398 r. spierał się ze Straszem i jego braćmi, występując przed sądem wspólnie z bratankiem Mikołajem z Oporowa, łowczym łączyckim¹⁰². Był Bogusław autorem pobożnej fundacji w Łęczycy. Latem 1387 r., występując jako scholastyk łączycki i kanonik gnieźnieński, dziedzic w Oporowie i Chodowie, ufundował ołtarz w klasztorze dominikanów w Łęczycy. Ołtarz ten znajdował się w lewej nawie kościoła. Jego uposażeniem miały być jatka rzeźnicza w Łęczycy (wartości 16 grzywien groszy praskich) oraz ogród na przedmieściu Łęczycy (wartości 4 grzywien)¹⁰³.

Scholastyk łączycki Bogusław z Oporowa zmarł w 1398 r., między 26 lutego, gdy pojawił się po raz ostatni w sądzie łączyckim¹⁰⁴, a 29 maja, kiedy został wspomniany w źródłach jako nieżyjący w dokumentach prowizji na scholasterię łączycką dla Jana, syna Jałbrzyka z Niewiesza i dla Wojciecha z Bielaw¹⁰⁵. Jeszcze w tym samym roku rozpoczęły się przed sądem ziemskim łączyckim wspomniane wyżej procesy o podział spadku po nim.

⁹⁸ ZDPauli, z. 1, nr 43, s. 85–86 – dokument z 29 kwietnia 1399 r.; nr 75, s. 133–135 – transumpt tego dokumentu z 5 marca 1418 r., dokonany przez oficjała gnieźnieńskiego i archidiakona łączyckiego Benedykta z Modły na prośbę podkomorzego łączyckiego Mikołaja z Oporowa.

⁹⁹ J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. I, Gniezno 1883, s. 57.

¹⁰⁰ KZŁ, ks. 4, k. 268, 281v; PKŁ, cz. 1, nr 5981, 6105; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 338

¹⁰¹ PKŁ, t. 1, nr 5949; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 34.

¹⁰² KZŁ, ks. 4, k. 182v; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 46.

¹⁰³ *Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łączyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387–1616*, oprac. T. Stolarczyk i D. Gwis, Łęczycza 2009, nr 28, s. 61.

¹⁰⁴ KZŁ, ks. 4, k. 179, 182v.

¹⁰⁵ BP, t. III, nr 544, 545, 641, 693, 775.

WŁODZIMIERZ Z OPOROWA, SĘDZIA ŁĘCZYCKI

Był zapewne młodszym synem sędziego ziemskiego łęczyckiego – Stefana z Oporowa. Pierwszym urzędem ziemskim, jaki sprawował Włodzimierz, był urząd podstolego łęczyckiego. Po raz pierwszy wystąpił w tej roli w dokumencie z 12 czerwca 1370 r., dotyczącym rozgraniczenia między wsiami Prądzew i Tum¹⁰⁶. Mógł jednak Włodzimierz objąć urząd podstolego nawet nieco wcześniej, gdyż jego poprzednik – Bolesta wzmiankowany był tylko w 1364 r.¹⁰⁷ Włodzimierz rozpoczął więc karierę urzędniczą jeszcze za życia ojca. Podstolim łęczyckim był aż przez 17 lat, jego kariera rozwijała się więc bardzo powoli. Cieszył się jednak najwyraźniej znacznym zaufaniem szlachty łęczyckiej, albo dostojników łęczyckich, wielokrotnie zasiadając jako asesor w składzie sądów wiecowych¹⁰⁸. W Archiwum Diecezjalnym we Włocławku zachował się dokument sądu ziemskiego łęczyckiego z 1374 r., którego świadkiem był podstoli łęczycki Włodzimierz¹⁰⁹. Po raz ostatni był wzmiankowany z tytułem podstolego łęczyckiego 11 czerwca 1387 r.¹¹⁰

Podobnie jak inni przedstawiciele szlachty łęczyckiej, Włodzimierz z Oporowa wziął aktywny udział w burzliwych wydarzeniach politycznych okresu bezkrólewia po śmierci Ludwika Węgierskiego. Na zjeździe w Radomsku 2 marca 1384 r. został on powołany na jednego z czterech komisarzy wyznaczonych do zarządu ziemią łęczycką podczas bezkrólewia¹¹¹. Pod koniec tegoż roku udał się w licznym poczcie rycerstwa łęczyckiego na zjazd do Krakowa, aby tam 12 grudnia wystąpić jako świadek w dokumencie rozejmu zawartego między przedstawicielami możnowładztwa małopolskiego, sieradzkiego, łęczyckiego i dobrzyńskiego a księciem mazowieckim Siemowitem IV, walczącym bezskutecznie o polską koronę¹¹². Oprócz Włodka z Oporowa, wśród świadków dokumentu wymieniony został wojewoda łęczycki Jan Ligęza herbu Półkozic. W tym samym czasie swoją karierę polityczną rozpoczynali

¹⁰⁶ KDW, t. III, nr 1634; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 276, s. 70.

¹⁰⁷ *Acta capitulorum...*, t. II, nr 589.

¹⁰⁸ PKŁ, t. 1, nr 30, 94, 123, 125, 192, 227, 377, 409, 428, 459, 473, 486, 512; t. 2, nr 4664, 4726.

¹⁰⁹ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 188; KDP, t. II, cz. 1, nr 317.

¹¹⁰ PKŁ, t. 1, nr 512; po raz ostatni wymieniony z imienia został wcześniej – 28 maja 1387 r. – tamże, t. 1, nr 473.

¹¹¹ A. Szymczakowa, *Łęczyckie i Sieradzkie...*, s. 342.

¹¹² KDW, t. III, nr 1825, 1826; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426)*, Warszawa 1998, s. 38; R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005, s. 66.

także Koniecpolscy herbu Pobóg¹¹³. Wystąpienie to może świadczyć o roli jaką odgrywał wtedy Włodzimierz w gronie łączyckich stronników Siemowita. Szybko jednak pojednał się z nowym królem – Władysławem Jagiełłą.

Przed 6 sierpnia 1387 r.¹¹⁴ Włodzimierz awansował na urząd sędziego ziemskiego łączyckiego, który sprawował nieco wcześniej jego ojciec. Awans ten miał więc miejsce już za sprawą Jagiełły. To właśnie w służbie pierwszym Jagiellonom Oporowscy urosną szybko do roli najbardziej wpływowej rodziny możnowładczej w ziemi łączyckiej. Jako sędzia łączycki wystąpił Włodzimierz co najmniej 25 razy w latach 1387–1391¹¹⁵. Po raz ostatni został wymieniony z tym tytułem w księgach ziemskich łączyckich 4 lipca 1391 r.¹¹⁶ a zapewne urzędował jeszcze do przerwy w rokach 22 sierpnia tegoż roku¹¹⁷. Następcą Włodzimierza na urzędzie sędziego łączyckiego – Pietrasz z Turu objął stanowisko przed 12 grudnia 1391 r., co stanowi *terminus ante quem* śmierci Włodzimierza z Oporowa.

Badania archeologiczne prowadzone w Oporowie przez J. Tomalę dowodzą, że pod koniec XIV w. uległ spaleni pierwszy, drewniany dwór Oporowskich. Mogło to mieć związek z wydarzeniami politycznymi z lat osiemnastu lat XIV w. Po pożarze odbudowano w tym samym miejscu, czyli w pobliżu obecnego domku szwajcarskiego, rodową siedzibę Oporowskich. Zabezpieczono dom przed wilgocią, sztucznie podnosząc teren o około 80 cm. Od strony wschodniej ułożono czterowarstwowy bruk kamienny. Nowy budynek był drewniany, na fundamencie kamiennym bez zaprawy, zapewne dwukondygnacyjny, wzniesiony na planie prostokąta. Była to okazała, reprezentacyjna siedziba. Dwór wzniesiony w końcu XIV w. przetrwał co najmniej 100 lat i został rozebrany na przełomie XV i XVI w. Wzniesienie drugiego, większego i wygodniejszego dworu w Oporowie można przypisać sędziemu Włodzimierzowi, albo już jego synowi i spadkobiercy – Mikołajowi¹¹⁸.

¹¹³ W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Tazki Koniecpolskiego*, Kraków 2005, s. 51.

¹¹⁴ PKŁ, t. 1, nr 584, 585; *Urzędnicy łączyccy...*, nr 301, s. 73.

¹¹⁵ PKŁ, t. 1, nr 713, 735, 763, 879, 1017, 1193, 1234, 1235, 1236, 1299, 1381, 1509, 1607a, 1608, 1885, 1895, 1896, 1972, 2035, 2097, 2133, 2150; t. 2, nr 3607, 3772.

¹¹⁶ PKŁ, t. 1, nr 2133; *Urzędnicy łączyccy...*, nr 301, s. 73.

¹¹⁷ *Urzędnicy łączyccy...*, nr 301, s. 73.

¹¹⁸ J. Tomala, *Średniowieczna siedziba Oporowskich...*, s. 158; tenże, *Oporów na tle osadniczym...*, s. 60–61; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 88.

* * *

Żoną sędziego łęczyckiego Włodzimierza z Oporowa była nieznaną z imienia szlachcianka herbu Topór. Poznajemy tę postać ze sporów sądowych o niewypłacony posag, jakie toczyły się przed sądami łęczyckimi w latach 1388–1406. Posag za siostrę (120 grzywien) płacił w 1388 r. Aleksander z Gieczna, stolnik łęczycki oraz jeszcze 8 lat później jego bratanice – Krzechna i Dochna (córkę Piotra z Gieczna). Zdaniem J. Bieniaka, teściem Włodzimierza z Oporowa był Sieciech z Gieczna herbu Topór, jednak w świetle najnowszych badań T. Nowaka identyfikacja ojca stolnika Aleksandra z Gieczna nie wydaje się pewna¹¹⁹.

Oprócz syna Mikołaja – przyszłego wojewody i starosty łęczyckiego oraz głównego fundatora fortuny Oporowskich, pozostawił jeszcze sędzia Włodzimierz dwie córki – Helszkę oraz Annę. Helszka (Elżbieta) została poślubiona Świętopełkowi z Sułkowic herbu Lis¹²⁰, przeżyła męża i zmarła po 1395 r.¹²¹ Jej siostra Hanka (Anna) została około 1404 r. wydana za Bernarda ze Zdun herbu Dołęga. Przeżyła męża o conajmniej 6 lat. Zmarła po 13 stycznia 1425 r., gdy wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa zapisał w testamencie swojej rodzonej siostrze Annie Zduńskiej czynsz od 6 kmieci we wsi Kurów¹²². W tym okresie Oporowscy szukali więc mężów dla swych córek w kręgu najbliższych sąsiadów, wśród średniozamożnej szlachty łęczyckiej.

TRZECI Z BRACI OPOROWSKICH

Sędzia łęczycki Stefan z Oporowa pozostawił jeszcze trzeciego syna, który nie zrobił tak jak bracia kariery urzędniczej, ani świeckiej, ani kościelnej, i zapewne zmarł młodo, przed 1398 r. Źródła nie zanotowały nawet jego imienia, jeśli odrzucimy identyfikację tej postaci z Bogusławem z Oporowa wzmiankowanym w 1363 r.¹²³

¹¹⁹ PKŁ, t. 1, nr 713; KZŁ, ks. 4, k. 502; J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj...*, s. 138; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 205; tenże, *Ród Toporów w ziemi łęczyckiej w późnym średniowieczu*, [w:] *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych*, pod red. W. Bukowskiego, T. Jurka, t. I, Kraków 2012, s. 367–369. Aleksander z Gieczna h. Topór sprawował urząd stolnika łęczyckiego w latach 1388–1407, zmarł prawdopodobnie w 1408 r.

¹²⁰ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 197–198; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie Oporowskich w XV i w pierwszej połowie XVI wieku*, „Rocznik Łódzki” 2013, t. 60, s. 215.

¹²¹ PKŁ, t. 1, nr 98, 114, 713–714, 3665.

¹²² ZDPauli, z. 1, nr 86, s. 160.

¹²³ Zob. przypis 45.

Być może imię trzeciego syna Stefana z Oporowa kryje się wśród dziedziców Oporowa lub Chodowa, wymienionych w księgach sądowych łęczyckich z końca XIV w. Identyfikację utrudnia jednak występowanie w ziemi łęczyckiej drugiego Chodowa, pod Łęczycą, w którym dziedziczyli Nagodzice – kasztelan kazimierski Klemens i jego synowie¹²⁴. W zapisce z 28 lipca 1388 r. pojawił się Boguszek z Chodowa, od którego pożyczył 6 grzywien groszy Mikołaj Kozielski¹²⁵. Po wykreśleniu z listy niewątpliwych Nagodziców, da się wskazać Pacierza (*Pacierz*)¹²⁶ oraz Piotra zwanego Pachem, czyli Pawłem¹²⁷. Obaj wystąpili bez określników stanowych, możliwe więc że w zapiskach tych jest mowa o kmieciach. Bratem Oporowskich mógłby teoretycznie być Piotr z Chodowa, który wystąpił wraz z Jaśkiem z Siedlca w sporze o sołectwo w Sobótce z sołtysem Krzeszem. Zapewne chodziło tu o wieś królewską tej nazwy, znajdującą się w bezpośrednim sąsiedztwie Chodowa Sulimów. Jednak i w tym wypadku mogło chodzić o kmiecia¹²⁸. 10 lipca 1386 r. miał miejsce termin sądowy Boguszka z Oporowa z podstolim łęczyckim [Włodzimierzem z Oporowa]¹²⁹. Prawdopodobnie w zapisce tej chodziło o wspomnianego wcześniej dziedzica Oporówka (Małego Oporowa). Z kolei 8 grudnia 1388 r. Świema Kicki, członek rycerskiej rodziny z Kik herbu Godzięba i Mieczek, sołtys z Dąbia, zeznawali przeciw niejakiemu Grzegorzowi (kmieciowi?) z Oporowa¹³⁰. Lakoniczne zapiski w najstarszych księgach sądowych łęczyckich nie pozwolą niestety, mimo szczerych chęci piszącego te słowa, zidentyfikować trzeciego z braci Oporowskich.

* * *

Znamy za to imię małżonki tego nierozpoznanego dziedzica Oporowa, którą została Jachna – Jadwiga herbu Nałęcz, pisząca się po śmierci męża z Chodowa koło Kłodawy w powiecie łęczyckim¹³¹. Jachna przeżyła męża, występując jeszcze 26 lutego 1398 r. samodzielnie przed sądami łęczyckimi¹³². Chodów stanowił część starszych dóbr dziedzicznych Sulimów

¹²⁴ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 277 in.

¹²⁵ PKŁ, t. 1, nr 872.

¹²⁶ PKŁ, t. 2, nr 4389 (6 czerwca 1391).

¹²⁷ PKŁ, t. 2, nr 3829 (7 listopada 1392).

¹²⁸ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 40.

¹²⁹ PKŁ, t. 1, nr 94.

¹³⁰ PKŁ, ks. 1, nr 1108; J. Pakulski, *Ród Godziębów...*, s. 177.

¹³¹ T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 336.

¹³² KZŁ, ks. 4, k. 180v.

z Oporowa i każdy z trzech braci dostał w nim dział majątkowy po ojcu. Mikołaj z Oporowa posiadał dobra w Chodowie już dowodnie w latach 1398–1401¹³³.

* * *

Na nie istniejącym już nagrobku podkanclerzego Grzegorza z Lubrańca na zamku krakowskim umieszczone były niegdyś 4 herby: Godzięba, Ogon, Sulima oraz Nałęcz. Herb Godzięba to znak jego ojca – Bernarda z Wielkiego Lubrańca i Ossowa, Ogon – matki, Anny, córki Bolesty z Latkowa, Sulima związany był z jego babką ojczystą – Elżbietą z Chodowa, która była córką nie znanego z imienia dziedzica Oporowa oraz wspomnianej Jachny z Chodowa¹³⁴. Elżbieta została wydana za Mikołaja z rodu Godziębów, piszącego się z Lubrańca w województwie brzeskim kujawskim¹³⁵. Odziedziczyła po ojcu dobra w łęczyckim Chodowie i wzięła udział w sporze sądowym o spadek po scholastyku łęczyckim Bogusławie z Oporowa. Procesowała się w 1398 r. z Mikołajem – późniejszym wojewodą łęczyckim. Swym pełnomocnikiem ustanowiła 22 października 1398 r. męża – Mikołaja z Lubrańca herbu Godzięba¹³⁶. Spór zakończył się 3 czerwca 1399 r. podziałem po połowie nieruchomości zmarłego scholastyka w Oporowie oraz Dobrzewach a Lubrański w imieniu żony miał przekazać Oporowskiemu jeszcze 35 grzywien srebra dopłaty¹³⁷. Mąż Elżbiety – Mikołaj z Lubrańca zmarł między 22 lipca 1399 r. a 22 lutego 1401 r.¹³⁸

Elżbieta z Lubrańca po jego śmierci przez jakiś czas gospodarowała w niedziale majątkowym z synami – Stanisławem (magistrem sztuk wyzwolonych), Bogusławem i Bernardem. Ustaliła sądownie granice swej wsi Siemczyce od strony Łęki i Zawady¹³⁹. Uzyskała z rak Mikołaja z Oporowa spadek wysokości 30 grzywien po niezamężnej ciotce Luchnie¹⁴⁰. W dniu 4 listopada 1404 r. Elżbieta z Lubrańca pozbyła się reszty dóbr stryjowskich w Oporowie

¹³³ KZŁ, ks. 4, k. 182v, 300v.

¹³⁴ J. Pakulski J., *Krąg rodzinny...*, s. 39–40; tenże, *Ród Godziębów...*, s. 109 – uznał Elżbietę, za córkę Bogusława z Chodowa i Oporowa.

¹³⁵ J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj...*, s. 138.

¹³⁶ PKŁ, cz. 1, nr 5544.

¹³⁷ PKŁ, t. 1, nr 6105; KZŁ, ks. 4, k. 180v.

¹³⁸ KZŁ, ks. 4, k. 291.

¹³⁹ KZŁ, ks. 4, k. 321, 576, 625v; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 163.

¹⁴⁰ KZŁ, ks. 4, k. 531.

i Dobrzewach, sprzedając je Mikołajowi z Oporowa. Poręczycielem był jej syn Bernard¹⁴¹. Pozostała jednak w ziemi łęczyckiej, gospodarując dalej w swojej części Chodowa. Połowę tej wsi Elżbieta wniosła do rodu Godziębów z Lubrańca¹⁴². W 1421 r. Elżbieta przekazała synom działę w połowie Chodowa i pozostałych wymienionych wsiach łęczyckich, gdzie mieli gospodarować w niedziale aż do jej śmierci¹⁴³. Sama Elżbieta wraz z córką Anną przenieśli się w 1425 r. na Kujawy, utrzymując w swym ręku połowę Lubrańca i połowę Janiszewa¹⁴⁴. 18 października 1425 r. trzech bracia Lubrańscy podzielili między siebie dobra rodzinne w Łęczyckiem i na Kujawach¹⁴⁵ a rok później – zlikwidowali niedział w Chodowie¹⁴⁶. Matka zapewne już wtedy nie żyła.

¹⁴¹ KZŁ, ks. 4, k. 268.

¹⁴² T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 46.

¹⁴³ KZŁ, ks. 6, k. 505v; ks. 7, k. 43v.

¹⁴⁴ KZB, ks. 4, k. 260–261v.

¹⁴⁵ KZB, ks. 4, k. 269v – 272.

¹⁴⁶ KZŁ, ks. 8, k. 166.

ROZDZIAŁ II

WOJEWODA ŁĘCZYCKI MIKOŁAJ Z OPOROWA – BUDOWNICZY RODZINNEJ FORTUNY

KARIERA POLITYCZNA MIKOŁAJA Z OPOROWA

Mikołaj z Oporowa po raz pierwszy wystąpił w źródłach, jeszcze bez urzędu, jako syn sędziego [ziemskiego łęczyckiego Włodzimierza] w dniu 7 stycznia 1391 r.¹ Rozpoczął swoją karierę urzędniczą od bardzo skromnego urzędu ziemskiego podkoniego łęczyckiego, który objął po śmierci poprzednika – Jana z Krośniewic (zmarłego przed 20 czerwca 1391 r.), zapewne jeszcze w tym samym roku² Po raz pierwszy wystąpił w księgach sądowych łęczyckich z tym urzędem (choć bez wymienienia imienia) 13 lutego 1392 r.³ Kolejnym szczeblem jego kariery urzędniczej był urząd łowczego mniejszego łęczyckiego, który uzyskał 2 lata później, po śmierci Bolesty z Piaskowic (zmarłego przed 11 marca 1394 r.)⁴. Mikołaj dowodnie był już łowczym łęczyckim 30 czerwca 1394 r. i sprawował ten urząd aż do 1411 r.⁵ Początkowo więc kariera Oporowskiego rozwijała się bardzo powoli, nie wyróżniając się niczym spośród innych karier urzędniczych.

¹ PKŁ, t. 2, Warszawa 1897, nr 3607.

² PKŁ, t. 1, Warszawa 1897, nr 2103; *Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego*, Wrocław 1985, nr 219, s. 62.

³ PKŁ, t. 1, nr 2323; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 220, s. 62.

⁴ PKŁ, t. 1, nr 3229; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 126, s. 51.

⁵ PKŁ, t. 1, nr 3345; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 127, s. 51.

Jednak już od 1398 r. Mikołaj związał się z dworem królewskim Władysława Jagiełły i jego kancelarią⁶. Można go zaliczyć do służby dyplomatycznej⁷, choć nie należał raczej do najaktywniejszych dyplomatów swego czasu⁸. Oporowski od początku wielkiej wojny z Zakonem Krzyżackim angażował się w różne ważne akcje polityczne i dyplomatyczne, poręczył np. rozejm polsko-krzyżacki zawarty 8 października 1409 r. na granicy nad Brdą (efekt mediacji króla czeskiego Wacława IV Luksemburskiego)⁹. W tym okresie Oporowski dopiero rozpoczynał swoją karierę jako stronnik królewski i polityk, nie należał więc oczywiście do grupy najważniejszych doradców Władysława Jagiełły, tzw. małej rady – rady wojennej, powołanej w trak-

⁶ J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj (właściwie Mikołaj z Oporowa) h. Sulima (ok. 1365–1425), wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 138.

⁷ Z.H. Nowak, *Dyplomacja polska w czasach Jadwigi i Władysława Jagiełły (1382–1434)*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980, s. 368.

⁸ A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009, s. 31–38 – za dostojników rady królewskiej i dyplomatów najaktywniejszych w kontaktach z Zakonem Krzyżackim w różnych okresach panowania Władysława Jagiełły uważał: wojewodę kaliskiego Sędziwoja z Szubina, wojewodę łęczyckiego Jana Ligęzę, kasztelana krakowskiego Spytka z Melsztyna, biskupa krakowskiego Piotra Wysza, kanclerza Zaklikę z Międzygórza, kasztelana i starostę krakowskiego Jana z Tęczyna, kasztelana krakowskiego Jana z Tarnowa, wojewodę sandomierskiego Krystyna z Ostrowa, wojewodę krakowskiego Piotra Kmitę, kasztelana wiślickiego Klemensa z Moskorzewa, kasztelana lubelskiego Michała z Bogumiłowic, wojewodę kaliskiego Macieja z Wąsoszy, arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja Kurowskiego, biskupa poznańskiego a później krakowskiego i arcybiskupa gnieźnieńskiego oraz kanclerza Wojciecha Jastrzębca, wojewodę sieradzkiego Jakuba z Koniecpola, kasztelana nakielskiego Wincentego Granowskiego, wojewodę poznańskiego Sędziwoja z Ostroroga, wojewodę inowrocławskiego a potem brzeskiego Macieja z Łabiszyna, marszałka Zbigniewa z Brzezia, podkanclerzego Donina ze Skrzyńska, wojewodę inowrocławskiego Janusza z Kościelca, wojewodę inowrocławskiego a potem sieradzkiego Jaranda z Grabia i Brudzewa. Podczas rokowań z Zakonem poprzedzających zawarcie pokoju brzeskiego wiodącą rolę odegrał biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki, który wcześniej pojawiał się w źródłach w sprawach polsko-krzyżackich jedynie epizodycznie. Za ekspertów od spraw pruskich i doświadczonych negocjatorów można uznać ponadto piastujących niższe urzędy sędziego poznańskiego Mikołaja z Czarnkowa oraz kasztelana santockiego, a następnie sędziego poznańskiego Mikołaja z Błociszewa. O Mikołaju z Oporowa autor w tym kontekście nie wspomniał, choć został on kilkakrotnie wymieniony jako negocjator traktatów pokojowych i rozejmowych z Krzyżakami. Jego aktywność na tym polu była jednak mniejsza niż „notorycznych dyplomatów” Władysława Jagiełły, np. Sędziwoja z Szubina który dwukrotnie posłował do Prus i aż siedmiokrotnie brał udział w rokowaniach, Sędziwoja z Ostroroga, który brał udział w rokowaniach aż 22 razy, Jakuba z Koniecpola uczestniczącego w 15 różnych poselstwach i zjazdach, czy Macieja z Łabiszyna aktywnego w 20 misjach dyplomatycznych.

⁹ *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, wyd. E. Joachim, W. Hubatsch, t. 2, Göttingen 1950, nr 1632.

cie wyprawy wojennej 10 lipca 1410 r. W jej składzie zasiedli: wielki książę litweski Witold, podkanclerzy królewski Mikołaj Trąba, kasztelan krakowski Krystyn z Ostrowa, marszałek Królestwa Polskiego Zbigniew z Brzezia, wojewoda poznański Sędziwój z Ostroroga, podkomorzy krakowski Piotr Szafraniec, wojewoda sandomierski Mikołaj z Michałowa oraz wojewoda krakowski Jan z Tarnowa¹⁰. Możemy się tylko domyślać jego udziału w sławnej bitwie stoczonej na polach Grunwaldu 14 lipca 1410 r.¹¹ Dzięki testacji dokumentów rozejmowych mamy za to bezpośrednie dowody na jego udział, wraz z innymi dostojnikami, w pertraktacjach pokojowych. Mikołaj z Oporowa był jednym z aktywniejszych stronników dworu w końcowym okresie wielkiej wojny z Zakonem Krzyżackim, kilkakrotnie pojawiając się w otoczeniu króla Władysława Jagiełły. Jako jeden z doradców królewskich miał on realny wpływ na kształt polskich propozycji rozejmowych a następnie pokojowych i na wypracowanie ostatecznych warunków pierwszego pokoju toruńskiego¹². 9 grudnia 1410 r. Oporowski poręczył kolejny rozejm polsko-krzyżacki zawarty w Nieszawie. Rokowania pokojowe, które poprzedziły ten rozejm toczyły się na wyspie wiślanej między Toruniem a Nieszawą. Na czele polskiej delegacji stał marszałek nadworny Piotr Szafraniec, dowodzący w ostatniej fazie wojny pospolitym ruszeniem wielkopolskim, kujawskim, sieradzkim i łęczyckim oraz chorągwiami nadwornymi¹³. 7 stycznia 1411 r. łowczy łęczycki Mikołaj z Oporowa został, obok wybitnych dostojników świeckich i kościelnych (biskupa płockiego Jakuba z Kurdwanowa, wojewody inowrocławskiego Macieja z Łabiszyna, podkomorzego krakowskiego Piotra Szafranca, sędziego poznańskiego Mikołaja z Czarnkowa i sędziego sieradzkiego Piotra z Widawy), członkiem sześciuosobowej komisji, która przedłużyła w Toruniu, a właściwie na wspomnianej wyspie wiślanej, rozejm z Krzyżakami do

¹⁰ J. Sperka, *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośrednio-wiecznej Polsce*, Katowice 2001, s. 288 – zaliczył aż pięciu, spośród ośmiu członków tej rady, do ówczesnego ugrupowania królewskiego a tylko dwóch (Tarnowskiego i Michałowskiego) do konkurencyjnego obozu politycznego, czyli dawnego ugrupowania „panów krakowskich”.

¹¹ Tamże, s. 86. Pod Grunwaldem Oporowski mógł walczyć w chorągwi ziemskiej łęczyckiej lub chorągwi prywatnej wystawionej przez starostę łęczyckiego Piotra Szafranca.

¹² S. Szybkowski, *Otoczenie króla Władysława Jagiełły w końcowym etapie wielkiej wojny (listopad 1410 – styczeń 1411)*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 19, 2012, s. 64 i in.

¹³ *Regesta historico-diplomatica...*, t. 2, nr 1673; J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 85, 88–89; S. Szybkowski, *Otoczenie króla...*, s. 54.

wschodu słońca 14 stycznia¹⁴. Dzięki aktywnej działalności dyplomatycznej, szczególnie w końcowym okresie wielkiej wojny z Krzyżakami, Mikołaj z Oporowa został dostrzeżony przez króla Władysława Jagiełłę, poszukującego wśród szlachty potencjalnych stronników dworu. Otworzyło to przed nim i rodziną Oporowskich drogę do rady królewskiej.

Nagrodą ze strony króla za tę działalność był awans Mikołaja na podkomorzego ziemskiego łęczyckiego, dokonany z pominięciem kilku pośrednich szczebli hierarchii urzędniczej. Mikołaj uzyskał podkomorstwo krótko po śmierci poprzednika – Mikołaja Jastrzębca z Łubnicy (zmarłego przed 25 listopada 1410 r.)¹⁵, na pewno przed 3 marca 1411 r.¹⁶ Mikołaj z Oporowa już jako podkomorzy łęczycki wziął udział w przypieczętowaniu dokumentu związanego z, niezrealizowanym ostatecznie, planem wzięcia w zastaw od Krzyżaków Nowej Marchii¹⁷. W następnych latach nie brał aktywnego udziału w polityce ogólnopolskiej, zajmując się głównie gospodarowaniem swymi dobrami w Łęczykiem. Mimo to, uzyskał od króla starostwo łęczyckie.

Obsada najważniejszych starostw to jedna z metod budowy obozu politycznego przez króla, nie był on bowiem w tym wypadku krępowany przywilejami i lokalnymi układami, nie musiał liczyć się z obowiązkiem osiadłości kandydata w danej ziemi, mógł więc obdarzać starostwami wyłącznie osoby zaufane. Obsada starostw była bardzo ważna dla sprawnego zarządu państwem, zwłaszcza w przypadku zagrożenia wojennego, o co w czasach notorycznych sporów Jagiełły z Krzyżakami nie było trudno. Dotyczyło to zwłaszcza, lecz nie tylko, kluczowych starostw pogranicznych. Nic więc dziwnego, że król Władysław Jagiełło w początkowym okresie panowania np. na Kujawach zachował w zasadzie obsadę urzędów ziemskich dokonaną przez swych poprzedników, ale wymienił starostów¹⁸. Starostą łęczyckim został Mikołaj Oporowski mianowany po Piotrze Szafrąncu, prawdopodobnie między 1 a 6 sierpnia 1418 r., gdy król Władysław Jagiełło przebywał w Łęczycy¹⁹. Odbывał się tam wówczas ogólnopolski zjazd, podczas którego

¹⁴ *Regesta historico-diplomatica...*, t. 2, nr 1678; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 247; A. Szweđa, *dz. cyt.*, nr 22, s. 376; S. Szybkowski, *Otoczenie króla...*, s. 60.

¹⁵ *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 208, s. 61.

¹⁶ KZŁ, ks. 5, k. 117; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 209, s. 61.

¹⁷ J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj...*, s. 138.

¹⁸ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 290–291.

¹⁹ Tamże, s. 123; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453), podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „*Studia Claramontana*”, t. 21, 2003, s. 207.

omawiano m.in. reakcję strony polskiej na krzywdzącą satyrę dominikanina Falkenberga, rozpowszechnianą podczas soboru w Konstancji, oraz na komplikującą się sytuację polityczną na Litwie, gdzie doszło do kolejnego sporu między książętami Witoldem i Świdrygiełłą. Piotr Szafraniec, podkomorzy krakowski, otrzymał wówczas od Jagiełły starostwo sieradzkie, co zbiegło się w czasie z awansem jego brata Jana na podkanclerstwo (po śmierci Donina ze Skrzyńska). Tym sposobem „koteria Szafranców” stopniowo uzyskiwała pozycję najbardziej wpływowej grupy w królewskim stronnictwie politycznym. Apogeum jej znaczenia to lata 1423–1433 a Oporowskich (zwłaszcza syna Mikołaja – Władysława) można uznać za bliskich stronników i współpracowników Szafranców²⁰. Po raz pierwszy Mikołaj z Oporowa wystąpił z tytułem starosty łęczyckiego 16 sierpnia 1418 r. Sprawował następnie ten urząd przez 2 lata²¹. Jako starosta łęczycki Mikołaj z Oporowa stał się *de facto* najważniejszym urzędnikiem w tej ziemi, rzeczywistym zastępcą króla. Bez starosty nie mogły dojść do skutku wiece a podczas ich trwania starosta był najważniejszym dygnitarzem, wśród jego asesorów zasiadał nawet wojewoda. Za zgodą starosty uchwalane były lauda wiecowe. Przewodniczył on też sądowi grodzkiemu, gdzie jego faktycznym zastępcą był burgrabia. Podczas roczków łęczyckich wiele ważnych spraw tam sądzonych odsyłano do starosty²².

Mikołaj z Oporowa został latem 1418 r. po raz pierwszy nazwany wojewodą łęczyckim²³. A. Szymczakowa uważała, że mogło to oznaczać ekspektatywę – przyrzeczenie pierwszeństwa w razie wakansu, w sytuacji gdy wojewoda łęczycki Jan Ligęza z Niewiarowa, zasłużony stronnik dworu, był już w podeszłym wieku²⁴. Następcą Jana Ligęzy został jednak na krótko przed 7 marca 1419 r. Stanisław z Bielaw²⁵. Najwyraźniej Oporowski, obdarzony niedawno starostwem łęczyckim, uważany był już za głowę stronnictwa królewskiego w ziemi łęczyckiej, zwłaszcza w związku z małą aktywnością dotychczasowego wojewody w tym czasie. W marcu 1419 r. Oporowski był przy królu na zjeździe w Jedlni, gdzie m.in. poświadczył oczyszczenie się przysięgą ze

²⁰ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 119, 123, 296–297.

²¹ KZŁ, ks. 6, k. 317v.

²² J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 79–80.

²³ KDP, t. II, cz. 1, Warszawa 1848, nr 362.

²⁴ A. Szymczakowa, *Urzednicy łęczyccy i sieradzcy do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia historica, t. 20, 1984, s. 51.

²⁵ KZŁ, ks. 6, k. 396; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 367, s. 82.

stawianych mu zarzutów przez arcybiskupa Mikołaja Trąbę, jako przewodniczącego delegacji polskiej na sobór w Konstancji²⁶.

Wojny i pertraktacje pokojowe z Zakonem Krzyżackim trwały nadal, Oporowski miał więc znowu okazję, aby oddać królowi dalsze przysługi na tym polu. W dniach 5–12 maja 1419 r. był członkiem 15-osobowej delegacji polskiej na nieudane rokowania z Krzyżakami w Gniewkowie i Toruniu, które odbyły się z udziałem legatów papieskich. Rokowania z Krzyżakami prowadzone były równoległe ze staraniami o wydanie wyroku polubownego przez Zygmunta Luksemburczyka. Żądania strony polskiej dotyczyły: zachowania przywilejów polskich biskupów w Prusach, oddania Polsce ziemi michałowskiej, Nieszawy i innych kujawskich posiadłości Zakonu, Drezdenka, Żmudzi w opisanych granicach dla Litwy, odbudowy zamku w Złotorii oraz kontrybucji wysokości 40 tys. kop groszy praskich. Krzyżacy nie zgodzili się na te warunki i bronili swojego stanu posiadania, przedstawiając szereg dokumentów. Z chwilą, kiedy legaci nie zgodzili się na postulaty terytorialne strony polskiej oraz odrzucili żądanie wieczystej rezygnacji Zakonu ze Żmudzi na rzecz Litwy, pertraktacje pokojowe zostały zerwane²⁷.

Już 23 czerwca 1419 r. w Kopenhadze zawarto wstępne przymierze antykrzyżackie między Polską i Litwą a państwami skandynawskimi. Polski dokument tego traktatu przypieczętowano 15 lipca 1419 r. w obozie pod Czerwińskiem, podczas kolejnej wojny z Krzyżakami. Swoją pieczęć pod traktatem przywiesił m.in. Oporowski²⁸. Urząd wojewody łęczyckiego otrzymał Mikołaj z Oporowa zapewne na tym samym zjeździe obozowym pod Czerwińskiem krótko przed 15 lipca²⁹. Był to przykład kumulacji urzędu ziemskiego i starościńskiego³⁰. Jako wojewoda łęczycki, Mikołaj z Oporowa wszedł wreszcie do ścisłej rady koronnej, współtworząc polską politykę zagraniczną. Był pierwszym Oporowskim, którego można zaliczyć do szlacheckiej elity ogólnopolskiej.

²⁶ T. Silnicki, *Arcybiskup Mikołaj Trąba*, Warszawa 1954, s. 183.

²⁷ M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem Krzyżackim (1308–1521)*, Gdańsk 1993, s. 115; J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 127; W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Taszki Koniecpolskiego*, Kraków 2005, s. 92; A. Szweđa, *dz. cyt.*, nr 42, s. 389.

²⁸ Z.H. Nowak, *Dokument strony polsko-litewskiej traktatu przymierza z państwami unii kalmaryskiej*, „Zapiski Historyczne”, t. XXXVI, 1971, s. 65–71; tenże, *Współpraca polityczna państw unii polsko-litewskiej i unii kalmaryskiej w latach 1411–1425*, Toruń 1996, s. 41.

²⁹ *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, wyd. A. Prochaska, t. 2, Kraków 1882, nr 845; A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy...*, s. 42.

³⁰ Tamże, s. 53.

Można zauważyć, że wyniesienie Oporowskiego zbiegło się w czasie z popadnięciem w niełaskę kanclerza królewskiego i biskupa krakowskiego Wojciecha Jastrzębca³¹. Podczas zjazdu generalnego w Łęczycy 23–25 lipca 1420 r. dyskutowano o propozycji ze strony husytów objęcia tronu czeskiego przez Jagiełłę (ofertę postanowiono odrzucić, lecz zwlekać z ostateczną odpowiedzią) oraz o niekorzystnym dla Polski wyroku, wydanym 6 stycznia 1420 r. we Wrocławiu przez króla rzymskiego Zygmunta Luksemburskiego, który potwierdził warunki pierwszego pokoju toruńskiego, przyznając Krzyżakom także Orłowo, Murzynów i Nową Wieś, nakazał przywrócić wolność handlu, wypłacenie przez Zakon kosztów odbudowy zamku w Złotorii i zburzenie przez nich warownego młyna w Lubiczu. Król Władysław Jagiełło oskarżył członków polskiej delegacji: kanclerza Wojciecha Jastrzębca, marszałka Zbigniewa z Brzezia i kasztelana kaliskiego Janusza z Tuliszkowa o przekroczenie kompetencji i opatrzenie tego wyroku pieczęciami wbrew zakazowi. Jednym z występujących w imieniu króla oskarżycieli był współrodowiec Oporowskiego – Bartosz Włodkowic z Wierzchosławic, związany ze Zbigniewem Oleśnickim. Wojciech Jastrzębiec popadł w niełaskę już nieco wcześniej, w związku z krytyką królewskiego ślubu z Elżbietą Granowską. Mimo oczyszczenia z zarzutów i formalnej zgody króla z oskarżonym kanclerzem, w której pośredniczył wojewoda krakowski Jan Tarnowski, jego pozycja polityczna w ramach stronnictwa dworskiego uległa znacznemu osłabieniu, głównie kosztem Szafranców³², w ślad za którymi postępowali wtedy Oporowscy.

Oporowski był z pewnością jednym z najważniejszych przywódców stronnictwa dworskiego (królewskiego) w rodzinnej ziemi łęczyckiej, zaś jego rola polityczna wykraczała poza jej granice administracyjne. Mikołaj z Oporowa odgrywał w ziemi łęczyckiej podobną rolę polityczną do tej, jaka przypadła w udziale Sędziwojowi z Ostroroga herbu Nałęcz w Wielkopolsce, Marcinowi Zarębie z Kalinowej i Jakubowi z Koniecpola herbu Pobóg w ziemi sieradzkiej czy Maciejowi z Łabiszyna herbu Laska na Kujawach. Za najważniejszych stronników królewskich w tej ziemi można uważać w różnych okresach panowania Władysława Jagiełły: Jana Ligęzę z Niewiarowa herbu Półkozic, wie-

³¹ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 283–284; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 369–370, s. 83. Marcin z Łubnicy, Borysławic i Rytwian był wojewodą łęczyckim w latach 1425–1428 a po jego śmierci palacę tę objął brat Ścibor z Łubnicy i Borysławic i sprawował ją w latach 1428–1435.

³² G. Lichończak-Nurek, *Wojciech herbu Jastrzębiec, arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996, s. 82–85, 91–93; J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 133–134, 283–290.

loletniego wojewodę łęczyckiego (w latach 1374–1418), Mikołaja z Łubnicy i Borysławic (brata kanclerza Wojciecha Jastrzębca), podkomorzego łęczyckiego (1403–1410) oraz jego synów Marcina i Ścibora, późniejszych wojewodów. Wieloletnim kasztelanem łęczyckim (1383–1430) był Jan z Łąkoszyna herbu Rola, związany początkowo ze stronnictwem luksemburskim Domarata z Pierzchna, który nie wykazywał jednak większej aktywności politycznej w okresie panowania Władysława Jagiełły³³. Jan Ligęza był w ziemi łęczyckiej osobą zupełnie nową, nominatem króla Ludwika Andegaweńskiego, prawdopodobnie początkowo nie posiadał tu nawet żadnych dóbr ziemskich. Także Jastrzębcy z Łubnicy i Borysławic stosunkowo niedawno przybyli w Łęczyckie z północnej Małopolski. Mikołaj Jastrzębiec z Łubnicy, brat późniejszego arcybiskupa gnieźnieńskiego Wojciecha, wszedł w posiadanie dóbr borysławickich w wyniku małżeństwa z Małgorzatą z Borysławic herbu Ogon. W lokalnej karierze tej rodziny bardzo ważną rolę odegrała protekcja ze strony tego wybitnego dostojnika kościelnego. Sulimowie z Oporowa, zaliczający się do lokalnej szlachty urzędniczej już przed 1370 r., w przeciwieństwie do obu wymienionych wyżej rodzin byli w Łęczyckim rodziną mieszcową, o ugruntowanym autorytecie w środowisku szlacheckim i solidnym zapleczu majątkowym. Obok łaski królewskiej były to czynniki wpływające na ich stabilną pozycję w elicie ziemskiej Łęczyckiego niemal do końca epoki jagiellońskiej³⁴. Śmierć Jana Ligęzy oraz czasowe odsunięcie na dalszy plan Jastrzębców z Łubnicy ułatwiło awans Oporowskim, Mikołajowi i jego dorastającym synom, którzy w latach dwudziestych XV w. stali się przywódcami stronnictwa królewskiego w tej ziemi.

W latach 1419–1424 Mikołaj kilkakrotnie wystąpił jako świadek różnych dokumentów królewskich³⁵, np. w grudniu 1419 r., już jako starosta i wojewoda łęczycki, poświadczył sprzedaż lasu zwanego Wrzeciona między Złakowem a Grzybowem³⁶. Uczestniczył też w sądzie nadwornym w Brodni 1–3 kwietnia 1420 r.³⁷ Brodnia to królewska wieś należąca do starostwa sieradzkiego, położona nad Wartą, 20 km na północ od Sieradza. Była ona

³³ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 279–282.

³⁴ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 196–201.

³⁵ KDKK, t. 2, Kraków 1883, nr 594, 602; ZDM, cz. 7, Wrocław 1975, nr 1919; cz. 8, Wrocław 1975, nr 2561; AGZ, t. III, Lwów 1872, nr 90, 99.

³⁶ AAG, Dyplomy gnieźnieńskie, sygn. 350; KDW, t. V, Poznań 1908, nr 313.

³⁷ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 130.

jedną z ulubionych rezydencji wiejskich Władysława Jagiełły. Podczas pobytu króla w Brodni odbywały się tu roki nadworne. Za czasów Jagiełły sądy te odbywały się dosyć regularnie około niedzieli palmowej, w związku z rytmem podróży królewskich po kraju. Podobne sądy odbywały się w innych miejscach postojów królewskich, np. w Jedlni, Żukowie, Radoszycach. Sądy nadworne w Brodni zaniknęły wraz ze śmiercią Jagiełły, a próba ich reaktywowania w 1450 r. przez Kazimierza Jagiellończyka nie udała się w związku z wybuchem wojny trzynastoletniej³⁸. Mikołaj z Oporowa brał także udział w podpisaniu sojuszu antykrzyżackiego z margrabią brandenburskim Fryderykiem I Hohenzollernem 8 kwietnia 1421 r. Dokument przymierza podpisano w Krakowie, razem z układem o narzeczeństwie Jadwigi Jagiellonki (córci Jagiełły i Anny Cylejskiej) z synem i imiennikiem margrabiego Fryderyka. Para ta aż do chwili narodzin następcy Jagiełły, przyszłego Władysława III (31 października 1424 r.), była brana pod uwagę jako spadkobiercy tronu polskiego³⁹.

Po upływie terminu rozejmu, działania wojenne przeciwko Krzyżakom zostały wznowione. W lipcu 1422 r. wojska polsko-litewskie znowu połączyły się pod Czerwińskiem i wkroczyły w granice państwa zakonnego. Mikołaj był jednym ze świadków na dokumencie przywileju czerwińskiego 23 lipca 1422 r., w którym szlachta uzyskała nietykalność majątkową⁴⁰. Krzyżacy, podobnie jak w trakcie tzw. „wojny głodowej” 1414 r., nauczeni doświadczeniem Grunwaldu, unikali walnej bitwy i zamknęli się w warownych zamkach, do których zdobywania wojska Jagiełły okazały się niezbyt przydatne. Armii polsko-litewskiej udało się jednak zdobyć Prabuty, Golub i kilka mniejszych zamków oraz dotkliwie spustoszyć znaczną część terytorium wroga, co skłoniło Krzyżaków do rozpoczęcia rokowań pokojowych. 2 września tego roku Mikołaj z Oporowa był świadkiem królewskiego dokumentu wystawionego dla Jana Łaskiego w obozie wojskowym nad Jeziorem Mełneńskim⁴¹. Został on jednym z ośmiu polskich komisarzy, wyznaczonych do opracowania warunków pokoju z Zakonem Krzyżackim. Rozmowy pokojowe prowadzono w namiocie królewskim nad rzeką Osą koło jeziora Mełno. Oprócz Oporowskiego w tych negocjacjach pokojowych wzięli udział także:

³⁸ O sędach w Brodni zob. A. Gąsiorowski, *Sądy nadworne w Brodni w XV wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 23, 1971, z. 1, s. 174–177.

³⁹ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 300.

⁴⁰ *Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. I, Petersburg 1859, s. 36–38.

⁴¹ KDP, t. I, Warszawa 1847, nr 169.

wojewoda krakowski Jan Tarnowski, wojewoda poznański Sędziwój z Ostro-roga, protonotariusz kancelarii królewskiej Zbigniew Oleśnicki, marszałek Zbigniew z Brzezia i dwaj przedstawiciele księcia Witolda. Już 17 września walczące strony zawarły rozejm a 5 dni później zaczęto negocjować warunki pokoju⁴². Niekorzystny dla Polski wyrok wrocławski został obalony! Mikołaj Oporowski jako świadek dokumentu pokoju mełneńskiego z 26–27 września 1422 r., kończącego tzw. „wojnę golubską”, przywiesił swoją pieczęć z herbem rodowym Sulima przy wspomnianym dyplomie⁴³.

Mikołaj Oporowski przebywał przy królu i uczestniczył w różnych jego akcjach politycznych niemal do ostatnich chwil życia. Przybył do Krakowa na koronację czwartej żony Jagiełły – królowej Zofii Holszańskiej w dniu 5 marca 1424 r., występując w gronie świadków dokumentu wystawionego 6 dni później, poszerzającego jej wiano o ziemię sanocką, inowrocławską i powiat nieszawski. Akt ten był prawdopodobnie odpowiedzią Jagiełły na szczęśliwą wiadomość, że młoda żona jest brzemienna⁴⁴. W dniach 15–17 kwietnia 1424 r. Oporowski ponownie uczestniczył jako asesor w rokach królewskich w Brodni⁴⁵. W dniach 2–7 czerwca tegoż roku brał udział w rozmowach z wielkim mistrzem Krzyżaków – Pawłem von Rusdorf, które toczyły się na brzegu Wisły w Nieszawie. Spotkanie to uzgodniono już podczas koronacji królowej Zofii. W wyniku pertraktacji nieszawskich uzupełniono warunki pokoju mełneńskiego o kwestie dotyczące wolności handlu i obciążeń finansowych (ceł) dla polskich kupców w Gdańsku, uzgodniono także kolejne spotkanie doradców w sprawie przebiegu wspólnej granicy⁴⁶.

29 sierpnia wojewoda łęczycki wziął udział w zjeździe panów koronnych z księciem mazowieckim Siemowitem IV w Sochaczewie, starając się skłonić Siemowita do złożenia hołdu Jagielle⁴⁷. Udział w tej akcji politycznej dziedzica Oporowa, położonego niemal na samej granicy Mazowsza, jest

⁴² J. Długosz, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, oprac. D. Turkowska, ks. 11, Warszawa 2000, s. 182; A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 45, s. 392.

⁴³ *Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju mełneńskiego z 1422 roku*, wyd. P. Nowak, P. Pokora, Poznań 2004, s. 33, pieczęć 16.

⁴⁴ ZDM, t. 7, nr 1961; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012, s. 24–25.

⁴⁵ J. Sperka, *dz. cyt.*, s. 164.

⁴⁶ *Regesta historico-diplomatica...*, t. 1, nr 4292; A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 50, s. 394–395.

⁴⁷ KDW, t. V, nr 400.

znamienny. Sprawy mazowieckie będą odtąd, obok krzyżackich, najważniejszym polem aktywności politycznej rodziny Oporowskich.

Mikołaj z Oporowa zmarł między 13 stycznia 1425 r. (data sporządzenia testamentu)⁴⁸ a 17 kwietnia 1425 r. (gdy w źródłach odnotowano jego następcę na urządzie wojewody – Marcina z Łubnicy)⁴⁹. Wojewoda łęczycki został pochowany pod posadzką kościoła parafialnego w Oporowie⁵⁰. Już 25 lipca 1425 r. synowie Mikołaja podzielili się jego majątkiem⁵¹.

DZIAŁALNOŚĆ MAJĄTKOWA MIKOŁAJA Z OPOROWA W ZIEMI ŁĘCZYCKIEJ

Rozpoczynając karierę, Mikołaj z Oporowa dysponował z całą pewnością tylko kilkoma wsiami położonymi w powiecie orłowskim województwa łęczyckiego. Były to Oporów oraz Dobrzewy w parafii Oporów, które w dodatku uległy już podziałom rodzinnym⁵².

W 1398 r. ówczesny łowczy mniejszy łęczycki – Mikołaj z Oporowa miał przed sądem łęczyckim proces z tutejszym kasztelanem – Janem z Łąkoszyna. Arbitrem został Mikołaj z Kutna. Kasztelan Jan miał zwrócić Mikołajowi z Oporowa 50 grzywien na ręce tegoż Mikołaja z Kutna, albo przekazać tę sumę plebanom w Oporowie czy Chodowie, ewentualnie dać na nią zastaw w swojej wsi Zbiewiec⁵³.

Pod koniec XIV w. Mikołaj toczył przed sądami łęczyckimi różne spory rodzinne. W latach 1398–1399 procesował się np. ze stryjeczną siostrą – Helszką Chodowską i jej mężem, Mikołajem z Lubrańca herbu Godzięba, o spadek po zmarłym stryju – Bogusławie, scholastyku łęczyckim. W rezultacie 3 czerwca 1399 r. uzyskał połowę dóbr zmarłego scholastyka w Oporowie i Dobrzewach oraz dopłatę wysokości 35 grzywien. Podziałowi nie uległ dziedziczny dział Oporowskich w Cząstkowie w parafii Bierzwienna (gdzie dziedziczyli także ich współrodowcy z Oporówka) oraz dom w Łęczycy,

⁴⁸ ZDPauli, z. 1, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, nr 86, s. 158–160.

⁴⁹ KZŁ, ks. 7, k. 292v; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 369, s. 83.

⁵⁰ ZDPauli, z. 1, nr 140, s. 283.

⁵¹ KZŁ, ks. 8, k. 50–50v.

⁵² T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 337.

⁵³ KZŁ, ks. 4, k. 191; S. Szybkowski, *O potomstwie kasztelana dobrzyńskiego Andrzeja z Woli i Radzików*, [w:] *Odkrywczy, princepsi, rozbójnicy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2007, s. 290.

pozostające w ręku Mikołaja⁵⁴. Oporowski wypłacił teje Helszce z Lubrańca 30 grzywien groszy szerokich zgodnie z testamentem zmarłej ciotki Luchny⁵⁵. 4 listopada 1404 r. Mikołaj z Oporowa odkupił od Helszki Chodowskiej resztę działu Bogusława w Oporowie i Dobrzewach, za co poręczył w imieniu swoim i rodzeństwa jej syn Bernard⁵⁶. W 1406 r. Krzechna i Dochna, córki Piotra z Gieczna herbu Topór, zobowiązały się do spłaty Mikołajowi Oporowskiemu 50 grzywien srebra pozostałych z sum posagowych jego matki⁵⁷.

W 1407 r. Mikołaj Oporowski kupił od Miećława ze Steklinka herbu Doliwa dwie wsie położone koło Oporowa – Świechów i nowo założoną Wolę Świechowską. Tadeusz Nowak identyfikuje Wolę Świechowską ze wsią Jastrzębia w parafii Oporów⁵⁸. Formalnie była to zamiana, pewnie dla uniknięcia retraktu ze strony krewnych. Oporowski oddał za nie swój dział w Cząstkowie i dopłacił 210 grzywien groszy szerokich⁵⁹. Rok później odparł przed sądem pretensje zgłaszane do tej wsi przez Wojciecha z Pleckiej Dąbrowy, kasztelana słońskiego, Wojciecha z Rakowa i ich braci herbu Doliwa⁶⁰. W 1409 r. Oporowski osadził w obu przejętych wsiach wielu nowych kmieci, znacznie zwiększając ich dochodowość⁶¹. W 1415 r. Mikołaj Oporowski wyznaczał granice swej wsi Jastrzębia koło Oporowa od strony Sokołówka i Żychlina Mikołaja z Żychlina⁶². Przed 1424 r. Mikołaj z Oporowa nabył wieś Kurów w parafii Oporów, stanowiącą wcześniej własność Roliców z Gledzianowa⁶³. Prawdopodobnie wsią świeżo przez niego lokowaną na gruntach Kurowa była Jaworzyna, pojawiająca się jako własność Oporowskich dopiero w podziale majątkowym z 1425 r.⁶⁴ Arcybiskup Wojciech Jastrzębiec, nadając dziesięciny kościołowi parafialnemu w Bielawach, wspominał o Jaworzynie jako wsi założonej na surowym korzeniu⁶⁵.

⁵⁴ KZŁ, ks. 4, k. 180v; PKŁ, t. 1, nr 5544, 5575, 5949, 5951, 5981, 6105; J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005, s. 111.

⁵⁵ KZŁ, ks. 4, k. 531.

⁵⁶ KZŁ, ks. 4, k. 268; J. Pakulski, *dz. cyt.*, s. 111.

⁵⁷ KZŁ, ks. 4, k. 502.

⁵⁸ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 338.

⁵⁹ KZŁ, ks. 4, k. 433, 587v; PKŁ, t. 1, nr 6349.

⁶⁰ KZŁ, ks. 1, k. 407v.

⁶¹ KZŁ, ks. 5, k. 105; ZDPauli, z. 1, nr 53, s. 105–106; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 338.

⁶² KZŁ, ks. 6, k. 22.

⁶³ KZŁ, ks. 7, k. 166; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 339.

⁶⁴ KZŁ, ks. 8, k. 50; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 339.

⁶⁵ J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. I, Poznań 1888, s. 43; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 212.

W sąsiedniej parafii Łęki własnością Mikołaja była wieś Pawłowice⁶⁶. Sąsiadowała ona bezpośrednio z Krzyżanowem, który był gniazdem rodzinnym innej drobnoszlacheckiej rodziny herbu Sulima⁶⁷. Można więc przypuszczać, że Oporowscy dysponowali tą wsią już wcześniej. Oporowski nabył dział w pobliskich wsiach Jagniątki i Siemienice. W 1413 r. kupił połowę działu ojczystego w Jagniątkach od Mikołaja Sekuły za 100 grzywien groszy szerokich⁶⁸. Około 1415 r. Mikołaj z Oporowa nabył od Krystyna z Siemienic $\frac{1}{4}$ jego działu w Siemienicach wraz z częścią młyna za 105 grzywien groszy szerokich i utrzymał się w jego posiadaniu po odparciu pretensji Jurka (mającego prawo pierwokupu) i Sieciecha⁶⁹.

W rozdrobnionej wsi Drzewoszki, położonej w parafii Bedlno, Mikołaj z Oporowa także skupował działki majątkowe. W 1413 r. skupił działki należące do małżeństwa Piechny i Jana z Drzewoszek, Dochny i Pawła oraz Dzierśława za 100 grzywien groszy szerokich⁷⁰. W 1417 r. kupił tu jeszcze dział należący do Pawła i Świętosławy (Święchny) za sumę 150 grzywien groszy szerokich⁷¹. Do tego trzeba doliczyć szereg drobniejszych transakcji. Ogółem Mikołaj z Oporowa nabył ziemię w Drzewoszkach za 370 grzywien⁷². W 1413 r. kupił połowę młyna w niedalekich Szewcach za 100 grzywien groszy szerokich. Pięć lat później doszedł do tego dział ziemi, nabyty za 200 grzywien. Dział ten trzymał w zastawie Bartosz, sołtys z Pawłowic⁷³.

W 1417 r. Mikołaj z Oporowa kupił całą wieś Tomczyce, należącą do parafii Plecka Dąbrowa, od Filipa z Soboty herbu Doliwa, za sporą sumę 700 grzywien groszy szerokich. Był jedynym właścicielem tej wsi aż do śmierci⁷⁴. Nie udało się jednak Oporowskiemu zaokrąglić swych włości w powiecie orłowskim o jedną z największych wsi w całym województwie łęczyckim – Dobrzelin w parafii Żychlin. W 1417 r. kupił od Mikołaja ze Skotnik jego dział w Dobrzelinie za znaczną sumę 1000 grzywien groszy szerokich. Z pretensjami do tej wsi, wynikającymi z prawa bliższości, wystąpili jednak dziedzice

⁶⁶ KZŁ, ks. 4, k. 345v, 612v; ks. 7, k. 193v.

⁶⁷ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 297.

⁶⁸ KZŁ, ks. 5, k. 283v; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 299.

⁶⁹ KZŁ, ks. 6, k. 15v, 95, 136; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 292.

⁷⁰ KZŁ, ks. 5, k. 284; PKŁ, t. 1, nr 2807; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 313.

⁷¹ KZŁ, ks. 6, k. 179v; KZO, ks. 2a, k. 116.

⁷² T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 314.

⁷³ KZŁ, ks. 5, k. 283v; ks. 6, k. 270; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 326.

⁷⁴ KZŁ, ks. 6, k. 210v; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 365.

Żychlina herbu Doliwa oraz Stanisław z Dobrzelina, syn Wincentego, właściciel drugiej połowy Dobrzelina. Ostatecznie Oporowski musiał w 1418 r. zbyć tę wieś za sumę 1025 grzywien Stanisławowi z Dobrzelina⁷⁵. Cennej wsi w swym ręku Mikołaj nie utrzymał, zarobił jednak 25 grzywien na tych transakcjach. Nie udało mu się także utrzymać wsi Sokołówek, położonej w parafii Żychlin, którą kupił już w 1400 r. od Hanki i Piotra z Widawy za 200 kop groszy praskich⁷⁶. Tym razem z pretensjami wystąpił Klemens z Żychlina herbu Doliwa, który spłacił Mikołaja i przejął sporną wieś⁷⁷.

W powiecie łęczyckim Mikołaj odziedziczył po przodkach prawdopodobnie część wsi parafialnej Chodów koło Kłodawy⁷⁸ oraz Goślub Duży i Mały położone w parafii Piątek⁷⁹. Po raz pierwszy został wymieniony jako właściciel Chodowa już w 1398 r.⁸⁰, zaś jako właściciel Goślubia w 1402 r.⁸¹ W 1401 r. Mikołaj jako właściciel Chodowa toczył proces graniczny od strony Domanikowa⁸². Oprócz wymienionych nabytków w powiecie orłowskim, wojewoda Mikołaj skupował także ziemię w powiecie łęczyckim. Nabytki te były w większości bardziej oddalone od centrum administracyjnego w Oporowie. W kilku wypadkach dział Mikołaja sąsiedowały bezpośrednio z dobrami innych rodzin herbu Sulima, można więc się domyślać, że Oporowski dokupywał tu ziemię do wcześniej posiadanych działów dziedzicznych, będących pozostałością dawnego majątku rodowego Sulimów łęczyckich z XIII–XIV w.

Tak było prawdopodobnie w przypadku parafialnej wsi Sławoszew. Mikołaj z Oporowa nabywał tu ziemię aż 8 razy. W 1409 r. kupił dział Dobiesława Rafałowica za 106 grzywien⁸³. W 1412 r. kupił dział w Sławoszewie od Piotra z Sówek za 100 grzywien groszy szerokich (wraz z działem w pobliskich Sówkach)⁸⁴, od Andrzeja Błotnika za 50 grzywien⁸⁵, od Doroty żony Dzierśława za

⁷⁵ KZŁ, ks. 6, k. 181v, 183v, 238v; S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996, s. 149–150; T. Nowak, dz. cyt., s. 346.

⁷⁶ PKŁ, t. 1, nr 4730.

⁷⁷ KZŁ, ks. 4, k. 254v; S.M. Zajączkowski, dz. cyt., s. 149–150; T. Nowak, dz. cyt., s. 345.

⁷⁸ T. Nowak, dz. cyt., s. 45.

⁷⁹ Tamże, s. 194.

⁸⁰ KZŁ, ks. 4, k. 182v.

⁸¹ KZŁ, ks. 4, k. 321v.

⁸² KZŁ, ks. 4, k. 300v.

⁸³ KZŁ, ks. 5, k. 66.

⁸⁴ KZŁ, ks. 5, k. 217v.

⁸⁵ KZŁ, ks. 5, k. 225v.

50 grzywien⁸⁶ oraz od Jakuba Komory za 100 grzywien⁸⁷. Rok później nabył dział w Sławoszewie i Sówkach od Filipa z Wirczanowa z żoną i dwiema córkami – Piechną i Więchną za 102 grzywiny groszy szerokich⁸⁸. W 1414 r. – kupił dział macierzysty w Sławoszewie od Mikołaja z Parsków za 50 grzywien⁸⁹. Po 1417 r. w ręce Oporowskich dostał się dawny dział Sulimów ze Sławoszewa – Stefana i Mikołaja, sprzedany przez nich Stanisławowi z Jarochowa. Oporowscy wykupili go od Świętochny, żony Jakusza Wieprzka, być może korzystając z prawa bliższości i pierwokupu współrodowców⁹⁰. W 1420 r. Mikołaj Oporowski odparł pretensje Katarzyny Nochowej ze Sławoszewa z synami do dwóch działów dziedzicznych w Sławoszewie⁹¹. W sąsiedniej wsi Sówki (Wirczanów), oprócz wymienionych już działów, Mikołaj z Oporowa kupił w 1416 r. za 100 grzywien groszy szerokich cały dział Pawła i Katarzyny z Wirczanowa⁹², zaś w 1417 r. nabył za 50 grzywien połowę działu ojcowskiego od Katarzyny, córki Janusza z Wirczanowa⁹³. W 1421 r. procesował się o ten dział z Katarzyną zwaną Pawłową z Miroszewic. Sąd ziemski orzekł, że Oporowski będzie trzymać ten dział w zastawie na sumę 22 grzywien do czasu ew. spłaty przez drugą stronę, do czego zapewne ostatecznie nie doszło, bo dział pozostał w ręku Oporowskich⁹⁴.

W 1411 r. Mikołaj z Oporowa kupił za 800 grzywien groszy szerokich praskich wieś parafialną Miłonice⁹⁵. Zbawcą był podstoli poznański Marcin ze Sławska herbu Zaręba. 5 lat później kupił za sumę 636 grzywien srebra (w tym 100 grzywien groszy szerokich) całą wieś Konary położoną w parafii łęczyckiej⁹⁶. Sprzedającymi byli Mikołaj z Konar z żoną Katarzyną oraz Dobieślów z żoną Hanką. W tym samym 1417 r. Oporowski nabył także, za 100 grzywien groszy szerokich, dział *in Milochowi*⁹⁷. Dział ten obejmował łąkę wraz z lasem. Zapewne był to niezidentyfikowany Milechów, wydzielony z Janko-

⁸⁶ KZŁ, ks. 5, k. 227.

⁸⁷ KZŁ, ks. 5, k. 227.

⁸⁸ KZŁ, ks. 5, k. 265.

⁸⁹ KZŁ, ks. 5, k. 344.

⁹⁰ KZŁ, ks. 9, k. 175v.

⁹¹ KZŁ, ks. 6, k. 480v–481.

⁹² KZŁ, ks. 6, k. 109v, 137v.

⁹³ KZŁ, ks. 6, k. 182; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 136.

⁹⁴ KZŁ, ks. 6, k. 581–581v.

⁹⁵ KZŁ, ks. 4, k. 630v; ks. 5, k. 150; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 56.

⁹⁶ KZŁ, ks. 6, k. 173v; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 174.

⁹⁷ KZŁ, ks. 6, k. 229.

wic w parafii Krośniewice⁹⁸. Sprzedającymi byli tym razem bracia Maciej i Jan, piszący się z Żelaznej.

Mikołaj z Oporowa skupował także systematycznie ziemię we wsi Turzynów, położonej w parafii Rdutów. W latach 1401–1411 przeprowadził ogółem 8 transakcji idących w tym kierunku. W 1401 r. kupił dział za 60 grzywien od Ścibora z Łowina i Nowego oraz jego syna Andrzeja⁹⁹, w 1404 r. za 16 grzywien od Mściława¹⁰⁰ oraz za 40 grzywien od braci Pawła, Klemensa i Andrzeja¹⁰¹, w 1408 r. za 47 grzywien od Jana¹⁰², w 1409 r. za 100 grzywien od Adama i jego synów Gniewomira i Bogusława¹⁰³, w 1410 r. za 20 grzywien od braci Stanisława i Wojciecha¹⁰⁴ oraz za 16 grzywien od Stachny z dziećmi – Janem i Katarzyną¹⁰⁵, w 1411 r. za 20 grzywien od Piotra syna Macieja¹⁰⁶. W ten sposób Mikołaj z Oporowa stał się właścicielem całej rozdrobnionej wsi Turzynów. W 1400 r. Oporowski nabył wieś Sokołówek w parafii Żychlin za 200 kop groszy praskich od Piotra z Widawy i jego żony Hanki z Krośniewic¹⁰⁷.

Stosunkowo najskromniejsze posiadłości mieli Oporowscy w powiecie brzezińskim województwa łęczyckiego. Stanowił je tzw. klucz bratoszewicki obejmujący trzy wsie – Bratoszewice, Orzełki i Wyskoki, należące do parafii bratoszewickiej. Mikołaj z Oporowa był ich pierwszym znanym właścicielem¹⁰⁸. W latach 1400–1401 toczył procesy z biskupem i kapitułą włocławską o wytyczenie granic między Bratoszewicami i Orzełkami a Niesułkowem¹⁰⁹. W 1421 r. Mikołaj miał sprawę o granicę między wsią Wyskoki a Ziewanice¹¹⁰. Własnością Mikołaja był młyn w Bratoszewicach i jeden brzeg rzeki¹¹¹.

⁹⁸ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 55.

⁹⁹ KZŁ, ks. 4, k. 294; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 44.

¹⁰⁰ KZŁ, ks. 4, k. 404.

¹⁰¹ KZŁ, ks. 4, k. 417v.

¹⁰² KZŁ, ks. 4, k. 639.

¹⁰³ KZŁ, ks. 5, k. 62.

¹⁰⁴ KZŁ, ks. 5, k. 85v.

¹⁰⁵ KZŁ, ks. 5, k. 92.

¹⁰⁶ KZŁ, ks. 5, k. 117.

¹⁰⁷ KZŁ, ks. 2, k. 9; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 246 – tu Sokołów w parafii Zgierz.

¹⁰⁸ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 399; J. Malinowska, *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001, s. 71, 104.

¹⁰⁹ KZŁ, ks. 4, k. 253v, 282, 297v.

¹¹⁰ KZŁ, ks. 7, k. 9v.

¹¹¹ KZŁ, ks. 4, k. 448.

Wojewodzie Mikołajowi z Oporowa można przypisać ufundowanie kilku kościołów parafialnych na terenie należących do niego dóbr, przede wszystkim w Chodowie i Bratoszewicach, co miało miejsce na przełomie XIV i XV w.¹¹² Wieś Bratoszewice powstała na pewno przed 1342 r. (pierwsza wzmianka w źródłach pisanych) a nie wykluczone że istniała już przed 1138 r. W Bratoszewicach znajdował się pierwotnie wiejski kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja o metryce sięgającej być może nawet XII w. Przed 1418 r. został ufundowany przez Oporowskiego drugi kościół pod wezwaniem św. Augustyna, który pierwotnie był filialnym dla kościoła św. Mikołaja a z czasem, po lokacji w Bratoszewicach miasta, przejął rolę kościoła parafialnego. Parafia w Bratoszewicach obejmowała miasto Bratoszewice i wsie: podwójny Domaradzyn, Orzełki, Rotmistrzowa Wola, Wola Błędowa oraz Wysokoki. Uposażenie plebana bratoszewickiego stanowiła działka w pobliżu kościoła wraz z zabudowaniami gospodarczymi i ogrodem, dwie łąki i staw rybny¹¹³. Prawo prezenty należało na początku XVI stulecia do Goślubskich herbu Sulima¹¹⁴.

Mikołaj z Oporowa posiadał także co najmniej dwa place budowlane w mieście Łęczycy. Jeden z nich odziedziczył po ojcu Włodzimierzu albo bracie Bogusławie, bo w 1399 r. swoich praw do części połowy domu w Łęczycy dochodził w sądzie przeciw niemu Mikołaj z Lubrańca¹¹⁵. Mikołaj z Oporowa kupił w 1412 r. za 100 grzywien groszy szerokich od Jana Stopki z Zakrzewa i Pietrasza zwanego Gęś z Wojciechowic herbu Jelita inny plac w Łęczycy, sąsiadujący z jego własnym. W następnych latach odpierał przed sądem pretensje do niego ze strony wspomnianego Pietrasza¹¹⁶.

Część wsi znajdujących się w dobrach Oporowskich została lokowana na prawie niemieckim, co pozwala znacznie wyżej ocenić ich rozwój i dochodowość. W powiecie łęczyckim były to wsie: Głaznów (w parafii Krośniewice), Miłonice (wieś parafialna) oraz Chodów koło Kłodawy (wieś parafialna). Głaznów, który nabył syn i imiennik wojewody Mikołaja, najprawdopodobniej lokowano jeszcze w XIV w., choć pierwsze wzmianki o tutejszych sołtysach

¹¹² J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. II, Gniezno 1881, s. 404–406, 457–459.

¹¹³ J. Malinowska, *dz. cyt.*, s. 20, 104.

¹¹⁴ J. Łaski, *dz. cyt.*, t. II, s. 405 – plebanem był Andrzej z Lisowic z prezenty prepozyta gnieźnieńskiego Jana Goślubskiego.

¹¹⁵ PKŁ, t. 1, nr 5949; *Łęczycy. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łęczycy–Łódź 2003, s. 36.

¹¹⁶ KZŁ, ks. 5, k. 211–211v; ks. 6, k. 550; *Łęczycy. Dzieje miasta...*, s. 37.

pochodzą z lat 1412–1427¹¹⁷. Miłonice zostały lokowane na prawie niemieckim także w XIV stuleciu. Najstarsze informacje źródłowe o tutejszych sołtysach i sołectwie pochodzą z lat 1394–1407. Sołectwo było dobrze uposażone w ziemię (3 łany). W 1428 r. sołtysiem w Miłonicach był Jan, mieszczanin z Oporowa¹¹⁸. Objął to stanowisko zapewne za sprawą wojewody Mikołaja. Sołectwo w Miłonicach zostało wykupione przez Oporowskich¹¹⁹. Chodów został przeniesiony na prawo niemieckie także w XIV w. Pierwsza wzmianka o tutejszym sołtysie Piotrze pochodzi z 1428 r., gdy właścicielem wsi był syn wojewody Mikołaja – Stefan¹²⁰. Lokowane na prawie niemieckim były także Pawłowice w parafii Łęki, w 1443 r. było tu bowiem sołectwo¹²¹ oraz Oporówek w parafii Oporów¹²². Spośród dóbr Oporowskich w powiecie brzezińskim, już w XIV w. lokowano na prawie niemieckim Wysoki. Dla 1425 r. potwierdzone jest sołectwo w tej wsi¹²³. W testamencie spisany w tym samym roku Mikołaj z Oporowa zwolnił swych kmieci ze „swadziebnego”. Jednemu z nich – Grzegorzowi z Goślubia wojewoda zapisał 2 krowy, a innego – Michała Grzywę zwolnił dożywotnio z czynszu¹²⁴.

Za czasów wojewody Mikołaja Oporów uzyskał prawa miejskie. Nie zachował się żaden dokument lokacyjny, więc ustalenia co do chronologii tej lokacji są dosyć niedokładne. Ryszard Rosin sugerował datę lokacji miejskiej Oporowa przed 1427 r.¹²⁵ Uważana w dawniejszej literaturze za dowód miejskiego charakteru Oporowa wzmianka z 1399 r., w której pojawia się *Kampinos advocatus de Oporowo*¹²⁶, dotyczyła w rzeczywistości lokacji na prawie niemieckim pobliskiej wsi Oporówek (Mały Oporów)¹²⁷. Najstarsza znana obecnie wzmianka źródłowa o mieście Oporów, odnaleziona przez

¹¹⁷ S.M. Zajączkowski, *Lokacje osad wiejskich na prawie niemieckim na obszarze przedrozbiorowego powiatu łęczyckiego do lat siedemdziesiątych XVI wieku*, Łódź 2003, s. 101.

¹¹⁸ Tamże, s. 102.

¹¹⁹ KZŁ, ks. 9, k. 15.

¹²⁰ S.M. Zajączkowski, *Lokacje osad...*, s. 104.

¹²¹ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 297.

¹²² S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski...*, s. 79–80.

¹²³ S.M. Zajączkowski, *O lokacjach wsi na prawie niemieckim na terenie przedrozbiorowego powiatu brzezińskiego do końca XVI wieku (cz. II)*, „Rocznik Łódzki”, t. 45, 1998, s. 32.

¹²⁴ ZDPauli, z. 1, nr 86, s. 160.

¹²⁵ R. Rosin, *Miasta regionu łódzkiego. Próba periodyzacji dziejów*, „Region Łódzki. Studia i Materiały”, t. I, 1971, s. 121, 128.

¹²⁶ PKŁ, t. 2, nr 572, nr 99.

¹²⁷ S.M. Zajączkowski, *Dzieje Oporowa w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000., s. 21–22.

Stanisława Mariana Zajączkowskiego w księgach ziemskich orłowskich pochodzi więc z 1424 r.¹²⁸ Wymienieni są tu burmistrz, rajcy i wójt oporowski. W dokumencie arcybiskupa Dobrogosta z 1399 r. mowa jest tylko o wsi Oporów¹²⁹. Pozwala to ustalić czas lokacji miejskiej Oporowa na lata 1399–1424 i powiązać tę inicjatywę z postacią wojewody łęczyckiego Mikołaja. S.M. Zajączkowski za najbardziej prawdopodobny czas lokacji miejskiej Oporowa uważał pierwsze lata XV stulecia¹³⁰. Dostojnik ten, blisko współpracujący z królem Władysławem Jagiełłą, łatwo uzyskał od monarchy zezwolenie na lokację miejską dla swej rodowej siedziby. Oporów uzyskał prawo niemieckie, zapewne w odmianie średzkiej. Nie znane są szczegóły aktu lokacyjnego, np. uposażenie wójta, mieszczan, rozmiary działek i pól miejskich, wysokość czynszów i innych powinności względem dziedziców ani dzień targowy przyznany miasteczku. Ze źródeł poznajemy jednak imiona pierwszych wójtów Oporowa. Byli to Modlibóg (1436) oraz Szeliga (1453), pochodzący zapewne z drobnej szlachty. Przed 1424 r. w Oporowie ustanowiono urząd burmistrza, który zastąpił wójta jako przedstawiciel samorządu mieszczan. Miasteczko to nie rozwijało się jednak gospodarczo zbyt pomyślnie. Na wojnę pruską 1458 r. wystawiło tylko dwóch żołnierzy¹³¹ i zaliczało się do miast najmniejszych (IV kategorii). W ciągu XV i XVI w. Oporów był zamieszkanym przez najwyżej 260–280 mieszczan, trudniących się m.in. drobnym handlem oraz przetwórstwem żywności i gorzelnictwem na potrzeby okolicznych wsi¹³². Mimo że miasteczko to nie rozwinęło się zbyt pomyślnie, sam fakt jego lokowania oznaczał ważną modernizację dóbr i pomnożenie dochodów Sulimów Oporowskich. Wartość nowo lokowanego miasteczka można oszacować na 3 000 grzywien srebra¹³³. Sama lokacja miasta miała przede wszystkim znaczenie prestiżowe dla pozycji rodziny na tle szlachty łęczyckiej.

¹²⁸ KZO, ks. 2a, k. 204.

¹²⁹ ZDPauli, z. 1, nr 43, s. 85–86.

¹³⁰ S.M. Zajączkowski, *Powiat orłowski w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 139.

¹³¹ *Codex diplomaticus Majoris Poloniae*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840, nr 129.

¹³² S.M. Zajączkowski, *Dzieje Oporowa...*, s. 25–29.

¹³³ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 563.

Mikołaj z Oporowa był odbiorcą wspomnianego w poprzednim rozdziale dokumentu arcybiskupa gnieźnieńskiego Dobrogosta z 29 kwietnia 1399 r.¹³⁴ Arcybiskup, mając na uwadze zasługi zmarłego już Bogusława z Oporowa scholastyka łęczyckiego oraz jego brata Mikołaja, łowczego łęczyckiego, nadał dziesięciny ze wsi Oporów i Dobrzewy na rzecz rodowego kościoła parafialnego w Oporowie. Dziesięciny te przeznaczono na uposażenie dla nowego ołtarza pw. św. Jana, jaki miał powstać w tym kościele. W kwietniu 1404 r. Mikołaj spierał się o dziesięciny kmiece z wikariuszem i altarystą łęczyckim Klemensem¹³⁵.

W dniu 30 grudnia 1409 r. arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Kurowski poddał jurysdykcji parafii oporowskiej 5 kmiece ze wsi Świechów, podlegających dotąd kościołowi parafialnemu w Żychlinie¹³⁶. Parafii oporowskiej podporządkowano wtedy także nowo założoną wieś Wołę Świechowską¹³⁷. Przed śmiercią wojewoda łęczycki Mikołaj sporządził testament, w którym m.in. poczynił legat wysokości 60 grzywien groszy szerokich na remont (*pro fabrica*) kościoła św. Marcina w Oporowie¹³⁸. Z pewnością chodzi tu o budowę nowego, murowanego kościoła w miejscu, gdzie już od około 100 lat znajdował się kościół drewniany fundacji Oporowskich. Budowa ta została zapewne rozpoczęta przez Mikołaja a legat testamentowy miał umożliwić jej dokończenie¹³⁹. Wojewoda Mikołaj potwierdził oddanie na uposażenie plebana 2 łanów ziemi w Oporowie oraz dodatkowo 12 florenów. Odbiorcą tego nadania był ówczesny pleban i rektor kościoła parafialnego – Maciej, obecny wśród świadków testamentu. Po lokacji miasta w Oporowie parafia ta stała się parafią miejską i objęła opieką duszpasterską także mieszczan oporowskich. Testament Mikołaja Oporowskiego zawierał też legaty na rzecz biskupa płockiego Jakuba z Kordwanowa (20 florenów), klasztorów dominikanów w Łęczycy (50 grzywien półgroszków) i w Brześciu Kujawskim (10 grzywien monety obiegowej), plebanów w Bratoszewicach (5 grzywien monety obiegowej), Nowym i Rduowie¹⁴⁰.

¹³⁴ ZDPauli, z. 1, nr 43, s. 85–86.

¹³⁵ A. Kowalska-Pietrzak, *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łęczyckiego*, Łódź–Łęczycza 2012, s. 89.

¹³⁶ Tamże, nr 53, s. 105–106.

¹³⁷ S.M. Zajączkowski, *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001, s. 32.

¹³⁸ ZDPauli, z. 1, nr 86, s. 159.

¹³⁹ G. Kin-Majewska, *Zamek w Oporowie*, Oporów 1998, s. 7; S.M. Zajączkowski, *Sieć...*, s. 32.

¹⁴⁰ ZDPauli, z. 1, nr 86, s. 160.

Wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa znacznie rozbudował rodową siedzibę. Badania archeologiczne Janusza Tomali pozwalają, jak już wspomniałem, datować na koniec XIV w. budowę drugiego, drewnianego, dwukondygnacyjnego, reprezentacyjnego dworu Oporowskich w Oporowie. Dwór ten był bogato wyposażony, np. w nowoczesny i drogi system centralnego ogrzewania – piec typu *hypocaustum* (o wymiarach 5,2 x 3,5 m). Specjalne ceramiczne rury doprowadzały ogrzane powietrze na piętro a parter ogrzewały specjalnie pozostawione w posadzce otwory. Także posadzki ułożone z płytek ceramicznych świadczą o znacznej zamożności właścicieli¹⁴¹. Nawet jeśli samą rozbudowę drewnianego dworu przypiszemy jeszcze ojcu Mikołaja – Włodzimierzowi, to za jego czasów z pewnością poczyniono w Oporowie dalsze inwestycje budowlane, zwłaszcza w kierunku wzmocnienia obronności rodowej siedziby. Pamiętano jeszcze dobrze niszczący najazd krzyżacki na ziemię łęczycką w 1331 r., którego ofiarą padł m.in. obronny dwór w pobliskim Orłowie a wojny z Krzyżakami trwały.

J. Tomala z postacią wojewody Mikołaja łączy rozpoczęcie budowy obronnego zamku w Oporowie. Miała wtedy zostać wzniesiona przynajmniej czworoboczna narożna wieża w części północno-zachodniej założenia (w dolnych partiach z kamienia i zaprawy kamiennej bez cegieł). Być może zaczęto wtedy także budować prostokątny, czterokondygnacyjny zamkowy budynek mieszkalny (w jego partii fundamentowej stwierdzono etapowość budowy) oraz najstarsze partie murów obronnych. Na dziedzińcu zamkowym, obok wieży, przy murze północnym wykopano i wymurowano ceglami cylindryczną studnię, która została zadaszona a obok niej drewniany budynek mieszczący w dolnej kondygnacji piec centralnego ogrzewania typu *hypocaustum*, używany do ogrzewania górnej kondygnacji budynku¹⁴². Wymienione w źródłach *fortalicium cum tota curia* wojewody Mikołaja z Oporowa, o którym mowa

¹⁴¹ J. Tomala, *Średniowieczna siedziba Oporowskich w świetle badań archeologicznych*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999, s. 158; tenże, *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 60–61; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002, s. 88.

¹⁴² J. Tomala, *Oporów na tle osadniczym...*, s. 62–63; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 71, 75, 81; tenże, *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, t. II *Architektura obronna*, Kalisz 2011, s. 273; A. Majewska-Rau, *Zamek w Oporowie...*, s. 195. W wydanych wcześniej pracach J. Tomala datował pierwszą fazę budowy zamku w Oporowie na lata 1419–1425 i przypisywał Mikołajowi z Oporowa, w ostatnim opracowaniu podał ostrożniej 1425 r.

w źródłach z lat 1425–1428, to pewnie piętrowy drewniany dwór mieszkalny (faza druga) i wolno stojąca murowana wieża o charakterze refugialnym wraz z towarzyszącymi jej zabudowaniami gospodarczymi¹⁴³. Otoczone one były drewnianym płotem lub częstokołem (w źródłach *sepes* i *ostrozenie*) a może nawet solidniejszymi umocnieniami drewniano-ziemnymi z fosą.

Dalsze fazy rozbudowy siedziby Oporowskich, czyli budowę właściwego zamku (*castrum*), należy chyba jednak łączyć z działalnością syna Mikołaja – Władysława z Oporowa, biskupa włocławskiego (1434–1449) i arcybiskupa gnieźnieńskiego (1449–1453). Władysław bowiem po śmierci ojca zobowiązał się wobec braci do obmurowania rodzinnej siedziby¹⁴⁴.

Do dochodów Mikołaja z Oporowa trzeba jeszcze doliczyć te, wynikające ze sprawowanych urzędów ziemskich i starostwa łęczyckiego. Szczególnie dochodowy był urząd podkomorzego¹⁴⁵. Pobierał on opłaty za asystowanie przy przysięgach sądowych, miał też udział w karach sądowych (*siedemnadziesta*) i opłatach celnych pobieranych w Łęczycy. Wojewoda łęczycki z kolei czerpał dochody z części ceł pobieranych w Łęczycy i Kłodawie oraz w Żychlinie, Łodzi, Zgierzu, Wolborzu, Ujeździe, Krośniewicach, Dąbiu i Ostrowiu. W tym okresie były to już jednak dochody niewielkie (z cła łęczyckiego wojewoda dostawał w XVI w. 80 florenów rocznie). Wojewoda miał także udziały w opłatach i karach sądowych¹⁴⁶. Pobierał pewne sumy od miast za ustalanie cen, kontrolę miar i opłaty targowe. Nie wykluczone, że w tym czasie czerpał też jakieś dochody ze wsi związanych z jego urzędem. Większość tych dochodów pochłaniała z pewnością aktywna i kosztowna działalność polityczna Mikołaja, udział w zjazdach politycznych, poselstwach i negocjacjach.

¹⁴³ L. Kajzer, *Studia nad świeckim budownictwem obronnym województwa łęczyckiego w XIII–XVII wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Archaeologica”, t. 1, 1980, s. 255; Z. Wilk-Woś, *Fortalicium w Oporowie w świetle zapisu z ksiąg ziemskich łęczyckich z 1428 r.*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 71; S.M. Zajączkowski, *Sieć...*, s. 30.

¹⁴⁴ KZŁ, ks. 9, k. 85v–86.

¹⁴⁵ W. Pałucki, *Studia nad uposażeniem urzędników ziemskich w Koronie do schyłku XVI wieku*, Warszawa 1962, s. 207–206, 231; A. Szymczakowa, *Uposażenie urzędników łęczyckich i sieradzkich do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia historica, t. 23, 1986, s. 112–114, 119–120.

¹⁴⁶ A. Szymczakowa, *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Poboarów*, Warszawa 2011, s. 168. W 1419 r. Mikołaj ze Świnic płacił kary sądowe „70” i „50” za pomówienie wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa o niesprawiedliwy wyrok.

KUJAWSKIE MAŁŻEŃSTWO ŁĘCZYCKIEGO WOJEWODY

Żoną Mikołaja z Oporowa została Krystyna (Krzystka), córka z drugiego małżeństwa Przedpełka Starszego ze Służewa, podczaszycy brzeskiego kujawskiego, z warzymowskiej linii Pomianów kujawskich. Już sam fakt małżeństwa międzydzielnicowego dowodzi znacznego wzrostu prestiżu rodziny Oporowskich w tym pokoleniu¹⁴⁷. Przedpełek ze Służewa występował w latach 1368–1404. Jeszcze w 1404 r. Służew z przyległościami znajdował się w ręku Pomianów. Krystyna prawdopodobnie pozostawała wtedy w niedziale majątkowym z przyrodnim bratem. Według ustaleń Joanny Karczewskiej, Krystyna ze Służewa nie była jedyną spadkobierczynią majątku ojca, jak sądził Janusz Bieniak¹⁴⁸. Jej starszy brat przyrodni (po pierwszej żonie ojca) – Przedpełek Młodszy ze Służewa i Warzymowa, pisał się ze Służewa, trzymając tu prawdopodobnie dział majątkowy, który w późniejszym czasie przeszedł w ręce Sulimów albo krewnych i współrodowców Przedpełka – Pomianów ze Smólska. Jego syn – Mikołaj, późniejszy kasztelan kowalski (1416–1430), kruszwicki (1430–1435) i brzeski (1435–1455), pisał się już tylko z Warzymowa¹⁴⁹. Dopiero w wyniku podziału dokonanego po śmierci ojca, Krystyna wniosła do rodu Sulimów: Cieclocinek, Kobylebłota, dział w Woluszewie, Służewie i folwark w Czajkach. Wsie te znajdowały się w województwie inowrocławskim. Przejęcie dóbr służewskich przez Oporowskich mogło mieć miejsce między 1403 a 1411 r.

Spadkobiercy wojewody Mikołaja z Oporowa – Chodowscy oraz Służewscy posiadali ponadto dział w Dużej Wisłce (obecnie Wistka Szlachecka), wsi położonej na Kujawach brzeskich, w powiecie kowalskim. Wieś ta znajdowała się jeszcze w 1414 r. w części w rękach Pomianów (Wawrzyńca ze Służewa)¹⁵⁰, można więc sądzić, że przeszła do majątku Sulimów w wyniku kujawskiego małżeństwa wojewody Mikołaja¹⁵¹.

¹⁴⁷ J. Karczewska, *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*, Poznań–Wrocław 2003, s. 78; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie Oporowskich w XV i w pierwszej połowie XVI wieku*, „Rocznik Łódzki” 2013, t. 60, s. 215.

¹⁴⁸ J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj...*, s. 138–139; tenże, *Spółczesność Kujaw w średniowieczu*, [w:] *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, pod red. D. Karczewskiego, M. Krajewskiego, S. Roszaka, Włocławek–Inowrocław 2001, s. 67.

¹⁴⁹ J. Karczewska, *dz. cyt.*, s. 77, 79 (tablica genealogiczna).

¹⁵⁰ Tamże, s. 65–67. Zdaniem autorki Wistka nie należała do dóbr dziedzicznych Pomianów, tylko trafiła do rodziny jako efekt małżeństwa, a nieco później dostała się w ręce Chodowskich drogą zamiany lub kupna.

¹⁵¹ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 608, 618, 698.

12 maja 1412 r. Mikołaj z Oporowa ujawnił swą aktywność gospodarczą na Kujawach. Uzyskał wtedy sędownie dług należny mu od Bronisza z Kobylch-
błot i Służewa herbu Pomian. Bronisz został obciążony karą wielką za opie-
szałość w jego spłacie¹⁵². 4 marca 1419 r. Wojciech z Żegocina zobowiązał się
zapłacić Mikołajowi z Oporowa 200 grzywien w półgroszkach i denarach¹⁵³.
5 września tegoż roku procesował się ze Świętopełkiem z Gąsowa o jakieś
gwałty oraz z Wojciechem z Żegocina o wspomniane pieniądze¹⁵⁴. 3 paździer-
nika 1419 r. Wojciech z Pakości płacił sądowi karę mniejszą z powodu nie
wywiązania się ze zobowiązań finansowych wobec Oporowskiego¹⁵⁵. Proku-
ratorem Oporowskiego w tej sprawie był Bernard z Ossowca¹⁵⁶. 23 paździer-
nika 1419 r. bracia Tomasz i Wojciech z Pakości zobowiązali się zapłacić Miko-
łajowi Oporowskiemu 100 grzywien groszy szerokich praskich¹⁵⁷. Jak widać
z tych zapisek, Mikołaj z Oporowa, także w sądach kujawskich, podobnie jak
w łęczyckich toczył wiele drobnych spraw finansowych, występując jako wie-
rzyciel różnych ziemian.

Międzydzielnicowe małżeństwo Mikołaja to dowód na wzrost pozycji
społecznej rodziny w tym okresie. Dzięki nabytym wtedy dobrom ziemskim,
w następnym pokoleniu możliwa okazała się celową regionalizacja dóbr
rodziny, dzięki czemu zwarty kompleks majątkowy w ziemi łęczyckiej,
wokół Oporowa, z takim trudem budowany przez ojca, nie uległ od razu roz-
drobnieniu w efekcie podziałów rodzinnych między synów wojewody. Dobra
kujawskie umożliwiły jednej z linii jego potomków (Służewskim) robienie
błyskotliwych karier urzędniczych w tych województwach.

Oporowski miał także pewne dobra w ziemi gostynińskiej na Mazow-
szu. W 1405 r. jako łowczy łęczycki wystąpił w roli świadka w sądzie ziem-
skim gostynińskim¹⁵⁸. W czerwcu 1419 r. Mikołaj Oporowski, podkomorzy
łęczycki, zastawił Wojciechowi z Glinnika część sołectwa we wsi Szczawin, za
18 grzywien monety obiegowej¹⁵⁹. W 1424 r., już jako wojewoda łęczycki, był

¹⁵² J. Karczevska, *dz. cyt.*, s. 64.

¹⁵³ *Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418–1424*, wyd. J. K. Kochanowski, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. VII, Warszawa 1905, nr 937.

¹⁵⁴ Tamże, nr 1005, 1008.

¹⁵⁵ Tamże, nr 1083, 1127.

¹⁵⁶ Tamże, nr 1087.

¹⁵⁷ Tamże, nr 1151.

¹⁵⁸ KDW, t. V, nr 79.

¹⁵⁹ KDP, t. I, nr 167.

świadkiem przywileju Siemowita IV księcia mazowieckiego dla arcybiskupstwa gnieźnieńskiego wystawionego w Sochaczewie¹⁶⁰.

* * *

Na koniec warto poświęcić nieco uwagi kontaktom Mikołaja z Oporowa ze współrodowcami z innych województw. Aktywna działalność polityczna w królewskiej radzie i dyplomacji oraz podstawy majątkowe tej działalności czyniły zeń atrakcyjnego dla drobniejszego rycerstwa herbu Sulima przywódcę – „seniora” rodowego, pożądanego protektora i arbitra w różnych sprawach¹⁶¹. W 1403 r. Mikołaj jako łowczy łęczycki poręczył za współrodowca wielkopolskiego – Strzeszka z Ułanowa, plebana w Witkowie, który spierał się z Piotrem Pieskowskim o beneficjum altarysty św. Marcina w katedrze gnieźnieńskiej¹⁶². W latach 1414–1419 wojewoda łęczycki odegrał zapewne rolę pośrednika przy zawarciu układu małżeńskiego między Zawiszą Czarnym z Garbowa a Barbarą, córką Macieja z Lubstowa, wojewody gniewkowskiego¹⁶³. Rodzina z Lubstowa posiadała dobra także w ziemi łęczyckiej, w Smolicach i Budkach¹⁶⁴. Z kolei w 1415 r. Mikołaj został powołany przez rycerza sieradzkiego – Marcina z Kraszyna na świadka w procesie o naganę szlachectwa¹⁶⁵. Takich i podobnych przykładów kontaktów ze współrodowcami znajdziemy w przypadku rodziny Oporowskich bardzo niewiele. Zdaje się to potwierdzać pogląd o zaniku znaczenia dawnych rodów rycerskich w ciągu XV w.

* * *

W ciągu swego pracowitego życia wojewoda powiększył wielokrotnie majątek rodzinny dzięki licznym zakupom i zamianom nieruchomości oraz popieraniu akcji kolonizacyjnej¹⁶⁶. Jego sukcesom na polu majątkowym sprzyjała też genealogia – brak męskiego rodzeństwa w tym pokole-

¹⁶⁰ KDW, t. V, nr 400.

¹⁶¹ J. Bieniak, *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII–XIV w.*, [w:] *Pol-ska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, pod red. H. Łowmiańskiego, Wrocław 1973, s. 191–195.

¹⁶² KDW, t. VII, Warszawa–Poznań 1985, nr 472.

¹⁶³ B. Możejko, S. Szybkowski, B. Śliwiński, *Zawisza Czarny z Garbowa herbu Sulima*, Gdańsk 2003, s. 43–44.

¹⁶⁴ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 15–16; B. Możejko, S. Szybkowski, B. Śliwiński, *dz. cyt.*, s. 44.

¹⁶⁵ *Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne polskie, głównie sieradzkie*, zebrał S. Łąg-una, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1898, nr 39, s. 355; A. Szymczakowa, *Nagana szlachectwa w Sieradzkim w XV wieku*, [w:] *Heraldyka i okolice*, pod red. A. Rachuby, S. Górzynskiego, H. Manikowskiej, Warszawa 2002, s. 463.

¹⁶⁶ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 337–339 i in.

niu¹⁶⁷. Mikołaj zaczynał jako kilkuwioskowy szlachcic, a po latach przekazał synom do podziału 25 osad – 15 całych wsi, 9 części oraz świeżo lokowane w centrum dóbr prywatne miasteczko Oporów¹⁶⁸. Kupił łącznie dobra za sumę 3856 grzywien groszy szerokich oraz 642 grzywny monety obiegowej. Całość jego majątku ziemskiego w ziemi łączyckiej można oszacować na 18 000 grzywien srebra, co dawało mu pierwszą pozycję w tym województwie¹⁶⁹. Nabył 7 nowych wsi lub części wsi w powiecie orłowskim, głównie wokół Oporowa. Na obszarze powiatu łączyckiego zakupił 4 nowe wsie oraz działki majątkowe w dwóch następnych, głównie w jego północnej części. W swoich dobrach lokował nowe osady i powiększał istniejące przez osadzanie w nich nowych kmieci (Świechów, Wola Świechowska, Jaworzyna). Dochodowość dóbr zwiększał też przez przenoszenie ich na prawo niemieckie. Oporowski dążył do stworzenia dużego, zwartego latyfundium. Zbudował kompleks dóbr typu miejskiego, dosyć zwarty, położony na terenie kilku sąsiednich parafii powiatu orłowskiego, z ośrodkiem zarządu w parafialnym Oporowie. Zajmował on dobre rolniczo obszary na pograniczu ziemi łączyckiej i Mazowsza – gleby brunatne, czarne ziemie i bielice¹⁷⁰. Najważniejszą inicjatywą modernizacyjną, ważną dla prestiżu rodziny, było lokowanie w centrum administracyjnym dóbr – Oporowie prywatnego miasteczka. Mikołaj z Oporowa zwiększył także uposażenie miejscowej parafii, przebudował kościół i rozpoczął wielką rozbudowę rodowej siedziby – foralicjum oporowskiego. Czerpał ponadto dochody z wielu innych transakcji majątkowych – korzystnych pożyczek i zamian majątności oraz z uposażenia posiadanych urzędów. W wyniku małżeństwa z dziedziczką Służewa uzyskał znaczny kompleks dóbr na Kujawach inowrocławskich.

* * *

Z małżeństwa z Krystyną ze Służewa, wojewoda Mikołaj z Oporowa pozostawił aż sześciu synów. Byli to: Stefan, piszący się z Chodowa, Oporowa i Bratoszewic – podczaszy (1419–1430) i stolnik łączycki (1431–1436) oraz kasztelan brzeziński (1436–1454), najwybitniejszy z rodzeństwa – Włady-

¹⁶⁷ Z. Morawski, *Ziemia, urzędy, pieniądze. Finanse szlachty łączyckiej w końcu XIV i 1 połowie XV wieku*, Warszawa 1993, s. 171.

¹⁶⁸ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 558, 562, 339 (tu podano aż 28 wsi).

¹⁶⁹ Tamże, s. 562–563.

¹⁷⁰ S.M. Zajączkowski, *Studia nad wielowioskową...*, s. 179–208; tenże, *Powiat orłowski...*, s. 149–150.

sław – późniejszy podkanclerzy królewski (1429–1434), biskup wrocławski (1434–1449) i arcybiskup gnieźnieński (1449–1453), Jan z Goślubia – nie pełniący urzędów ziemskich, Bogusław ze Służewa i Oporowa – pisarz ziemski łęczycki (1426–1438), kasztelan kowalski (1438) i wojewoda inowrocławski (1439–1453), Mikołaj z Miłonic i Oporowa – podczaszycy (1432–1436), podstoli (1436–1450) i stolnik łęczycki (1450–1454) oraz kasztelan brzeziński (1455–1469) i Piotr z Oporowa – chorąży większy (1434–1450), podkomorzy (1450–1453), wojewoda (1454–1467) oraz starosta łęczycki (1448–1451)¹⁷¹. Większość z nich było założycielami osobnych gałęzi rodzinnych Sulimów.

Z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy jednak założyć, że potomstwo wojewody Mikołaja z Oporowa i Krystyny było liczniejsze. Arcybiskup Władysław w dokumencie fundacyjnym paulinów oporowskich wspomina bowiem o braciach i krewnych spoczywających obok, wymienionych osobno, rodziców w oporowskim kościele¹⁷². Ci bracia musieli umrzeć i zostać pochowani w kościele przed datą śmierci wojewody Mikołaja czyli w młodym wieku.

Można przypuszczać, że małżeństwo wojewody łęczyckiego Mikołaja i Krystyny Przedpełkówny było zgodne i udane¹⁷³.

* * *

Nie udało mi się niestety odnaleźć w źródłach pewnych i potwierdzonych informacji na temat córek wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa i ich koligacji rodzinnych, choć można przypuszczać, że wojewoda nie pozostawił samych synów. Dwie informacje na ten temat wydają się mocno niepewne. Koligacji małżeńskich łączących Oporowskich herbu Sulima z wielkopolskimi rodzinami możnowładczymi w 2 połowie XIV i 1 połowie XV w. nie znał także Witold Brzeziński, autor wartościowej monografii poświęconej tej tematyce. Autor ten odrzucił identyfikację herbu Sulima z nagrobka Piotra Świdwy z Szamotuł herbu Nałęcz z godłem tej wpływowej łęczyckiej rodziny¹⁷⁴.

¹⁷¹ Datacja urzędów Oporowskich zob.: *Urządnicy łęczyccy...*, passim.

¹⁷² ZDPauli, z. 1, nr 140, s. 283.

¹⁷³ S. Szybkowski, *Kochali się, czy nie kochali? O trudnościach badawczych dotyczących ustalenia wzajemnych relacji uczuciowych między małżonkami w średniowiecznej Polsce (na przykładzie kujawskiej elity szlacheckiej z lat 1370–1501)*, [w:] *Miłość w czasach dawnych*, pod red. B. Możejko i A. Paner, Gdańsk 2009, s. 144.

¹⁷⁴ W. Brzeziński, *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012, s. 176–177. Autor w przekonujący sposób dowiódł, że rodziną żony Piotra z Szamotuł mogli być dziedzice Pleszowa i Kowali w Małopolsce herbu Sulima, spowinowaceni z mieszczaństwem krakowskim.

Kasper Niesiecki uznał za córkę wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa i Krystyny – Barbarę, żonę Sasina ze Szczawina herbu Prawda, kasztelana płockiego¹⁷⁵. Małżeństwa międzydzielnicowe zdarzały się już wtedy w rodzinie Oporowskich, która osiągnęła znaczną pozycję i prestiż na arenie ogólnopolskiej. Sasin Lelek ze Szczawina herbu Prawda był kasztelanem płockim w latach 1445–1462, zmarł przed 1 sierpnia 1463 r.¹⁷⁶ Pisał się ze Szczawina w ziemi gostynińskiej oraz z Kaszew w ziemi łęczyckiej¹⁷⁷. Weryfikację przekazu K. Niesieckiego utrudnia jednak fakt, że znana jest ze źródeł inna żona Sasina – Jadwiga, której mąż w 1450 r. zapisał posag i wiano na swych dobrach dziedzicznych w Szczawinie i Waliszewie w ziemi gostynińskiej¹⁷⁸. Może było to drugie małżeństwo Sasina?

Możliwa jest jeszcze inna identyfikacja męża Barbary Oporowskiej, za którą się tu ostrożnie opowiadam¹⁷⁹. Jej mężem mógł być inny kasztelan płocki – Sasin zwany Gęba z Trębek¹⁸⁰, podkomorzy gostyniński i płocki, który przed 17 czerwca 1417 r. awansował na kasztelana płockiego i urząd ten sprawował do śmierci. Zmarł między 1430 i 1433 r. a jego żona nie została zidentyfikowana¹⁸¹. W latach 1418–1420 podkomorzy i starosta łęczycki Mikołaj z Oporowa był jednym z poręczycieli posagu żony Andrzeja, syna Sasina kasztelana płockiego¹⁸².

Wreszcie ostatnie rozwiązanie – postać Barbary nie jest znana z innych źródeł, mogła w ogóle nie istnieć i pojawiła się jako wynik błędu heraldyka.

¹⁷⁵ *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J. Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. VIII, Lipsk 1841, s. 123.

¹⁷⁶ K. Pacuski, *Sasin Lelek, kasztelan płocki*, PSB, t. 35, Wrocław 1994, s. 249; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426)*, Warszawa 1998, s. 247.

¹⁷⁷ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 301.

¹⁷⁸ K. Pacuski, *Sasin Lelek...*, s. 249.

¹⁷⁹ T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 219.

¹⁸⁰ J. Piętka, *Mazowiecka elita feudalna późnego średniowiecza*, Warszawa 1975, s. 76–80; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia...*, s. 139–142, 145–146, 249.

¹⁸¹ K. Pacuski, *Sasin Gęba z Trębek h. Prawda (zm. 1430/1433), kasztelan płocki*, PSB, t. 35, Wrocław 1994, s. 251; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV. Wybrane problemy*, [w:] *Genealogia. Polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym*, pod red. J. Wroniszewskiego, Toruń 1993, s. 119; też, *Wpływ koligacji rodzinnych na przebieg karier urzędniczych w księstwie płockim na przełomie XIV i XV wieku*, [w:] *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. A. Radzimińskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 1996, s. 162.

¹⁸² KZŁ, ks. 2, k. 15v.

* * *

Generosa virgo Chrząstowska wystąpiła w testamencie Andrzeja z Oporowa, syna Piotra, biskupa warmińskiego i włocławskiego, spisany 25–26 kwietnia 1483 r.¹⁸³ jako ciotka zmarłego dostojnika. J. Bieniak uznał ją za siostrę żony wojewody Piotra z Oporowa i wywiódł z małopolskiej rodziny Chrząstowskich herbu Strzegomia¹⁸⁴, czemu przeczą ostatecznie ustalenia S. Szybkowskiego¹⁸⁵.

Można próbować doszukać się w tej informacji źródłowej śladu nieznannej koligacji rodzinnej Oporowskich z połowy XV w. Chrząstowscy herbu Strzegomia (Kościeszka) należeli do średniej szlachty a ich gniazdo stanowił Chrząstów w województwie sandomierskim. Byli spowinowaceni z Szafrącami, z którymi Władysław z Oporowa blisko współpracował w kancelarii królewskiej¹⁸⁶. W 1445 r. Piotr z Oporowa wziął udział w poselstwie na Litwę z propozycją objęcia rządów w Polsce dla wielkiego księcia Kazimierza a jednym z jego towarzyszy w tej podróży był Piotr Chrząstowski.

Określenie Chrząstowskiej jako panny nie pozwala jednak uznać jej za siostrę wojewody Piotra z Oporowa wydaną za Chrząstowskiego. Pozostają więc inne rozwiązania: 1. Była niezamężną córką Mikołaja z Oporowa a nazwisko Chrząstowska urobiono od trzymanej przez nią wsi; 2. Była niezamężną siostrą Pietruszy z Kniehynic, matki biskupa Andrzeja; 3. Była nieślubną córką Mikołaja z Oporowa a z Chrząstowa pochodziła jej matka. Nie jest mi znana taka wieś w ziemi łęczyckiej¹⁸⁷ czy na Kujawach¹⁸⁸ należąca do Oporowskich, nie jestem więc w stanie rozstrzygnąć, która z tych hipotez jest najbardziej prawdopodobna.

¹⁸³ ADW, Dokumenty samoistne, nr 365; ZDPauli, t. 2, wyd. J. Zbudniewek, Warszawa 2004, nr 241, s. 432.

¹⁸⁴ J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 141.

¹⁸⁵ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 284–287.

¹⁸⁶ *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku, cz. II*, Warszawa 1993, s. 136; J. Sperka, *Szafrąccowie, Koniępcy, Kozieglowscy, Chrząstowscy. Nieznane koligacje i ich wpływ na funkcjonowanie sceny politycznej w okresie panowania Władysława Jagiełły*, [w:] *Średniowiecze polskie i powszechne*, t. I, pod red. I. Panica, Katowice 1999, s. 146–147; tenże, *Szafrąccowie herbu Stary Koń...*, s. 482–483. Piotr Chrząstowski był siostrzeńcem Jana Szafrąca, synem Imrama z Chrząstowa i Uliny herbu Strzegomia (Kościeszka).

¹⁸⁷ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 267–268. Chrząstów w powiecie łęczyckim posiadał Dzierżaw z Bronna, zaś sąsiedni Chrząstówek należał do Łazęków z Piaskowic. T. Nowak nie odnalazł śladów posiadania działów w tych wsiach przez Oporowskich, choć warto zwrócić uwagę na ich bezpośrednie sąsiedztwo z Róźycami, gdzie dziedziczyły inne rodziny herbu Sulima.

¹⁸⁸ J. Karczevska, *dz. cyt.*, s. 77, 167. Piotr z Chrząstowa (Chrząstowo) pod Gniewkowem i Branna działał w 1440 r. na Kujawach. Należał on do rodziny Pomianów z Płonkowa.

ROZDZIAŁ III

PRYMAS WŁADYSŁAW Z OPOROWA I JEGO BRACIA. POKOLENIE SYNÓW WOJEWODY MIKOŁAJA

Jak już wspominałem, wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa pozostawił sześciu synów, spośród których największą osobistością okazał się Władysław – doktor dekretów, podkanclerzy królewski na dworze Władysława Jagiełły a następnie biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński (prymas Polski). Jego awans w hierarchii kościelnej ułatwił kariery braciom, zwłaszcza najmłodszemu z nich, ulubieńcowi prymasa, Piotrowi a dochody z beneficjów kościelnych hojnie wsparły majątek rodziny, pozwalając zbudować w rodzinnym gnieździe Oporowskich, istniejący do dziś, okazały, gotycki zamek i ufundować klasztor paulinów (z murowanym domem mieszkalnym konwentu). Dzięki tym działaniom, udało się Oporowskim zrealizować w swoich dobrach rodowych wczesnośredniowieczną ideę tzw. triady rezydencjonalnej, składającej się z rezydencji (*palatium*), miasta i klasztoru¹.

STEFAN Z CHODOWA I OPOROWA, KASZTELAN BRZEZIŃSKI

Stefan z Chodowa był najstarszym z synów wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa herbu Sulima i Krystyny ze Służewa herbu Pomian. Przyszedł na świat zapewne około 1390 r.²

¹ G. Kin-Rzymkowska, *Gotyckie założenie kościoła i klasztoru Ojców Paulinów w Oporowie*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 95–96.

² Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453), podkanclerzy królewski, biskup włocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „*Studia Claramontana*”, t. 21, 2003, s. 214.

Prowadził on dosyć aktywną działalność polityczną, przede wszystkim na terenie rodzinnej ziemi łączyckiej, ale epizodycznie także poza nią. Rozpoczął karierę od skromnego urzędu ziemskiego podczaszego łączyckiego, który uzyskał między 14 lutego³ a 7 marca 1419 r.⁴ Po śmierci poprzednika – Wawrzyńca Jelitki z Małcza⁵, awansował na urząd stolnika łączyckiego, z którym to tytułem wystąpił po raz pierwszy w źródłach 24 listopada 1431 r.⁶ Stefan z Chodowa był stolnikiem łączyckim zapewne do czerwca lub lipca 1436 r.⁷ a po raz ostatni wystąpił z tym tytułem 17 kwietnia tegoż roku⁸. Zwieńczeniem jego kariery urzędniczej w ziemi łączyckiej był urząd kasztelana brzezińskiego, który uzyskał przed 25 września 1436 r.⁹ i sprawował aż do śmierci. Nominacja Stefana na tę ksztelanię mniejszą oznaczała początek dominacji Sulimów Oporowskich na najwyższych urządach ziemskich w ziemi łączyckiej. Apogeum tej dominacji przypadło na pierwszą połowę panowania Kazimierza Jagiellończyka¹⁰.

Z dokumentu królowej Zofii z 5 września 1441 r. dowiadujemy się ponadto, że Stefan czerpał dodatkowe dochody ze starostwa chęcińskiego w Małopolsce¹¹. Uzyskanie tego starostwa to pewnie nagroda za działalność Stefana w służbie królewskiej także poza ziemią łączycką. W dokumencie tym Stefan wystąpił jako sędzia polubowny w sporze między patronami i altarystą a proboszczem kościoła parafialnego w Chęcinach. Starostwem chęcińskim zarządzał w jego imieniu prawdopodobnie burgrabia zamku chęcińskiego –

³ Wtedy nastąpiły przesunięcia personalne na urządach łączyckich – T. Nowak, A. Szymczakowa, *Stefan (Szczepan) z Chodowa i Oporowa h. Sulima (zm. między 1454 a 1455), kasztelan brzeziński, starosta chęciński, protoplasta rodziny Chodowskich*, PSB, t. 43, z. 1, Warszawa–Kraków 2004, s. 157.

⁴ KZŁ, ks. 6, k. 388; *Urzednicy łączyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bienia, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr 186, s. 58.

⁵ Którą datuje się po 21 sierpnia 1430 r. – T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 157.

⁶ SPPP, t. II, Kraków 1870, nr 2344; *Urzednicy łączyccy...*, nr 336, s. 77–78.

⁷ Przesunięcia na urządach łączyckich nastąpiły między 12 czerwca a 11 lipca – T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 157.

⁸ KZŁ, ks. 10, k. 542v. Następca – Klemens z Bechcic wystąpił 25 września 1436 r. – *Urzednicy łączyccy...*, nr 337, s. 78.

⁹ KZŁ, ks. 11, k. 113; *Urzednicy łączyccy...*, nr 9, s. 35. Poprzednik – Maciej z Bielaw wystąpił 17 kwietnia 1436 r. – *Urzednicy łączyccy...*, nr 8, s. 35.

¹⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 198.

¹¹ KDW, t. V, Poznań 1908, nr 863; *Urzednicy małopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumka, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, nr 1265; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012, s. 77.

Mikołaj Sulimirski, od 1451 r. sołtys w Nowej Wsi¹². Po Stefanie starostwo chęcińskie przeszło, zapewne już w 1442 r., w ręce bliskiego współpracownika królowej wdowy – Jana Hinczy z Rogowa¹³.

Stefan z Chodowa wystąpił także kilkakrotnie wśród świadków dokumentów wystawionych przez króla Władysława III. W 1435 r. przywiesił swą pieczęć do dokumentu pokoju brzeskiego z Krzyżakami¹⁴. Trzy lata później – 16 grudnia 1438 r. był świadkiem potwierdzenia przez króla praw i przywilejów Królestwa Polskiego na sejmie w Piotrkowie¹⁵. 24 listopada 1431 r. wystąpił na sądzie królewskim w Krakowie¹⁶.

Jego działalność polityczna na obszarze ziemi łączyckiej jest znacznie lepiej udokumentowana źródłowo. O wysokiej pozycji społecznej Stefana z Chodowa świadczy tytuł rycerza pasowanego (*strenuus*), z którym występował w źródłach od co najmniej 1427 r.¹⁷ Brał udział w sejmiku i roczku 10 września 1419 r., kiedy uchwalono prawo sądowe dla ziemi łączyckiej (*Constitutiones Lancienses*). Kilkakrotnie zasiadał w gronie dygnitarzy ziemskich podczas innych roczków i wieców sądowych obradujących w Łęczycy, w tym sądów nadwornych zwoływanych w obecności króla, np. w latach 1428, 1438, 1439 i 1450¹⁸. W lokalnym środowisku uważany był, podobnie jak ojciec, za przywódcę – seniora rodowego Sulimów łączyckich, o czym świadczy aż dwukrotne występowanie w sprawach o naganę szlachectwa. Najczęściej rolę takich seniorów rodowych przy naganach szlachectwa prze-

¹² J. Wroniszewski, *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze*, Poznań–Wrocław 2001, s. 90.

¹³ B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*, Katowice 2002, s. 138; też, *Zofia Holszańska...*, s. 138, 226. W 1442 r. Jan Hincza uzyskał od króla Władysława III zapis 400 grzywien na kluczu radoszyckim, należącym do tegoż starostwa chęcińskiego. Możliwe, że już w tym czasie otrzymał w zarząd całe starostwo, należące do dóbr oprawnych królowej, choć z tytułem starosty chęcińskiego wystąpił dopiero w dokumencie Kazimierza Jagiellończyka z 1472 r.

¹⁴ *Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. I, Petersburg 1859, s. 51–58.

¹⁵ KDW, t. V, nr 625; *Regesty dokumentów króla Władysława Warneńczyka z lat 1434–1444*, oprac. Z. Perzanowski, K. Mieszkowski, S. Sroka, W. Krawczuk, Kraków 2000, nr 84.

¹⁶ SPPP, t. II, nr 2344, s. 352.

¹⁷ T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 157. O tytule stanowym *strenuus* zob. A. Bogucki, *Strenuus jako tytuł polskich rycerzy pasowanych (XII–XV w.)*, „Przegląd Historyczny”, t. 77, 1986; A. Szymczakowa, *Milites strenui z Sieradzkiego w XV wieku*, [w:] *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, Toruń 1996.

¹⁸ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie, początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmu walnego 1374–1505*, Warszawa 1895, nr 13 (1442), 15 (1443), 16 (1444), 20 (1448); T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 157.

mowali urzędnicy piastujący najwyższe godności ziemskie lub kościelne oraz głowy najzamożniejszych rodzin¹⁹. 15 kwietnia 1424 r. Stefan z Chodowa był świadkiem w procesie Dominika z Wrońska²⁰, zaś 24 listopada 1431 r. – Jana Kraski z Łubnic²¹. W obu procesach Stefan wystąpił wspólnie z wielkopolskimi współrodowcami – Janem Oganką z Łagiewnik oraz Bogusławem z Budziszławia.

Stefan z Chodowa po raz ostatni wystąpił w źródłach 15 stycznia 1454 r., już jako chory²². Zmarł zapewne rychło po tej dacie a na pewno przed 28 kwietnia 1455 r., gdy urząd kasztelana brzezińskiego objął po nim młodszy brat – Mikołaj z Miłonic²³. Nie było mu więc już dane wziąć udziału w wojnie trzydziestoletniej z Krzyżakami, która ułatwiła kariery urzędnicze wielu rycerzom wielkopolskim i łęczyckim, np. jego bratu Piotrowi.

* * *

Stefan usamodzielniał się dosyć szybko. Już w 1409 r. słyszymy o jego małżeństwie z Katarzyną, córką Michała z Kleszczyna w ziemi dobrzyńskiej, której ojciec Stefana – wojewoda łęczycki Mikołaj oprawił posag i wiano (łącznie 1000 grzywien) na wsiach Bratoszewice, Orzełki i Wysokoki, położonych w powiecie brzezińskim²⁴. Zapewne w związku z tym zapisem, Stefan pisał się początkowo z Bratoszewic²⁵. Najstarszy syn wojewody Mikołaja uzyskał znaczną niezależność finansową już za życia ojca. Jego żona – Katarzyna w 1421 r. wzięła w zastaw od teścia całą wieś Bratoszewice wraz z młynem oraz 16 łąnów osiadłych w Orzełkach i Wysokokach za sumę 160 grzywien groszy szerokich²⁶. Z kolei Stefan uzyskał od ojca zastaw w sąsiednich Orzeł-

¹⁹ J. Bieniak, *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII–XIV w.*, [w:] *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, pod red. H. Łowmiańskiego, Wrocław 1973, s. 191; A. Szymczakowa, *Nagana szlachectwa w Sieradzkim w XV wieku*, [w:] *Heraldyka i okolice*, pod red. A. Rachuby, S. Górzyńskiego, H. Manikowskiej, Warszawa 2002, s. 462.

²⁰ *Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne polskie, głównie sieradzkie*, zebrał S. Łaguna, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1898, nr 63, s. 19. We Wrońsku, par. Brzyków dziedziczyła szlachta herbu Sulima oraz Poraj. Tych ostatnich reprezentowali Spytek, jego syn Piotr ze Sromutki, Zawisza i Ninogniew – A. Szymczakowa, *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011, s. 75 i in.

²¹ SPPP, t. II, nr 2344, s. 352.

²² KZŁ, ks. 13, k. 105v.

²³ KZŁ, ks. 2, k. 255; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 10, s. 36; T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 158.

²⁴ KZŁ, ks. 5, k. 50.

²⁵ KZŁ, ks. 5, k. 304; ks. 6, k. 99v, 351; T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 399.

²⁶ KZŁ, ks. 6, k. 581.

kach (a w razie potrzeby też w Wyskokach) z czynszem rocznym wysokości 8 grzywien groszy szerokich²⁷. 16 października 1424 r. Stefan, piszący się tu z Tomczyc, prowadził procesy graniczne między wsią Tomczyce a Mosiębrzą (Tomka) i Żeronicami (Jana) w powiecie orłowskim²⁸. Najprawdopodobniej występował w zastępstwie ojca – wojewody Mikołaja, złożonego już ciężką chorobą. Tego samego dnia potwierdził dług wysokości 6 grzywien, zaciągnięty u mieszczanina toruńskiego – Dawida²⁹.

W podziale majątkowym Oporowskich dokonanym po śmierci ojca 24 lipca 1425 r. Stefanowi przypadły wsie: Chodów (dział Oporowskich obejmował połowę tej wsi), Koserz, Konary, Domaników (dział zwany Bowyczynami) i dział w Milechowie³⁰. W przeprowadzeniu tego podziału majątkowego pewną rolę odegrał małopolski współrodowiec Oporowskich – słynny rycerz Zawisza Czarny z Garbowa herbu Sulima³¹. Oprócz niego, w skład specjalnej komisji królewskiej powołanej dla przeprowadzenia tego podziału weszli także: Jakub z Konięcpola, wojewoda sieradzki, Wawrzyniec Zaręba, marszałek nadworny, Piotr Korczbok i Paszek z Gosławic. Majętność Stefana po podziale można oszacować na około 2890 grzywien srebra³². Większość wymienionych wsi znajdowała się w powiecie łęczyckim. Chodów koło Kłodawy był wsią parafialną położoną w północnej części powiatu łęczyckiego³³. Koserz to wieś sąsiednia, należąca do parafii Chodów³⁴. Konary, o których tu mowa, znajdowały się nieco bardziej na południu – w pobliżu Łęczycy³⁵. Za to Domaników leżał niedaleko Chodowa – w parafii Rdutów, w powiecie łęczyckim³⁶. Milechów został prawdopodobnie wydzielony z Jankowic, znajdujących się w parafii Krośniewice, także w powiecie łęczyckim³⁷. Dobra te były więc znacznie oddalone od Oporowa. Być może w części stanowiły dawniejsze, XIII–XIV wieczne dobra rodowe Sulimów w Łęczyckiem.

²⁷ KZŁ, ks. 6, k. 567.

²⁸ KZŁ, ks. 7, k. 223v.

²⁹ KZŁ, ks. 7, k. 218v.

³⁰ KZŁ, ks. 8, k. 50–50v; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 329.

³¹ B. Możejko, S. Szybkowski, B. Śliwiński, *Zawisza Czarny z Garbowa herbu Sulima*, Gdańsk 2003, s. 44.

³² T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 563.

³³ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. I, Łódź 1966, s. 44–45; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 45–46.

³⁴ Tamże.

³⁵ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały...*, cz. I, s. 137–138; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 174.

³⁶ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały...*, cz. I, s. 70–71; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 41–44.

³⁷ Tamże, s. 55–56.

Większość wsi należących do Stefana była skupiona wokół Chodowa, z którego pisał się on i jego spadkobiercy. Oporów, zgodnie z obowiązującym zwyczajem prawnym, miał pozostać dożywotnio w ręku wdowy – Krystyny (tzw. stolec wdowi). 24 lipca 1425 r. bracia Oporowscy – Stefan, Jan, Bogusz, Piotr i Mikołaj zobowiązali się przekazać 50 grzywien klasztorowi dominikanów w Łęczycy, realizując ostatnią wolę swego zmarłego ojca – wojewody Mikołaja³⁸. Jako pierwszy z rodzeństwa wymieniony został tu nie najstarszy Stefan, lecz doktor dekretów Władysław z Oporowa, uznany za najgodniejszego.

W lipcu 1425 r. Stefan uzyskał od brata Władysława 70 grzywien groszy szerokich, zabezpieczonych na wsiach Dobrzewy i Kurów³⁹. Młodszy bracia Mikołaj i Władysław zobowiązali się dopłacać Stefanowi 15 grzywien rocznych czynszów z wsi Kurów i Jastrzębia a w razie potrzeby też z Miłonic i Dobrzew⁴⁰. Chodziło tu o wyrównanie dochodowości działów. Po śmierci wojewody łęczyckiego Mikołaja doszło do gorszących sporów w łonie rodziny i zbrojnego zajazdu. Stefan domagał się podziału ruchomości i skarbcza po zmarłym ojcu. Najechał więc zbrojnie Oporów i ogołocił ojcowską rezydencję z wszelkich cennych przedmiotów, nawet z szat po ojcu. Dowiadujemy się o tym z treści ugody zawartej w 1426 r. Ten głośny spór rodzinny był rozpatrywany na ogólnopolskim zjeździe w Łęczycy z udziałem króla Władysława Jagiełły w dniu 23 maja 1426 r. W zawarciu ugody pośredniczył m.in. Jan Farurej z Garbowa, brat Zawiszy Czarnego⁴¹. Jest to jeden z niewielu przykładów bliskiej współpracy Sulimów – współrodowców z różnych dzielnic. Wdowa po wojewodzie Mikołaju – Krystyna zmarła zapewne najdalej dwa lata później i w połowie 1428 r. bracia podzielili się Oporowem. Każdy z nich, w tym również Stefan, uzyskał, zgodnie z obowiązującym zwyczajem prawnym, równy dział ($\frac{1}{6}$) w miasteczku Oporów i sąsiedniej starej wsi oporowskiej. Fortalicjum, dla uniknięcia dalszych waśni, przekazano w dożywotnie użytkowanie najgodniejszemu z rodzeństwa – Władysławowi, który zobowiązał się własnym sumptem otoczyć je murem obronnym⁴². Słowa dotrzymał i to z naddatkiem ćwierć wieku później, jako arcybiskup gnieźnieński i prymas, wznosząc w tym miejscu zamek. Gdyby zaszła jakaś nagła

³⁸ KZŁ, ks. 8, k. 47.

³⁹ KZŁ, ks. 8, k. 53v.

⁴⁰ KZŁ, ks. 8, k. 13.

⁴¹ KZŁ, ks. 8, k. 180–180v; B. Możejko, S. Szybkowski, B. Śliwiński, *dz. cyt.*, s. 44.

⁴² KZŁ, ks. 9, k. 85v–86, k. 290v.

necessitas vulgariter przygoda, pozostali bracia mogli przybyć i zatrzymać się w tym fortalicjum, pod warunkiem ograniczenia liczby towarzyszących im sług do 5 i wyżywienia na koszt własny. Władysław zaś mógł tu zamieszkać najwyżej z 10 domownikami⁴³. Wszyscy bracia Oporowscy otrzymali ponadto prawo patronatu nad kościołem parafialnym w Oporowie oraz po 1/6 placów ojcowskich w mieście Łęczycy⁴⁴.

W 1427 r. Stefan z Chodowa prowadził proces graniczny ze Ściborem z Łubnicy, podstolim łęczyckim, o rozgraniczenie wsi Konary i Sierpów⁴⁵. W tym samym roku kupił za 700 grzywien srebra wieś Maszkowice, położoną w powiecie brzezińskim⁴⁶. Być może Oporowski wykorzystał przy tej transakcji przysługujące współrodowcom prawo pierwokupu, sprzedającym był bowiem Janisław z Maszkowic – członek drobnorycerskiej rodziny Sulimów z Dobrej. Zapewne realizując tę transakcję, Stefan oddał Janisławowi piszącemu się niegdyś z Maszkowic w zastaw 16 łanów pola w Tomczycach za sumę 80 grzywien srebra monety obiegowej i 6 grzywien groszy szerokich⁴⁷. Maszkowice posiadał Stefan z Chodowa jeszcze w 1432 r., ale ostatecznie nie utrzymał tej wsi w swym ręku⁴⁸.

W październiku 1427 r. wyznaczył posag wysokości 100 kop groszy szerokich swej córce – Małgorzacie, wydanej za rycerza pasowanego Sieciecha z Łęków herbu Topór⁴⁹. Stefan poświęcił za swego zięcia Sieciecha z Łęków na sumę 60 grzywien⁵⁰. W 1428 r. sprzedał wieś Konary Ściborowi z Borysławic za 500 grzywien srebra⁵¹. W tym samym roku zastawił pole i łąkę w Bowoczynach (Domanikowie) Przecławowi z Domanikowa – komornikowi podkomorzego łęczyckiego za 2 kopy groszy rocznie⁵². Zastaw ten został ponowiony w 1429 r., tym razem zastawnikami byli Mirosław z synami, a suma zastawna wynosiła 40 grzywien.

⁴³ Z. Wilk-Woś, *Fortalicium w Oporowie w świetle zapisu z ksiąg ziemskich łęczyckich z 1428 r.*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000, s. 71.

⁴⁴ *Łęczycza. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łęczycza–Łódź 2003, s. 36–37.

⁴⁵ KZŁ, ks. 8, k. 225v.

⁴⁶ KZŁ, ks. 8, k. 227.

⁴⁷ KZŁ, ks. 9, k. 36v

⁴⁸ KZŁ, ks. 9, k. 315; T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 157.

⁴⁹ KZŁ, ks. 9, k. 13v.

⁵⁰ KZŁ, ks. 1, k. 94v.

⁵¹ KZŁ, ks. 9, k. 50v.

⁵² KZŁ, ks. 9, k. 25v.

Jednocześnie Stefan skupował działą w rozdrobnionym Domanikowie. Jeden z nich nabył od Andrzeja zwanego Skojek i jego synów za 150 grzywien⁵³. W 1430 r. zrezygnował na rzecz Bartosza z Koźmic z działu w Domanikowie z młynem, zapewne tego samego – za sumę 200 grzywien srebra⁵⁴. W 1434 r. Stefan wziął w zastaw dział w Róźycach od Jana z Róźyc i jego żony Śmichny⁵⁵. Była to forma pożyczki dla współrodowców. Trzy lata później zastawił tejsze Śmichnie, żonie Jana z Róźyc łan ziemi w Koserzu za 9 grzywien⁵⁶. W 1436 r. Stefan z Chodowa procesował się z dziedzicem Dąbrówki – Sędkiem⁵⁷. W latach 1440–1441 toczył spór graniczny o kmieci i zabudowania z dziedzicem drugiej części Chodowa – Stanisławem z Lubrańca⁵⁸.

W 1440 r. Stefan rozgraniczał swe wsie Chodów i Turzynów od wsi arcybiskupów gnieźnieńskich – Rdutowa⁵⁹. Turzynów uzyskał wcześniej od brata Władysława. W 1442 r. dał w zastaw tę wieś wraz z łąkami Dadźbogowi z Orłowa za sumę 100 kop groszy szerokich⁶⁰. Zastaw ten związany był ze spłatą posagu „babcicznego” po zmarłej Katarzynie z Kleszczyna wysokości 200 kop groszy (2 razy po 100 kop) dla jej dwóch wnuczek – Jadwigi żony Dadźboga, oraz panny Katarzyny – córek Sieciecha z Łęków⁶¹. Pięć lat później Stefan ponownie rozgraniczał wieś Turzynów, tym razem od strony Domanikowa (Andrzeja) i Kotkowa (Floriana)⁶². W 1453 r. z powodu choroby zastąpił go w sądzie łączycykim pełnomocnik – Władysław z Róźyc (współrodowiec)⁶³.

Po zakończeniu kompromisem sporu o miasteczko i fortalicjum w Oporowie nie słyszymy już o dalszych konfliktach Stefana z młodszymi braćmi. Stosunki ułożyły się poprawnie. Dowodzi tego transakcja z 6 stycznia 1450 r., gdy Piotr zamienił ze Stefanem dobra szpetalskie położone w dalekiej ziemi dobrzyńskiej, obejmujące Szpetal Górny i Dolny, Kulino i połowę Zadusznik z jeziorem Kuczyno, na Nową Wieś (Włodzisław) koło Chodowa w Łęczycykiem. Stefan dopłacił do tej zamiany 200 grzywien srebra, które miał zapisanie

⁵³ KZŁ, ks. 2, k. 52.

⁵⁴ KZŁ, ks. 9, k. 281; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 42.

⁵⁵ E. Taylor, *Początki Rożyckich*, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. XIV, 1935, s. 154.

⁵⁶ KZŁ, ks. 11, k. 185v.

⁵⁷ KZŁ, k. 10, k. 542v; ks. 11, k. 113.

⁵⁸ KZŁ, ks. 11, k. 348, 462.

⁵⁹ KZŁ, ks. 11, k. 348.

⁶⁰ KZŁ, ks. 1, k. 289v.

⁶¹ KZŁ, ks. 11, k. 536; T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 158.

⁶² KZŁ, ks. 12, k. 42v.

⁶³ KZŁ, ks. 13, k. 87.

na wsi Jaworzynie przez innego brata – Bogusława z Oporowa⁶⁴. Nabycie tych włości, dawnego dziedzictwa Leszczyców, umożliwiło później jego synom objęcie urzędów ziemskich w ziemi dobrzyńskiej⁶⁵.

Syn Stefana z Chodowa – Marcin pisał się z Dużej Wistki (obecnie Wistka Szlachecka) położonej na Kujawach brzeskich, w powiecie kowalskim⁶⁶. Prawdopodobnie stanowiła ona część dóbr Pomianów przejętych w wyniku małżeństwa wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa z Krystyną Przedpełkówną ze Służewa⁶⁷, a więc jej posesorem musiał być Stefan z Oporowa. Po rezygnacji przez Władysława z Oporowa z dóbr ziemskich w Łęczyckiem na rzecz braci, własnością Stefana stał się Turzynów położony w pobliżu wspomnianego Domanikowa w parafii Rdutów⁶⁸. Stefan powiększył też swój dział w Chodowie, nabywając od Stanisława z Lubrańca część z folwarkiem zwanym Korczyn⁶⁹. Te ostatnie transakcje dowodzą celowych działań gospodarczych Stefana, który tak jak pozostali bracia, starał się przede wszystkim stworzyć zwarty kompleks majątkowy w ziemi łęczyckiej.

Stefan z Chodowa skupował także place w mieście Łęczycy. Zaczął co prawda w 1428 r. od sprzedaży za 10 grzywien swej części placu, odziedziczonej po ojcu, bratu Bogusławowi, piszącemu się wtedy z Dobrzew⁷⁰. Już 4 lata później Stefan zaczął sam skupować inne place w mieście, zwłaszcza od swoich uboższych współrodowców z Oporówka: Zawiszy z Woli Oporowskiej z synami, Piotra Jelitko z Oporówka, Mroczka z Oporówka, Jana Zawiszycza z Gołędzkiego, Jana Nogiecia z Woli Oporowskiej i jego syna Dobiesława⁷¹. Być może Stefan skorzystał tu z przysługującego krewnym prawa pierwokupu. W latach 1438–1445, już jako kasztelan brzeziński, Stefan zamienił domy w Łęczycy z miecznikiem łęczyckim Tomaszem z Soboty. Jego dawny dom znajdował się między domami Mikołaja z Żychlina i pani

⁶⁴ KZŁ, ks. 12, k. 216.

⁶⁵ J. Bieniał, *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki*, [w:] *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej. Materiały z sesji naukowej (9–10 maja 1994 r.)*, pod red. O. Krut-Horonziak i L. Kajzera, Włocławek 1995, s. 49.

⁶⁶ J. Karczewska, *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*, Poznań–Wrocław 2003, s. 65–67.

⁶⁷ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 608, 618, 698.

⁶⁸ KZŁ, ks. 11, k. 402; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 44–45.

⁶⁹ T. Nowak, A. Szymczakowa, *dz. cyt.*, s. 157.

⁷⁰ KZŁ, ks. 9, k. 48v; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 36–37.

⁷¹ KZŁ, ks. 9, k. 22v, 23, 36v; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 37.

Skotnickiej, zaś nowy – między domem Wojciecha z Parzęczewa i panów z Koźła, obok placu brata – biskupa włocławskiego Władysława z Oporowa⁷².

* * *

Ze źródeł poznajemy dwie żony Stefana z Chodowa. Pierwszą z nich była wspomniana Katarzyna z Kleszczyna w ziemi dobrzyńskiej⁷³. Możliwe, że żona oprócz srebra wniosła Stefanowi w posagu jeszcze jakieś dobra ziemskie w ziemi dobrzyńskiej, co tłumaczyłoby sens zamiany dokonanej w 1450 r. z bratem Piotrem na dobra szpetalskie. Jeszcze ojciec Stefana z Chodowa – wojewoda Mikołaj z Oporowa oparł jej w 1409 r. sporą sumę 500 grzywien groszy szerokich posagu i także wiano na wsiach Bratoszewice, Orzełki i Wysokoki, znajdujących się w powiecie brzezińskim⁷⁴. Zapis ten został powtórzony w 1419 r.⁷⁵ Po podziale majątku dokonany po śmierci ojca, Stefan zmienił zapis sum posagowych (1000 grzywien), bo dobra te przypadły innemu bratu (Piotrowi z Oporowa). 10 lutego 1427 r. oparł ponownie posag żony na wsi Koserz⁷⁶.

Dziesięć lat później u boku Stefana z Chodowa wystąpiła już druga żona – nie znana bliżej Anna. 4 lipca 1437 r. mąż oparł jej posag i wiano, po 200 grzywien groszy szerokich, na swojej wsi dziedzicznej Chodów⁷⁷. Anna przeżyła męża i pojawiała się w źródłach jeszcze w latach 1476–1481⁷⁸. Spierała się wtedy z Dorotą, wdową po Piotrze Klimowicu, mieszczaninie łączycykim, żoną Stanisława Gałki z Łęczycy i jej synem Janem. Pełnomocnikiem procesowym wdowy z Chodowa był Piotr z Kamiennej herbu Sulima.

* * *

Stefan z Chodowa miał córkę Małgorzatę (nazywaną też po matce Katarzyną), wydaną przed 1427 r. za chorążego łączycykiego Sieciecha z Łęków herbu Topór. Kryterium chronologiczne pozwala widzieć w niej córkę Stefana z pierwszego małżeństwa z Katarzyną z Kleszczyna.

⁷² KZŁ, ks. 11, k. 446; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 37.

⁷³ KZŁ, ks. 5, k. 50; KZŁ, ks. 6, k. 581.

⁷⁴ KZŁ, ks. 5, k. 50.

⁷⁵ KZŁ, ks. 6, k. 398v–399.

⁷⁶ KZŁ, ks. 8, k. 245.

⁷⁷ KZŁ, ks. 11, k. 95.

⁷⁸ KGŁ, ks. 4, k. 89v; KZŁ, ks. 14, k. 14v, 63, 106, 121; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 608.

Stefan z Chodowa z drugiego małżeństwa pozostawił trzech synów: Marcina, piszącego się z Wistki, późniejszego cześnika brzeskiego (1468), Mikołaja, potem chorążego inowrocławskiego (1479) i miecznika dobrzyńskiego (1489) oraz Prospera, studenta w Krakowie (1466)⁷⁹. Jego synem mógł być także Władysław, wymieniony tylko raz, jako student Akademii Krakowskiej (1455)⁸⁰. Stefan z Chodowa i Oporowa był protoplastą gałęzi rodzinnej Sulimów Oporowskich piszącej się z Chodowa w ziemi łęczyckiej a osiadłej także na terenie pogranicznej ziemi dobrzyńskiej.

WŁADYSŁAW Z OPOROWA, PODKANCLERZY KRÓLEWSKI, BISKUP WŁOCŁAWSKI I ARCYBISKUP GNIEŹNIEŃSKI

Był najwybitniejszym dostojnikiem kościelnym, jakiego wydał ród Sulimów w średniowieczu. W ciągu trzydziestoletniej, błyskotliwej kariery osiągnął wysoki urząd kancelaryjny w kancelarii królewskiej (podkanclerstwo) oraz dostojęstwa kościelne (biskupstwo włocławskie i arcybiskupstwo gnieźnieńskie). Drugim prymasem tego herbu, a zarazem biskupem krakowskim, został dopiero 100 lat później (w latach 1541–1545) Małopolanin, bliski współpracownik królowej Bony Sforza – Piotr Gamrat⁸¹. Prymas Władysław z Oporowa doczekał się biogramu w *Polskim Słowniku Biograficznym*⁸² oraz wartościowej monografii pióra Zofii Wilk-Woś⁸³.

Władysław przyszedł na świat jako drugi pod względem starszeństwa syn wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa herbu Sulima i Krystyny (Krzystki) ze Służewa herbu Pomian. Dokładnej daty urodzin przyszłego prymasa nie odnotowały źródła, jednak na podstawie daty studiów uniwersyteckich i pierwszych wystąpień przed sądami kościelnymi, da się ją w przy-

⁷⁹ KZŁ, ks. 2, k. 348.

⁸⁰ *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. I: *Ab anno 1400 ad annum 1489*, wyd. Ż. Pauli, B. Ulanowski, Kraków 1887, s. 144; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, t. I, Kraków 2004, s. 259, nr 119.

⁸¹ K. Hartleb, *Piotr Gamrat w świetle nieznanego życiorysu*, „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, dział II, t. XXI, 1938, z. 2; tenże, *Gamrat Piotr herbu Sulima (1487–1545), biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński*, PSB, t. 7, Kraków 1948, s. 264–266; M. Bogucka, *Bona Sforza*, wyd. 3, Wrocław 2004, s. 117–119, 212 i in.

⁸² A. Gąsiorowski, *Oporowski Władysław (właściwie Władysław z Oporowa) h. Sulima (zm. 1453), podkanclerzy koronny, biskup włocławski, potem arcybiskup gnieźnieński i prymas*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 142–144.

⁸³ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 175–450.

blizeniu ustalić na lata 1393–1395⁸⁴. Imię Władysław, nadane przyszłemu prymasowi, może być przykładem tzw. „pomocy dynastycznej”, polegającej na manifestowaniu lojalności wobec dynastii panującej poprzez nadawanie dzieciom imion monarchów⁸⁵.

Władysław uzyskał bardzo gruntowne wykształcenie. Studiował sztuki wyzwolone w Wiedniu (bakałarz 1415 r.)⁸⁶ oraz prawo kanoniczne w Padwie (student 1419 r.)⁸⁷. W 1420 r. zakończył edukację we Włoszech z tytułem doktora dekretów⁸⁸. Został w 1420 r. profesorem Akademii Krakowskiej⁸⁹ a następnie w semestrze zimowym 1426 r. – nawet jej rektorem⁹⁰. Oporowski wielokrotnie w ciągu swej kariery wykazywał się gruntowną wiedzą prawniczą. W 1420 r. wystąpił np. w imieniu arcybiskupa Mikołaja Trąby jako rzeczoznawca przy układaniu statutów synodalnych prowincji gnieźnieńskiej na synodzie kalisko-wieluńskim⁹¹. Zdaniem Krzysztofa Ożoga to właśnie doktor dekretów Władysław z Oporowa mógł być głównym redaktorem statutu warckiego z 1423 r., charakteryzującego się bardzo dobrą stylizacją i dopracowaniem wszystkich artykułów⁹².

Władysław z Oporowa rozpoczął karierę w służbie królewskiej w 1420 r. 25 lipca tegoż roku uczestniczył w ogólnopolskim zjeździe w Łęczycy, podczas którego odbył się, opisany już w poprzednim rozdziale, sąd nad kanclerzem Królestwa i biskupem krakowskim Wojciechem Jastrzębcem oraz pozostałymi uczestnikami procesu wrocławskiego z Krzyżakami⁹³. Czasowe

⁸⁴ Tamże, s. 224.

⁸⁵ K. Mosingiewicz, *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 95–96; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 224.

⁸⁶ J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. II, Poznań 1888, s. 213.

⁸⁷ BP, t. IV, Rzym 1992, nr 187.

⁸⁸ J. Długosz, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, oprac. D. Turkowska, ks. 11–12, Warszawa 2001, s. 61.

⁸⁹ *Album studiosorum...*, s. 6; *Metryka Uniwersytetu...*, s. 31, nr P168.

⁹⁰ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, t. I, Kraków 1900, s. 54–57; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 224–226, 245–246; K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004, s. 149–150.

⁹¹ *Statuty synodalne wieluńsko-kaliskie Mikołaja Trąby z r. 1420*, wyd. B. Ulanowski, J. Fijałek, A. Vetulani, Kraków 1915–1951, s. 120; K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 176.

⁹² Tamże, s. 175.

⁹³ KDKK, t. 2, Kraków 1883, nr 594; G. Lichończak-Nurek, *Wojciech herbu Jastrzębiec, arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996, s. 82–84; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 230.

odsunięcie od wpływów politycznych rodziny Jastrzębców z Łubnicy i Borysławic uczyniło, jak już wspomniałem, właśnie z Oporowskich podporę królewskiego stronnictwa politycznego w ziemi łęczyckiej, przyspieszyło także karierę Władysława z Oporowa na arenie ogólnopolskiej, w kancelarii królewskiej Jagiełły.

Po 1 czerwca 1422 r. Władysław z Oporowa był, obok Mikołaja z Kik – archidiacona gnieźnieńskiego, Mikołaja – proboszcza kościoła św. Jana w Gnieźnie i kanonika kruszwickiego Piotra Pieszycy jednym z pełnomocników strony polskiej w niedokończonym procesie polsko-krzyżackim przed legatem papieskim Antonim Zeno⁹⁴. O wyborze właśnie Oporowskiego do tej roli zdecydowało z całą pewnością jego gruntowne wykształcenie prawnicze. Król Władysław Jagiełło wystawił swoim plenipotentom pełnomocnictwo w formie opieczętowanego instrumentu notarialnego a Oporowski i Kiki przygotowali glejt (gwarancje bezpieczeństwa w formie mandatu) dla przedstawicieli strony krzyżackiej⁹⁵. Przesłuchano wtedy 29 świadków, m.in. we Wschowie, Poznaniu, Gnieźnie, Łęczycy i Krakowie, przedstawiono liczne dokumenty. Pełnomocnicy króla przekazali legatowi skargi, w których zażądali zwrotu wszystkich zagarniętych przez Krzyżaków ziem⁹⁶. Papież Marcin V na początku 1423 r. nakazał jednak legatowi powrót do Rzymu i unieważnił jego poczynania, wyrok w tym procesie nie został wydany⁹⁷.

Wiosną 1424 r. Władysław Oporowski został wraz z kasztelanem poznańskim Mościcem ze Stęszewa posłem Władysława Jagiełły do Zygmunta Luksemburskiego, legacja dotyczyła zapewne spraw czeskich⁹⁸. 13 czerwca tegoż roku wystąpił jako jeden ze świadków na dokumencie arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca, zawierającym zobowiązanie strony polskiej do dotrzymania warunków pokoju mełneńskiego z Krzyżakami⁹⁹.

⁹⁴ J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław II Jagiełło*, wyd. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 2006, s. 264.

⁹⁵ A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009, s. 83, 103.

⁹⁶ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV wieku*, Warszawa 1959, s. 161.

⁹⁷ J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *dz. cyt.*, s. 265.

⁹⁸ *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, wyd. A. Prochaska, cz. 2, Kraków 1882, nr 1135, 1154.

⁹⁹ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 247.

Swą karierę urzędniczą rozpoczynał Władysław z Oporowa od świeckiego urzędu pisarza ziemskiego łęczyckiego, który objął 1 maja 1425 r.¹⁰⁰ Przed 19 marca 1426 r. zrezygnował jednak z tego urzędu na rzecz młodszego brata Bogusława¹⁰¹. Powodem rezygnacji były zapewne obowiązki związane z pracą w kancelarii królewskiej.

Zalicza się go do grona najaktywniejszych polskich dyplomatów tego okresu¹⁰². W 1 połowie XV w. do pożądaných cech królewskiego dyplomaty zaliczano: urodzenie, wykształcenie, poczucie zdrowego rozsądku oraz doświadczenie. Ważne były kompetencje językowe posła (biegła znajomość łaciny i języka niemieckiego, zwłaszcza w stosunkach z Krzyżakami), wykształcenie prawnicze w zakresie prawa rzymskiego i kanonicznego (wiedza eksperta chętnie wykorzystywana w czasie negocjacji), pewne osobiste cechy charakteru (przedsiębiorczość), obycie w świecie (nabyte podczas studiów zagranicznych, podróży czy w służbie u obcych władców). Doktor dekretów Władysław z Oporowa dysponował większością z tych zalet¹⁰³. Nic więc dziwnego, że był często angażowany w różne akcje dyplomatyczne, zwłaszcza te prowadzone na odcinku pruskim. Oporowski siedmiokrotnie posłował do Krzyżaków (m.in. w czasie bezkrólewia po śmierci Władysława III) i aż dziewięć razy brał udział w obradach negocjatorów (m.in. w ramach mieszanego sądu polubownego)¹⁰⁴.

W 1425 i 1426 r. Władysław z Oporowa, przebywając przy królu na Litwie, posłował do wielkiego mistrza Krzyżaków Pawła von Rusdorf. Pierwszą misję dyplomatyczną odbył krótko po 18 maja 1425 r., wspólnie z podstolim poznańskim Piotrem Korczbokiem z Trzebawia. Rozmowy z Krzyżakami prowadzono prawdopodobnie w Malborku, ale ich tematyka nie jest znana¹⁰⁵. Na przełomie sierpnia i września Oporowski brał udział w nieudanych negocjacjach polsko-krzyżackich, które toczyły się nad Wisłą niedaleko Dybowa, naprzeciw Torunia. Spotkanie to zostało zorganizowane z inicja-

¹⁰⁰ KZŁ, ks. 8, k. 1.

¹⁰¹ KZŁ, ks. 8, k. 140.

¹⁰² Z.H. Nowak, *Dyplomacja polska w czasach Jadwigi i Władysława Jagiełły (1382–1434)*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980, s. 368.

¹⁰³ A. Szweđa, *dz. cyt.*, s. 59–64. W grudniu 1425 r., podczas zjazdu w Grodnie, Oporowski tłumaczył przemowę króla Władysława Jagiełły wielkiemu mistrzowi Krzyżaków Pawłowi von Rusdorf, podobno dodając od siebie całą frazę nie wypowiedzianą przez króla – tamże, s. 171.

¹⁰⁴ Tamże, s. 50.

¹⁰⁵ Tamże, nr 67, s. 342.

tywy krzyżackiej i miało określić sporne granice na odcinku Nowej Marchii, porozumienia jednak nie osiągnięto¹⁰⁶. Jeszcze w tym samym roku 1425 r. Władysław pojechał w tej sprawie z poselstwem do króla rzymskiego Zygmunta Luksemburczyka¹⁰⁷. Oporowski należał do grona wpływowych doradców Jagiełły już w czasie sporu z Zakonem Krzyżackim o młyn Lubicz na Drwęcy 12 marca 1426 r. Odparł on wówczas groźbę Witolda oddania Krzyżakom Połągi w zamian za ten młyn argumentem, że wielki książę nie może bez zgody króla nadawać Zakonowi jakichkolwiek ziem, ponieważ Litwa należy do Królestwa Polskiego. Wtedy to po raz pierwszy, a nie ostatni, Oporowski naraził się wielkiemu księciu. Z całą pewnością działał wtedy z polecenia i w porozumieniu z Jagiełłą, który wysłał go w tej sprawie z poselstwem do wielkiego mistrza Rusdorfa. Po drodze do Starogardu Gdańskiego, gdzie Krzyżacy przyjęli wysłanników króla, poselstwo to zawitało na zjazd generalny w Warcie. Wraz z Oporowskim w poselstwie wzięli udział: wojewoda inowrocławski Janusz z Kościelca, kasztelan śremski Jan z Lichenia oraz chorąży inowrocławski Jarand z Brudzewa¹⁰⁸.

Władysław z Oporowa przez lata łączył pracę w kancelarii królewskiej z urzędami kościelnymi w różnych kapitułach katedralnych i kolegiackich. Od 1424 r. często występował w formułach relacyjnych dokumentów królewskich obok szefów kancelarii Jana Szafrąca i Stanisława Ciołka. Część obowiązków podkanclerzego pełnił Władysław już od 1426 r., gdy Stanisław Ciołek po śmierci biskupa poznańskiego Andrzeja Łaskarza z Gosławic podjął, przy poparciu króla, intensywne starania o uzyskanie tej infuły, w znacznym stopniu ograniczając swoją aktywność w kancelarii¹⁰⁹. Już w 1427 r. Oporowski był sekretarzem królewskim a rok później osiągnął stanowisko podkanclerzego koronnego, protegowany w tej sprawie przez kanclerza Jana Szafrąca

¹⁰⁶ Tamże, nr 54, s. 397.

¹⁰⁷ K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 250; A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 120.

¹⁰⁸ J. Nikodem, *Witold, wieki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)*, Kraków 2013, s. 364.

¹⁰⁹ Z. Kowalska, *Stanisław Ciołek (zm. 1437). Podkanclerzy królewski, biskup poznański, poeta dworski*, Kraków 1993, s. 64–71; J. Sperka, *Szafrąccowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001, s. 179, 297. Papież Marcin V, wbrew wyborowi kapituły dokonanej pod naciskiem króla, już latem 1426 r., wyznaczył następcą biskupa Łaskarza innego kandydata – Mirosława z Brudzewa, co rozpoczęło dwuletni spór o obsadę tego biskupstwa oraz uprawnienia polskiego monarchy w tej kwestii. Papież zaakceptował wybór Ciołka na biskupa prawdopodobnie dopiero pod koniec 1427 r. Konsekracja nowego biskupa poznańskiego miała miejsce 29 sierpnia 1428 r.

i popierany przez wielkiego księcia Witolda¹¹⁰. Karierę polityczną w kancelarii królewskiej rozpoczął Oporowski u boku podkanclerzego a potem kanclerza Jana Szafrąca z Łuczyc herbu Stary Koń, który przez lata pozostawał politycznym mentorem Oporowskiego. Bracia Jan i Piotr Szafrąccowie stali w latach dwudziestych i trzydziestych XV w. na czele stronnictwa politycznego określanego przez historyków jako stronnictwo dworskie (królewskie) lub „koteria Szafrąców”. Początkowo ważniejszą rolę odgrywał Piotr Szafraniec – podstoli krakowski (1398), starosta podolski (1404), podkomorzy krakowski (1406) i starosta łęczycki (1406). Brat Piotra – Jan Szafraniec został podkanclerzym koronnym (1418), potem kanclerzem (1422) oraz biskupem wrocławskim (1428).

Po objęciu urzędu podkanclerzego przez Władysława Oporowskiego stronnictwo to uzyskało niemal całkowity wpływ na króla i polską politykę zagraniczną. W polityce zagranicznej szukało ono oparcia u papieża i wrogów Zygmunta Luksemburskiego, dążyło do zawarcia unii polsko-czeskiej, ale dopiero po pojednaniu husytów z papieżem oraz wykorzystania sprawy husyckiej w interesie Królestwa Polskiego. Uznawało ono pewną, bardzo ograniczoną odrębność Litwy od Korony. Wykazywało znaczne zainteresowanie sprawami krzyżackimi i śląskimi. W sprawach wewnętrznych Królestwa obóz polityczny Szafrąców dążył do wzmocnienia władzy królewskiej kosztem oligarchii panów krakowskich.

Stronnictwo dworskie skutecznie rywalizowało ze stronnictwem luksemburskim kierowanym przez Zbigniewa Oleśnickiego. Oleśnicki uznawał międzynarodowy autorytet cesarza, zdecydowanie przeciwstawiał się czeskiemu husytyzmowi, który pragnął wyplenić, dążył do wcielenia ziem litewskich do Korony zgodnie z literą unii krewskiej a w sprawach wewnętrznych dążył do ograniczenia roli dworu królewskiego kosztem rady koronnej a zwłaszcza panów małopolskich. Swoich stronników wśród panów rady i szlachty polskiej miał także wielki książę litewski Witold, dążący do utrzymania swej znacznej niezależności i skierowania ekspansji politycznej Polski na wschód¹¹¹. Jerzy Sperka uważał Oporowskiego za wyznawcę identycznych

¹¹⁰ J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej Polski XV wieku*, cz. II, Poznań 1979, s. 112–113; też, *Urzędnicy kancelarii królewskich w wielkopolskich kapitułach katedralnych w XV wieku*, [w:] *Drogą historii. Studia ofiarowane prof. Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej, Lublin 2001, s. 236.

¹¹¹ J. Sperka, *Szafrąccowie...*, s. 296–316; K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 174, 334.

poglądów, co Szafrąncowie¹¹². Oporowski reprezentował poglądy wyraźnie antyluksemburskie i prohusyckie, ale także antylitewskie¹¹³. Był lojalny i oddany kaclerzowi¹¹⁴.

Datę objęcia przez Oporowskiego podkanclerstwa koronnego uściśliła Z. Wilk-Woś między 9 a 26 sierpnia 1428 r.¹¹⁵ Wystąpił na conajmniej 205 dokumentach Władysława Jagiełły¹¹⁶. Jako podkanclerzy uczestniczył w wielu ważnych misjach dyplomatycznych i akcjach politycznych Jagiełły. Oporowski jako podkanclerzy uważany jest za głównego w tym okresie powiernika króla, reprezentanta polityki antyluksemburskiej, wroga Witolda i autonomii Litwy. Popierał Władysława Jagiełłę w sprawie następstwa tronu w Polsce dla jego synów z małżeństwa z Zofią Holszańską¹¹⁷.

W latach 1429–1430 podkanclerzy Oporowski odegrał ważną rolę w udaremnieniu planów koronacyjnych wielkiego księcia litewskiego Witolda (tzw. „burza koronacyjna”)¹¹⁸. Przeciwnicy planów Witolda odwołali się do argumentów prawnych i ideowych zaczerpniętych z aktów unijnych, zapewnili też sobie *consilium* uczonych prawników krakowskich w kwestii dysponowania koronami przez króla rzymskiego, apelując w tej sprawie do papieża. Oporowski należał do tych urzędników kancelaryjnych, którzy mając poparcie panów rady koronnej, być może posuwali się nawet do redagowania pism w imieniu króla, lecz bez jego zgody. Pod koniec stycznia 1429 r. z kancelarii

¹¹² J. Sperka, *Działalność polityczna Piotra i Jana Szafrąnców w okresie rządów Władysława Jagiełły*, [w:], *Genealogia. Rola związków...*, s. 126; tenże, *Szafrąncowie...*, s. 297 – Oporowski miał podobne do Szafrąnców poglądy na główne kierunki polskiej polityki i – przez następne pięć lat – zgodnie współpracował z nimi w ich realizacji.

¹¹³ J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria królewska...*, s. 114–115.

¹¹⁴ W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Taszki Konięcpolskiego*, Kraków 2005, s. 125.

¹¹⁵ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 252.

¹¹⁶ Tamże, s. 274.

¹¹⁷ A. Gąsiorowski, *Oporowski Władysław...*, s. 142; J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *dz. cyt.*, s. 289.

¹¹⁸ Na temat tzw. „burzy koronacyjnej” zob. m.in.: *Codex epistolaris Vitoldi...*, cz. 2, nr 1341, 1344, 1345, 1352, 1353, 1362, 1364, 1381; J. Długosz, *Annales...*, ks. 11, Warszawa 2000, s. 299; Z.H. Nowak, *dz. cyt.*, s. 346, 362–363; J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *dz. cyt.*, s. 296–301; G. Błaszczuk, *Burza koronacyjna. Dramatyczny fragment stosunków polsko-litewskich w XV w.*, Poznań 1998, s. 65, 124 i in.; H. Łowmiański, *Polityka Jagiellonów*, Poznań 1999, s. 132–136; J. Sperka, *Szafrąncowie...*, s. 181–198; J. Nikodem, *Polska i Litwa wobec husyckich Czech w latach 1420–1433. Studium o polityce dynastycznej Władysława Jagiełły i Witolda Kiejstutowicza*, Poznań 2004, s. 358; P. Węcowski, *Mazowsze w Koronie. Propaganda i legitymizacja władzy Kazimierza Jagiellończyka na Mazowszu*, Kraków 2004, s. 260; K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 172–174; A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 38; J. Nikodem, *Witold...*, s. 393–405.

królewskiej wyszło oficjalne pismo adresowane do cesarza Zygmunta Luksemburskiego, w którym podtrzymano i uzasadniono ideę inkorporacji Litwy do Polski, ostro przeciwstawiając się planom koronacyjnym wielkiego księcia wspieranym początkowo po cichu przez Jagiełłę¹¹⁹.

Pomysł ten pojawił się na zjeździe monarchów (Jagiełły, Witolda, Zygmunta Luksemburskiego i Wasyla, księcia moskiewskiego), który miał miejsce w Łucku na Wołyniu na początku 1429 r.¹²⁰ Tekst listu, który zospętał prawdziwą burzę, zredagował podkanclerzy Władysław Oporowski, choć nie mamy pewności czy zrobił to w porozumieniu i z polecenia Jagiełły, czy wbrew królowi¹²¹. W liście tym napisano m.in., że w przypadku koronacji Witolda mogłoby dojść do zerwania unii, panowie litewscy mogliby się bowiem ośmielić po śmierci wielkiego księcia wybrać sobie nowego władcę bez zgody Polaków a ziemie należące prawem dziedziczenia do Jagiełły i jego synów mogłyby zostać oderwane od króla i Korony. W związku z tym król rzymski powinien zrezygnować z popierania dążeń wielkiego księcia do koronacji. List ten, przekazany oczywiście przez Zygmunta Krzyżakom i Witoldowi, spowodował zaognienie stosunków polsko-litewskich i nadał sprawie zasięg międzynarodowy. W świetle listów wielkiego księcia Witolda to właśnie podkanclerzy Władysław Oporowski (nazywany przez Witolda z przekąsem *doktorem*) i kanclerz Jan Szafraniec byli jego głównymi oponentami w tym sporze. Najwyraźniej Oporowski reprezentował wtedy interesy Korony i rady, nie do końca zgodne z polityką dynastyczną króla. Witold w kilku pismach, napisanych do Zygmunta Luksemburczyka

¹¹⁹ J. Sperka, *Szafraniecowie...*, s. 182, przyp. 706 (tam dawniejsza literatura). W Łucku omawiano sprawy czeskie, mołdawskie i tureckie, zjazd monarchów zdominowała jednak dyskusja nad kontrowersyjnym projektem koronacji wielkiego księcia Witolda na króla Litwy, wysunięta przez króla rzymskiego Zygmunta w celu skłócenia ze sobą władców Polski i Litwy. Intryga ta okazała się nad podziw skuteczna.

¹²⁰ *Codex epistolaris Vitoldi...*, cz. 2, nr 1341.

¹²¹ Tamże, nr 1381; J. Nikodem, *Witold...*, s. 397–398 – podziela wątpliwości Witolda, wyrażone w jednym z listów do wielkiego mistrza Krzyżaków Rusdorfa z września 1429 r., na temat samodzielnej inicjatywy podkanclerzego i niepoinformowania Jagiełły o treści listu wysłanego w styczniu do Zygmunta Luksemburczyka. Gdyby Oporowski działał wbrew rozkazom królewskim, z pewnością zostałyby ukarany a do tego nie doszło. Mamy więc w tym wypadku do czynienia nie tyle z niesubordynacją szefów kancelarii, co z wyrafinowaną grą polityczną króla, który w korespondencji z wielkim księciem próbował zrzucić odpowiedzialność na swoich doradców. Podkanclerzy był oczywiście świadomy tej gry dyplomatycznej, w której chodziło o uzyskanie na czasie i skłonienie Witolda do głębszej refleksji oraz porzucenia planów koronacyjnych.

i Jagiełły w odpowiedzi na wspomniane wyżej zarzuty, celowo próbował poróżnić Jagiełłę z częścią rady koronnej, w tym z podkanclerzym. W emocjonalnym liście do króla polskiego wielki książę próbował zrzucić całą winę za zaognienie wzajemnych stosunków polsko-litewskich na złych doradców Jagiełły – panów rady, a zwłaszcza podkanclerzego, któremu przeciwstawiał bardziej od niego doświadczonych (i przychylniejszych sobie) dostojników, nie zapytanych w tej sprawie o zdanie. Sugerował, że król wraz z tymi doradcami, wbrew reszcie rady królewskiej, sprzyjają czeskim husytom¹²².

18 lipca 1429 r. przybyło do Łęczycy poselstwo wielkiego księcia litewskiego Witolda na czele z wojewodą wileńskim Giedygołdem, marszałkiem Rumboldem i sekretarzem Witolda Małdzykiem. Posłowie litewscy powtórzyli żądanie zgody na koronację królewską Witolda, zagrozili że wielki książę koronuje się nawet bez zgody króla i zażądali od Jagiełły odsunięcia od wpływów kanclerza Jana Szafranca oraz podkanclerzego Władysława z Oporowa, których Witold uważał, nie bez racji, za wrogów swych planów koronacyjnych¹²³. Jagiełło nie ustąpił żądaniom Witolda, na jego koronację się nie zgodził, odwołując się do decyzji planowanego zjazdu i opinii nieobecnych w Łęczycy dostojników. Szefów kancelarii król pod presją nie odwołał, odsunął tylko Szafranca na czas pobytu litewskiego poselstwa w Łęczycy¹²⁴.

Wiosną 1430 r., na zjeździe w Jedlnej, król Jagiełło doszedł wreszcie do porozumienia ze szlachtą w sprawie następstwa tronu dla jednego ze swych synów, potwierdził przywilej brzeski z 1425 r. nadający szlachcie nietykalność osobistą (sławne: *Neminem captivabimus nisi iure victum*). W sprawie koronacji Witolda na króla Litwy zjazd jedlneński zajął stanowisko nieprzejednane, uznając go tylko za dożywotniego wielkiego księcia. Tymczasem w Wilnie rozpoczęły się już przygotowania do zaplanowanych na wrzesień uroczystości koronacyjnych a Polacy pilnie strzegli granic na zachodzie, próbując nie dopuścić poselstwa Luksemburczyka z koroną dla Witolda. Rzeczywiście 1 sierpnia przechwycono na granicy posłańca Zygmunta z kompromitującymi ideę koronacji dokumentami (propozycją antypolskiego przymierza z udziałem Krzyżaków!). W trakcie dalszych, trudnych

¹²² *Codex epistolaris Vitoldi...*, cz. 2, nr 1344, 1345; J. Nikodem, *Polska i Litwa...*, s. 359.

¹²³ *Codex epistolaris Vitoldi...*, cz. 2, nr 1352, 1357, 1358, 1361.

¹²⁴ Tamże, nr 1364; J. Sperka, *Szafrancowie...*, s. 187; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 105; J. Nikodem, *Witold...*, s. 401–402.

negocjacji, wielkiemu księciu zaproponowano nawet dożywotni tytuł króla polskiego, z którego miałyby zrezygnować na jego rzecz Jagiełło. Plan ten był oczywiście całkowicie nierealny.

Podkanclerzy Oporowski uczestniczył w kolejnym zjeździe króla Władysława Jagiełły ze szlachtą w Łęczycy. Miał on miejsce w początkach sierpnia 1430 r. Król spotkał się w Łęczycy z przedstawicielami szlachty z obszaru szerokiej Wielkopolski – urzędnikami z województw: poznańskiego, kaliskiego, brzeskiego, kujawskiego, inowrocławskiego, sieradzkiego, łeczyckiego i ziemi dobrzyńskiej. Powodem zwołania zjazdu była oczywiście próba wypracowania stanowiska wobec wydarzeń związanych ze staraniami koronacyjnymi Witolda a przy okazji król dokonał nominacji na wakujące urzędy ziemskie w tych województwach¹²⁵.

W tym samym roku odbył się w Łęczycy też synod duchowieństwa, na którym dyskutowano o problemie husytyzmu. Arcybiskup Wojciech Jastrzębiec polecił skorygować mszał z oficjum Wielkiego Piątku, do którego mógł wkraść się błąd przypominający tę herezję¹²⁶.

Podkanclerzy był także przy swym królu 22 września 1430 r. w Lublinie, gdzie dotarło poselstwo Witolda z zaproszeniem dla Jagiełły na Litwę (pod pretekstem wspólnego polowania). Zjazd lubelski trwał do 29 września. Rada królewska omawiała tam projekt udzielenia Witoldowi warukowej zgody na koronację. Miał on otrzymać koronę od papieża jedynie dożywotnio a po jego śmierci tytuł królewski miał przejść ten z synów Jagiełły, który obejmie rządy w Polsce¹²⁷.

W orszaku dostojników towarzyszących królowi 11 października do Wilna nie zabrakło oczywiście najważniejszych politycznych graczy – kanclerza i podkanclerzego oraz Zbigniewa Oleśnickiego, biskupa krakowskiego (od 1423 r.)¹²⁸. Oporowski uczestniczył w ostatnich rozmowach na temat planów koronacyjnych wielkiego księcia, wtedy już ciężko chorego, był świadkiem a pewnie i jednym z inspiratorów, wymijającej odpowiedzi udzielonej Witoldowi przez Jagiełłę (który odwołał się do opinii całej rady

¹²⁵ S. Szybkowski, *Zjazd w Łęczycy w 1430 roku. Z badań nad wydarzeniami politycznymi w Polsce podczas „burzy koronacyjnej” 1429–1430*, [w:] *Średniowiecze polskie i powszechne*, t. 2 (6), pod red. I. Panica i J. Sperki, Katowice 2010, s. 142–156.

¹²⁶ *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 91; A. Kowalska-Pietrzak, *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łeczyckiego*, Łódź–Łęczycza 2012, s. 113–114.

¹²⁷ ZDM, cz. 7, Wrocław 1975, nr 2050; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 128.

¹²⁸ O działalności kościelnej biskupa Oleśnickiego zob. zwłaszcza: M. Koczerska, *Zbigniew Oleśnicki i kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423–1455)*, Warszawa 2004.

i zjazdu generalnego szlachty)¹²⁹. Król odesłał większość doradców do Polski a sam pozostał na Litwie. Witold zmarł w Trokach 27 października 1430 r., na łożu śmierci zwracając wielkie księstwo litewskie Jagielle. Ten przekazał namiestnicze rządy na Litwie swemu najmłodszemu bratu Świdrygielle. Doszło jednak do sporów między braćmi o zakres władzy wielkiego księcia i król został nawet na Litwie uwięziony. Wrócił do Polski dopiero na Boże Narodzenie, wypuszczony po interwencji panów polskich i papieża Marcina V.

W 1431 r. Władysław z Oporowa wziął udział w wyprawie zbrojnej przeciw królewskiemu bratu Świdrygielle, który w sojuszu z Krzyżakami rozpoczął działania wojenne przeciw Polsce, nie chcąc zgodzić na zależność od Korony. Świdrygiełło zajął zbrojnie i obsadził załogami litewskimi zamki na Wołyniu i Podolu. Pod koniec kwietnia do króla Władysława Jagiełły, przebywającego w Bieczu, przybyli posłowie krzyżaccy z propozycją rokowań pokojowych, które miały rozpocząć się 15 sierpnia w Toruniu. Jagiełło wyznaczył pełnomocników strony polskiej: prymasa Wojciecha Jastrzębca, biskupa poznańskiego Stanisława Ciołka, kanclerza i biskupa wrocławskiego Jana Szafrança, podkanclerzego Oporowskiego oraz starostę inowrocławskiego Mikołaja Tumigrałę. Do rokowań tych jednak nie doszło w wyznaczonym terminie z powodu wznowienia działań wojennych¹³⁰. W dniu 14 lipca w obozie wojskowym pod Horodłem podkanclerzy Oporowski zredagował list króla Władysława adresowany do wielkiego mistrza Krzyżaków Rusdorfa, w którym została zaprezentowana idea patrymonialnej, niczym nieograniczonej zwierzchności Jagiełły nad Wielkim Księstwem Litewskim, jego ziemiami litewskimi i ruskimi¹³¹.

Podkanclerzy Władysław Oporowski należał do zwolenników antyluksembuskiego i antykrzyżackiego przymierza wojskowego z husytami, zawartego w Pabianicach 17 lipca 1432 r. Przedstawił swe racje podczas dysputy, do której doszło pod koniec lipca następnego roku w Wiślicy. Biskup Oleśnicki, przeciwstawiając się tym układom, obłożył Kraków interdyktem, powołując się na klątwę rzuconą na husytów przez papieża Marcina V. Doprowadziło to do jego ostrego konfliktu z królem. Jan Długosz, opisując przebieg poselstwa pabianickiego, wspominał nawet o rzekomej próbie zamachu na życie

¹²⁹ *Codex epistolaris Vitoldi...*, cz. 2, nr 1456; J. Sperka, *Szafrancowie...*, s. 196–197; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 129.

¹³⁰ Z. Kowalska, *dz. cyt.*, s. 121.

¹³¹ *Codex epistolaris Vitoldi...*, cz. 2, nr 1353; J. Nikodem, *Polska i Litwa...*, s. 35.

biskupa krakowskiego, co wydaje się mało prawdopodobne (pewnie chodziło o porównanie do św. Stanisława)¹³². Antyhusyckie stanowisko biskupa, kanclerza Akademii, w pełni poparli uczestniczący w dyspucie profesoro- wie Uniwersytetu Krakowskiego, z wyjątkiem przebywającego we Włoszech Pawła Włodkowica oraz kapituła krakowska. Poglądy strony przeciwnej prezentowali, oprócz podkanclerzego Władysława Oporowskiego, kanclerz koronny Jan Szafraniec oraz biskup chełmski Jan Biskupiec¹³³. Kanclerz referował racje polityczne a biskupi Oporowski oraz Biskupiec zajęli się teoretyczną stroną tej dysputy. Biskupi polscy mogli brać udział w dysputach teologicznych z husytami, bo Jagiełło otrzymał na to specjalne pozwolenie papieskie.

W dniu 1 września 1432 r. w stolicy wielkiego księstwa miały miejsce ważne wydarzenia. W wyniku udanego zamachu stanu brat Witolda, książę Zygmunt Kiejstutowicz, pozbawił władzy Świdrygiełłę i został wielkim księciem litewskim. W dokumencie nadającym pełnomocnictwa do negocjacji z nowym władcą Litwy, król Władysław Jagiełło wymienił podkanclerzego Władysława Oporowskiego wśród 7 panów Królestwa, których nazwał wyższą radą (*supremi nostri consilii consiliarii*). Oprócz Oporowskiego do tego elitarnego grona zaliczali się: biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki, dwaj wojewodowie – Jan z Lichenia (brzeski kujawski) i Jarand z Grabia (inowrocławski), dwaj kasztelanowie – Wawrzyniec Zaręba z Kalinowej i Przybysław Dzik z Kadłuba oraz Spytek Tarnowski¹³⁴. W poselstwie wysłanym w związku z tymi wydarzeniami do Wilna wzięli udział: podkanclerzy Władysław z Oporowa, biskup Zbigniew Oleśnicki, wojewodowie: Jan z Lichenia i Jarand z Grabia oraz Wawrzyniec Zaręba z Kalinowej¹³⁵. Posłowie ci mieli bardzo szerokie pełnomocnictwa, w ich obecności spisano 15 października 1432 r. akt unii grodzieńskiej, który Władysław Jagiełło zatwierdził w styczniu następnego roku. Prawdopodobnie akt unii zredagował najlepiej do tego merytorycznie

¹³² Tamże, s. 388–389.

¹³³ J. Długosz, *Annales...*, ks. 11–12, s. 59–62; Z.H. Nowak, *dz. cyt.*, s. 374; J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *dz. cyt.*, s. 308; P. Kras, *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*, Lublin 1998, s. 246–247; J. Nikodem, *Polska i Litwa...*, s. 388–390; K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 173.

¹³⁴ W. Fałkowski, *Możnowładztwo polskie wobec króla. Zabiegi i działania polityczne wokół monarchy w XV stuleciu*, [w:] *Kolory i struktury średniowiecza*, pod red. W. Fałkowskiego, Warszawa 2004, s. 21.

¹³⁵ J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *dz. cyt.*, s. 306; J. Sperka, *Szafraniec...*, s. 220–222; K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 174; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 137–138.

przygotowany członek delegacji polskiej, czyli podkanclerzy Oporowski¹³⁶. Dokument unii grodzieńskiej, w pełni zgodny z polskimi postulatami w tej kwestii, zakładał jedynie dożywotnie rządy Zygmunta na Litwie, uznanie sukcesji synów Jagiełły, faktyczne podporządkowanie tego kraju Polsce i jego przyszłą inkorporację do Korony. Król Jagiełło wystawił we Lwowie ważny przywilej rozciągający wolności nadane Litwinom – katolikom także na prawosławnych oraz nadał szlachcie wołyńskiej prawa równe koronnej. Wśród świadków obu tych aktów nie zabrakło Władysława Oporowskiego¹³⁷.

Pod koniec maja 1433 r. podkanclerzy wziął udział w rokowaniach pokojowych polsko-krzyżackich, toczących się w Toruniu i Raciążku za pośrednictwem legatów soboru bazylejskiego. Rozmowy te zakończyły się fiaskiem, formalnie z powodu sporu o status prawny Świdrygiełły i wygórowanych żądań terytorialnych strony polskiej, w rzeczywistości z powodu zaawansowanych przygotowań wojennych strony polskiej¹³⁸. W działaniach wojennych przeciw Krzyżakom, które toczyły się pod koniec maja na terenie Nowej Marchii i w lipcu na Pomorzu Gdańskim, tym razem wsparli Polaków husyci czescy – oddziały „sierotek” pod dowództwem Jana Czapka z Sanu. Armia polsko-czeska, bezskutecznie próbowała wziąć szturmem Chojnice, zdobyła Tczew i dotkliwie pustosząc terytorium wroga dotarła aż do Bałtyku. Podkanclerzy przebywał w tym czasie przy królu w Kole, Koninie i Sieradzu.

Po śmierci kanclerza Jana Szafrąńca (zmarł na zarazę w Brodni 28 lipca 1433 r.), Oporowski nie otrzymał tego urzędu. Kanclerzem koronnym został między 15 listopada a 17 grudnia tegoż roku Jan Taszka z Konięcypola herbu Pobóg, który należał do stronnictwa dworskiego królowej Zofii i był siostrzeńcem oraz protegowanym poprzedniego kanclerza, ale zarazem powinowatym Zbigniewa Oleśnickiego. Była to więc kandydatura kompromisowa¹³⁹.

¹³⁶ *Akta unii Polski z Litwą 1385–1791*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932, nr 54; J. Sperka, *Szafrąńcowie...*, s. 222.

¹³⁷ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, wyd. A. Lewicki, t. 1, Kraków 1876, nr 82; t. 3, Kraków 1894, dodatek nr 17.

¹³⁸ A. Szweđa, *dz. cyt.*, nr 64, s. 404.

¹³⁹ J. Krzyżaniakowa, *Kancelaria...*, s. 102. Zdaniem autorki to Zbigniew Oleśnicki nie dopuścił do nominacji Oporowskiego na kanclerza Królestwa Polskiego, forsując kandydaturę stronnika luksemburskiego – Jana z Konięcypola. Zob. też: A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 39–40; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 140–144; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 31, 133, 153 i in. W 1427 r. Jan Taszka z Konięcypola był jednym z siedmiu młodych możnych panów, którym postawiono zarzut cudzołóstwa z królową. Został on jednak ostrzeżony i salwował się ucieczką. Jego matka – Kochna (Konstancja), żona wojewody sieradzkiego Jakuba z Konięcypola, z domu Szafrąńcówna, to dawna dwór-

Nie zabrakło nazwiska Oporowskiego na dokumencie Władysława Jagiełły z 27 lutego 1434 r., w którym król potwierdził ponownie warunki unii grodzieńskiej. Akt ten miał miejsce podczas zjazdu w Nowym Mieście Korczynie. Okazało się, że był to ostatni zjazd za panowania pierwszego z Jagiellonów¹⁴⁰.

Kiedy 1 czerwca 1434 r. w Gródku koło Lwowa zmarł stary król Władysław Jagiełło, sytuacja polityczna w kraju zmieniła się drastycznie na niekorzyść Oporowskiego. Rozpoczęły się rządy biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego i jego obozu. Władysław z Oporowa jeszcze latem lub jesienią 1434 r. (po 25 lipca) złożył urząd podkanclerzego, nie jest jednak jasne czy uczynił to dobrowolnie. Jak było naprawdę, pewnie nie dowiemy się nigdy, można chyba jednak zgodzić się ze zdaniem Wioletty Zawitkowskiej, że jego ambicje polityczne oraz chęć aktywnego uczestniczenia w akcjach dyplomatycznych w okresie późniejszym, przed wybuchem wojny trzynastoletniej, zdają się sugerować, że po śmierci Jagiełły nie podał się sam do dymisji, ale raczej został do tego zmuszony. Władysław z Oporowa padł być może ofiarą przetargów między stronnictwem dworskim królowej Zofii a obozem politycznym Zbigniewa Oleśnickiego. Postanowiono usunąć go ze stolicy, ponieważ nie mógł dojść do porozumienia z biskupem krakowskim, sięgającym po stery państwowej nawy. Być może jego współpraca z nowym kanclerzem Janem Tazką Koniępcolskim, faktycznym kierownikiem obozu dworskiego, także nie układała się najlepiej, w przeciwieństwie do kontaktów z Szafrącami w poprzednim okresie. Oba stronnictwa polityczne postanowiły więc zastąpić dotychczasowego podkanclerzego, zbyt ambitnego, samodzielnego i niechętnego kompromisom z przeciwnikami politycznymi, kandydatem mniej angażującym się politycznie. Oporowskiego, doktora praw, zastąpił wykładowca na wydziale sztuk wyzwolonych i dawny wychowawca królewiczów – Wincenty Kot z Dębna¹⁴¹. Od 17 października 1434 r. z tytułem podkanclerzego koronnego występował już następca Władysława z Oporowa. Oporow-

ka, a może nawet bliska przyjaciółka królowej. Ojciec Jana Tazki był w latach 1422–1425 ochmistrem dworu królowej Zofii. Żoną kanclerza Jana była Dorota z Sienna, córka wojewody sandomierskiego Dobiesława z Oleśnicy i Sienna, czyli stryjeczna siostra kardynała Zbigniewa Oleśnickiego.

¹⁴⁰ *Akta unii...*, nr 60; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 145. Oporowski wystąpił w formule *datum per manus* tego dokumentu wraz z kanclerzem Janem Koniępcolskim.

¹⁴¹ S. Hain, *Wincenty Kot prymas Polski 1436–1448*, Poznań 1948, s. 57; J. Sperka, *Szafrąccowie...*, s. 247–248; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 150–152. Zdaniem autorki Wincenty Kot nie angażował się zbyt w rozgrywki stronnictw politycznych. Jego kandydaturę na arcybiskupstwo gnieźnieńskie w 1436 r. lansował Zbigniew Oleśnicki przede wszystkim w celu zablokowania

ski odszedł więc z kancelarii królewskiej, nie stworzywszy własnego obozu politycznego¹⁴².

Formą nagrody dla Władysława za wierną służbę w kancelarii i dyplomacji były kolejne beneficja kościelne. W 1418 r. Oporowski uzyskał prowizję na kanonię gnieźnieńską i krakowską. Rok później został kanonikiem gracjalnym wrocławskim i starał się o kanonię w kolegiacie łęczyckiej¹⁴³. Dobre wykształcenie prawnicze i poparcie dworu królewskiego zapewniły mu szybkie awanse. We wrześniu 1420 r., podczas obrad synodu prowincjonalnego w Kaliszu, był prawdopodobnie jednym z członków komisji kodyfikacyjnej, która przygotowała tzw. statuty synodalne wieluńsko-kaliskie¹⁴⁴. 5 maja 1420 r. został oficjałem i wikariuszem generalnym gnieźnieńskim przy arcybiskupie Mikołaju Trąbie. Funkcje te pełnił do 1423 r.¹⁴⁵

W dniach 4–13 marca 1423 r. kanonik gnieźnieński i doktor dekretów Władysław z Oporowa znalazł się w składzie trzyosobowej komisji skrutacyjnej (obok dziekana gnieźnieńskiego i administratora *sede vacante* Wincentego z Marcinkowa oraz Jana z Czechła), powołanej do przeprowadzenia kanonicznego wyboru nowego arcybiskupa gnieźnieńskiego po śmierci Mikołaja Trąby. Wybór ten odwlekano wcześniej prawie 3 miesiące. Elektem kapituły został w marcu Wincenty z Marcinkowa, czego nie uznał jednak król Władysław Jagiełło. Mimo interwencji papieskiej w obronie kanoników, Jagiełło siłą narzucił kapitule swojego kandydata – Wojciecha Jastrzębca, który już raz w 1411 r. został wybrany przez kapitułę arcybiskupem, ale katedry tej wtedy nie objął. Wincenty z Marcinkowa pod naciskiem zrezygnował z godności na rzecz Jastrzębca. Ugięła się przed wolą królewską także kapituła gnieźnieńska. W 2 połowie 1423 r. Wojciech Jastrzębiec zaczął występować jako arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski¹⁴⁶. Władysław Oporowski pełnił od 6 marca 1423 r. do chwili objęcia diecezji przez Jastrzębca funkcje

awansu Oporowskiego. Był on także powiązany z dworem królewskim, zajmując się aż do końca 1430 r. edukacją królewiczów.

¹⁴² K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 150.

¹⁴³ BP, t. IV, nr 187, 538, 544.

¹⁴⁴ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 231.

¹⁴⁵ A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Średniowieczni oficjałowie gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne”, R. LXI, 1995, s. 76.

¹⁴⁶ G. Lichończak-Nurek, *dz. cyt.*, s. 144–145; M. Czyżak, *Relacje kapituły gnieźnieńskiej z Władysławem Jagiełłą w świetle metryki kapitulnej z lat 1408–1448*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, pod red. A. Radziwińskiego, Toruń 2000, s. 226.

administratora diecezji gnieźnieńskiej *sede vacante*¹⁴⁷. Postacią identyczną z Władysławem z Oporowa jest prawdopodobnie Wincenty z Oporowa, kanonik gnieźnieński w 1423 r. wymieniony przez Jana Korytkowskiego¹⁴⁸.

Spór o obsadę katedry arcybiskupiej w 1423 r. wcale nie zaszkodził Oporowskiemu w karierze kościelnej. W następnych latach kontynuował ją w innych kapitułach. Był od 1420 r. oficjałem poznańskim oraz scholastykiem wrocławskim¹⁴⁹. 1 marca 1426 r., na prośbę króla Władysława Jagiełły, uzyskał od papieża Marcina V prowizję na prepozyturę w kolegiacie Wniebowstąpienia NMP w Środzie¹⁵⁰. Jako prepozyt średzki poprosił biskupa poznańskiego (dawnego podkanclerzego) Stanisława Ciołka o dokument erekcyjny kolegiaty. Biskup potwierdził go 20 listopada 1428 r. i przyłączył do niej uposażenie parafii w Murzynowie¹⁵¹. W 1429 r. Oporowski był prepozytem krakowskiej kolegiaty św. Floriana oraz kanonikiem kruszwickim¹⁵². Zapewne wtedy objął też beneficjum kanonika w katedrze poznańskiej¹⁵³. W 1430 r. na prośbę króla uzyskał prepozyturę w kolegiacie łęczyckiej, zobowiązując się zapłacić annatę za to beneficjum¹⁵⁴. W latach 1431–1434 był ponadto dziekanem kapituły katedralnej krakowskiej oraz protonotariuszem papieskim¹⁵⁵.

¹⁴⁷ KDKK, t. 2, nr 594; ZDM, cz. 7, nr 2170; KDW, t. VIII, Warszawa–Poznań 1989, nr 975; t. XI, Poznań 1999, nr 1944; A. Gąsiorowski, I. Skierska, *dz. cyt.*, s. 77.

¹⁴⁸ J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. III, Gniezno 1883, s. 163: kanonik gnieźnieński Wincenty z Oporowa w 1423 r. zeznał przed gnieźnieńskim sądem konsystorskim, że otrzymał pewne dziesięciny należące do jego kanonii. Jego wikariusz sprzedał za 4 grzywny srebra dziesięcinę kanoniczą w Strzyżewie mieszczaninowi z Czerniejewa. Nie mamy w tym okresie żadnych innych wzmianek o Wincentym z łęczyckiego Oporowa z rodu Sulimów, ani z pobliskiego Oporówka. Wsie tej nazwy znajdowały się także w województwie poznańskim. *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. III, z. 3, oprac. K. Górską-Gołaską, T. Jurek, G. Rutkowska, I. Skierska, pod red. A. Gąsiorowskiego, Poznań 1997, s. 439, 441 – wymienia wieś Oporowo w parafii Ostroróg oraz inne Oporowo, wieś parafialną koło Ponieca. Z żadnej z tych wsi nie pochodził kanonik gnieźnieński Wincenty. Najbardziej prawdopodobny jest w tym wypadku błąd źródła lub wydawcy i można utożsamić Wincentego z Władysławem z Oporowa, przyszłym prymasem, który był wtedy kanonikiem gnieźnieńskim. Podobnie mylone było w źródłach imię biskupa Andrzeja z Oporowa, syna Piotra, który często był nazywany Henrykiem.

¹⁴⁹ W. Kujawski, *Oporowscy w kapitule wrocławskiej*, [w:] *Oporów. Stan badań II...*, s. 58.

¹⁵⁰ BP, t. IV, nr 1685.

¹⁵¹ KDW, t. V, nr 491; Z. Kowalska, *dz. cyt.*, s. 117.

¹⁵² ZDM, cz. 7, nr 2032; BP, t. IV, nr 2294.

¹⁵³ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 244.

¹⁵⁴ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004, s. 58.

¹⁵⁵ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa...*, s. 281; A. Kowalska-Pietrzak, *W kręgu...*, s. 32.

Długosz, opisując wydarzenia z 1433 r., nazwał Władysława z Oporowa dziekanem krakowskim i podkanclerzym koronnym oraz wspomniał po raz pierwszy o jego pochodzeniu z rodu Sulimów¹⁵⁶. Oporowski, podobnie jak 100 lat później Jan Łaski, był właściwie tylko dzierżycielem beneficjów prałackich i kanonicznych w wielu kapitułach, traktowanych jako forma wynagrodzenia za pracę w kancelarii czy dyplomacji królewskiej. W obowiązkach kanonicznego oficjum i rezydencji zastępowali go zazwyczaj wikariusze. Właśnie w tym celu ustanawiano przy kapitułach stałe kolegia wikariuszowskie¹⁵⁷. Widoczna jest jego większa aktywność jedynie w kapitule archikatedralnej gnieźnieńskiej.

Po śmierci kanclerza i biskupa wrocławskiego Jana Szafrąca (28 lipca 1433 r.), Władysław z Oporowa został na żądanie króla wybrany biskupem wrocławskim. Król Władysław Jagiełło wystąpił jako obrońca porządku i całości dóbr stołowych biskupstwa wrocławskiego, które zagarnęli członkowie kapituły¹⁵⁸. Bulla konfirmacyjna papieża Eugeniusza IV dla Oporowskiego na biskupstwo wrocławskie ma datę 1 marca 1434 r. Już 4 dni później jako biskup elekt wrocławski i podkanclerzy wystąpił w formule relacji dokumentu króla Władysława Jagiełły dla mieszczan bardziowskich, wystawionego podczas sejmiku korczyńskiego¹⁵⁹. Sakrę biskupią przyjął Władysław Oporowski w klasztorze dominikanów w Łęczycy w niedzielę 19 września 1434 r. z rąk arcybiskupa Wojciecha Jastrzębca, któremu asystowali biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki i biskup chełmski Jan Biskupiec¹⁶⁰. Wybór ten otwiera nowy etap w jego działalności politycznej. Biskupstwo wrocławskie także w okresie późniejszym (2 połowa XV w.) pozostawało niemal stale w rękę personelu kancelarii królewskiej, było zazwyczaj łączone ze stanowi-

¹⁵⁶ J. Długosz, *Annales...*, ks. 11–12, s. 99. Jan Długosz, wierny stronnik kardynała Zbigniewa Oleśnickiego, politycznego rywala prymasa Oporowskiego, przedstawił jego działalność w negatywnym świetle, wyolbrzymiając wady i celowo pomijając niektóre fakty. Więcej na ten temat zob. w artykule: Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa arcybiskup gnieźnieński i prymas w opinii Jana Długosza*, [w:] *Oporów. Stan badań II...*, s. 13–28.

¹⁵⁷ I. Sułkowska-Kurasiowa, *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 49–50; P. Tafiłowski, *Jan Łaski (1456–1531), kanclerz koronny i prymas Polski*, Warszawa 2007, s. 22–23.

¹⁵⁸ J. Długosz, *Annales...*, ks. 11–12, s. 145.

¹⁵⁹ *Dokumenty polskie z archiwum dawnego Królestwa Węgier*, wyd. S.A. Sroka, t. 1: *Do 1450 r.*, Kraków 1998, nr 58, s. 83–84.

¹⁶⁰ G. Lichończak-Nurek, *dz. cyt.*, s. 188, 198; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 287–288; A. Kowalska-Pietrzak, *W kręgu...*, s. 33.

skiem kanclerza lub podkanclerzego koronnego¹⁶¹. Biskupem wrocławskim zostanie później z nominacji królewskiej Kazimierza Jagiellończyka m.in. bratanek Władysława – Andrzej Oporowski, także podkanclerzy koronny.

W początkach 1434 r., gdy Krzyżacy skarżyli się Oporowskiemu na ekscesy wszczynane na granicy przez starostę bydgoskiego Dobka Puchałę, biskup przekazał te listy radzie koronnej. Podobnie zrobił 2 lata później, kiedy na jego ręce wpłynęły nowe skargi Krzyżaków na rzekomo naruszających pokój polskich tenentariuszy Drahimia i Wałcza¹⁶². Oporowski był jednym z najważniejszych twórców pokoju brzeskiego z Krzyżakami, aktywnie uczestnicząc w rokowaniach, które miały miejsce 28 maja 1433 r. w Słońsku i 30 listopada 1433 r. w jego rodzinnej Łęczycy. W dniu 15 grudnia 1433 r. jako biskup elekt wrocławski, wspólnie z arcybiskupem Wojciechem Jastrzębcelem oraz innymi biskupami, Władysław przywiesił swą pieczęć przy akcie dwunastoletniego rozejmu z Krzyżakami zawartego w Łęczycy¹⁶³. Następnie brał udział w długich pertraktacjach pokojowych toczących się na wyspie wiślanej koło Złotorii 12–15 września 1434 r.¹⁶⁴ oraz w Gniewkowie i Brześciu Kujawskim 15–18 grudnia 1434 r.¹⁶⁵ Kolejne rundy trudnych rokowań pokojowych, także z udziałem biskupa Władysława Oporowskiego, miały miejsce 23–24 kwietnia 1435 r. w Brześciu Kujawskim¹⁶⁶, 16–17 października 1435 r. w Raciążku¹⁶⁷ i 6–31 grudnia 1435 r. ponownie w Brześciu¹⁶⁸. Najważniejszymi negocjatorami strony polskiej w ostatniej fazie rokowań, oprócz Oporowskiego, byli: arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec, biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki, kasztelan i starosta krakowski Mikołaj z Michałowa, wojewoda brzeski Jan z Lichenia, wojewoda inowrocławski Jarand z Grabia oraz podkomorzy kaliski Dobrogost z Szamotuł. Uwieńczeniem tych rokowań był pokój wieczysty zwany brzeskim, którego ostateczne

¹⁶¹ I. Sułkowska-Kurasiowa, *dz. cyt.*, s. 49–50.

¹⁶² A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 51, 55.

¹⁶³ *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, wyd. E. Joachim, W. Hubatsch, t. 2, Göttingen 1950, nr 2361; A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 66, s. 405.

¹⁶⁴ Tamże, s. 257; nr 67, s. 406. Autor opisuje za źródłami proveniencji krzyżackiej przebieg tych rokowań, np. problemy z dotarciem delegacji na wyspę, gdzie miały odbywać się rokowania, dyplomatyczny rytuał narad i odpowiedzi, konsultacje negocjatorów krzyżackich z dostojnikami w Toruniu itp. Delegacji polskiej przewodniczył Sędziwój z Ostroroga, ale to Oporowski dokonał wstępnych ustaleń na temat miejsca rozmów i glectów.

¹⁶⁵ Tamże, nr 68, s. 407.

¹⁶⁶ Tamże, nr 69, s. 408.

¹⁶⁷ Tamże, nr 70, s. 409.

¹⁶⁸ Tamże, nr 71, s. 409–410.

warunki spisano w ostatnim dniu roku. Przy głównym dokumencie pokoju oraz towarzyszących mu dokumentach dodatkowych nie zabrakło oczywiście pieczęci biskupa Oporowskiego¹⁶⁹.

25 lipca 1434 r. biskup elekt Oporowski towarzyszył arcybiskupowi Wojciechowi Jastrzębcowi i biskupowi krakowskiemu Zbigniewowi Oleśnickiemu podczas uroczystej mszy koronacyjnej Władysława III, która miała miejsce w katedrze krakowskiej¹⁷⁰. Za panowania tego władcy Władysław z Oporowa był nieco mniej aktywny politycznie, choć stale uczestniczył w zjazdach koronnych. W dniu 22 marca 1436 r. Oporowski, wspólnie z arcybiskupem Jastrzębcem, wziął udział w zjeździe z Krzyżakami w Służewie na Kujawach, gdzie miało dojść do wymiany dokumentów pokoju brzeskiego. Do aktu tego jednak nie doszło, z powodu nie wydania przez Polaków kilku miejscowości w Nowej Marchii, zdobytych podczas wyprawy polsko-husyckiej 1433 r. W odwecie Zakon Krzyżacki odmówił wydania stronie polskiej Nieszawy i zapłacenia sum przyznanych traktatem brzeskim¹⁷¹. W tym samym 1436 r. Oporowski, jako jeden z trzech dostojników, otrzymał od Krzyżaków odpis listu posłanego do prymasa Jastrzębca, dotyczącego niepokoju na granicy oraz sprawy zatrzymania pod Poznaniem kanonika warmińskiego¹⁷².

Kiedy 2 września 1436 r. zmarł arcybiskup gnieźnieński Wojciech Jastrzębiec¹⁷³, przed Władysławem Oporowskim pojawiła się szansa na awans w hierarchii kościelnej. Do wyniesienia starego wroga nie dopuścił jednak Zbigniew Oleśnicki. 29 października kapituła gnieźnieńska, korzystając z faktu małoletności monarchy i nie pytając go o zgodę, wybrała arcybiskupem Wincentego Kota, swojego kustosza. Wybór ten poparł biskup krakowski a elekt, mimo początkowych wahań, pod jego naciskiem wybór kapituły przyjął. Oleśnicki rozpoczął też starania o uzyskanie akceptacji papieża Eugeniusza IV. Według Długosza, część panów z rady królewskiej, niezadowolonych z tego wyboru, nalegała na króla, aby nowym prymasem uczynił Oleśnickiego, usuwając go ze stolicy i odsuwając od wpływu wywieranego na młodego monarchę.

¹⁶⁹ *Volumina legum*, t. I, s. 51–59; *Regesta historico-diplomatica...*, t. 2, nr 2400–2405. O negocjacjach pokojowych poprzedzających zawarcie pokoju brzeskiego zob. m.in.: M. Biskup, *Czasy Władysława III Jagiellończyka (Warneńczyka) 1434–1444*, [w:] *Historia dyplomacji...*, s. 423–424; G. Lichończak-Nurek, *dz. cyt.*, s. 151; K. Ożóg, *dz. cyt.*, s. 252; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 157; A. Szweda, *dz. cyt.*, passim.

¹⁷⁰ G. Lichończak-Nurek, *dz. cyt.*, s. 170.

¹⁷¹ A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 72, s. 411.

¹⁷² Tamże, s. 45.

¹⁷³ G. Lichończak-Nurek, *dz. cyt.*, s. 224.

Jego miejsce w katedrze wawelskiej miał przejąć Władysław z Oporowa, zaś opróżnione przezeń biskupstwo włocławskie miało przypaść Wincentemu Kotowi. Kiedy biskup krakowski nie chciał zgodzić się na te rozszady personalne, jego przeciwnicy polityczni zaczęli namawiać króla, aby nominował prymasem właśnie Oporowskiego¹⁷⁴. Energiczna akcja Oleśnickiego i wola króla Władysława pokrzyżowały te plany.

W następnych latach Oporowski nadal angażował się w sprawy sporne polsko-krzyżackie. W marcu 1438 r. Oporowski wystawił pismo polecające polskim kupcom, którzy planowali wysłać swe towary na statkach, łamiąc faktyczny monopol Gdańska na handel zamorski¹⁷⁵. Jako biskup włocławski protestował wraz z królem przeciw krzyżackiemu zakazowi wywozu zboża z Prus przez kupców polskich¹⁷⁶.

Kiedy król Władysław doszedł do lat sprawnych, biskup włocławski był jednym ze świadków zaprzysiężenia przez młodego władcę zachowania praw, wolności, przywilejów i statutów obowiązujących w Królestwie Polskim, co miało miejsce na sejmie piotrkowskim w dniu 16 grudnia 1438 r.¹⁷⁷

Podczas konfederacji Spytka z Melsztyna, będącej buntem prohusycko nastawionej części opozycyjnej szlachty skierowanym przeciw wszechwładzy biskupa Oleśnickiego, w dniu 4 maja 1439 r. doszło do złupienia kwater kilku dostojników z obu zwalczających się obozów politycznych (dworskiego oraz Oleśnickiego) w Nowym Mieście Korczynie. Została zaatakowana m.in. kwatera Władysława z Oporowa, biskupowi jednak nic się nie stało. Dwa dni później konfederaci zostali rozbici w bitwie pod Grotnikami, w której poległ ich przywódca¹⁷⁸.

¹⁷⁴ J. Długosz, *Annales...*, ks. 11–12, s. 170; tenże, *Catalogus archiepiscoporum Gnesnensium, Opera Omnia*, t. I, wyd. A. Przeździecki, Kraków 1887, s. 372; S. Hain, *dz. cyt.*, s. 16; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 320.

¹⁷⁵ A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 51.

¹⁷⁶ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 85, 127, 140; tenże, *Elementy gospodarcze podłoża zjednoczenia Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV w.*, [w:] M. Biskup, K. Górski, Kazimierz Jagiellończyk. *Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 58.

¹⁷⁷ *Regesty dokumentów...*, nr 84.

¹⁷⁸ A. Sochacka, *Jan z Czyżowa – namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Lublin 1993, s. 101–102; J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997, s. 315–316; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 172.

W maju–czerwcu 1439 r. biskup włocławski, jako uczestnik zjazdu w Lubowli, negocjował warunki pokoju Władysława Jagiellończyka z Albrechtem V Habsburgiem. Pertraktacje te zakończyły się jedynie przedłużeniem rozejmu i ustaleniem nowego terminu spotkania obu władców¹⁷⁹.

Po 26 maja 1440 r. Oporowski udał się do Grudziądza, aby rozmawiać z Krzyżakami na temat spraw majątkowych kościoła włocławskiego na Pomorzu. Dyskutowano także o wolności handlu i drogach handlowych na Ruś używanych przez kupców pruskich¹⁸⁰. Dwa lata później, po 15 marca 1442 r., biskup włocławski ponownie negocjował kwestię przestrzegania przymusu drogowego przez kupców polskich¹⁸¹. W dniach 18–19 lutego 1443 r. Władysław z Oporowa zasiadł, wspólnie z arcybiskupem Wincentym Kotem, w składzie mieszanego sądu polubownego w Nieszawie, który miał rozstrzygać sporne sprawy polsko-krzyżackie, ale jedynie prolongował obrady wyznaczając nowy skład sędziowski¹⁸². 30 marca 1445 r. w Malborku prowadził kolejne rokowania z Zakonem Krzyżackim. Oprócz spraw kościoła włocławskiego, będących głównym przedmiotem obrad, wielki mistrz poruszył także sprawę Polaka zwanego Kiełbasą, który dokonał szkód w Toruniu i uciekł do Polski¹⁸³.

Oporowski wracał często do rodzinnej ziemi łęczyckiej, gdzie brał udział w obradach tamtejszego sejmiku, np. w latach 1442 i 1444. Zasiadał wówczas w gronie dostojników razem z braćmi: wojewodą inowrocławskim Bogusławem i kasztelanem brzezińskim Stefanem¹⁸⁴.

Kiedy do Polski dotarła dobra wiadomość o zawarciu pokoju węgiersko-tureckiego w Szegedynie, zjazd generalny w Piotrkowie, obradujący w sierpniu 1444 r., natychmiast wyznaczył posłów, którzy mieli towarzyszyć królowi Władysławowi w drodze powrotnej z Węgier do Polski. Zostali nimi biskup włocławski Władysław z Oporowa i Jan Pilecki¹⁸⁵. Do spodziewanego powrotu monarchy jednak nie doszło, wojna z Turcją została wznowiona i jak wiemy,

¹⁷⁹ J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 316; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 173. W pertraktacjach w Lubowli brali ponadto udział: biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki, kanclerz Jan Koniecpolski i wojewoda krakowski Jan Tęczyński.

¹⁸⁰ A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 88, s. 350.

¹⁸¹ Tamże, nr 91, s. 351.

¹⁸² Tamże, nr 81, s. 415.

¹⁸³ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 143; A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 92, s. 351.

¹⁸⁴ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 13, 16.

¹⁸⁵ K. Olejnik, *Władysław III Warneńczyk (1424–1444)*, Szczecin 1996, s. 192.

zakończyła się tragicznie – klęską i śmiercią młodego monarchy w bitwie pod bułgarską Warną 10 listopada 1444 r.

Sytuacja polityczna w kraju drastycznie się zmieniła. W sierpniu 1445 r. Oporowski został wybrany na sejmie piotrkowskim do składu delegacji mającej wezwać panującego na Litwie młodszego brata nieszczęsnego Warneńczyka – Kazimierza Jagiellończyka na tron polski. Poselstwo to składało się z 8 najwyższych dygnitarzy państwowych na czele z arcybiskupem gnieźnieńskim Wincentym Kotem. Brali w nim udział: biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki, biskup wrocławski Władysław z Oporowa, wojewodowie: krakowski Jan Tęczyński, poznański Łukasz Górka, brzeski kujawski Jan z Lichenia, ruski Piotr ze Sprowy oraz kanclerz Jan Tazska Koniecpolski. Poselstwo polskie wiozło stanowczą prośbę o natychmiastowe objęcie tronu polskiego przez wielkiego księcia litewskiego Kazimierza¹⁸⁶. Wyruszyło ono z Polski w drugiej połowie września a do Grodna dotarło 15 października 1445 r., uzyskując jednak tylko kolejną wymijającą odpowiedź kandydata do korony. Jedynie pośrednictwo królowej matki Zofii Holszańskiej zapobiegło ostremu spięciu. Dzięki mediacji królowej, panowie polscy dali Jagiellończykowi czas na podjęcie decyzji o objęciu tronu polskiego do, planowanego na styczeń przyszłego roku, zjazdu w Piotrkowie¹⁸⁷. Kryzys elekcyjny trwał nadal. Mimo początkowego popierania, w ślad za innymi biskupami, kandydatury Fryderyka Hohenzollerna a następnie księcia mazowieckiego Bolesława IV¹⁸⁸, Oporowski szybko stał się stronnikiem nowego króla z dynastii Jagiellonów.

Brał on jako biskup wrocławski udział w uroczystościach koronacyjnych Kazimierza Jagiellończyka w Krakowie 25 czerwca 1447 r.¹⁸⁹ oraz w posiedzeniu rady koronnej na pierwszym zjeździe generalnym Kazimierza Jagiellończyka, obradującym w Piotrkowie w sierpniu 1447 r. Król zapowiedział tam wysłanie na dzień św. Michała (29 września) poselstwa do wielkiego mistrza Krzyżaków, Konrada von Erlichshausen, w którego składzie mieli

¹⁸⁶ W. Fałkowski, *Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492). Studium aspektów politycznych*, Warszawa 1992, s. 46; J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 331 – sądził że Oporowski ostatecznie nie wziął udziału w tym poselstwie, wymówił się chorobą; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 215.

¹⁸⁷ J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 331; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 54–55.

¹⁸⁸ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 47.

¹⁸⁹ Tamże, s. 50; *Acta Tomiciana*, t. VIII, Poznań 1876, nr 138, s. 169–170 (błędna data roczna 1445).

znaleźć się Oporowski oraz kanclerz Jan Tazska Koniecpolski. Posłowie polscy po pewnych perypetiach dotarli do Brodnicy, gdzie w imieniu króla Kazimierza obiecali zaprzysiężenie warunków pokoju brzeskiego podczas pobytu na Litwie a inne sprawy sporne odroczyli do osobistego spotkania obu panujących¹⁹⁰.

W dniu 20 lutego 1448 r. Oporowski na czele delegacji polsko-litewskiej odebrał w Kętrzynie przysięgę dochowania warunków pokoju brzeskiego od wielkiego mistrza i dostojników krzyżackich. Spisano także w specjalnym recesie różne pretensje i zażalenia Krzyżaków, głównie związane ze sporami granicznymi i swobodą handlu oraz postulowane sposoby ich załagodzenia¹⁹¹. W latach 1447–1452 Władysław z Oporowa wielokrotnie występował jako świadek różnych królewskich dyplomów dla szlachty i miast, najpierw jako biskup włocławski¹⁹², a następnie już jako arcybiskup gnieźnieński¹⁹³.

Król przeforsował kandydaturę Władysława z Oporowa na arcybiskupa gnieźnieńskiego po śmierci Wincentego Kota. Arcybiskupem gnieźnieńskim został wybrany przez kapitułę, na wyraźne polecenie króla Kazimierza Jagiellończyka, w dniu 27 października 1448 r. Początkowo król, królowa matka Zofia i stronnicy dworu próbowali skłonić do objęcia tej godności Zbigniewa Oleśnickiego, aby pozbyć się go z krakowskiego ośrodka władzy. Biskup krakowski jednak odmówił, ponownie, ale tym razem bezskutecznie, zwalczając kandydaturę Oporowskiego i lansując na arcybiskupstwo dziekana krakowskiego Mikołaj Lasockiego, który jednak pod naciskiem króla zrezygnował¹⁹⁴. Papież Mikołaj V zatwierdził ten wybór bullą z datą 25 czerwca 1449 r.¹⁹⁵ Instalacja i przysięga nowego arcybiskupa gnieźnieńskiego miała miejsce 7 września 1449 r.¹⁹⁶

¹⁹⁰ A. Szweđa, *dz. cyt.*, s. 182–183; nr 95, s. 352. To spotkanie z wielkim mistrzem okazało się dosyć trudne, ze względu na pewne nieporozumienia w kwestii miejsca negocjacji. Ostatecznie, po wymianie kilku listów, jednak do niego doszło.

¹⁹¹ Tamże, nr 96, s. 352–353.

¹⁹² MRPC, t. 1, Warszawa 1914, nr 5, 6, 23, 25, 26; AGZ, t. VII, Lwów 1878, nr 40; KDM, t. IV, Kraków 1905, nr 1306; ZDM, cz. 8, Wrocław 1975, nr 2566.

¹⁹³ MRPC, t. 1, nr 115, 120, 121, 123, 134, 136, 172, 173, 179; KDP, t. II, cz. 2, Warszawa 1852, nr 591. 592.

¹⁹⁴ B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 61.

¹⁹⁵ *Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza*, oprac. S. Gawęda, K. Pieradzka, J. Radziszewska, K. Stachowska, pod red. J. Dąbrowskiego, t. II: 1445–1480, Wrocław 1965, s. 25.

¹⁹⁶ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 329–331.

Kazimierz Jagiellończyk, szukając przeciwwagi dla wpływów potężnego kardynała Zbigniewa Oleśnickiego, odwoływał się chętnie do dawnych, sprawdzonych doradców Władysława Jagiełły, odsuniętych na dalszy plan za panowania Władysława III. Jednym z nich były podkanclerzy Oporowski¹⁹⁷. Jako arcybiskup gnieźnieński Władysław z Oporowa nadal wiernie służył Jagiellonom i popierał ich akcje polityczne, w przeciwieństwie do Oleśnickiego, przeciwstawiającego się np. zaangażowaniu Polski w wojnę trzynastoletnią. W 1451 r. Oporowski mianował opiekunem dóbr stołowych arcybiskupstwa gnieźnieńskiego w ziemi wieluńskiej Wawrzyńca Zarębę z Kalinowej – kasztelana sieradzkiego i starostę wieluńskiego, jednego z przywódców obozu politycznego Wielkopolan¹⁹⁸. O pewnym ożywieniu działalności politycznej Władysława Oporowskiego w pierwszych latach panowania Kazimierza Jagiellończyka świadczy fakt, że aż 23 razy był świadkiem różnych królewskich dyplomów¹⁹⁹.

W październiku 1449 r. biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki został pierwszym kardynałem w historii kościoła polskiego, otrzymując kapelusz kardynalski od papieża Mikołaja V²⁰⁰. W latach 1449–1451 prymas Oporowski toczył głośny spór z Oleśnickim o to, kto w tej zmienionej sytuacji ma pierwszeństwo w kościele polskim i radzie królewskiej. Reprezentował w tym sporze całą grupę Wielkopolan w radzie królewskiej. Podczas walnego zjazdu w Piotrkowie odbywającego się 6–17 grudnia 1449 r., panowie wielkopolscy demonstracyjnie opuścili salę, nie chcąc uznać pierwszeństwa Oleśnickiego w radzie królewskiej, doszło do zerwania obrad²⁰¹. W związku z tą rywalizacją pozostają niektóre fundacje artystyczne kardynała z Krakowa,

¹⁹⁷ K. Górski, *Rządy wewnętrzne Kazimierza Jagiellończyka w Koronie*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *dz. cyt.*, s. 90.

¹⁹⁸ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 101; Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007, s. 442.

¹⁹⁹ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 52.

²⁰⁰ W okresie tzw. schizmy bazylejskiej – 18 grudnia 1439 r. Zbigniew Oleśnicki został mianowany kardynałem przez papieża Eugeniusza IV, jednego z dwóch ówczesnych papieży. Drugi z nich – Feliks V, papież soborowy, ofiarował mu kapelusz kardynalski rok później. Dopiero nominację nowego papieża Mikołaja V, pierwszego po zakończeniu schizmy, uznano za legalną. Biskup zorganizował w październiku 1449 r. w Krakowie uroczyste przyjęcie oznak kardynalatu z udziałem rycerstwa i duchowieństwa małopolskiego oraz przedstawicieli uniwersytetu, dziękując papieżowi w imieniu całego ludu Królestwa Polskiego.

²⁰¹ M. Bogucka, *Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy*, wyd. 2, Kraków 2009, s. 66–67; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 229.

np. galeria biskupów krakowskich w krużgankach klasztoru franciszkanów w Krakowie, gdzie wszyscy najstarsi biskupi aż po Aarona zostali zaprezentowani z insygniami arcybiskupimi, podobnie jak św. Stanisław na wielkiej pieczęci kardynalskiej Oleśnickiego²⁰². W obronie nadzwyczajnych uprawnień kardynała Oleśnickiego, jako odpowiadających polskiej racji stanu, wystąpił podczas obrad sejmowych kasztelan krakowski Jan z Czyżowa.

Spór zakończył się ostatecznie wyrokiem Kazimierza Jagiellończyka ogłoszonym na sejmie w Piotrkowie 17 czerwca 1451 r., który przyznawał pierwszeństwo kardynałowi oraz ustanawiał ich rotację podczas narad rady królewskiej²⁰³. Prestiżowe zwycięstwo Oleśnickiego, którego solidarnie poparli wszyscy dostojnicy małopolscy, nad Oporowskim (i zarazem Krakowa nad Gniezmem) było niewątpliwe, lecz chyba nie całkowite. Król zakończył ten głośny i gorszący spór kompromisowo, uznając szczególną pozycję kardynała Oleśnickiego, ale unikając jednoznacznego przyznania mu pierwszeństwa w radzie²⁰⁴. Król ustąpił wtedy małopolskiej opozycji także w innych spornych kwestiach – wprowadzając kary za fałszowanie monety i potwierdzając statut żup solnych. Zgodnie z sugestią królewskiego wyroku, w następnych latach obaj hierarchowie wyraźnie się unikali, nie zasiadając jednocześnie w radzie. Jedyny wyjątek miał miejsce na zjeździe w Parczewie 4 października 1451 r. Oporowski został wymieniony na liście świadków na drugim miejscu, po kardynale z Krakowa²⁰⁵. Arcybiskup, wraz z innymi panami wielkopolskimi, z ostentacyjną wspaniałością podejmował króla Kazimierza, ostro skłóconego z małopolską opozycją, kiedy ten przybył do Łęczycy²⁰⁶.

W ostatnich latach życia, po krótkiej przerwie, arcybiskup gnieźnieński Władysław z Oporowa ponownie zaangażował się w sprawy pruskie. Zbuntowani poddani Zakonu Krzyżackiego zaczęli szukać poparcia po polskiej stronie granicy, początkowo za pośrednictwem starostów granicznych ziem. Komturowie krzyżaccy z niepokojem donosili o tajnych spotkaniach

²⁰² Z. Górczak, *Podstawy gospodarcze działalności Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego*, Kraków 1999, s. 205.

²⁰³ *Volumina legum*, t. I, s. 77–78.

²⁰⁴ A. Sochacka, *dz. cyt.*, s. 167; J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 342–345; R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005, s. 159; J. Pielas, *Oleśnicy herbu Dębno w XVI–XVII wieku. Studium z dziejów zamożnej szlachty doby nowożytnej*, Kielce 2007, s. 51.

²⁰⁵ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 66–67.

²⁰⁶ M. Bogucka, *Kazimierz Jagiellończyk...*, s. 70.

związkowców na zamku dybowskim, w siedzibie starosty nieszawskiego, którym był wówczas, cieszący się dużym zaufaniem króla, Jan Hincza z Rogowa²⁰⁷. Prymas uczestniczył w negocjacjach polsko krzyżackich latem 1451 r. w Toruniu. Rok później – w lipcu 1452 r. – był uczestnikiem zjazdu polsko-krzyżackiego w Nieszawie, gdzie zjawili się przedstawiciele Związku Pruskiego²⁰⁸. Tematyka zjazdu oficjalnie dotyczyła spraw spornych między państwami – ceł i handlu, ale prymas wmieszał się w spór między Zakonem Krzyżackim i jego zbuntowanymi poddanymi, doradzając wielkiemu mistrzowi zawarcie ugody pod groźbą udzielenia pomocy skonfederowanym stanom²⁰⁹.

Prymas nawiązywał kontakty ze Związkiem Pruskim, podejmując we wrześniu 1452 r. jego przedstawicieli – Gabriela Bażyńskiego i Tilemana von Wege, burmistrza Torunia, oraz obiecując im pomoc. Związkowcy przekazali prymasowi odpis aktu związkowego i zobowiązań wielkiego mistrza, prosząc go o rady w kwestii dalszego postępowania oraz protekcję. Dla zbuntowanych poddanych Zakonu Krzyżackiego najbardziej liczyła się oczywiście rola Oporowskiego jako arcybiskupa metropolity i głowy polskiego kościoła. Nie bez znaczenia była pewnie też jego wcześniejsza aktywność, jako podkanclerzego i biskupa włocławskiego, w różnych sporach i rokowaniach polsko-krzyżackich²¹⁰. Prawdopodobnie do Oporowskiego skierował ich kanclerz Jan Taszka Koniecpolski²¹¹. Arcybiskup umacniał nastroje opozycyjne wśród członków Związku Pruskiego²¹², wystawił im też glejty i listy polecające, gdy wysyłał swoich posłów do cesarza²¹³. Wielki mistrz Krzyżaków ze swej strony starał się pozyskać prymasa Oporowskiego, wysyłając do niego do Uniejowa z misją Mikołaja Wertheyma, kanonika fromborskiego²¹⁴.

Podczas zjazdu obradującego od 24 lipca do 3 września 1452 r. w Sieradzu, kiedy król Kazimierz zażądał kontynuowania obrad politycznych w gronie ośmioosobowej tajnej rady, w jej składzie znalazł się oczywiście także prymas Oporowski. Tajna rada zgodziła się na odroczenie o rok potwierdzenia przy-

²⁰⁷ B. Czwojdrak, *Rogowscy...*, s. 76–77.

²⁰⁸ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 175.

²⁰⁹ H. Łowmiański, *dz. cyt.*, s. 250.

²¹⁰ A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 49.

²¹¹ W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 241; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 67.

²¹² M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 177–179, 247.

²¹³ A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 114.

²¹⁴ Tamże, s. 184–185.

wilejów, co król zagwarantował pisemnym zobowiązaniem, aby w tym czasie zabezpieczyć się przed spodziewanym buntem panów litewskich²¹⁵.

Prymas Władysław Oporowski nie zdążył już jednak oddać przysług politycznych królowi podczas wojny trzynastoletniej z Zakonem Krzyżackim, umarł bowiem krótko przed jej wybuchem. Miało to miejsce 11 marca 1453 r. w rodzinnym zamku w Oporowie. Prymas zmarł po kilkumiesięcznej chorobie, w wyniku drugiego ataku apopleksji²¹⁶. W chwili śmierci obecny był przy nim sekretarz Mikołaj z Kielkowic²¹⁷. Pogrzb arcybiskupa odbył się w niedzielę 17 marca tegoż roku wcale nie w katedrze gnieźnieńskiej, ale w Oporowie, gdzie Władysław został pochowany w klasztorze paulinów obok rodziców. Jego bracia, zgodnie z ostatnią wolą zmarłego, nie zgodzili się wydać ciała prymasa w celu pochowania go w katedrze²¹⁸. Było to sytuacją wyjątkową, gdyż większość arcybiskupów spoczęła po śmierci w katedrze gnieźnieńskiej²¹⁹. W katedrze prałaci i kanonicy gnieźnieńscy odprawili więc tylko uroczyste egzekwie²²⁰. Ufundowano mu kamienną tablicę nagrobną z herbem Sulima, która została umieszczona w kaplicy Strzeszka, nazywanej też kaplicą Sulimów (obecnie św. Andrzeja), zniszczoną w 2 połowie XIX w.²²¹ W oporowskim klasztorze paulinów nie zachowały się jednak żadne ślady po grobowcu prymasa²²². Może nie przetrwał zniszczeń i rabunków z okresu potopu szwedzkiego?

²¹⁵ J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 348. Oprócz prymasa Oporowskiego, w skład tajnej rady weszli też: biskupi włocławski (Jan Gruszczyński) i poznański (Andrzej Bniński), kasztelan krakowski (Jan Czyżowski), wojewoda krakowski (Jan Tęczyński), wojewoda sandomierski (Jan Głowacz Oleśnicki), kasztelan sandomierski (Przedbor Koniecpolski) i wojewoda poznański (Łukasz Górka).

²¹⁶ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, Warszawa 2003, s. 153; tenże, *Catalogus archiepiscoporum...*, s. 374; *Rozbiór krytyczny...*, t. II, s. 52.

²¹⁷ Z. Wilk-Woś, *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437–1493)*, Łódź 2013, s. 181.

²¹⁸ *Acta capitulorum...*, t. I, Kraków 1894, nr 1814; J. Korytkowski, *Arcybiskupi...*, t. II, s. 243.

²¹⁹ A. Gašiorowski, *Krąg fundatorów wielkopolskich płyt brązowych*, „Kronika Miasta Poznania”, 1991, nr 3–4, s. 14; P. Węcowski, *Działalność publiczna możnowładztwa małopolskiego w późnym średniowieczu. Itineraria kasztelanów i wojewodów krakowskich w czasach panowania Władysława Jagiełły (1386–1434)*, Warszawa 1998, s. 108.

²²⁰ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 377.

²²¹ M. Mrozowski, *Polskie nagrobki gotyckie*, Warszawa 1994, nr II 16, s. 258: *nagrobek nieokreślonej osobistości herbu Sulima*; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 377.

²²² J. Szymczak, *Staropolskie zabytki epigraficzne w Oporowie z XV–XVIII w.*, [w:] *Oporów. Stan badań II...*, s. 150.

* * *

Po ojcu, wojewodzie łęczyckim Mikołaju, Władysław odziedziczył swoją część dóbr ziemskich. Z podziału majątkowego Oporowskich z 24 lipca 1425 r. dowiadujemy się, że przypadły mu wsie: Dobrzewy (z wiatrakiem), Kurów, Jaworzyna i Turzynów²²³. Władysław z Oporowa był także właścicielem placu z domem w Łęczycy, sąsiadującego z placem miecznika łęczyckiego Tomasza z Soboty. Zapewne dom ten także odziedziczył po ojcu²²⁴. W 1425 r. wraz z braćmi zobowiązał się przekazać 50 grzywnien klasztorowi dominikanów w Łęczycy, zgodnie z testamentem ojca²²⁵. Został tu wymieniony jako pierwszy z rodzeństwa, więc jako osoba duchowna uznany przez braci za najgodniejszego, nie był bowiem najstarszy. Już w 1425 r. Władysław zamienił dobra z bratem Bogusławem – w zamian za Dobrzewy i Jaworzynę koło Oporowa uzyskując łęczycki Świechów i kujawski Ciechocinek²²⁶. W 1426 r. Bogusław z polecenia Władysława zastawił 10 łanów w Kurowie i 5 łanów w Świechowie innemu bratu – Piotrowi²²⁷. Władysław stopniowo rezygnował z dziedzicznych dóbr ziemskich w Łęczyckiem na rzecz braci. Nie dotyczyło to jednak samego Oporowa, gdzie bracia oddali mu rodzinne fortalicjum.

Największą zasługą biskupa Władysława dla rodziny była z pewnością budowa zamku (*castrum*) w Oporowie, czy raczej (zdaniem Janusza Tomali), dalsza rozbudowa inwestycji rozpoczętej już przez ojca. Zazwyczaj datuje się tę budowę na lata 1434–1453, czyli czas sprawowania przezeń godności biskupa kujawskiego i arcybiskupa gnieźnieńskiego, choć jej pierwsza faza mogła mieć miejsce już nieco wcześniej, krótko po 1428 r., czyli układzie z braćmi. Władysław z Oporowa odstąpił od pierwotnej koncepcji układu przestrzennego fortalicjum, włączył jednak wzniesioną nieco wcześniej przez ojca wieżę obronną do planu nowego zamku.

Zamek ten wzorowany był na innych, współczesnych sobie prywatnych zamkach biskupich, np. w Gosławicach koło Konina (zbudowanym z inicjatywy biskupa poznańskiego Andrzeja Łaskarza), Borysławicach Zamkowych koło Koła, Jastrzębcu koło Szydłowa, Rytwianach koło Staszowa (arcybiskupa

²²³ KZŁ, ks. 8, k. 50–50v; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 339.

²²⁴ KZŁ, ks. 11, k. 446; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 37.

²²⁵ KZŁ, ks. 8, k. 47.

²²⁶ KZŁ, ks. 8, k. 75v.

²²⁷ KZŁ, ks. 8, k. 148.

gnieźnieńskiego Wojciecha Jastrzębca) oraz w Pińczowie (kardynała Zbigniewa Oleśnickiego)²²⁸.

Zamek w Oporowie był obiektem stosunkowo niewielkim, lecz nowoczesnie i regularnie rozplanowanym. Zbudowano go w centrum niewielkiego kopca, otoczonego nawodnioną fosą, z cegieł na kamiennych fundamentach. Grunt pod budowę zamku umocniono wbijanymi pionowo palami dębowymi i układanymi na boku deskami. Czworoboczną, czterokondygnacyjną wieżę, wzmocnioną od wschodu dwoma przyporami, wkomponowano w warowny, nieregularny, czworoboczny obwód murów (wymiary 25 x 30,5 m, około 760 m² powierzchni). Na północ od wieży wymurowano, może już nieco wcześniej studnię, a na południe od niej, w części zachodniej założenia, umieszczono przelot bramny. Budynek bramny z szczytą wychodził poza zarys zewnętrznych murów. W obrębie murów wzniesiono murowany, trójkondygnacyjny, jednotraktowy dom południowy (wymiary 8,5 x 23,5 m) z drewnianą przybudówką i również piętrowy dom drewniany. Dom zamkowy otrzymał formę gotyckiego pałacu, oświetlonego wysokimi oknami ostrołukowymi, przez co siedziba Oporowskich uzyskała charakter rezydencjonalny. Do dziś zachowała się orientowana kaplica zamkowa, w postaci osobnej baszty. U dołu była ona elipsoidalna a w górnych partiach – sześcioboczna. W kaplicy tej biskup Władysław z Oporowa mógł odprawiać msze. Dolne kondygnacje wieży kaplicznej zostały dostosowane do obrony z użyciem broni palnej.

Rezydencja była zapewne bogato wyposażona, o czym świadczą pozostałości piecowych kafli ceramicznych z motywami heraldycznymi. Zrezygnowano bowiem z centralnego ogrzewania typu *hypocaustum* na rzecz pieców kafłowych²²⁹. Na wspomnianych kafkach umieszczono m.in. herb rodowy Pomian (Krystyny ze Służewa), królewskiego Orła Białego oraz pelikana związanego z symboliką chrześcijańską (znanego chociażby z herbu arcybiskupiego miasta Łowicza), co pozwala łączyć je z osobą prymasa Władysława z Oporowa.

²²⁸ J. Pietrzak, *Prywatne zamki biskupów polskich w pierwszej połowie XV wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 107–134.

²²⁹ J. Tomala, *Średniowieczna siedziba Oporowskich w świetle badań archeologicznych*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999, s. 161–164; tenże, *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 62–63; tenże, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002, s. 55 in., 71–72, 81–82, 84, 75–76; tenże, *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, t. II: *Architektura obronna*, Kalisz 2011, s. 273–274; J. Pietrzak, *dz. cyt.*, s. 120–123; A. Majewska-Rau, *Zamek w Oporowie – dzieje zabytku oraz restauracja w latach 1962–1965*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 195–196.

Na zamku w Oporowie zachowały się dwa ślady heraldyczne przynależności rodowej fundatora. Jeden z płaskorzeźbionych herbów spotykamy na zworniku sklepienia krzyżowo-żebrowego kaplicy w baszcie wschodniej zamku, drugi zaś w prawym górnym narożniku prostokątnego obramienia kamiennego portalu prowadzącego do tej samej kaplicy. Nad tarczą herbową z godłem Sulima w obramowaniu portalu kaplicy zamkowej umieszczone są infuła biskupia, częściowo zachowany pastorał i trzy lilie, które pochodzą zapewne z godła arcybiskupów gnieźnieńskich²³⁰. Znamy jeszcze opis, zagiętej w XIX w., kwadratowej tablicy z piaskowca, umieszczonej niegdyś nad główną bramą wjazdową zamku w Oporowie. Herbowi Sulima towarzyszył tu biskupi pastorał, infuła oraz inny herb szlachecki z opisem (zapewne Pomian matki prymasa)²³¹.

17 sierpnia 1430 r., a więc w czasie gdy fortalicyum oporowskie znajdowało się już pod pieczęcią Władysława, został rozstrzygnięty spór między Maciejem plebanem w Oporowie a Stanisławem z Bielaw o dziesięciny z łąnów kmiecych ze wsi Jaworzyna²³². Początkowo spór ten został rozstrzygnięty na korzyść parafii w Bielawach, bo proboszcz ten miał poparcie ówczesnego arcybiskupa gnieźnieńskiego Wojciecha Jastrzębca. Dopiero apelacja do papieża doprowadziła do wyroku korzystnego dla parafii oporowskiej, który wydali Ludwik de Garsiis – doktor dekretów, kanonik boloński oraz Julian de Cesarinis – doktor obojga praw, kapelan i kamerling papieski²³³. Można domyślać się, że Władysław z Oporowa wspierał w tym sporze plebana swej rodowej parafii wiedzą prawniczą i protekcją w Rzymie.

Władysław z Oporowa jako biskup włocławski ufundował i uposażył w dziesięciny dwa kościoły parafialne znajdujące się w nabytych przez Sulimów dobrach kujawskich. Przed 1435 r. uposażył dziesięcinami ze stołu biskupiego kościół parafialny w Wistce w województwie brzeskim²³⁴.

²³⁰ *Katalogabytów sztuki w Polsce*, t. II: *Województwo łódzkie*, pod red. Z. Łozińskiego, z. 2: *powiat kutnowski*, Warszawa 1953, s. 8–10; G. Kin-Majewska, *Zamek w Oporowie*, Oporów 1998, s. 22, fot. 2–3, s. 21 i fot. 2, s. 40; T. Pietras, *Sulima – herb Oporowskich i jego ewolucja do końca XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 96–97.

²³¹ G. Kin-Majewska, *dz. cyt.*, s. 8. Opis herbu za: W. H. Gawarecki, *Oporowo. Wspomnienie historyczne*, [w:] *Kalendarzyk polityczny na rok 1844*, wyd. T. Radziszewski, Warszawa [1843], s. 20; J. Szymczak, *dz. cyt.*, s. 150.

²³² ZDPauli, z. 1, wyd. J. Fijałek, Kraków 1938, nr 98, s. 185–189.

²³³ S.M. Zajączkowski, *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001, s. 32.

²³⁴ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 296.

Miejscowość ta należała później do potomków Stefana z Chodowa. W latach 1447–1448 została erygowana i ufundowana inna parafia kujawska w Ostrowie koło Pakości w województwie inowrocławskim. Władysław dokonał tego na prośbę brata – Bogusława z Oporowa i Służewa²³⁵.

Jako arcybiskup gnieźnieński Oporowski ufundował także parafię w innej wsi rodowej Sulimów – Miłonicach, należącej do jego brata Mikołaja. Parafia ta została uposażona dziesięcinami ze stołu arcybiskupiego. W Miłonicach powstał drewniany kościół, który został formalnie erygowany w 1467 r. przez arcybiskupa Jana ze Sprowy²³⁶.

Władysław z Oporowa jako dostojnik kościelny promował swych braci, bratanków i dalszych krewnych oraz współrodowców, dofinansowując ich studia zagraniczne czy prezentując na godności kościelne. Najmłodszy brat arcybiskupa – Piotr z Oporowa, został w 1437 r. w jednej z zapisek sądowych określony jako chorąży większy łęczycki i starosta włościański (*capitaneus Wladislaviensis*)²³⁷. Starostą inowrocławskim był wtedy kto inny – Mikołaj Szarlejski ze Ściborza, w zapisce mogło więc chodzić jedynie o biskupi klucz włościański, uzyskany z woli brata, wtedy biskupa włościańskiego. Tenże Piotr został z nominacji prymasa przed styczniem 1452 r. starostą bogatego arcybiskupiego klucza łowickiego²³⁸. Inny z braci – Bogusław z Oporowa, był starostą biskupiego klucza raciańskiego (biskupstwo włościańskie), a potem, wiosną 1452 r., zarządcą zamku weneckiego wraz z kluczem żnińskim dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich²³⁹.

Za czasów Władysława karierę kościelną w kapitułach katedralnej włościańskiej oraz gnieźnieńskiej rozpoczęli Jan Oporowski ze Służewa, syn Bogusława oraz Jan Oporowski z Miłonic, syn Mikołaja. W 1442 r. Władysław Oporowski, jako biskup kujawski, wysłał do Londynu pod opiekę Hanzy bratanka Stanisława (z Goślubia), aby mógł zapoznać się z miejscowymi zwyczajami. W 1449 r. na prośbę biskupa kapituła włościańska udzieliła finansowego wsparcia na wyjazd na studia Janowi z Oporowa (synowi Bogusława)²⁴⁰.

²³⁵ Tamże.

²³⁶ Tamże, s. 348.

²³⁷ KZŁ, ks. 11, k. 17.

²³⁸ Z. Wilk-Woś, *Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 184, 250. Być może Piotr zarządzał zamkiem w Łowiczu wspólnie z jakimś członkiem kapituły gnieźnieńskiej.

²³⁹ Tamże, s. 185. Funkcja starosty weneckiego Bogusława potwierdzona jest dla 27 kwietnia 1452 r., gdy był już wojewodą inowrocławskim.

²⁴⁰ Taż, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 306; taż, *Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 185.

Ubożsi współrodowcy znajdowali zatrudnienie na dworze arcybiskupim Oporowskiego. Jeden z nich – Stanisław syn Piotra z Oporówka, burgrabiego łęczyckiego był w 1453 r. pokojowcem (*cubicularius*) prymasa Władysława z Oporowa²⁴¹. Także kuchmistrz arcybiskupa w 1451 r. – Stanisław z Woli mógł być członkiem tej rodziny herbu Sulima.

Najważniejszą fundacją pobożną dokonaną przez Władysława z Oporowa, wraz z bratem Piotrem, było przekazanie paulinom kościoła parafialnego św. Marcina w rodzinnym miasteczku Oporowie i budowa murowanego klasztoru²⁴². Fundacja ta miała charakter prywatny i rodowy, dlatego zasługuje na krótkie omówienie w tej książce. Dyplom fundacyjny, opublikowany przed wojną przez ks. Jana Fijałka w *Zbiorze dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce*, nosi datę 7 marca 1453 r. Jego wystawcą był arcybiskup gnieźnieński i prymas Władysław z Oporowa. Z inicjatywą fundacji, zgodnie z narracją tego dokumentu, wystąpił jego najmłodszy brat – Piotr, dziedzic na Oporowie, określany tu tytułami podkomorzego łęczyckiego i starosty łowickiego. Zakonnicy zgromadzenia św. Pawła pierwszego pustelnika, reguły św. Augustyna, w liczbie siedmiu zostali zobowiązani do spełniania funkcji duszpasterskich w, przejętym wraz z ołtarzem, kościele parafialnym św. Marcina w Oporowie – odprawiania mszy, słuchania spowiedzi wiernych, udzielania im sakramentów (chrzty, pogrzeby), głoszenia kazań oraz odprawiania egzekwii za dusze zmarłych spoczywających w kościele. Co najmniej 5 z nich musiało posiadać święcenia kapłańskie. Mieli oni ponadto utrzymywać miejscową szkołę. Rektor szkoły wraz z uczniami mieli obowiązek śpiewania na mszy w czasie sumy w dni świąteczne. Oporowscy (Piotr i jego potomkowie) zachowali dla siebie prawo patronatu nad kościołem i nominacji przeora. Jako uposażenie mnisi uzyskali dotychczasowe pola, łąki i karczmy plebańskie oraz dziesięciny szczegółowo wymienione w akcie fundacyjnym. Było to dawne uposażenie kościoła parafialnego, poszerzone o 2 łany ziemi przylegające do dawnych gruntów plebańskich, odebrane przy okazji tego nadania wójtowi oporowskiemu Szelidze. Były to zapewne łany stanowiące wcześniej uposażenie altarysty²⁴³. Paulini mieli też czerpać dochody z mesznego

²⁴¹ Taż, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 366; taż, *Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 157.

²⁴² ZDPauli, z. 1, nr 140, s. 281–287.

²⁴³ Tamże, s. 285.

i kołedy. W początkach XVI w. rektor kościoła posiadał na terenie miasteczka Oporów działkę budowlaną, gdzie ulokowała się plebania i jej zabudowania gospodarcze, ogrody w mieście oraz 22 pola użytkowane przez karczmarzy za czynsz roczny i 4 łany gruntów uprawnych wraz z łąkami w obrębie niw miejskich²⁴⁴. Uposażenie to pochodziło zapewne już z połowy XV w.²⁴⁵

W dokumencie tym wystawca wymienił oficjalne cele tej pobożnej fundacji, które przyświecały Piotrowi i Władysławowi: zbawienie dusz rodziców i braci spoczywających pod posadzką oporowskiego kościoła, pomnożenie w nim służby i chwały bożej oraz własne gorące pragnienie tego dzieła. W latach 1386–1514 możnowładcy ufundowali w Polsce ogółem 29 klasztorów męskich, z czego aż 16 (najwięcej) to właśnie zgromadzenia paulinów²⁴⁶. W ten nurt wpisuje się także fundacja oporowska. W piętnastowiecznych fundacjach możnowładczych klasztor był przede wszystkim uzewnętrznieniem prestiżu oraz statusu materialnego fundatora. Wzniesienie gmachu klasztorowego i odpowiednie uposażenie, pozwalające na egzystencję przynajmniej kilku braciom zakonnym, wymagało sporych nakładów finansowych i stać na to było tylko najmożniejszych. Klasztor był też wyrazem swego rodzaju działań propagandowych. Dodawał większego niż kościół parafialny splendoru wszelkim uroczystościom, np. rodzinnym, ściągał tłumy wiernych podkreślając tym samym rangę miejscowości. Zapewniał obsługę duszpasterską okolicznej ludności w znacznie szerszym zakresie niż parafia. Ponadto klasztory spełniały rolę kulturotwórczą, prowadząc biblioteki czy szkoły²⁴⁷. Oporowscy narzucili w swym akcie fundacyjnym wyjątkowe, jak dla paulinów, wymagania prac spowiedniczych, kaznodziejskich, edukacyjnych, wynikające z przejęcia obowiązków parafialnych²⁴⁸. Fakt fundacji klasztoru w dobrach rodowych możnowładcy silnie wiązał go z rodziną fundatora. W murach klasztoru urządzano rodzinne nekropolie, zobowiązywano zakonników do modłów za zmarłych członków rodziny fundatora.

²⁴⁴ Uposażenie klasztoru oporowskiego w XVI w. zob. J. Łaski, *dz. cyt.*, t. II, s. 493–495; ZDPauli, t. 2, wyd. J. Zbudniewek, Warszawa 2004, nr 231, s. 422–423.

²⁴⁵ S.M. Zajączkowski, *Sieć parafialna...*, s. 35–36.

²⁴⁶ Z. Zyglewski, *Klasztorne fundacje możnowładztwa koronnego w okresie jagiellońskim. Zarys problematyki*, [w:] *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, pod red. M. Derwicha, A. Pobóg-Lenartowicza, Opole–Wrocław 1996, s. 133.

²⁴⁷ Tamże, s. 140–141.

²⁴⁸ J. Zbudniewek, *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji Paulinów*, „Nasza Przyszłość”, t. 31, 1969, s. 213.

Ten kommemoracyjny cel powstania klasztoru jest bardzo widoczny przy fundacji oporowskiej²⁴⁹.

Na decyzję braci z Oporowa powierzenia rodowego kościoła paulinom mogły mieć wpływ także ich osobiste kariery i sympatie polityczne – węgierski epizod kariery politycznej Piotra (zgromadzenie to było najpopularniejsze na Węgrzech), silne związki Oporowskich z dynastią Jagiellonów, stale wspierającą ten zakon, oraz ambicjonalna rywalizacja arcybiskupa Władysława z Oporowa z kardynałem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim (fundatorem zamku i klasztoru w Pińczowie). Pewne znaczenie miał też lokalny wpływ paulinów z Brdowa, szerzących kult Matki Boskiej Częstochowskiej na Kujawach i w Łęczyckiem²⁵⁰. Przed ufundowaniem klasztoru paulinów w Oporowie, Władysław z Oporowa jako biskup włocławski brał udział w latach 1434–1437 w fundacji klasztoru tejeże reguły w Brdowie²⁵¹.

Świadczeniami dokumentu erekcyjnego klasztoru oporowskiego byli tylko Jan z Nowej Wsi, kanonik św. Michała na zamku krakowskim oraz wspomniany wyżej pokojowiec arcybiskupa – Stanisław z Oporówka²⁵². Być może jego udział w fundacji miał związek z pochodzeniem rodzowym. Obie rodziny były ze sobą blisko spokrewnione a fundatorem kościoła parafialnego, którego uposażenie przejęli paulini, mógł być ich wspólny przodek żyjący na początku XIV w. Odtąd prawo patronatu pozostało jedynie w gestii zamożniejszych Oporowskich.

Arcybiskup Władysław z Oporowa zmarł zaledwie 4 dni po dokonaniu tej pobożnej fundacji. Na łożu śmierci przekazał wszystkie swe pieniądze i klejnoty najmłodszemu bratu – Piotrowi, który odziedziczył po prymasie także jego część miasta wraz z zamkiem w Oporowie i resztę dóbr ziemskich²⁵³.

Miniatura herbu Sulima, jak już wspominałem, trafiła do jednej z najciekawszych średniowiecznych ról herbowych – burgundzkiego *Herbarza*

²⁴⁹ Z. Zyglewski, *dz. cyt.*, s. 134.

²⁵⁰ J. Wiesiołowski, *Fundacje paulińskie XIV i XV wieku na tle ruchu fundacyjnego klasztorów w Polsce*, „Studia Claramontana”, t. 6, 1985, s. 154.

²⁵¹ ZDPauli, z. 1, nr 103, s. 195, nr 110, s. 208–209, nr 112, s. 211–212, nr 114, s. 214–215, nr 119, s. 221–222; *Regesty dokumentów...*, nr 36; L. Jabłońska, *Świeccy i duchowni w paulińskich dokumentach fundacyjnych i erekcyjnych z lat 1382–1453*, „Studia Claramontana”, t. 14, 1994, s. 485, 512–515, tab. 3–5.

²⁵² Z. Wilk-Woś, *Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 119.

²⁵³ J. Długosz, *Catalogus archiepiscoporum...*, s. 538; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 222.

Złotego Runa. Napis umieszczony nad tym herbem – *Le sire de Opporow* – wskazuje wyraźnie na interesującą nas rodzinę jako herbowych Sulimów²⁵⁴. Helena Polackówna domyślała się w tym opisie, chyba słusznie, śladu sławy Władysława z Oporowa, podkanclerzego królewskiego a następnie arcybiskupa gnieźnieńskiego²⁵⁵. Po Władysławie pozostał także gotycki kielich ufundowany przezeń w latach 1434–1449 dla katedry wrocławskiej. Na jego nodusie umieszczono herb fundatora – Sulimę²⁵⁶.

JAN Z GOŚLUBIA

Był trzecim w kolejności starszeństwa z synów wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa i Krystyny ze Służewa. Przyszedł na świat około 1397 r.²⁵⁷ Jako jedyny z braci nie pełnił żadnych urzędów, ani ziemskich, ani kościelnych. Nie zrobił też kariery w kancelarii królewskiej, do czego być może zabrakło mu odpowiedniego wykształcenia, chęci i zdolności.

Zajął się przede wszystkim swym majątkiem ziemskim. W podziale rodzinnym Oporowskich, dokonany po śmierci wojewody Mikołaja w 1425 r., Jan dostał wsie: Goślub Duży, Goślub Mały i Pawłowice oraz dział w Siemienicach²⁵⁸. Goślub położony był w powiecie łęczyckim w parafii Piątek²⁵⁹. Pawłowice i Siemienice – w powiecie orłowskim w parafii Łęki²⁶⁰. Majątek ten, bez działu w Oporowie, szacuje się łącznie na około 2900 grzywien srebra²⁶¹. Jan znany jest wyłącznie z zapisek sądowych w księgach łęczyckich. Prowadził on przed sądami drobne sprawy o charakterze majątkowym, np. szereg procesów granicznych z sąsiadami Pawłowic z Rustowa, Krzyżanowa,

²⁵⁴ F. Piekosiński, *Heraldyka polska wieków średnich*, Kraków 1899, s. 151; H. Polackówna, *Najstarsze źródła heraldyki polskiej*, „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, dział II, t. 2, 1924, z. 3, s. 338; J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 264–265; T. Pietras, *Sulima – herb Oporowskich...*, s. 92.

²⁵⁵ H. Polackówna, *dz. cyt.*, s. 338.

²⁵⁶ M. Morawski, *Monografia Włocławka (Włocławia)*, Włocławek 1933, s. 240; *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. XI: *Dawne województwo bydgoskie*, pod red. T. Chrzanowskiego, M. Korneckiego, z. 18: *Włocławek i okolice*, Warszawa 1988, s. 36; T. Pietras, *Sulima – herb Oporowskich...*, s. 97.

²⁵⁷ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 215.

²⁵⁸ KZŁ, ks. 8, k. 50 – 50v.

²⁵⁹ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały...*, cz. I, s. 94; cz. II, Łódź 1970, s. 28, 89–90; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 194–195.

²⁶⁰ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały...*, cz. II, s. 28, 89–90; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 297.

²⁶¹ Tamże, s. 563.

Młogoszyna, Łęków²⁶². W 1427 r. przekazał 1 łan pola w Siemienicach Włodkowi z Sułkowic i jego siostrze – Annie²⁶³.

Po śmierci matki Jan z Goślubia objął zapewne w posiadanie przypadający na niego dział majątkowy w mieście Oporowie, który jednak szybko zbył na rzecz najmożniejszego z braci – Piotra. Jan stale pisał się z Goślubia, ale nigdy – z Oporowa. Jan z Goślubia zamienił swój dział rodzinny w Oporowie na klucz bratoszewicki w powiecie brzezińskim (Bratoszewice, Orzełki i Wyskoki)²⁶⁴. Transakcja ta miała miejsce na pewno przed fundacją przez Piotra klasztoru paulinów w Oporowie, czyli przed 7 marca 1453 r. Zapewne także przed 6 stycznia 1450 r., gdy synowie Jana z Goślubia przekazali Piotrowi z Oporowa połowę Krzyżanowa²⁶⁵. Ta ostatnia transakcja wydaje się dopełnieniem wcześniejszej zamiany dóbr. Zamiany dóbr dokonał jeszcze Jan z Goślubia, o czym dowiadujemy się z uzgodnień podziałowych Goślubskich dokonanych pół wieku później – w 1503 r.²⁶⁶

Wartość ogólną wsi dzierzonych przez potomków Jana po tej zamianie można oszacować na 3700 grzywien srebra²⁶⁷, to niemało. Wartość tych dóbr ziemskich znacznie podwyższyła lokacja w Bratoszewicach prywatnego miasta, co miało miejsce przed 1453 r. Było to w XV–XVI w. miasteczko małe, zaliczane do ośrodków miejskich IV kategorii, ze słabo rozwiniętym rzemiosłem (1 garncarz, szewc i gorzelnik)²⁶⁸.

Jan z Goślubia zniknął ze źródeł po 1445 r. Nie żył już z pewnością 6 stycznia 1450 r., gdy został nazwany *olim* podczas procesu granicznego między Piekarami a Goślubiem, który prowadził jego syn – Stanisław Goślubski²⁶⁹.

* * *

Jan z Goślubia był prawdopodobnie dwukrotnie żonaty. W 1436 r. Jan zapisał swojej żonie Dobrochnie 200 grzywien srebra oprawy (100 grzywien posagu i także wiano) na połowie dwóch wsi dziedzicznych – Goślub Duży

²⁶² KZŁ, ks. 8, k. 31v, 33, 50, 80v, 83v, 84, 298.

²⁶³ KZŁ, ks. 8, k. 351.

²⁶⁴ J. Bieniak, *Oporowski Piotr (właściwie Piotr z Oporowa) h. Sulima (ok. 1405–1467), wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 140.

²⁶⁵ KZŁ, ks. 12, k. 221.

²⁶⁶ KGŁ, ks. 9, k. 333.

²⁶⁷ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 563.

²⁶⁸ J. Malinowska, *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001, s. 81–82.

²⁶⁹ KZŁ, ks. 12, k. 192v.

i Goślub Mały²⁷⁰. W 1445 r. zapis ten został zmieniony – Jan z Goślubia zapisał żonie tę samą sumę, ale na innych wsiach – Pawłowicach oraz dziale w Siemienicach²⁷¹. Możliwe, że ta zmiana oprawy miała związek z wydzieleniem działów w rodzinnym Goślubiu dorastającym synom. Zdaniem Alicji Szymczakowej, późna data zapisu oprawy oraz wysokość wniesionego posagu może sugerować, że Dobrochna była drugą żoną Jana²⁷². Dobrochna przeżyła męża i występowała przed sądami łęczyckimi jako wdowa jeszcze w latach 1476–1479. Trzymała aż do śmierci dobra oprawne – Pawłowice (z których się pisała) i Siemienice Małe²⁷³.

* * *

Jan z Goślubia pozostawił co najmniej dwóch synów: Stanisława – potem miecznika (1448), podstolego (1450) i stolnika ziemskiego łęczyckiego (1455) oraz Jana, który wybrał karierę duchowną i został archidiakonem poznańskim (1468) i prepozytem gnieźnieńskim (1482). Był on wieloletnim oficjałem gnieźnieńskim i administratorem archidiecezji *sede vacante* po śmierci prymasa Zbigniewa Oleśnickiego (1493). Chronologia działalności pozwala uznać Stanisława za syna Jana z Goślubia z nieznanego bliżej pierwszego małżeństwa, zaś prepozyta Jana za syna Dobrochny z Pawłowic.

Była jeszcze córka – Katarzyna, wydana za Wincentego z Pleckiej Dąbrowy herbu Doliwa²⁷⁴. Jan z Goślubia zapoczątkował gałąź Sulimów Oporowskich piszących się z łęczyckiego Goślubia, Bratoszewic oraz Sępólna Krajeńskiego w powiecie nakielskim (źródłowego Sempelborka)²⁷⁵.

²⁷⁰ KZŁ, ks. 10, k. 480.

²⁷¹ KZO, ks. 2a, k. 498v.

²⁷² A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia i Bratoszewic h. Sulima (ok. 1420–1489), miecznik, podstoli, stolnik łęczycki*, PSB, t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004, s. 35.

²⁷³ KGŁ, ks. 4, k. 217v, 218, 224, 295v; KZO, ks. 2b, k. 7, 80.

²⁷⁴ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*, [w:] *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006, s. 308; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie Oporowskich w XV i w pierwszej połowie XVI wieku*, „Rocznik Łódzki” 2013, t. 60, s. 216.

²⁷⁵ S. Leitgeber, *Goślubscy vel Sempelborscy herbu Sulima. Przyczynek do dziejów rodziny XV–XVI w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 4, 1994, s. 39–46; A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia...*, s. 34–35; T. Pietras, *Antenaci Rafała Bratoszewskiego*, cz. 1–3, „Aleksandrów Wczoraj i Dziś”, t. 22, 2004, s. 5–12; t. 23, 2005, s. 10–27; t. 25, 2007, s. 27–47. Na kompleks sempelborski w powiecie nakielskim składały się dobra odziedziczone przez Stanisława z Goślubia po ojcu, zakupione oraz wniesione w posagu przez jego żonę – Barbarę z Ostroroga herbu Nałęcz. Jeszcze pod koniec XVIII w. Bratoszewscy mieli dobra dziedziczne w powiecie orłowskim (Dobrzelin koło Żychlina).

BOGUSŁAW ZE SŁUŻEWA I OPOROWA, WOJEWODA INOWROCŁAWSKI

Był czwartym pod względem starszeństwa synem wojewody Mikołaja z Oporowa oraz Krystyny ze Służewa, przyszedł na świat około 1400 r.²⁷⁶

Pierwszym urzędem ziemskim, jaki sprawował Bogusław, był urząd pisarza ziemskiego łęczyckiego. Przy okazji objęcia tego urzędu przez Bogusława da się zaobserwować rzadkie w praktyce polskiej późnego średniowiecza zjawisko cesji urzędów w ramach jednej rodziny²⁷⁷. Bogusław został bowiem pisarzem łęczyckim po rezygnacji na jego rzecz brata Władysława, późniejszego prymasa, dokonanej przed sądem ziemskim łęczyckim. Przyczyną rezygnacji Władysława były zapewne jego obowiązki związane z pracą w kancelarii królewskiej²⁷⁸. Bogusław objął urząd pisarza ziemskiego 19 marca 1426 r. i sprawował go co najmniej do 4 lutego 1438 r.²⁷⁹ Od pisarza ziemskiego wymagano odpowiedniego przygotowania fachowego i wykształcenia (znajomości łaciny i podstaw prawa). Z pewnością nie wystarczała tu już edukacja w szkole parafialnej w rodzinnym Oporowie i prywatna. Bogusław musiał przynajmniej otrzeć się o studia uniwersyteckie w Krakowie czy za granicą, na co jednak nie ma bezpośrednich dowodów w źródłach. Może ojciec także dla niego zaplanował karierę kościelną?²⁸⁰ Jako pisarz Bogusław spisywał protokoły z posiedzeń sądu ziemskiego, wciągał je do ksiąg sądowych, redagował i spisywał dokumenty, teksty rot sądowych, wypisy z ksiąg, pozwy i inne pisma, odgrywał pewną rolę przy kontroli tych aktów. Jego rola w sądzie ziemskim była więc znacząca. Urząd ten pozwalał na zdobycie uznania i popularności w oczach lokalnej społeczności szlacheckiej, ułatwiał więc dalszą karierę w hierarchii ziemskiej.

W 1438 r. Bogusław z Oporowa uzyskał swój pierwszy urząd na Kujawach, gdzie od chwili podziału rodzinnego z 1425 r. znajdowała się zasadnicza część jego majątku ziemskiego. Został nominowany na kasztelana kowalskiego. Awans ten stanowi ciekawy przykład przenoszenia się urzędników ziemskich z jednej ziemi do drugiej. W ciągu XV stulecia odnotowano tylko 3 przypadki

²⁷⁶ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 215.

²⁷⁷ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia historica, t. 20, 1984, s. 50.

²⁷⁸ KZŁ, ks. 8, k. 140, 155v.

²⁷⁹ *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 165, s. 56. Poprzednik – Władysław z Oporowa. Następca – Wojciech z Łubnicy występuje 30 maja 1441 r.

²⁸⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 418 – tak właśnie przypuszczał.

awansu szlachty z niższych urzędów łęczyckich na wyższe brzeskie. Osoby posiadające dobra ziemskie w kilku sąsiednich województwach miały znacznie większe szanse awansu na urzędy wyższe, co było przecież związane ze zwolnieniem urzędu przez inne osoby, w wyniku śmierci lub awansu²⁸¹.

Na kariery urzędnicze młodszych braci biskupa i podkanclerzego Władysława z Oporowa, a zwłaszcza Bogusława i Piotra, z pewnością miała wpływ pozycja polityczna brata – infulata oraz zasługi ich ojca w służbie króla Władysława Jagiełły. Jagiellonowie postrzegali, całkiem słusznie, tę rodzinę jako swoich najwierniejszych zwolenników, chętnie promując ich na urzędy ziemskie w hierarchiach łęczyckiej i obu kujawskich oraz obdarzając dochodowymi i prestiżowymi starostwami. Najbardziej jest to widoczne w pierwszej połowie panowania króla Kazimierza Jagiellończyka, podczas długotrwałych i trudnych zmagania z Krzyżakami, ale pierwsze świeckie awanse urzędnicze braci Oporowskich datują się już na okres panowania jego starszego brata – króla Władysława III²⁸².

Już kilka lat wcześniej, między 1434 a 1437 r., Bogusław uzyskał starostwo biskupiego klucza raciańskiego od swego brata – Władysława, wyniesionego właśnie na wrocławską katedrę biskupią²⁸³. Z tytułem starosty raciańskiego wystąpił 30 maja 1437 r. jako świadek ugody wikariuszy wrocławskich z kupcami sądeckimi w sprawie cła za tratwy²⁸⁴. Bogusław trzymał to starostwo co najmniej do 22 sierpnia 1446 r.²⁸⁵ Klucz raciański liczył 17 osad położonych w pobliżu Raciążka w powiecie inowrocławskim a ponadto 2 w powiecie bydgoskim oraz 2 w powiecie brzeskim kujawskim²⁸⁶. Uzyskanie tego starostwa biskupiego to przykład protekcji ze strony brata – wpływowego dostojnika kościelnego, co było zjawiskiem częstym i typowym, zwłaszcza w rodzinie Oporowskich. Protekcję tego typu uznaje się nawet za jedno z ważnych kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej²⁸⁷.

²⁸¹ J. Bieniak, *Oporowski Bogusław (Bogusław, właściwie Bogusław z Oporowa i Służewa) h. Sulima (ok. 1400–1453), wojewoda inowrocławski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 135; A. Szymczakowa, *Urzednicy Łęczyccy...*, s. 57; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 51.

²⁸² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 431–432.

²⁸³ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 312.

²⁸⁴ S. Chodyński, *Wikariusze katedry wrocławskiej (Collegium Vicariorum)*, Włocławek 1912, nr 5, s. 228.

²⁸⁵ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 527.

²⁸⁶ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 308.

²⁸⁷ J. Bieniak, *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne...*, s. 137–138.

Kariera Bogusława ze Służewa na Kujawach była bardzo szybka, co dowodzi silnej pozycji tej rodziny także w tej ziemi i życzliwości ze strony młodego króla a może też związków łączących go ze stronnictwem dworskim²⁸⁸. Już w 1439 r. Bogusław został wojewodą inowrocławskim, stając tym samym na czele hierarchii ziemskiej w tym województwie. Jego poprzednikiem był Jarand z Brudzewa, który awansował 4 sierpnia 1439 r. na palację sieradzka²⁸⁹. *Terminus post quem* awansu Bogusława stanowi 6 września 1438 r., gdy Jarand występował jeszcze jako wojewoda inowrocławski²⁹⁰. Po raz pierwszy został odnotowany z tytułem wojewody inowrocławskiego 12 stycznia 1440 r.²⁹¹ W 1442 r. Bogusław wojewoda inowrocławski zasiadł w gronie dostojników podczas zjazdu łęczyckiego²⁹². 17 sierpnia 1447 r. jako wojewoda inowrocławski był świadkiem wystawionego w Łęczycy przywileju królewskiego dla Marcina Knolla przeora oraz konwentu dominikanów łęczyckich w sprawie korzystania przez nich raz w tygodniu (w poniedziałki) z łaźni miejskiej w Łęczycy bez opłat²⁹³.

Na początku 1452 r. Bogusz został mianowany starostą inowrocławskim, kumulując w swym ręku na krótko te dwa ważne i dochodowe urzędy. Starostwo to należało wtedy do dóbr oprawnych królowej Zofii Holszańskiej. Obsada najważniejszych starostw, zwłaszcza pogranicznych była, jak już wspominałem, bardzo istotna dla sprawnego zarządu państwem, zwłaszcza w okresie wojen²⁹⁴. Nominacja starostów pozostawała wyłącznie w gestii króla, który tym sposobem chętnie wynosił ludzi zaufanych, zaliczanych do stronnictwa dworskiego. Jako wojewoda i starosta inowrocławski Bogusław wystąpił 23 kwietnia 1452 r. na dokumencie arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława z Oporowa (erekcja mansjonarii w kolegiacie w Kaliszu)²⁹⁵.

²⁸⁸ S. Szybkowski, *Elita ziemiska Wielkopolski i Kujaw za panowania pierwszych Jagiellonów (1386–1501)*. Trwanie i wymiana, [w:] *Kolory i struktury...*, s. 372.

²⁸⁹ *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 287, s. 129.

²⁹⁰ KZŁ, ks. 10, k. 214v.

²⁹¹ KDP, t. III, Warszawa 1853, nr 211; KDM, t. IV, nr 1360; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, nr 321, s. 479, 527.

²⁹² A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 13.

²⁹³ *Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łęczyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387–1616*, oprac. T. Stolarczyk i D. Gwis, Łęczycza 2009. nr 3, s. 16.

²⁹⁴ J. Sperka, *Szafrancowie...*, s. 290–291.

²⁹⁵ *Trzydzieści jeden nie drukowanych oryginałów pergaminowych Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Trzecie ćwierćwiecze*, wyd. S. Librowski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 57, 1988, nr 2; S. Szybkowski, *Starostwo i starostowie inowrocławscy w latach 1364–1501*. Zarys

Bogusz z Oporowa i Służewa aż 12 razy zasiadał w składzie sądu ziemskiego łęczyckiego jako asesor, ponadto sześciokrotnie był arbitrem w różnych sprawach, co świadczy o dużym autorytecie, jakim cieszył się wśród miejscowej szlachty²⁹⁶.

Oprócz działalności lokalnej na terenie ziemi łęczyckiej i Kujaw inowrocławskich, można także mówić o jego działalności politycznej na szerszej, ogólnopolskiej arenie. W grudniu 1438 r. był jednym ze świadków zaprzysiężenia praw i przywilejów Królestwa przez nowego króla Władysława III, późniejszego Warneńczyka²⁹⁷. Spotykamy go u boku młodego króla w Krakowie 12 stycznia 1440 r., gdy wystąpił jako jeden ze świadków przywileju królewskiego wystawionego dla klasztoru benedyktynów na Łysej Górze²⁹⁸.

Podczas bezkrólewia po tragicznej śmierci tego władcy na polach Warny, Bogusław pozostał nadal aktywny. Wiosną 1446 r. spotykamy go na sejmie w Piotrkowie, na którym dokonano warunkowej elekcji księcia mazowieckiego Bolesława IV na króla Polski. Podczas obrad tego sejmiku Bogusz wszedł w skład komisji powołanej do rozstrzygnięcia sporu między arcybiskupem gnieźnieńskim a dziedzicami Brzezin²⁹⁹. Sejm wyznaczył go także do delegacji 8 dostojników koronnych, którzy mieli zawiadomić księcia mazowieckiego o tej elekcji w razie odmowy ze strony brata zmarłego króla – wielkiego księcia litewskiego Kazimierza³⁰⁰. Desygnacja ta świadczy o wysokiej pozycji Bogusława wśród polskich dostojników tego czasu. Misja ta jednak w ogóle się nie odbyła, gdyż Kazimierz Jagiellończyk zdecydował się przyjąć koronę polską.

problematyki, „Ziemia Kujawska”, t. 20, 2007, s. 24–25; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 38, 229. Przed Bogusławem z Oporowa starostami inowrocławskimi byli: Mikołaj Szarlejski (do 1446), Jan Kretkowski (do 1451) i jego syn Andrzej Kretkowski z Chodcza (4 stycznia 1452 r.). Po Oporowskim starostwo to objął Jan Hincza z Rogowa (przed 9 maja 1452 r.). Bogusz mógł więc być starostą inowrocławskim jedynie przez kilka pierwszych miesięcy 1452 r.

²⁹⁶ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 527.

²⁹⁷ KDW, t. V, nr 625.

²⁹⁸ KDP, t. III, nr 211; *Regesty dokumentów...*, nr 188.

²⁹⁹ *Acta capitulorum...*, t. II, Kraków 1902, nr 425.

³⁰⁰ *Codex epistolaris saeculi...*, t. 3, nr 1; W. Zawitkowska, *dz. cyt.*, s. 216. Pozostali członkowie tej delegacji to: biskup poznański Andrzej Bniński, kasztelan krakowski Jan z Czyżowa (namiestnik Małopolski), starosta generalny Wielkopolski Wojciech Malski (namiestnik tejże prowincji), wojewoda sandomierski Jan z Oleśnicy, wojewoda sieradzki Jarand z Grabia, kasztelan sandomierski Przedbor z Koniecpola oraz kasztelan wiślicki Mikołaj z Zakrzowa.

Bogusław z Oporowa 8 razy wystąpił jako świadek różnych królewskich dokumentów³⁰¹. Najważniejszą jego akcją polityczną był udział w poselstwie do wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego – Ludwika von Erlichshausena z zadaniem odebrania przysięgi potwierdzającej chęć zachowania wieczystego pokoju z Polską³⁰². Wraz z Oporowskim 10 maja 1450 r. król Kazimierz wysłał na tę misję: biskupa poznańskiego Andrzeja Bnińskiego, dziekana poznańskiego Jana Sprowskiego i kasztelana inowrocławskiego Mikołaja Szarlejskiego. Przedstawiciele króla, wśród których oprócz Bogusława i biskupa poznańskiego pojawili się: kasztelan bydgoski Mikołaj Kościelecki, chorąży bydgoski Mikołaj ze Ślesina i pisarz litewski Marcin z Łużek, odebrali przysięgę wielkiego mistrza w Brodnicy w dniu 26 maja 1450 r. Wszelkie nieporozumienia, których nie brakowało, strony odesłały do sądu rozjemczego, który miał zebrać się 29 września tegoż roku, wyznaczono także sędziów polubownych obu stron³⁰³.

Ostatnie przed wybuchem wojny trzynastoletniej spotkania króla Kazimierza Jagiellończyka z wielkim mistrzem Zakonu Krzyżackiego miały miejsce w Nieszawie i Toruniu w dniach 27 i 30 lipca 1452 r. Inicjatorem tego zjazdu była strona polska a jednym z jego uczestników – prymas Władysław z Oporowa, brat Bogusława. Bogusz Oporowski wziął aktywny udział w przygotowaniu spotkania. W dniu 25 lipca razem z marszałkiem Mikołajem z Brzezia przybyli do wielkiego mistrza Ludwika von Erlichshausen do Torunia, aby powitać go i zaprosić w imieniu króla Polski na uroczyste śniadanie do Nieszawy 2 dni później. Do spotkania monarchów i dostojników doszło a uczta przeciągnęła się aż do wieczora, po czym nazajutrz rozpoczęły się w Nieszawie merytoryczne rozmowy negocjatorów obu stron, mające rozwiązać konkretne sporne kwestie. Rozmawiano m.in. o sprawach wolności handlu, dalszym funkcjonowaniu sądu granicznego, własności dwóch wsi koło Drezdenka³⁰⁴.

28 maja 1453 r. Bogusław z Oporowa uczestniczył u boku króla w zamkniętych obradach na zjeździe w Sandomierzu, podczas którego panowie wielkopolscy z Łukaszem Górką, Mikołajem Szarlejskim i biskupem włocławskim

³⁰¹ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 53.

³⁰² MRPC, t. 1, nr 118.

³⁰³ *Acta capitulorum...*, t. II, nr 1240; M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 170; A. Szweda, *dz. cyt.*, nr 100, s. 354.

³⁰⁴ A. Szweda, *dz. cyt.*, s. 259–260, 415.

Janem Gruszczyńskim udzielili poparcia polityce królewskiej³⁰⁵. Zjazd sandomierski skierowany był przeciw kardynałowi Zbigniewowi Oleśnickiemu. Doszło wtedy do ostrego konfliktu króla z panami małopolskimi reprezentowanymi przez kasztelana i starostę krakowskiego Jana z Czyżowa, wojewodę krakowskiego Jana Tęczyńskiego, wojewodę ruskiego Andrzeja Sprowskiego i wojewodę sandomierskiego Jana Głowacza Oleśnickiego. Po raz ostatni Bogusław wystąpił u boku króla w Krakowie w czerwcu 1452 r., podczas spotkania z przywódcami opozycji małopolskiej. Jest jednym ze świadków królewskiego przywileju dla Sandomierza wystawionego 17 czerwca 1452 r.³⁰⁶

Wojewoda inowrocławski Bogusław ze Służewa zmarł w 1 połowie 1453 r., gdyż między 20 lutego a 30 czerwca tegoż roku urząd wojewody inowrocławskiego uzyskał po nim następca – Mikołaj Kościelecki³⁰⁷.

* * *

Po śmierci wojewody Mikołaja, w podziale majątkowym Oporowskich z 24 lipca 1425 r. Bogusz otrzymał nieliczne dobra w ziemi łęczyckiej – tylko Świechów i dział w Drzewoszkach³⁰⁸. Wraz z innymi braćmi uzyskał też po śmierci matki swój dział w miasteczku Oporowie, z którego pisał się przez lata³⁰⁹. Jeszcze w tym samym 1425 r. Bogusław dokonał zamiany dóbr ze starszym bratem Władysławem. W zamian za łęczycki Świechów i kujawski Ciechocinek uzyskał od brata dobra w kluczu oporowskim – Dobrzewy i Jaworzynę³¹⁰. Władysław, robiąc karierę kościelną i w służbie królewskiej, był mniej niż inni bracia zainteresowany dziedzicznymi dobrami łęczyckimi, łatwo godził się na proponowane przez nich zamiany.

W rękę Bogusława pozostały po zamianach z braćmi wsie Dobrzewy (stara posiadłość rodowa Sulimów) oraz Jaworzyna (osada niedawno lokowana przez wojewodę Mikołaja na gruntach wsi Kurów) w województwie łęczyckim, których łączną wartość można oszacować na około 1400 grzywien srebra³¹¹. To dużo mniej, niż działy rodzinne jego braci w tej ziemi.

³⁰⁵ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 174; J. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 71–72.

³⁰⁶ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, s. 419; J. Bieniak, *Oporowski Bogusław...*, s. 135.

³⁰⁷ M. Biskup, *Kościelecki Mikołaj*, PSB, t. 14, Wrocław 1969, s. 402–404; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, nr 321–322, s. 479 – pierwsze wystąpienie Kościeleckiego jako wojewody – 13 listopada 1453 r.

³⁰⁸ KZŁ, ks. 8, k. 50–50v.

³⁰⁹ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 338.

³¹⁰ KZŁ, ks. 8, k. 75v.

³¹¹ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 563.

Obie wsie znajdowały się w powiecie orłowskim i należały do klucza oporowskiego. W 1428 r. Bogusław z Dobrzew odkupił od brata Stefana z Chodowa przypadającą mu po ojcu część placu i domu w Łęczycy³¹². Bogusz otrzymał także dług od Mikołaja Trojanowica z Różyc³¹³. Warto zauważyć, że był to współrodowiec Oporowskich. Dwa lata później zastawił połowę swego działu w Drzewoszkach Jakuszowi – krawcowi z Oporowa za 10 grzywien³¹⁴. W 1440 r. z wyroku sądu ziemskiego 10 grzywien płaciły mu Zofia i Anna, córki zmarłego Mikołaja z Oporowa, których opiekunem był Stanisław³¹⁵. I tym razem sprawa dotyczyła współrodowców z rodziny Sulimów z Oporówka. Bogusław ze Służewa dzierżył dobra dziedziczne w kluczu oporowskim do 6 stycznia 1450 r.³¹⁶

Stał się za to Bogusław głównym spadkobiercą obojga rodziców na Kujawach inowrocławskich. Dobra te obejmowały dział w miasteczku Służew oraz wsie: Kobylebłota, Ciechocinek (źródłowy Ciechocin), zamieniony potem z bratem Władysławem, dział w Woluszewie i folwark Czajki³¹⁷. Wraz z miasteczkiem Służew, stanowiącym centrum zarządu klucza majątkowego, Sulimowie przejęli także częściowo od Pomianów prawo patronatu w tutejszym kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela. Jednak jeszcze w 1470 r. patronat w tym kościele był podzielony między przedstawicieli obu rodów³¹⁸. Był to kościół drewniany, aż do 2 połowy XVI w., gdy nową murowaną świątynię, wraz z plebanią i szpitalem, ufundowała Małgorzata Kostczanka, żona Jana Służewskiego, prawnuka Bogusława³¹⁹. Wraz z miasteczkiem i kluczem majątkowym Sulimowie nie przejęli jednak po Pomianach zamku, którego w Służewie nigdy nie było. Jedynym prywatnym zamkiem pozostającym w ręku Oporowskich był więc Oporów w rodowym gnieździe w ziemi łęczycyckiej³²⁰.

³¹² KZŁ, ks. 9, k. 48v; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 36–37.

³¹³ E. Taylor, *dz. cyt.*, s. 187.

³¹⁴ KZŁ, ks. 9, k. 178.

³¹⁵ KZO, ks. 2a, k. 420v.

³¹⁶ KZŁ, ks. 8, k. 327v; ks. 10, k. 502; ks. 12, k. 215.

³¹⁷ KZŁ, ks. 8, k. 50–50v.

³¹⁸ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 644.

³¹⁹ H. Kowalska, *Służewski (Służowski) Jan h. Sulima (zm. 1580), wojewoda brzeski kujawski, starosta koniński i międzyrzecki*, PSB, t. 39, z. 2, Wrocław 1999, s. 164–165.

³²⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 253.

Jak już wspomniałem, Ciechocinek trafił w wyniku zamiany do majątku późniejszego podkanclerzego i biskupa Władysława³²¹ a w spadku po nim do Piotra z Oporowa i jego potomków³²². Majątek ten Bogusław stopniowo rozbudowywał w drodze zakupów. Między 1451 a 1453 r. nabył od Wawrzyńca ze Służewa herbu Pomian – sędziego brzeskiego (1442–1466), pozostałą część Służewa³²³. Świadczy o tym fakt, że szlachcic ten przestał pisać się ze Służewa (1451), a zaczął – ze Smólska wziętego w posagu wraz z żoną z rodu Szeligów (1453)³²⁴. Oprócz niego w 1429 r. z Wielkiego Służewa pisał się Jan, pozwany przed sąd kościelny przez Marcina z Osiecin³²⁵. W 1442 r. Bogusław procesował się z Piotrem z Grabi herbu Pomian o przebieg granic między wsiami Grabie i Broniszewo³²⁶. Ta druga wieś, położona na terenie parafii Służew, była więc jego własnością. Szlachta osiadła na kujawskim pograniczu nie była w najlepszej kondycji finansowej, wiele ucierpiała w wyniku wojen polsko-krzyżackich, trwających z przerwami od 1409 do 1435 r. Służew z okolicznymi dobrami był kilkakrotnie pustoszony przez Krzyżaków³²⁷. Oporowscy, przenoszący się w te strony ze spokojnej ziemi łęczyckiej, mogli więc nabywać zniszczone i rozdrobnione dobra w korzystnej cenie i to akurat w czasie, kiedy walki na pograniczu Kujaw ostatecznie ustały.

Bogusz ze Służewa miał także dobra ziemskie w województwie brzeskim. W 1448 r. wojewoda inowrocławski spierał się przed sądem brzeskim z Falisławem z Żyrochowa. Spór rozstrzygnęli sędziowie polubowni w osobach Jana Kretkowskiego – kasztelana kruszwickiego i starosty generalnego kujawskiego, Wawrzyńca ze Służewa – sędziego brzeskiego, Wincentego z Baruchowa – chorążego, Dobiesława z Borucina – podłowczego, Marcina z Chróstowa i Pawła, wójta brzeskiego³²⁸. W 1449 r. Falisław ze Świętosławia, pewnie ten sam, zobowiązał się do spłaty pewnej sumy pieniędzy Boguszowi

³²¹ KZŁ, ks. 8, k. 75v.

³²² KDP, t. II, cz. 2, nr 419; *Oryginalne dokumenty samoistne z drugiej połowy XV wieku. Trzecie ćwierćwiecze*, oprac. S. Librowski, Lublin 1988, nr 326.

³²³ J. Karczevska, *dz. cyt.*, s. 67.

³²⁴ J. Bieniak, *Spółczesność Kujaw w średniowieczu*, [w:] *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, pod red. D. Karczewskiego, M. Krajewskiego, S. Roszaka, Włocławek–Inowrocław 2001, s. 67.

³²⁵ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 1100.

³²⁶ J. Karczevska, *dz. cyt.*, s. 130.

³²⁷ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 256.

³²⁸ KGB, ks. 1a, k. 484.

z Wolnego. Wieś ta znajdowała się w powiecie brzeskim koło Nieszawy³²⁹. Własnością Bogusza na Kujawach była ponadto wieś Węgierce pod Pakością w powiecie inowrocławskim oraz część Wistki Szlacheckiej w powiecie kowalskim, odziedziczona po matce Krystynie Przedpełkównie ze Służewa. Bogusz toczył spory sądowe z dziedziczącym w tej ostatniej wsi Wawrzyńcem ze Służewa herbu Pomian już w 1434 r.³³⁰

Niestety szczegóły jego działalności majątkowej na Kujawach nie są dziś uchwytnie źródłowo z powodu zaginięcia ksiąg sądowych inowrocławskich. Znamy tylko niektóre fragmenty tej akcji. Już jako wojewoda inowrocławski Bogusz ze Służewa ufundował w 1447 r. kościół parafialny w Ostrowie koło Pakości, dawnej własności kościeleckiej linii Leszczyców³³¹. Na prośbę brata Władysława z Oporowa, wtedy biskup włocławski, erygował tu kościół parafialny i w 1448 r. uposażył go dziesięcinami ze wsi: Węgierce, Janikowo, Pławin, Radłowo i Radłówek³³². Prawo patronatu w kościele w Ostrowie przypadło więc Sulimom Służewskim³³³. Ostrów ten stał się ośrodkiem kilkuwioskowego klucza majątkowego pod Pakością – drugiego po kluczu służewskim większego majątku tej rodziny na Kujawach inowrocławskich. Bogusław zbudowywał ten klucz majątkowy w wyniku zakupu kilku wsi od potomków wojewodzica kujawskiego Jana (syna wojewody Wojciecha z Kościelca). Nie było w nim jednak ani zamku, ani prywatnego miasta³³⁴.

W 1455 r. w niedalekiej Pakości miał miejsce proces rektora miejscowej szkoły, Stanisława, o sprzyjanie husytom. Jego księgi, o podejrzanej, herezyckiej zawartości, miały trafić do rąk bliżej nieznannej pani Oporowskiej, zapewne krewnej prymasa Władysława z Oporowa³³⁵. Czyżby chodziło o jego szwagierkę, wojewodzinę inowrocławską?

³²⁹ KGB, ks. 1a, k. 469.

³³⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 527.

³³¹ J. Bieniak, *Społeczeństwo Kujaw...*, s. 67.

³³² Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 296.

³³³ J. Bieniak, *Prawa patronackie szlachty kujawskiej w kościołach parafialnych w świetle źródeł*, [w:] *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, pod red. A. Mietza, Włocławek 2003, s. 41. Autor omawia dzieje patronatu szlacheckiego w następujących parafiach: Izbica Kujawska, Lubień, Chalno, Kościelec; nie zostały tu omówione parafie Służew i Ostrów.

³³⁴ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 254, 256.

³³⁵ J. Wiesiołowski, *O możnowładczych protektorach „husytów” słów kilka*, [w:] *Polskie echa husytyzmu*, pod red. S. Byliny i R. Gładkiewicza, Warszawa 1999, s. 84–86; B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 88–89. Zdaniem Jacka Wiesiołowskiego wśród tych ksiąg miał być pierwszy

Bogusz pisał się więc przede wszystkim z kujawskiego Służewa, rozwijając swą aktywność gospodarczą głównie na Kujawach i stopniowo rezygnując z dziedzicznych dóbr Sulimów w Łęczyckiem. Wydaje się, że ten kierunek jego działalności gospodarczej kształtował się stopniowo. Sprzyjały mu awanse urzędnicze w hierarchii ziemskiej kujawskiej, znacznie podwyższające pozycję Bogusława w tej ziemi. Dopiero po uzyskaniu pałacy inowrocławskiej, Bogusław zdecydował się na sprzedaż ostatnich dóbr rodowych w Łęczyckiem. Miało to miejsce 6 stycznia 1450 r. Bogusław sprzedał wtedy młodszemu bratu Piotrowi swój dział w miasteczku i wsi Oporowie, część zamku i domu, pół dworskich oraz wsie Dobrzewy z Jaworzyną za 2000 grzywien półgroszków³³⁶. Dwa lata później, wraz z bratem Mikołajem z Miłonic, zobowiązał się odsprzedać Piotrowi tę część Oporowa, jaka przypadnie mu po śmierci arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława³³⁷. W 1452 r. potwierdził spłatę przez swego brata – Piotra z Oporowa 1000 grzywien³³⁸. Być może było to dopełnienie tego aktu sprzedaży. Oznaczało to ostateczne wycofanie się Bogusława z ziemi łęczyckiej.

Jak już wspominałem, Bogusław z Oporowa czerpał także pewne dochody z dóbr kościelnych, dzięki protekcji brata – biskupa. Kiedy Władysław został biskupem wrocławskim, w 1438 r. powierzył Boguszowi zarząd biskupiego klucza raciańskiego. Klucz ten liczył 17 osad położonych w pobliżu Raciańska w powiecie inowrocławskim, dwie w powiecie bydgoskim oraz dwie w brzeskim kujawskim³³⁹. Po latach, przed 27 kwietnia 1452 r., będąc już wojewodą inowrocławskim, dostał od brata prymasa w zarząd zamek wenecki, zapewne wraz z kluczem żnińskim dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich³⁴⁰. Klucz ten był jednym z najbogatszych w dobrach stołowych arcybiskupów, obejmował łącznie 25 osad skupionych wokół miasta Żnina i kilkanaście jezior³⁴¹.

W 2 połowie XVI w. dobra dziedziczne rodziny Służewskich na Kujawach obejmowały 6 całych wsi, czyli 54 osiadłe łany, co stanowiło największy kompleks dóbr szlacheckich w województwie inowrocławskim³⁴². Znaczna część

polski przekład Starego Testamentu, czyli tzw. *Biblia Szarospatacka* albo *Biblia królowej Zofii*, co wydaje się jednak mało prawdopodobne.

³³⁶ KZŁ, ks. 12, k. 215.

³³⁷ KZŁ, ks. 13, k. 26v–27.

³³⁸ KZŁ, ks. 13, k. 26v.

³³⁹ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)*..., s. 308.

³⁴⁰ Tamże, s. 216; też, *Późnośredniowieczna kancelaria*..., s. 185.

³⁴¹ Tamże, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)*..., s. 350.

³⁴² H. Kowalska, *Służewski (Służewski) Jan*..., s. 164.

tego majątku była już w posiadaniu założyciela linii kujawskiej Sulimów Oporowskich – Bogusława ze Służewa. Jego majątek szacuje się na co najmniej 11 osad w dobrach dziedzicznych (1 miasto i 10 wsi, nie licząc wsi klucza ostrowskiego), trzymał ponadto w swym ręku 2 starostwa grodowe i jedną wieś królewska³⁴³.

Doszło więc około połowy XV w. do celowej regionalizacji majątności poszczególnych rodzin Sulimów wywodzących się z pnia oporowskiego, motywowanej korzyściami gospodarczymi i karierami urzędniczymi poszczególnych jej przedstawicieli. Działalność majątkowa Bogusława z Oporowa i Służewa jest na to najlepszym dowodem.

* * *

Bogusław z Oporowa i Służewa żenił się dwukrotnie. Jego pierwszą małżonką została Katarzyna – córka Floriana z Korytnicy herbu Jelita, Małopolanina, kasztelana wiślickiego (1410–1435) i starosty przededcko-kłodawskiego (w Łęczyckiem)³⁴⁴. Oprawy posagowo-wiennej Katarzyny dokonał jeszcze ojciec Bogusława – wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa. W 1424 r. zabezpieczył jej posag i wiano, wysokości 400 grzywien, na wsiach Miłonice i Turzynów³⁴⁵. Po śmierci wojewody oprawę tę przeniesiono na te wsie łęczyckie, które pozostały po podziale w ręku Bogusława – Dobrzewy, Jaworzynę i jego dział w Oporowie lub na dobra kujawskie wokół Służewa.

Janusz Bieniak odnalazł w księdze ziemskiej łęczyckiej z połowy lat sześćdziesiątych XV w. imię drugiej żony Bogusława – była to Małgorzata, określona jako wojewodzina inowrocławska³⁴⁶. Jej pozycję w rodzinie oraz pochodzenie ustalił Sobiesław Szybkowski³⁴⁷. Małgorzata została kilkakrotnie określona w księgach sądowych brzeskich i łęczyckich jako żona Bogusława ze

³⁴³ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 272.

³⁴⁴ J. Bieniak, *Oporowski Bogusław...*, s. 135.

³⁴⁵ KZŁ, ks. 7, k. 105v–106.

³⁴⁶ KZŁ, ks. 2, k. 1; J. Bieniak, *Zapomniana generacja Kościeleckich*, [w:] *Drogą historii...*, s. 140, 146–147: *Jako nye wzał thyscgyancza slotych u panyey Margorzathy voyevodziney wlozslawskyey przez oczcza gey Boguscha poloszonych (...)*. Autor uważał ją jednak nie za żonę, a córkę Bogusława z Oporowa, wydaną za wojewodę inowrocławskiego Jana Kościeleckiego. Zapiska ta jest trudna do datowania, pochodzi z lat 1463–1467.

³⁴⁷ S. Szybkowski, *Uwagi do genealogii Kościeleckich herbu Ogon*, [w:] tegoż, *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003, s. 122–125; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 217.

Służewa, wojewody inowrocławskiego a następnie wdowa po nim³⁴⁸. Podobnie w dokumencie erekcyjnym prepozytury w Służewie z 1470 r.³⁴⁹ Ślub Bogusława i Małgorzaty musiał mieć miejsce najpóźniej w 1450 r., co można ustalić na podstawie wieku i daty ślubu córki z tego małżeństwa – Jadwigi³⁵⁰.

W liście z 1472 r. arcybiskup gnieźnieński Jan Gruszczyński herbu Poraj upoważnił Macieja ze Służewa, syna Bogusława, do reprezentowania jego interesów w Gdańsku, nazywając go swym bratem. Na tej podstawie S. Szybkowski podjął próbę określenia jej pochodzenia rodzinnego. Nie możemy jednak wykluczyć, że słowo brat mogło być tu zastosowane jedynie jako konwencja grzecznościowa. Wojewodzina Małgorzata Oporowska była prawdopodobnie córką Zawiszy z Gruszczyc herbu Poraj, kasztelana rozpierskiego (zmarłego w 1411 r.) z jego drugiego małżeństwa z Drogochną z Bierzwiennej herbu Laska, wdową po podkomorzym poznańskim Janie z Płonkowa. Dzięki koligacji z Porajami Gruszczyńskimi do imiennictwa rodziny Oporowskich – Służewskich weszło imię Zawisza³⁵¹.

* * *

Bogusław z Oporowa i Służewa miał, zdaniem J. Bieniaka, 6 synów. Najwybitniejszym przedstawicielem tej rodziny był Maciej ze Służewa – wojewoda inowrocławski (1491), brzeski kujawski (1494) i łęczycki (1496) oraz starosta malborski (1498–1500)³⁵². Pozostali bracia to: Jan ze Służewa – kanonik (1445) i scholastyk włocławski (1452), który później porzucił stan duchowny, Mikołaj – skarbnik inowrocławski (1480), Zawisza – student w Krakowie i włoskiej Weronie (1451), Bogusz z Ostrowa – sędzia inowrocławski (1486) oraz nie pełniący urzędów Włodek ze Służewa³⁵³. Z dokumentu erekcyjnego prepozytury w Służewie poznajemy jeszcze jednego

³⁴⁸ KGB, ks. 2, s. 596; ks. 3, k. 86v, 87v; ks. 5, k. 51; KGŁ, ks. 2, k. 597.

³⁴⁹ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 644.

³⁵⁰ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, wyd. 2, Warszawa 1994, s. 131 – lata sprawne dla kobiet zgodnie ze statutem warckim to 12 lat a Jadwiga już w 1462 r. była zamężna z Mikołajem Borkiem z Osiecznej.

³⁵¹ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 299–301.

³⁵² J. Bieniak, *Służewski Maciej h. Sulima (zm. 1501), wojewoda łęczycki, starosta malborski*, PSB, t. 39, Wrocław 1999, s. 167–168; S. Szybkowski, *Zbrojna familia starosty malborskiego Macieja ze Służewa w 1498 r.*, [w:] *Dzierżawcy, literaci, posłowie*, pod red. B. Możejko, M. Smolińskiego, S. Szybkowskiego, Malbork 2011, s. 244–246.

³⁵³ J. Bieniak, *Oporowski Bogusław...*, s. 135.

brata – Floriana, podczaszego inowrocławskiego (1470)³⁵⁴, który pisał się ze Szrubka w powiecie inowrocławskim³⁵⁵. Synami wojewody inowrocławskiego Bogusława z pierwszego małżeństwa z Katarzyną z Korytnicy byli: Jan, Mikołaj i Florian. Z drugiego małżeństwa z Małgorzatą z Gruszczyc pochodzili: Maciej, Bogusław, Władysław (Włodek) i Zawisza oraz wspomniana już córka Jadwiga, żona Mikołaja Borka z Osiecznej herbu Napiwo³⁵⁶.

Protekcja ciotecznego brata – arcybiskupa i kanclerza koronnego Jana Gruszczyńskiego z pewnością przyspieszyła kariery urzędnicze młodszych synów Bogusza ze Służewa z drugiego małżeństwa, które rozpoczęły się już w połowie lat sześćdziesiątych XV w., podczas gdy starsi przyrodni bracia osiągnęli niższe urzędy ziemskie dopiero 10 lat później. Arcybiskup ten znany był z nepotyzmu, przywiązywał dużą wagę do wyniesienia własnej rodziny, która dzięki protekcji tego dostojnika szybko urosła z poziomu rodziny średnioszlacheckiej i dołączyła do rodziny możnowładczych³⁵⁷.

Bogusław zapoczątkował gałąź Sulimów Oporowskich piszącą się ze Służewa na Kujawach inowrocławskich. Pod względem pozycji materialnej i sprawowanych urzędów była to druga rodzina, spośród wywodzących się z pnia Oporowskich, po potomkach Piotra, piszących się nadal ze starego rodzinnego gniazda – łączyckiego Oporowa. Można śmiało zaliczyć Służewskich do możnowładztwa regionalnego na Kujawach.

MIKOŁAJ Z MIŁONIC I OPOROWA, KASZTELAN BRZEZIŃSKI

Mikołaj był piątym w kolejności synem wojewody łączyckiego Mikołaja z Oporowa oraz Krystyny ze Służewa, przyszedł na świat około 1404 r.³⁵⁸

Podobnie jak Jan z Goślubia, także Mikołaj, piszący się najczęściej z Miłonic, znany jest jedynie z działalności lokalnej w ziemi łączyckiej. Kilkakrotnie zasiadał jako asesor w gronie dygnitarzy ziemskich podczas wieców sądowych w Łęczycy, np. w latach 1443, 1444, 1447, 1451, 1461, 1466, 1467³⁵⁹. W przeciwieństwie do wspomnianego brata Jana, osiągnął on kilka urzędów

³⁵⁴ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 644.

³⁵⁵ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 541.

³⁵⁶ Tamże, s. 541, 604, 645; tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 298–302; tenże, *Zbrojna familia...*, s. 244.

³⁵⁷ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 136.

³⁵⁸ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 217.

³⁵⁹ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 15, 16, 19, 21, 28, 35, 37.

ziemskich, raczej średniej rangi. W sprawowaniu tych urzędów wyraźnie szedł po śladach starszego brata Stefana z Chodowa. Zauważa się na ich przykładzie tendencję do utrzymania pewnych urzędów w ręku jednej rodziny. Pierwszym urzędem ziemskim, jaki sprawował Mikołaj młodszy, był urząd podczaszego łęczyckiego. Objął ten urząd w 1430 lub 1431 r., bezpośrednio po bracie Stefanie, który przed 24 listopada 1431 r. awansował na stolnika łęczyckiego³⁶⁰. Mikołaj wystąpił po raz pierwszy z tytułem podczaszego 4 czerwca 1432 r.³⁶¹ Był podczaszym łęczyckim co najmniej do 10 kwietnia 1436 r.³⁶² Przed 25 września tegoż roku Mikołaj awansował na wyższy o 1 szczebel urząd podstolego łęczyckiego³⁶³. Z tytułem tym występował w źródłach znacznie dłużej – aż przez 14 lat. Po raz ostatni nazwany został podstolim łęczyckim w zapisce w księgach grodzkich łęczyckich 22 maja 1450 r.³⁶⁴ Przed 25 czerwca 1450 r. Mikołaj z Miłonic awansował ponownie o 1 szczebel w hierarchii ziemskiej łęczyckiej, obejmując po Klemensie z Behcic urząd stolnika łęczyckiego³⁶⁵. Stolnikiem był co najmniej do 15 stycznia 1454 r.³⁶⁶ Uwieńczeniem kariery urzędniczej Mikołaja z Miłonic była kasztelania brzezińska, którą uzyskał przed 28 kwietnia 1455 r.³⁶⁷ Objął ten urząd po śmierci starszego brata – Stefana z Chodowa³⁶⁸. Można mówić w tym wypadku o ekspektatywie na urząd kasztelana brzezińskiego, wielokrotnie dzierzony w ciągu XV w. przez różnych Oporowskich³⁶⁹.

O karierze politycznej Mikołaja z Miłonic można więc powiedzieć tylko tyle, że była powolna, stopniowa, bez zaskakujących awansów. Na jego awanse wpływ miała nie tylko dobra sytuacja majątkowa, ale także protek-

³⁶⁰ SPPP, t. II, nr 2344; *Urzędnicy łęczyccy...*, 336, s. 77–78.

³⁶¹ KZŁ, ks. 10, k. 6; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 187, s. 58. Poprzednik – Stefan z Chodowa występuje do 7 marca 1430 r. – *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 186, s. 58.

³⁶² KZŁ, ks. 10, k. 545. Następca – Dadźbóg z Grabowa występuje od 16 kwietnia 1437 r. – *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 188, s. 58.

³⁶³ KZŁ, ks. 11, k. 110; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 284, s. 71. Poprzednik – Klemens z Behcic występuje do 17 kwietnia 1436 r. – *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 283, s. 71.

³⁶⁴ KGŁ, ks. 3, k. 844. Następca – Stanisław z Goślubia występuje od 16 listopada 1451 r. – *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 285, s. 71.

³⁶⁵ KZŁ, ks. 12, k. 244; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 338, s. 78. Poprzednik – Klemens z Behcic występuje do 6 stycznia 1450 r. – *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 337, s. 78.

³⁶⁶ KZŁ, ks. 13, k. 99v. Następca – Stanisław z Goślubia występuje od 29 maja 1455 r. – *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 339, s. 78.

³⁶⁷ KZŁ, ks. 2, k. 255; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 10, s. 36.

³⁶⁸ KZŁ, ks. 13, k. 105v; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 9, s. 35. Stefan po raz ostatni wystąpił z tym urzędem 15 stycznia 1454 r.

³⁶⁹ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy...*, s. 51.

cja braci i współrodowców, robiących w tym czasie o wiele bardziej błyskotliwe kariery. Przede wszystkim myślę tu o Stefanie z Chodowa, po którym Mikołaj kilkakrotnie dziedziczył urzędy, ale też o prymasie Władysławie z Oporowa.

Mikołaj z Miłonic wystąpił jako świadek na jednym z jego dokumentów, wystawionym w Gnieźnie 23 kwietnia 1452 r.³⁷⁰ Arcybiskup Oporowski ufundował na prośbę Mikołaja i jego synów kościół parafialny w Miłonicach³⁷¹.

Ostatnim aktem politycznym większej wagi, w jakim uczestniczył Miłoński, było przywieszenie pieczęci do głównego dokumentu królewskiego pokoju toruńskiego z Krzyżakami z 1466 r. Pieczęć ta niestety zaginęła lub jest dziś nieczytelna³⁷².

Mikołaj z Miłonic zmarł zapewne po 31 stycznia³⁷³ a przed 6 czerwca 1469 r., gdy nastąpiła zmiana na urzędzie kasztelana brzezińskiego³⁷⁴.

* * *

W podziale majątkowym przeprowadzonym po śmierci ojca – wojewody Mikołaja z Oporowa w 1425 r., jego młodszy syn i imiennik otrzymał wsie: Miłonice, Jastrzębie, dział w Sławoszewie i pobliskich Sówkach oraz dział w Jagniątkach i Szewcach³⁷⁵. Po śmierci matki objął też w posiadanie przypadający mu dział w mieście Oporowie. Wartość wymienionych wsi, bez działu w miasteczku Oporów, szacuje się na około 2030 grzywien srebra³⁷⁶. Miłonice były dosyć dużą wsią parafialną położoną w powiecie łęczyckim³⁷⁷, podobnie jak Sławoszew³⁷⁸. Wsie Jastrzębia (Wola Świechowska), Jagniątka i Szewce należały zaś administracyjnie do powiatu orłowskiego ziemi łęczyckiej

³⁷⁰ *Trzydzieści jeden...*, nr 2 – dokument erekcyjny ósmej mansjonarii w kolegiacie NMP w Kaliszu; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 217.

³⁷¹ J. Łaski, *dz. cyt.*, t. II, s. 467–469; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 348.

³⁷² M. Grzegorz, *Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów traktatu toruńskiego 1466 r.*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 75, 1970, z. 1, s. 129.

³⁷³ KZŁ, ks. 13, k. 144, 152v, 214.

³⁷⁴ KGŁ, ks. 2, k. 1026v.

³⁷⁵ KZŁ, ks. 8, k. 50 – 50v.

³⁷⁶ T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 562–563.

³⁷⁷ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały...*, cz. I, s. 204; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 56.

³⁷⁸ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały...*, cz. II, s. 101–102; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 134–135.

i stanowiły część szeroko rozumianego klucza oporowskiego³⁷⁹. Mikołaj pisał się odtąd czasami ze Sławoszewa³⁸⁰.

Oprócz dochodów z dóbr dziedzicznych, czerpał on także pewne korzyści z zarządzania dobrami kościelnymi, dzięki protekcji brata – biskupa. W 1436 r. Mikołaj Oporowski był z ramienia brata Władysława, biskupa wrocławskiego, starostą (tenutariuszem) w olborskim. Zajechał wtedy granice między wsią kościelną Gręboszew a Krzepczowem, wsią Oty³⁸¹.

W 1439 r. jako posiadacz Sławoszewa przeprowadził proces graniczny ze Stanisławem z Walewa³⁸². W latach 1439–1442 procesował się z Jakubem Nochem i jego matką Katarzyną ze Sławoszewa³⁸³. Spory te zakończyło rozgraniczenie działów w Sławoszewie, co przeprowadzono w listopadzie 1443 r.³⁸⁴ W 1442 r. Mikołaj kupił wieś Głaznów od Anny – wdowy po Piotrze z Widawy herbu Awdaniec. Anna poręczyła za swe córki – Jadwigę i Katarzynę, że nie będą rościły żadnych pretensji do tej wsi, gdzie miały pewnie zabezpieczone posagi³⁸⁵. W latach 1444–1445 Mikołaj z Miłonic toczył podobny spór graniczny z Dobiesławem z Błogiego herbu Awdaniec o rozgraniczenie wsi Głaznów i Krośniewice³⁸⁶. Równocześnie w 1444 r. przeprowadził inny proces graniczny między Sławoszewem a Sączkowem należącym do dóbr stołowych arcybiskupstwa gnieźnieńskiego³⁸⁷.

W 1445 r. w drobnej sprawie o 4 grzywny z Pawłem z Pawlikowic reprezentował Miłonińskiego współrodowiec – Piotr z Oporówka³⁸⁸. Inny dziedzic z tej wsi – Stanisław z Oporówka zastawił Mikołajowi Oporowskiemu $\frac{1}{3}$ łana w Oporówku, z powodu długu swojego zmarłego brata Mikołaja wysokości 10 grzywn³⁸⁹. Z kolei Mikołaj z Oporowa w 1445 r. był świadkiem podziału rodzinnego dziedziców Oporówka³⁹⁰.

³⁷⁹ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowska, *Materiały...*, cz. I, s. 110; cz. II, s. 137–138; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 297–301, 325–327, 338.

³⁸⁰ KZŁ, ks. 10, k. 544v.

³⁸¹ KZS, ks. 10, k. 129.

³⁸² KZŁ, ks. 11, k. 384.

³⁸³ KZŁ, ks. 11, k. 384, 511.

³⁸⁴ KZŁ, ks. 11, k. 410v.

³⁸⁵ KZŁ, ks. 11, k. 648, 693, 764; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 244.

³⁸⁶ Tamże, s. 251.

³⁸⁷ KZŁ, ks. 11, k. 642.

³⁸⁸ KZŁ, ks. 11, k. 712.

³⁸⁹ KZŁ, ks. 11, k. 676v.

³⁹⁰ KGŁ, ks. 3, k. 844 – wpis dokumentu z 1445 r. dokonany w 1475 r.

Jego nabytkiem był dział w sąsiadujących z Miłonicami Liczkach. Dział w Liczkach nabył w 1444 r. od Doroty i Beaty, córek Jakuba z Pawlikowic za 60 grzywien srebra³⁹¹. Wieś ta była już wtedy znacznie rozdrobniona³⁹². Cztery lata później Mikołaj, piszący się jeszcze z Oporowa, miał sprawę z kolejnym sąsiadem – Adamem z Morawców, ustanowiono wadium wysokości 100 grzywien³⁹³. W latach 1450–1451 Mikołaj, podstoli łączycki, piszący się na zmianę z Oporowa i Miłonic, prowadził proces graniczny z Klemensem z Pniew, odgraniczając swoją wieś Głaznów od jego wsi Pniewy. I tym razem ustanowiono wadium stugrzywnowe³⁹⁴.

W 1452 r. Mikołaj z Miłonic dokonał zamiany dóbr z bratem Piotrem. W zamian za swój dział w Oporowie (w mieście, wsi i zamku) i pobliską wieś Jastrzębią uzyskał Włodzisław (Nową Wieś koło Chodowa). Piotr dopłacił Mikołajowi 60 grzywien. Bracia Mikołaj i Bogusław zobowiązali się odsprzedać Piotrowi te części Oporowa, które przypadną im po spodziewanej śmierci arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława³⁹⁵. Pozbył się też Mikołaj na rzecz Piotra Jagiątek i Szewc.

Mikołaj z Miłonic dysponował znaczną gotówką. Świadczy o tym depozyt wysokości 1000 florenów węgierskich, jaki przed 1455 r. złożył do przechowania u mieszczki łączyckiej Doroty, wdowy po Piotrze Klimowicu z Łęczycy. Po wieloletnim procesie Mikołaj odzyskał ten depozyt w 1468 r.³⁹⁶ Jako świadkowie Miłońskiego w tym sporze zeznawali m.in. jego współrodowcy – Stanisław z Oporówka i Maciej z Różyc³⁹⁷. W 1452 r. Miłoński miał zwrócić dług wysokości 5 grzywien innemu współrodowcowi – burgrabiemu łączyckiemu Piotrowi Jelitko z Oporówka³⁹⁸.

Przed sądem ziemskim łączyckim toczyła się rozprawa między braćmi Mikołajem i Piotrem o część dziedzictwa w Oporowie³⁹⁹. Miłoński, wspólnie z bratankiem – Stanisławem z Goślubia i Bratoszewic, procesowali się z Piotrem z Oporowa o działły rodzinne w tej wsi. Spór ten zakończył się arbitrazem wyznaczonych przez króla 6 arbitrów, którzy postanowili pozostawić

³⁹¹ KZŁ, ks. 11, k. 654, 722.

³⁹² T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 57.

³⁹³ KZŁ, ks. 12, k. 104v.

³⁹⁴ KZŁ, ks. 12, k. 220v, 287.

³⁹⁵ KZŁ, ks. 13, k. 26v – 27.

³⁹⁶ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 24; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 52.

³⁹⁷ KZŁ, ks. 2, k. 350–351.

³⁹⁸ KZŁ, ks. 13, k. 36v.

³⁹⁹ KZŁ, ks. 2, k. 1v–2 (zapiska trudna do datowania).

rodzinne gniazdo w ręku najbogatszej z linii Oporowskich. Wojewoda Piotr miał tylko zapłacić 400 grzywien srebra tytułem wykupnego krewnym⁴⁰⁰.

27 czerwca 1457 r. na prośbę Mikołaja z Miłonic i jego 3 synów, arcybiskup gnieźnieński Jan Sprowski dokonał erekcji kościoła parafialnego w Miłonicach, zatwierdzając fundację nie żyjącego już brata Mikołaja – Władysława z Oporowa⁴⁰¹. Z wdzięczności za zatwierdzenie uposażenia nowej parafii dzieściami stołu arcybiskupiego, Mikołaj w 1459 r. przekazał arcybiskupowi Sprowskiemu oraz kapitule ufundowane przez siebie 3 srebrne kielichy⁴⁰².

W 1466 r. Mikołaj pożyczył bratu Piotrowi 400 grzywien srebra potrzebne na wydzierżawienie od króla starostwa kruszwickiego. Dług ten spłacali potem jego synowie⁴⁰³. Mikołaj w 1468 r. oświadczył przed sądem, że synowie Piotra – Andrzej, Jan i Mikołaj Oporowscy spłacili mu 170 grzywien półgroszków długu swojego zmarłego ojca, wojewody łęczyckiego. Pozostałe 230 grzywien bracia mieli spłacić do Bożego Narodzenia⁴⁰⁴.

Tuż przed śmiercią – 31 stycznia 1469 r. Mikołaj poszerzył swe dobra w ziemi łęczyckiej o dwa działki w Lutlewie, które nabył po 50 grzywien od Berwalda ze Starych Bielic i jego żony Elżbiety⁴⁰⁵.

Oprócz dziedzicznych dóbr w ziemi łęczyckiej, Mikołaj z Miłonic był także właścicielem majątności w Wielkopolsce. W 1445 r. kupił od Anny, wdowy po Wincentym Świdwie z Szamotuł herbu Nałęcz, kasztelanie międzyrzeckim (1423–1444), staroście wschowskim (1424–1427) i ruskim (1431–1439), zmarłym 21 października 1444 r.⁴⁰⁶, dwie wsie – Grocholin oraz Gromadno, położone w powiecie kcyńskim (4 km na zachód od Kcyni). Miłośki, zapewne dla uniknięcia retraktu ze strony Nałęczów, przeprowadził formalną zamianę z dopłatą, oddając Annie wieś Modrzewek w powiecie piotrkowskim oraz 2000 grzywien srebra⁴⁰⁷. Zgody na zbycie Grocholina i Gromadna udzieliła

⁴⁰⁰ A. Szymczakowa, *Stanisław z Gośłubia...*, s. 34.

⁴⁰¹ J. Łaski, *dz. cyt.*, t. II, s. 468.

⁴⁰² J. Korytkowski, *Arcybiskupi...*, t. II, s. 294–295.

⁴⁰³ A. Szymczakowa, *W sprawie daty śmierci wojewody łęczyckiego Piotra Oporowskiego*, „*Acta Universitatis Nicolai Copernici*”, z. 240, Historia XXVI, 1992, s. 137

⁴⁰⁴ KZŁ, ks. 2, k. 381–381v.

⁴⁰⁵ KZŁ, ks. 13, k. 152–153.

⁴⁰⁶ *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr 309, s. 135, nr 644, s. 176.

⁴⁰⁷ TDR, Poznań Rezygnacje XV w., cz. 1, nr 1613; Z. Górczak, *Rozwój majątków...*, s. 371. Autor zauważył, że w księdze grodzkiej poznańskiej zapiska o sprzedaży Grocholina i Gromadna Oporowskiemu została wykreślona a na jej miejsce wpisano informację o zamianie na wieś Modrzew (obecnie Modrzewek).

córka Anny – Małgorzata z Szamotuł, żona Wacława księcia opawskiego i raciborskiego. Suma uzyskana od Miłośkiego za wspomniane 2 wsie w powiecie kcyńskim miała posłużyć Annie z Szamotuł do wykupienia od córki i zięcia 3 wsi położonych w dobrach Stobnica oraz Starego Miasta w Szamotułach⁴⁰⁸. Prawdopodobnie nie została zrealizowana inna transakcja z 1445 r. – sprzedaż Turostowa koło Murowanej Gośliny Mikołajowi przez wspomnianą wyżej Annę Szamotulską⁴⁰⁹. Zakup Grocholina i Gromadna umożliwił potomkom Mikołaja przeniesienie się do Wielkopolski i przyjęcie nazwiska Grocholskich herbu Sulima z przydomkiem z Oporowa⁴¹⁰. W tym samym 1445 r. Miłośki wziął na wyderka od Mikołaja z Rossoszycy za 300 florenów węgierskich wieś Sieroszewice położoną w powiecie kaliskim⁴¹¹.

* * *

Pierwszą żoną Mikołaja z Miłonic była nieznana bliżej Anna. Teść – wojewoda łęczycki Mikołaj z Oporowa, zabezpieczył jej w testamencie 120 grzywien groszy szerokich wiana⁴¹².

Więcej wiemy o drugiej żonie Mikołaja z Miłonic, także Annie. Była ona córką Mikołaja z Żychlina herbu Rola, skarbnika łęczyckiego i wdową po Janie Wspinku z Będkowa herbu Prus. Odziedziczyła po ojcu część dóbr żychlińskich wspólnie z siostrami: Małgorzatą, żoną Pawła z Łowa oraz Jadwigą, żoną Grota z Nowego Miasta herbu Rawa, wojewody rawskiego⁴¹³. W 1454 r. Miłośki zabezpieczył swej żonie Annie 1000 grzywien oprawy na wsiach: Miłonice, Włodzisław i Liczki⁴¹⁴. Ta znaczna suma była uzasadniona wniesieniem przez żonę dóbr ziemskich⁴¹⁵. Po śmierci Mikołaja z Miłonic Anna wyszła po raz trzeci za mąż za Tomasza z Soboty herbu Doliwa, kasztelana łęczyckiego.

⁴⁰⁸ TDR Poznań Rezygnacje XV w., cz. 1, nr 1555, 1557; Z. Górczak, *Rozwój majątków...*, s. 371.

⁴⁰⁹ Tamże, s. 363, 372. Prawdopodobnie wieś ta była dziedziczną własnością samej Anny (a nie jej męża). Transakcja ta nie została zrealizowana bo wieś pozostała w rękach spadkobierców Anny Szamotulskiej – Katarzyny i Heleny, księżniczek raciborskich.

⁴¹⁰ S. Leitgeber, *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny XV–XVIII w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 2, 1992, s. 27.

⁴¹¹ TDR, Poznań Rezygnacje XV w., cz. 1, nr 1548.

⁴¹² ZDPauli, z. 1, nr 86, s. 160.

⁴¹³ KZŁ, ks. 13, k. 107v; KGŁ, ks. 1, k. 625; T. Nowak, *dz. cyt.*, s. 56, 345, 398, 456. Pierwszy mąż Anny – Jan Wspinek zmarł w 1453 lub 1454 r.

⁴¹⁴ KZŁ, ks. 12, k. 107v.

⁴¹⁵ T. Nowak, *Kilka uwag o zapisach posagowo-wiennych szlachty łęczyckiej w XV w.*, [w:] *Niebem i sercem okryta. Studia historyczne dedykowane dr Jolancie Malinowskiej*, Toruń 2002, s. 155.

Z pierwszego małżeństwa Mikołaja z Miłonic z nieznaną bliżej Anną pozostało kilku synów: Władysław – podstoli łęczycki (1465), cześnik łęczycki (1475) i kasztelan inowłodzki (1486), Jan – kanonik i kanclerz kapituły gnieźnieńskiej (1453) oraz Jakub, znany z aktu erekcyjnego kościoła parafialnego w Miłonicach (1467).

Córka Mikołaja z Miłonic – Barbara została żoną Mikołaja z Kutna. Kucieński to jeden z głównych współpracowników Kazimierza Jagiellończyka w czasie inkorporacji ziemi rawskiej do Korony. Na jego postawę polityczną mogła mieć wpływ koligacja małżeńska z Oporowskimi, Łęczyczanami zaliczanymi do stronnictwa dworskiego. W nagrodę za polityczne zasługi Mikołaj z Kutna uzyskał od króla urzędy: wojewody rawskiego (1462), wojewody łęczyckiego (1467) oraz starosty generalnego Wielkopolski (1484)⁴¹⁶.

Druga córka Mikołaja z Miłonic i Anny – Beata została wydana za Dawida Buczackiego herbu Awdaniec, syna Michała wojewody podolskiego⁴¹⁷. Mikołaj zapoczątkował gałąź Sulimów Oporowskich piszącą się z Miłonic w ziemi łęczyckiej oraz z Grocholic w Wielkopolsce⁴¹⁸.

PIOTR Z OPOROWA, WOJEWODA ŁĘCZYCKI

Odegrał on znaczącą rolę w służbie trzech kolejnych władców z dynastii Jagiellonów – Władysława Jagiełły, Władysława III oraz Kazimierza Jagiellończyka, zwłaszcza jeśli chodzi o ich politykę północną – przewlekłe spory i wojny z Zakonem Krzyżackim w Prusach. Wierna służba Jagiellonom pomogła Piotrowi umocnić swą pozycję na lokalnym, łęczyckim podwórku i osiągnąć najwyższe dostojeństwa w łęczyckiej hierarchii urzędniczej – starosty, a następnie wojewody. Mógł także z powodzeniem zadbać o majątek rodziny, kontynuując ojcowskie dzieło koncentracji dóbr wokół miasta i zamku w Oporowie. Uzyskawszy ponadto od króla starostwo kruszwickie oraz inne

⁴¹⁶ S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy*, [w:] tegoż, *Studia z genealogii...*, s. 209; tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 297–298; K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku. Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym*, Warszawa 2009, s. 165; T. Nowak, *Kutno i Łąkoszyn do schyłku XVI wieku*, [w:] *Kutno poprzez wieki*, pod red. J. Szymczaka, t. 1: *Do 1939 roku*, Kutno–Łódź 2011, s. 139; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 225. Małżeństwo to zawarto w 1450 r. Mikołaj z Kutna otrzymał od teścia Mikołaja z Miłonic 400 grzywien posagu.

⁴¹⁷ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. II, s. 221; S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 209; tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 294–295; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 226.

⁴¹⁸ S. Leitgeber, *Grocholscy...*, s. 27–46.

dochodowe królewskiej, zdobył dla swych potomków pierwszą pozycję w ramach rozrodzonej już rodziny⁴¹⁹.

Piotr z Oporowa był szóstym, najmłodszym synem wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa herbu Sulima i Krystyny ze Służewa herbu Pomian. Dokładnej daty narodzin przyszłego wojewody łęczyckiego nie zanotowały źródła. Możemy więc ustalić ją tylko w przybliżeniu, na podstawie danych pośrednich. Chronologia urzędów oraz kolejność starszeństwa braci pozwala datować narodziny Piotra na około 1405 r.⁴²⁰ Ze źródeł wiemy, że w 1422 r. Piotr rozpoczął naukę na Akademii Krakowskiej (*Petrus Nicolai de Opporow*)⁴²¹. Miałyby więc wówczas 16 lat. Pierwszy swój urząd – chorążego ziemskiego łęczyckiego objął w 1434 r., a więc w wieku niespełna 30 lat, co odpowiadało ówczesnej praktyce i zwyczajom prawnym. Dwadzieścia lat później uzyskał najwyższe dostojeństwo w łęczyckiej hierarchii ziemskiej, czyli urząd wojewody. Ustalenia te odpowiadają przeciętnej granicy wieku ówczesnych urzędników przyjmowanej w literaturze⁴²². Studia uniwersyteckie nie należały w pierwszej połowie XV w. do kanonu wykształcenia osiądnętego szlachcica – polityka, nawet w przypadku rodzin urzędniczych⁴²³. Być może Piotr rzucił studiowanie z chwilą śmierci ojca – wojewody Mikołaja, gdy w wyniku przeprowadzonego 25 lipca 1425 r. podziału majątkowego uzyskał 4 wsie i niezależność finansową⁴²⁴.

Piotr z Oporowa wziął udział, wraz z pospolitym ruszeniem wielkopolskim, w wojnie z nowym wielkim księciem litewskim Świdrygiełłą i oblężeniu Łucka na Wołyniu w czerwcu–sierpniu 1431 r.⁴²⁵ Wyruszając na tę wyprawę, 3 kwietnia 1431 r., Piotr zastawił swoje dobra dziedziczne bratu Władysławowi nie w Łęczycy, a w Krakowie, spiesząc do króla⁴²⁶. Jednym z epizodów wojny łuckiej 1431 r. był nieudany szturm generalny zamku łuckiego, doko-

⁴¹⁹ O działalności Piotra z Oporowa i fundacji klasztoru paulinów w Oporowie zob. artykuł: T. Pietras, *Wojewoda łęczycki Piotr z Oporowa jako polityk, gospodarz i fundator klasztoru oo. Paulinów w Oporowie*, [w:] *Oporów. Stan badań II...*, s. 29–56.

⁴²⁰ J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 139.

⁴²¹ *Album studiosorum...*, s. 54; *Metryka Uniwersytetu...*, s. 116, nr 069.

⁴²² A. Gąsiorowski, *Urzednicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970, s. 122–125; A. Szymczakowa, *Urzednicy łęczyccy...*, s. 42.

⁴²³ Tamże, s. 77.

⁴²⁴ KZŁ, ks. 8, k. 50.

⁴²⁵ O wojnie łuckiej zob. np. J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *dz. cyt.*, s. 304; T. Stolarczyk, *Świdrygiełło przeciwko Jagielle – tzw. wojna łucka 1431 r.*, „Mars” nr 10, 2001.

⁴²⁶ KZŁ, ks. 2, k. 93v–94. Władysław Jagiełło prosto z Krakowa, gdzie spędził Wielkanoc, wyruszył do Biecha, gdzie ogłosił wici na wyprawę łucką.

nany przez rycerstwo polskie rankiem 13 sierpnia 1431 r., źle dowodzony, przeprowadzony w chaotyczny sposób i po zacieklej obronie odparty przez obleżonych. Być może w walkach tych Piotr z Oporowa zdobywał swoje pierwsze rycerskie doświadczenia, nie wiemy bowiem nic o jego ewentualnym udziale u boku ojca w wyprawie zbrojnej przeciwko Krzyżakom latem 1422 r. (wojnie golubskiej), był wtedy studentem w Krakowie.

Spotykamy go następnie wśród rycerzy polskich walczących z Krzyżakami na Pomorzu. Wbrew rozkazom Jagiełły a za namową bezpośredniego dowódcy – wojewody poznańskiego Sędziwoja z Ostroroga, nie przygotowane do tego wojska polsko-czeskie podjęły kilka nieudanych prób zdobycia potężnie ufortyfikowanych i dzielnie bronionych Chojnic. Szturm generalny na miasto nastąpił 22 lipca 1433 r. Został on odparty a straty wśród oblegających sięgnęły, według z pewnością przesadzonych szacunków krzyżackich – 1/3. W trakcie tego krwawego i niepotrzebnego szturmu Piotr z Oporowa dostał się do krzyżackiej niewoli⁴²⁷. Tak opisuje to wydarzenie Jan Długosz:

Wzięto wówczas do niewoli, unurzano w błocie i skrępowano rycerza Piotra z Oporowa i innego rycerza czeskiego Piotra. Wtrąceni bowiem do głębokiego bagna wspomniany Piotr Oporowski i kilku innych rycerzy, nie mogąc uciec, żeby ich wrogowie nie zranili lub nie zabili w ataku strzałami, kiedy już zaczęto ich brać, poddają się wrogom jak niewolnicy⁴²⁸.

Jego niewola u Krzyżaków nie trwała długo i został wydany stronie polskiej w czasie zwyczajowej wymiany jeńców po zawarciu rozejmu w Jasińcu 13 września 1433 r. Rejestr krzyżacki wymienił go wśród sprawców szkód wyrządzonych poddanym Zakonu⁴²⁹. Ten epizod wojenny z pewnością miał znaczący wpływ na dalszą karierę Piotra z Oporowa. Musiał on zostać dostrzeżony przez króla i jego doradców w tłumie młodych rycerzy.

Działalność polityczna Piotra z Oporowa w służbie królewskiej to zagadnienie dobrze rozpoznane w literaturze przedmiotu. Być może w nagrodę za zasługi oddane w niedawnej wojnie z Krzyżakami, jak przypuszczał J. Bieniak⁴³⁰, Piotr uzyskał swój pierwszy urząd – chorążego większego łączyc-

⁴²⁷ M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach*, Gdańsk 1988, s. 375–376; M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem Krzyżackim (1308–1521)*, Gdańsk 1993, s. 176.

⁴²⁸ J. Długosz, *Annales...*, ks. 11, Warszawa 2001, s. 90; *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. 11–12, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 2004, s. 105.

⁴²⁹ J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 139

⁴³⁰ Tamże.

kiego⁴³¹. Miało to zapewne miejsce na zjeździe z Litwinami w Nowym Mieście Korczynie⁴³². 27 lutego 1434 r. wystąpił on z tym tytułem wśród gwarantów układu z wielkim księciem litewskim Zygmuntem Kiejstutowiczem⁴³³. Oznacza to dopuszczenie trzydziestoletniego już szlachcica do szerokiego grona doradców królewskich, mających wpływ na politykę, a przynajmniej legitymujących swym nazwiskiem i pieczęcią królewskie poczynania w sprawach zagranicznych. Było to grono szerokie, obejmujące wybranych uczestników sejmów, w większości wchodzących w skład rady królewskiej, urzędników ziemskich i wybitniejszych przedstawicieli szlachty nieurzędniczej, reprezentujących od lat trzydziestych XV w. cały stan szlachecki⁴³⁴.

Po śmierci Władysława Jagiełły Piotr z Oporowa kontynuował obiecująco rozpoczętą karierę polityczną u boku jego syna i następcy – Władysława III. Jego imię znajdziemy, w gronie około 190 gwarantów, na dokumencie pokoju brzeskiego z 31 grudnia 1435 r. kończącego wojnę z Krzyżakami⁴³⁵ oraz na dyplomie nowego króla wydanym na sejmie w Piotrkowie 16 grudnia 1438 r., w którym po dojściu do lat sprawnych potwierdził przywileje i prawa Królestwa⁴³⁶. Piotr osobiście zaangażował się w akcję polityczną młodego króla, mającą przynieść koronę czeską jego młodszemu bratu – królewiczowi Kazimierzowi. Wygzekwował na ten cel niemałą sumę 1000 florenów oraz osobiście uczestniczył w nieudanej wyprawie zbrojnej na Śląsk⁴³⁷. Chcąc kontynuować karierę u boku króla, wraz z innymi dostojnikami małopolskimi i wielkopolskimi udał się wraz z nim po koronę węgierską⁴³⁸. Tu wystąpił jako świadek na dwóch dokumentach Władysława Jagiellończyka wystawionych w Budzie 15 czerwca i 9 lipca 1440 r.⁴³⁹ Piotr z Oporowa przebywał u boku

⁴³¹ *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 44, s. 40; T. Nowak, *Kutno i Łąkoszyn...*, s. 137–139. Urząd chorążego łęczyckiego objął po śmierci Piotra z Kotkowa (zm. 1433). Ostatnie wystąpienie Oporowskiego z tytułem chorążego – 3 lutego 1450 r. Następca – Piotr z Poddebic występuje od 7 lipca 1450 r.

⁴³² A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy...*, s. 42.

⁴³³ KDP, t. I, Warszawa 1847, nr 176; *Akta unii...*, nr 60; A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy...*, s. 42.

⁴³⁴ A. Gąsiorowski, *Polscy gwaranci traktatów z Krzyżakami w XIV–XV wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 1971, nr 2–3, s. 254–255.

⁴³⁵ *Volumina legum*, t. I, s. 51–58; A. Gąsiorowski, *Polscy gwaranci...*, s. 253.

⁴³⁶ KDW, t. V, nr 625; *Regesty dokumentów...*, nr 84.

⁴³⁷ J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 140; K. Olejnik, *dz. cyt.*, s. 66–74.

⁴³⁸ K. Olejnik, *dz. cyt.*, s. 121–132.

⁴³⁹ *Sprawozdanie z poszukiwań na Węgrzech z ramienia Akademii Umiejętności przez W. Barana, J. Dąbrowskiego, J. Łosia, J. Ptaśnika i S. Zachorowskiego*, Kraków 1919, nr 90; ZDM, cz. 2, Wrocław 1963, nr 563; *Regesty dokumentów...*, nr 299, 305. W pierwszym z dokumentów Oporowski gwarantował glejt dla Władysława de Gara, bana Maczwy, zaś w drugim wystąpił jako świadek przy akcie lokacji wsi Czarny Potok przez Jana Długosza z Grabowej.

króla na Węgrzech o wiele krócej, niż przypuszczał J. Bieniak, bo pojawił się w źródłach polskich już 22 lutego 1441 r. (u boku brata w Oporowie) a następnie 8 stycznia, 1 i 22 października 1443 r. (na sądzie w Łęczycy)⁴⁴⁰. Nie można jednak wykluczyć ewentualności jego kilkakrotnych podróży na Węgry.

Po tragicznej śmierci Władysława III na polach Warny, Piotr Oporowski nie tylko utrzymał, ale nawet wzmocnił swą pozycję polityczną. 23 kwietnia 1445 r. zjazd sieradzki wysłał go wraz z trzema innymi rycerzami (Piotrem Chrzastowskim, Piotrem Szamotulskim i Mikołajem Czarnockim) na Litwę, do wielkiego księcia Kazimierza Jagiellończyka, z zaproszeniem na sierpniowy zjazd do Piotrkowa, z obietnicą powierzenia mu rządów w Polsce (na razie tymczasowo, w oczekiwaniu na dalsze wieści o losach brata)⁴⁴¹. Sam fakt wyboru na posła świadczy o dobrej opinii, jaką cieszył się chorąży łączycki u szlachty oraz panów koronnych, choć trzeba przyznać, że misja ta, złożona z młodych rycerzy, prezentowała się mało poważnie i nie miała szans powodzenia. Prawdopodobnie biskup krakowski Zbigniew Oleśnicki celowo wysłał w poselstwie czterech młodych szlachciców nie piastujących jeszcze wysokich urzędów, aby zasugerować pretendentowi, że może przybyć do Polski tylko na jego zaproszenie⁴⁴². W 1447 r. Piotr z Oporowa jako chorąży łączycki brał udział w wiecu sądowym obradującym w Łęczycy⁴⁴³.

Kiedy w 1447 r. młodszy syn Jagiełły rozpoczął w końcu rządy w Polsce, dla Piotra z Oporowa rozpoczął się okres szybkiej kariery. Nowy król jedną sobie stronników, przygotowując się do wojny z Krzyżakami o Pomorze. Zaradny finansowo Piotr, mający wsparcie w bracie – infulacie, już u progu panowania – w 1447 r. służył nowemu królowi pożyczką wysokości 500 florenów⁴⁴⁴ dosłownie wkupując się w jego łaski.

Przed 6 stycznia 1448 r. otrzymał od króla ważny politycznie i prestiżowo oraz dochodowy urząd starosty łączyckiego, który sprawował przez 3 lub 4 lata⁴⁴⁵. Oznaczało to kumulację urzędu ziemskiego i starościńskiego⁴⁴⁶.

⁴⁴⁰ KZŁ, ks. 11, k. 542, 567, 596; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 219.

⁴⁴¹ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, Kraków 2003, s. 378; M. Bogucka, *Kazimierz Jagiellończyk...*, s. 62.

⁴⁴² B. Czwojdrak, *Zofia Holszańska...*, s. 54.

⁴⁴³ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 19.

⁴⁴⁴ MRPS, cz. I, Warszawa 1905, nr 10.

⁴⁴⁵ *Urzędnicy łączyccy...*, nr 412, s. 88. Ostatnie wystąpienie Piotra z tym tytułem – 23 lutego 1451 r., pierwsze wystąpienie następcy – Michała Lasockiego – 18 kwiecień 1452 r.

⁴⁴⁶ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 20; A. Szymczakowa, *Urzędnicy łączyccy...*, s. 53.

Piotr stawał się więc stopniowo przywódcą królewskiego obozu politycznego w ziemi łęczyckiej.

W 1450 r. znacznie awansował w łęczyckiej hierarchii ziemskiej, zostając podkomorzym ziemskim⁴⁴⁷. Pierwsze jego wystąpienie z tym tytułem w sądzie łęczyckim miało miejsce 18 czerwca 1450 r.⁴⁴⁸ Ten ważny urząd pełnił Piotr przez ponad 3 lata – co najmniej do 5 lipca 1453 r.⁴⁴⁹ W czerwcu tegoż roku wziął on udział w obradach sejmu w Piotrkowie i wystąpił jako świadek potwierdzenia przez króla przywilejów ziemskich oraz praw majątkowych królowej – wdowy Zofii⁴⁵⁰.

We wrześniu 1453 r. Piotr, jeszcze jako podkomorzy łęczycki, wziął udział wraz z kilkoma innymi Wielkopolanami – Łukaszem Górką, wojewodą poznańskim, Piotrem Szamotulskim, kasztelanem poznańskim oraz Janem Czarnkowskim, podkomorzym poznańskim, w obradach małopolskiego sejmiku generalnego w Korczynie, tłumacząc uczestnikom sejmiku dokonujący się właśnie zwrot w polityce zagranicznej Polski i rozpoczęcie rozmów ze Związkiem Pruskim⁴⁵¹.

W lutym 1454 r. król Kazimierz dokonał roszady na urządach wojewodów sieradzkiego i łęczyckiego. Po śmierci wojewody sieradzkiego Wawrzyńca Zaręby z Kalinowej (23 lutego) na jego urząd przesunął dotychczasowego wojewodę łęczyckiego – Wojciecha Malskiego herbu Nałęcz. Zdaniem J. Bieniaka, cała ta operacja miała utorować drogę do palacji łęczyckiej Oporowskiemu⁴⁵². Dla Malskiego był to również awans, ponieważ ziemia sieradzka w hierarchii ziem wyprzedzała łęczycką a Malski miał włości pod Sieradzem⁴⁵³. Piotr z Oporowa stał się odtąd aż do śmierci przywódcą szlachty łęczyckiej i zarazem głównym stronnikiem królewskim w tej ziemi. Z tytułem wojewody łęczyckiego wielokrotnie zasiadał w gronie dostojników podczas sądów wiecowych obradujących w Łęczycy⁴⁵⁴.

⁴⁴⁷ *Urządnicy łęczyccy...*, nr 212, s. 61. Poprzednik – Stanisław z Dobrzelina – 20 marca 1450 r. Następca – Michał Lasocki – 6 marca 1454 r.

⁴⁴⁸ KZŁ, ks. 12, k. 244.

⁴⁴⁹ KZO, ks. 2a, k. 657v; A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 21.

⁴⁵⁰ *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. 2, wyd. A. Lewicki, Kraków 1891, nr 52–53.

⁴⁵¹ J. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 57.

⁴⁵² J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 140; *Urządnicy łęczyccy*, nr A 372, s. 83, B 228, s. 129.

⁴⁵³ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 345.

⁴⁵⁴ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 24, 25, 27, 28, 29, 37.

Ponowna zmiana orientacji w polityce zagranicznej Polski Jagiellonów na krzyżacką (pruską) u progu wojny trzynastoletniej, dała znowu Wielkopolanom oraz Kujawianom szansę na zasłużenie się królowi i awanse urzędnicze oraz starostwa. W akcję tę zaangażowali się aktywnie zwłaszcza przedstawiciele rodzin Górków, Szarlejskich i Oporowskich⁴⁵⁵. Pierwsze wystąpienie Piotra z Oporowa w roli wojewody łączyckiego zbiegło się w czasie z wizytą przedstawicieli zbuntowanego przeciw Krzyżakom Związku Pruskiego na krakowskim dworze. Oporowski został przez króla wyznaczony do komisji, która miała przygotować warunki inkorporacji Prus do Polski. Był jednym z najważniejszych promotorów Związku Pruskiego i idei odzyskania Pomorza w tym okresie⁴⁵⁶. Jego nazwisko widzimy więc na dokumencie inkorporacyjnym króla Kazimierza z 9 marca 1454 r.⁴⁵⁷ Trzy dni później Oporowski wraz z innymi Wielkopolanami wystawili akt poręki dla królowej matki Zofii w związku ze zmianą jej oprawy dokonanej w nowej sytuacji politycznej⁴⁵⁸. Na początku maja Oporowski uczestniczył w zjeździe w Łęczycy, gdzie zapadały pierwsze decyzje wojenne⁴⁵⁹.

Następnie towarzyszył królowi w, początkowo zwycięskim, marszu w głąb Państwa Zakonnego. W dniu 24 czerwca przywiesił (zachowaną) pieczęć ze swym herbem do dokumentu królewskiego wystawionego w Toruniu, w którym król obiecywał nie oddawać miejscowych zamków w obce ręce⁴⁶⁰. Można przypuszczać, że wziął udział w krwawej, przegranej bitwie pod Chojnicami, stoczonej 18 września 1454 r., choć nie odegrał znaczącej roli wśród dowódców pospolitego ruszenia. Następnie wziął udział w naradach wojennych odbywanych po tej klęsce w Brześciu Kujawskim, występując w gronie kilkunastu najaktywniejszych w tym czasie doradców królewskich, czego dowodzi wymienienie jego imienia wśród świadków kilku dokumentów wystawionych w Brześciu we wrześniu i październiku 1454 r.⁴⁶¹ oraz udział w roli arbitra w toczonych tam

⁴⁵⁵ M. Biskup, G. Labuda, *Dzieje Zakonu...*, s. 402; M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem...*, s. 207; tenże, *Dyplomacja polska czasów Kazimierza Jagiellończyka*, cz. 1: *W kręgu wielkiego konfliktu zbrojnego z Zakonem Krzyżackim (1447–1466)*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *dz. cyt.*, s. 218.

⁴⁵⁶ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza...*, s. 282, 299.

⁴⁵⁷ *Volumina legum*, t. I, s. 78–83.

⁴⁵⁸ KDP, t. II, cz. 2, nr 594.

⁴⁵⁹ J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 140.

⁴⁶⁰ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, s. 202; *Volumina legum*, t. I, s. 83–84.

⁴⁶¹ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 99.

sporach majątkowych⁴⁶² We wrześniu 1455 r. Piotr przywiesił swą pieczęć do dyplomu poręczającego arcybiskupowi gnieźnieńskiemu zwrot funduszy pożyczonych na potrzeby wojny⁴⁶³.

Piotr, wraz z innymi bliskimi doradcami i współpracownikami króla w realizacji polityki pruskiej, wziął udział w poselstwie do elektora brandenburskiego Fryderyka II⁴⁶⁴. W dniach 22–26 września 1455 r. uczestniczył w nieudanych rokowaniach pokojowych, prowadzonych za pośrednictwem wspomnianego margrabiego w Pieniążkowie (pomiędzy Nowem a Gniemem). W rokowaniach tych brali udział przedstawiciele Stanów Pruskich na czele z Konradem Theudenkusem. Wraz z innymi przedstawicielami króla Kazimierza, przedstawił koncepcję dziedzicznych praw króla do Prus, odrzucił z oburzeniem krzyżacką propozycję pieniężnego odszkodowania za rezygnację z Prus i opuścił obrady, nie uzyskując bezterminowego rozejmu⁴⁶⁵. W latach 1456–1457 Piotr z Oporowa brał udział w pertraktacjach z krzyżackimi zaciężnymi o wykup zamków. Tym razem rokowania zakończyły się sukcesem i wojsko polskie mogło wkroczyć do Malborka. W grudniu 1457 r. Piotr został, wraz z biskupem kujawskim i wojewodą kaliskim, wysłany przez sejm piotrkowski na małopolski sejmik generalny w Korczynie w celu skłonienia Małopolan do finansowego wsparcia dalszych działań zbrojnych w Prusach⁴⁶⁶. W 1458 r. Oporowski przywiesił swą pieczęć do aktu rozejmu z Krzyżakami w Prabutach⁴⁶⁷. Uczestniczył także w obradach zjazdu nowokorczyńskiego w styczniu 1460 r. oraz w maju 1465 r.⁴⁶⁸

W 1462 r. Piotr czynnie włączył się w inną akcję polityczną Kazimierza Jagiellończyka – inkorporację mazowieckich ziem rawskiej, bełskiej i gostynińskiej po wygaśnięciu na Siemowicie VI i Władysławie II, synach zmarłego zaledwie 7 lat wcześniej Władysława I, tamtejszej młodszej linii

⁴⁶² KGB, ks. 3, k. 85.

⁴⁶³ *Acta capitulorum...*, t. II, nr 69.

⁴⁶⁴ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 85.

⁴⁶⁵ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, s. 239; M. Biskup, *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454–1466*, Warszawa 1967, s. 400–401; J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 357; B. Czwojdrak, *Rogowscy...*, s. 83 – w rozmowach tych uczestniczyli też: biskup włocławski Jan Gruszczyński, wojewoda krakowski Jan Tęczyński i kasztelan sieradzki Jan Hincza z Rogowa.

⁴⁶⁶ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, s. 293.

⁴⁶⁷ M. Biskup, *Trzynastoletnia wojna...*, s. 530–531.

⁴⁶⁸ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 101.

Piastów mazowieckich⁴⁶⁹. Pretendentami do tych księstw mazowieckich byli: krewni zmarłych książąt z linii warszawskiej – Konrad III, Kazimierz III, Bolesław V i Janusz II; Katarzyna, wdowa po Michale Zygmunto wiczu, wnuczka Siemowita IV; Małgorzata, żona Konrada księcia oleśnickiego, jedyna córka Siemowita V; książęta bytomscy i cieszyńscy, wnukowie Siemowita IV. Najsilniejszym rywalem okazał się król Polski Kazimierz Jagiellończyk. Katarzyna podjęła nieudaną próbę zbrojnego zdobycia Rawy. Starosta rawski – Grot z Nowego Miasta opowiedział się za wcieleniem tej ziemi do Korony Polskiej, uzyskując w tej sprawie poparcie miejscowej szlachty. Król Kazimierz wydał przywilej inkorporacyjny, zgodnie z ogłoszoną m.in. przez Jana Długosza tezą, że tylko król Polski może dysponować ziemiami Mazowsza. Następnie, opierając się na ekspertyzie trzech prawników – Jana z Dąbrówki, Mikołaja z Kalisza i Jakuba z Szadka, król powołał sąd, który miał rozstrzygnąć tę sprawę. Przewodniczył mu wojewoda kaliski Stanisław z Ostroroga herbu Nałęcz. Sąd ten przysądził oczywiście ziemie rawską i gostynińską Polsce⁴⁷⁰.

Widzimy Piotra z Oporowa wśród uczestników inkorporacyjnego zjazdu w Łowiczu i w składzie pięcioosobowego poselstwa wysłanego 21 marca 1462 r. z Łowicza do Płocka z żądaniem poddania się miasta. Poselstwo to zażądało ponadto uznania przez szlachtę mazowiecką władzy królewskiej Kazimierza Jagiellończyka, udowadniając dokumentami prawa króla do zachodniego Mazowsza. Po rokowaniach zgodzono się ostatecznie załatwić sprawę na zjeździe obu stron zwołanym na 2 maja do Łęczycy⁴⁷¹. Ostatecznie spór o te księstwa między królem Polski a Piastami mazowieckimi rozstrzygnął dopiero wspomniany sąd rozjemczy zorganizowany przez króla i jego doradców, obradujący w Piotrkowie w połowie listopada. Rola Oporowskiego była tu drugoplanowa – wraz z innymi członkami rady królewskiej zasiadł w gronie ławników. Piotr z Oporowa wystąpił wśród świadków dokumentu inkorporacji ziemi gostynińskiej do Królestwa Polskiego z 20 grudnia 1462 r.

⁴⁶⁹ A. Swieżawski, *Spór o sukcesję mazowiecką 1462–1468*, [w:] tegoż, *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór pism*, Częstochowa 1997, s. 73–86; tenże, *Wcielenie ziemi rawskiej, gostynińskiej i sochaczewskiej do Korony (1462)*, [w:] tegoż, *Mazowsze i Ruś...*, s. 7–16; P. Węcowski, *Mazowsze...*, s. 50–51.

⁴⁷⁰ *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, pod red. A. Gieysztor i H. Samsonowicza, Warszawa 1994, s. 226–227.

⁴⁷¹ A. Swieżawski, *Wcielenie ziemi rawskiej...*, s. 13; P. Węcowski, *Mazowsze...*, s. 52, 263. Poza Oporowskim w skład poselstwa wchodził: Jan Gruszczyński, biskup włocławski i kanclerz Królestwa, Andrzej z Bnina, biskup poznański, Łukasz z Górki, wojewoda poznański oraz Jan z Tarnowa, kasztelan sądecki.

Zapewne na zaangażowanie się Oporowskich w tę akcję polityczną pewien wpływ miało bezpośrednie sąsiedztwo ich łączyckich dóbr rodowych z inkorporowaną częścią Mazowsza oraz powinowactwo z Kucieńskimi herbu Ogon, którzy okazali się jednymi z najważniejszych stronników króla polskiego w tej części Mazowsza oraz orędownikami wcielenia ziemi rawskiej do Korony⁴⁷².

Wojewoda łączycki aż do samej śmierci aktywnie uczestniczył w ostatniej fazie wojny trzynastoletniej – przewlekłych rokowaniach pokojowych z Zakonem Krzyżackim. Zalicza się go do grona najaktywniejszych polskich dyplomatów – uczestników tych rokowań⁴⁷³. W styczniu 1462 r. oraz w maju 1464 r. zasiadał w składzie królewskiego sądu dworskiego w Krakowie.

Piotr z Oporowa był jednym z dostojników koronnych, którzy jako sędziowie pełnomocni wydali wyrok skazujący miasto Kraków na zapłacenie wadium w związku zabójstwem Andrzeja Tęczyńskiego⁴⁷⁴. W 1462 r. na sejmie w Piotrkowie był świadkiem dokumentu potwierdzającego dawne nadania Odrowążów dla klasztoru cystersów w Mogile⁴⁷⁵.

W maju 1463 r. brał udział w rozmowach pokojowych zorganizowanych w Brześciu Kujawskim, reprezentując stanowisko strony polskiej wobec legata papieskiego⁴⁷⁶. W następnym roku Piotr uczestniczył w kolejnych rokowaniach prowadzonych w Toruniu za pośrednictwem mieszczan Lubeki⁴⁷⁷. W maju 1465 r. Oporowski wraz z trzema innymi pełnomocnikami szerokiej Wielkopolski i Małopolanami uchwalili w Korczynie ostatni już podatek na potrzeby wojenne⁴⁷⁸.

12 października tegoż roku Piotr był, wraz ze swym synem Mikołajem, kasztelanem kruszwickim, świadkiem dokumentu króla Kazimierza Jagiellończyka wystawionego w Kaliszu, w którym małżonkowie Małgorzata oraz Konrad IX Czarny, książę oleśnicki, zrzekli się na rzecz króla polskiego

⁴⁷² A. Swieżawski, *Spór o sukcesję...*, s. 80; T. Nowak, *Kutno i Łąkoszyn...*, s. 139–140; P. Węcowski, *Mazowsze...*, s. 50, 321; K. Pacuski, *dz. cyt.*, s. 164, 166.

⁴⁷³ M. Biskup, K. Górski, *Czasy Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492)*, [w:] *Historia dyplomacji...*, s. 468.

⁴⁷⁴ SPPP, t. II, nr 3752, s. 663; KDMK, t. I, Kraków 1879, nr 172.

⁴⁷⁵ *Diplomata monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam*, wyd. E. Janota, F. Piekosiński, Kraków 1865, nr 140.

⁴⁷⁶ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 2, Kraków 2005, s. 61.

⁴⁷⁷ Tamże, s. 84; B. Czwojdrak, *Rogowscy...*, s. 92.

⁴⁷⁸ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 2, s. 108.

swoich praw do sukcesji mazowieckiej po Siemowicie VI i Władysławie II, zobowiązali się nie pretendować do spadku po matce, także Małgorzacie, wdowie po Siemowicie V oraz zrzec się pretensji do ziemi sochaczewskiej na wypadek śmierci panującej tam księżnej Anny. Król Kazimierz zapłacił za tę rezygnację 20 tysięcy florenów (płatnych w 6 rocznych ratach). Rokowania w tej sprawie były długie i trudne, kilkakrotnie groziło im zerwanie⁴⁷⁹. Udział w nich Piotra to kontynuacja jego dotychczasowej roli w realizacji planów króla polskiego wobec Mazowsza.

22 marca 1466 r. Piotr z Oporowa wystąpił na sejmie piotrkowskim jako świadek królewskiego transumptu przywileju Władysława Jagiełły dla paulinów jasnogórskich⁴⁸⁰. We wrześniu 1466 r. znalazł się w orszaku królewskim wjeżdżającym do Torunia na ostateczne rozmowy pokojowe⁴⁸¹. Piotr poręczył swą pieczęcią wstępny dokument polski traktatu toruńskiego, przyznającego Polsce dostęp do Bałtyku, który został wręczony Krzyżakom 19 października 1466 r.⁴⁸² Ten akt, symbolizujący sukces wieloletnich starań nie tylko Jagiellonów, ale i ich pomocników – Oporowskich, był ostatnim politycznym czynem Piotra. Zapewne nagle zapadł on na zdrowiu. Dlatego nie mógł już wziąć udziału w przypieczętowaniu ostatecznego dokumentu pokoju toruńskiego, co miało miejsce w maju 1467 r. na sejmie walnym piotrkowskim, w obecności wielkiego mistrza Krzyżaków Henryka Reuss von Plauen⁴⁸³. W latach wojny trzynastoletniej z Zakonem Krzyżackim Piotr z Oporowa był aż 97 razy świadkiem różnych dokumentów królewskich Kazimierza Jagiellończyka, co daje mu wysoką, szóstą pozycję w gronie królewskich doradców w tym okresie⁴⁸⁴. W tym samym okresie Oporowski aż 5 razy brał udział w różnych rokowaniach dyplomatycznych z Zakonem Krzyżackim i jego zaciężnymi, co daje mu bardzo wysoką, czwartą pozycję w gronie królewskich negocjatorów⁴⁸⁵.

Po raz ostatni Piotr z Oporowa został odnotowany w księgach grodzkich łęczyckich jako żyjący 16 i 30 kwietnia 1467 r.⁴⁸⁶ Jego następcą na urządzie

⁴⁷⁹ KDP, t. IV, Warszawa 1887, nr 60, s. 118; A. Swieżawski, *Spór o sukcesję...*, s. 82–83.

⁴⁸⁰ ZDPauli, t. 2, nr 7, s. 97.

⁴⁸¹ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 2, s. 152; M. Grzegorz, *dz. cyt.*, s. 221.

⁴⁸² A. Gąsiorowski, *Polscy gwaranci...*, s. 259, nr 15.

⁴⁸³ M. Grzegorz, *dz. cyt.*, s. 113, 211, 213 – w głównym dokumencie pokoju toruńskiego wymieniono jego imię, lecz brak śladu przywieszenia pieczęci.

⁴⁸⁴ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 86.

⁴⁸⁵ M. Biskup, *Dyplomacja polska czasów...*, s. 218.

⁴⁸⁶ KGL, ks. 2, k. 7, 24–24v.

wojewody łęczyckiego – Mikołaj z Kutna, został wymieniony po raz pierwszy z tym tytułem 20 i 22 maja 1467 r.⁴⁸⁷ Wojciech Fałkowski sądził, że Oporowski jeszcze wtedy żył, a Mikołaj z Kutna uzyskał jedynie królewską ekspektatywę na ten urząd po spodziewanej rychłej śmierci Piotra⁴⁸⁸. W rzeczywistości było inaczej. 23 maja 1467 r. wymieniono go już jako zmarłego w sprawie długu Mikołaja z Miłonic⁴⁸⁹. Datę śmierci Piotra z Oporowa precyzyjnie ustaliła Alicja Szymczakowa na 2 maja 1467 r., uznając ostatecznie prawdziwość daty dziennej z księgi zmarłych klasztoru norbertanek w Strzelnie, kompilacji z XVII w., notującej pod 2 maja śmierć urodzonego Piotra Oporowskiego⁴⁹⁰. Zapiska w nekrologu strzelnieńskim może dowodzić pewnych związków łączących łęczycką rodzinę Oporowskich z tym klaszturem żeńskim na Kujawach o lokalnym raczej zasięgu wpływów. Być może w klasztorze tym przebywała wtedy jakaś nie znana córka Piotra. W kolejnym pokoleniu trafiła tam wnuczka Piotra, Helena Oporowska (córka Jana)⁴⁹¹. Tylko śmierć mogła usprawiedliwić nieobecność Piotra z Oporowa na sejmie w trakcie ratyfikacji pokoju toruńskiego. Autorka przypuszcza, że wojewoda Piotr, aktywny niemal do ostatnich chwil życia, mógł paść ofiarą grasującej wówczas zarazy. Wiadomość o jego śmierci dotarła do Piotrkowa już po sporządzeniu czystopisu pokoju toruńskiego, dlatego figuruje wśród jego gwarantów, nie zdążył już jednak przywiesić swej pieczęci pod tym traktatem⁴⁹².

Piotr z Oporowa został pochowany w ufundowanym przez siebie klasztorze paulinów w rodzinnym Oporowie, obok rodziców i braci. Zachowała się tu jego płyta nagrobna z piaskowca albo gruboziarnistego marmuru z niemal całkowicie do dziś zatartą postacią spoczywającego rycerza, mocno uszkodzoną inskrypcją i datą jej sporządzenia – 1468 r.⁴⁹³

⁴⁸⁷ *Urządnicy łęczyccy...*, nr 373, s. 83.

⁴⁸⁸ W. Fałkowski, *Elita władzy...*, s. 139.

⁴⁸⁹ KZŁ, ks. 2, k. 381–381v.

⁴⁹⁰ *Liber mortuorum monasterii Strzelnensis ordinis Praemonstratensis*, wyd. W. Kętrzyński, MPH, t. V, Lwów 1888, s. 736.

⁴⁹¹ K. Jasiński, *Nekrolog klasztoru norbertanek w Strzelnie. Uwagi krytyczno-erudycyjne*, [w:] tegoż, *Prace wybrane z nauk pomocniczych historii*, Toruń 1996, s. 7–44; D. Karczewski, *Dzieje klasztoru norbertanek w Strzelnie do początku XVI wieku*, Inowrocław 2001, s. 255–258.

⁴⁹² A. Szymczakowa, *W sprawie daty śmierci...*, s. 140.

⁴⁹³ P. Mrozowski, *dz. cyt.*, s. 213; J. Szymczak, *dz. cyt.*, s. 148–150.

* * *

Także jeśli chodzi o działalność majątkową, Piotr był wielkim kontynuatorem ojca – wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa. Tuż po śmierci Mikołaja – 25 lipca 1425 r. jego synowie dokonali podziału majątku. Na mocy decyzji specjalnej komisji królewskiej Piotrowi, który był najmłodszym z rodzeństwa, przypadły po ojcu cztery wsie – Bratoszewice, Wysoki, Orzełki i Tomczyce. Po śmierci matki wszyscy bracia mieli uzyskać równe działy w Oporowie. Dział Piotra był więc znaczniejszy, niż pozostałych braci, mimo że był najmłodszym z rodzeństwa. Dla wyrównania tej różnicy miał on przekazać pozostałym braciom rekompensatę pieniężną – każdemu po 50 grzywien półgroszków⁴⁹⁴. Na 6 równych działów podzielono w 1428 r., po śmierci wdowy Krystyny, miasteczko Oporów, starą wieś oporowską i pola dworskie. Jeden z tych działów otrzymał najmłodszy z rodzeństwa Piotr.

Jak widać, Piotr od początku uzyskał silną pozycję majątkową. W jego ręku znalazł się cały, dobrze zagospodarowany, zwarty klucz majątkowy dóbr oporowskich w powiecie brzezińskim, parafii bratoszewickiej – wsie Bratoszewice, Orzełki i Wysoki⁴⁹⁵. Piotr pisał się odtąd często z Bratoszewic. Były to dobra dochodowe, choć znacznie oddalone od Oporowa i pozostałych majątności rodziny. Pewnie dlatego Piotr niezbyt o nie dbał. Już w 1426 r. zastawił 15 łąnów osiadłych w Orzełkach i Wysokach za sumę 76 grzywien swemu starszemu bratu – Stefanowi z Chodowa⁴⁹⁶.

Poza kluczem bratoszewickim uzyskał Piotr po ojcu wieś Tomczyce. Była to jedna z wsi nabytych przez Mikołaja z Oporowa w 1417 r. za znaczną sumę 700 grzywien groszy szerokich. Znajdowała się ona w powiecie orłowskim, parafii Plecka Dąbrowa, a więc znacznie bliżej dóbr oporowskich⁴⁹⁷. W 1428 r. przedmiotem zastawu w Tomczycach było: 16 łąnów pól osiadłych, 3 łąny opustoszałe, dwór, folwark i ogród dworski, co świadczy o znacznej wartości tej wsi⁴⁹⁸. Ogółem majątek ziemski odziedziczony przez Piotra po ojcu, bez działu w Oporowie, można oszacować na 2600 grzywien srebra. Udało mu się go z czasem zwielokrotnić. Wartość samego Oporowa, który Piotr

⁴⁹⁴ KZŁ, ks. 8, k. 50–50v; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 339–340.

⁴⁹⁵ Tamże, s. 399–400.

⁴⁹⁶ KZŁ, ks. 8, k. 148.

⁴⁹⁷ KZŁ, ks. 6, k. 210v; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 365.

⁴⁹⁸ KZŁ, ks. 9, k. 36v; T. Nowak, *Własność ziemska...*, s. 365.

z czasem przejął od braci w całości, jeszcze przed budową zamku szacuje się na 3000 grzywien⁴⁹⁹.

W 1442 r. jako właściciel Tomczyc prowadził on spór sąsiedzki z Piotrem z Ostoi, który wygrał⁵⁰⁰. W 1444 r. starosta łęczycki Mikołaj Kobyłecki ustanowił wadium wysokości 100 grzywien w sprawie między Piotrem z Oporowa, chorążym łęczyckim, a Piotrem ze Strykowa, kasztelanem inowłodzkim. W 1445 r. Piotr płacił sądowi karę „siedemdziesiąt” w sporze ze Strykowskim⁵⁰¹. W 1453 r. rozgraniczał dobra z Andrzejem z Konar od strony wsi Krzyżanów i Konary⁵⁰².

Między 1431 a 1450 r. Piotr wszedł w posiadanie znacznych dóbr w ziemi dobrzyńskiej z ośrodkiem w Szpetalu, obejmujących: Szpetal Górny i Dolny, Kulino i połowę Zadusznic z jeziorem Kuczyno. Najprawdopodobniej kupił te dobra od Jana z Orchowa, syna Jana zwanego Kosisko z rodu Leszczyków, chorążego dobrzyńskiego, który przeniósł się do dóbr macierzystych w Wielkopolsce⁵⁰³

Piotr, pnąc się coraz wyżej po szczeblach kariery urzędniczej i uzyskując w nagrodę za wierną służbę od króla kolejne królewszczyny, mógł w dwojaki sposób rozwiązać swe sprawy majątkowe w Łęczyckiem. Możliwym wariantem byłoby rozbudowywanie wokół Bratoszewic nowego kompleksu majątkowego w powiecie brzezińskim i stopniowa rezygnacja z ostatnich włości wokół Oporowa. Piotr zdecydował się jednak na inne rozwiązanie. Postanowił stopniowo przejmować od braci i bratanków ich działy w ojcowiznie kosztem oddalonych dóbr brzezińskich i nowych nabytków. Nie znamy wszystkich szczegółów tej akcji, niektóre etapy da się jednak odtworzyć. 6 stycznia 1450 r. Piotr wykupił od brata Bogusława ze Służewa za sumę 2000 grzywien półgroszków jego dział we wsi i mieście Oporowie wraz z częścią dworu i pół dworskich oraz pobliskie wsie Dobrzewy i Jaworzynę w kłuczu oporowskim⁵⁰⁴. Z drugim bratem – Stefanem z Chodowa, wtedy kasztelanem brzezińskim, równocześnie przeprowadził Piotr korzystną zamianę. W zamian za Nową Wieś (Włodzisław) koło Chodowa w powiecie łęczyckim i dopłatę w sumie 200 grzywien pozbył się bardzo odległych dóbr szpetal-

⁴⁹⁹ Tamże, s. 563.

⁵⁰⁰ KZO, ks. 2a, k. 444v.

⁵⁰¹ KZŁ, ks. 11, k. 703, 713v.

⁵⁰² KZO, ks.2a, k. 657v.

⁵⁰³ J. Bieniak, *Elita ziemi...*, s. 49.

⁵⁰⁴ KZŁ, ks. 12, k. 215.

skich w ziemi dobrzyńskiej (Szpetal Górny i Dolny, Kulino i połowa Zadusznik z jeziorem Kuczyno)⁵⁰⁵. Ten sam Włodzisław zamienił Piotr 2 lata później z kolejnym bratem – Mikołajem z Miłonic na jego dział w Oporowie i pobliską wieś Jastrzębią, dopłacając 60 grzywien. Piotr dopłacił Milońskiemu 600 grzywien rekompensaty za dobra spodziewane po śmierci arcybiskupa Władysława z Oporowa⁵⁰⁶. Około połowy XV w. Piotr z Oporowa zamienił dobra bratoszewickie z Janem z Goślubia lub jego synami i spadkobiercami, na ich posiadłości w kluczu oporowskim⁵⁰⁷. Część tej transakcji stanowiła sprawa z 6 stycznia 1450 r., kiedy synowie Jana – Stanisław i Jan z Goślubia scedowali na rzecz Piotra połowę wsi Krzyżanów w powiecie orłowskim. Stanisław pod wadium wysokości 200 grzywien poręczył za brata, że dokona sądowej rezygnacji praw do tej wsi⁵⁰⁸. W 1452 r. Bogusław z Oporowa, wojewoda inowrocławski, potwierdzał spłatę przez Piotra sumy 1000 grzywien, co stanowiło zapewne dopełnienie zamiany sprzed dwóch lat⁵⁰⁹.

To z pewnością jeszcze nie wszystkie transakcje Piotra idące w kierunku zjednoczenia w swym ręku głównego zrębu dóbr rodowych. W dokumencie fundacyjnym paulinów oporowskich z 7 marca 1453 r. Piotr wystąpił jako jedyny patron miejscowego kościoła parafialnego⁵¹⁰. Z wcześniejszych dokumentów wiemy, że prawo patronatu zostało po śmierci wojewody Mikołaja powiązane z wszystkimi 5 działami majątkowymi w miasteczku. Byłby to więc dowód na skupienie przez Piotra wszystkich działów w Oporowie przed tą datą. O celach i specyfice tej rodowej fundacji klasztornej wspominałem już w biogramie Władysława z Oporowa, więc pozwolę sobie już w tym miejscu do niej nie wracać. Dbałości Piotra Oporowskiego o tę fundację dowodzi także dokument wystawiony 23 kwietnia 1466 r. w Gnieźnie, w którym arcybiskup gnieźnieński i kanclerz Królestwa Polskiego Jan Gruszczyński na prośbę wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa nadał kościołowi parafialnemu w Oporowie dziesięcinę arcybiskupią z wsi Świechów. Świadkiem był m.in. syn Piotra – Andrzej archidiakon gnieźnieński, późniejszy biskup⁵¹¹.

⁵⁰⁵ KZŁ, ks. 12, k. 216–216v; J. Bieniak, *Elita ziemi...*, s. 49.

⁵⁰⁶ KZŁ, ks. 13, k. 27.

⁵⁰⁷ J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 140

⁵⁰⁸ KZŁ, ks. 12, k. 221; A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia...*, s. 34.

⁵⁰⁹ KZŁ, ks. 13, k. 26v.

⁵¹⁰ ZDPauli, z. 1, nr 140, s. 283.

⁵¹¹ Tamże, t. 2, nr 11, s. 104–106.

Z relacji Jana Długosza wiemy, że w chwili śmierci arcybiskupa Władysława z Oporowa, 11 marca 1453 r. w rodzinnym zamku towarzyszyli mu bracia, którzy – powołując się na zaprzysiężoną wolę nieboszczyka – odmówili przedstawicielom kapituły gnieźnieńskiej wydania jego ciała i postanowili pochować go w kościele w Oporowie⁵¹². Przy łożu śmierci brata – arcybiskupa obecny był Piotr, którego Władysław wyróżniał spośród wszystkich braci. Jemu też postanowił przekazać wszystkie swe pieniądze i klejnoty⁵¹³. Zapewne równocześnie wszedł Piotr w posiadanie wszystkich rodowych posiadłości Władysława, w tym zwłaszcza wzniesionego przezeń zamku w Oporowie. Znamy zapiskę z 1452 r., w której bracia Piotra – Bogusław i Mikołaj zobowiązali się zrezygnować na jego rzecz z działów w Oporowie, jakie miały by im przypaść po spodziewanej śmierci prymasa Władysława Oporowskiego⁵¹⁴. Zapis brata ugruntował ostatecznie pozycję Piotra i jego potomków jako jedynych spadkobierców nazwiska Oporowskich.

Jak już wspominałem, brat Piotra – Mikołaj z Miłonic i jego bratanek – Stanisław z Bratoszewic wystąpili z pretensjami o działą rodzinne w Oporowie. Spór rozstrzygnął sąd polubowny złożony z wyznaczonych przez króla arbitrów: arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Gruszczyńskiego, wojewody poznańskiego Łukasza Górki, wojewody rawskiego Mikołaja z Kutna, kasztelana brzeskiego Andrzeja z Kretkowa, sędziego łęczyckiego Floriana z Gaju i podsędka łęczyckiego Pawła z Drzewc, który przyznał cały Oporów Piotrowi, nakazując mu jednak zapłacenie krewnym 400 grzywien tytułem wykupnego⁵¹⁵.

W 1464 r. Piotr uzyskał od Stanisława z Krzyżanowa połowę wsi Krzyżanów w zamian za folwark zwany Lubianka w Świechowie i 400 grzywien półgroszków dopłaty⁵¹⁶. 19 czerwca 1466 r. za sumę 60 grzywien Piotr kupił dział w Krzyżanówku w powiecie orłowskim⁵¹⁷. Te ostatnie transakcje dotyczyły wsi, gdzie dziedziczyła szlachta z miejscowej gałęzi rodzinnej łęczyckich Sulimów. Skupowanie tu działów przez Piotra mogło wynikać z wykorzystania prawa pierwokupu i bazować na starym dziale rodzinnym Oporowskich w tej

⁵¹² J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 1, s. 153.

⁵¹³ Tenże, *Catalogus episcoporum Wladislaviensium, Opera Omnia*, wyd. A. Przezdziecki, t. I, Kraków 1887, s. 538; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 222.

⁵¹⁴ KZŁ, ks. 13, k. 26v – 27.

⁵¹⁵ KGŁ, ks. 2, k. 1v–2; A. Szymczakowa, *Stanisław z Goślubia...*, s. 34.

⁵¹⁶ KGŁ, ks. 6, k. 311; KZŁ, ks. 2, k. 116.

⁵¹⁷ KZO, ks. 2a, k. 710v.

wsi, pochodzącym jeszcze z początków XIV w. Sprzedającą była Anna, córka zmarłego Piotra z Krzyżanówka, a asystowali jej stryjowie – Budek z Krzyżanowa i Piotr z Oporówka⁵¹⁸. Tuż przed śmiercią – w 1466 r. wojewoda łęczycki Piotr był jednym z arbitrów w sporze między swymi bratanekami z Chodowa – Marcinem, Mikołajem i Prosperem a Ruprechtem i Grzegorzem piszącymi się z tej samej wsi⁵¹⁹. Sam Piotr, wraz ze swymi synami – Janem i Mikołajem procesował się w kwietniu tegoż roku z sąsiadami – Janem Łąką, plebanem i kanonikiem łęczyckim i jego bratem Dobrogostem z Ciechoślavic⁵²⁰. Jeszcze 30 kwietnia 1467 r. prowadził, za pośrednictwem prokuratora Jana z Sówek, sprawę z Maciejem z Jankowic⁵²¹. Dowodzi to jego dbałości o dobra rodowe w powiecie orłowskim niemal do ostatnich chwil życia, mimo aktywnego zaangażowania w politykę i dyplomację królewską.

Jednocześnie z konsolidacją dóbr rodowych, Piotr z Oporowa powiększał swe dochody dzięki nadaniom królewskim i protekcji brata – infułata oraz różnym operacjom finansowym. Jak już wspominałem w podrozdziale poświęconym biskupowi Władysławowi, jego młodszy brat Piotr około 1437 r. dostał w zarząd biskupi klucz włocławski, który liczył wtedy 15 osad położonych koło Włocławka, w powiecie brzeskim kujawskim oraz 11 miejscowości rozrzuconych w powiatach kowalskim, inowrocławskim i radziejowskim⁵²². Od stycznia 1452 r. Piotr z Oporowa występował w źródłach jako starosta łowicki i zarządca tego, bardzo dochodowego, klucza dóbr arcybiskupich. Klucz ten, oprócz miasta Łowicza, obejmował 21 okolicznych wsi⁵²³.

19 grudnia 1438 r. Piotr z Oporowa pożyczył znaczną sumę 1000 florenów królowi Władysławowi III. Pieniądze te, jak już wspominałem, miały służyć realizacji planów osadzenia na tronie czeskim królewicza Kazimierza. W zamian Piotr uzyskał od króla w zastaw miasto Kowal na Kujawach brzeskich wraz z 6 wsiami (Śmiłowice, Nakonowo, Krukowo, Rakutowo, Wola Nakonowska i Pełczyńska)⁵²⁴. Świadkiem zapisu dla Oporowskiego był woje-

⁵¹⁸ KZŁ, ks. 1, k. 400v – sprzedaż tego działu przez Jana Oporowskiego, syna Piotra.

⁵¹⁹ KZŁ, ks. 2, k. 348.

⁵²⁰ KZŁ, ks. 2, k. 624.

⁵²¹ KGŁ, ks. 2, k. 24–24v.

⁵²² KZŁ, ks. 11, k. 17; Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)...*, s. 308.

⁵²³ Tamże, s. 352; Z. Wilk-Woś, *Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 184, 250.

⁵²⁴ KDP, t. II, cz. 2, nr 580; *Regesty dokumentów...*, nr 91. Zob. T. Nowak, *Zarys dziejów powiatu kowalskiego do końca XVIII w.*, [w:] T. J. Horbacz, L. Kajzer, T. Nowak, L. Wojda, *Siedziby obronno-rezydencjonalne w powiecie kowalskim na Kujawach w XIII–XVIII wieku*, Łódź 1981, s. 30.

woda krakowski Jan z Tęczyna⁵²⁵. Piotr był starostą kowalskim dwukrotnie w latach 1438–1442 i ponownie w latach 1454–1462. W latach 1443–1454 Kowal był zarządzany przez starostę brzeskiego Jana Kretkowskiego, jego syna Andrzeja Kretkowskiego z Chodcza oraz Jakuba z Kobylan⁵²⁶. Mikołaj Szarlejski za zgodą królewską spłacił Oporowskiego, który już 31 sierpnia 1442 r. tytułowany był jedynie wicestarostą kowalskim (zapewne działając w imieniu Szarlejskiego). Po wykupieniu starostwo to włączono na jakiś czas do starostwa brzeskiego, z którym dzieliło losy aż do 1454 r. S. Szybkowski sądził, że w międzyczasie Oporowski musiał ponownie uzyskać od króla Kazimierza Jagiellończyka, w zamian za pożyczkę na potrzeby wojny trzynastoletniej, zapisy na Kowalu. Stąd jego nowe wystąpienia z tytułem starosty kowalskiego⁵²⁷. Dopiero w 1462 r. zgodę na ponowne wykupienie tego starostwa od Oporowskiego (za nieznaną bliżej sumę) uzyskali bracia Brudzewscy herbu Pomian (starosta brzeski Mikołaj, Jarand, Stanisław i Jan), wykup ten wkrótce po tej dacie zrealizowano⁵²⁸.

W 1454 r. Piotr Oporowski występował także krótko w źródłach jako starosta brzeski kujawski. Uzyskał to ważne starostwo po 15 lipca 1454 r. (gdy w księgach grodzich z tytułaturą starościńską występował jeszcze stolnik krakowski Jan z Kobylan), a już w 1455 r. urząd ten objął jego następca – Mikołaj z Brudzewa⁵²⁹. W 1454 r. został poproszony o arbitraż w toczonym przed sądem brzeskim sporze majątkowym między Piotrem z Moszczonowego herbu Nałęcz, kasztelanem dobrzyńskim, a Janem Chebdą Świenickim herbu Pomian⁵³⁰.

⁵²⁵ J. Kurtyka, *dz. cyt.*, s. 314.

⁵²⁶ S. Szybkowski, *Południowokujawskie księgi grodzkie ze Zbiorów AGAD jako źródła do dziejów starostw województwa brzesko-kujawskiego w XV wieku*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 18, 2011, s. 140. Zachowały się zapiski z okresu jego urzędowania w pierwszej księdze grodzkiej kowalskiej, które obejmują lata 1441–1442, brakuje jednak fragmentów wcześniejszych, choć Piotr Oporowski starostwo to otrzymał w charakterze zastawu już w 1438 r.

⁵²⁷ Tamże, s. 143.

⁵²⁸ MRPS, cz. I, nr 620; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. II, Warszawa 1899, s. 152; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 68; Z. Górczak, *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013, s. 65.

⁵²⁹ KGB, ks. 2, k. 412; S. Szybkowski, *Południowokujawskie księgi...*, s. 144–145.

⁵³⁰ KGB, ks. 3, k. 85; A. Szymczakowa, *Nobiles Siradienses...*, s. 172.

W 1447 r. Piotr udzielił pożyczki wysokości 500 florenów Kazimierzowi Jagiellończykowi, w zamian uzyskując zastaw wsi Duninów⁵³¹. Rok później za sumę 700 grzywien otrzymał od kapituły wrocławskiej wieś Lubomin⁵³². W 1451 r. uzyskał część wsi Kościelec, położonej w powiecie kaliskim, od Stanisława z Pleszewa⁵³³. Nie udało mu się za to w 1464 r. zrealizować planu wzięcia w zastaw za 1000 florenów od biskupa kujawskiego Jana Lutka z Brzezia miasta Łodzi wraz z okolicznymi wsiami oraz Niesułkowa. Zamierzenia te udaremnił opór kapituły, która odmówiła podpisu na akcie i zażądała wykupienia tych dóbr w ciągu pół roku⁵³⁴.

W związku z potrzebami finansowymi na wojnę trzynastoletnią, dokumentem z 29 sierpnia 1466 r. król Kazimierz Jagiellończyk, w zamian za sumę 6400 florenów węgierskich i 1435 grzywien polskich, przekazał Piotrowi z Oporowa tytułem sprzedaży na wyderkał zamek i miasto Kruszwicę, miasta Gębice i Skulsk, 10 przyległych wsi oraz cło w Brześciu Kujawskim⁵³⁵. Już sama suma oraz rozmiar nadania świadczą o ogromnej zamożności dziedzica Oporowa. Nie był jednak dość bogaty, aby poradzić sobie w tej sytuacji całkowicie samodzielnie. Z pomocą i tym razem pośpieszyła rodzina, a konkretnie brat – kasztelan brzeziński Mikołaj z Miłonic, który poratował Piotra sumą 400 grzywien. Dług ten spłacali potem po śmierci Piotra w dwóch ratach po 170 i 230 grzywien jego synowie⁵³⁶. Starostwo kruszwickie znajdowało się odtąd aż do około 1572 r. w ręku rodziny Oporowskich, będąc jednym z najważniejszych filarów pozycji majątkowej i prestiżu rodziny Oporowskich w następnych pokoleniach⁵³⁷. Jak dowiadujemy się z dokumentu z 1530 r., jeszcze za czasów Piotra został ufundowany szpital i kościół szpitalny w miasteczku Gębice, wchodzącym w skład starostwa kruszwickiego⁵³⁸.

⁵³¹ MRPS, cz. I, nr 10.

⁵³² *Acta capitulorum...*, t. I, nr 1172.

⁵³³ TDR, Poznań Rezygnacje XV w., cz. 1, nr 195.

⁵³⁴ Tamże, nr 1194; R. Rosin, *Miasto Łódź i wieś podłódzkie od początku XV wieku do schyłku XVI wieku*, [w:] *Łódź. Dzieje miasta*, pod red. R. Rosina, t. 1: *Do 1918 r.*, pod red. B. Baranowskiego i J. Fijałka, Warszawa–Łódź 1980, s. 85.

⁵³⁵ *Acta capitulorum...*, t. II, Kraków 1902, nr 758; J. Bieniak, *Oporowski Piotr...*, s. 141. Były to wsie: Łagiewniki, Łąkamirowice, Chroszyna, Sierakowo, Włostowo, Dzierżazna, Kokoszyce, Złotowo, Sadowo i Skulsk.

⁵³⁶ KZŁ, ks. 2, k. 381–381v.

⁵³⁷ *Urządnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski i W. Stanek, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1990, s. 139.

⁵³⁸ ADW, dokumenty samoistne, nr 3180 – transumpt z 1598 r.

* * *

Żoną wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa została Pietrusza czyli Petronela. 6 stycznia 1450 r. Piotr oprawił jej posag i wiano (po 250 grzywien) na wsiach Dobrzewy i Jaworzyna oraz na młynie pod Oporowem⁵³⁹. Posag za siostrę przekazał Oporowskiemu jej brat Jan⁵⁴⁰. Jak ustalił S. Szybkowski, bratem tym był Jan z Kniehynic i Charbinowic – podstoli lwowski (1435–1439) i kasztelan halicki (1439–1441)⁵⁴¹. Żona Oporowskiego była więc córką Piotra z Kniehynic, Charbinowic i Ogrodzieńca – podstolego sandomierskiego (1401–1427), starosty halickiego, śniatyńskiego, podolskiego, trembowelskiego, pilzneńskiego i ruskiego⁵⁴². Kniehynicy i Oporowscy używali tego samego herbu Sulima, ale o zawarciu tego, dosyć egzotycznego, międzydzielnicowego małżeństwa, zdecydowały raczej inne czynniki – podobna pozycja społeczna obu rodzin oraz ich przynależność do stronnictwa królewskiego⁵⁴³. Przyszli małżonkowie mogli poznać się w Krakowie, np. podczas studiów uniwersyteckich Piotra (1422) lub przed wyprawą łucką przeciw Świdrygielle (1431). Być może ślub odbył się niedługo po tej wyprawie⁵⁴⁴.

Piotr z Oporowa do 1457 r. posiadał starą małopolską wieś gniazdową Sulimów – Charbinowice, którą mógł uzyskać za sumy posagowe żony. Następnie zamienił ją z kasztelanem lubelskim, Krzesławem Półtorabkiem z Kurozwek, na połowę Podgrodzia w powiecie wiślickim z dopłatą

⁵³⁹ KZŁ, ks. 12, k. 225. Pietrusza zwolniła jednocześnie z zapisu oprawnego wieś Tomczyce, co dowodzi, że była małżonką Piotra już nieco wcześniej.

⁵⁴⁰ Z. Wilk-Woś, *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453)*... s. 222. A. Szymczakowa za brata Pietruszy uważała Jana Krasę z Łubnic herbu Belina, kasztelana kaliskiego.

⁵⁴¹ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 285–286.

⁵⁴² A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. II, s. 343; t. 8, s. 276–277; *Urzędnicy małopolscy...*, s. 205, 325; *Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*, oprac. K. Przyboś, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1987, s. 42, 66, 96, 139, 317; *Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1998, s. 118–119, 194; J. Tęgowski, *Skarga społeczności Ormian lwowskich z powodu raptus puellae. (Przyczynek źródłowy do poznania Sulimów małopolskich)*, [w:] *Studia nad dziejami miast i mieszczaństwa w średniowieczu*, Toruń 1996, s. 288. Dobra kniehynickie na Rusi uzyskali Sulimowie Charbinowscy w wyniku małżeństwa Włodka z Charbinowic, dziada Pietruszy, z krewną Dymitra z Goraja herbu Korczak, podskarbiego koronnego.

⁵⁴³ J. Sperka, *Szafraniec...*, s. 264–265.

⁵⁴⁴ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 287–288.

wysokości 1600 florenów⁵⁴⁵. Pietrusza występowała w źródłach jeszcze w 1469 r., jako wdowa po wojewodzie łęczyckim Piotrze z Oporowa⁵⁴⁶.

* * *

Z małżeństwa tego zrodzili się synowie: Andrzej, późniejszy podkanclerzy koronny i biskup warmiński, przemyski oraz wrocławski, Jan – wojewoda inowrocławski i brzeski kujawski oraz Mikołaj, sprawujący kolejno urzędy kasztelana kruszwickiego, brzezińskiego i brzeskiego.

* * *

Prawdopodobnie wojewoda łęczycki Piotr z Oporowa pozostawił jeszcze conajmniej jedną córkę – Zofię. Zdaniem Włodzimierza Dworzaczka, Zofia, córka Piotra z Oporowa, wojewody łęczyckiego, była żoną Bartłomieja Gruszczyńskiego z Gruszczyc, Iwanowic i Koźmina herbu Poraj⁵⁴⁷. Identyfikację tę przyjął także Zbyszko Górczak⁵⁴⁸, ale innego zdania był S. Szybkowski, uważając tę właśnie Zofię z Oporowskich za żonę Kaspra Leszczyńskiego herbu Wieniawa, podkomorzego kaliskiego (1469–1506)⁵⁴⁹. Mąż Zofii był najmłodszym synem Jana z Gruszczyc i Iwanowic, chorążego mniejszego sieradzkiego (1424–1432)⁵⁵⁰. Bartłomiej został kolejno: podkomorzym sieradzkim

⁵⁴⁵ Tamże – aneks, nr 1, s. 311–312. Już przed 1467 r. Charbinowice trafiły do majątności Tęczyńskich herbu Topór.

⁵⁴⁶ KZO, ks. 2b, k. 7v.

⁵⁴⁷ TDM, Oporowscy.

⁵⁴⁸ Z. Górczak, *Kariery majtkowe...*, s. 87, 112.

⁵⁴⁹ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 288–289. W dokumencie z 1471 r. (KDP, t. II, cz. 2, nr 615) Andrzej z Oporowa został nazwany szwagrem (*gener*) Kaspra Leszczyńskiego, co zdaje się sugerować, że był mężem jego siostry. W opublikowanym niedawno artykule: T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 220, nie znając jeszcze najnowszych ustaleń Z. Górczaka, przyjąłem taką identyfikację Zofii. Wydaje się jednak mało prawdopodobne, choć nie wykluczone, żeby w jednym pokoleniu Oporowskich pojawiły się dwie siostry o identycznym, popularnym, chrześcijańskim imieniu Zofia – jedna wydana za Bartłomieja Gruszczyńskiego, a druga za Kaspra Leszczyńskiego. Teoretycznie Zofia, córka Piotra z Oporowa, mogła być dwukrotnie zamężna, najpierw z Gruszczyńskim a po jego śmierci z Leszczyńskim (lub odwrotnie), takiej hipotezie przeczy jednak chronologia (Zofia Leszczyńska musiała być żoną Kaspra już w 1471 r., przeżyła męża i zmarła po 1513 r., z kolei Zofia Gruszczyńska musiała umrzeć bezpotomnie już ok. 1470 r., a najdalej 2 lata później, gdy Oporowscy odzyskali jej posag, zaś owdowiały Bartłomiej poślubił kolejną małżonkę. O Zofii z Oporowskich Leszczyńskiej zob. więcej w rozdziale IV (biogram Mikołaja z Oporowa, kasztelana brzeskiego kujawskiego, syna Piotra).

⁵⁵⁰ *Urzednicy łęczyccy...*, nr 37, s. 99.

(1455)⁵⁵¹, kasztelanem gnieźnieńskim (1467)⁵⁵² oraz kasztelanem kaliskim (1468)⁵⁵³. Zmarł przed 15 listopada 1487 r.

Dzięki temu małżeństwu Oporowscy spowinowacili się z tą bogatą i wpływową rodziną sieradzką. Bartłomiej z Gruszczyńskich był bowiem młodszym bratem kanclerza koronnego i arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Gruszczyńskiego, z którym syn Piotra – Andrzej Oporowski blisko współpracował w kancelarii Kazimierza Jagiellończyka oraz w kapitule gnieźnieńskiej. Już w 1472 r. bracia Zofii: Andrzej Oporowski – podkanclerzy koronny i biskup włocławski, Mikołaj Oporowski – kasztelan kruszwicki oraz Jan, nazwany Brzezińskim (był wtedy kasztelanem brzezińskim), skwitowali Gruszczyńskiego z posagu i wyprawy. Spory o spadek po Zofii z Oporowskich w rodzinie Gruszczyńskich herbu Poraj trwały jeszcze długo, włączyli się w nie także Oporowscy⁵⁵⁴. W 1517 r. dwaj Oporowscy, bracia stryjeczni, Andrzej, tenentariusz Nakonowa i Jan Oporowscy, wzięli na wyderkaf za 900 florenów miasto Iwanowice od braci Koźmińskich, a dobra te uzyskali wcześniej za posag zmarłej ciotki Zofii z Oporowa, wysokości 1100 florenów węgierskich, oprawiony na Iwanowicach oraz Niemieckiej Wsi⁵⁵⁵.

Identyfikacja Zofii nie wydaje się jednak pewna. A. Szymczakowa wskazała jako pierwszą żonę Bartłomieja Gruszczyńskiego Zofię (nieznanego rodu). Zdaniem autorki, z tego pierwszego małżeństwa Bartłomieja pochodzili dwaj synowie – Jan, kanonik gnieźnieński (1472–1512) oraz Maciej (1497) i córki Katarzyna oraz Małgorzata⁵⁵⁶. Nie mogły to być jednak dzieci z małżeństwa z Oporowską. Jeżeli Oporowscy mieli prawo do posagu Zofii, to małżeństwo to zakończyło się bezpotomnie a posag wrócił do rodziny żony. Drugą małżonką Bartłomieja Gruszczyńskiego z Iwanowic została przed 21 marca 1472 r. Jadwiga z Żelaznej w ziemi rawskiej. Ta data zapisów

⁵⁵¹ Tamże, nr 181, s. 116.

⁵⁵² *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr 50, s. 105.

⁵⁵³ Tamże, nr 98, s. 112.

⁵⁵⁴ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 115–116.

⁵⁵⁵ TDR, Poznań Rezygnacje XVI w., nr 4140; Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 118.

⁵⁵⁶ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 144, tablica 4. Córkami Bartłomieja i Zofii były Katarzyna i Małgorzata. Katarzyna z Iwanowic była *primo voto* zamężna z Andrzejem ze Strykowa, kasztelanem inowłodzkim (oprawa w 1472 r.), a następnie po raz drugi z Janem Feliksem Oleśnickim, synem wojewody sandomierskiego Jana Głowacza i Anny Tęczyńskiej. Małgorzata Gruszczyńska z Iwanowic była zaś żoną Wojciecha Pleszewskiego. Po jego śmierci miała jeszcze dwóch innych mężów, o czym wspomnę w następnym rozdziale.

posagowo-wiennych Jadwigi stanowi zarazem *terminus ante quem* śmierci Zofii z Oporowskich Gruszczyńskiej.

Zdaniem Zbyszka Górczaka mogła ona odejść z tego świata już kilka lat wcześniej, w końcu lat sześćdziesiątych XV w., po czym arcybiskup Jan Gruszczyński zaaranżował nowe małżeństwo brata⁵⁵⁷. Zofia z Oporowskich nie mogła być więc pierwszą żoną Bartłomieja Gruszczyńskiego. Skoro jego najstarsza córka – Katarzyna z Iwanowic już w 1472 r. była zamężna, to jej matką musiała być nieznana bliżej pierwsza żona Bartłomieja, może także nosząca popularne chrześcijańskie imię Zofia, a drugi związek kasztelana kaliskiego z Oporowską, prawdopodobnie krótki, zakończył się jej bezpoczątkową śmiercią (być może przy porodzie?).

⁵⁵⁷ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 112.

ROZDZIAŁ IV

KARIERY OPOROWSKICH W 2 POŁOWIE XV I POCZĄTKACH XVI WIEKU

ANDRZEJ OPOROWSKI, BISKUP I PODKANCLERZY KORONNY

Był najstarszym synem Piotra z Oporowa, wojewody łączyckiego i Pietruszy z Kniehynic. Można go uznać za drugiego w tej rodzinie, po podkanclerzym i prymasie Władysławie z Oporowa, równie wybitnego prawnika, kancelistę, dostojnika kościelnego, królewskiego dyplomatę i polityka¹.

Od 1455 r. studiował w Krakowie. W aktach uniwersyteckich wystąpił jako *Andreas Petri de Opporow*², syn wojewody (*palatini*)³. Ukończył studia na Uniwersytecie Krakowskim, uzyskując tytuł bakałarza (1458) i magistra sztuk wyzwolonych (1460)⁴. Kontynuował następnie naukę w Bolonii, gdzie zdobył tytuł naukowy doktora obojga praw (1462) i był przez jakiś czas rektorem

¹ Biogram Andrzeja z Oporowa zob. – J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. III, Gniezno 1883, s. 164–172; Red., *Oporowski Andrzej h. Sulima (zm. 1483), biskup warmiński, potem wrocławski, podkanclerzy koronny*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 132–134; A. Kowalska-Pietrzak, *Pralaci i kanonicy kapituły łączyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004, s. 89–91.

² *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. I: *Ab anno 1400 ad annum 1489*, wyd. Ż. Pauli, B. Ulanowski, Kraków 1887, s. 144; *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, t. I, Kraków 2004, s. 259, nr 118.

³ *Księga promocji wydziału sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV wieku*, wyd. A. Gąsiorowski przy współpracy T. Jurka, I. Skierskiej, W. Swobody, Kraków 2000, s. 46, nr 18.

⁴ Tamże, s. 46, nr 18, s. 49, nr 2.

Ultramontanów⁵. Andrzej był świetnie wykształcony, posiadał gruntowną wiedzę prawniczą, wiemy o wypożyczaniu przezeń różnych ksiąg, np. *Rationale Divinorum* ze zbiorów kolegiaty łęczyckiej (1467)⁶.

Tuż po powrocie ze studiów we Włoszech rozpoczął pracę w kancelarii Kazimierza Jagiellończyka. Swą karierę polityczną i kościelną zawdzięczał przede wszystkim własnej pracy w królewskiej kancelarii i dyplomacji, wysokiemu wykształceniu oraz, w mniejszym stopniu, koligacjom rodzinnym (prymas Władysław z Oporowa już nie żył). Sekretarzem królewskim został Andrzej przed 1464 r.⁷ W tym roku oraz później jako sekretarz królewski uczestniczył w licznych poselstwach⁸. Udał się wraz z Piotrem z Gaju, kasztelanem kaliskim, do kapituły gnieźnieńskiej z poleceniem wyboru na arcybiskupa Jana Gruszczyńskiego, biskupa krakowskiego i kanclerza.

Jako Henryk *de Opporow* – doktor obojga praw i archidiakon gnieźnieński wystąpił wśród świadków dokumentu pokoju toruńskiego z Krzyżakami z 1466 r. Pojawił się on na wszystkich 5 dokumentach pokojowych polskich i krzyżackich, co dowodzi jego aktywnego udziału w ich opracowaniu⁹. Był bowiem członkiem mieszanej komisji polsko-prusko-krzyżackiej, sporządzającej dyktat dokumentów pokojowych od strony prawnej¹⁰. Kilka dekad wcześniej podobne przysługi oddawał królowi Jagielle jego stryj Władysław.

W 1470 r. Andrzej był posłem króla Kazimierza do wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego – Henryka Reffle von Richtenberg z jakimiś tajnymi zadaniami. Musiał dobrze wypełnić tę misję, bo jeszcze w tym samym roku, dzięki poparciu króla, został wybrany przez kapitułę płocką jako kandydat na biskupstwo. Drugim kandydatem kapituły był Kazimierz III, książę płocki (Piaś). Andrzej uzyskał podczas głosowania w dniu 10 czerwca 1471 r. aż 6 głosów, czyli tyle samo co książę mazowiecki, ale aż 12 prałatów i kanoni-

⁵ BP, t. VI, Rzym–Lublin 1998, nr 1678, 1765.

⁶ A. Kowalska-Pietrzak, *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łęczyckiego*, Łódź–Łęczyca 2012, s. 62. Jeszcze lepszym czytelnikiem był stryjeczny brat Andrzeja – Jan Goślubski, późniejszy prepozyt, wikariusz generalny i oficjał gnieźnieński.

⁷ I. Sułkowska-Kurasiowa, *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 145–146.

⁸ K. Górski, *1466–1492: Lata konfliktów dyplomatycznych*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980, s. 516.

⁹ M. Grzegorz, *Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów traktatu toruńskiego 1466 r.*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 75, 1970, z. 1, s. 212, 217, 220.

¹⁰ M. Biskup, *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454–1466*, Warszawa 1967, s. 703, przyp. 33.

ków opowiedziało się za kandydaturą archidiacona płockiego Ścibora z Bielska, który zrezygnował z infuły na rzecz Piasta. Plany króla i Oporowskiego pokrzyżowała jednak interwencja cesarza Fryderyka III Habsburga u papieża Sykstusa IV w interesie księcia mazowieckiego, który w grudniu 1471 r. uzyskał papieską zgodę na objęcie tego biskupstwa¹¹.

Andrzej Oporowski nie został więc biskupem płockim, uzyskał jednak 16 grudnia 1471 r. w Rzymie prowinję papieską tegoż Sykstusa IV na biskupstwo warmińskie¹². Dotychczasowy biskup warmiński – Mikołaj Tungen miał zostać przeniesiony na biskupstwo kamieńskie a Andrzej miał mu z tego powodu płacić rekompensatę wysokości 200 dukatów rocznie. Oporowski z wykupieniem bulli czekał jednak na zgodę króla. Nominacji biskupiej Andrzeja Oporowskiego, Polaka spoza Prus, przeciwstawiły się w marcu 1472 r. Stany Pruskie, popierając działania Tungena na Warmii. Król Kazimierz Jagiellończyk naruszył bowiem zasadę nominacji na miejscowe urzędy indygenów. Oporowski postrzegany był na Warmii jako obcy i kojarzony, słusznie, z centralistyczną polityką królewską wobec Prus. Podobno zraził sobie Stany Pruskie swą dumą, czym różnił się mocno od poprzedniego królewskiego pretendenta do biskupstwa warmińskiego – Wincentego Kiełbasy, dotychczasowego biskupa chełmińskiego. Jego przeciwnik – Mikołaj Tungen pochodził z Warmii, z rodziny mieszczańskiej z Ornety, był wcześniej urzędnikiem kancelarii papieskiej oraz kanonikiem i dziekanem kapituły warmińskiej, w Prusach Królewskich mógł więc, w przeciwieństwie do Oporowskiego, uchodzić za przedstawiciela miejscowej elity. Tungen nie pogodził się z bullą papieską dla Oporowskiego ani politycznymi planami króla Polski, próbując w maju 1472 r. po raz drugi zbrojnie opanować Warmię, co rozpoczęło tzw. „wojnę popią” (niem. *Pfaffenkrieg*)¹³.

7 listopada 1472 r. Kazimierz Jagiellończyk na sejmie w Piotrkowie oficjalnie poparł kandydaturę Andrzeja Oporowskiego, tytułując go biskupem warmińskim. W latach 1466–1479 Andrzej był świadkiem różnych dokumentów królewskich aż 38 razy, co świadczy o jego częstym przebywaniu

¹¹ P. Węcowski, *Mazowsze w Koronie. Propaganda i legitymizacja władzy Kazimierza Jagiellończyka na Mazowszu*, Kraków 2004, s. 69.

¹² J. Długosz, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, oprac. D. Turkowska, ks. 12, cz. 2, Kraków 2005, s. 280.

¹³ H. Łowmiański, *Polityka Jagiellonów*, Poznań 1999, s. 262–263; M. Bogucka, *Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy*, wyd. 2, Kraków 2009, s. 141.

przy królu i ważkiej roli politycznej¹⁴. Częstość wystąpień Andrzeja w otoczeniu monarchy z tytułem biskupa warmińskiego wynikała też w pewnym stopniu z reprezentowania ziem pruskich i trudności w przebicciu się do tej roli przedstawicieli elit miejscowych, osób spoza grona dotychczasowych królewskich doradców¹⁵.

Andrzej udał się w styczniu 1473 r. po raz drugi osobiście do Rzymu, uzyskując od papieża Sykstusa IV odnowienie prowizji i sakrę biskupią. Szczegóły tej misji znane są z relacji kanonika warmińskiego Enocha von Kobelau. Andrzej, po uzyskaniu zgody króla, wykupił przez bankiera bullę papieską z nominacją, którą w wyniku apelacji Mikołaja Tungena i intryg jego stronników, w dniu 8 stycznia konsystorz nakazał mu zwrócić pod karą do kamery apostolskiej i zakazał wywozić poza mury Rzymu. Poseł królewski zręcznie uniknął prowokacji nieprzyjaciół króla – aresztowania za długi w kamercie apostolskiej, powołując się na swoją pozycję królewskiego posła i uzyskując poręczenie spłaty 200 dukatów długu u bankiera od Jana Dąbrowskiego. Andrzej opuścił potajemnie Rzym, bez zwyczajowego pożegnania papieża, rankiem 17 stycznia 1473 r., zabierając ze sobą starą bullę z nominacją z 1471 r. oraz powrócił bezpiecznie do Polski. Powiadomiony o wyjeździe polskiego posła papież nie zareagował. Pewnie nie chciał komplikować stosunków z królem Polski Kazimierzem¹⁶.

Sejm radomski w maju 1474 r. ponownie poparł kandydaturę Oporowskiego na biskupa warmińskiego, obiecując mu wsparcie przy obejmowaniu biskupstwa¹⁷. W staraniach o biskupstwo warmińskie miały pomóc Oporowskiemu sumy zapisane przez króla na czynszu gdańskim (200 florenów wypłaconych w lutym 1474 r.)¹⁸. Niewiele to jednak dało, w sprawę bowiem wmieszali się zewnętrzni wrogowie Jagiellonów, do których odwołał się niepokorny biskup warmiński – król Węgier Maciej Korwin oraz Krzyżacy, wspierający go dyplomatycznie, finansowo i zbrojnie. Zawarty po nieudanej

¹⁴ W. Fałkowski, *Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492). Studium aspektów politycznych*, Warszawa 1992, s. 122.

¹⁵ Tamże, s. 38.

¹⁶ K. Górski, *1466–1492...*, s. 490, 519–520; tenże, *Dyplomacja polska czasów Kazimierza Jagiellończyka, cz. 2: Lata konfliktów dyplomatycznych (1466–1492)*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 241, 276–277.

¹⁷ J. Długosz, *Annales...*, ks. 12, cz. 2, s. 350.

¹⁸ B. Możejko, *Czynsz gdański w polityce Kazimierza Jagiellończyka i jego synów (1468–1516)*, Gdańsk 2004, s. 129–130.

wyprawie polskiej królewicza Kazimierza na Śląsk dwuletni rozejm z Maciejem Korwinem z 8 grudnia 1474 r., którym został objęty Mikołaj Tungen, ostatecznie pogrzebał szanse Andrzeja na objęcie bogatej diecezji warmińskiej i odegranie roli politycznej w Prusach Królewskich.

Andrzej z Oporowa wiernie służył królowi Kazimierzowi, uczestnicząc w jego kolejnych akcjach politycznych. W lutym 1476 r. uczestniczył w przemówaniu od księżny Anny mazowieckiej, wdowy po Władysławie II płockim, oraz wcielaniu do Korony ziemi sochaczewskiej na Mazowszu. Wystąpił 6 lutego w Sochaczewie z tytułem biskupa warmińskiego jako świadek nadania Kazimierza Jagiellończyka dla księżnej mazowieckiej zamku w Kole oraz miast Koła i Brdowa w zamian za Sochaczew¹⁹. Andrzej kontynuował więc i na tym polu rodzinne tradycje a zwłaszcza działania ojca – Piotra z Oporowa podczas inkorporacji ziemi rawskiej do Korony.

W końcu kwietnia 1476 r. Oporowski uczestniczył w walnym zjeździe Stanów Pruskich w Malborku, witając w imieniu króla przybywającego na rozmowy wielkiego mistrza Krzyżaków Henryka von Richtenberg. Andrzej cały czas tytułował się biskupem warmińskim. Nie mogąc jednak objąć tego biskupstwa, został na prośbę króla 5 października 1476 r. mianowany przez papieża administratorem apostolskim diecezji przemyskiej, po śmierci biskupa Mikołaja Odrowąża z Błazejowa. Jako biskup warmiński i administrator biskupstwa przemyskiego, Oporowski potwierdził np. 16 lutego 1477 r. przywilej Kazimierza Wielkiego dla miasta Jaśliska²⁰.

Nadal brał udział w akcjach dyplomatycznych króla. W 1476 i 1477 r. dwukrotnie posłował do cesarza Fryderyka III w sprawach związanych z rywalizacją o koronę czeską. W 1477 r. uczestniczył w poselstwie króla do książąt saskich elektora Ernesta Wettina i księcia Albrechta Odważnego²¹. W lutym 1478 r. znów przybywał przy królu na Mazowszu, w Warszawie, gdzie był świadkiem darowizny Dzierżawa z Rytwian, starosty krakowskiego i Jana z Rytwian, wojewody krakowskiego dla konwentu paulinów w Beszowej²². W styczniu 1479 r. Andrzej uczestniczył w sejmie piotrkowskim, a następnie

¹⁹ ZDPauli, t. 2, wyd. J. Zbudniewek, Warszawa 2004, nr 39, s. 162; A. Swieżawski, *Wcielenie ziemi sochaczewskiej do Korony (1476)*, [w:] tegoż, *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór pism*, Częstochowa 1997, s. 133–134.

²⁰ AGZ, t. 7, Lwów 1878, nr 40, s. 80.

²¹ R. Trawka, *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005, s. 198.

²² ZDPauli, t. 2, nr 46, s. 172.

odprowadzał w imieniu króla jego córkę – Zofię Jagiellonkę do Frankfurtu, gdzie uczestniczył w jej ślubie z Fryderykiem, synem Albrechta III Achillesa, elektora brandenburskiego.

Tymczasem „wojna popia” w Prusach nabrała rozpędu. Zbuntowanego przeciw królowi biskupa warmińskiego poparli Krzyżacy i król węgierski Maciej Korwin, skłócony z Jagiellonami o koronę czeską dla polskiego królewicza. Mikołaj Tungen już wiosną 1472 r. opanował prawie cały obszar swojej diecezji z Braniewem a 2 lata później zajął Lidzbark. Sytuacja stała się szczególnie groźna w 1478 r., kiedy sprzymierzony z biskupem Tungenem wielki mistrz Zakonu Krzyżackiego Marcin Truchsess von Wetzhausen odmówił złożenia hołdu lennego królowi polskiemu, odnowił antypolski sojusz z Węgrami i opanował Chełmno, Starogród, Brodnicę i Kwidzyn. Była to oczywista próba zrewidowania zasad drugiego pokoju toruńskiego z 1466 r. Polska interwencja zbrojna zakończyła się sukcesem – starosta malborski Piotr Dunin, zwycięski wódz z wojny trzynastoletniej, zdobył Kwidzyn a oddział dowodzony przez jego syna – Jana Białego spustoszył i opanował Pomezanię oraz całą Warmię, zajmując m.in Frombork. Mikołaj Tungen uciekł do Królewca pod opiekę Krzyżaków, których poddani odmówili dalszej walki. Interwencja dyplomatyczna króla Węgier (włączenie Krzyżaków i Tungena do pokoju budzińskiego z 2 kwietnia 1479 r.) oraz brak szerszego poparcia społecznego dla dalszych działań nie pozwoliły jednak wyzyskać politycznie tych zwycięstw²³. Andrzej Oporowski nie objął już biskupstwa warmińskiego, bo Kazimierz Jagiellończyk w zmienionej sytuacji politycznej zgodził się na pozostanie Mikołaja Tungena na Warmii. W chwili złożenia przez niego 15 lipca 1479 r. na sejmie piotrkowskim hołdu królowi, Oporowski ostatecznie zrezygnował z bogatego biskupstwa warmińskiego²⁴. Tydzień później w Nowym Mieście Korczynie ukorzył się przed królem Kazimierzem Jagiellończykiem także wielki mistrz Krzyżaków Marcin Truchsess, składając królowi hołd lenny.

Skromną rekompensatą za utracone biskupstwo warmińskie było dla Andrzeja Oporowskiego zatwierdzenie przez papieża na stanowisku biskupa przemyskiego 1 października 1479 r. Z tym tytułem wystąpił kilkakrotnie,

²³ H. Łowniański, *dz. cyt.*, s. 263–264.

²⁴ *Akta Stanów Prus Królewskich*, wyd. M. Biskup, K. Górski, t. 1: 1479–1488, Toruń 1955, s. 88, 89, 104–106, 110, 113, 137–139, 178, 286; t. 2: 1489–1492, Toruń 1957, s. 47–145.

m.in. w czerwcu 1480 r. w liście do mieszczan bardziowskich (interwencja w sprawie uwięzienia sługi)²⁵.

Między 1 a 4 sierpnia 1479 r. Andrzej Oporowski awansował na urząd podkanclerzego koronnego po Stanisławie z Kurozwęk, choć już od dawna odgrywał ważną rolę w królewskiej kancelarii. Jednocześnie Kurozwęcki został kanclerzem koronnym. W związku z tym awansem król Kazimierz obdarował Andrzeja kolejnym zapisem na czynszu gdańskim w wysokości 100 florenów węgierskich (2 raty po 50 florenów)²⁶. Do końca tegoż roku podkanclerzy przebywał przy królu w Koronie, m.in. w Nowym Mieście Korczynie (gdzie był świadkiem królewskiego przywileju targowego dla miasta Pińczowa)²⁷ a następnie udał się za nim na Litwę.

Pozostały po Andrzeju Oporowskim dwie kancelaryjne księgi wpisów z lat 1479–1483 oraz założony przez niego rejestr kwitancji z lat 1482–1483. Jedna z tych ksiąg wpisów była znana od dawna, bo zachowała się w księdze Metryki Koronnej (MK 14, s. 23–60), zaś druga zaginęła w oryginale podczas ostatniej wojny (spłonęła w Warszawie wraz innymi rękopisami ze zbiorów Biblioteki Narodowej). Kilka lat temu została ona opublikowana przez Grażynę Rutkowską, na podstawie odpisu wykonanego w Petersburgu w latach 1877–1878 i zachowanego w spuściźnie Antoniego Prochaski²⁸. Podkanclerzy Oporowski zasłużył sobie na opinię sumiennego urzędnika i dobrego organizatora pracy kancelarii królewskiej. Jako podkanclerzy wystąpił w formule relacji 47 dokumentów królewskich. W obu księgach wpisów występował on regularnie w formułach relacyjnej i subskrypcji.

W okresie podkanclerstwa Oporowskiego i zapewne z jego inicjatywy, kancelaria koronna wytworzyła, zapewne już około połowy 1480 r., specjalny rodzaj ksiąg rachunkowych, w których rejestrowano wystawiane przez nią kwitancje i pokwitowania. Kwitancje, czyli polecenia wypłacenia okazicielowi określonej sumy z dochodów królewskich, kierowane były do osób zarządzających dochodami królewskimi, do miast królewskich i niektórych zobo-

²⁵ *Dokumenty polskie z archiwum dawnego Królestwa Węgier*, wyd. S.A. Sroka, t. 2, Kraków 2000, nr 300; KDP, t. II, cz. 2, Warszawa 1852, nr 623.

²⁶ I. Sułkowska-Kurasiowa, *dz. cyt.*, s. 145 in.; J. Wiesiołowski, *Ambroży Pampowski – starosta Jagiellonów. Z dziejów awansu społecznego na przełomie średniowiecza i odrodzenia*, Wrocław 1976, s. 32; K. Górski, *Dyplomacja polska...*, s. 265; B. Możejko, *dz. cyt.*, s. 170.

²⁷ *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483*, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005, nr 3, 6, 11 (Nowe Miasto Korczyn 24 października – 13 listopada 1479 r.); ZDPauli, t. 2, nr 56.

²⁸ *Księga Metryki...*, s. 11–19.

wiązanych do rozmaitych świadczeń klasztorów. Wystawiane były zawsze w dwóch jednakowych, opieczetowanych egzemplarzach. Rejestr kwitancji Oporowskiego to najstarszy zachowany rejestr rachunkowy wytworzony w polskiej kancelarii królewskiej. Był on prowadzony według ustalonego, logicznego schematu, systematycznie i konsekwentnie, w porządku chronologicznym wpisów, z wydzieloną częścią przeznaczoną na wpisy kwitancji adresowanych do Gdańska i Elbląga²⁹.

Po przejściu Zbigniewa Oleśnickiego na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, król prezentował Andrzeja Oporowskiego na biskupstwo włocławskie, co zatwierdził papież bullą z 12 października 1481 r.³⁰ Bulla ta trafiła do rąk zainteresowanego w grudniu tegoż roku. Pod koniec 1482 r. Oporowski wysłał do Włocławka swojego kanclerza, kanonika włocławskiego Krystyna z Bowętowa, który w imieniu swego biskupa formalnie objął rządy w diecezji oraz zażądał wysłania mu na Litwę: infuly, pastorału, pierścienia, szat liturgicznych i ampułek mszalnych na wodę i wino, z czego kanonicy skrupulatnie się wywiązali³¹.

Oporowski nadal jednak przebywał głównie w królewskiej kancelarii, towarzysząc królowi Kazimierzowi na Litwie. Kierował tam kancelarią polską, podczas gdy kanclerz Stanisław z Kurozwęk już w maju 1480 r. powrócił do Korony. Podczas pobytu królów z dynastii Jagiellonów na Litwie (czy w Mołdawii) kancelaria królewska w znacznym zakresie ograniczała wystawianie przywilejów wieczystych, produkowała jednak korespondencję i dokumenty doczesne³². Oporowski był świadkiem dokumentu Kazimierza Jagiellończyka wystawionego w litewskich Trokach 14 lutego 1482 r., kiedy to król sprzedał wieczyście dobra w ziemi chełmskiej, przejęte po śmierci księcia ruskiego Aleksandra syna Hurki, kasztelanowi sandomierskiemu Pawłowi z Jasienia. Podobnie 1 września tegoż roku, w dokumencie sprzedaży całości wspomnianych w poprzednim dokumencie dóbr, tym razem biskupowi krakowskiemu Janowi z Rzeszowa. Zgody na tę transakcję udzielił syn i imiennik króla Kazimierz, wcześniej nimi obdarowany³³. Podkanclerzy Oporowski

²⁹ Tamże, s. 21–24; W. Chorążyczewski, *Przemiany organizacyjne polskiej kancelarii królewskiej u progu czasów nowożytnych*, Toruń 2007, s. 21; B. Możejko, *dz. cyt.*, s. 68–69, 74–75.

³⁰ J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. III, s. 172.

³¹ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, wyd. B. Ulanowski, t. I, Kraków 1894, nr 1260; t. III, Kraków 1908, nr 754.

³² W. Chorążyczewski, *dz. cyt.*, s. 21.

³³ *Księga Metryki...*, nr 66, 112.

został także wymieniony w formułach relacji 17 innych dokumentów królewskich wystawionych na Litwie (w Wilnie, Trokach i Grodnie) i wpisanych do ksiąg Metryki Koronnej w okresie od połowy sierpnia 1480 r. do końca marca 1483 r. Początkowo tytułował się biskupem przemyskim a następnie już wrocławskim³⁴.

Podkanclerzy Andrzej Oporowski zachorował (już 11 kwietnia 1483 r. w jego zastępstwie kwitancje do ksiąg wpisał biskup elekt przemyski Piotr Moszyński z Bnina)³⁵ i niedługo później zmarł w drodze do Wilna. Miało to miejsce między 25 kwietnia (data spisania testamentu)³⁶ a 12 maja 1483 r. (wybór administratora diecezji wrocławskiej *sede vacante*)³⁷ na dworze wielkksiążęcym w mieście Merez na Litwie. Odliczając czas potrzebny na dotarcie posłańca z Litwy do Wrocławka, można uściślić datę jego śmierci – około 7 maja 1483 r.³⁸ Biskup Andrzej Oporowski został pochowany w katedrze wrocławskiej, do której nie zdążył już osobiście dotrzeć przed śmiercią i odbyć uroczystego ingresu.

Po śmierci podkanclerzego rejestr kwitancji był kontynuowany przez królewicza Kazimierza (następcę tronu, późniejszego świętego patrona Litwy), który przejął pieczęć sygnetową po śmierci Oporowskiego. W praktyce królewicz pełnił w kancelarii funkcję najwyższego sekretarza, choć nie był tak tytułowany. Była to dla niego nauka sztuki rządzenia³⁹. Królewicz Kazimierz zmarł jednak na gruźlicę w litewskim Grodnie niedługo później, 4 marca 1484 r.

Nagrodą za działalność polityczną i kancelaryjną Oporowskiego w służbie królewskiej były beneficja kościelne w różnych kapitułach: gnieźnieńskiej, poznańskiej, wrocławskiej, płockiej, łęczyckiej i krakowskiej⁴⁰. Już 23 paździer-

³⁴ Tamże, nr 19, 21, 26, 29, 38, 44, 50, 51, 64, 65, 79, 87, 93, 98, 143, 144, 148. Pierwsze wystąpienie na Litwie nr 19 (Troki 14 sierpnia 1480 r.), ostatnie nr 148 (Wilno, 25 marca 1483 r.), pierwsze wystąpienie z tytułem biskupa wrocławskiego nr 64 (Troki, 8 lutego 1482 r.).

³⁵ *Księga Metryki...*, s. 24, 154–155 (kwitancje nr 394–404).

³⁶ ADW, Dokumenty samoistne, nr 365; *Acta capitulorum...*, t. III, Kraków 1908, nr 754, s. 315–318; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 428–434.

³⁷ *Acta capitulorum...*, t. I, nr 1261.

³⁸ *Księga Metryki...*, s. 20–21, przyp. 68.

³⁹ Tamże, s. 139 (kwitancja nr 151); W. Chorążyczewski, *dz. cyt.*, s. 139–140.

⁴⁰ *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten Pius' II verkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches seiner Diözesen und Territorien 1458–1464*, oprac. D. Brosius, U. Scheschkewitz, t. VIII, cz. 1, Tübingen 1993, nr 174, s. 30; I. Sułkowska-Kurasiowa, *dz. cyt.*, s. 146 i in.; Red., *Oporowski Andrzej...*, s. 132–134; P. Ni-tecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 155; J. Krzyżania-kowa, *Urzednicy kancelarii królewskich w wielkopolskich kapitułach katedralnych w XV wieku, [w:] Droga historii. Studia ofiarowane prof. Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę*

nika 1455 r. Andrzej uzyskał papieską prowizję na kantorię wrocławską⁴¹. Prałatury tej nie objął jednak od razu, z powodu sporu o beneficjum z Mikołajem z Sienna. Jako kantor wrocławski Oporowski występował od 1463 r.

W 1466 r. Andrzej z Oporowa, doktor obojga praw i kantor wrocławski, był świadkiem ustanowienia przez biskupa wrocławskiego Jakuba z Sienna 4 spowiedników z kolegium wikariuszy⁴². Był prebendariuszem w Kowalu⁴³. Według metryki kapitulnej, pojawiał się na posiedzeniach kapituły wrocławskiej od 16 sierpnia 1460 r. do 16 sierpnia 1469 r., ogółem 11 razy (na 23 posiedzenia). Po raz pierwszy w 1460 r. wystąpił jako Henryk z Oporowa a jako Andrzej – dopiero od 1463 r. Nie występowanie obu postaci na posiedzeniach kapituł jednocześnie oraz ta sama prałatura kantora pozwalają utożsamiać Andrzeja z Henrykiem⁴⁴.

Już w 1460 r. Andrzej był kanonikiem krakowskim, w 1464 r. został ponadto kanonikiem gnieźnieńskim (o to beneficjum spierał się do 1469 r.) i łęczyckim⁴⁵. W 1465 r. był kanonikiem płockim oraz scholastykiem krakowskim⁴⁶. Już od lutego 1466 r. występował jako dziekan kolegiaty łęczyckiej⁴⁷. Archidiaconat gnieźnieński i dziekanie łęczycką uzyskał od papieża, gdy jego poprzednik – Jan Pieniążek dopuścił się zabójstwa na Jakubie Boglewskim. W latach 1466–1472 Andrzej występował ponadto jako archidiacon gnieźnieński. Z takim tytułem był w 1471 r. świadkiem dokumentu arcybiskupa

urodzin, pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej, Lublin 2001, s. 243; A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy...*, s. 89–90.

⁴¹ BP, t. VI, nr 958; A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy w najstarszej metryce kapitulnej (1435–1500)*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, pod red. A. Radziwińskiego, Toruń 2000, s. 16; W. Kujawski, *Oporowscy w kapitule wrocławskiej*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008, s. 59–60.

⁴² S. Chodyński, *Wikariusze katedry wrocławskiej (Collegium Vicariorum)*, Wrocław 1912, nr 7, s. 233.

⁴³ BP, t. VI, nr 1678.

⁴⁴ A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy...*, s. 40; W. Kujawski, *dz. cyt.*, s. 61 – wymienia jeszcze za S. Chodyńskim Emeryka Oporowskiego, kanonika a potem kantora wrocławskiego, związanego z kancelarią królewską. Prawdopodobnie i w tym wypadku mowa jest o Andrzeju Oporowskim.

⁴⁵ BP, t. VI, nr 1911, 1912, 1915, 1929.

⁴⁶ Tamże, nr 1804.

⁴⁷ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy...*, s. 90; też, *W kręgu...*, s. 33, 50. 14 lutego 1466 r. Andrzej Oporowski zobowiązał się zapłacić annatę za dziekanie łęczycką, po raz pierwszy został odnotowany jako dziekan łęczycki w księdze kapituły 11 czerwca 1467 r. i sprawował tę funkcję do 1471 r.

Jana Gruszczyńskiego w sprawie uposażenia kościoła parafialnego w Kompinie w dekanacie łowickim dziesięcinami z ról kmiecyh w Oporówku⁴⁸.

Andrzej Oporowski był dosyć silnie związany z kancelarią arcybiskupa Jana Gruszczyńskiego (1463–1472). Pojawiał się często na dworze arcybiskupim, aż do chwili otrzymania własnej sakry biskupiej, kilkakrotnie został odnotowany jako świadek w księdze arcybiskupiej, występował także w roli sędziego⁴⁹. O beneficjum archidiacona gnieźnieńskiego toczył Andrzej spór z Janem z Książa. Był także archidiaconem kaliskim. W 1466 r. zamienił kantorię włocławską na tamtejszy kanonikat z Janem Górskim. W 1470 r. procesował się o prepozyturę kruszwicką, zaś rok później – o kanonikat poznański⁵⁰.

* * *

W 1468 r. Andrzej, wraz z pozostałymi dwoma braćmi, zeznali stryjowi – Mikołajowi z Miłonic dług zmarłego ojca wysokości 400 grzywien, który mieli spłacić w 2 ratach po 170 i 230 grzywien⁵¹. Bracia spłacili także 110 grzywien Janowi z Rakowca⁵². W latach 1470–1473 Andrzej wraz z braćmi uczestniczył w sprzedaży części Krzyżanówka Stanisławowi z Krzyżanowa⁵³.

Andrzej Oporowski odziedziczył po ojcu – wojewodzie łęczyckim Piotrze, oprócz części dóbr w Łęczyckiem, także część ($\frac{1}{3}$) starostwa kruszwickiego, utrzymanego z tytułu sprzedaży na wyderkaf za 6400 florenów węgierskich i 1435 grzywien polskich (zamek w Kruszwicy, miasta Kruszwica, Gębice, Skulsk i wieś)⁵⁴. Dochody z tych królewszczyzn uzupełniały jego wpływy z beneficjów kościelnych i pracy w kancelarii. W 1471 r. archidiacon gnieźnieński i starosta kruszwicki Andrzej z Oporowa, za zgodą króla, podzastawił Kasprowi Leszczyńskiemu królewskie miasto Skulsk wraz ze wsiami Sadowie i Złotowo za sumę 500 florenów⁵⁵.

⁴⁸ J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. II: *Archidiaconaty kaliski, wieluński, łowicki i łęczycki*, Gniezno 1881, s. 267.

⁴⁹ Z. Wilk-Woś, *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437–1493)*, Łódź 2013, s. 162, 202.

⁵⁰ A. Kowalska-Pietrzak, *Prałaci i kanonicy...*, s. 90.

⁵¹ KZŁ, ks. 2, k. 381–381v; ks. 13, k. 147.

⁵² KZŁ, ks. 2, k. 380.

⁵³ KZŁ, ks. 1, k. 400v.

⁵⁴ MRPS, cz. I, Warszawa 1905, nr 871; *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski i W. Stanek, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1990, s. 139–140.

⁵⁵ Z. Górczak, *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013, s. 154.

Biskup i podkanclerzy Oporowski czerpał także pewne dochody z czynszu płaconego królowi polskiemu przez Gdańsk⁵⁶. Na podstawie układu z 1454 r., Kazimierz Jagiellończyk i jego następcy mieli otrzymywać od miasta Gdańska czynsz wysokości 2000 florenów węgierskich (dobrej próby i wagi) rocznie, wypłacanych w dwóch ratach po 1000 florenów na św. Jana Chrzciciela (24 czerwca) oraz na Boże Narodzenie (25 grudnia). Czynsz ten był formą zapłaty za, przyznane miastu w przywileju królewskim, swobody w kwestiach samorządu oraz handlu. Wpłaty czynszu były realizowane regularnie, począwszy od 1468 r., na podstawie kwitancji wystawianych przez kancelarię królewską.

Andrzej Oporowski był odbiorcą dziewięciu kwitancji na łączną sumę 1060 florenów, z których zrealizowano aż siedem na kwotę 815 florenów⁵⁷. Już 4 lutego 1474 r. król Kazimierz Jagiellończyk zapisał 200 florenów z tegorocznej raty czerwcowej czynszu gdańskiego na rzecz Andrzeja Oporowskiego, swojego kandydata na biskupstwo warmińskie. Prawdopodobnie kwitancja ta została przyjęta w Gdańsku i wypłacona jeszcze w lutym 1474 r. Kwitancja Oporowskiego została wpisana do księgi i zrealizowana jako pierwsza, co świadczy o autorytecie, jakim cieszył się wśród gdańszczan⁵⁸. 6 lat później, czyli 8 lutego 1480 r., sługa podkanclerzego i biskupa administratora przemyskiego Andrzeja odebrał od kamlarza gdańskiego Martina Bocka, za pośrednictwem Georga Bocka, kolejne 100 florenów węgierskich. Tym razem kwitancja królewska wysokości 50 florenów została wystawiona na ratę czerwcową czynszu gdańskiego za 1481 r. Ostatecznie jednak, po uzyskaniu od króla kolejnego zapisu, została ona na prośbę biskupa Andrzeja powiększona o dalsze 50 florenów i wpisana do ksiąg przy racie grudniowej za 1481 r.⁵⁹ We wrześniu 1480 r. Oporowski znowu prosił gdańszczan o wypłatę należnych sobie pieniędzy, powołując się na zasługi oddane miastu, o których miał opowiedzieć poseł królewski Piotr Moszyński z Bnina. Chodziło o zapisane przez przebywającego na Litwie króla 100 florenów, które miały zostać wypłacone z raty czerwcowej czynszu gdańskiego za 1482 r. Do kolejnej wypłaty doszło więc bardzo szybko, bo już 10 października tegoż 1480 r., gdy Moszyński osobiście odebrał w Gdańsku pieniądze dla siebie i podkanc-

⁵⁶ B. Możejko, *dz. cyt.*, s. 23 in.

⁵⁷ Tamże, tab. 3, s. 438.

⁵⁸ MRPS, cz. I, nr 1120, 1133; B. Możejko, *dz. cyt.*, s. 125, 129.

⁵⁹ Tamże, s. 67, 169–170, 175–176.

lerzego⁶⁰. Andrzejowi nie udało się tylko uzyskać wypłaty 105 florenów, zarezerwowanych na racie czerwcowej czynszu gdańskiego za 1482 r., być może w związku ze zmianami jakie zaszły w międzyczasie w zasadach wypłacania tego czynszu⁶¹. Andrzej Oporowski jeszcze kilkakrotnie uzyskiwał królewskie zapisy na czynszu gdańskim, np. 4 sierpnia 1481 r. wspomniany wyżej kamlarz M. Bock wypłacił na ręce Bernarda Lubrańskiego 100 florenów dla Oporowskiego. Kwitancja ta dotyczyła już raty grudniowej za 1482 r.⁶² Była to forma honorarium za jego pracę w kancelarii królewskiej na Litwie.

Jeszcze po śmierci podkanclerzego gdańszczanie wypłacili kolejne 350 florenów węgierskich z kwitancji zapisanych dla niego przez króla na czerwcowych ratach czynszu gdańskiego za 1484 i 1485 r. Ostatnich wypłat dokonano 18 czerwca 1484 r. i w 1485 r., po liście Jana Oporowskiego, brata zmarłego biskupa. Floreny odebrał tym razem od Rady Gdańska Grzegorz Greve, oficjał biskupa włocławskiego i proboszcz parafii św. Katarzyny w Gdańsku⁶³. Pieniądze zapisywane przez króla na czynszu gdańskim mogły stanowić np. zwrot kosztów podróży na zjazdy państwowe, udziału w poselstwach, zwrot sum za zakupione towary lub wynagrodzenie za udział w wojnie. Stanowiły one poważną część dochodów wielu osób pozostających w służbie królewskiej, np. urzędników kancelaryjnych a podkanclerzy Andrzej Oporowski był jednym z najważniejszych beneficjentów tych zapisów⁶⁴. Z pomocy Andrzeja w staraniach o wypłatę pewnych sum z czynszu w Gdańsku korzystały także inne, zaprzyjaźnione osoby np. Rafał Leszczyński (ówczesny dworzanin królewski, brat Kaspra), Gabriel Bajerski (notariusz królewski) czy Ambroży Pampowski (późniejszy starosta generalny ziem pruskich)⁶⁵.

Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na dobre kontakty podkanclerzego Oporowskiego z Leszczyńskim i Pampowskim. Wszystkie trzy rodziny, zresztą spowinowacone ze sobą, zaliczały się do obozu politycznego Wielkopolan, reprezentowały podobne poglądy, np. w sprawie stosunku do Krzyżaków i autonomii Stanów Pruskich, często ze sobą współpracowały w służbie królom z dynastii Jagiellonów.

⁶⁰ Tamże, s. 177–178, 207.

⁶¹ Tamże, s. 178.

⁶² Tamże, s. 192, 198.

⁶³ Tamże, s. 221–222, 240.

⁶⁴ Tamże, s. 362–363, 371.

⁶⁵ Tamże, s. 85, 179, 191.

W testamencie sporządzonym krótko przed śmiercią 25 kwietnia 1483 r., którego oryginał zachował się w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, biskup Oporowski 1000 florenów węgierskich przekazał królowi z prośbą o dalsze obdarzanie względami rodziny Oporowskich. Taką samą sumę w srebrze przeznaczył na budowę kaplicy i uposażenie altarii w katedrze włocławskiej⁶⁶. Pozostałe pieniądze i ruchomości rozdzielił między rodzinę, przyjaciół, służbę i ubogich. Pamiętał w testamencie o rodzinnym Oporowie, przeznaczając 200 grzywien na wykończenie kaplicy oraz całą swoją bibliotekę (chwilowo w zastawie w kapitule plockiej), pektorał, aksamitne kapy i złote naczynia zapisując paulinom z Oporowa. Przy tej okazji testament wymienia nazwę rodu biskupa (*de domo sua et armis Sulima*). Dwadzieścia grzywien srebra zapisał też dla kościoła parafialnego w Skranowie w diecezji przemyskiej. Legat testamentowy od biskupa Andrzeja Oporowskiego uzyskała bratanica biskupa, panna Jadwiga, zapewne córka Mikołaja – dochody wysokości 1400 florenów węgierskich zapisane na pomorskich dobrach biskupich na przyszły posag oraz futro z kun (*pellicium alias cortel mardurinum*), czerwony kaftan (*caffther rubrum*) i płaszcz (*paliu bonum*). Bratanek i imiennik biskupa – Andrzej, syn zmarłego Mikołaja, dostał w spadku 300 florenów węgierskich i dwie szuby – *duas schubas* do podziału z bratem (stryjecznym?) Mikołajem (z tego 200 florenów dla Andrzeja). Bratowa biskupa Zofia, wojewodzina inowrocławska, dostała 500 florenów węgierskich oraz dwa srebrne pucharki (*scutellas argenteas*), wielki pierścień z szafirem gdańskiej roboty (*anulum magnum cum zaphiro qui est de Gdano*), mały pektorał, krzyż napierśny (*pectorale parvum*) i 4 suknie (*vestes*). Brat stryjeczny biskupa, kasztelan brzeski Maciej ze Służewa dostał w spadku szubę, a jego brat Włodek – szubę i płaszcz. Ciotka – *generosa virgina* Chrzastowska dostała tunikę z brązowego atłasu obszytą gronostajem (*tunicam brunaticam athlassi subductam ermelinis*). Spoza najbliższej rodziny legaty testamentowe uzyskali także: arcybiskup gnieźnieński i prymas Zbigniew Oleśnicki – dobrego konia (*equum ambulatorem gniady*), Marcin Gasztołd wojewoda trocki – czarne sobole zdobione złotem i perłami (*sabellum nigrum cum unguibus aureis et margaritis*). Drobniejsze legaty uzyskali dworzanie i słu-

⁶⁶ ADW, Dokumenty samoistne, nr 365; *Acta capitulorum...*, t. III, nr 754, s. 315–318; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 428–434.

dzy Oporowskiego – Tomasz Maliński, marszałek dworu⁶⁷, Hanusz pokojowiec i kanonik Krystyn z Bowętowa.

Egzekutorami testamentu zmarłego biskupa Andrzeja zostali jego brat Jan – wojewoda i starosta inowrocławski oraz kanonik włocławski Krystyn z Bowętowa, prawdopodobnie obecni przy jego śmierci. Spadkobiercami starostwa kruszwickiego zostali po biskupie Andrzeju jego brat Jan i bratanek Andrzej, którzy podzielili się tymi dobrami w 1485 r.⁶⁸ Andrzej, kanonik włocławski, w 1522 r. oblatował podczas kapituły generalnej testament stryja biskupa⁶⁹.

Andrzejowi z Oporowa jako biskupowi włocławskiemu przypisuje się budowę kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła w Łagowie, gdzie na zworniku sklepienia krzyżowo-żebrowego prezbiterium zachował się herb Sulima⁷⁰. Miasto Łągów wraz z sąsiednimi 16 wsiami wchodziły w skład klucza piórkowskiego dóbr biskupów włocławskich⁷¹.

JAN OPOROWSKI (STARSZY), WOJEWODA INOWROCŁAWSKI I BRZESKI KUJAWSKI

Jan był drugim synem Piotra z Oporowa, wojewody łączyckiego i Pietruszy z Kniehynic.

Oporowscy, potomkowie Piotra, robili kariery urzędnicze na Kujawach w 2 połowie XV w. Byli oni skoligaceni z najpotężniejszymi kujawskimi rodzinami możnowładczymi, zwłaszcza z Kościeleckimi⁷². Cieszyli się od lat sześć-

⁶⁷ Jako marszałek dworu biskupa Andrzeja Oporowskiego występował także w źródłach Stanisław syn Grada z Galemina h. Dołęga, łowczy gostyniński (1473) – zob. K. Pacuski, *Możliwość władztwa i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku. Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym*, Warszawa 2009, s. 69.

⁶⁸ MRPS, cz. I, nr 1765.

⁶⁹ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 365; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 428.

⁷⁰ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. III: *Województwo kieleckie*, pod red. J. Z. Łozińskiego i B. Wolffa, z. 7: *Powiat opatowski*, Warszawa 1959, s. 31; J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 265; T. Pietras, *Sulima – herb Oporowskich i jego ewolucja do końca XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000, s. 97.

⁷¹ F. Kiryk, *Dzieje Łagowa w okresie przedrozbiorowym*, „Rocznik Świętokrzyski”, R. 6, 1977, s. 60.

⁷² T. Sławiński, *Uwagi o magnaterii kujawskiej 1447–1569*, „Przegląd Historyczny”, t. 76, 1985, z. 2, s. 202, tab. 1; J. Bieniak, *Zapomniana generacja Kościeleckich*, [w:] *Drogą historii...*, s. 138–140; S. Szybkowski, *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*, [w:] *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006, s. 305–307.

dziesiątych do osiemdziesiątych XV w. znacznym zaufaniem króla Kazimierza Jagiellończyka, który chętnie awansował ich na ważne urzędy ziemskie. Jednocześnie trzech braci Oporowskich trzymało w swym ręku kasztelanie a ich brat Andrzej został podkanclerzem⁷³. Karol Górski, analizując politykę personalną Kazimierza Jagiellończyka w tym okresie, nie ocenia ich zbyt wysoko, pisząc o Oporowskich jako o: *bogatych miernotach, niebezpiecznych w opozycji*. Lepsze zdanie ma tylko o dostojnikach kościelnych z nominacji królewskiej (np. Andrzeju Oporowskim) – *ludziach wybitnych i sobie oddanych*. Autor uzasadnia taki dobór kadr obowiązującym wtedy systemem oddawania wotów w senacie, który dawał przewagę biskupom, kasztelanowi i wojewodzie krakowskim a senatorów siedzących na dalszych miejscach rzadko dopuszczał do głosu. Król starał się więc w pierwszej kolejności obsadzać swymi stronnikami kluczowe stanowiska, opanowanie reszty senatu rozkładając na dłuższy czas⁷⁴.

Jan Oporowski zaczynał karierę od pełnienia urzędowych funkcji starosty kruszwickiego, co pozostawało w związku z trzymaniem w zastawie przez Oporowskich tej bogatej królewskiej ziemi. Musiał więc uzyskać od króla kompetencje sądowe związane z urzędem starosty. Miało to miejsce zapewne bezpośrednio po śmierci ojca Jana – wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa, czyli w 1467 r.⁷⁵ Choć udział w dochodach ze starostwa został podzielony na równe części między wszystkich potomków Piotra, urzędowe funkcje starościńskie pełnił aż do śmierci w 1494 r. tylko Jan⁷⁶.

Karierę urzędniczą w hierarchii ziemskiej rozpoczął ten syn Piotra z Oporowa w rodzinnej ziemi łęczyckiej. Janusz Bieniak w biogramie Jana opublikowanym w *Polskim Słowniku Biograficznym* przypisał mu urząd pisarza ziemskiego łęczyckiego, pełniony jeszcze za życia ojca – w 1463 r.⁷⁷ Zdaniem autorów spisu urzędników łęczyckich, w latach 1441–1474 pisarzem ziemskim był stale Wojciech z Łubnicy⁷⁸. Można jednak znaleźć wzmianki

⁷³ W. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 145.

⁷⁴ K. Górski, *Rządy wewnętrzne Kazimierza Jagiellończyka w Koronie*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk...*, s. 102. O przebiegu obrad senatu w tym czasie zob. *Historia sejmów polskiego*, t. I: *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, pod red. J. Michalskiego, Warszawa 1984, s. 87.

⁷⁵ *Urzędnicy kujawscy...*, s. 139–140.

⁷⁶ J. Bieniak, *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1435–1494), wojewoda brzeski kujawski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 136.

⁷⁷ KZŁ, ks. 13, k. 166; J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136.

⁷⁸ *Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr 166, s. 56.

źródłowe potwierdzające sprawowanie tego urzędu ziemskiego przez Jana Oporowskiego. Jedna z zapisek mówi o przejęciu ksiąg przez pisarza Jana z Oporowa po śmierci Łubnickiego, w dniu 1 sierpnia 1463 r.⁷⁹ Jan występował jako pisarz łączycki jeszcze w 1469 r.⁸⁰

W tym samym 1469 r. objął urząd kasztelana brzezińskiego. Po raz pierwszy wystąpił z tym tytułem 6 czerwca 1469 r.⁸¹ Mógł jednak objąć ten urząd nawet kilka miesięcy wcześniej, bo jego poprzednik i stryj – Mikołaj z Miłonic wzmiankowany był po raz ostatni 31 stycznia tegoż roku⁸². Z tytułem kasztelana brzezińskiego uczestniczył Jan Oporowski w sejmikach łączyckich w styczniu 1470 i w 1473 r.⁸³ oraz na sejmie zwołanym do Piotrkowa na listopad 1470 r. Jan Oporowski był kasztelanem brzezińskim co najmniej do 1 stycznia 1475 r.⁸⁴, w momencie awansu pozostawiając ten urząd młodszemu bratu Mikołajowi. Awans ten można datować na 1 połowę 1475 r., przed 13 lipca 1475 r., gdy Jan został nazwany kasztelanem brzeskim a w roli kasztelana brzezińskiego wystąpił po raz pierwszy jego brat⁸⁵.

Jan opuścił ziemię łączycką, obejmując urząd kasztelana brzeskiego kujawskiego⁸⁶. Dla Oporowskich, potomków Piotra, podstawą materialną ich działalności na Kujawach było głównie dzierżawione starostwo kruszwickie⁸⁷. Sobiesław Szybkowski zaliczył Oporowskich herbu Sulima (wraz z pochodzącymi od nich Służewskimi) do czołówki kujawskiej elity lokalnej, podobnie jak Kościeleckich herbu Ogon, Kretkowskich herbu Dołęga, Kościeleckich-Pakoskich-Łabiskich herbu Laska i Kościelskich herbu Ogon. Dziewięciu przedstawicieli tej rodziny zasiadało na kujawskich urzędach ziemskich łącznie przez 136 lat! Ich pozycję w ramach tej elitarniej grupy umacniały korzystne koligacje małżeńskie, zawierane zwykle z przedstawicielami i przedstawicielkami rodzin zaliczanych do szlacheckiej elity ziem-

⁷⁹ KZŁ, ks. 13, k. 109v.

⁸⁰ KZŁ, ks. 13, k. 166.

⁸¹ KGŁ, ks. 2, k. 1026v; *Urzednicy łączyccy...*, nr 11, s. 36.

⁸² KZŁ, ks. 13, k. 144; *Urzednicy łączyccy...*, nr 10, s. 36.

⁸³ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie, początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmu walnego 1374–1505*, Warszawa 1895, nr 40, 45.

⁸⁴ KGŁ, ks. 3, k. 760v.

⁸⁵ KDP, t. II, cz. 2, nr 428; *Urzednicy łączyccy...*, nr 12, s. 36.

⁸⁶ KGŁ, ks. 1, k. 47; AGZ, t. 18, Lwów 1903, s. 175, 195, 196, 208, 211, 219, 246; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, nr 23, s. 440.

⁸⁷ J. Bieniak, *Społeczeństwo Kujaw w średniowieczu*, [w:] *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, pod red. D. Karczewskiego, M. Krajewskiego, S. Roszaka, Włocławek–Inowrocław 2001, s. 67; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 252, 257.

skiej lub powiatowej a czasem ze szlachtą nieurzędniczą, za to majątną. Były to często małżeństwa ponadzielnicowe, ze szlachtą z Kujaw, Małopolski, ziemi łęczyckiej, sieradzkiej, dobrzyńskiej, Mazowsza i Rusi. Oporowscy (podobnie jak Kościeleccy czy Kretkowscy), będąc na Kujawach rodziną napływową, łatwo przejmowali schedę po zbyt rozrodzonych, wymierających w linii męskiej lub migrujących miejscowych, kujawskich rodzinach możnowładczych i już w następnym pokoleniu zawierali koligacje małżeńskie z rodzinami z odleglejszych stron (np. Rusi), zdobywając wraz z żonami – jedynymi dziedziczkami ich majątki. To z kolei pozwalało im z powodzeniem aspirować do grona szlacheckiej elity ogólnopolskiej⁸⁸.

Odnotowano 7 wystąpień Jana Oporowskiego w roli asesora sądu ziemskiego w ziemi łęczyckiej, 8 podobnych wystąpień na Kujawach, 3 w sądzie grodzkim łęczyckim oraz 2 w Wielkopolsce. Ponadto jako arbiter w różnych sprawach występował przed sądami siedmiokrotnie: 4 razy w ziemi łęczyckiej i 3 razy na Kujawach. Liczby te dowodzą związków łączących rodzinę Oporowskich zarówno z macierzystą ziemią łęczycką, jak i z nowymi dobrami, sądownictwem i hierarchią urzędniczą na Kujawach⁸⁹.

Jako kasztelan brzeski Jan Oporowski wziął udział w obradach długiego sejmiku generalnego w Nowym Mieście Korczynie w lipcu 1475 r., gdzie zapadły kluczowe decyzje m.in. o polskiej polityce zagranicznej i obsadzie pałacy wielkopolskich⁹⁰.

W lutym 1476 r. jako kasztelan brzeski był świadkiem inkorporacji ziemi sochaczewskiej do Korony i królewskiego nadania Koła, Brdowa, Bolimowa i Mszczonowa na rzecz Anny księżnej mazowieckiej⁹¹. Oporowscy, mający dobra na pograniczu Mazowsza i koligacje z tamtejszym możnowładztwem, jak już wspomniałem, często angażowali się w politykę mazowiecką Jagiellonów i popierali ich akcje inkorporacyjne.

Jan Oporowski prawdopodobnie wziął udział w działaniach zbrojnych z okresu tzw. „wojny popiej” z Mikołajem Tungenem na Warmii. Występował tu w interesie swojego rodzzonego brata – Andrzeja mianowanego przed pięć laty wbrew Tungenowi biskupem warmińskim. Nagrodą króla za tę

⁸⁸ Tamże, s. 229, 240, 410, 435–436; tenże, *O kilku koligacjach...*, passim; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie Oporowskich w XV i w pierwszej połowie XVI wieku*, „Rocznik Łódzki” 2013, t. 60, s. 214 i in.

⁸⁹ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 570.

⁹⁰ J. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 137.

⁹¹ ZDPauli, t. 2, nr 39, s. 162.

działalność Oporowskiego było nadanie mu w 1479 r. 60 grzywien srebra zapisanych na 3 wsiach położonych w powiecie przemyskim⁹².

W księgach sądowych powiatu orłowskiego Jan Oporowski został w 1480 r. odnotowany najpierw jako kasztelan brzeski, a następnie już jako wojewoda inowrocławski⁹³. Palacę tę objął między 9 lutego 1480 r. (ostatnie wystąpienie poprzednika – Andrzeja Kretkowskiego z Chodcza) a 11 maja tegoż roku (pierwsze wystąpienie Jana z nowym urzędem)⁹⁴. W latach 1482–1486 pełnił równocześnie obowiązki starosty inowrocławskiego, co znacznie zwiększało jego autorytet na Kujawach i dochody⁹⁵. We wspomnianym wcześniej rejestrze kwitancji, wprowadzonym w polskiej kancelarii koronnej przez podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego, pod datą 24 kwietnia 1485 r. umieszczono dwa wpisy związane z Janem Oporowskim. Było to wystawione dla niego pokwitowanie oraz dokument (datowany w Łęczycy rok wcześniej), rozliczenie z zarządu starostwa inowrocławskiego⁹⁶.

Jan był obecny w kwietniu – maju 1483 r. w Mereczu na Litwie przy śmierci swego brata Andrzeja, biskupa włocławskiego i podkanclerzego. Został więc głównym egzekutorem testamentu zmarłego dostojnika kościelnego⁹⁷. W związku z tym spierał się potem z kapitułą włocławską, dopiero w 1489 r. przekazując jej zapisane przez brata 1000 florenów na fundację kaplicy i ołtarza w katedrze włocławskiej. Fundacje te wsparł finansowo król Kazimierz⁹⁸. 24 października 1483 r. wojewoda i starosta inowrocławski Jan Oporowski pisał do Gdańska, prosząc Radę o realizację przyjętej już przez nią kwitancji i polecając jednocześnie, aby pieniądze te zostały wypłacone na ręce proboszcza gdańskiego i oficjała pomorskiego Grzegorza Greve. Zdaniem Beaty Możejko, list ten dotyczył kwitancji dla jego zmarłego niedawno brata Andrzeja, podkanclerzego i biskupa włocławskiego, uzyskanej od króla jako wynagrodzenie za pracę w kancelarii⁹⁹. Po śmierci podkanclerzego pieniądze te odziedziczył jego brat.

⁹² MRPS, cz. I, nr 1500.

⁹³ KZO, ks. 2b, k. 88, 99.

⁹⁴ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 479.

⁹⁵ J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136.

⁹⁶ *Księga Metryki...*, s. 155 (nr 408–409): *super rationem capitaneatus Iunivladislaviensis*.

⁹⁷ Red., *Oporowski Andrzej...*, s. 133.

⁹⁸ J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136; J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002, s. 38.

⁹⁹ B. Możejko, *dz. cyt.*, s. 221–222.

Jan z Oporowa wystąpił z tytułem wojewody inowrocławskiego kilkakrotnie¹⁰⁰. W połowie lutego 1484 r., po powrocie wraz z królem z Litwy, Jan uczestniczył w obradach sejmku walnego w Lublinie, na którym przede wszystkim dokonano przeorientowania polskiej polityki zagranicznej na sprawy Mołdawii i zagrażającej coraz bardziej wojny z Turcją¹⁰¹.

Już w 1484 r. Oporowski awansował na wojewodę brzeskiego kujawskiego¹⁰². Jego poprzednik – Piotr Dunin z Prawkowic, Świętego i Ujazdu herbu Łabędź zmarł na zamku łęczyckim 20 maja 1484 r. Nominacja miała zapewne miejsce na sejmie piotrkowskim późną jesienią tegoż roku, zgodnie z nowym zwyczajem prawnym ukształtowanym pod koniec panowania Kazimierza Jagiellończyka¹⁰³. Po raz pierwszy Jan Oporowski wystąpił z tym tytułem w księgach łęczyckich 5 października 1484 r.¹⁰⁴ a następnie 17 grudnia tegoż roku na sejmie piotrkowskim, jako świadek transumptu dokumentu Kazimierza Wielkiego¹⁰⁵. 29 marca 1485 r. wystąpił w Toruniu, jako świadek królewskiego dokumentu darowizny wsi Wysokie w powiecie chełmskim paulinom z Uchania przez Pawła z Jasińca¹⁰⁶.

W sierpniu 1485 r. Jan Oporowski przebywał we Lwowie, wziął więc prawdopodobnie udział w wyprawie zbrojnej do Mołdawii, zakończonej triumfem i hołdem hospodara mołdawskiego Stefana przed królem Kazimierzem złożonym w Kołomyi 15 września 1485 r.¹⁰⁷ Rok później brał udział w obradach sejmku piotrkowskiego w składzie rady koronnej¹⁰⁸.

Jako wojewoda brzeski kujawski Jan regularnie uczestniczył w sejmach walnych oraz sejmikach ziemskich. Oporowski należał do tych dostojników koronnych, którzy w latach 1479–1492 bardzo często występowali jako świadkowie dokumentów królewskich Kazimierza Jagiellończyka. Ogółem odnotowano 41 jego wystąpień sejmowych i 5 pozasejmowych w tym okresie¹⁰⁹. Był więc aktywny politycznie głównie na sejmach, które w tym

¹⁰⁰ AGZ, t. 18, s. 225, 244, 293, 479, 484, 491, 497.

¹⁰¹ J. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 156.

¹⁰² J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136.

¹⁰³ S. Szybkowski, *Uwagi do genealogii Kościeleckich herbu Ogon* [w:] tegoż, *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003, s. 112.

¹⁰⁴ KGŁ, ks. 6, k. 890–890v; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 457.

¹⁰⁵ KDP, t. II, cz. 2, nr 496, s. 701.

¹⁰⁶ ZDPauli, t. 2, nr 73, s. 229.

¹⁰⁷ W. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 161.

¹⁰⁸ Tamże, s. 170.

¹⁰⁹ KGŁ, ks. 7, k. 529; AGZ, t. 18, s. 315, 508, 512; W. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 162, 184.

okresie tworzyły instytucjonalną płaszczyznę spotkań elity politycznej całego państwa, pozwalały uzgadniać politykę prowadzoną na różnych kierunkach i forsowaną przez różne grupy nacisku, tworzyć zaplecze polityczne dla podejmowanych działań i konstruować zwarty program polityczny. Na sejmach w ogólnej statystyce dominowali doradcy królewscy z Wielkopolski, którzy jednak znacznie rzadziej niż Małopolanie występowali u boku króla Kazimierza poza sejmami, zwłaszcza w drugiej połowie jego panowania¹¹⁰.

Oporowscy, w przeciwieństwie do czasów wojny trzynastoletniej, nie zaliczali się już wtedy do polityków pierwszoplanowych, najbliższych dworowi, o znaczeniu ogólnopolskim. Trudno zaliczyć ich więc jednoznacznie do przywódców któregoś ze stronnictw politycznych. Wydaje się jednak, że odgrywali pewną rolę w tzw. stronnictwie dworskim, głoszącym idee silnej władzy monarszej i centralizmu państwowego (zwłaszcza w konfrontacji z separatyzmem Prus Królewskich). Obóz ten nie miał jeszcze w tym okresie w pełni skryształizowanej ideologii monarchistycznej, co stało się jedną z przyczyn łatwego załamania się władzy królewskiej za panowania Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka. Stronnictwo dworskie było bezwzględnie oddane królowi, ale także narzucało mu swą politykę, wyraźnie zorientowaną ku Bałtykowi¹¹¹.

Jan z Oporowa, podtrzymując rodzinną tradycję, wziął pewien udział w realizacji polityki pruskiej króla Kazimierza Jagiellończyka. Już w 1476 r. Jan był jednym ze świadków przywileju królewskiego nadającego prawo chełmińskie całej szlachcie Prus Królewskich. W latach 1488 i 1491 był jednym z królewskich arbitrów w sporach między Prusami Królewskimi a Zakonnymi. W 1488 r. jako jeden z trzech arbitrów, obok biskupa warmińskiego Mikołaja Tungena i opata pelplińskiego Pawła von Zullen, doprowadził do ugody biskupa pomezjańskiego Jana IV von Lassen ze starostą malborskim Zbigniewem Tęczyńskim. Spory te załatwiono na zjeździe w Dzierzgoniu, ale jeszcze w tym samym roku się odnowiły¹¹².

¹¹⁰ W. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 182.

¹¹¹ K. Górski, *Rządy wewnętrzne...*, s. 120–122; W. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 159.

¹¹² *Akta Stanów...*, t. 1, s. 519, 533; K. Górski, *Starostowie malborscy w latach 1457–1510. Pierwsze półwiecze polskiego Malborka*, Toruń 1960, s. 78.

W 1491 r. na zjeździe Stanów Pruskich wojewoda Jan Oporowski omawiał efekty poselstwa Ambrożego Pampowskiego (wtedy kasztelana rozpierskiego) do wielkiego mistrza Krzyżaków – Jana von Tieffen. Poselstwo do Królewca zakończyło się sukcesem, gdyż pokojowo nastawiony wielki mistrz nie podważał postanowień pokoju toruńskiego. Pampowski uzyskał zapewne zgodę na złożenie przysięgi o zachowaniu pokoju toruńskiego przez dostojników zakonnych oraz wynegocjował powołanie komisji mającej rozstrzygnąć spór o Mierzęję Wiślaną¹¹³.

W 1492 r. Jan z Oporowa pośredniczył w sporze między starostą Tęczyńskim a wojewodą malborskim Mikołajem Bażyńskim. Komisja królewska w tej sprawie obradowała w Toruniu. Oprócz Oporowskiego zasiedli w jej składzie: biskup włocławski Piotr Bniński, wojewoda chełmiński Karol von Felde i wojewoda pomorski Mikołaj Wulkowski. W tym samym roku starosta malborski informował burmistrza Gdańska Jana Bocka o planowanym poselstwie wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego i kasztelana brzeskiego Jana Kościeleckiego do Gdańska¹¹⁴.

W 1493 r. Jan, wraz ze stryjecznym bratem Maciejem ze Służewa, wtedy wojewodą inowrocławskim, był wnioskodawcą zmian w przepisach sądowych unifikujących Prusy Królewskie z Wielkopolską¹¹⁵. Trzy lata później starosta Tęczyński, pozostający w ostrym konflikcie ze Stanami Pruskimi, został odwołany. Jednak już w 1498 r. doszło do odnowienia znaczenia starostwa malborskiego, mającego kluczowe znaczenie dla planów unifikacji Prus Królewskich z Koroną.

Pod koniec panowania króla Kazimierza Jagiellończyka rola polityczna doradców wielkopolskich, a wśród nich i Jana Oporowskiego znacznie się zmniejszyła, co było wynikiem przeorientowania polityki zagranicznej na sprawy mołdawskie, tureckie i interesy dynastyczne Jagiellonów. Ponownie, tak jak na początku panowania, do głosu doszli panowie małopolscy. Zdaniem Wojciecha Fałkowskiego, symbolem tej zmiany hierarchii elit była dokonana w 1490 r. konfiskata części miasta Kulików z okolicznymi wsiami żonie Oporowskiego – Zofii z Żurawicy z powodu nieobesłania trzech wypraw zbroj-

¹¹³ *Akta Stanów...*, t. 2, Toruń 1957, s. 322, 359–365, 374–375, 377–381, 395, 418, 433; J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 40.

¹¹⁴ *Akta Stanów...*, t. 3, cz. 1, Toruń 1961, s. 5; K. Górski, *Starostowie malborscy...*, s. 85.

¹¹⁵ J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136.

nych do Mołdawii i przekazanie ich Rafałowi z Jarosławia, kasztelanowi i staroście sandomierskiemu oraz marszałkowi koronnemu¹¹⁶.

Po śmierci Kazimierza Jagiellończyka, Jan z Oporowa wraz z bratem stryjczym Maciejem ze Służewa oraz innymi senatorami świeckimi i duchownymi, w liczbie około 40, wzięli udział w elekcji nowego władcy – Jana Olbrachta. Odbyła się ona w komnacie królewskiej na zamku w Piotrkowie w dniu 27 sierpnia 1492 r. Głosowanie to odbyło się imiennie, w kolejności według godności urzędów. Elekt, mimo wcześniejszych kontrowersji, został wybrany jednomyślnie¹¹⁷.

W otoczeniu nowego króla Jana Olbrachta do znaczenia zaczęli dochodzić nowi ludzie, np. przedstawiciele ruskich rodzin możnowładczych: Chodeckich, Dalejowskich, Kamienieckich, Firlejów, Pileckich i Buczackich. Będąc jeszcze królewiczem, Olbracht chętnie współpracował z panami małopolskimi: Tarnowskimi (na czele z kasztelanem krakowskim Janem Amorem), Kmitami, Tęczyńskimi, Spytkiem Jarosławskim. Na jego dworze do głosu doszli m.in. dawni dworzanie królewiczów: marszałek nadworny Rafał Leszczyński, bracia Jan, Mikołaj i Bernard Lubrańscy, Piotr Myszkowski, Jakub Sieklucki, Mikołaj Strzyżewski oraz bracia Szydłowieccy¹¹⁸.

Oporowscy byli blisko spowinowaceni z Leszczyńskimi. Kasper Leszczyński, brat Rafała – marszałka dworu Olbrachta, pojął za żonę Zofię z Oporowskich. Rozpoczął on karierę w otoczeniu Kazimierza Jagiellończyka. Dzięki aktywności wojskowej w czasie wojny trzynastoletniej, uzyskał w 1469 r. urząd ziemski podkomorzego kaliskiego. Po śmierci Kazimierza Jagiellończyka Kasper Leszczyński występował w otoczeniu Jana Olbrachta i Aleksandra, a jego synowie – Jan i Rafał podjęli współpracę z królewiczem Zygmuntem. Sam Kasper wybitnej kariery dworskiej i urzędniczej nie zrobił, pozostawiając raczej w cieniu brata, może z powodu braku osobistych predyspozycji. Do końca życia pozostał tylko podkomorzym kaliskim, zmarł po 4 maja 1506 r. a urząd po nim przejął syn Jan¹¹⁹.

¹¹⁶ J. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 159.

¹¹⁷ F. Papée, *Jan Olbracht*, Kraków 1936, s. 37–38.

¹¹⁸ J. Kieszkowski, *Kanclerz Krzysztof Szydłowiecki. Z dziejów kultury i sztuki Zygmunto-wskich czasów*, cz. 1–2, Poznań 1912, s. 30 – w otoczeniu króla Jana Olbrachta kariery rozpoczęło kilku braci Szydłowieckich. Byli to synowie Stanisława: Jakub, Krzysztof, Piotr i Mikołaj. Piotr był chorążym nadwornym i burgrabią krakowskim a pozostali – dworzanami królewskimi. Mikołaj, brat przyszłego kanclerza Krzysztofa, czuwał nad łóżem umierającego króla w 1501 r.

¹¹⁹ A. Gąsiorowski, *Leszczyński Kasper, podkomorzy kaliski (zm. 1506)*, PSB, t. 17, Wrocław 1972, s. 125–126; *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorow-

Wśród doradców wielkopolskich Jana Olbrachta coraz większe znaczenie zyskiwał wspomniany już kilkakrotnie Ambroży Pampowski, związany w tym czasie z reformatorsko nastawioną grupą polityków, tzw. „kuźnią Kurozwęckich”. Celem tego stronnictwa była reforma państwa rozumiana jako kontynuacja i modernizacja przywilejów nieszawskich 1454 r., czyli umocnienie władzy królewskiej w oparciu o sojusz króla ze średnią szlachtą. Zakładano, że wzrost znaczenia sejmików szlacheckich oraz izby poselskiej doprowadzi do osłabienia pozycji senatu i wielkich rodów możnowładczych a umocnienia pozycji kancelarii koronnej i kanclerza¹²⁰. Na czele tego obozu politycznego stał wówczas Krzesław z Kurozwęk herbu Poraj, kanclerz wielki koronny w latach 1484–1503¹²¹. Pobyt króla Jana Olbrachta w Wielkopolsce w 1493 r. umocnił wpływy tej grupy doradców, do której zaliczyć można w tym okresie także Oporowskich.

W początkach 1493 r. Jan Oporowski jako wojewoda brzeski uczestniczył w sejmie piotrkowskim, uważanym za pierwszy dwuizbowy polski sejm walny, w którym uczestniczyli posłowie wybrani przez sejmiki ziemskie wielkopolskie i małopolskie¹²². 14 lutego 1493 r. był on jednym ze świadków dokumentu króla Jana Olbrachta, w którym król zatwierdził prawa i przywileje mieszkańców Królestwa Polskiego oraz ziemi lwowskiej¹²³ a 22 lutego był świadkiem zatwierdzenia przez króla przywilejów miast Pilzna i Sanoka¹²⁴. Sejm ten uchwalił pewne postulaty szlacheckie, zapowiadając przeprowadzenie gruntownych reform w państwie za trzy lata. Reformę przygotowywała kancelaria królewska kierowana przez kanclerza Krzesława Kurozwęckiego¹²⁵. Efektem tych działań były słynne statuty piotrkowskie z 1496 r., przywileje uchwalone za cenę udziału szlachty w wyprawie

ski, J. Łojko, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985, nr 154, s. 118; *Urzednicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. A. Bieniaszewski, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1987, nr 303, s. 66; Z. Wojciechowski, *Zygmunt Stary (1506–1548)*, wyd. 2, Warszawa 1979, s. 86; F. Papée, *Aleksander Jagiellończyk*, wyd. 2, Kraków 2006, s. 107.

¹²⁰ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 32, 50–51, 54; P. Tańkowski, *Jan Łaski (1456–1531), kanclerz koronny i prymas Polski*, Warszawa 2007, s. 52–54.

¹²¹ O działalności kancelaryjnej Kurozwęckiego zob. m.in. Z. Zyglewski, *Polityczna i aktotwórcza działalność kanclerza Krzesława z Kurozwęk i podkanclerzego Grzegorza z Lubrańca w latach 1484–1495*, Bydgoszcz 2007, *passim*.

¹²² *Historia sejmów polskiego*, t. I, s. 48.

¹²³ AGZ, t. 7, nr 100, s. 179.

¹²⁴ AGZ, t. 4, Lwów 1873, nr 117, s. 204; AGZ, t. 7, nr 101, s. 181.

¹²⁵ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 50.

mołdawskiej króla Jana Olbrachta i będące fundamentem szczególnej pozycji prawnej polskiej szlachty wobec mieszczan i poddanych chłopów.

Po sejmie wojewoda Jan Oporowski występował w otoczeniu króla Jana Olbrachta, który przebywał w tym czasie w Wielkopolsce. 11 czerwca 1493 r. był w Poznaniu, gdzie wystąpił w testacji transumptu dokumentu Władysława, księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego¹²⁶. Przebywał w tym mieście także 25 października tegoż roku, gdy król Jan Olbracht ustanowił arbitrów w sporze między Mikołajem i Andrzejem, braćmi Kościeleckimi¹²⁷. Jeszcze 5 grudnia 1493 r. wystąpił z tytułem wojewody brzeskiego¹²⁸. Jan Oporowski zmarł 7 lutego 1494 r., co odnotował nekrolog strzelneński¹²⁹. Żona Jana – Zofia nie przeżyła męża, zmarła kilka miesięcy przed nim – 16 listopada 1493 r.¹³⁰ Jeszcze w tym samym roku przed sądami wielkopolskimi występowali jego synowie¹³¹.

* * *

W ziemi łęczyckiej dobra dziedziczne Jana Oporowskiego stanowiły: część miasta, wsi i zamku w Oporowie, wsie Krzyżanów Wielki, Kurów, Jastrzębia i Świechów oraz dom z placem w Łęczycy przy murach miejskich. Posiadał także pewne dziedziczne dobra ziemskie na Kujawach, w tym prawdopodobnie część Ciechocinka¹³². Podstawę majątku Oporowskich w tej dzielnicy stanowiło jednak starostwo kruszwickie z miastem Gębice i wsiami. W zastawie na wyderkaf trzymał Jan 2 łany w Małych Sierniczach w powiecie gnieźnieńskim. Dysponował także dobrami dziedzicznymi i królewszczyznami żony na Rusi¹³³.

¹²⁶ KDP, t. I, Warszawa 1847, nr 115, s. 203.

¹²⁷ KDP, t. II, cz. 2, nr 629, s. 962.

¹²⁸ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 457.

¹²⁹ *Liber mortuorum monasterii Strzelnensis ordinis Praemonstratensis*, wyd. W. Kętrzyński, MPH, t. V, Lwów 1888, s. 725.

¹³⁰ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 173.

¹³¹ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 1399.

¹³² KDP, t. II, cz. 2, nr 419; *Oryginalne dokumenty samoistne z drugiej połowy XV wieku. Trzecie ćwierćwiecze*, oprac. S. Librowski, Lublin 1988, nr 326 – w 1466 r. Ciechocinek był w rękach Mikołaja Oporowskiego, zapewne identycznego z synem Jana, wtedy kasztelanem kruszwickim.

¹³³ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 570.

Jan Oporowski wystąpił w sprawach majątkowych po raz pierwszy 1 stycznia 1468 r., wraz z braćmi niedzielnymi zwracając dług ojca stryjowi – Mikołajowi z Miłonic¹³⁴. Bracia równocześnie zobowiązali się do spłaty 110 grzywien Janowi z Rakowca¹³⁵. W latach 1470–1493 Jan Oporowski występował bardzo często w sądach łączyckich, zasiadał w składzie sądów jako asesor albo załatwiał drobne sprawy finansowe¹³⁶. W latach 1470–1473 trzej bracia Oporowscy sprzedali za 60 grzywien nabyty przez ojca dział w Krzyżanówku – Stanisławowi z Krzyżanowa¹³⁷. W 1471 r. kasztelan brzeziński Jan z Oporowa, dziedzic w Wielkim Krzyżanowie, procesował się z Wojciechem z Żakowic¹³⁸. W tym samym roku miało miejsce rozgraniczenie Krzyżanowa Oporowskiego od strony Rustowa należącego do Jana stamtąd¹³⁹ oraz od Konar należących do Andrzeja z tej wsi¹⁴⁰. Jan zastawił na wyderkaf wieś Jastrzębią Myślaborowi z Jackowic za 200 florenów węgierskich¹⁴¹. Rok później ponowił tę transakcję, tym razem za 300 florenów¹⁴². Poręczycielem Jana w tej sprawie był Jan z Woli, zapewne identyczny z Janem, synem Bogusza z Gołędzkiego. W 1472 r. pożyczył 400 florenów węgierskich pod zastaw w Wielkim Krzyżanowie od Bartłomieja z Iwanowic herbu Poraj, kasztelana kaliskiego¹⁴³. W 1479 r. kasztelan brzeski Jan z Oporowa miał sprawę ze współrodowcem – Jakubem z Oporówka, jego prokuratorem był inny współrodowiec – Stanisław z tejże wsi¹⁴⁴. W tym samym czasie Jan uzyskał intromisję w Woli Oporowskiej i Gołędzkim kosztem Mikołaja z Woli i Prospera z Gołędzkiego. Sprawa dotyczyła długu wysokości 7 grzywien, jaki miał Dobiesław z Woli Oporowskiej u wojewody łączyckiego Piotra z Oporowa¹⁴⁵. W 1480 r. Jan Oporowski zastawił na wyderkaf Marcinowi Matołowi, mieszczaninowi łączyckiemu, wieś Jastrzębię za

¹³⁴ KZŁ, ks. 2, k. 381–381v.

¹³⁵ KZŁ, ks. 2, k. 380.

¹³⁶ KGŁ, ks. 1, k. 47; ks. 7, k. 529; KZŁ, ks. 14, k. 2v, 8, 12, 55v, 56v, 58v, 103v, 109, 194, 197, 243v, 269v, 284v, 295v, 296, 299, 301v, 326, 358v, 378, 400v, 404v, 436v; ks. 15, k. 7, 21, 21v, 22v, 58, 60, 62, 81, 88, 112v, 145; KZO, ks. 2b, k. 30v, 55, 62v, 88, 99.

¹³⁷ KZŁ, ks. 1, k. 400v.

¹³⁸ KZO, ks. 2b, k. 30v.

¹³⁹ KZO, ks. 2b, k. 47.

¹⁴⁰ KZO, ks. 2b, k. 55.

¹⁴¹ KZO, ks. 2b, k. 62v.

¹⁴² KGŁ, ks. 3, k. 237.

¹⁴³ MRPS, cz. I, nr 875; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 143.

¹⁴⁴ KZO, ks. 2b, k. 88.

¹⁴⁵ KGŁ, ks. 5, k. 471, 489–489v.

sumę 300 florenów węgierskich. Dokonał tego za zgodą żony Zofii, która miała tu zapisane dobra oprawne¹⁴⁶. W tym samym roku Jan Oporowski spierał się z Jakubem z Oporówka, podczas choroby zastąpił go przed sądem ponownie Stanisław z Oporówka¹⁴⁷. W 1486 r. Jan Oporowski kupił od swego bratanka Andrzeja z Oporowa i Dobrzew za 30 grzywien srebra dom w Łęczycy, położony w pobliżu murów miejskich, przy bramie prowadzącej do łaźni¹⁴⁸. W 1489 r. zastawił za 250 grzywien srebra wieś Wielki Krzyżanów Janowi Goślubskiemu, w następnych latach spłacając tę sumę¹⁴⁹. W 1492 r. w ręku Jana Oporowskiego i jego żony Zofii pozostawały miasto Oporów z dworem i zamkiem oraz wieś Krzyżanów, Świechów, Kurów i Jastrzębia¹⁵⁰. W styczniu 1493 r. Jan zastawił wieś Jastrzębią, z wyjątkiem jednak części, na której miała zapisany posag i wiano jego żona Zofia¹⁵¹.

Oprócz odziedziczonych po przodkach dóbr w ziemi łeczyckiej, skupionych wokół Oporowa, podstawą gospodarczej potęgi tej rodziny, zwłaszcza na Kujawach, było trzymane w zastawie starostwo kruszwickie. W 2 połowie XV w. dla wielu zamożnych rodzin szlacheckich materialną podstawą karier politycznych były trzymane królewskorzeczy. Zdarzały się już w tym okresie rodziny możnowładcze niemal nie posiadające dóbr dziedzicznych a jedynie uzyskane dzięki łasce królewskiej bogate starostwa. Największymi „zbieraczami starostw” na Kujawach byli Szarlejscy, Kościeleccy, Kretkowscy i właśnie Oporowscy. S. Szybkowski odnalazł na Kujawach tylko jeden przykład wojewody, który obejmując swój urząd nie trzymał żadnego starostwa¹⁵². Po śmierci wojewody łeczyckiego Piotra z Oporowa, każdy z trzech braci uzyskał swoją część dochodów starostwa kruszwickiego. W następnych latach Jan występował kilkakrotnie w roli starosty (1475–1490)¹⁵³. Po śmierci biskupa Andrzeja Oporowskiego, Jan Oporowski odstąpił 25 marca 1485 r. część dochodów ze starostwa swojemu bratankowi – Andrzejowi, synowi

¹⁴⁶ KGŁ, ks. 5, k. 830v–831; *Łęczycza. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łęczycza–Łódź 2003, s. 52.

¹⁴⁷ KZO, ks. 2b, k. 88.

¹⁴⁸ KGŁ, ks. 7, k. 30; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 37.

¹⁴⁹ KGŁ, ks. 7, k. 655; KGŁ, ks. 8, k. 408v.

¹⁵⁰ KGŁ, ks. 8, k. 280v–281.

¹⁵¹ KGŁ, ks. 8, k. 408v.

¹⁵² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 252. Tym wyjątkiem potwierdzającym regułę był Andrzej z Pierowej Woli, wojewoda brzeski kujawski od 1496 r.

¹⁵³ MRPS, cz. I, nr 871, 1309; cz. IV, ks. 2, Warszawa 1912, nr 9252.

Mikołaja¹⁵⁴. Można się domyślać, że Andrzej uzyskał wówczas połowę działu stryja biskupa Andrzeja, czyli $\frac{1}{6}$ starostwa. Udział swój jednak wkrótce zbył na rzecz stryja Jana, który płacił mu w związku z tą transakcją 900 florenów¹⁵⁵.

Jan Oporowski czerpał także dochody z dzierżawy ceł brzeskich, które jego ojciec uzyskał od króla Kazimierza. Połowę tych ceł podzastawił 17 marca 1479 r. Mikołajowi Dąbrowskiemu, miecznikowi inowrocławskiemu, na sumę 430 florenów, na co uzyskał zgodę 4 lata wcześniej¹⁵⁶. W późniejszym okresie cłami tymi dysponował jego bratanek Andrzej. 20 maja 1495 r. król Jan Olbracht ustanowił nowe jarmarki w miasteczku Gębice, utrzymanym w zastawie przez Oporowskich¹⁵⁷.

W 1482 r. Jan Oporowski, wtedy wojewoda inowrocławski, procesował się w Gnieźnie z Michałem, Andrzejem i Piotrem, synami zmarłego Jana Wilamowskiego z Wilamowa, o 5 łąnów we wsi Wielkie Siernicze, wzywając ich do rezygnacji z praw odziedziczonych po ojcu. Zapiska ta dowodzi więc, że Oporowski nieco wcześniej wszedł w posiadanie tej wsi. Prokuratorem Oporowskiego w tej sprawie był wielkopolski współrodowiec – Stanisław Kruchowski¹⁵⁸. Rok później wspomniani bracia Wilamowscy wyderkałowali za 200 grzywien Janowi z Oporowa 10 łąnów osiadłych we wspomnianej wsi Siernicze, które ich ojciec uzyskał w ten sam sposób od Jana z Małego Siernicza¹⁵⁹. W 1485 r. Michał i Piotr, bracia niedzielni z Wilamowa, skwitowali za 90 grzywien tegoż Stanisława Kruchowskiego z poręczenia za Jana z Oporowa¹⁶⁰. Rok później Jan Oporowski wziął na wyderkał od braci z Wilamowa 10 łąnów w Sierniczu na sumę 200 grzywien.

W 1489 r. Jan jako wojewoda brzeski i starosta kruszwicki wystąpił przed sądem brzeskim w roli superarbitra w sporze między Szymonem z Kościoła a Janem z Moszczonego i Kościoła¹⁶¹. Oświadczył także przed sądem, że pogo-

¹⁵⁴ MRPS, cz. I, nr 1765.

¹⁵⁵ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej h. Sulima (zm. 1540), wojewoda łączycycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 134.

¹⁵⁶ MRPS, cz. I, nr 1309.

¹⁵⁷ KDP, t. II, cz. 2, nr 631.

¹⁵⁸ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 3081.

¹⁵⁹ TDR, Poznań Ziemskie XV w., nr 9478.

¹⁶⁰ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 2198.

¹⁶¹ KGB, ks. 6, k. 54v–55.

dził Krystyna ze Smólska, kasztelana inowrocławskiego z jego bratem, Broniszem ze Smólska, podstolim inowrocławskim¹⁶².

W 1490 r. w Poznaniu Jan Oporowski skwitował Barbarę, żonę Marcina Budziślawskiego, z 200 grzywien, z tytułu praw nabytych od braci z Wilamowa. W tym samym roku wziął w zastaw od kanonika Jana Gruszczyńskiego dobra Iwanowice w Sieradzkim¹⁶³. W marcu–maju 1492 r. jako wojewoda brzeski wystąpił w roli arbitra w sporze o ¼ młyna w Proczynie między Jadwigą i Dorotą z Ossowca a Janem opatem trzemeszeńskim oraz potwierdził sprzedaż tej części młyna Hektorowi Orchowskiemu przez Pawła i jego siostry, dziedziczki z Ossowca¹⁶⁴. W 1493 r. procesował się w Poznaniu z Elżbietą, żoną Macieja Jastrzębskiego¹⁶⁵.

Oporowski popadł też w konflikt z arcybiskupem lwowskim Andrzejem Różą Boryszewskim, późniejszym prymasem, który skarżył się papieżowi na prześladowanie księży przez wojewodę brzeskiego¹⁶⁶. Konflikt ten musiał dotyczyć trzymanyh przez Jana oraz jego żonę dóbr i królewskich ruskich.

Łączny stan posiadania wojewody Jana Oporowskiego to 9 osad w dobrach dziedzicznych (1 miasto i 8 wsi) oraz królewskiej: 2 starostwa grodowe, 4 niegrodowe i wsie, 7 wsi w królewskich trzymanyh przez żonę¹⁶⁷. Pewne dochody dawały ponadto Janowi najwyższe urzędy ziemskie. Wojewodowie brzescy kujawscy i inowrocławscy mieli np. udział w podziale niektórych kar sądowych, czerpali także zapewne pewne sumy z ceł¹⁶⁸. Te dochody nie rekompensowały jednak z pewnością wydatków związanych np. z udziałem w sejmach i różnych misjach politycznych.

* * *

Żoną Jana Oporowskiego była Zofia z Żurawicy, córka kasztelana przemyskiego Dobiesława Odrowąża oraz jego pierwszej żony Katarzyny, córki

¹⁶² KGB, ks. 6, k. 55v–56.

¹⁶³ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 116.

¹⁶⁴ AAG, Dyplomy trzemeszeńskie, sygn. 122, 123.

¹⁶⁵ TDR, Poznań Rezygnacje XV w., cz. 2, nr 270.

¹⁶⁶ N. Nowakowska, *Królewski kardynał. Studium kariery Fryderyka Jagiellończyka (1468–1503)*, Kraków 2011, s. 100.

¹⁶⁷ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 269.

¹⁶⁸ W. Pałucki, *Studia nad uposażeniem urzędników ziemskich w Koronie do schyłku XVI wieku*, Warszawa 1962, s. 211–212.

Jana Koli z Dalejowa herbu Junosza, kasztelana halickiego i lwowskiego¹⁶⁹. 28 marca 1463 r. ojciec Jana – wojewoda Piotr z Oporowa, oprowił 400 grzywien posagu jego żonie na wsiach Tomczyce i Jastrzębia¹⁷⁰. Jan ponowił ten zapis w 1464 r.¹⁷¹ W 1483 r. Zofia Oporowska dostała legat testamentowy od szwagra – biskupa Andrzeja Oporowskiego¹⁷².

Przed 3 sierpnia 1485 r. na sejmie w Piotrkowie Zofia dokonała podziału majątkowego swych dóbr dziedzicznych oraz dzierzonych królewskich z młodszą siostrą Katarzyną Kościelecką, kasztelanową dobrzyńską¹⁷³. Podział ten poprzedził krótki konflikt między siostrami i ich mężami spowodowany zajęciem przez Jana Kościeleckiego części Zofii w mieście Gliniany i okolicznych wsiach oraz wyrzuceniem jej zarządców. Król Kazimierz 21 lutego 1485 r. nałożył na zwaśnione strony wadium wysokości 2000 florenów¹⁷⁴. Po podziale własnością Zofii stały się: Mierzwica, Mokrocin, Przedrzymiechy, Błyszczwody, Tarnowiszczce, Strzygi i połowa miasteczka Kulikowa. Były to obszerne i dochodowe dobra ziemskie a ich uzyskanie bardzo umocniło pozycję majątkową rodziny Oporowskich. 31 maja 1488 r. Jan Oporowski zobowiązał się przed sądem grodzkim w Łęczycy do spłaty szwagierce Katarzynie, na ręce jej męża Jana, 130 grzywien srebra, zapewne w ramach rozliczeń po tym podziale¹⁷⁵.

Zofia Oporowska z Żurawicy, osiadłszy na Kujawach, zaniedbała dobra ruskie i związane z nimi obowiązki, nie obsyłając kilku wypraw zbrojnych przeciw Turkom i Tatarom (pod Kołomyję, Międzybórz i Czarny Ostrów). W 1490 r. król skonfiskował jej królewszczyzny w ziemiach lwowskiej (Kulików i wsie królewskie: Mierzwica, Mokrocin, Artasów, Czuniów, Kamienobród) oraz przemyskiej (Wola i Czulenów) za niedopełnienie obowiązku wysłania zbrojnych wyprawy. Dobra te otrzymał Rafał Jakub z Jarosławia

¹⁶⁹ AGZ, t. 15, Lwów 1891, nr 3917; t. 18, Lwów 1903, s. 160, 162; SPPP, t. II, Kraków 1870, nr 4359; S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy*, [w:] tegoż, *Studia z genealogii...*, s. 185, 193–194; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 220–221.

¹⁷⁰ KGŁ, ks. 3, k. 329; J. Bieniak, *Spółceństwo Kujaw...*, s. 68.

¹⁷¹ KGŁ, ks. 2, k. 126v.

¹⁷² ADW, Dokumenty samoistne, nr 365; *Acta capitulorum...*, t. III, nr 754, s. 315–318; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 431.

¹⁷³ MRPS, cz. I, nr 1796.

¹⁷⁴ AGZ, t. 15, nr 602; S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 189.

¹⁷⁵ KGŁ, ks. 7, k. 529.

herbu Leliwa – marszałek Królestwa Polskiego i kasztelan sandomierski¹⁷⁶. Wydaje się, że w praktyce konfiskaty tej nie zrealizowano a kara ograniczyła się tylko do pieniężnego okupu, bo Mokrocin i Mierzwica były jeszcze w 1496 r. w ręku braci Oporowskich a do króla wrócił tylko Kulików¹⁷⁷.

Zofia wystąpiła w źródłach jeszcze 12 kwietnia 1491 r.¹⁷⁸, miała zapisaną oprawę na dobrach oporowskich¹⁷⁹. W 1491 r. jako wojewodzina brzeska spierała się o swoje dobra posagowo-wienne (*super bona ipsi reformata*) w ziemi łęczyckiej – w Oporowie, Kurowie, Jastrzębi, Świechowie i Krzyżanowie z Janem z Rakowca, Andrzejem z Oporowa i Janem z Bratoszewic¹⁸⁰.

Zofia z Żurawicy zmarła krótko przed mężem, 16 listopada 1493 r. w Poznaniu, o czym dowiadujemy się z pamiętnika Ambrożego Pampowskiego¹⁸¹. S. Szybkowski sądził, że tę parę małżonków łączyła głęboka więź emocjonalna, ponieważ Jan przeżył żonę tylko o niecałe 3 miesiące¹⁸². Ubóstwo źródeł średniowiecznych nie pozwala jednak niestety ustalić przyczyn śmierci Zofii oraz Jana i zweryfikować tej hipotezy.

* * *

Z małżeństwa Jana Oporowskiego z Zofią z Żurawicy pozostało sześciu synów – Andrzej, Jan (młodszy), Zbigniew, Mikołaj, Hieronim i Jan Feliks. Siódmy z synów – Sebastian może być identyczny z Janem, późniejszym wojewodą. Imiona braci Oporowskich poznajemy z zapisek w księgach gnieźnieńskich z lat 1494–1499¹⁸³, w księgach grodzkich łęczyckich z lat 1494–1501¹⁸⁴,

¹⁷⁶ W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*, Warszawa 1971, s. 249, 253; W. Fałkowski, *dz. cyt.*, s. 159.

¹⁷⁷ MRPS, cz. I, nr 1796, 2090; AGZ, t. 8, Lwów 1880, nr 2540. Praktykę sądową XV–XVI w. związaną z konfiskatami dóbr ziemskich omówił szczegółowo K. Gózdź-Roszkowski, *Rozdawnictwo skonfiskowanych dóbr ziemskich w prawie polskim XV–XVI wieku*, Wrocław 1974, *passim*.

¹⁷⁸ AGZ, t. 18, nr 1994.

¹⁷⁹ KGŁ, ks. 8, k. 280v–281.

¹⁸⁰ KZŁ, ks. 15, k. 92.

¹⁸¹ KGŁ, ks. 8, k. 408v, 672; J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 173. Pamiętnik Ambrożego Oporowskiego, k. 76v [1493] (16 XI): *Hic moritur uxor palatinis Opporowsky*.

¹⁸² S. Szybkowski, *Kochali się, czy nie kochali? O trudnościach badawczych dotyczących ustalenia wzajemnych relacji uczuciowych między małżonkami w średniowiecznej Polsce (na przykładzie kujawskiej elity szlacheckiej z lat 1370–1501)*, [w:] *Miłość w czasach dawnych*, pod red. B. Możejko i A. Paner, Gdańsk 2009, s. 141.

¹⁸³ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 93, 1399.

¹⁸⁴ KGŁ, ks. 8, k. 702, 839v–840, 848v–849, 872; ks. 9, k. 219v, 220, 221v.

w księgach ziemskich łęczyckich z 1499 r.¹⁸⁵ oraz z wpisu do Metryki Koronnej dokonanego na sejmie piotrkowskim w 1511 r.¹⁸⁶

Jan Oporowski i Zofia oprócz licznych synów mieli także co najmniej 4 córki – Elżbietę, Petronelę, Zofię i Helenę, określane w źródłach jako wojewodzianki brzeskie. Odpowiednio skojarzone koligacje małżeńskie pozwalały dodatkowo umocnić pozycję rodziny w środowisku lokalnym, w danym województwie czy na dworze królewskim, budować koalicje sprzymierzonych rodzin, w sprzyjających okolicznościach pozyskiwać nowe kompleksy majątkowe. Większość córek zawarło związki małżeńskie z przedstawicielami równych Oporowskim rodzin możnowładczych, zaliczanych, tak jak i oni, do stronnictwa dworskiego, należących do lokalnych elit szlacheckich na Kujawach (Kościeleccy), Pałukach (Danaborscy) czy na Mazowszu płockim (Gólczewscy). Małżeństwom wewnątrz elity szlacheckiej towarzyszyły wysokie zapisy posagowo-wienne, często wpisywane do ksiąg Metryki Koronnej¹⁸⁷.

Elżbieta została wydana za wojewodzica inowrocławskiego Jana Kościeleckiego herbu Ogon, kasztelana kruszwickiego (1480–1483), podkomorzego dobrzyńskiego (1482–1483) oraz starostę bydgoskiego i świeckiego (1480–1483)¹⁸⁸. W 1482 r. Kościelecki oprawił żonie posag i wiano¹⁸⁹ a oprawę tę zatwierdził Kazimierz Jagiellończyk w Wilnie 24 marca 1483 r.¹⁹⁰ Mąż Elżbiety z Oporowskich zmarł przedwcześnie już w 2 połowie 1484 r.¹⁹¹ Dalsze losy młodej wdowy nie są mi znane.

Drużną siostrzy to Pietrusza – Petronela, która odziedziczyła imię po babce ojczyściej. Została ona wydana w 1483 r.¹⁹² za Jana Starszego Danaborskiego herbu Topór (Pałuka), starostę nakielskiego (1477–1517) i kasztelana rogo-

¹⁸⁵ KZŁ, ks. 15, k. 205v.

¹⁸⁶ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 9830.

¹⁸⁷ O małżeństwach córek zob. też T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 221–222.

¹⁸⁸ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. XI, Warszawa 1907, s. 245; J. Bieniak, *Zapomniana generacja...*, s. 139; S. Szybkowski, *Uwagi do genealogii...*, s. 105–136; tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 306–308; tenże, *Kariera urzędnicza Mikołaja Kościeleckiego ze Skępego. Problemy chronologiczne i identyfikacyjne*, [w:] *Drogą historii...*, s. 149–157.

¹⁸⁹ J. Bieniak, *Spółczesność Kujaw...*, s. 67.

¹⁹⁰ MRPS, cz. I, nr 1600.

¹⁹¹ J. Bieniak, *Zapomniana generacja...*, s. 143.

¹⁹² TDR, Poznań Ziemskie XV w., nr 9483.

zińskiego (1485–1517), zmarłego przed 9 maja 1518 r.¹⁹³ Petronela Oporowska przeżyła małżonka o wiele lat, zmarła między 1536 a 1553 r.¹⁹⁴

Kolejna córka wojewody Jana Oporowskiego, Zofia, wyszła za mąż za Feliksa Sierpskiego z Gólczewa herbu Prawda, podkomorzego płockiego (1504–1509)¹⁹⁵, syna pełniącego ten sam urząd Andrzeja. Do małżeństwa tego doszło przed 1489 r. a jego inicjatorką była Katarzyna z Gólczewskich, wdowa po Mikołaju z Oporowa. Obie rodziny były bowiem już wcześniej ze sobą spowinowaczone¹⁹⁶

Tylko jedna córka wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego, Helena, wybrała powołanie duchowne. W końcu XV w. była zakonnica – norbertanką w Strzelnie na Kujawach¹⁹⁷. Nekrolog strzeleński odnotował pod datą 7 lutego: *Johannes palatinus Brestensis cum Sophia sua consorte et filia sua Helena*¹⁹⁸. Identyfikacja Heleny jako córki Jana Oporowskiego wydaje się więc pewna. Co do podanej tu daty śmierci, dotyczy ona, jak już wspomniałem, nie Heleny a jej ojca, wojewody brzeskiego, wymienionego w tej zapisce na pierwszym miejscu¹⁹⁹. O swojej bratanicy (*virgini nepti sue*), zakownicy w Strzelnie, bez wymienienia jej imienia, wspomniał także biskup Andrzej Oporowski w swym testamencie spisany w 1483 r.²⁰⁰

Co prawda w XII–XIII stuleciu klasztor ten cieszył się znacznym prestiżem, przyciągając nawet przedstawicielki dynastii panującej i córki najznacniejszych rodów możnowładczych, w XV–XVI w. sytuacja ta jednak uległa zmianie. Znajdowały tu wtedy schronienie przede wszystkim córki drobnego i średniego rycerstwa osiadłego w okolicach Strzelna oraz mieszczyki ze Strzelna

¹⁹³ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. IV, Warszawa 1901, s. 72; *Urządnicy wielkopolscy XVI–XVIII...*, nr 672, s. 107, nr 1083, s. 154.

¹⁹⁴ TDR, Poznań Rezygnacje XVI w., nr 140; TDR Poznań Inskrypcje XVI w., cz. 2, nr 6508; S. Leitgeber, *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny XV–XVIII w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 2, 1992, s. 30.

¹⁹⁵ KGŁ, ks. 8, k. 872; MRPS, cz. IV, ks. 1, Warszawa 1910, nr 875; A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. VI, Warszawa 1903, s. 178; J. Piętka, *Mazowiecka elita feudalna późnego średniowiecza*, Warszawa 1975, s. 80; S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 190.

¹⁹⁶ KGŁ, ks. 7, k. 606; S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 291.

¹⁹⁷ J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136; S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 190.

¹⁹⁸ *Liber mortuorum...*, s. 725.

¹⁹⁹ K. Jasiński, *Nekrolog klasztoru norbertanek w Strzelnie. Uwagi krytyczno-erudycyjne*, [w:] tegoż, *Prace wybrane z nauk pomocniczych historii*, Toruń 1996, s. 17.

²⁰⁰ ADW, Dokumenty samoistne, nr 365; *Acta capitulorum...*, t. III, nr 754, s. 318; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 433.

czy Włocławka. W nekrologu klasztornym umieszczano dobrodziejów klasztoru oraz członków rodzin zakonnic. Klasztor ten stracił już dawny ekskluzywizm społeczny, nadal jednak przyciągał pewną liczbę zakonnice spoza Kujaw – z pogranicznych terenów Wielkopolski czy Śląska, co było wynikiem rzadkiej sieci klasztorów żeńskich na tym terenie²⁰¹. Śluby zakonne Heleny Oporowskiej, dokonane właśnie w Strzelnie, dowodzą pewnego zadomowienia się tej rodziny na Kujawach w ciągu XV w.

Helena nie została zapewne nigdy przeoryszą zgromadzenia, nie pełniła też prawdopodobnie innych funkcji – podprzeoryszy, cyrkatorki (furtianki), kantorki czy kustoszki. Była jedną z około 20 szeregowych zakonnice²⁰². Na pewno wybór przez jedną z córek stanu duchownego odciążył nieco rodzinę finansowo, zwolnił od obowiązku wypłacenia okazałego posagu innej rodzinie. Zakonnica nie brała także udziału w podziałach dóbr rodzinnych. Ojciec lub bracia zakonnicy musieli jednak łożyć niemałe sumy na jej utrzymanie oraz klasztor, np. w formie jednorazowo wypłaconej znacznej sumy (tzw. posagu zakonnego), płaconego dożywotnio rocznego czynszu z określonych wsi, różnych naturaliiów (jak masło, groch czy zboże)²⁰³.

W podziale rodzinnym z 1508 r. została wymieniona jeszcze jedna siostra, panna Katarzyna, na której uposażenie bracia przeznaczyli dochody z ceł brzeskich²⁰⁴. Jej dalsze losy nie są znane, pewnie zmarła niedługo później.

ANDRZEJ OPOROWSKI, KANONIK WŁOCŁAWSKI, GNIEŹNIEŃSKI I KRUSZWICKI

Sądząc po chronologii wystąpień, był zapewne najstarszym synem Jana Oporowskiego, wojewody brzeskiego i Zofii z Żurawicy.

Podobnie jak stryj i imiennik, Andrzej młodszy wybrał karierę kościelną. Jako kanonik włocławski został wspomniany po raz pierwszy podczas posiedzenia kapituły w dniu 7 stycznia 1483 r., kiedy odnotowano jego nieobecność²⁰⁵. Mamy więc w tym wypadku ewidentny przykład protekcji ze strony stryja – biskupa Andrzeja.

²⁰¹ D. Karczewski, *Dzieje klasztoru norbertanek w Strzelnie do początku XVI wieku*, Inowrocław 2001, s. 254–258.

²⁰² Tamże, s. 247–253.

²⁰³ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 414–415.

²⁰⁴ ZDPauli, t. 2, nr 140, s. 319.

²⁰⁵ A. Gąsiorowski, *Kanonicy włocławscy...*, s. 34.

Następne lata Andrzej spędził na studiach we Włoszech, na które zapewne wysłał go biskup lub kapituła. W grudniu 1487 r. studiował, być może prawo kanoniczne, w Bolonii. Papież Innocenty VIII pozwolił mu przyjąć święcenia kapłańskie z rąk miejscowego biskupa a jego bratu Janowi przyjąć święcenia mniejsze²⁰⁶. Studiów tych kanonik Andrzej nie skończył, bo nie występował później z tytułami naukowymi.

Andrzej Oporowski pojawił się na posiedzeniu kapituły wrocławskiej 7 stycznia 1495 r.²⁰⁷ Dopiero 18 lutego 1497 r. przyjął święcenia kapłańskie prezbitera²⁰⁸. Po tej dacie częściej występował w gronie kanoników wrocławskich. Widzimy go na 6 posiedzeniach kapituły w latach 1495–1498²⁰⁹. Był wspominany jako kanonik wrocławski kilkakrotnie w latach 1499–1522, także przez źródła proveniencji świeckiej²¹⁰. W latach 1496–1499 Andrzej Oporowski, kanonik wrocławski, aż sześciokrotnie prezentował do święceń kapłańskich: Jakuba, syna Mikołaja ze Strzelna, Jana, syna Wojciecha z Inowrocławia oraz Andrzeja, syna Benedykta z Izbicy Kujawskiej²¹¹. W 1506 r. jako kanonik wrocławski był świadkiem nadania uposażenia parafii Gostynin przez biskupa płockiego Erazma Ciołka na rzecz kolegium wikariuszy wrocławskich²¹². Zupełnie nie dbał o posiadane majątki kapitulne (Korzeszyn, Pławno i Smólsk), doprowadzając je do ruiny, mimo ciągłych napomnień ze strony kapituły. Był niestały w swych postanowieniach i niesumienny w obowiązkach. Nie chciał po śmierci ojca zwrócić kapitule testamentu zmarłego stryja Andrzeja, biskupa wrocławskiego²¹³.

Oprócz beneficjum w kapitule wrocławskiej, posiadał Andrzej Oporowski także kanonię katedralną w Gnieźnie. Już 28 grudnia 1487 r. dysponował papieską prowizją na kanonię gnieźnieńską, którą na posiedzeniu kapituły przedstawił jego prokurator – kanonik kruszwicki Tomasz z Wielunia. Bene-

²⁰⁶ J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. III, s. 172; ZDPauli, t. 2, nr 140, przyp. 1.

²⁰⁷ A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy...*, s. 38.

²⁰⁸ *Wykazy święconych z najstarszej księgi akt działalności biskupów wrocławskich (Kurozwęckiego i Przerębskiego lata 1496–1511)*, oprac. W. Kujawski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 72, 1999, s. 39; J.H. Zbudniewek, *Z dziejów kościelnych Oporowa do połowy XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań...*, s. 47.

²⁰⁹ A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy...*, s. 38–39.

²¹⁰ MRPS, cz. II, Warszawa 1907, nr 1170; cz. IV, ks. 1, nr 9724.

²¹¹ *Wykazy święconych...*, s. 30, 37, 40, 42, 47, 49.

²¹² S. Chodyński, *dz. cyt.*, nr 14, s. 245.

²¹³ W. Kujawski, *dz. cyt.*, s. 61 (za niepublikowanym katalogiem prałatów i kanoników wrocławskich S. Chodyńskiego, s. 693–698).

ficjum to Andrzej objął przed 11 lutego 1488 r., gdy z tytułem kanonika gnieźnieńskiego wystąpił w bulli papieskiej. Jan Korytkowski utożsamiał go błędnie z Andrzejem Oporowskim, późniejszym wojewodą brzeskim kujawskim, jego stryjecznym bratem²¹⁴. W 1495 r. został nazwany dziekanem kruszwickim²¹⁵ a od 30 marca 1499 r. występował jako kanonik kruszwicki²¹⁶. Czerpał ponadto dochody z beneficjum w kapitule katedralnej płockiej oraz probostw w Skulsku i Gębicach²¹⁷. Kanonik Andrzej Oporowski wziął udział, razem z bratem Feliksem, w elekcji króla Zygmunta I w Piotrkowie 8 grudnia 1506 r.²¹⁸

Być może to właśnie ten kanonik z rodziny Oporowskich został wymieniony w 1487 r. jako pisarz królewski²¹⁹. Równoległa kariera w kapitule gnieźnieńskiej oraz kancelarii i dyplomacji królewskiej była już pewną tradycją w rodzinie Oporowskich. Błyskotliwej kariery kancelaryjnej Andrzej młodszy nie zrobił, może z powodu nieukończenia studiów prawniczych czy braku predyspozycji osobistych do tej pracy. Uczestniczył jednak prawdopodobnie w pewnych misjach dyplomatycznych.

Halina Kowalska przypuszczała, że pod koniec 1519 r. został wysłany z misją dyplomatyczną do Wenecji młodszy brat Andrzeja – Jan, później wojewoda. W styczniu 1520 r. sprawozdanie z tej misji składał królowi Zygmuntowi I uzdolniony królewski dyplomata i znany humanista, biskup płocki Erazm Ciołek²²⁰. Nie wymieniono imienia posła, więc trudno rozstrzygnąć o którego z Oporowskich chodziło, ale związki z kapitułą płocką zdają się wskazywać właśnie na Andrzeja. Biskup Ciołek, przebywający wtedy w Rzymie, przedstawił papieżowi Leonowi X twarde stanowisko strony polskiej w sprawie potrzeby całkowitej likwidacji państwa Zakonu Krzyżackiego w Prusach. Skarżył się także królowi na sprzeczne z polską racją stanu intrygi dyplomatyczne wysłannika prymasa Jana Łaskiego – Marcina Rambiewskiego. Ta akcja dyplomatyczna Erazma Ciołka we Włoszech była

²¹⁴ J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. III, s. 172–173.

²¹⁵ KGŁ, ks. 8, k. 849.

²¹⁶ *Wykazy święconych...*, s. 49.

²¹⁷ W. Kujawski, *dz. cyt.*, s. 61.

²¹⁸ L. Finkel, *Elekcja Zygmunta I. Sprawy dynastii jagiellońskiej i unii polsko-litewskiej*, Kraków 1910, s. 198.

²¹⁹ I. Sułkowska-Kurasiowa, *dz. cyt.*, nr 122, s. 146.

²²⁰ *Acta Tomicianiana*, t. V, Poznań 1855, nr 145, s. 149–154 – *Scribit preterea ad me dnus Oporowski ex Venetiis die XXVI. Decembris (...)*; H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

oczywiście związana z toczącymi się równolegle działaniami wojennymi ostatniej wojny polsko-krzyżackiej. Rozmowy Oporowskiego w Wenecji mogły dotyczyć lansowanych uparcie przez papieżstwo planów krucjaty antytureckiej lub fantastycznego planu autorstwa Jana Łaskiego zakładającego przesiedlenie Krzyżaków na Cypr czy do Dalmacji²²¹.

Erazm Ciołek (*Vitellius*) używał, tak samo jak Oporowscy, herbu Sulima, choć było tajemnicą poliszynela, że w rzeczywistości pochodził z rodziny mieszczańskiej a jego rodzice posiadali winiarnię przy ul. św. Anny w Krakowie. Może to właśnie Oporowscy na polecenie króla Aleksandra Jagiellończyka pomogli mu zalegalizować swoje szlachectwo przed kapitułą krakowską w 1502 r.? Erazm Ciołek pozostawał w bardzo ostrym konflikcie z prymasem Janem Łaskim, próbującym na własną rękę prowadzić w Rzymie tajne układy z pominięciem posła królewskiego²²². Współpraca z biskupem płockim mogła więc utrudnić Oporowskiemu dalsze awanse w kapitule gnieźnieńskiej a w płockiej kariery nie zdążył już zrobić. Erazm Ciołek nie wrócił bowiem z Rzymu, gdzie podjął starania o kapelusze kardynalski i we wrześniu 1522 r. padł ofiarą zarazy. Może właśnie podczas tej misji włoskiej kanonik Andrzej Oporowski podjął niezrealizowany ostatecznie projekt wstąpienia w szeregi zakonu bernardynów?²²³

Kanonik Andrzej Oporowski żył jeszcze 9 stycznia 1522 r., gdy przedstawił wreszcie na kapitule generalnej we Włocławku testament stryja – biskupa kujawskiego Andrzeja²²⁴. Zmarł wkrótce potem – 7 lutego 1522 r.²²⁵ Błyskotliwej kariery w hierarchii kościelnej ani kancelarii królewskiej nie zrobił, prawdopodobnie z powodu przedwczesnej śmierci stryja, braku odpowiednich predyspozycji osobistych, niegospodarności i wieloletniego konfliktu z kapitułą włocławską, z którą związany był najbardziej. Możliwe, że w rozwoju kariery w polskim kościele przeszkodziły mu wspomniane konflikty polityczne między biskupami. Załamanie kariery kościelnej kanonika Andrzeja Oporowskiego oraz odejście jego młodszego brata Jana do stanu

²²¹ A. Odrzywolska-Kidawa, *Podkanclerzy Piotr Tomicki (1515–1535). Polityk i humanista*, Warszawa 2005, s. 125–129; P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 186–191.

²²² Tamże, s. 237–247 – określił wzajemne stosunki obu biskupów namiętną wrogością.

²²³ W. Kujawski, *dz. cyt.*, s. 61.

²²⁴ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 365; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 428.

²²⁵ Informacja ta pochodzi z rękopiśmiennego katalogu członków kapituły opracowanego przed 1914 r. przez ks. S. Chodyńskiego, przechowywanego w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku.

świeckiego okazało się jedną z istotnych przyczyn upadku pozycji politycznej i majątkowej rodziny Oporowskich w 2 połowie XVI stulecia.

* * *

Niewiele da się także powiedzieć o jego działalności majątkowej. Po śmierci ojca w 1494 r. kanonik Andrzej uzyskał udział w dochodach starostwa kruszwickiego na Kujawach, trzymanego przez Oporowskich w zastawie. W latach 1494–1499 bracia rodzeni niedzieln: Andrzej, Jan, Zbigniew, Mikołaj, Hieronim i drugi Jan²²⁶ Oporowscy mieli przed sądem gnieźnieńskim sprawę z Wojciechem Niedźwiedzkim, synem Bodzęty²²⁷. Andrzej wystąpił także w 1499 r. w sądzie ziemskim łęczyckim, wraz z braćmi niedzielnymi w sprawie przeciw Andrzejowi z Rakowca²²⁸. Wraz z braćmi Janem i Feliksem, uczestniczył w procesach i ugodzie (17 lutego 1501 r.) z ciotką – Katarzyną Kościelecką z Żurawicy w sprawie macierzystych dóbr ruskich²²⁹. 21 maja 1501 r. wystąpił jako współdzierzawca starostwa kruszwickiego obok braci Jana i Feliksa²³⁰. Osiągnąwszy już prałaturę w kolegiacie kruszwickiej i dwie kanonie, Andrzej nie zdecydował się na porzucenie kariery kościelnej po przedwczesnej bezpotomnej śmierci młodszych braci, co uczynił jego brat Jan, mimo że najwyraźniej nie miał do tego powołania.

W wyniku podziału rodzinnego, przeprowadzonego 4 czerwca 1508 r., Andrzej przekazał cały swój udział w starostwie kruszwickim oraz w dobrach dziedzicznych w województwie łęczyckim (po ojcu), w dobrach dziedzicznych i królewskich ruskich (po matce) bratu Janowi. Pozostały mu królewskie Gębice i Skulsk z wsiami: Dzierążno, Chróśno, Sadowie i Żłotowo, które powinien wykupić, wraz z należącymi do nich jeziorami oraz młynami²³¹.

W 1505 r. Mikołaj Marcinkowski zrezygnował na rzecz kanonika wrocławskiego Andrzeja Oporowskiego z prawa bliższości do wsi Marcinkowo w powiecie gnieźnieńskim²³².

²²⁶ Prawdopodobnie Jan Feliks – identyczny ze starostą kruszwickim Feliksem Oporowskim, albo Jan Sebastian.

²²⁷ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 93, 1399.

²²⁸ KZŁ, ks. 15, k. 205v

²²⁹ MRPS, cz. II, nr 254, 1170; S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 191–192.

²³⁰ KDP, t. II, cz. 2, nr 634, s. 970; MRPS, cz. II, nr 1536, 1546.

²³¹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 435; ZDPauli, t. 2, nr 140, s. 316–321. Wpisu do Metryki Koronnej dokonano w Nowogrodzku na Litwie.

²³² TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 3574.

W 1510 r. kanonik Andrzej Oporowski za zgodą króla Zygmunta I, zapisał 750 florenów węgierskich i 100 złotych na tenucie gębińskiej Małgorzacie Pieniążkowej – żonie Stanisława²³³. Kiedy w listopadzie 1511 r. kasztelan brzeski kujawski Andrzej Oporowski (brat stryjeczny kanonika Andrzeja) oskarżył sąsiada – Andrzeja Jana z Oporowa o spowodowanie strat w wyniku podniesienia grobli i zalania pól i łąk w Oporowie, mógł mieć na myśli braci Andrzeja i Jana, wojewodzców brzeskich. Oznaczało by to, że kanonik pozostawił sobie jednak jakiś udział w majątności oporowskiej²³⁴.

JAN OPOROWSKI (MŁODSZY), WOJEWODA INOWROCŁAWSKI I BRZESKI KUJAWSKI

H. Kowalska, opisując działalność Jana Oporowskiego (młodsze), wojewody brzeskiego kujawskiego, utożsamiała go z Janem Oporowskim, bratem kanonika Andrzeja, studentem w Bolonii, który nie uzyskawszy kanonii w Gnieźnie porzucił karierę kościelną²³⁵. Rezygnacje z karier kościelnych przez członków bogatych rodzin urzędniczych znane są ze źródeł. Bardzo często duchowni ci przyjmowali tylko niższe święcenia kapłańskie, aby zachować furtkę na powrót do stanu świeckiego, kariery kościelne były traktowane bardzo koniunkturalnie. Skala zjawiska w XV w. była znacznie większa niż w stuleciu poprzednim. Przyczyną rezygnacji z kariery kościelnej była często obawa o ciągłość genealogiczną rodziny w związku z przedwczesną, bezpotomną śmiercią braci. Dotychczasowy duchowny brał wtedy na siebie obowiązek ratowania ciągłości rodziny. W innych wypadkach decydowały problemy z uzyskaniem wyższych beneficjów kościelnych, otwierające się szanse na wysokie urzędy świeckie czy inne powody osobiste. Bardzo podobny do losów Jana z Oporowa jest przykład Nawoja z Tęczyna herbu Topór; syna Jana, którego starsi bracia zmarli młodo, zapewne z powodu jakiejś dziedzicznej rodzinnej choroby²³⁶. Z kolei wojewodzie pomorski Piotr

²³³ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 9724.

²³⁴ ZDPauli, t. 2, nr 159, s. 343. W dokumencie tym mogło jednak chodzić o zupełnie inną osobę, np. nieznanego ze źródeł członka rodziny szlacheckiej z pobliskiego Oporówka.

²³⁵ H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137. J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. III, s. 163 – także pisał o jego rezygnacji z kariery kościelnej, uznając jednak Jana za młodszego brata biskupa Andrzeja z Oporowa, a nie kanonika Andrzeja młodszego.

²³⁶ B. Śliwiński, *Z badań nad początkami karier młodszych synów rycerzy polskich*, [w:] *Hominis et societas. Czasy Piastów i Jagiellonów*, pod red. T. Jasińskiego, T. Jurka, J.M. Piskorskiego, Poznań 1997, s. 327, 334–336.

Święca z Nowego po śmierci swoich starszych braci zrezygnował z pomyślnie rozwijającej się kariery kościelnej, mimo że miał jeszcze młodszych braci²³⁷.

Jan Oporowski porzucił karierę kościelną ostatecznie w 1507 r., z chwilą objęcia urzędu świeckiego kasztelana kruszwickiego. Zbiegło się to w czasie z przedwczesną śmiercią młodszego brata Jana Feliksa Oporowskiego. Zaledwie kilka lat wcześniej – przed 1501 r. odeszli przedwcześnie i bezpomyślnie trzej inni bracia Oporowscy – Zbigniew, Mikołaj i Hieronim, starostowie kruszwicy. Jan, w przeciwieństwie do brata Andrzeja, nie osiągnął dotąd żadnej prałatury, co ułatwiło mu podjęcie decyzji o porzuceniu kariery kościelnej. Hipoteza ta wydaje się wiarygodna, choć możliwe są także dwa alternatywne rozwiązania tego problemu²³⁸.

Prawdopodobnie Jan Oporowski jest identyczny z Sebastianem, wymienianym tylko epizodycznie w gronie braci Oporowskich (mógł być dwojga imion – Jan Sebastian, analogicznie jak Jan Feliks). 21 sierpnia 1488 r. Jan studiował wraz z bratem Andrzejem w Bolonii. Uzyskał wtedy od papieża Innocentego VIII pozwolenie na przyjęcie niższych święceń kapłańskich z rąk dowolnego biskupa. W bulli tej został nazwany bratem Andrzeja, kanonika gnieźnieńskiego²³⁹.

Studia miały mu oczywiście ułatwić karierę kościelną. Na posiedzeniu kapituły wrocławskiej w dniu 8 stycznia 1487 r. wystąpił kanonik wrocławski Jan z Oporowa, przyjęty z prowizji biskupa na kanonikę po śmierci Bartłomieja Jabłkowskiego (właściwie Stanisława Jabłkowskiego z Pałędzia)²⁴⁰. Tenże Jan w 1504 r. otrzymał prowizję papieską na kanonikę gnieźnieńską po śmierci Jana Kiernowskiego. Przegrał jednak spór i musiał oddać to beneficjum innemu kandydatowi²⁴¹. Jan z Oporowa w 1499 r. wystąpił jako pleban w Powidzu, obok pozostałych braci, w sprawie przeciw Andrzejowi z Rakowca²⁴². W latach 1508 i 1510 Jan Oporowski w katedrze wrocławskiej

²³⁷ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 414.

²³⁸ Można rozdzielić obie postacie i przyjąć, że kanonik Jan był jeszcze jednym, może najstarszym synem wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego i zmarł krótko po 1504 r. Powtarzalność jednakowych imion wśród rodzeństwa zdarzała się, jak choćby w rodzinie Jana Długosza. Można wreszcie łączyć postać kanonika Jana nie z przyszłym wojewodą Janem (młodszym) Oporowskim, a z którymś z jego braci, np. ze starostą kruszwickim Feliksem Oporowskim, który czasem występował pod dwoma imionami – Feliks Jan.

²³⁹ J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. III, s. 172.

²⁴⁰ A. Gąsiorowski, *Kanonicy wrocławscy...*, s. 35.

²⁴¹ J. Korytkowski, *dz. cyt.*, t. III, s. 163.

²⁴² KZŁ, ks. 15, k. 205v; *Acta capitulorum...*, t. I, nr 1330.

promował do świeceń kapłańskich Franciszka, syna Franciszka z Kruszwicy oraz Bartłomieja, syna Piotra ze Stolnik. Za pierwszym razem wystąpił tu bez żadnych dodatkowych tytułów, za drugim razem – jako *generosus* starosta kruszwicki²⁴³.

Kiedy Jan Oporowski młodszy rozpoczął karierę kościelną a następnie świecką, w polskiej polityce zaszły wielkie zmiany. Energiczny król Jan Olbracht po klęsce bukowińskiej z 1497 r. mocno podupadł na zdrowiu i odsunął się od rządów. W praktyce ster rządów w kraju zaczął przechodzić w ręce jego ambitnego brata – Fryderyka Jagiellończyka, biskupa krakowskiego (1488), arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa oraz kardynała (1493). Skupił on wokół siebie grono młodych polityków opozycyjnych, których celem było przejęcie władzy i stanowisk, odsunięcie od nich urzędników starszego pokolenia, dawnej ekipy Kurozwęckich. Od początku wybijał się wśród nich kanclerz kardynała, późniejszy podkanclerzy koronny (1515) a zarazem biskup poznański i krakowski – Piotr Tomicki²⁴⁴. W 1498 r. król i kardynał postanowili rozprawić się z potężnym rodem Kurozwęckich. Podskarbi Piotr Kurozwęcki został oskarżony o oszustwa finansowe i nielegalne zaniżanie wartości monet. Po jego śmierci na wygnaniu w Wiedniu 3 lata później, król uzyskał zgodę sejmu na konfiskatę dóbr podskarbiego. W niełaskę popadł także jego brat Krzesław, kaclerz wielki koronny, który zrezygnował z udziału w radzie królewskiej²⁴⁵.

Po śmierci króla Jana Olbrachta, który zmarł 17 czerwca 1501 r. w Toruniu, kardynałowi Fryderykowi, który stał się faktycznym *interrexem* oraz innym sprzymierzonym z nim możnowładcom, udało się przeprowadzić 14 września 1501 r. na sejmie w Piotrkowie elekcję kolejnego brata – Aleksandra, dotychczasowego wielkiego księcia litewskiego. Jego kontrkandydatami do tronu polskiego byli bracia Władysław, król Czech i Węgier oraz Zygmunt. Elektowi i Litwie, przegrywającej na swej wschodniej granicy wojnę z wielkim księciem moskiewskim Iwanem III Srogim, narzucono jednak bardzo ciężkie warunki, tzw. przywilej mielnicki z 21 października 1501 r. Ustanowił on w Polsce, na wzór rządzonych przez Władysława Jagiellończyka Węgier, ustrój oligarchiczno-arystokratyczny z odwoływalnym królem stojącym na czele uprzywilejowanego senatu (niczym rzymski *princeps senatus*). Litwa,

²⁴³ *Wykazy święconych...*, s. 81, 97.

²⁴⁴ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 18.

²⁴⁵ P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 48–49; N. Nowakowska, *dz. cyt.*, s. 62.

w wyniku podpisanej równocześnie unii mielnickiej, została silnie podporządkowana Koronie, z którą miała stanowić jeden naród, miał nią rządzić wybrany w Polsce król, zaś dynastia jagiellońska miała zostać pozbawiona dziedzicznych praw do Litwy²⁴⁶. Na spotkanie z elektem do Mielnika pojechali: arcybiskup lwowski Andrzej Boryszewski, wojewoda poznański Andrzej Szamotulski, wojewoda sandomierski Jan Feliks Tarnowski, biskup warmiński Łukasz Watzenrode, kasztelan krakowski Spytek Jarosławski i wojewoda łęczycki Piotr Myszkowski. Elekcję Aleksandra poparł także kanclerz Krzesław Kurozwęcki, skłócony ze zmarłym królem a pozyskany przez kardynała Fryderyka oskarżeniem o malwersacje i aresztowaniem jego największego wroga – podkanclerzego Macieja Drzewickiego²⁴⁷.

Aleksander I Jagiellończyk okazał się władcą słabym. Początkowo pozostawał pod silnym wpływem brata – kardynała i grupy oligarchów a wokół niego toczyły się ciągłe walki frakcyjne między politykami, zwłaszcza między kanclerzem Kurozwęckim i kardynałem Fryderykiem, pełniącym podczas pobytu króla na Litwie urząd regenta. Fryderyk Jagiellończyk zmarł w Krakowie 14 marca 1503 r., kanclerz przeżył go zaledwie o trzy tygodnie. Król Aleksander I odszedł z tego świata 3 lata później – 19 sierpnia 1506 r., zdoławszy jednak jeszcze przed śmiercią obalić akt mielnicki oraz oligarchiczne rządy senatu, o czym jeszcze wspomnę dalej. Sojusznikiem monarchy stała się szlachecka izba poselska a jej największym dokonaniem konstytucja *Nihil novi* sejmu radomskiego z 1505 r. Piąty Jagiellon na polskim tronie odszedł bezpotomnie w wieku zaledwie 45 lat.

W tej sytuacji do władzy doszedł najmłodszy z królewiczów Zygmunt, dotychczasowy książę głogowski, opawski i namiestnik Śląska oraz Łużyc. Został on najpierw, we wrześniu 1506 r., obrany wielkim księciem litewskim przez radę wielkksiążęcą w Wilnie, wbrew postanowieniom unii mielnickiej, a następnie 8 grudnia tego samego roku przez sejm w Piotrkowie – królem Polski²⁴⁸. Zygmunt I okazał się władcą rozsądnym i długowiecznym ale konserwatywnym. Nie czuł on się zupełnie związany z dawnymi współpracownikami Jana Olbrachta, Fryderyka i Aleksandra, do których miał żal o nieuregulowanie kwestii jego zaopatrzenia w czasach, gdy był tylko królewiczem.

²⁴⁶ KDP, t. III, Warszawa 1853, nr 196.

²⁴⁷ F. Papée, *Aleksander Jagiellończyk*, s. 49–54; J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 78–79; P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 48–52, 252; N. Nowakowska, *dz. cyt.*, s. 63–67.

²⁴⁸ L. Finkel, *dz. cyt.*, passim; Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 87–88.

Wysuwane przez Zygmunta propozycje rozwiązania tej sprawy były przez lata blokowane przez senat i kancelarię koronną²⁴⁹.

Przy nowym królu doszli więc do głosu nowi doradcy, związani z nim już przed elekcją a nierzadko od lat młodzieńczych, przede wszystkim bracia Szydłowieccy herbu Odrowąż: Mikołaj – podkomorzy krakowski (1510), krajczy i podskarbi wielki koronny (1515) oraz jego brat Krzysztof – późniejszy podkanclerzy (1511) i kanclerz wielki koronny, wojewoda i starosta generalny krakowski (1515), wreszcie kasztelan krakowski (1527), wierny stronnik (a właściwie agent) Habsburgów²⁵⁰.

Kariery na dworze Zygmunta I robili także bracia Leszczyńscy herbu Wieniawa – Jan i Rafał, synowie Kaspra i Zofii Oporowskiej²⁵¹. Rafał Leszczyński, sekretarz królewicza Zygmunta w czasie jego rządów w księstwie głogowsko-opawskim, aktywny królewski dyplomata, rozpoczął karierę od świeckiego urzędu kasztelana łędzkiego (1518), ostatecznie jednak zdecydował się na karierę kościelną, został biskupem przemyskim (1520) oraz płockim (1523), zmarł w 1527 r. Swoje awanse w hierarchii kościelnej zawdzięczał głównie protekcji królewskiej Zygmunta. Z kolei Jan Leszczyński został podkomorzym kaliskim (1512) i kasztelanem brzeskim kujawskim (1525), starostą radziejowskim i kolskim, zmarł w 1535 r.²⁵² W 1 ćwierci XVI w. Leszczyńscy skupili w swym ręku około 20 wsi wokół odziedziczonego po przodkach Leszna i przejętego od rodziny Gołuchowa. Była to fortuna dosyć znacząca, lecz raczej nie magnacka. W kolejnym pokoleniu uległa zresztą podziałowi pomiędzy dwie linie rodziny²⁵³. Młodemu pokoleniu Oporowskich, a zwłaszcza Janowi i jego bratu stryjecznemu Andrzejowi, prawdopodobnie pomogło w karierze bliskie powinowactwo ze swoimi rówieśnikami Leszczyńskimi.

²⁴⁹ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 121; P. Tafiłowski, *dz. cyt.*, s. 77–79.

²⁵⁰ J. Kieszkowski, *dz. cyt.*, s. 30–33. Po śmierci Jana Olbrachta Mikołaj Szydłowiecki udał się na dwór królewicza Zygmunta na Węgry. Został jego bliskim powiernikiem na długo przed elekcją i koronacją. Przebywał przy królewiczu na Śląsku i był wysyłany w różnych misjach dyplomatycznych. W 1503 r. został chorążym nadwornym Zygmunta a w 1507 r. – podkomorzym nadwornym oraz starostą radomskim. Brat Mikołaja – Paweł, duchowny, został już w 1501 r. kanclerzem królewicza Zygmunta, zmarł jednak w 1506 r., nie doczekawszy się infuły biskupiej.

²⁵¹ O podstawach majątkowych działalności politycznej Leszczyńskich w tym okresie zob. Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 157–168.

²⁵² Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 86, 107, 201–202; M. Bogucka, *Bona Sforza*, wyd. 3, Wrocław 2004, s. 165–166, 214; A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 15, 112.

²⁵³ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 169.

W lutym 1507 r. Jan Oporowski brał udział, zapewne w roli pośła, w krakowskim sejmie koronacyjnym Zygmunta I. Piął się po szczeblach kariery urzędniczej po śladach stryjecznego brata – Andrzeja z Nakonowa. Jako jeden z dzierżawców starostwa kruszwickiego, 19 lutego 1507 r. Jan uzyskał królewską nominację na kasztelana kruszwickiego²⁵⁴. Urząd ten objął po Andrzeju Oporowskim, który w tym czasie awansował na kasztelana brzeskiego²⁵⁵. Wkrótce po podziale dóbr dziedzicznych oraz królewszczyzn z bratem kanonikiem Andrzejem, uzyskał około 1509 r. uprawnienia sędownicze w starostwie kruszwickim, występując odtąd aż do 1532 r. z tytułem starosty kruszwickiego²⁵⁶.

W 1509 r. Jan uczestniczył w sejmie walnym w Piotrkowie. Następnie towarzyszył królowi Zygmuntowi I w wyprawie ma Ruś. Nie zabrakło go także w składzie kolejnego sejmiku piotrkowskiego, zwołanego na 1511 r. oraz na sejmiku małopolskim w Nowym Mieście Korczynie w tymże roku, w 1513 r. przebywał w Poznaniu²⁵⁷.

Bliskie związki z Ambrozym Pampowskim oraz związek małżeński zawarty z jego córką Zofią, mogły bardzo ułatwić jego dalsze awanse. Teść Jana Oporowskiego – Ambroży Pampowski z Pępowa herbu Poronia był jednym z najważniejszych urzędników królewskich wśród Wielkopolan w swoich czasach, bardzo aktywnym królewskim dyplomata, politykiem i stronnikiem dworu. Dzięki poparciu królów z rodu Jagiellonów zrobił błyskotliwą karierę. Pełnił kolejno funkcje: pisarza kancelarii królewskiej (1469–1473), krajczego dworu królewiczów (1473–1480), chorążego nadwornego (1480), pisarza ziemskiego kaliskiego (1480), stolnika poznańskiego (1480–1484), kasztelana rozpierskiego (1487–1494), wojewody sieradzkiego (1494–1510), starosty średzkiego (1484–1509), starosty pyzdrowskiego (1485–1491), starosty kolskiego (1487–1488), starosty konińskiego (1487–1510), starosty gnieźnieńskiego (1489–1501), starosty łęczyckiego (1496–1499), starosty generalnego Wielkopolski (1498–1504), starosty malborskiego (1504–1510). Ambroży Pampowski, dzięki zręcznej polityce i poparciu kancelarza Jana Łaskiego, bardzo umocnił pozycję starostów malborskich, doprowadzając do uznania za członka rady Stanów Pruskich. Łącząc w swym ręku

²⁵⁴ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 8327; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 1073, s. 133.

²⁵⁵ Tamże, nr 1074, s. 133.

²⁵⁶ Tamże, nr 1144, s. 140.

²⁵⁷ H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

starostwo malborskie i najwyższą władzę sądową w całej prowincji, stał się *de facto* starostą generalnym i namiestnikiem całych Prus Królewskich²⁵⁸.

W polityce wewnętrznej Pampowski współpracował, jak już wspomniałem, z kaclerzem Krzesławem Kurozwęckim i jego obozem politycznym, tzw. kuźnią, pośrednicząc w kontaktach między dworem królewskim a średnią szlachtą, z której sam się wywodził²⁵⁹. Podobną rolę odgrywała w tym czasie także rodzina Przerębskich, wywodząca się z ziemi sieradzkiej, a moim zdaniem także łączycko-kujawska familia Oporowskich. Starosta Ambroży Pampowski zmarł krótko po ślubie córki z Janem Oporowskim, na przełomie sierpnia i września 1510 r. Jego uroczysty pogrzeb odbył się w Środzie Wielkopolskiej 4 listopada tegoż roku²⁶⁰.

Niemal w tym samym czasie – 7 czerwca 1510 r. odszedł z kancelarii koronnej, awansując na arcybiskupa gnieźnieńskiego (prymasa Polski), kanclerz Jan Łaski, wychowanek i ideowy spadkobierca kanclerza Krzesława Kurozwęckiego, orędownik bliskiej współpracy króla ze szlachtą przeciw oligarchii senatorskiej, wybitny mąż stanu i kodyfikator praw (*Statut Łaskiego* wydany drukiem w Krakowie w 1506 r.). Jego wpływ na politykę państwową wyraźnie się zmniejszył, jednak aż do śmierci prymasa w 1531 r. był widoczny²⁶¹.

Początek panowania Zygmunta I Starego był okresem, kiedy program szlacheckiej izby poselskiej został przyjęty i zaakceptowany przez monarchę a kompromis ten stał się fundamentem nowej formy ustrojowej, tzw. monarchii mieszanej²⁶². Z czasem jednak król Zygmunt I, z natury nieufny wobec szlacheckich trybunów sejmowych, miał zapracować sobie na opinię „króla senatorskiego”²⁶³. Król bronił się przed dopuszczeniem aktywizującej się politycznie szlachty do współudziału w rządach państwem także dlatego, że posłowie ziemscy torpedowali na kolejnych sejmach propozycje

²⁵⁸ K. Górski, *Starostowie malborscy...*, s. 132–170; J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 129 i in.; A. Gąsiorowski, *Starostowie wielkopolskich miast królewskich w dobie jagiellońskiej*, Warszawa–Poznań 1981, s. 40, 43, 44, 60, 65; *Urzędnicy łączyccy...*, nr A 416, B 27, B 293; *Urzędnicy województw łączyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1993, nr 1300; *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV...*, nr 476, 125, 639; *Urzędnicy wielkopolscy XVI–XVIII...*, nr 1178.

²⁵⁹ P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 54.

²⁶⁰ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 126–127.

²⁶¹ P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 74–77.

²⁶² Tamże, s. 59.

²⁶³ Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 186–197, 403–406.

od tronu wprowadzenia koniecznych reform wojskowo-skarbowych, ociągali się ze zgodą na uchwalenie podatków. Oznaczało to stopniowe odejście króla i jego kancelarii od sojuszu ze szlachecką izbą poselską oraz powrót do władzy zwolenników rządów oligarchicznych, głównie panów małopolskich (np. Szydłowieckich, Tarnowskich, Jarosławskich, Tęczyńskich).

Prymas Jan Łaski po latach, tocząc zażarte spory polityczne z nowymi szefami kancelarii koronnej – kanclerzem Krzysztofem Szydłowieckim oraz biskupem i podkanclerzym Piotrem Tomickim²⁶⁴, stanął nieformalnie na czele tzw. ruchu egzekucyjnego, czyli opozycyjnego ruchu średniej szlachty, zmierzającego m.in. do egzekucji praw i przestrzegania zasady niełączenia określonych funkcji publicznych (*incompatibilitas*), wykupu królewskich ziem z rąk prywatnych, wprowadzenia stałego skarbu i nowoczesnego systemu podatkowego, unifikacji państw jagiellońskich (likwidacji odrębności prawnej Litwy, Prus, Mazowsza). Prymas Jan Łaski chciał więc wzmocnić państwo i władzę królewską, ale w sojuszu ze szlachtą, a nie przeciw niej. W polityce zagranicznej gorliwie zwalczał Zakon Krzyżacki, wpływy habsburskie i szeroko rozumianą niemczyznę. Z czasem, w miarę postępów reformacji, trybuni sejmowi coraz głośniej wyrażali postulaty antyklerykalne²⁶⁵.

Jednym z pierwszych czynów nowego kanclerza Macieja Drzewickiego była, przeprowadzona jesienią 1511 r., likwidacja nadzwyczajnej pozycji starosty generalnego ziem pruskich. Starostowie malborscy stracili swą pozycję polityczną, sprawy sądowe oddano ponownie biskupowi warmińskiemu Łukaszowi Watzenrode, obronę potężnego zamku malborskiego przejęli od starosty dowódcy zaciężnych a wpływy z dóbr starostwa (tenuty malborskiej) miały odtąd wpływać do skarbu nadwornego²⁶⁶. Potężne dotąd starostwo malborskie zostało zredukowane do roli zwyczajnej, choć bogatej, królewskiej ekonomii. Był to krok wstecz w kwestii integracji Prus Królewskich z Koroną, triumf tendencji separatystycznych.

Kariera urzędnicza Jana Oporowskiego nie załamała się jednak po śmierci teścia. Kolejnym szczeblem była kasztelania brzeska kujawska. Urząd ten przejął, podobnie jak poprzedni, po Andrzejku Oporowskim, awansującym właśnie na kasztelana łęczyckiego²⁶⁷. Datę nominacji Jana znamy

²⁶⁴ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 93–100; P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 247–254.

²⁶⁵ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 19–22; P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 58–67.

²⁶⁶ K. Górski, *Starostowie malborscy...*, s. 171–176; J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 128–129.

²⁶⁷ *Urzednicy kujawscy...*, nr 56, s. 34.

tylko z pośrednich danych. Jego następcą na kasztelanii kruszwickiej, Wojciech Kaczkowski, został mianowany przez króla 5 października 1514 r.²⁶⁸ Jan z Oporowa sprawował urząd kasztelana brzeskiego przez najbliższe 9 lat. 10 lutego 1518 r. w Piotrkowie, z takim właśnie tytułem, był świadkiem potwierdzenia przez króla Zygmunta Starego dokumentu Władysława Jagiełły dla arcybiskupstwa lwowskiego²⁶⁹.

W 1518 r. Oporowski był uczestnikiem sejmiku w Krakowie a rok później – w Piotrkowie. O życzliwości monarchy wobec Jana i całej rodziny Oporowskich świadczą drobne nadania na tych sejmach – rocznej stacji w klasztorze cystersów w Mogile²⁷⁰, odnowienie praw kolatorskich starostów wobec 4 prebend w kolegiacie kruszwickiej. Jesienią 1519 r. Jan Oporowski uczestniczył w sejmiku generalnym wielkopolskim w Kole²⁷¹ a w grudniu 1520 r. – w sejmie obozowym pod Bydgoszczą. W związku z potrzebami wojennymi na ostatnią wojnę z Zakonem Krzyżackim, Oporowskiemu przypadło zadanie ściągnięcia podatku pogłównego od mieszczan Brześcia²⁷².

Około 1520 r. Jan z Oporowa jako kasztelan brzeski i starosta kruszwicki, wraz z Janem Pampowskim, tenentem średzkim, Szymonem Turzyńskim, pisarzem ziemskim inowrocławskim i Wojciechem Kunowskim, łowczym inowrocławskim byli arbitrami w sporze między opatem trzemeszeńskim Andrzejem a Mikołajem Pałędzkim²⁷³.

W przeciwieństwie do Andrzeja z Nakonowa czy Macieja ze Służewa, Jan Oporowski (młodszy) robił karierę urzędniczą wyłącznie na Kujawach. Następnym jej szczeblem było krzesło senatorskie wojewody inowrocławskiego. Jan zajął je w wyniku awansu stryjecznego brata Andrzeja na palację brzeską. Nominacja ta miała miejsce 24 lutego 1525 r.²⁷⁴ W marcu tegoż roku Oporowski uczestniczył w krakowskiej naradzie senatu poświęconej planom sekularyzacji Zakonu Krzyżackiego i przygotowaniu traktatu pokojowego. Jednym z głównych autorów hołdu pruskiego był podkanclerzy Tomicki, podczas negocjacji jego warunków zabrakło jednak przedstawicieli kilku innych wpływowych rodów wielkopolskich, np. Górków, Latałskich czy

²⁶⁸ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 2314; *Urzednicy kujawscy...*, nr 1074, s. 133.

²⁶⁹ AGZ, t. 2, Lwów 1870, nr 57, s. 100.

²⁷⁰ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 11794.

²⁷¹ *Acta capitulorum...*, t. III, nr 750.

²⁷² H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

²⁷³ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 1229.

²⁷⁴ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 4683; cz. 2, nr 14185; *Urzednicy kujawscy...*, nr 879, s. 114.

Kościeleckich²⁷⁵. W dniu 10 kwietnia tegoż roku Jan Oporowski był świadkiem uroczystego hołdu księcia pruskiego Albrechta Hohenzollerna na rynku w Krakowie²⁷⁶. Relacja z tego wydarzenia dla kapituły płockiej wymieniła bowiem m.in. Oporowskiego, wojewodę inowrocławskiego²⁷⁷.

W styczniu 1527 r. dwaj wojewodowie z rodu Oporowskich – Jan, wojewoda inowrocławski oraz Andrzej, wojewoda brzeski kujawski, zostali wymienieni jako świadkowie konstytucji podatkowej na potrzeby obrony kraju, uchwalonej na sejmie krakowskim. Podatki te uchwalono w obliczu trwającej wojny domowej na Węgrzech i wobec realnej groźby najazdu tatarskiego²⁷⁸.

Rok później Jan z Oporowa został powołany na sejmie piotrkowskim w skład komisji dla korektury praw²⁷⁹. W grudniu 1530 r. jako wojewoda inowrocławski uczestniczył w sejmie piotrkowskim na który senatorowie i posłowie wielkopolscy spóźnili się, demonstrując opozycyjne nastroje²⁸⁰.

W 1528 r. Jan Oporowski toczył jakiś nie znany bliżej spór z ówczesnym biskupem włocławskim Maciejem Drzewickim, w którego zażegnaniu pośredniczył podkanclerzy koronny Piotr Tomicki, podkreślając zasługi Jana wobec państwa²⁸¹. Tomicki, jako bliski współpracownik kanclerza Krzysztofa Szydłowieckiego, uchodził za zdeklarowanego stronnika Habsburgów i Hohenzollernów, przez co popadł w tym czasie w ostry konflikt z królową Boną Sforza²⁸².

W 1551 r. jedna z Oporowskich – Zofia, córka kasztelana wieluńskiego Mikołaja a wnuczka wojewody Andrzeja, została wydana za kasztelana gnieźnieńskiego Jana Tomickiego, bratanka podkanclerzego. Współpraca między obu rodzinami rozpoczęła się już w poprzednim pokoleniu.

²⁷⁵ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 140.

²⁷⁶ M. Bogucka, *Hołd Pruski*, Warszawa 1973, s. 93–96.

²⁷⁷ H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

²⁷⁸ *Acta Tomiciana*, t. IX, Poznań 1876, nr 74, s. 79–84; Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 336.

²⁷⁹ *Acta Tomiciana*, t. X, Poznań 1876, nr 401, s. 384; Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 338.

²⁸⁰ *Acta Tomiciana*, t. XII, Poznań 1906, nr 390–391, s. 374–375; Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 339.

²⁸¹ *Acta Tomiciana*, t. X, nr 227, s. 216. 10 lat wcześniej Jan z Oporowa sprzedał temuż biskupowi Drzewickiemu czynsz w Oporowie i Świechowie – zob. ZDPauli, t. 2, nr 203, 208, s. 388–389, 392.

²⁸² A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 46–51.

Jan Oporowski pozostawał także w dobrych stosunkach z biskupem przemyskim oraz płockim Andrzejem Krzyckim, siostrzeńcem Tomickiego, wybitnym poetą łacińskim i humanistą²⁸³, który w 1533 r. polecał go podkanclerzemu Tomickiemu²⁸⁴. Krzycki, dawny sekretarz i protegowany królowej, popadł w konflikt z nią już w 1525 r., w związku z zatargiem o obsadę biskupstwa poznańskiego. Polemika prowadzona przez niego jadowitym piórem i słowem miała wpływ na powstanie niechętnych Bonie opinii, choć sam Krzycki dosyć szybko wrócił do jej łask²⁸⁵.

Biskup Drzewicki, dawny stronnik habsburski, zaliczany był raczej do przeciwnego obozu politycznego. W czasie konfliktu Krzyckiego z Boną, Drzewicki uchodził za stronnika ambitnej królowej²⁸⁶. Królowa Bona uzyskała, w wyniku konkordatu zawartego za pośrednictwem posła Erazma Ciołka, biskupa płockiego, z papieżem Leonem X, przywilej papieski obsadzania aż 15 ważnych beneficjów kościelnych w różnych polskich kapitułach katedralnych. Przywilej ten oraz swoje wpływy na króla skrzętnie wykorzystywała w celu budowy własnego stronnictwa i realizacji celów politycznych²⁸⁷. To właśnie dzięki jej wpływom po śmierci prymasa Łaskiego w czerwcu 1531 r. nowym arcybiskupem gnieźnieńskim został mianowany Drzewicki. Podkanclerzy Tomicki widział w tej roli raczej swego siostrzeńca Krzyckiego, który ostatecznie doczekał się godności prymasa 4 lata później, po śmierci Drzewickiego. Nominację tę zawdzięczał królowej Bonie i Albrechtowi, księciu pruskiemu²⁸⁸.

W latach dwudziestych i trzydziestych XVI w. Oporowskich trzeba zaliczyć do stronnictwa królewskiego i kanclerskiego. Daleko im było wtedy do, pozostającego w opozycji, szlacheckiego ruchu egzekucyjnego, kierowanego przez starego prymasa Łaskiego. Z pewnością nie zaliczali się oni już wtedy do polityków pierwszoplanowych, choć byli znani i wykorzystywani w różnych akcjach politycznych, zwłaszcza na forum sejmowym, przez naj-

²⁸³ O działalności biskupa Krzyckiego zob. m.in. L. Barszcz, *Andrzej Krzycki, poeta, dyplomata, prymas*, Gniezno 2005.

²⁸⁴ *Acta Tomiciana*, t. XV, Wrocław 1957, nr 68, s. 98–99.

²⁸⁵ Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 201–202; M. Bogucka, *Bona Sforza*, s. 214–215; L. Barszcz, *dz. cyt.*, s. 127–132.

²⁸⁶ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 47.

²⁸⁷ M. Bogucka, *Bona Sforza*, s. 211–216.

²⁸⁸ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 114–115; L. Barszcz, *dz. cyt.*, s. 174–175.

ważniejszych politycznych graczy i doradców królewskich w tym okresie – biskupów Krzyckiego czy Tomickiego.

Być może drogi Oporowskich i arcybiskupa Łaskiego rozeszły się około 1525 r., w czasie głośnego sporu o obsadę starostwa malborskiego, które król po odwołaniu dotychczasowego starosty Stanisława Kościeleckiego powierzył Hieronimowi Łaskiemu, bratankowi prymasa. Podkanclerzy Tomicki próbował wtedy zademonstrować swój sprzeciw i zgromadził wokół siebie stronników z grona możnowładców. Protest w tej sprawie podpisało aż 17 senatorów²⁸⁹. Związki Oporowskich z rodziną Kościeleckich herbu Ogon są dobrze znane²⁹⁰.

Rodzina Kościeleckich była bardzo silnie związana z dworem królewskim Zygmunta I Starego. Andrzej Kościelecki, kasztelan wojnicki, zarządca żup wielicko-bocheńskich i podskarbi wielki koronny (1509–1515), brat wspomnianego Stanisława, w 1509 r. poślubił nawet naturalną córkę samego króla Zygmunta i Katarzyny Telniczanki – także Katarzynę. Trzeci z braci Kościeleckich – Mikołaj był wojewodą brzeskim kujawskim (1501–1510)²⁹¹. Stanisław przeżył pozostałych braci i zmarł 27 grudnia 1534 r. jako wojewoda poznański.

Najwyższym urzędem ziemskim, jaki osiągnął w trakcie swej kariery Jan (młodszy) z Oporowa była palacja brzeska kujawska. I tym razem objął ją w momencie awansu Andrzeja z Oporowa na wojewodę łęczyckiego. Miało to miejsce 6 września 1532 r.²⁹² W tym samym roku był arbitrem w sporze między miastami Płockiem a Toruniem. W ostatnich latach życia Jan Oporowski nie prowadził już aktywnej działalności politycznej, być może z powodu podeszłego wieku i złego stanu zdrowia. Nie można jednak wykluczyć, że popadł w jakiś konflikt z królem i stronnictwem dworskim. W latach 1535–1537 król Zygmunt I Stary zezwalał różnym osobom na wykup niektórych królewskich dzierżonych dotąd przez Jana Oporowskiego²⁹³.

Jan Oporowski stał na czele hierarchii ziemskiej kujawskiej przez 8 lat. Zmarł w 1540 r., krótko przed 1 maja, kiedy przed sądem ziemskim orłowskim pojawili się jego synowie. Zarzut strony przeciwnej (Śleszyńskich) o ich

²⁸⁹ A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 118; P. Tańkowski, *dz. cyt.*, s. 276–277.

²⁹⁰ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134 – pisze wręcz o przyjaźni łączącej Andrzeja Oporowskiego (brata stryjecznego Jana) z rodziną Kościeleckich.

²⁹¹ Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 81–82.

²⁹² MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 6214; *Urzednicy kujawscy...*, nr 339, s. 62.

²⁹³ H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

niepełnoletniość odparł pełnomocnik procesowy braci Oporowskich twierdząc, że po śmierci ojca nawet niepełnoletni mogą być wezwani do sądu²⁹⁴. 20 czerwca 1540 r. nominację na pozostawiony przezeń urząd wojewody uzyskał następca – Jan Kościelecki.

* * *

Po śmierci ojca w 1494 r. Jan Oporowski uzyskał, wraz z pozostałymi braćmi, równy udział w dochodach starostwa kruszwickiego na Kujawach, trzymanego przez Oporowskich w zastawie. Bracia Oporowscy gospodarowali początkowo w niedziale majątkowym.

17 lutego 1501 r. Jan Oporowski wraz z braćmi – kanonikiem Andrzejem oraz Janem Feliksem uczestniczył w omówionej wyżej ugodzie z ciotką – Katarzyną Kościelecką z Żurawicy w sprawie podziału dziedzicznych dóbr żurawickich w ziemi przemyskiej²⁹⁵. 2 czerwca tegoż 1501 r. Oporowscy utracili jednak trzymaną dotąd królewską czynsz w ziemi przemyskiej – Tytową Wolę (obecnie Lacka Wola) i Czerniawy. Zdecydował o tym sąd polubowny w osobach Piotra Kmity i Piotra Myszковского z Kurowa. Wsie te przyznano Stanisławowi Kmicie, ponieważ Oporowski nie spłacił nowemu dzierżawcy tej królewskiej sumy 300 grzywien starego długu Dobiesława Odrowąża ze Sprowy²⁹⁶.

21 maja 1501 r. Jan został wymieniony jako współzastawnik starostwa kruszwickiego obok braci Andrzeja i Feliksa²⁹⁷. Bracia Oporowscy uzyskali wtedy dla Kruszwicy królewskie zwolnienie od wszelkich podatków, w związku z pożarem miasta, co dowodzi stałej życzliwości Jagiellonów wobec miasta i rodziny jego tenentów²⁹⁸.

Jan był w 1504 r. , wraz z bratem Janem Feliksem, tenentem gębickim²⁹⁹. Około 1525 r., jako kasztelan brzeski kujawski i starosta kruszwicki, wystawił na prośbę wójta i burmistrza miasta Gębic Marcina Brząkały dokument zezwalający na uruchomienie szpitala i kościoła za miastem, które zostały ufundowane przed 2 pokoleniami (czyli jeszcze przez Piotra z Oporowa). Jan Oporowski doprowadził do szczęśliwego końca nie zrealizowaną

²⁹⁴ ZDPauli, t. 2, nr 542, s. 700–701.

²⁹⁵ S. Szybkowski, *Matżeństwa i pochodzenie...*, s. 191–192.

²⁹⁶ AGZ, t. 18, nr 2940; R. Trawka, *dz. cyt.*, s. 353.

²⁹⁷ MRPS, cz. II, nr 1546.

²⁹⁸ KDP, t. II, cz. 2, nr 634, s. 970.

²⁹⁹ MRPS, cz. III, Warszawa 1908, nr 1779.

wcześniej fundację³⁰⁰. Sprawa szpitala w Gębicach dowodzi dbałości Oporowskich o trzymane w zastawie królewskiej.

W wyniku kolejnego podziału rodzinnego, przeprowadzonego z bratem Andrzejem 4 czerwca 1508 r. przed królem Zygmuntem I Starym w Nowogódku, Jan Oporowski uzyskał większość dóbr i dochodów ze starostwa kruszwickiego oraz dobra dziedziczne po ojcu w województwie łęczyckim, dobra dziedziczne po matce na Rusi Czerwonej oraz tamtejsze królewskiej³⁰¹. W starostwie kruszwickim przypadły mu: miasto Kruszwica, wsie Łągiewniki, Lachmirowice, Włostowo, Sierakowo, Kokoszyce i Stromiany (*Stroniam*). Podziałowi uległy także inne królewskie dobra dziedziczne Oporowskich w województwie łęczyckim. W ręku Jana Oporowskiego pozostały w Łęczyckiem: zamek i pół miasteczka Oporów oraz wsie Jastrzębia, Krzyżanów, Świechów, Przedmieście (Oporowska Wieś) i część Kurowa. Uzyskał ponadto część dóbr dziedzicznych i królewskich położonych na Rusi (w powiatach lwowskim, gródeckim i przemyskim) po matce – kasztelance przemyskiej Zofii z Żurawicy. Były to części we wsiach dziedzicznych: Żurawicy, Maciejowicach i Biskowiczach oraz królewskiej: Mierzwica, połowa Kulikowa, Mokroczyń, Czuniów, Kamieniobród, Błyszczwoda, Przedrzyemiechy, Wola Czerniawa. Bracia Oporowscy przy okazji podziału rodzinnego wsparli finansowo oporowski konwent paulinów sumą 80 florenów na dalszą rozbudowę kościoła³⁰².

Jan Oporowski sprawował przez jakiś czas opiekę nad Ewą Jaryczowską, córką Włodka z Jaryczowa, Kniehynic i Zagórza herbu Sulima. 12 listopada 1509 r. zrzekł się opieki nad nią na rzecz Mikołaja Koniuszeckiego, wojskiego przemyskiego. W 1515 r. Andrzej Oporowski z Nakonowa pozwał Jakuba z Paniowa o opiekę nad tą dziedziczką Jaryczowa. Mężem Ewy został później Wilibrord Żórawiński³⁰³. Na decyzję Jana miało wpływ na pewno znaczne oddalenie dóbr ruskich Jaryczowskiej od Kujaw, gdzie Oporowski najczęściej przebywał. Te starania Oporowskich o opiekę nad dobrami Sulimów na Rusi Czerwonej wynikały nie tyle ze wspólnej przynależności rodowej, co z bliskiego powinowactwa za pośrednictwem Pietruszy z Kniehynic, żony

³⁰⁰ ADW, Dokumenty samoistne, sygn. 3180. Transumpt Zygmunta III Wazy z 1598 r., kopia z początku XX wieku. Data tego dokumentu – 1530 r. jest błędna, bo Jan był kasztelanem brzeskim tylko do 1525 r.

³⁰¹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 435; ZDPauli, t. 2, nr 140, s. 316–321.

³⁰² J.H. Zbudniewek, *dz. cyt.*, s. 44.

³⁰³ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. VIII, Warszawa 1905, s. 286; H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

Piotra z Oporowa, babki ojczystej Jana i Andrzeja Oporowskich. Ewa Jaryczowska była bowiem prawniczką najmłodszego brata Pietruszy – Mikołaja z Kniehynic³⁰⁴.

We wrześniu 1518 r. Jan sprzedał na wyderkaf na 3 lata za 400 florenów czynsz wysokości 20 florenów rocznie z Oporowa i Świechowa w ziemi łączyckiej biskupowi wrocławskiemu Maciejowi Drzewickiemu³⁰⁵.

W 1519 r. zamek w Kruszwicy padł pastwą płomieni, po pożarze został jednak dosyć szybko odbudowany³⁰⁶. Jan Oporowski występował w źródłach jako starosta kruszwicki do 6 września 1532 r.³⁰⁷

27 marca 1522 r. Jan z Oporowa jako kasztelan brzeski kujawski wziął udział w nobilitacji plebeja. Była to adopcja herbowa do rodu Sulimów. Janowi towarzyszył stryjeczny brat – Andrzej Oporowski, kasztelan łączycki. Nobilitowany został Stanisław Szklarz (*Vitreator*) z Krakowa, prepozyt pułtuski i wóldarz dóbr biskupstwa płockiego³⁰⁸.

Przed 18 lutego 1528 r. Jan Oporowski zamienił 8 łanów w królewszczyźnie Włostowo na wieś dziedziczną Gościejewo położoną w powiecie kruszwickim z Marcinem Koćcieskim. Dopłacił do tej zamiany 200 kop groszy³⁰⁹.

13 maja 1535 r. na rokach orłowskich przeprowadzono rozgraniczenie dóbr Pieryszew w parafii Trąbki, należących do biskupstwa płockiego oraz należących do Oporowskich – Jana, wojewody brzeskiego i Andrzeja, wojewody łączyckiego – Świechowa, Oporowa i Kurowa³¹⁰. Ugodę w tej sprawie 23 czerwca wpisano do ksiąg ziemskich orłowskich, stronę przeciwną reprezentował kanonik płocki Piotr Dąbrowski, prokurator kapituły³¹¹.

³⁰⁴ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 285–286.

³⁰⁵ ZDPauli, t. 2, nr 203, 208, s. 388–389, 392.

³⁰⁶ J. Tomala, *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, t. II: *Architektura obronna*, Kalisz 2011, s. 244. Kolejny pożar kruszwickiego zamku miał miejsce w 1591 r., czyli już po utracie tenuty przez rodzinę Oporowskich.

³⁰⁷ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 6214; *Urzednicy kujawscy...*, nr 1144, s. 140.

³⁰⁸ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 13180; *Regesty nobilitacji w Polsce (1404–1794)*, wyd. Z. Wdowiszewski, oprac. A. Heymowski, „Materiały do Biografii, Genealogii i Heraldyki Polskiej”, t. IX, 1987, s. 10; *Materiały genealogiczne, nobilitacje, indygenaty w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. A. Wajs, Warszawa 1995, s. 122; *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów*, oprac. B. Trelńska, Lublin 2000, nr 106, s. 19.

³⁰⁹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 5366.

³¹⁰ ZDPauli, t. 2, nr 476, s. 640–643.

³¹¹ Tamże, nr 480–482, s. 649–652.

Jak wspomniałem wyżej, w latach 1535–1536 król Zygmunt I Stary zezwolił na wykup niektórych królewskich ziem od Jana Oporowskiego. Chodziło tu o Kokoszyce w powiecie radziejowskim na Kujawach oraz dobra w powiecie lwowskim na Rusi, przejęte po matce³¹².

* * *

Żoną Jana Oporowskiego (młodszeo) została Zofia Pampowska, córka wspomnianego już kilkakrotnie wybitnego regalisty wielkopolskiego Ambrożego Pampowskiego z Pępowa herbu Poronia. Małżeństwo Jana Oporowskiego z Zofią Pampowską miało miejsce najpóźniej w 1510 r., jeszcze za życia jej ojca, który zdołał przed śmiercią spłacić tylko 300 florenów z jej posagu (wysokości conajmniej 1000 florenów)³¹³. Dla Oporowskiego Zofia Pampowska była bardzo dobrą partią. Wraz z siostrą Anną, żoną wojewody brzeskiego kujawskiego Mikołaja Kretkowskiego, miała zapisane przez ojca 7200 florenów na wsiach dóbr Dębno³¹⁴. Po śmierci ojca Zofia Oporowska, wraz z bratem Janem Pampowskim i siostrami, stała się współdziedziczką wsi Chwalibogowo Wielkie, części Obłaczkowa i Duninowa, dawnych włości Kotów z Dębna³¹⁵. Dlatego 5 maja 1511 r., na sejmie piotrkowskim, król Zygmunt I Stary zezwolił Janowi na dokonanie oprawy posagu żony na dobrach starostwa kruszwickiego³¹⁶. 20 marca 1513 r. w Poznaniu Jan Oporowski oparł więc Zofii zapis wysokości 7200 florenów na połowie królewskich ziem kruszwickiej i gębickiej (miasta Kruszwica, Gębice i wsie: Łagiewniki, Stromiany, Kokoszyce, Sierakowo, Lachmirowice, Dzierżążno, Włostowo) oraz na połowie dziedzicznych dóbr oporowskich (Oporowa, Jastrzębi, Krzyżanowa, Świechowa i Kurowa)³¹⁷. Rok później Jan Oporowski odebrał od szwagra, Jana Pampowskiego, 2000 florenów w ramach rozliczeń po podziale rodzinnym dokonanym 3 lata wcześniej przy arbitrażu królewskiej komisji³¹⁸.

³¹² H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 137.

³¹³ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 127, 141 – podał informację, że z posagu Zofii nie zostało spłacone tylko 100 florenów, ale pozostałe niezamężne jeszcze siostry miały otrzymać posagi wysokości 1000 florenów. Starosta Ambroży Pampowski zmarł około 1 września 1510 r.; Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 235.

³¹⁴ Tamże.

³¹⁵ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 137.

³¹⁶ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 10072.

³¹⁷ ZDPauli, t. 2, nr 166, s. 351–352; MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 10428.

³¹⁸ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 237. W komisji tej zasiadali: biskup poznański Jan Lubrański, wojewoda poznański Mikołaj Lubrański i wojewoda łęczycki Jan Zaręba z Kalinowej.

Zofia skwitowała brata z tych dóbr³¹⁹, zmarła prawdopodobnie niedługo po dacie tych zapisów a na pewno przed 1535 r.³²⁰

Zofia Oporowska została po śmierci pochowana w kolegiacie kruszwickiej pw. św. Piotra i Pawła oraz Panny Marii, gdzie zachował się do dziś jej nagrobek, niestety nie datowany. Zmarła została przedstawiona w postawie stojącej, frontalnie, ze złożonymi rękoma, w sukni, długim płaszczu i welonie opadającym na ramiona. U stóp postaci znajduje się tarcza z zatartym herbem Poronia³²¹.

W latach 1535–1542 synowie Jana i Zofii – Ambroży i Erazm Oporowscy procesowali się z braćmi Adamem, Marcinem i Janem z Wielkiego Śleszyna herbu Doliwa o wieś Święchów w powiecie orłowskim, należąca do oprawy ich zmarłej matki Zofii Oporowskiej³²². Bracia określani byli jednoznacznie jako wojewodzice brzescy, synowie Jana³²³. W procesie tym początkowo brał udział także ich ojciec Jan Oporowski³²⁴. Wieś ta została zajęta przez Mikołaja Śleszyńskiego a w trakcie trwania sporu sądowego syn wojewody Jana – Ambroży dokonał zajazdu Świechowa. Spadkobiercy zmarłego Mikołaja wycenili swoje straty na 600 grzywien.

* * *

Jedna z córek Jana, Zofia Oporowska, zmarła jako panna, prawdopodobnie w 1514 r. i została pochowana w kościele parafialnym w Gębicach, gdzie

³¹⁹ TDR, Poznań Inskrypcje XVI w., cz. 1, nr 1725, 1726.

³²⁰ ZDPauli, t. 2, nr 448, s. 609–610. W 1533 r. król Zygmunt I wystawił na prośbę Jana Oporowskiego transumpt dokumentu oprawnego Zofii z 1513 r. Był on potrzebny w trakcie sporu sądowego o część jej dóbr oprawnych (Świechów). Ten sam dokument synowie i spadkobiercy Jana przedstawili przed sądem ziemskim orłowskim 1 maja 1540 r. – tamże, nr 542, s. 700–701 (wydawca podał błędnie 1530 r.). Jako zmarła została wymieniona 4 czerwca 1535 r. – tamże, nr 478, s. 645–647.

³²¹ P. Mrozowski, *Polskie nagrobki gotyckie*, Warszawa 1994, nr I 71, s. 204. Autor w katalogu zachowanych nagrobków gotyckich datuje go ok. 1514 r.

³²² ZDPauli, t. 2, nr 478, s. 645–647, nr 542, s. 700–701, nr 592, s. 762–764.

³²³ Tamże, nr 479, s. 647: *generosum Ambrosium de Oporow filium magnifici Johannis de Oporow palatini Brzestensis et capitanei Plocensis (!)*; nr 497, s. 667: *Generosus Ambrosius de Opporow palatinides Brzestensis*; nr 542, s. 700: *generosi Ambrosius et Erasmus fratres germani secum indivisi filii olim magnifici Joannis de Opporow palatini Brzestensis*; nr 560, s. 729: *generosus Erasmus Opporowski filius olim magnifici Joannis de Opporow palatini Brzestensis (...)*.

³²⁴ Tamże, nr 496, s. 664–667.

znajdował się jej nagrobek z kłęzącą postacią oraz herbami Sulima i Ponia. Jest to najstarszy znany nagrobek wielkopolski z kłęjącą postacią kobiecą³²⁵.

Córką Jana Oporowskiego i Zofii Pampowskiej była także Anna z Oporowskich, która wychodziła za mąż aż czterokrotnie, nieraz w dosyć dramatycznych okolicznościach (krwawe zatargi rodzinne związane z ordynacją lubrańską)³²⁶.

Oprócz córek z małżeństwa Jana Oporowskiego z Zofią Pampowską narodziło się dwóch synów. Byli to, wymienieni już wyżej, Erazm Oporowski oraz Ambroży Oporowski, starostowie kruszwicki. Dawniejsza literatura błędnie uważała ich za synów wojewody łęczyckiego Andrzeja Oporowskiego (tenu-tariusza Nakonowa), a więc przedstawicieli młodszej linii Oporowskich. Stanisław Oporowski, ostatni ze starostów kruszwickich z tej rodziny, to syn Erazma i wnuk wojewody Jana Oporowskiego (młodsze)³²⁷.

³²⁵ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 156. Ostatnia cyfra w dacie rocznej na nagrobku w kościele parafialnym w Gębicach była nieczytelna. P. Mrozowski, *dz. cyt.* – nie wymienił tego nagrobka.

³²⁶ ZDPauli, t. 2, nr 543, s. 701–705; TDR, Konin Grodzkie, nr 2709, 3321; A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. V, Warszawa 1902, s. 56; t. XV, Warszawa 1912, s. 101–102; *Urzędnicy województw łęczyckiego...*, nr 471, 569; U. Kowalska, A. Majewska-Rau, *Tablice genealogiczne, [w:] Oporów. Stan badań...*, s. 257–273; Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 202–206, 362, 379. Anna z Oporowskich była czterokrotnie zamężna. Najpierw w 1532 r. z Grzegorzem Gardziwą Lubrańskim herbu Godzięba, wojewodziecim poznańskim, I ordynatem lubrańskim, po rychłej śmierci pierwszego męża – w 1533 r. ponownie z jego stryjczym bratem Tomaszem Lubrańskim herbu Godzięba, kasztelanem brzeskim kujawskim, kolejnym ordynatem lubrańskim. Po zamordowaniu drugiego męża, który zginął w zasadzce w 1537 r., i krótkim związku z Janem Woźnickim herbu Junosza, podkomorzym łęczyckim, Anna przed 1546 r. wyszła za mąż po raz kolejny za Jakuba Drzewickiego herbu Ciołek, starostę inowłodzkiego, który 2 lata później zabił Mikołaja Russocznego, sprawcę zamachu na drugiego męża Anny. Zygmunt I Stary, oburzony tymi krwawymi sporami, w 1540 r. ustanowił sekwestr na dobrach Lubraniec a 18 lat później Zygmunt II August ostatecznie rozwiązał ordynację.

³²⁷ *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. II: *Ab anno 1490 ad annum 1551*, wyd. A. Chmiel, Kraków 1892, s. 262; ZDPauli, t. 2, nr 476, 478–480, 482, 497, 542, 592, 614–616; MRPS, cz. IV, ks. 3, Warszawa 1915, nr 20384, 22227; t. 5, cz. 2, nr 8883, 10352; TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 1, nr 2272, 2952; T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. VI, Poznań 1884, s. 85; A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. I, Warszawa 1899, s. 112; t. VII, Warszawa 1904, s. 256; t. IX, Warszawa 1906, s. 17; t. XI, Warszawa 1907, s. 56; H. Kowalska, *Oporowski Jan...*, s. 135; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 1145, 1146, 1147, s. 140; J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 41–42.; W. Kujawski, *dz. cyt.*, s. 61. Erazm Oporowski w latach 1526–1528 czerpał dochody z kanonii kruszwickiej *fundi Broniewo* a w 1532 r. został odnotowany jako student w Krakowie. Później, podobnie jak ojciec, porzucił karierę kościelną. Po śmierci ojca obaj bracia Erazm i Ambroży Oporowscy uzyskali 9 lipca 1540 r. od króla Zygmunta I Starego nominację na starostów kruszwickich. Po kilku latach doszło między nimi do sporów. W rezultacie w dniu 3 lutego 1546 r. król przyznał jurysdykcję w starostwie tylko Erazmowi. W 1558 r., spierając się z Sewerynem Pałędzkim, Erazm i Ambroży Oporowscy występowali jako bracia rodzeni, dziedzice Gębic. Ambroży, który przed 1550 r. poślubił Elżbietę, córkę Jana Jemielskiego herbu

MŁODSI BRACIA OPOROWSCY, STAROSTOWIE KRUSZWICCY

Już od 1494 r. bracia Oporowscy gospodarowali wspólnie w niedziale majątkowym w dobrach dziedzicznych w województwie łęczyckim. Występowali także jako niedzielni starostowie tenuty kruszwickiej, którą odziedziczyli po zmarłym ojcu³²⁸. Co najmniej od 1496 r. bracia występowali wspólnie również jako posiadacze odziedziczonych po matce królewskich w województwie ruskim³²⁹.

Już 14 października 1494 r. synowie zmarłego wojewody Jana Oporowskiego byli pozywani o jego długi³³⁰. Byli winni 250 florenów węgierskich stryjeczemu bratu – Andrzejowi z Oporowa³³¹. Mieli także zobowiązania finansowe wobec szwagra Feliksa z Gólczewa, który w 1495 r. uzyskał od nich intromisję w Świechowie na 500 florenów długu ich ojca (zapis posagowy)³³².

5 maja 1495 r. bracia Oporowscy wspólnie zastawili na rok wieś Jastrzębią w ziemi łęczyckiej Urszuli, wdowie po Wojciechu z Orłowa za 294 floreny. W tym samym roku za uzyskane 100 florenów wykupili zastaw w Jastrzębi od Stanisława ze Żdźdar, który trzymał ten zastaw za dług ich ojca – wojewody Jana³³³. Wieś Jastrzębia była bardzo często przedmiotem zastawów ze strony Oporowskich, na kartach ksiąg sądowych łęczyckich znajdziemy więcej podobnych transakcji.

W następnym roku bracia niedzielni z Oporowa mieli przed sądem łęczyckim proces ze Stanisławem ze Żdźdar o niezapłacony dług wysokości

Nieczuja (z Imielna w powiecie przedeckim na Kujawach), zmarł przed 1570 r. Erazm Oporowski występował z tytułem starosty kruszwickiego do 1 lipca 1560 r., czyli prawdopodobnie aż do śmierci, tytułował się też panem na Rogalinie. Jego pierwszą żoną była Anna – córka Jana Bardzkiego z Wrześni herbu Orla, która po śmierci pierwszego męża poślubiła Łukasza Konarzewskiego herbu Nowina. Syn Erazma – Stanisław Oporowski był ostatnim z tej rodziny starostą kruszwickim (1560–1571).

³²⁸ O starostach niedzielnych zob. B. Waldo, *Starostowie niedzielni czy spadkobiercy starostów zastawników*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 31, 1979, z. 2, s. 197–202; A. Gąsiorowski, *Niedzielni starostowie i spadkobiercy zastawników w Polsce XV–XVI wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 31, 1979, z. 2, s. 187–196.

³²⁹ AGZ, t. 15, nr 2518.

³³⁰ KGŁ, ks. 8, k. 672.

³³¹ KGŁ, ks. 8, k. 702.

³³² KGŁ, ks. 8, k. 872.

³³³ KGŁ, ks. 8, k. 849.

50 florenów³³⁴. Jeszcze w 1499 r. wszyscy bracia gospodarowali w niedziale majątkowym, spierając się z Andrzejem z Rakowca³³⁵.

Od lutego 1498 r. do lipca 1499 r. bracia Oporowscy procesowali się z Kościeleckimi o dobra dziedziczne ich matki na Rusi – Żurawicę, Maćkowice i Buszkowice³³⁶. Komisarzami królewskimi wyznaczonymi do rozwiązania tej sprawy zostali kanclerz koronny i biskup wrocławski Krzesław z Kurozwęk oraz biskup – elekt płocki, a potem poznański, Jan z Lubrańca. Podziału dóbr żurawickich dokonano ostatecznie dopiero 17 lutego 1501 r. na sejmie piotrkowskim. Król Jan Olbracht wyznaczył arbitrami biskupa poznańskiego Jana Lubrańskiego oraz wojewodę sieradzkiego i starostę wielkopolskiego – Ambrożego Pampowskiego. Został wówczas anulowany zapis posagowo-wienny babki macierzystej braci Oporowskich – Anny na Żurawicy, tę wieś wraz z połową Buszkowic, połową młyna na Sanie i połową wsi królewskiej Maćkowice Oporowscy mieli zastawić na wyderkaf swej ciotce Katarzynie Kościeleckiej, wdowie po wojewodzie inowrocławskim Janie, na sumę 700 grzywien srebra. Katarzyna miała po otrzymaniu wyżej wymienionej sumy zwrócić siostrzeńcom wymienione dobra, za co mieli poręczyć dwaj poręczyciele. Zabezpieczeniem ugody miało być wadium wysokości 2000 grzywien³³⁷. W ugodzie tej ze strony Oporowskich uczestniczyli tylko Andrzej, Jan oraz Feliks.

W 1501 r. trzech bracia Oporowscy zgodzili się na wykupienie przez ich stryjecznego brata Andrzeja Oporowskiego zastawu w Kurowie i Jaworzynie (260 grzywien), który trzymał dotąd Władysław z Miłonic. Andrzej Oporowski (z Nakonowa) zrezygnował z zapisów, jakie uczynili na jego rzecz wojewoda Jan Oporowski i biskup Andrzej Oporowski i intromisji w Oporowie oraz wziął na siebie zobowiązania finansowe zmarłego wojewody Jana wobec Jakuba z Żychlina (220 grzywien)³³⁸. W tym samym roku bracia Andrzej, Jan i Feliks Oporowscy zastawili za 328 florenów węgierskich i 136 kop Annie z Kutna, wdowie po kasztelanie gostynińskim Stanisławie Potockim, wieś Krzyżanów Duży, wykupując ją uprzednio z zastawu od Jana z Krzykosów herbu Junosza³³⁹.

³³⁴ KGŁ, ks. 9, k. 69.

³³⁵ KZŁ, ks. 15, k. 205v.

³³⁶ MRPS, cz. II, nr 254, 1170.

³³⁷ S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 192.

³³⁸ KGŁ, ks. 9, k. 219v-220.

³³⁹ KGŁ, ks. 9, k. 221v.

* * *

Zbigniew Oporowski występował wraz z innymi braćmi niedzielnymi z Oporowa w zapiskach sądowych łączyczych z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XV w.³⁴⁰ Wymieniany był zwykle po Andrzeju i Janie, co pozwala uznać go za trzeciego pod względem starszeństwa z braci Oporowskich. W 1496 r. urodzony Zbigniew Oporowski, starosta kruszwicki, promował do święceń kapłańskich Bartłomieja, syna Mikołaja z Ostrołęki³⁴¹. Po raz ostatni wystąpił w gronie niedzielnych dziedziców Oporowa w 1499 r.³⁴² Zmarł wkrótce po tej dacie, bo nie występował wraz z braćmi w późniejszych sprawach sądowych. W 1501 r. wymieniani byli już tylko Andrzej, Jan i Feliks Oporowscy³⁴³, a ten ostatni był młodszy od Zbigniewa. Jednocześnie ze Zbigniewem zniknęli ze źródeł po 1499 r. młodszy bracia Oporowscy – Mikołaj i Hieronim oraz Sebastian³⁴⁴. Może padli ofiarą zarazy (w tym czasie w Europie sięła spustoszenie epidemia kiły – syfilisu, na którą prawdopodobnie zmarł król Jan Olbracht) lub innej, dziedzicznej, rodzinnej choroby (np. na gruźlicę, która była przyczyną śmierci królewicza Kazimierza)? Mogli także poleć w trakcie działań wojennych, co jednak wydaje się mniej prawdopodobne³⁴⁵. Jak już wspomniałem, ich przedwczesna śmierć skłoniła Jana Oporowskiego, przyszłego wojewodę do porzucenia kariery kościelnej.

* * *

Młodszy z rodzeństwa – Feliks Oporowski występował nieraz w źródłach pod dwoma imionami Feliks Jan³⁴⁶. Już w 1494 r., po śmierci ojca uzyskał część dochodów ze starostwa kruszwickiego, trzymanego już od czasów Piotra przez Oporowskich w zastawie. Zapiski w księgach grodzkich gnieź-

³⁴⁰ KGŁ, ks. 1, k; ks. 8, k. 702, 839v, 849, 872.

³⁴¹ *Wykazy święconych...*, s. 32.

³⁴² KZŁ, ks. 15, k. 205v; TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 93, 1399.

³⁴³ KGŁ, ks. 9, k. 219v, 220, 221v.

³⁴⁴ Wymieniany najrzadziej Sebastian także nie występował po 1499 r., choć można utożsamiać go z Janem Oporowskim, przyszłym wojewodą.

³⁴⁵ F. Papée, *Aleksander Jagiellończyk*, s. 38–39. Młodszy bracia Oporowscy żyli jeszcze w 1499 r., czyli nie polegali w czasie nieszczęsnej wyprawy mołdawskiej króla Jana Olbrachta w bitwie pod Koźminem, stoczonej 26 października 1497 r. 14 lipca 1500 r. armia litewska poniosła dotkliwą klęskę w bitwie z Moskalami nad rzeczką Wiedroszą, udział polskiej szlachty w tej bitwie jest jednak mało prawdopodobny.

³⁴⁶ MRPS, cz. II, nr 1170, 1546.

nieńskich z lat 1494–1499 wymieniają w gronie innych braci niedzielnych dwóch Janów Oporowskich, jeden z nich to zapewne Feliks³⁴⁷. 17 lutego 1501 r. Feliks Oporowski wraz z braćmi Andrzejem oraz Janem brał udział w ugodzie z ciotką – Katarzyną Kościelecką z Żurawicy³⁴⁸. Wystąpił on także 21 maja 1501 r. z tytułem starosty kruszwickiego, kiedy król Jan Olbracht obdarzył Kruszwicę zwolnieniami podatkowymi w związku z pożarem miasta³⁴⁹. 26 października 1504 r. wystąpił wraz z bratem Janem jako tenentariusz Gębic, w związku z zapisami na rzecz opata trzemeszeńskiego³⁵⁰. Miał także swój udział w dobrach dziedzicznych Oporowskich w województwie łęczyckim, np. w Krzyżanowie. W 1507 r. zastawił Krzyżanów Duży za 200 florenów pannie Urszuli z Kutna, córce zmarłego Stanisława Potockiego, kasztelana gostynińskiego. Suma zastawna została połączona z sumami zapisanymi przez braci Oporowskich – Andrzeja i Jana matce Urszuli – Annie z Kutna (dawnym długiem)³⁵¹. Feliks wziął udział, wraz z bratem kanonikiem Andrzejem, w elekcji króla Zygmunta I, która miała miejsce 8 grudnia 1506 r. Bracia występowali tu wspólnie jako dzierżawcy zamku kruszwickiego³⁵². Feliks Oporowski zmarł młodo, w 1507 lub 1508 r. Nie uczestniczył już w nowym podziale majątkowym starostwa kruszwickiego, dokonany przez pozostałych przy życiu braci 4 czerwca 1508 r.³⁵³ Wspominano tam o bracie Feliksie Oporowskim, spoczywającym pod posadzką kościoła parafialnego w Oporowie³⁵⁴.

MIKOŁAJ OPOROWSKI, KASZTELAN KRUSZWICKI, BRZEZIŃSKI I BRZESKI KUJAWSKI

Był trzecim synem Piotra z Oporowa, wojewody łęczyckiego i Pietruszy z Kniehynic.

Już 12 października 1465 r. Mikołaj Oporowski był, jako kasztelan kruszwicki, świadkiem dokumentu króla Kazimierza Jagiellończyka w sprawie Małgorzaty księżny oleśnickiej, wysuwającej pretensje do księstw zachod-

³⁴⁷ TDR, Gniezno Grodzkie, cz. 2, nr 93, 1399.

³⁴⁸ S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 191–192.

³⁴⁹ MRPS, cz. II, nr 1546; KDP, t. II, cz. 2, nr 634; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 1143a, s. 140.

³⁵⁰ MRPS, cz. III, nr 1779.

³⁵¹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 38.

³⁵² L. Finkel, *dz. cyt.*, s. 198.

³⁵³ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 435.

³⁵⁴ *Urzędnicy kujawscy...*, nr 1143a, s. 140; J.H. Zbudniewek, *dz. cyt.*, s. 44.

nio-mazowieckich. Wystąpił tu obok ojca, wojewody łęczyckiego Piotra³⁵⁵. W maju 1467 r. jako kasztelan kruszwicki przywiesił swą pieczęć do głównego dokumentu królewskiego pokoju toruńskiego z Krzyżakami. Pieczęć ta niestety się nie zachowała, lub jest nieczytelna³⁵⁶. Udział w przypieczętowaniu pokoju toruńskiego pozwala uznać go za kontynuatora ojcowskiej polityki współpracy z królami z dynastii Jagiellonów, zwłaszcza w realizacji ich polityki pomorskiej. Kasztelanię kruszwicką uzyskał więc Mikołaj jeszcze za życia ojca. Z tytułem kasztelana kruszwickiego występował do 4 kwietnia 1475 r.³⁵⁷

Mikołaj z Oporowa wielokrotnie zasiadał w składzie sądów jako asesor: 7 razy w sądzie ziemskim łęczyckim, 5 razy w sądzie grodzkim łęczyckim oraz tylko jeden raz na Kujawach. Siedmiokrotnie był arbitrem w różnych sprawach na terenie Łęczyckiego. Dowodzi to jego znaczącej pozycji wśród szlachty oraz silnych związków z rodzinną ziemią łęczycką³⁵⁸.

W następnych latach Mikołaj z Oporowa kontynuował rozpoczętą karierę urzędniczą na terenie województwa łęczyckiego, z którego wyszli Oporowscy i gdzie znajdował się ich główny zrąb majątkowy. 13 lipca 1475 r. Mikołaj wystąpił po raz pierwszy z tytułem kasztelana brzezińskiego³⁵⁹. Ta kasztelania mniejsza była od lat niemal dziedziczna w rodzinie Oporowskich. Bezpośrednim poprzednikiem Mikołaja na tym urzędzie był jego rodzony starszy brat – Jan z Oporowa, który awansując na kasztelanię brzeską na Kujawach, pozostawił swój dotychczasowy urząd Mikołajowi. Awans brata miał miejsce po 1 stycznia 1475 r., gdy po raz ostatni wystąpił z tytułem kasztelana brzezińskiego³⁶⁰. Data ta stanowi jednocześnie *terminus post quem* objęcia urzędu przez Mikołaja. Mikołaj występował w źródłach z tytułem kasztelana brzezińskiego do 25 listopada 1479 r.³⁶¹, np. podczas wieców łęczyckich w styczniu 1477 r., w maju 1477 r. i w październiku 1478 r.³⁶² Przechodzenie Mikołaja

³⁵⁵ KDP, t. IV, Warszawa 1887, nr 60, s. 118; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 482. W. Dworzaczek uważał, że Mikołaj syn Piotra rozpoczynał karierę urzędniczą już w 1445 r. od urzędu podstolego łęczyckiego. Pomylił go tu ze stryjcem – Mikołajem z Miłonic – TDM, Oporowscy.

³⁵⁶ M. Grzegorz, *dz. cyt.*, s. 129, 214.

³⁵⁷ KGŁ, ks. 3, k. 908v.

³⁵⁸ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 640.

³⁵⁹ KDP, t. II, cz. 2, nr 428; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 12, s. 36.

³⁶⁰ KGŁ, ks. 3, k. 760v; *Urzednicy łęczyccy...*, nr 11, s. 36.

³⁶¹ *Urzednicy łęczyccy...*, nr 12, s. 36.

³⁶² A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, nr 59a, 63, 67, 69.

z hierarchii kujawskiej do łęczyckiej (i w drugą stronę) to bardzo ciekawy przykład międzydzielnicowej kariery urzędniczej, raczej nietypowy³⁶³.

W lutym 1476 r. Mikołaj uczestniczył w inkorporacji mazowieckiej ziemi sochaczewskiej do Korony i był świadkiem nadania Kazimierza Jagiellończyka dla księżny mazowieckiej Anny³⁶⁴. W maju–sierpniu 1476 r. był jednym z członków polskiej delegacji podczas zjazdu króla Kazimierza Jagiellończyka z przedstawicielami Stanów Prus Królewskich, który obradował najpierw w Malborku a następnie w Elblągu. Mikołaj wystąpił tam w doborowym towarzystwie, obok arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba z Sienna, biskupa włocławskiego Zbigniewa Oleśnickiego (młodszego), marszałka Królestwa Polskiego Jana z Rytwian i wojewody łęczyckiego Mikołaja z Kutna³⁶⁵. Na zjeździe tym omawiano różne sprawy finansowe oraz spory Stanów z Gdańskiem o cło funtowe, kwestię zamknięcia dla żeglugi cieśnin duńskich i rezygnację Ścibora Bażyńskiego z urzędu gubernatora Prus.

Uwieńczeniem kariery urzędniczej Mikołaja była kasztelania brzeska, także przejęta po starszym bracie. Mikołaj z Oporowa uzyskał ten urząd z chwilą, gdy jego brat Jan awansował na wojewodę inowrocławskiego³⁶⁶. Można datować ten awans na sam początek stycznia 1480 r., czy nawet koniec roku poprzedniego, ponieważ już 11 stycznia 1480 r. wystąpił w źródłach następny kasztelan brzeziński – Andrzej z Wroczyń³⁶⁷. Mikołaj z Oporowa zmarł wkrótce po uzyskaniu tej nominacji, przed 3 października 1480 r. a jego ostatni urząd poznajemy tylko z tytułatury przyznawanej po jego śmierci synowi Andrzejowi i wdowie³⁶⁸. Ta przedwczesna śmierć uniemożliwiła mu kontynuację kariery politycznej, która rozwijała się wyraźnie wolniej niż kariery jego ojca Piotra czy brata Jana.

* * *

Na terenie województwa łęczyckiego Mikołaj pisał się nie tylko z Oporowa (miał tu dział w mieście i zamku), ale także z Tomczyc i Kurowa w powiecie

³⁶³ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 51–52.

³⁶⁴ ZDPauli, t. 2, nr 39, s. 162.

³⁶⁵ B. Możejko, *dz. cyt.*, s. 140–141.

³⁶⁶ J. Bieniak, *Oporowski Jan...*, s. 136.

³⁶⁷ KZŁ, ks. 14, k. 196v; *Urzędnicy łęczyccy...*, nr 13, s. 36.

³⁶⁸ KZŁ, ks. 14, k. 194, 238v; KGL, ks. 1, k. 96; ks. 5, k. 758, 763v; ks. 7, k. 695; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 440.

orłowskim, gdzie miał działki majątkowe. Jego własnością był dom i plac w Łęczycy, trzymał też zastaw w Woli Dobkowej³⁶⁹.

W 1468 r. Mikołaj wraz z pozostałymi braćmi zobowiązali się zwrócić dług zmarłego ojca Mikołajowi z Miłonic oraz Janowi z Rakowca³⁷⁰. W 1470 r. Mikołaj był jednym z poręczycieli łęczyckiego współrodowca – Prospera z Gołędzkiego w sprawie o podział rodzinny z jego braćmi – Mikołajem i Andrzejem z Woli Oporowskiej³⁷¹. 7 lat później Mikołaj Oporowski był jednym z arbitrów przy zawarciu ugody między Piotrem z Kamiennej z jednej strony a braćmi Mikołajem i Andrzejem z Woli oraz Prosperem z Gołędzkiego. Miał on wyznaczyć granice działów tych współrodowców Oporowskich w trzech wymienionych wsiach³⁷². Mikołaj z Oporowa wystąpił kilkakrotnie na kartach ksiąg sądowych łęczyckich w latach siedemdziesiątych XV w. w różnych drobnych sprawach³⁷³. W 1477 r. bracia Oporowscy – Andrzej, biskup warmiński oraz Mikołaj kasztelan brzeziński procesowali się z Włodkiem z Miłonic o dług wysokości 230 grzywien³⁷⁴. Być może sprawa ta dotyczyła jeszcze zobowiązań ich ojców. W tym samym roku miał miejsce proces graniczny między należącymi do Mikołaja z Oporowa Tomczycami a Odolinem Jana stamtąd³⁷⁵.

15 lipca 1466 r. przed królem Kazimierzem Jagiellończykiem w Inowrocławiu doszło do ugody w sprawie granic i spływu wody między biskupim miastem Raciążek i wsią szlachecką Ciechocinek. Stronami byli biskup włocławski Jakub z Sienna oraz Mikołaj Oporowski, dziedzic wsi Ciechocinek³⁷⁶. Ciechocinek znajdował się poprzednio w ręku prymasa Władysława z Oporowa, po którego śmierci większość dóbr przeszła w ręce Piotra z Oporowa. Wydaje się więc, że ten Oporowski z Ciechocinka to syn Piotra – Mikołaj. Dowodziłoby to, że najmłodsza linia Oporowskich dysponowała na Kujawach nie tylko królewskimi (Kruszwica, Gębice), ale też, jak Służewscy, dobrami dziedzicznymi, częścią schedy po Pomianach Służewskich.

³⁶⁹ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 639.

³⁷⁰ KZŁ, ks. 2, k. 380–381v.

³⁷¹ KZO, ks. 2b, k. 25v.

³⁷² KZO, ks. 2b, k. 77v–78.

³⁷³ KGŁ, ks. 1, k. 96; ks. 2, k. 592; KZŁ, ks. 14, k. 13v, 68v, 71v, 128v; KZO, ks. 2b, k. 63.

³⁷⁴ KZŁ, ks. 14, k. 71v.

³⁷⁵ KZO, ks. 2b, k. 73.

³⁷⁶ KDP, t. II, cz. 2, nr 419; *Oryginalne dokumenty...*, nr 326.

Po śmierci wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa w 1467 r., także Mikołaj uzyskał swoją część ($\frac{1}{3}$) starostwa kruszwickiego, trzymanego przez Oporowskich w zastawie. Mikołaj Oporowski trzymał w zastawie także Nakonowo, Wolę i Kruchów w powiecie brzeskim kujawskim, które odziedziczył po nim następnie syn Andrzej³⁷⁷.

W 1476 r. wojewoda sieradzki Mikołaj z Brudzewa, działając z mandatu króla, nałożył wadium wysokości 200 grzywien na kasztelana brzezińskiego Mikołaja z Oporowa i Mikołaja z Borzymowic. Oporowski miał oddać Borzymowskiemu wieś królewską Kruchowo³⁷⁸. Być może sprawa ta dotyczyła zwrotu posagu po siostrze.

W tym samym roku Mikołaj z Oporowa wystąpił przed sądem grodzkim w Brześciu Kujawskim i zrezygnował na rzecz pisarza ziemskiego sieradzkiego Mikołaja z Wielkiego Bronowa herbu Korab i jego żony Brygidy Grabskiej z Dobrej herbu Pomian z działu we wsi Święte w województwie brzeskim, wraz z borem³⁷⁹.

Całkowity majątek Mikołaja z Oporowa szacuje się na co najmniej 14 osad w dobrach dziedzicznych (w tym jedno miasto i posiadłości żony). Do tego trzeba doliczyć 1 starostwo grodowe i 4 inne królewszczyzny³⁸⁰.

* * *

Żoną Mikołaja z Oporowa była Katarzyna – córka Andrzeja z Gólczewa, Zakrzewa i Sierpca, kanclerza ziemskiego płockiego (1408–1455). Andrzej był członkiem znaczącej mazowieckiej rodziny szlacheckiej herbu Prawda, osiadłej w ziemi płockiej. Była ona związana z dworem książęcym Siemowita IV oraz jego następców i spowinowacona, tak samo jak Oporowscy, z Kucieńskimi herbu Ogon. Inspiratorem tego małżeństwa mógł być dwór królewski Kazimierza Jagiellończyka, dążący do integracji elity szlacheckiej zachodniego Mazowsza z elitą ogólnopolską³⁸¹.

Żona Mikołaja Oporowskiego po śmierci ojca (ok. 1470) stała się posiadaczką pewnych dóbr na Mazowszu, w ziemiach płockiej i wyszogrodzkiej. W rodzinnym podziale majątkowym wzięły także udział jej dwie siostry –

³⁷⁷ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

³⁷⁸ KGB, ks. 5, k. 27.

³⁷⁹ KGB, ks. 5, k. 33–33v.

³⁸⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 275.

³⁸¹ Tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 290–291; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 223.

Zuzanna Żernicka i Małgorzata Szczytnieńska³⁸². Oporowscy posiadali m.in. ¼ miasta Sierpc w ziemi płockiej i ¼ wsi Blizno w ziemi dobrzyńskiej³⁸³ oraz działki we wsiach Zakrzew Większy, Mniejszy, Kisielewo i Śniedzianowo w ziemi wyszogrodzkiej³⁸⁴.

Katarzyna Oporowska odziedziczyła również dobra posagowo-wienne w ziemi łęczyckiej. Po śmierci męża pisała się z wsi oprawnych – Dobrzew i Tomczyc³⁸⁵. W 1495 r. Katarzyna z Tomczyc miała sprawę z Mikołajem z Dębowej Góry, który trzymał zastaw w jej dobrach oprawnych³⁸⁶. 4 czerwca 1499 r. wdowa po Mikołaju Oporowskim zapisała wieś Dobrzewy ze wszystkimi polami i przyległościami swojemu synowi Andrzejowi z Oporowa, który miał zapłacić matce 11 grzywien srebra, 12 łokci sukna czarnego koloru (*harasy*) oraz wybudować jej dom w Dobrzewach. Wdowa zarezerwowała dla siebie drugą wieś oprawną – Tomczyce. Za zgodą syna Andrzeja zastawiła pola i gaj w Tomczycach³⁸⁷. Katarzyna Oporowska zmarła po 1502 r.³⁸⁸

W księgach sądowych powiatu brzeskiego zachowała się wzmianka, która pozwala przyjąć, że Mikołaj był żonaty dwa razy. Oporowski w zapisce z 1476 r. dotyczącej działki we wsi Święte został określony jako *gener* Mikołaja Bronowskiego, pisarza ziemskiego sieradzkiego, co należy interpretować jako szwagier. Pierwszą żoną Mikołaja z Oporowa była więc zapewne nieznaną z imienia siostrą Mikołaja z Bronowa, córka Pawła Migdała z Bronowa herbu Korab oraz Katarzyny Rogaczewskiej herbu Poraj³⁸⁹

* * *

Synem Mikołaja Oporowskiego z małżeństwa z Katarzyną Zakrzewską był Andrzej Oporowski, tenutariusz Nakonowa. Seweryn Uruski wymienił jeszcze jego drugiego syna – Piotra Oporowskiego, być może myląc go

³⁸² A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. VI, s. 178; J. Piętka, *dz. cyt.*, s. 78; A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426)*, Warszawa 1998, s. 146.

³⁸³ KGŁ, ks. 3, k. 681–681v; ks. 6, k. 293v.

³⁸⁴ *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wyszogrodzkiej w średniowieczu*, oprac. A. Wolff, A. Borkiewicz-Celińska, Wrocław 1971, s. 66–67.

³⁸⁵ KGŁ, ks. 8, k. 321, 873; KZŁ, ks. 15, k. 66, 87v.

³⁸⁶ KGŁ, ks. 8, k. 873.

³⁸⁷ KGŁ, ks. 9, k. 113–114; ZDPauli, t. 2, nr 116–119, s. 284–287.

³⁸⁸ KGŁ, ks. 9, k. 237.

³⁸⁹ B. Możejko, S. Szybkowski, B. Śliwiński, *Krąg rodzinny i kariera pisarza ziemskiego sieradzkiego, kasztelana spycymierskiego Mikołaja Bronowskiego z Wielkiego Bronowa (zm. 1492)*, Gdańsk 2003, s. 15–16, 37.

z Piotrem Służewskim, wojewodą kaliskim³⁹⁰. Adam Boniecki z kolei za jego córkę uważał Beatę z Oporowskich, żonę Dawida Buczackiego, wojewodzica podolskiego³⁹¹. W rzeczywistości była ona córką jego stryja – Mikołaja Oporowskiego z Miłonic³⁹².

Kasztelan Mikołaj Oporowski miał jeszcze córkę Jadwigę. Podkanclerzy i biskup wrocławski Andrzej Oporowski w swoim testamencie, spisany w 1483 r., przeznaczył legat dla bratanicy – panny Jadwigi, którą darzył szczególnymi względami. Uzyskała ona futro z kun, czerwony kaftan i płaszcz oraz zapis 1400 florenów na dochodach biskupich z Pomorza na poczet przyszłego posagu³⁹³. Ta niezwykła łaskawość stryja wynikała być może z opieki sprawowanej nad Jadwigą po niedawnej śmierci jej ojca – Mikołaja³⁹⁴.

W 1500 r. Jadwiga z Oporowa procesowała się przed sądem łęczyckim z Andrzejem z Oporowa o część dóbr oporowskich³⁹⁵. W 1499 r. występowała jako żona³⁹⁶, a w 1532 r. – jako wdowa po Andrzeju z Niszczyc herbu Prawda³⁹⁷. Rodzina ta miała dobra ziemskie w ziemiach płockiej i bełskiej. Niszczycki, kasztelan wiski (1508) i wojewoda płocki (1517), był przywódcą opozycji panów mazowieckich przeciw regentce Annie z Radziwiłłów, wdowie po Konradzie III Rudym, opiekunce ksiąząt Stanisława i Janusza. Opozycja szukała oczywiście pomocy u króla polskiego Zygmunta I Starego. Pośrednikami w zawarciu tego międzydzielnicowego małżeństwa mogli być Gólczewscy herbu Prawda, już wsześniejsi spowinowaceni z Oporowskimi i zarazem spokrewnieni z Niszczyckimi³⁹⁸.

* * *

Zofia Oporowska została wydana za wspomnianego już Kaspra Leszczyńskiego herbu Wieniawa, podkomorzego kaliskiego (1469–1506). S. Szybkowski, powołując się na dokument z 1471 r., w którym ówczesnego archidia-

³⁹⁰ S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. XII, Warszawa 1915, s. 366.

³⁹¹ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. II, Warszawa 1900, s. 221.

³⁹² S. Szybkowski, *Małżeństwa i pochodzenie...*, s. 210; tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 293.

³⁹³ ADW, Dokumenty samoistne, nr 365; *Acta capitulorum...*, t. III, nr 754, s. 316; ZDPauli, t. 2, nr 241, s. 431.

³⁹⁴ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 293–294.

³⁹⁵ KGŁ, ks. 1, k. 528.

³⁹⁶ KZŁ, ks. 1, k. 188v; ks. 15, k. 210v, 222v.

³⁹⁷ KZŁ, ks. 1, k. 178v; ks. 15, k. 227; MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 16348.

³⁹⁸ A. Supruniuk, *dz. cyt.*, s. 225–227; S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 291–292; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 223.

kona gnieźnieńskiego Andrzeja z Oporowa (późniejszego biskupa) określono jako szwagra Leszczyńskiego, uznał tę Zofię za jedyną znaną dotąd córkę wojewody łączyckiego Piotra z Oporowa i Pietruszy z Kniehynic³⁹⁹. Zbyszko Górczak, w swojej monografii poświęconej karierom majątkowym rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego, zaproponował inne rozwiązanie koligacji Oporowskich z Leszczyńskimi, uznając wspomnianą Zofię Leszczyńską nie za córkę, a wnuczkę Piotra z Oporowa, córkę jego młodszego syna Mikołaja, wtedy kasztelana kruszwickiego a później brzezińskiego i brzeskiego kujawskiego⁴⁰⁰.

W 1487 r. Kasper Leszczyński oprawił swojej żonie Zofii Oporowskiej posag i wiano (po 1000 florenów węgierskich)⁴⁰¹. 14 grudnia 1510 r. syn Kaspra – Rafał Leszczyński z Leszna, kanonik poznański (późniejszy biskup płocki) dowiódł swego szlacheckiego pochodzenia po ojcu z rodu Wieniawa (*Bawolagłowa*), zaś po matce z rodu Sulimów (*tres lapides et medium aquile*)⁴⁰². Potwierdza to koligację z Oporowskimi. Zofia zmarła po 1513 r.

We wrześniu 1526 r. Jan Leszczyński, brat wspomnianego wyżej Rafała, zawierając układ majątkowy o wzajemnym dziedziczeniu dóbr na wypadek nie pozostawienia męskiego potomka z Piotrem ze Służewa, wojewodą inowrocławskim, nazwał go swoim ciotecznym bratem⁴⁰³. Pewnie chodziło tu o dalsze pokrewieństwo z całą rodziną Oporowskich. Jan Leszczyński był przez matkę ciotecznym bratem przedstawicieli kujawskiej linii Oporowskich. Jeśli podobnie (nie dosłownie) zinterpretujemy wzmiankę o szwagrach z dokumentu z 1471 r., można zaproponować trzecie, alternatywne rozwiązanie dosyć zagadkowej kwestii koligacji Oporowskich z Leszczyńskimi. Otóż Zofia z Oporowskich Leszczyńska mogła być córką... Mikołaja z Miłonic i Oporowa, starszego brata Piotra, czyli stryjeczną, a nie rodzoną siostrą Andrzeja Oporowskiego i Macieja ze Służewa (ojca Piotra). Należała więc do tego samego pokolenia co małżonek, który rozpoczął karierę mniej

³⁹⁹ KDP, t. II, cz. 2, nr 615; S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 288–289; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 220.

⁴⁰⁰ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 142.

⁴⁰¹ MRPS, cz. I, nr 1854; *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, pod red. A. Gąsiorowskiego, cz. II, z. 4, Poznań 1992, s. 584–586.

⁴⁰² *Materiały do historii prawa i heraldyki polskiej*, wyd. B. Ulanowski, *Archiwum Komisji Historycznej*, t. 3, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 9, Kraków 1886, nr 240, s. 100.

⁴⁰³ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. XIV, Warszawa 1911, s. 154 – błędnie nazywa go stryjcznym bratem; H. Kowalska, *Służewski Piotr h. Sulima (zm. 1540), wojewoda kaliski*, PSB, t. 39, Wrocław 1999, s. 169.

więcej w tym samym czasie co bracia późniejszego biskupa i podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego. Na dodatek obaj Mikołajowie – brat Andrzeja oraz jego stryj (Miłośki) pisali się z Oporowa i sprawowali ten sam urząd kasztelana brzezińskiego w odstępie zaledwie 6 lat, o pomyłkę więc łatwo⁴⁰⁴.

Z chwilą zawarcia małżeństwa Kaspra z Zofią związały się ze sobą dwie rodziny należące do wiernych stronników królów z dynastii Jagiellonów w szerokiej Wielkopolsce, Oporowscy mieli już wówczas ugruntowaną pozycję w elicie lokalnej i ogólnopolskiej, zaś Leszczyńscy dopiero tę pozycję mozolnie budowali⁴⁰⁵.

ANDRZEJ OPOROWSKI, TENUTARIUSZ NAKONOWA, WOJEWODA INOWROCŁAWSKI, BRZESKI KUJAWSKI I ŁĘCZYCKI

Był synem Mikołaja z Oporowa, kasztelana brzeskiego i Katarzyny Zakrzewskiej (Sierpskiej).

13 września 1502 r. król Aleksander Jagiellończyk zwolnił Andrzeja z obowiązku osobistego udziału w wyprawie wojennej a powodem tego zwolnienia była konieczność dopilnowania obrony zamku w Człuchowie w Prusach Królewskich⁴⁰⁶. Choć stróża na zamku nie wiązała się z uzyskaniem żadnych prerogatyw starościńskich a na starostwie człuchowskim ciążyły w tym okresie zapisy na rzecz Górskich (starostą był szwagier Andrzeja – Piotr Górski)⁴⁰⁷, sprawa ta to niewątpliwie dowód specjalnej łaski królewskiej wobec Oporowskiego, który został zwolniony z kosztów i trudów związanych z walkami toczonymi na dalekim, wschodnim pograniczu państw jagiellońskich⁴⁰⁸.

⁴⁰⁴ Z. Górczak, *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007, s. 237, 363, 371, 372, 670 – kilkakrotnie wymienia tegoż Mikołaja (z Miłonic i) Oporowa jako ojca Jana, kanclerza kapituły gnieźnieńskiej, przypisując mu urząd kasztelana brzeskiego. W rzeczywistości ów Mikołaj był do śmierci kasztelanem brzezińskim, a urząd kasztelana brzeskiego kujawskiego osiągnął w następnym pokoleniu Mikołaj syn Piotra, jego bratanek. O pomylenie obu postaci jest więc dosyć łatwo, zwłaszcza że w księgach sądowych na terenie Wielkopolski urzędy ziemskie kujawskie czy łęczyckie były dosyć egzotyczne i czasem mylone.

⁴⁰⁵ S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 290.

⁴⁰⁶ MRPS, cz. III, nr 638.

⁴⁰⁷ P. Czaplewski, *Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Królewskich 1435–1772*, Toruń 1921, s. 72–73.

⁴⁰⁸ S. Szybkowski, *Zbrojna familia starosty malborskiego Macieja ze Służewa w 1498 r.*, [w:] *Dzierżawcy, literaci, posłowie*, pod red. B. Możejko, M. Smolińskiego, S. Szybkowskiego, Malbork 2011, s. 241–243, 258. W maju 1498 r. król Jan Olbracht zwolnił starostę malborskiego

W latach 1503–1504 król powierzył mu funkcję poborcy pogłównego dla województwa brzeskiego kujawskiego⁴⁰⁹. Był on uczestnikiem dwóch sejmów walnych za czasów króla Aleksandra – w Piotrkowie w 1504 r. (gdzie uchwalono konstytucję ograniczającą swobodę króla w zakresie darowizn i zastawów dóbr koronnych oraz niepołączalność niektórych urzędów) oraz w Radomiu w 1505 r. (gdzie uchwalono m.in. słynną konstytucję *Nihil novi* – podstawę ustroju parlamentarnego)⁴¹⁰. W konstytucjach sejmu radomskiego utwierdzono znaczenie sejmu i izby poselskiej oraz obalono ostatecznie niesławny akt mielnicki z 1501 r. Podczas sejmu radomskiego król współpracował zwłaszcza z posłami ziemskimi i młodszyimi senatorami. Na sejmie tym dominowali Wielkopolanie związani wcześniej z Ambrożym Pampowskim oraz stronnicy królewscy z Małopolski. Andrzeja Oporowskiego zalicza się w tym okresie do stronnictwa królewskiego⁴¹¹.

Izbę poselską tworzyli w 1 połowie XVI w. nie pojedynczy posłowie, lecz przedstawicielstwa poszczególnych ziem lub województw, wybrane na lokalnych sejmikach. Na sejmie piotrkowskim, obradującym od stycznia do marca 1504 r., posłowie ziemscy mieli *zupelną moc* od swoich sejmików: *o wszystkich sprawach doradzać i działać*, bez ograniczających ich instrukcji. Posłowie, występując na sejmach w imieniu swej ziemi, reprezentowali wspólnotę miejscowej szlachty, a nie cały stan szlachecki. Aż do końca lat dwudziestych XVI w. widoczna była w sejmie odrębność prowincji małopolskiej i wielkopolskiej. Odbywały się czasem (jak w 1523 r.) obrady senatorów i posłów z jednej prowincji, przypominające późniejsze sesje prowincjonalne⁴¹².

Na początku XVI stulecia nie było jeszcze pisanego regulaminu obrad sejmowych, kształtowały się dopiero pewne normy zwyczajowe. Obrady rozpoczynały się zawsze mszą św. do Ducha św., mową powitalną jednego z posłów i ceremonią całowania ręki królewskiej. Właściwe obrady rozpoczęła przed-

Macieja ze Służewa (który był synem wojewody inowrocławskiego Bogusława ze Służewa i Oporowa, a więc bliskim krewnym Andrzeja Oporowskiego), wraz z kilkunastoosobową grupą szlachty, z obowiązku pospolitego ruszenia przeciw Turkom, w zamian za stałą rezydencję i obronę zamku w Malborku. Nie było to jedyne tego typu zwolnienie znane ze źródeł a ta tradycja prawna sięga co najmniej 1390 r. Zwolnieni odnieśli wyraźną korzyść, ze względu na niebezpieczeństwa, koszty i trudy związane z udziałem w wyprawie zbrojnej na drugi koniec Królestwa.

⁴⁰⁹ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴¹⁰ O sejmach tych zob. F. Papée, *Aleksander Jagiellończyk*, s. 81–85, 100–105.

⁴¹¹ J. Wiesiołowski, *dz. cyt.*, s. 114–115.

⁴¹² *Historia sejmu polskiego*, t. I, s. 54–57, 78.

stawienie ogólnie sformułowanej propozycji sejmowej od tronu przez kanclerza, podkanclerzego lub sekretarza wielkiego. Następnie izba poselska i senat obradowały osobno, spotykając się razem tylko na posiedzeniach plenarnych.

Na posiedzeniach senatu poszczególni senatorowie wygłaszali swoje opinie (*wota*) według starszeństwa, poczynając od biskupów i kasztelana krakowskiego. Kanclerze i inni ministrowie zabierali głos dopiero na końcu (jeśli nie byli jednocześnie np. biskupami). Wspólna decyzja senatu (*konkluzja*) zapadała po wysłuchaniu wotów senatorskich. Układał ją król, zwykle za pośrednictwem kanclerza lub podkanclerzego, mając w tym względzie pewną, choć ograniczoną prawem i zwyczajem swobodę. To właśnie w senacie przygotowywano projekty konstytucji sejmowych, projekt uchwał podatkowych, odpowiedź króla na artykuły poselskie.

Obrady plenarne, odbywane w sali senatorskiej, były formą dialogu między królem i senatem z jednej strony a posłami ziemskimi z drugiej. Król zabierał głos tylko za pośrednictwem kanclerza lub podkanclerzego. Szefowie kancelarii referowali poszczególne sprawy i przygotowywali potrzebne dokumenty. Podczas obrad plenarnych senatorowie milczeli, z wyjątkiem tych, z którymi król naradzał się przed udzieleniem odpowiedzi posłom. Głos zabierali wtedy, w imieniu całej izby poselskiej, prowincji lub ziemi, tylko wybrani przedstawiciele, doświadczeni parlamentarzyści cieszący się największym zaufaniem reszty posłów. Uzgadniano wówczas wspólną konkluzję obu izb, będącą podstawą konkretnych uchwał sejmowych. Czasami do uzgodnienia konkluzji dochodziło poza obradami plenarnymi, za pośrednictwem wysłanników izb, czyli deputatów. Nie wiemy, czy przed 1540 r. działały już w polskim sejmie, znane z okresu późniejszego, deputacje czyli komisje złożone z posłów i senatorów, powoływane do załatwienia konkretnych spraw⁴¹³. W 1504 r. Andrzej Oporowski reprezentował podczas sejmu szlachtę województwa sieradzkiego, co świadczy o zaufaniu jakim cieszył się wśród sejmującej szlachty⁴¹⁴.

Na sejmie radomskim w dniu 23 kwietnia 1505 r., z chwilą rezygnacji Stanisława Kościeleckiego, Oporowski uzyskał królewską nominację na kasztelana kruszwickiego⁴¹⁵. Na swój pierwszy urząd ziemski czekał więc Andrzej

⁴¹³ Tamże, s. 82–88; A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 75–90.

⁴¹⁴ A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie...*, s. 221.

⁴¹⁵ MRPS, cz. III, nr 2040; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 1072, s. 133; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 630.

dosyć długo, uzyskując go ponad 20 lat po śmierci ojca – kasztelana brzeskiego kujawskiego. Awans ten zawdzięczał także swoim powinowatym Kościeleckim, bo z kasztelanii kruszwickiej zrezygnował na jego rzecz szwagier – Stanisław Kościelecki z Wysokiej, nominowany na ten urząd po przejściu brata Mikołaja do stanu duchownego⁴¹⁶.

W 1506 r. uczestniczył w kolejnym sejmie w Piotrkowie. Jako kasztelan kruszwicki i poborca kujawski, Andrzej Oporowski wziął udział w elekcji króla Zygmunta I, która odbyła się 8 grudnia 1506 r. Wraz z nim w elekcji tej uczestniczyli trzej jego krewni – bracia stryjeczni Andrzej i Feliks Oporowscy, starostowie kruszwiccy oraz brat stryjeczno-stryjeczny Mikołaj Goślubski. Po elekcji wziął udział w sejmie koronacyjnym, zwołanym do Krakowa⁴¹⁷. Sejm ten uchwalił podatki, potrzebne zwłaszcza na obronę potoczną kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej: łanowe, czopowe, szos, podatek specjalny wysokości $\frac{1}{4}$ czynszów i $\frac{1}{8}$ dziesięcin⁴¹⁸.

19 lutego 1507 r., na sejmie koronacyjnym w Krakowie, Andrzej Oporowski został nominowany kasztelanem brzeskim. Objął ten urząd po Bernardzie z Lubrańca Wielkiego herbu Godzięba⁴¹⁹. Początek nowego panowania oznaczał więc dla niego awans w hierarchii urzędniczej na Kujawach. Z 5 września 1509 r. mamy ciekawą informację o zwolnieniu Andrzeja z wyprawy wojennej⁴²⁰ i jednocześnie o wypełnieniu przezeń obowiązków wojskowych za trzecią żonę – Małgorzatę i jej córkę z pierwszego małżeństwa – Annę Wieruszowską⁴²¹.

W 1511 r. Andrzej uczestniczył w sejmie walnym zwołanym do Piotrkowa. Był wtedy jednym ze świadków dokumentu z 2 lutego – aktu nadania przez króla ziemi wiskiej książętom mazowieckim⁴²². 15 lutego 1512 r. Oporowski był w Krakowie, występując z tytułem kasztelana brzeskiego. Został świadkiem potwierdzenia jednego z dokumentów królewskich dla mieszczan Lwowa oraz odnowienia przywileju arcybiskupstwa lwowskiego⁴²³.

⁴¹⁶ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 403.

⁴¹⁷ L. Finkel, *dz. cyt.*, s. 193–198.

⁴¹⁸ *Historia sejmów polskiego*, t. I, s. 98.

⁴¹⁹ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 8326; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 56, s. 34; J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005, s. 128.

⁴²⁰ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 788.

⁴²¹ Tamże, nr 827.

⁴²² H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴²³ AGZ, t. 3, Lwów 1872, nr 100, s. 193.

W grudniu tegoż roku Andrzej z Oporowa uczestniczył w kolejnym sejmie walnym w Piotrkowie⁴²⁴.

Przed 23 grudnia 1515 r. Andrzej przeniósł się do ziemi łęczyckiej, gdzie po raz pierwszy wystąpił z tytułem kasztelana łęczyckiego⁴²⁵. Jego poprzednik – Wojciech Gledzianowski z Parzęczewa, zmarł przed 19 września 1514 r.⁴²⁶ a już około 5 października tego roku kasztelanę brzeską przejął po Andrzeju jego brat stryjeczny Jan⁴²⁷. Datę awansu Andrzeja Oporowskiego na kasztelanę łęczycką można więc uściślić na wrzesień 1514 r. Jako kasztelan łęczycki występował on w różnych transakcjach majątkowych w latach 1517–1518.

W 1520 r. Andrzej został mianowany, razem z wojewodą łęczyckim Janem Jarandem Brudzewskim herbu Pomian, poborcą podatku pogłównego w województwie łęczyckim⁴²⁸.

W przypadku kariery urzędniczej Andrzeja Oporowskiego, podobnie jak kilku innych Oporowskich i Służewskich, widać interesujące zjawisko awansów z urzędów kujawskich na łęczyckie. Dostojeństwa kujawskie były w formalnej hierarchii niższe od urzędów wielko- i małopolskich, a także sieraadzkich i łęczyckich. Wojewoda brzeski zajmował np. w senacie 8 miejsce, wojewoda inowrocławski – 10 a kasztelanowie tych ziem – miejsca dopiero 33 i 35. Z tego powodu szukający awansu Kujawianie przechodzili do hierarchii innych ziem a magnaci obcy traktowali je jako punkt wyjścia do lepszych urzędów w swoich dzielnicach⁴²⁹.

W grudniu 1523 r. Oporowski brał udział w burzliwym sejmie walnym obradującym w Piotrkowie, gdzie doszło do sporów między Małopolanami i Wielkopolanami, między kierowanym przez prymasa Łaskiego szlacheckim ruchem egzekucyjnym a podkanclerzem Piotrem Tomickim o zasadę *incompatibilitas* (Tomicki wbrew temu prawu łączył urząd podkanclerzego i biskupstwo krakowskie). Podczas tego sejmku w dniu 13 grudnia 1523 r. Andrzej awansował ponownie w hierarchii ziemskiej. Został po Hieronimie

⁴²⁴ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴²⁵ *Urzednicy wojewodztw łęczyckiego...*, nr 304, s. 61.

⁴²⁶ Tamże, nr 303, s. 61.

⁴²⁷ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 2314; *Urzednicy kujawscy...*, nr 57, s. 34.

⁴²⁸ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 71–73.

⁴²⁹ T. Sławiński, *dz. cyt.*, s. 198; S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 51.

Łaskim wojewodą inowrocławskim⁴³⁰. Już dwa lata później – 24 lutego 1525 r. uzyskał nominację na palacę brzeską kujawską po Mikołaju Kościeleckim⁴³¹.

W marcu 1525 r. Andrzej Oporowski udał się do Krakowa, aby wziąć udział w obradach senatu poświęconych planom sekularyzacji Zakonu Krzyżackiego w Prusach. Senat ustosunkował się do propozycji złożonej królowi Zygmuntovi przez pełnomocników Albrechta Hohenzollerna – księcia legnickiego Fryderyka oraz margrabiego Jerzego z umiarkowaną aprobatą. Senatorowie zaprotestowali tylko przeciw pomysłom oderwania od Polski fragmentów Prus Królewskich i Warmii oraz zażądali potwierdzenia, przez sąd polubowny polsko-krzyżacki za zgodą wielkiego mistrza Albrechta, praw Polski do państwa zakonnego jeszcze przed formalną sekularyzacją⁴³². Wystąpienie Andrzeja podczas tych obrad dowodzi jego udziału w polityce państwowej na szczeblu ogólnopolskim.

Jako wojewoda brzeski, Andrzej z Oporowa uczestniczył w trzech kolejnych sejmach walnych – w Krakowie w 1527 r., w Piotrkowie w 1530 r. oraz ponownie w Krakowie w 1532 r. W czerwcu 1532 r. został wyznaczony arbitrem w sporze między mieszczanami Płocka i Torunia⁴³³.

W tym okresie karierę polityczną rozpoczął już jego pierworodny syn – Mikołaj Oporowski, który podczas sejmku obradującego w Warszawie na początku 1529 r. uzyskał urząd ziemski podkomorzego wieluńskiego. Suplikę w jego sprawie złożył u króla podkanclerzy Tomicki⁴³⁴. Mikołaj został wybrany na tymże sejmie szafarzem podatkowym dla województwa sieradzkiego⁴³⁵. 4 lata później biskup Krzycki w liście do królowej Bony chwalił postawę Mikołaja Oporowskiego, posła ziemi sieradzkiej, który podczas kolejnego sejmku w Piotrkowie aktywnie wspierał dwór królewski, domagając się ukarania winnych opóźnienia obrad sejmowych i podjęcia pracy izby poselskiej przy ich nieobecności. Rzeczywiście podjęto wtedy uchwały podatkowe bez udziału większości posłów wielkopolskich⁴³⁶. Sprawa ta dowodzi, że Oporowscy

⁴³⁰ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 13704; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 878, s. 114.

⁴³¹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 4683; *Urzędnicy kujawscy...*, nr 338, s. 62.

⁴³² M. Bogucka, *Hołd Pruski*, s. 89–91.

⁴³³ *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 74, s. 79–84 (1527); t. XII, nr 390–391, s. 374–375 (1530); H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴³⁴ *Acta Tomiciana*, t. XI, Poznań 1901, nr 53, 54, s. 45–46; nr 62, s. 61 (błędnie nazwany Janem); Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 338.

⁴³⁵ *Acta Tomiciana*, t. XI, nr 92, s. 85.

⁴³⁶ *Acta Tomiciana*, t. XV, nr 21, s. 37.

także w tym okresie, gdy antykrólewski ferment wśród szlachty narastał aby wybuchnąć z całą mocą w czasie rokoszu lwowskiego w 1537 r. (zwanego prześmiewczo *wojną kokoszą*), stale zaliczali się do stronnictwa królewskiego, współpracowali z dworem i niepopularną królową Boną, realizującą w Polsce swoją politykę dynastyczną. Mikołaj Oporowski był posłem na sejm, łowczym sieradzkim (1520–1528), podkomorzym wieluńskim (1529–1538) oraz kasztelanem wieluńskim (1540–1561)⁴³⁷. W 1522 r. ożenił się z Anną Wieruszowską, dziedziczką dóbr w Wieluńskim (córką z poprzedniego małżeństwa trzeciej żony Andrzeja Oporowskiego)⁴³⁸. Był on stronnikiem habsburskim, współpracownikiem hetmana Jana Tarnowskiego i przeciwnikiem politycznym królowej Bony, znanym mecenasem sztuki⁴³⁹. Procesował się o granice swych dóbr w Wieluńskim m.in. z podskarbisem królewskim Spytkiem z Tarnowa⁴⁴⁰.

Jednocześnie młodszy, przyrodni brat Mikołaja – Erazm Oporowski, studiował w 1529 r. w Krakowie i występował w otoczeniu ówczesnego biskupa płockiego Andrzeja Krzyckiego⁴⁴¹. W 1533 r. Krzycki polecał Erazma Oporowskiego, syna wojewody łęczyckiego, podkanclerzemu i biskupowi krakowskiemu Piotrowi Tomickiemu. Erazm postanowił bowiem zostać dworzanninem królewskim: *aby w tym gimnazjum dworskim wykształcić swój umysł*

⁴³⁷ *Urządnicy województw łęczyckiego...*, nr 1058, s. 148; nr 1679, s. 222; nr 1595, s. 211.

⁴³⁸ ZDPauli, t. 2, nr 237, 300a, 442, 551, 613, 685; MRPS, cz. IV, ks. 3, nr 20076; TDR, *Kalisz Inskrypcje XVI w.*, nr 1894; TDR, *Poznań Rezygnacje XVI w.*, cz. 3, nr 2616, 3417; *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego (dopełnienie Niesieckiego)*, Kraków 1870, s. 309–310; TDM, *Oporowscy*; J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 40; T. Stolarczyk, *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*, Wieluń 2005, s. 60 (wymienia tylko jedną córkę Mikołaja – Zofię Tomicką). Z małżeństwa z Anną Wieruszowską Mikołaj Oporowski pozostawił dwóch synów, żyjących jeszcze w 1556 r. i trzy córki. Starszym z braci był Hieronim Jarosz, mąż Nawojki Myjomskiej (z Myjomie w Ostrzeszowskim). Drugim synem Mikołaja był prawdopodobnie Ambroży Oporowski (możliwe jednak, że pomyłono go z Ambrożym, synem Jana Oporowskiego, starostą kruszwickim). Najstarsza córka kasztelana wieluńskiego Mikołaja Oporowskiego – Zofia poślubiła w 1551 r. kasztelana gnieźnieńskiego Jana Tomickiego i wniosła wieluńskie dobra Oporowskich do rodziny Tomickich herbu Łódzia, zmarła przed 1585 r. Jej młodsza siostra – Katarzyna była dwukrotnie zamężna: najpierw z Wacławem Zarębą z Kalinowej a następnie z Janem Dawidowskim, sędzią ziemskim lwowskim, zmarła przed 1604 r. Trzecia z sióstr to Agnieszka, która zmarła w młodym wieku, już przed 1554 r.

⁴³⁹ W. Dworzaczek, *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*, Warszawa 1985, s. 124; J. Besala, *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, Poznań 2012, s. 551. Mikołaj Oporowski był wysłannikiem stronnictwa prohabsburskiego w Polsce do Jana Dubrawskiego – radcy Ferdynanda I Habsburga i biskupa ołomunieckiego.

⁴⁴⁰ T. Stolarczyk, *dz. cyt.*, s. 60.

⁴⁴¹ *Acta Tomiciana*, t. XI, nr 123, s. 110–111.

*i zjednać sobie łaskę królewską*⁴⁴². Ojciec starał się dla niego bezskutecznie o rękę Jadwigi Lubrańskiej, córki wojewody poznańskiego Mikołaja Gardziny. Opiekunowie panny Lubrańskiej – biskup Tomicki i starosta generalny wielkopolski Łukasz Górka znaleźli jednak dla niej lepszą partię⁴⁴³. Mężem Lubrańskiej został Maciej Opaliński (Bniński) herbu Łodzia, członek rodziny zaliczanej do tradycyjnej, ścisłej elity wielkopolskiej. Z małżeństwa tego narodził się później spadkobierca fortuny i nazwiska Opalińskich – Andrzej, marszałek wielki koronny (1574–1593)⁴⁴⁴. Oporowscy najwyraźniej do ścisłej elity szlacheckiej nie byli już wtedy zaliczani.

Postawa polityczna synów miała oczywiście wpływ na pozycję ich ojca, wojewody Andrzeja Oporowskiego. Uwieńczeniem kariery urzędniczej Andrzeja Oporowskiego była nominacja na wojewodę łęczyckiego, która miała miejsce na sejmie w Krakowie w dniu 6 września 1532 r., po śmierci Jana Jaranda Brudzewskiego⁴⁴⁵. Tym sposobem wrócił on do hierarchii ziemskiej łęczyckiej, choć w tym okresie ta linia Oporowskich nie posiadała już obszernych dóbr ziemskich w województwie łęczyckim, opierając swą działalność głównie na królewskich i cłach kujawskich, ruskich oraz dobrach wieluńskich i dochodach z niedawno uzyskanej tenuty grabowskiej. Oporowski angażował się kilkakrotnie w sprawy miasta Łęczycy, co wynikało z obowiązków wojewody. W 1533 r. król zlecił mu pośrednictwo w ostrym sporze toczącym się między burmistrzem Łęczycy Wojciechem Jasnoszem a tamtejszymi mieszczanami⁴⁴⁶. W 1540 r. jako wojewoda łęczycki przedłożył królowi do zatwierdzenia kandydaturę starszego synagogi żydowskiej w Łęczycy (rabina) – Szymona Judy⁴⁴⁷.

Dwa lata później król Zygmunt Stary zlecił wojewodzie Andrzejowi oraz trzem kasztelanom zbadanie zatargu granicznego między margrabią brandenburskim Jerzym Hohenzollernem a Mikołajem Russockim herbu Korab – kasztelanem biechowskim (1511–1548), starostą łęczyckim (1524–1537), przedeckim (1524–1537) i rawskim (1532–1538). Sprawa dotyczyła napadu

⁴⁴² Tamże, t. XV, nr 84, s. 115.

⁴⁴³ Tamże, t. XV, nr 387, s. 531–532.

⁴⁴⁴ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 180–181.

⁴⁴⁵ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 6213; *Urzednicy województw łęczyckiego...*, nr 619, s. 98.

⁴⁴⁶ *Łęczyca. Dzieje miasta...*, s. 52.

⁴⁴⁷ Tamże, s. 53.

zbrojnego przeprowadzonego z terenu księstwa opolskiego na dobra kasztelana Russockiego⁴⁴⁸.

Andrzej Oporowski interweniował, wraz z innymi polskimi dostojnikami, u króla Węgier, Jana Zapolyi, w sprawie awanturniczego dyplomaty Hieronima Łaskiego, który w 1528 r. doprowadził do zawarcia w Stambule antyhabsburskiego sojuszu turecko-węgierskiego, przysparzając tym poważnych problemów stryjowi – prymasowi. Nieco później Łaski zmienił front i w 1534 r. został uwięziony na Węgrzech, pod zarzutem potajemnych układów z Ferdynandem I Habsburgiem. W sprawie tej pisał do biskupa Tomickiego prepozyt gnieźnieński Jan Łaski (młodszy), brat uwięzionego dyplomaty, późniejszy pastor i teolog ewangelicki⁴⁴⁹.

Po śmierci wojewody poznańskiego Stanisława Kościeleckiego (25 grudnia 1534 r.), wojewoda łęczycki Andrzej wstawił się za jego synem Janem, wtedy kasztelanem łęczyckim, prosząc biskupa i podkanclerzego Tomickiego o poparcie u króla i królowej sprawy powierzenia mu administracji bogatych starostw malborskiego i człuchowskiego, wakujących po śmierci Stanisława. Podkanclerzy popadł już w tym czasie w niełaskę na dworze, zwłaszcza u królowej Bony, o czym w gorzkich słowach pisał w liście do Oporowskiego: (...) *nadeszły takie czasy, że wstawiennictwo biskupa niewiele przynosi pożytku jego przyjaciółom i służebnikom*⁴⁵⁰. Ostatecznie Kościelecki został w 1535 r. starostą człuchowskim, tucholskim i bydgoskim, najbogatszej tenuty malborskiej jednak nie otrzymał. List ten to kolejny dowód na bardzo bliską współpracę obu, blisko ze sobą spowinowaconych rodzin możnowładczych Oporowskich i Kościeleckich.

Dwór królewski brał pod uwagę awansowanie Andrzeja Oporowskiego na wyższy w hierarchii ziemskiej urząd wojewody kaliskiego, do czego jednak nie doszło na jego własną prośbę. O planowanych przesunięciach na urzędach wojewodów wspomniał wiosną 1535 r. podkanclerzy Piotr Tomicki w listach do Samuela Maciejowskiego i Mikołaja Niszczyckiego. Król Zygmunt I, jadąc na Litwę, dał bowiem ekspektatywę na województwo łęczyckie jego bratu

⁴⁴⁸ *Acta Tomiciana*, t. XVI, cz. 2, Wrocław 1961, nr 433, s. 107–110; *Urzędnicy województw łęczyckiego...*, nr 567, s. 92, 287.

⁴⁴⁹ *Acta Tomiciana*, t. XVI, cz. 2, nr 516, s. 245–249; Z. Wojciechowski, *dz. cyt.*, s. 312–313; A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 22.

⁴⁵⁰ *Acta Tomiciana*, t. XVI, cz. 2, nr 681, s. 559–560; A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 47–51.

Stanisławowi⁴⁵¹. W kolejnym liście adresowanym do króla Tomicki zmienił plany, prosząc o nominację na wojewodę kaliskiego dla brata, ponieważ Oporowski nie pragnie awansu⁴⁵². Być może Andrzej był już wtedy schorowany i nie pożył kolejnych dostojęństw, albo nie chciał zawdzięczać ich królowej Bonie, grającej na dworze przy starzejącym się królu pierwsze skrzypce. Może Andrzej czuł się bardziej związany z ziemią łęczycką, gdzie miał dom w Łęczycy i rodowy zamek w niedalekim Oporowie.

1 marca 1536 r. wojewoda Andrzej Oporowski przybył do Warszawy, wraz z innymi senatorami, w orszaku Andrzeja Krzyckiego, wtedy już prymasa, na ślub księżnej Anny Mazowieckiej z wojewodą podolskim Stanisławem Odrowążem ze Sprowy⁴⁵³. Małżeństwo to stanowiło ostatni akt inkorporacji księstwa mazowieckiego do Korony. Kilka lat wcześniej, w młodym wieku i tajemniczych okolicznościach (pisano o truciznie), zmarli jej bracia, ostatni książęta mazowieccy – Stanisław (zm. 1524) i Janusz III (zm. 1526), synowie Konrada III Rudego (zm. 1503) i Anny z Radziwiłłów (zm. 1522). Osieroczone Księstwo Mazowieckie stało się przedmiotem różnych projektów politycznych (m.in. królowej Bony i Albrechta pruskiego), ostatecznie jednak zostało, zgodnie z zasadami prawa lennego, wcielone do Polski. Księżna Anna, ostatnia z rodu Piastów mazowieckich, została przez sejm mazowiecki w Warszawie ogłoszona dziedziczką. Z pretensjami do Mazowsza wystąpił też, w imieniu jej siostry Zofii – mąż – Stefan Batory, palatyn węgierski.

Wychodząc za polskiego magnata, księżna oficjalnie rezygnowała z ambicji politycznych. Zgodnie z układami z 1526 r., Anna mazowiecka miała, w zamian za bogaty posag, oddać królowi swoje obszerne dobra mazowieckie i zrzec się praw dziedzicznych do księstwa. Zwlekała z tym jednak jeszcze przez rok. Królowa Bona wpłynęła na króla, aby radykalnie rozprawić się z Odrowążami, wszczynającymi rebelię na Mazowszu. Wyrok sądu sejmowego w lutym 1537 r. pozbawił Annę Piastównę dóbr mazowieckich a jej męża trzymanyh starostw ruskich (Iwowskiego, samborskiego). Skonfiskowany wtedy Odrowążom Rów na Podolu został przejęty przez Bonę i przemianowany na Bar (od włoskiego księstwa Bari)⁴⁵⁴. W dalszych sporach i pertraktacjach z Anną i Odrowążami, prowadzonych latem 1536 r.

⁴⁵¹ *Acta Tomiciana*, t. XVII, Wrocław 1966, nr 184, s. 265; nr 267, s. 358–359; H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴⁵² *Acta Tomiciana*, t. XVII, nr 278, s. 369–374.

⁴⁵³ Tamże, t. XVIII, Kórnik 1999, nr 89, s. 118–121.

⁴⁵⁴ M. Bogucka, *Bona Sforza*, s. 208, 217; A. Odrzywolska-Kidawa, *dz. cyt.*, s. 162–166.

przez prymasa Krzyckiego, także wymieniane jest nazwisko wojewody Andrzeja⁴⁵⁵. Oporowscy byli obecni przy inkorporacji mazowieckich ziem rawskiej i sochaczewskiej do Polski, nie mogło więc zabraknąć ich także na tym ostatnim etapie unifikacji Mazowsza z Koroną.

W latach 1536–1537 Andrzej Oporowski przebywał przy królu w Wilnie, następnie w Krakowie. Zmarł między 25 lipca a 20 grudnia 1542 r., kiedy nominację na wojewodę łęczyckiego uzyskał jego następca – Jan Kościelecki, ten sam, w którego interesie Andrzej interweniował u biskupa Tomickiego kilka lat wcześniej⁴⁵⁶.

* * *

Andrzej Oporowski z Nakonowa był głównym spadkobiercą ojca – kasztelana brzeskiego Mikołaja z Oporowa. Po śmierci stryja – biskupa Andrzeja Oporowskiego, drugi stryj – Jan Oporowski odstąpił mu 25 marca 1485 r. część dochodów ze starostwa kruszwickiego – miasto Gębice z okolicznymi wsiami⁴⁵⁷. Andrzej uzyskał wówczas, oprócz części odziedziczonej po ojcu, połowę działu stryja – biskupa Andrzeja. Odtąd występował krótko w źródłach z tytułem starosty kruszwickiego⁴⁵⁸. W następnych latach przestał tytułować się starostą kruszwickim, prawdopodobnie zbył swoje udziały w starostwie stryjowi Janowi⁴⁵⁹. Do końca 1485 r. Jan Oporowski (starszy) miał wypłacić bratankowi Andrzejowi 900 florenów węgierskich. Suma ta stanowiła pewnie jego udział w starostwie kruszwickim⁴⁶⁰.

Po wycofaniu się ze starostwa kruszwickiego, Andrzej pisał się na terenie Kujaw z utrzymanej w zastawie królewskiej – Nakonowa. Zastaw ten, odziedziczony przez Andrzeja po ojcu, obejmował też wsie Wola i Kruchów w powiecie brzeskim, parafii Kruszyn⁴⁶¹. W 1488 r. Mikołaj z Brudzewa, wojewoda inowrocławski, uzyskał zgodę na wykup tych królewskich ziem z rąk Andrzeja, czego jednak nie zrealizował. Andrzej pisał się do końca życia

⁴⁵⁵ *Acta Tomiciana*, t. XVIII, nr 300, s. 325.

⁴⁵⁶ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 6922, 7027; *Urzednicy województw łęczyckiego...*, nr 620, s. 98. TDM, Oporowscy i H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134 – podają datę jego śmierci między 15 kwietnia – 8 maja 1540 r.

⁴⁵⁷ MRPS, cz. I, nr 1765.

⁴⁵⁸ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴⁵⁹ TDM, Oporowscy; *Urzednicy kujawscy...*, s. 140.

⁴⁶⁰ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴⁶¹ Z. Guldon, *Rozmieszczenie własności ziemskiej na Kujawach w II połowie XVI w.*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 69, 1964, z. 2, s. 104.

z tych królewszczyzn⁴⁶². Kruchów w 1532 r. dał nawet w posagu swojemu zięciowi Janowi Bratoszewskiemu⁴⁶³.

Znaczną część dochodów czerpał Andrzej Oporowski z dzierżawy części ceł w Brześciu Kujawskim, które wielokrotnie poddzierżawiał innym osobom. W 1488 r. oświadczył przed sądem brzeskim, że wydzierżawił cło brzeskie za 40 florenów węgierskich burgrabiemu brzeskiemu Sędziwojowi z Niegibalic do św. Wojciecha⁴⁶⁴. Rok później wydzierżawił ponownie cło brzeskie za 35 grzywien byłemu burmistrzowi Brześcia – Jaszczoldowi Fałęckiemu⁴⁶⁵. W 1491 r. Andrzej z Nakonowa ponownie wydzierżawił cło brzeskie Jaszczoldowi Fałęckiemu⁴⁶⁶. Ponowił tę dzierżawę Fałęckiemu w 1493 r.⁴⁶⁷ Rok później znów wydzierżawił cło brzeskie, tym razem Stanisławowi Gołemu, rajcy w Brześciu, za 70 grzywien srebra⁴⁶⁸. W 1496 r. poddzierżawcą został ponownie mieszczanin brzeski Jaszczold Fałęcki, płacąc za arendę 60 grzywien⁴⁶⁹. Już w 1490 r. Andrzej Oporowski uzyskał zgodę króla Kazimierza Jagiellończyka na wykupienie z zastawu od Jana Karnkowskiego, chorążego bydgoskiego, drugiej połowy cła brzeskiego zastawionej przez stryja Jana Oporowskiego⁴⁷⁰. W 1497 r. Andrzej Oporowski odstąpił cło brzeskie Rafałowi z Leszna, kasztelanowi gnieźnieńskiemu, za sumę 400 florenów⁴⁷¹. Transakcja ta nie była jednak trwała, albo obejmowała tylko część tych dochodów, bo jeszcze w latach 1517–1518, już jako kasztelan łeczycki, Andrzej dokonywał transakcji związanych z dzierżawą tego cła⁴⁷². W sierpniu 1518 r. uzyskał zezwolenie na wykup cła brzeskiego od Mikołaja Kościeleckiego, kasztelana inowrocławskiego i starosty brzeskiego⁴⁷³. Zgoda ta mogła dotyczyć części cła zastawionej niegdyś przez Jana Oporowskiego. Znane są także inne drobne sprawy i transakcje Andrzeja Oporowskiego na Kujawach⁴⁷⁴.

⁴⁶² MRPS, cz. I, nr 955.

⁴⁶³ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 16311.

⁴⁶⁴ KGB, ks. 1b, k. 200.

⁴⁶⁵ KGB, ks. 6, k. 77v.

⁴⁶⁶ KGB, ks. 8, k. 43v.

⁴⁶⁷ KGB, ks. 8, k. 129v–130.

⁴⁶⁸ KGB, ks. 8, k. 197v, 250v.

⁴⁶⁹ KGB, ks. 8, k. 355.

⁴⁷⁰ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴⁷¹ KGB, ks. 8, k. 393; *Acta capitulorum...*, t. III, nr 728.

⁴⁷² H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴⁷³ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 11795.

⁴⁷⁴ KGB, ks. 6, k. 82v, 98, 145v, 225, 229v, 231; ks. 8, k. 197.

W 1515 r. Andrzej pozwał Jakuba z Paniowa o opiekę nad Ewą Jaryczowską, córką Włodka z Jaryczowa i Zagórza herbu Sulima, swoją powinowatą oraz jej dobrami na Rusi⁴⁷⁵. Opiekę tę sprawował wcześniej jego brat stryjeczny – Jan Oporowski.

W 1517 r. Andrzej, razem z bratem stryjecznym Janem Oporowskim, wzięli na wyderkaf za 900 florenów miasto Iwanowice z zamkiem i przedmieściem od braci Bogusława, kustosza gnieźnieńskiego, Macieja i Piotra Koźmińskich i ich bratanka Wiktora. Nieruchomości te uzyskali Oporowscy w zamian za posag zmarłej Zofii z Oporowskich. Chodziło o 1100 florenów oprawionych przed laty na Iwanowicach a przyznanych przez sąd w 1487 r. na dożywocie kanonikowi gnieźnieńskiemu Janowi Gruszczyńskiemu. Po jego śmierci dobra te mieli uzyskać Oporowscy⁴⁷⁶.

W 1522 r. Andrzej Oporowski, wraz z bratem stryjecznym Janem, kasztelanem brzeskim i starostą kruszwickim, przyjęli do swego herbu Sulima Stanisława Szklarza z Krakowa, prepozyta pułtuskiego⁴⁷⁷. Dwa lata później wojewoda inowrocławski zbrojnie wypędził Mikołaja Dziadkowskiego z trzymanyh przezeń wsi Załuskowo Wielkie i Małe w ziemi gostynińskiej, królewski sąd nadworny przywrócił jednak te dobra poprzedniemu właścicielowi⁴⁷⁸.

W 1521 r. Oporowski uzyskał królewską zgodę na wykup zamku Drahim i miasta Czaplunek wraz z wsiami od Zebalda, Kuny i Aleksandra Golczów⁴⁷⁹. W 1528 r., jak wynika z testamentu zmarłego Jana z Górki, wicewojewody poznańskiego (1525–1528), był dłużnikiem wspomnianego Jana na sumę 10 florenów⁴⁸⁰.

W 1530 r. objął w dzierżawę tenutę grabowską w powiecie ostrzeszowskim⁴⁸¹. Być może była to nagroda za jego działalność polityczną, albo po prostu przelicytował konkurencję. Tenuta grabowska była cenna dla Andrzeja Oporowskiego m.in. ze względu na bliskie sąsiedztwo z dobrami wieruszow-

⁴⁷⁵ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. VIII, s. 286; S. Szybkowski, *O kilku koligacjach...*, s. 285–286.

⁴⁷⁶ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 115–116, 118. Ostatecznie Iwanowice powróciły jednak do spadkobierców Bartłomieja Gruszczyńskiego przed 1533 r.

⁴⁷⁷ MRPS, cz. IV, ks. 2, nr 13180; *Regesty nobilitacji...*, s. 10; *Materiały genealogiczne...*, s. 122; *Album armorum...*, nr 106, s. 19.

⁴⁷⁸ K. Pacuski, *dz. cyt.*, s. 268.

⁴⁷⁹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 3626.

⁴⁸⁰ *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, cz. 1, z. 4, oprac. S. Chmielewski, K. Górka-Gołaska, J. Luciński, Wrocław 1987, s. 622.

⁴⁸¹ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 5684; *Z dziejów Grabowa nad Prosną*, pod red. B. Polaka, M. Rezlera, Kalisz 1990, s. 30.

skimi pozyskanymi w wyniku trzeciego małżeństwa. W 1536 r. uzyskał od króla Zygmunta Starego prawo jednorazowej prezenty na prepozyturę szpitalną w Grabowie⁴⁸².

Andrzej Oporowski pojawiał się wielokrotnie na kartach ksiąg sądowych łęczyckich. Po raz pierwszy wystąpił już w 1481 r., jako syn zmarłego Mikołaja z Oporowa⁴⁸³. Następnie samodzielnie, wielokrotnie w latach 1481–1499, często w sprawach z krewnymi – Janem z Oporowa, Mikołajem z Miłonic, Zofią Oporowską, Janem z Bratoszewic⁴⁸⁴. W 1489 r. Władysław z Miłonic uzyskał intromisję na sumę 260 grzywien we wsiach Jaworzyna i Kurów należących do Andrzeja z Oporowa. Andrzej płacił następnie kary sądowe z powodu nie zapłacenia w terminie tych 260 (a potem 230) grzywien Miłośkiemu. Sprawa ta ciągnęła się co najmniej do 1496 r.⁴⁸⁵ Zapewne chodziło tu o stary dług ojca Andrzeja – Mikołaja z Oporowa i jego stryja biskupa Andrzeja⁴⁸⁶. Około 1490 r. spłacił 7 florenów Barbarze, wdowie po Stanisławie z Goślubia i Bratoszewic⁴⁸⁷.

Andrzej Oporowski był również właścicielem domu w Łęczycy. Dom ten znajdował się w pobliżu murów miejskich, nieopodal bramy prowadzącej do łązni. W 1486 r. sprzedał ten dom wraz z całym placem swojemu stryjowi – Janowi z Oporowa, wojewodzie brzeskiemu za 30 grzywien srebra⁴⁸⁸. W 1501 r. Andrzej sprzedał za 100 florenów węgierskich swoją część domu (innego?) w Łęczycy Maciejowi ze Służewa, pełniącemu wtedy urząd wojewody łęczyckiego⁴⁸⁹.

W 1492 r. Andrzej przekazał wszystkie swoje dobra łęczyckie, oszacowane na sumę 4000 grzywien, czyli Oporów, Jaworzynę i Kurów, synom z pierwszego małżeństwa – Mikołajowi i Janowi, nie naruszając oprawy żony Anny. Dla siebie zachował tylko królewszczyzny kujawskie⁴⁹⁰. Ta umowa rodzinna okazała się jednak najwyraźniej nietrwała, bo wojewoda Andrzej Oporowski jeszcze wiele lat później prowadził spory sądowe i procesy graniczne z sąsiedami dóbr oporowskich, zastawiał także różne wsie w Łęczycy.

⁴⁸² H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 134.

⁴⁸³ KZŁ, ks. 14, k. 238v.

⁴⁸⁴ KZŁ, ks. 14, k. 238v, 254v, 269v, 274, 293, 310, 324, 328, 356, 357, 431, 442; KZŁ, ks. 15, k. 7, 10v, 20v, 32v, 48v, 52v, 60, 68, 92, 94v, 103v, 189v, 191, 205v, 210v.

⁴⁸⁵ KZŁ, ks. 15, k. 32v, 48v; KGŁ, ks. 9, k. 16.

⁴⁸⁶ KZŁ, ks. 14, k. 71v.

⁴⁸⁷ KZBrzez, ks. 1–2, k. 207v.

⁴⁸⁸ KGŁ, ks. 7, k. 30; *Łęczycza. Dzieje miasta...*, s. 37.

⁴⁸⁹ KGŁ, ks. 9, k. 239.

⁴⁹⁰ KGŁ, ks. 1, k. 528–528v.

W 1501 r. Andrzej wykupił od Władysława z Miłonic zastaw w Kurowie i Jaworzynie (260 grzywien), płacąc mu pierwsze 50 grzywien z tej sumy. Ponadto przejął zobowiązania finansowe zmarłego stryja Jana wobec Jakuba Rakowieckiego z Żychlina herbu Rola (220 grzywien) i zrezygnował na rzecz stryjecznych braci Jana, Andrzeja i Feliksa z dawnych zapisów wojewody Jana i biskupa Andrzeja Oporowskich, uczynionych na dobrach oporowskich⁴⁹¹. W 1505 r. Andrzej oddał Władysławowi Miłośkiemu, za pośrednictwem pełnomocnika, wójta łęczyckiego Mikołaja, 4 grzywiny długu⁴⁹². W listopadzie 1511 r. oskarżył Andrzeja Jana z Oporowa (kanonika włocławskiego?) o zalanie pól i łąk w Oporowie i straty wysokości 300 grzywien⁴⁹³. W maju – czerwcu 1535 r. Andrzej, wraz z bratem stryjcznym Janem Oporowskim, przeprowadzili proces graniczny jako dziedzice Oporowa, Świechowa i Kurowa od strony należącego do biskupstwa płockiego Pieryszewa. Doszło do ugody między stronami i nowego wyznaczenia granic⁴⁹⁴. W tym samym roku Andrzej procesował się także z braćmi Adamem, Marcinem i Janem ze Śleszyna, występując w interesie Jana, mieszczanina z Oporowa⁴⁹⁵.

Dopiero 15 października 1540 r., czyli krótko przed śmiercią, wojewoda łęczycki Andrzej z Oporowa scedował połowę swych dóbr w mieście Oporowie oraz wsiach Dobrzewy, Jaworzyna i Kurów na rzecz wnuka – Hieronima Oporowskiego, syna Mikołaja, zastrzegając dla siebie dożywocie w tych majątnościach. Hieronim miał po jego śmierci wypłacić z tych dóbr 1000 złotych swemu ojcu Mikołajowi⁴⁹⁶.

Pewne, dosyć skromne w porównaniu ze starostwami i dzierżawą ceł brzeskich dochody, dawały ponadto Oporowskiemu obejmowane przezeń najwyższe urzędy ziemskie. Wojewodowie brzescy kujawscy i inowrocławscy uczestniczyli w podziale niektórych kar sądowych, czerpali także pewne sumy z komór celnych⁴⁹⁷. Uposażenie wojewody łęczyckiego było wyższe niż w województwach ścisłych Kujaw⁴⁹⁸. Dochody te nie równoważyły jednak pewnie wydatków związanych z działalnością publiczną.

⁴⁹¹ KGŁ, ks. 9, k. 219v, 220.

⁴⁹² KGŁ, ks. 9, k. 442.

⁴⁹³ ZDPauli, t. 2, nr 159, s. 343.

⁴⁹⁴ Tamże, nr 475–477, 480, 482, s. 639–645, 649–652.

⁴⁹⁵ Tamże, nr 481, s. 650.

⁴⁹⁶ Tamże, nr 551, s. 720–721. Mikołaj został błędnie nazwany kasztelanem wiślickim.

⁴⁹⁷ W. Pałucki, *dz. cyt.*, s. 211–212.

⁴⁹⁸ Tamże, s. 207–209.

* * *

Andrzej Oporowski był trzykrotnie żonaty. Przed 6 kwietnia 1485 r. ożenił się z Anną Kościelecką herbu Ogon, córką Wincentego Kościeleckiego ze Skępego, podkomorzego i starosty dobrzyńskiego⁴⁹⁹. W dniu 2 października 1493 r. Anna skwitowała swoich stryjów Kościeleckich – prepozyta wrocławskiego Mikołaja i Andrzeja z dóbr dziedzicznych⁵⁰⁰. Od męża uzyskała oprawę na dobrach dziedzicznych w województwie łęczyckim: połowie miasta Oporów oraz wsiach Kurów, Jaworzyna i Dobrzewy. Oprawa ta została skasowana w 1511 r., kiedy Andrzej Oporowski zobowiązał się odstąpić te dobra synowi zrodzonemu z małżeństwa z Kościelecką – Mikołajowi⁵⁰¹. Bliskie związki i koligacje małżeńskie między obu rodzinami, zaliczanymi do stronnictwa królewskiego, powtarzały się już od pokoleń.

Drugą żoną Andrzeja Oporowskiego została Katarzyna Górską herbu Łódzia. Była ona córką Wojciecha Górskiego z Jarocina i Miłosławia, kasztelana łądzkiego i starosty wschowskiego (1462–1494)⁵⁰² oraz Małgorzaty⁵⁰³. Ślub miał miejsce przed 1 stycznia 1500 r., kiedy król Jan I Olbracht zezwolił Andrzejowi na zapis oprawy żony na kluczu nakonowskim⁵⁰⁴. W 1503 r. jej owdowiała matka i bracia wyznaczili posag. Był nim zapis 60 grzywien rocznego czynszu na stacjach królewskich w mieście Wschowie⁵⁰⁵. W 1506 r. Maciej Górski, tenutariusz wschowski i dziedzic w Miłosławiu, był winien swemu szwagrowi Andrzejowi z Oporowa 200 grzywien⁵⁰⁶. Rok później Andrzej skwitował odbiór części posagu żony od braci Górskich, starostów wschowskich⁵⁰⁷. Oprawa Katarzyny z Górskich wyniosła 1200 grzywien. Suma ta została zapisana na tencucie nakonowskiej⁵⁰⁸.

⁴⁹⁹ MRPS, cz. I, nr 1773; A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. XI, s. 245; S. Szybkowski, *Uwagi do genealogii...*, s. 110; tenże, *O kilku koligacjach...*, s. 303–304; T. Pietras, *Koligacje małżeńskie...*, s. 224.

⁵⁰⁰ MRPS, cz. II, nr 254.

⁵⁰¹ TDR, Poznań Inskrypcje XVI w., cz. 1, nr 1165.

⁵⁰² A. Gąsiorowski, *Starostowie...*, s. 69; *Urzednicy wielkopolscy XII–XV...*, nr 296, s. 134.

⁵⁰³ A. Boniecki, *dz. cyt.*, t. VI, s. 270 – wymienia jej pierwszego męża – Mikołaja Nakonowskiego i drugiego – Andrzeja Oporowskiego. Nie jest mi znana wieś szlachecka Nakonowo, tylko królewszczyzna tej nazwy w powiecie brzeskim kujawskim, trzymana przez Oporowskich, może to więc być błąd Bonieckiego.

⁵⁰⁴ KGB, ks. 9, k. 54.

⁵⁰⁵ MRPS, cz. III, nr 706.

⁵⁰⁶ TDR, Poznań Inskrypcje XVI w., cz. 1, nr 447.

⁵⁰⁷ Tamże, nr 530.

⁵⁰⁸ MRPS, cz. III, nr 1439.

Około 1507 r. Andrzej Oporowski z Nakonowa był żonaty po raz trzeci⁵⁰⁹. Tym razem jego wybranką została bogata wdowa, Dobrochna – Małgorzata Gruszczyńska herbu Poraj. Była ona córką Bartłomieja z Iwanowic, kasztelana kaliskiego (1468) i Jadwigi z Żelaznej oraz podwójną wdową po Wojciechu Pleszewskim herbu Zaręba oraz Andrzeju Wierzbicie Wieruszowskim herbu Niesobia. Dzięki temu małżeństwu Oporowscy weszli w posiadanie znacznych dóbr ziemskich w ziemi wieluńskiej, które obejmowały: Wieruszów, Chobanin, Mirków, Świbę, Jutrków Pusty, Białąkę, Myślniew, Kąty Walichnowskie, Baranów oraz działy w Cieszęcinie i Naramicach. Majątek ten żona Andrzeja odziedziczyła po poprzednim mężu, Andrzeju Wierzbicie. Andrzej Oporowski nie pozostawił w księgach wieluńskich śladów swojej działalności gospodarczej w tej ziemi, ponieważ o dobra te dbała osobiście jego żona – Małgorzata Wieruszowska⁵¹⁰. Nabytki te umożliwiły w przyszłości najstarszemu synowi Andrzeja – Mikołajowi Oporowskiemu objęcie urzędów podkomorzego (1529) i kasztelana wieluńskiego (1540).

Małgorzata jeszcze w 1499 r., będąc żoną Andrzeja Wieruszowskiego, pozwała braci Gruszczyńskich o niezapłaconą przez ojca część posagu⁵¹¹. W dniu 3 kwietnia 1509 r. na sejmie piotrkowskim król Zygmunt I Stary zatwierdził zapis oprawy wdowiej dany Dobrochnie oraz jej małoletniej córce z pierwszego małżeństwa – Annie przez zmarłego Andrzeja Wieruszowskiego na połowie miasteczka Wieruszowa i dóbr wieruszowskich⁵¹². Z pretensjami do tych sum występowały w latach 1506–1512 Małgorzata, żona Stanisława Pieniążka, przyrodnia siostra zmarłego Andrzeja, druga

⁵⁰⁹ ZDPauli, t. 2, nr 142, s. 326–327; MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 542 – 3 marca 1509 r. w dokumencie dotyczącym przywilejów klasztoru paulinów w Wieruszowie Małgorzata wystąpiła wśród świadków tylko jako Wieruszowska a już miesiąc później, 3 kwietnia 1509 r., wymieniono nazwisko jej nowego męża. A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 144–145 – uważała tę Małgorzatę Oporowską za córkę innego Gruszczyńskiego – Wawrzyńca Kośmidra, różną od Małgorzaty Bartłomiejowej, żony Pleszewskiego i Wieruszowskiego. T. Stolarczyk, *dz. cyt.*, s. 59 – nie rozstrzygnął sporu, czyją córką była Małgorzata z Gruszczyńskich Wieruszowska, potem Oporowska, podał jednak na podstawie ksiąg sądowych wieluńskich nieco wcześniejszą datę zawarcia tego małżeństwa (1507). Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 112 – za ojca Małgorzaty uznał Bartłomieja, stryja tegoż Wawrzyńca Kośmidra, podając nieco późniejszą datę zawarcia małżeństwa Małgorzaty Gruszczyńskiej z Oporowskim (1515).

⁵¹⁰ T. Jurek, *Krąg rodzinny starosty wielkopolskiego Wierzbicy (1352–1369), czyli początki rodu Niesobiów*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1991, t. 1, s. 32–33; T. Stolarczyk, *dz. cyt.*, s. 57–59.

⁵¹¹ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 113.

⁵¹² MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 542; ZDPauli, t. 2, nr 143, s. 327–328.

ciotka Anny – Barbara i ich żyjąca jeszcze matka Dobrochna (wdowa po ojcu Andrzeja, Marcynie Wierzbicie Wieruszowskim)⁵¹³.

Małgorzata z Gruszczyńskich Oporowska, trzecia żona Andrzeja, miała dosyć trudny charakter, bardzo często pozywała przed sądy różne osoby, nie raz wysuwając zaskakujące oskarżenia⁵¹⁴. W 1513 r. pozwała np. przed sąd kościelny w Gnieźnie swoją owdowiałą matkę, Jadwigę z Żelaznej, w sprawie pożyczonych i nie zwróconych rzeczy (np. strojów i klejnotów pożyczonych jeszcze na koronację króla Jana Olbrachta, wartych ponoć ponad 1000 florenów)⁵¹⁵. W 1515 r. Piotr z Koźmina płacił jej karę z powodu niestawienia się na sprawie o gwałtowne zajęcie jej części macierzystej w Koźminie Wielkim, stanowiącej dobra oprawne matki⁵¹⁶.

W 1521 r. musiało dojść do ostrego sporu (i separacji?) między małżonkami, Małgorzata Wieruszowska oskarżyła bowiem Andrzeja Oporowskiego o pogroźki i mściwość i wniosła skargę na niego do ksiąg grodzkich łączycyckich. 15 czerwca tegoż roku w Krakowie król Zygmunt I Stary ustanowił między stronami wadium wysokości 1000 florenów⁵¹⁷. Jest to ostatnie znane mi wystąpienie Małgorzaty w źródłach, pewnie więc nie przeżyła męża.

* * *

Andrzej z Oporowa miał, jak już wspominałem, kilku synów. Z pierwszego małżeństwa z Anną Kościelecką pochodził Mikołaj Oporowski oraz Jan, pojawiający się w źródłach krótko w latach 1492–1499⁵¹⁸. Za synów wojewody

⁵¹³ MRPS, cz. IV, ks. 1, nr 517; cz. 2, nr 9429, 9851; T. Stolarczyk, *dz. cyt.*, s. 57–58. Niezależna Barbara, występująca w tych zapiskach to pewnie nie siostra a ciotka Anny, pasierbicy Oporowskiego.

⁵¹⁴ Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 112.

⁵¹⁵ *Acta capitulorum...*, t. II, Kraków 1902, nr 1958; A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka...*, s. 144.

⁵¹⁶ TDR, Poznań Inskrypcje XVI w., cz. 1, nr 1904.

⁵¹⁷ ZDPauli, t. 2, nr 237, 240, s. 426–428. W dokumencie tym Andrzej i Małgorzata nie są nazywani małżonkami, czyżby więc chodziło o zupełnie inną osobę? Wymienienie w dokumencie nazwiska Wieruszowska z Iwanowic wskazuje jednak jednoznacznie na żonę Oporowskiego. Z. Górczak, *Kariery majątkowe...*, s. 112 – sądził, że konflikt ten miał miejsce wcześniej, kiedy Małgorzata była jeszcze żoną Andrzeja Wierzbięty Wieruszowskiego (zmarłego w 1506 r.). Taki błąd w dacie rocznej dokumentu nie jest jednak możliwy, ponieważ wymieniony w nim kasztelan konarski i podstarości łączycycki, Stanisław Szamowski objął ten urząd dopiero w 1513 r. – zob. *Urzędnicy województw łączycyckiego...*, nr 337, s. 64.

⁵¹⁸ KGL, ks. 1, k. 528–528v; KZŁ, ks. 15, k. 222v.

Andrzeja uważano także błędnie braci Erazma i Ambrożego Oporowskich, starostów kruszwickich⁵¹⁹.

Synem Andrzeja z Oporowa z drugiego małżeństwa z Katarzyną Górską był wspomniany już student Erazm Oporowski, który zmarł przed 1540 r.⁵²⁰ Wojewoda Andrzej miał jeszcze córkę Annę, która w 1532 r. została wydana za dalekiego krewniaka, Jana Bratoszewskiego herbu Sulima, skarbnika łęczyckiego (1532–1535)⁵²¹. Po śmierci pierwszego męża, przed 1543 r., Anna wyszła ponownie za mąż za Wojciecha Łobodzkiego herbu Jastrzębiec⁵²².

* * *

W 2 połowie XVI w. tylko część miasteczka Oporów i okolicznych wsi pozostawała w ręku potomków wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa herbu Sulima. W 1579 r. działy w miasteczku i wsi Oporów dzierżyli: Elżbieta, wdowa po Ambrożym Oporowskim (staroście kruszwickim, synu wojewody Jana Oporowskiego) – 2 ½ łana z 8 poddanyimi; Anna, wdowa po Erazmie Oporowskim (także staroście kruszwickim, bracie Ambrożego) i Łukaszu Konarzewskim – 2 ½ łana z 13 poddanyimi; Zofia Gnieźnieńska (córka Mikołaja Oporowskiego, kasztelana wieluńskiego i wdowa po Janie Tomickim, kasztelanie gnieźnieńskim) oraz Jan Dawidowski (drugi mąż jej siostry Katarzyny)⁵²³. O działy w Oporowie, Oporowskiej Wsi, Dobrzeliźnie, Jaworzynie i Kurowie procesował się ponadto przed sądami łęczyckimi Andrzej Bratoszewski (syn Jana skarbnika łęczyckiego i Anny z Oporowskich). Miasteczko Oporów utrzymało się w rękach Oporowskich do około 1630 r.,

⁵¹⁹ TDM, Oporowscy; H. Kowalska, *Oporowski Andrzej...*, s. 135; U. Kowalska, A. Majewska-Rau, *Tablice genealogiczne...*, s. 262; J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 41.

⁵²⁰ *Acta Tomiciana*, t. XI, nr 123, s. 111 – w 1529 r. biskup płocki Andrzej Krzycki napisał: *Nam ipse filius domini palatini [Brzestensis] et mihi propinquus est ex matre sua, sorore domino-rum Gorski (...)*. Wspomnił też o studiach uniwersyteckich w Krakowie tegoż Oporowskiego, co czyni tę identyfikację pewną, mimo nie wymienienia imienia; *Album studiosorum...*, t. II, s. 245; ZDPauli, t. 2, nr 474, 478, 480, 542, 560.

⁵²¹ ZDPauli, t. 2, nr 474, 478, 480, 542, 560; *Urządnicy województw łęczyckiego...*, nr 545, s. 89; J. Malinowska, *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001, s. 72. Jan Bratoszewski był praprawnikiem wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa (i prawnikiem Jana z Goślubia), miał brata Szymona. Małżonkowie byli więc ze sobą spokrewnieni w VIII stopniu według rachuby rzymskiej (IV według rachuby kanonicznej).

⁵²² ZDPauli, t. 2, nr 614–616, s. 783–786.

⁵²³ A. Pawiński, *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Wielkopolska*, t. II, Warszawa 1883, s. 105–106; U. Kowalska, A. Majewska-Rau, *Tablice genealogiczne...*, s. 263; J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 42–43.

po czym trafiło do rodziny Tarnowskich herbu Rola. Sąsiedni Oporówek był pod koniec XVI w. jeszcze bardziej rozdrobniony a wśród szlacheckich dziedziców poszczególnych działów w tej wsi spotykamy także Oporowskich⁵²⁴, dalekich krewnych i współrodowców współczesnych sobie potomków wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa. W trzeciej i czwartej ćwierci XVI w. rodzina Oporowskich straciła dawne znaczenie i podupadła majątkowo, schodząc do poziomu średniozamożnej szlachty nieurzędniczej⁵²⁵. Nieco dłużej w składzie szlacheckiej elity lokalnej na Kujawach utrzymała się tylko, wywodząca się w prostej linii od Oporowskich, rodzina Służewskich herbu Sulima. Jej ostatni przedstawiciel zasiadał w senacie Rzeczypospolitej jeszcze za panowania króla Stefana Batorego⁵²⁶.

Jakie były przyczyny tej szybkiej degradacji rodziny Oporowskich? dziewiętnastowieczny heraldyk Seweryn Uruski tak je opisał:

Już w połowie XVI stulecia nagle upadła majątkowo ta rodzina a dokonał jej zubożenia Fałęcki, kasztelan rozpirski, zagarnąwszy małoletnim majątki ziemskie i sumy pieniężne, o co w bezkrólewiu 1573 r. wiele było protestów na sejmie; Fałęcki jednak utrzymał się przy przywłaszczeniu a Oporowscy zeszedli z magnatów na mierno-majątkową szlachtę⁵²⁷.

Opisana przez Uruskiego utrata starostwa kruszwickiego przez Oporowskich przypieczętowała upadek pozycji tej rodziny. Alicja Szymczakowa zauważyła, że majątności rodzin szlacheckich powiększono nieraz na kredyt,

⁵²⁴ J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 43. W 1579 r. w Oporówku dziedziczyli m.in.: Wojciech, Maciej, Wawrzyniec, Paweł Tacza i Jakub Kuzla Oporowscy. Ostatni raz nazwisko Oporowski wymieniono w księgach parafialnych z pobliskiej Woli Tarnowskiej w 1708 r.

⁵²⁵ Ostatnim Oporowskim w łęczyckiej hierarchii urzędniczej był Piotr Paweł Oporowski, pisarz grodzki łęczycki (1636–1644), pisarz łęczycki (1644–1652), sędzia łęczycki (1652–1669), zmarł przed 3 marca 1671 r. – zob. *Urzednicy województw łęczyckiego...*, nr 434, 536.

⁵²⁶ Syn wspomnianego w poprzednim rozdziale Macieja ze Służewa, wojewody łęczyckiego i starosty malborskiego (zm. 1501) – Piotr Służewski (zm. 1540), został wojewodą kaliskim, zaś jego wnuk – Jan Służewski (zm. 1580) – wojewodą brzeskim kujawskim. Jan zmarł, nie pozostawiając męskiego potomka. Zob. biogramy Służewskich w PSB: H. Kowalska, *Służewski (Służowski) Jan h. Sulima (zm. 1580), wojewoda brzeski kujawski, starosta koniński i międzyrzecki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979, s. 160–165; też, *Służewski Piotr h. Sulima (zm. 1540), wojewoda kaliski*, tamże, s. 168–170.

⁵²⁷ S. Uruski, *dz. cyt.*, t. XII, s. 366–367; TDM, *Oporowscy; Urzednicy województw łęczyckiego...*, nr 909, 1154. Marcin Fałęcki h. Laska, dawny dworzanie królewski (1552), uzyskał 5 maja 1574 r. zgodę na wykupienie starostwa kruszwickiego od spadkobierców zmarłego Stanisława Oporowskiego. Pełnił on urzędy podkomorzego sieradzkiego (1566–1586) i kasztelana rozpierskiego (1586–1603), był także starostą: będzkowskim, goszczyńskim, stromieckim, szadzkowskim i szczawińskim, zmarł przed 22 grudnia 1605 r.

licząc na sfinansowanie ich dzięki łasce królewskiej a kiedy ta się kończyła i z rąk rodziny wychodziły kolejne starostwa, spadkobiercom często brakowało środków na utrzymanie całej majątności. Stworzone przez przodków kompleksy majątkowe często ulegały rozpadowi⁵²⁸. Tak było także w przypadku łączyckich dóbr Oporowskich. Działalność publiczna na arenie ogólnopolskiej była w tym czasie zbyt kosztowna dla właścicieli pojedynczych działów w jednym, niewielkim miasteczku i paru okolicznych wsiach, a do tego skurczyła się podstawa majątkowa rodziny Oporowskich po utracie tenuty kruszwickiej.

Przyczyn upadku tej rodziny było jednak więcej. Jedną z nich była sytuacja demograficzna, znacznie mniej korzystna niż na przełomie XIV i XV w., kiedy przyszedł wojewoda Mikołaj mógł skupić w swym ręku znaczną część dóbr ojcowskich, powiększonych jeszcze o część spadku po stryju Bogusławie, scholastyku łączyckim. W 2 połowie XVI w. było odwrotnie – dobra rodowe Oporowskich w województwie łączyckim uległy rozbiciu w wyniku kolejnych podziałów rodzinnych, co widzieliśmy na przykładzie miasteczka Oporów, a część z nich trafiła w wyniku małżeństw do innych rodzin, np. Tomickich, Dawidowskich czy Bratoszewskich. Wojewoda brzeski Jan Oporowski (młodszy) miał dwóch synów oraz córki, jego brat stryjeczny, wojewoda łączycki Andrzej Oporowski, miał także kilkoro spadkobierców. Podobnie było w następnych pokoleniach, np. Mikołaj Oporowski, kasztelan wieluński, miał dwóch synów i trzy córki, zaś Stanisław Oporowski, ostatni starosta kruszwicki, pozostawił conajmniej trzy córki⁵²⁹. Poważnym obciążeniem dla rodziny były posagi córek i siostr, zwłaszcza w okresie, gdy Oporowscy zaliczali się do szlacheckiej elity i wiązali rodzinie z familiami o podobnym statusie. Wojewoda Jan Oporowski (starszy) pozostawił np. aż 5 córek, których posagi wynosiły po 1000 florenów⁵³⁰. Nie była to bynajmniej kwota rekordowa, raczej typowa dla rodzin możnowładczych o podobnym do Oporowskich statusie⁵³¹. Tylko jedna z siostr wybrała furtę klasztorną, zosta-

⁵²⁸ A. Szymczakowa, *Stan badań nad rodziną szlachecką późnego średniowiecza*, [w:] *Genealogia. Stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. J. Pakulskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 2003, s. 89.

⁵²⁹ TDM, Oporowscy; J. Tomala, *Oporów. Małomiasteczkowa włość...*, s. 40–41. Jego synem i imiennikiem mógł być Stanisław Oporowski, poległy podczas wojny chocimskiej w 1621 r.

⁵³⁰ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 325–327. Posagi tej samej wysokości zapisywali córkom także Bogusław z Oporowa i Służewa (stryj Jana) oraz Mikołaj z Oporowa (brat Jana).

⁵³¹ A. Szymczakowa, *Stan badań...*, s. 89. Kasztelan krakowski Jakub z Dębna w 1487 r. zapisał żonie Agnieszce Bnińskiej aż 10 200 florenów.

jąc norbertanką w Strzelnie, ale i to wiązało się z pewnymi kosztami dla rodziny⁵³².

W XV w. wielu Oporowskich wybierało kariery kościelne, dzięki bardzo dobremu wykształceniu i praktyce w kancelarii królewskiej uzyskując kolejne, dochodowe beneficja kościelne. Tymczasem pod koniec XV w. rozpoczęte kariery kościelne kilku przedstawicieli rodziny załamały się⁵³³, zaniedbano studia prawnicze⁵³⁴. Jan Oporowski (młodszy), po przedwczesnej śmierci braci, porzucił sutannę i rozpoczął karierę świecką, aby zachować ciągłość genealogiczną rodziny. Jego brat Andrzej, w przeciwieństwie do swojego stryja i imiennika, nie uzyskał nigdy infuły biskupiej, był tylko kanonikiem kilku kapituł i dziekanem kruszwickim. Nie zrobił kariery kościelnej pewnie z powodu braku osobistych predyspozycji (zarzucano mu np. kłótniwość i niegospodarność). Rozpoczętą karierę kościelną porzucił także Erazm Oporowski, syn Jana, starosta kruszwicki. W następnych pokoleniach przedstawiciele Oporowskich przestali sięgać po dochodowe beneficja kościelne, zniknęli z kapituł katedralnych oraz metryk uniwersyteckich⁵³⁵. Majątek kościelny przestał więc wspierać dochody rodziny, tak jak w XV w., kiedy arcybiskup Władysław z Oporowa za kościelne pieniądze obmurował rodową siedzibę.

Rola polityczna Oporowskich i ich aktywność w dyplomacji królewskiej była największa w okresie wojen i pertraktacji polsko-krzyżackich za panowania Władysława Jagiełły i Kazimierza Jagiellończyka. Liczyły się także ich związki sąsiedzkie oraz koligacje rodzinne z możnowładztwem zachodniego Mazowsza w okresie jego inkorporacji do Korony. Począwszy od 3 ćwierci XV w., kiedy polityka zagraniczna Jagiellonów została przeorientowana na

⁵³² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 414–415.

⁵³³ Tamże, s. 418–419. Podobnie było w innych liniach rodziny Oporowskich. Spośród dwóch synów wojewody inowrocławskiego Bogusława z Oporowa i Służewa wysłanych na studia, jeden – Zawisza zmarł młodo a drugi – Jan powrócił do stanu świeckiego. W młodym wieku, nie zrobiwszy karier kościelnych, zmarli także dwaj studiujący w Krakowie synowie kasztela brzezińskiego Stefana z Chodowa – Władysław i Prosper.

⁵³⁴ Kanonik Andrzej Oporowski podjął, ale nie ukończył studiów w Bolonii. W innych rodzinach możnowładczych przywiązywano zazwyczaj mniejszą niż u Oporowskich wagę do kwestii wykształcenia dzieci, np. u Szafranców na 29 mężczyzn studiował tylko jeden, Jan – późniejszy podkanclerzy, u Tęczyńskich na 37 studiowało ośmiu. Inaczej było w rodzinach średniozamożnych, związanych z dworem królewskim, np. u Salomonów, mieszczan krakowskich, na 20 studiowało aż ośmiu – A. Szymczakowa, *Stan badań...*, s. 92–93.

⁵³⁵ *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. III: *Ab anno 1551 ad annum 1606*, wyd. A. Chmiel, Kraków 1904, s. 156; W. Kujawski, *dz. cyt.*, s. 61–62. W 1588 r. studiował w Krakowie Szymon, syn Wojciecha z Oporowa, ale nie wiem czy to przedstawiciel tej rodziny.

inne kierunki (sprawy czeskie, węgierskie, mołdawskie, moskiewskie), Oporowscy, podobnie jak inne możnowładcze rodziny z szeroko rozumianej Wielkopolski, stopniowo tracili dawne znaczenie polityczne na rzecz dostojników małopolskich. W okresie panowania Zygmunta I Starego jedne z ostatnich śladów aktywności politycznej Oporowskich (województw Andrzeja i Jana) na arenie szerszej, ogólnopolskiej, związane są z wojną polsko-krzyżacką, sekularyzacją Prus Zakonnych i inkorporacją Mazowsza do Korony.

Mniejsza aktywność polityczna w sejmie, senacie czy dyplomacji, utrudniała Oporowskim dostęp do łaski królewskiej, a co za tym idzie, awanse na wyższe urzędy, uzyskiwanie dodatkowych nadań i dochodów ze starostw, czynszu gdańskiego albo dzierżawy ceł, zawieranie korzystnych koligacji małżeńskich. Okolicznościami utrudniającymi dalsze awanse Oporowskich były upadek znaczenia politycznego skłóconego z królową Boną podkanclerzego Tomickiego oraz rodziny Kościeleckich.

Najwyraźniej zabrakło też w 2 połowie XVI w. wśród Oporowskich wybitnych osobowości, na miarę biskupów i podkanclerzych Władysława oraz Andrzeja, aktywnych w poprzednim stuleciu. Brakowało postaci, które dzięki własnej, fachowej wiedzy, zdolnościom, pracowitości i cechom charakteru mogłyby wybić się, np. w służbie dyplomatycznej lub kancelaryjnej, awansować i pociągnąć za sobą resztę rodziny.

ZAKOŃCZENIE

W ciągu XIV–XVI w. rodzina Oporowskich herbu Sulima zrobiła niezwyklej karierę. Zaczynali jako średniozamożna rodzina szlachecka, niczym nie wyróżniająca się na tle reszty szlachty łęczyckiej, powoli dobijając się urzędów. Z czasem udało im się dołączyć do elity szlacheckiej, najpierw tylko powiatowej, lokalnej (ziemskiej)¹, wreszcie do ogólnopolskiej elity władzy². Dzięki działalności Mikołaja z Oporowa, pierwszego w rodzinie wojewody, Oporowscy stali się jedną z najbardziej wpływowych i najbogatszych rodzin możnowładczych w tej części Polski, silnie związaną z dworem królewskim Jagiellonów. Pozycję tę utrzymali w ciągu kilku następnych pokoleń, w czym nie miała zasługa utalentowanych synów wojewody Mikołaja, zwłaszcza prymasa Władysława. Dopiero w połowie XVI w. kariera polityczna i pozycja majątkowa Oporowskich całkowicie się załamała.

Początki rodu Sulimów, z którego wywodzili się Oporowscy, są trudne do ustalenia ze względu na znaczne rozproszenie rodzin tego herbu w późnym średniowieczu, brak źródeł heraldycznych dla XII–XIII w. i zawodności innych kryteriów badawczych. Trudno więc jednoznacznie rozstrzygnąć kiedy przodkowie Oporowskich pojawili się w ziemi łęczyckiej. Moim zdaniem, rodzina

¹ Na temat elity lokalnej zob. m.in.: A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 396–418; też, *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopaczów i Pobogów*, Warszawa 2011, s. 479–494; też, *Krewniacze podstawy elit lokalnych*, [w:] *Od genealogii do historii społecznej*, pod red. A. Jaworskiej i B. Trelińskiej, Warszawa 2011, s. 28–43; J. Wroniszewski, *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze*, Poznań–Wrocław 2001, s. 163–186; S. Szybowski, *Elita ziemiska Wielkopolski i Kujaw za panowania pierwszych Jagiellonów (1386–1501). Trwanie i wymiana*, [w:] *Kolory i struktury średniowiecza*, pod red. W. Fałkowskiego, Warszawa 2004; tenże, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 143–147.

² Stan badań nad ogólnopolską elitą władzy omówiła M. Koczerska, *Elita polityczna zjednoczonego Królestwa Polskiego w XIV–XV wieku i jej funkcja w państwie*, [w:] *Od genealogii...*, s. 11–25.

ta wywodziła się z Małopolski a w Łęczyckiem pojawiła się dzięki Konradowi Mazowieckiemu w 2 ćwierci XIII w. Książę ten, próbując opanować Małopolskę i pozyskać stronników wśród tamtejszych możnych, dawnych współpracowników Leszka Białego, nadawał im dobra w głębi swych księstw.

Okolo 1240 r. kanclerzem księcia Konrada został Wolimir, późniejszy biskup kujawski (1258), syn Budzisława a wnuk Strzeszka, cześnika krakowskiego. Ów Budzisław wystąpił w 1241 r. jako właściciel Ostrowska koło Uniejowa. W zamian za tę wieś, przekazaną arcybiskupom, Konrad prawdopodobnie nadał Budzisławowi dobra w Łęczyckiem. Nazwę rodu Sulima urobiono pewnie od nazwy wsi Sulimów (obecnie Sulmów) w ziemi sieradzkiej.

Budzisław Strzeszkowic, hipotetyczny antenat Sulimów łęczyckich, był sędzią łęczyckim księcia Kazimierza Konradowica a jego syn Strzeszek, brat biskupa Wolimira, został kasztelanem spicymierskim. Wnukiem Budzisława był prawdopodobnie Bogusław, sędzia łęczycki (1302). Moim zdaniem, to on był pierwszym właścicielem Oporowa i fundatorem parafii, która powstała jeszcze przed podziałem rodzinnym dóbr między Oporowskich i blisko z nimi spokrewnionych dziedziców Oporówka (Małego Oporowa). Możemy dojść do takiego wniosku, analizując uposażenie dziesięcinne kościoła parafialnego w Oporowie, przekazanego w połowie XV w. paulinom.

Synami sędziego Bogusława byli prawdopodobnie Stefan z Oporowa (występujący od 1339 r.), przodek Oporowskich oraz Bogusław z Oporowa (1363), antenat rodziny dziedziczącej w pobliskim Oporówku. Współdziedziczenie w kilku wsiach, związki z sądownictwem ziemskim oraz kryterium imionowe dowodzą, że w nieco dalszym stopniu były spokrewnione z Oporowskimi także inne rodziny Sulimów łęczyckich (ze Sławoszewa, Krzyżanowa, Dobrej i Maszkowic).

Kariera polityczna Oporowskich w XIV w. rozwijała się bardzo powoli, osiągnęli oni wtedy jedynie urzędy średnie w hierarchii ziemskiej. Widoczny jest związek Sulimów łęczyckich z kształtującym się sądownictwem ziemskim. Urząd sędziego łęczyckiego uzyskał Stefan z Oporowa (1358). W tym samym czasie podsędkiem łęczyckim był inny Sulimczyk – Włodzimierz, przodek Sławoszewskich, zaś jego następcą został Franek z Krzyżanowa, także herbu Sulima. Syn Stefana z Oporowa – Włodzimierz zakończył karierę jako sędzia łęczycki (1387). Przykłady te to dowód na prawdziwość tezy o krewniaczych podstawach szlacheckich elit lokalnych.

Pierwsi Oporowscy rozpoczynali kariery urzędnicze w otoczeniu księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Siemowitowica i kontynuowali je po wcieleniu ziemi łęczyckiej do Polski przez Kazimierza Wielkiego. Znaczącą rolę polityczną odegrali oni po raz pierwszy w okresie bezkrólewia po śmierci Ludwika Andegaweńskiego. Włodek z Oporowa został jednym z komisarzy wyznaczonych do zarządu ziemią łęczycką na zjeździe w Radomsku (1384). Jego brat – Bogusław, kanonik gnieźnieński, już 2 lata wcześniej negocjował z księciem mazowieckim Siemowitem IV, oblegającym arcybiskupi Łowicz, uzyskując zarząd nad tym zamkiem oraz życzliwość nowego arcybiskupa Dobrogosta. Związki z księciem mazowieckim nie utrudniły jednak kariery Oporowskim po objęciu rządów przez nową dynastię Jagiellonów.

W 2 połowie XIV w. można zaliczyć Oporowskich do elity powiatowej. Do grona ścisłej elity ziemskiej w Łęczyckiem dołączyli oni dopiero w następnym pokoleniu, dzięki działalności Mikołaja z Oporowa, którego można bez przesady nazwać fundatorem rodzinnej fortuny. Awansowi temu sprzyjała genealogia. Włodzimierz z Oporowa pozostawił tylko jednego syna – Mikołaja oraz dwie córki. Majątek ziemski Oporowskich, skromny jeszcze wtedy, nie uległ więc podziałom a posagi wydanych za sąsiadów córek (70–120 grzywien) nie zrujnowały rodziny. W poprzednim pokoleniu jeden z braci (Bogusław) wybrał karierę kościelną. Jest to pierwszy znany przykład polityki majątkowej prowadzonej przez tę rodzinę, gdzie w każdym pokoleniu jeden lub kilku braci przeznaczanych było do stanu duchownego, aby ocalić dobra rodowe przed trwałym podziałem. Po śmierci stryja – scholastyka łęczyckiego, jego dział majątkowy został podzielony między Mikołaja a bratową – Jachnę z Chodowa. Jej jedyna córka – Elżbieta Lubrańska po latach przeniosła się na Kujawy, dobra łęczyckie odstępując Oporowskiemu.

Mikołaj z Oporowa zaczynał karierę w lokalnej hierarchii ziemskiej od skromnych urzędów podkoniego oraz łowczego mniejszego łęczyckiego. Szybko jednak dał się poznać z jak najlepszej strony królowi Władysławowi Jagielle. Oddał mu pewne usługi w okresie wielkiej wojny z Zakonem Krzyżackim, m.in. w trakcie pertraktacji pokojowych toczonych w końcowej fazie zmagania. Nagrodą za tę działalność był awans na ważniejszy urząd podkomorzego łęczyckiego. Mikołaj został bliskim współpracownikiem króla, budującego właśnie własne stronnictwo dworskie. Dzięki temu uzyskał nominację na królewskiego starostę w ziemi łęczyckiej (1419) oraz na najwyższy urząd w łęczyckiej hierarchii ziemskiej – wojewody (1420). Mikołaj

z Oporowa do śmierci był głową królewskiego stronnictwa w Łęczyckiem oraz jednym z ważniejszych stronników Jagiełły w tej części Polski. Jako wojewoda łęczycki wszedł w skład rady królewskiej, można więc uznać go za pierwszego z Oporowskich należącego do ogólnopolskiej elity władzy. Brał udział w sądach królewskich w Brodni oraz różnych misjach dyplomatycznych, asystował przy podpisywaniu traktatów sojuszniczych, uczestniczył w rokowaniach pokojowych, np. pokoju mełneńskiego z Krzyżakami (1422).

Awansowi Oporowskiego sprzyjała zmiana pokoleniowa wśród stronników dworu w ziemi łęczyckiej – śmierć wieloletniego wojewody Jana Ligęzy z Niewiarowa (1419) oraz popadnięcie w niełaskę kanclerza Wojciecha Jastrzębca i jego krewnych z Łubnicy i Borysławic (1420). Oporowscy przejęli ich rolę przywódców stronnictwa królewskiego w Łęczyckiem a ich kariera rozwijała się równoległe z awansem rodziny Szafranców.

Wojewoda Mikołaj z Oporowa stał się także budowniczym potęgi ekonomicznej swojej rodziny, przez lata stworzył największy, zwarty kompleks majątkowy w województwie łęczyckim (liczący 25 osad: 1 miasto, 15 całych wsi, i 9 części). Dokonał tego drogą zakupów, zamian, lokując nowe wsie. W rodowej siedzibie Oporowie lokował na prawie niemieckim miasto, co było bardzo ważne dla prestiżu rodziny, powiększył uposażenie rodowej parafii, przebudował kościół, rozpoczął budowę murowanego zamku (a przynajmniej głównej wieży tego założenia). Było to największe w tym czasie latyfundium w całej ziemi łęczyckiej, fortuna prawdziwie możnowładcza, przynajmniej na skalę Polski Środkowej³. Nawet podział dóbr rodowych po śmierci wojewody w 1425 r. między jego 6 synów nie zrujnował materialnie rodziny.

Dobra rodzinne Oporowskich wojewoda Mikołaj powiększył również o położony na Kujawach klucz służewski. Było to możliwe dzięki małżeństwu z Krystyną ze Służewa herbu Pomian. Dzięki temu mariażowi, potomkowie wojewody łęczyckiego zyskali możliwość kariery w kujawskich hierarchiach ziemskich, stając się rodziną wielodzielnicową. Większość synów wojewody

³ T. Nowak, *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003, s. 558, 562, 339. Dla porównania, majątek ziemski najbogatszych urzędników kujawskich liczył w XV w. około 30 osad (w tym 3 miasteczka). Mikołaja Oporowskiego i jego rodzinę można więc śmiało zaliczyć do grupy właściwego (ponadlokalnego) możnowładztwa – zob. S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 260, 263. Na przełomie XV i XVI w. majątek ziemski najbogatszych możnowładców wielkopolskich obejmował zazwyczaj kilka miast i 40–60 wsi posiadanych w całości lub części – zob. Z. Górczak, *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013, s. 354–355.

osiągnęła wysokie urzędy w administracji centralnej i polskim kościele lub hierarchiach ziemskich. Ich potomkowie obejmowali majątki i urzędy w Łęczyckiem, na Kujawach, w ziemi dobrzyńskiej oraz Wielkopolsce.

Karierom urzędniczym Oporowskich sprzyjało bardzo dobre wykształcenie. Zadbał o nie wojewoda Mikołaj, wysyłając na studia uniwersyteckie dwóch, czy nawet trzech synów. Także w następnych pokoleniach Oporowscy, częściej niż inne rodziny szlacheckie, wysyłali synów na studia, zwłaszcza prawnicze do Italii. Była to inwestycja, która miała w przyszłości przynieść korzyść całej rodzinie. Doktoraty z zakresu prawa zdobyli na zagranicznych uczelniach dwaj Oporowscy – Władysław (1420) i Andrzej (1462), obaj uzyskali później infuły biskupie i wysokie urzędy kancelaryjne.

Dzięki nepotyzmowi prymasa Władysława Oporowskiego, jego bracia i bratankowie uzyskiwali dochody z bogatych kluczy majątków biskupich, rozpoczynali kariery kościelne w kapitułach katedralnych, udawali się na zagraniczne studia i wojaże. Dostojnik ten wziął udział w fundacji kościołów parafialnych w dobrach braci – w Miłonicach i Ostrowie koło Pakości. Protekcja arcybiskupa nie była jednak decydującym czynnikiem, który wyniósł rodzinę Oporowskich z grona średniej szlachty do elity możnowładczej⁴. Tę zasługę należy raczej przypisać jego ojcu. Pozycja polityczna brata – podkanclerzego, biskupa i prymasa ułatwiała awanse innym członkom rodziny a jego majątek pozwolił na finalizację prestiżowych i kosztownych inwestycji, budowę w rodowej siedzibie Oporowskich murowanego zamku i ufundowanie tu (wraz z bratem Piotrem) klasztoru paulinów.

Ugruntowanie pozycji potomków wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa było możliwe dzięki konsekwentnej polityce popierania przez tę rodzinę królów z dynastii Jagiellonów. Nagrodą za wierną służbę były beneficja kościelne, starostwa i awanse w hierarchii ziemskiej. W pokoleniu synów wojewody Mikołaja najaktywniejsi byli Władysław, Bogusław i Piotr.

Władysław z Oporowa zrobił karierę w kancelarii królewskiej Władysława Jagiełły, awansując w 1429 r. na urząd podkanclerzego. Uczestniczył w wielu ważnych akcjach politycznych i dyplomatycznych, wykorzystując wiedzę prawniczą na użytek monarchy, np. w procesie polsko-krzyżackim

⁴ S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 420; A. Szymczakowa, *Krewniacze podstawy...*, s. 42; Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 369–370. Protekcji dostojników kościelnych w dużym stopniu zawdzięczały swe kariery polityczne i majątkowe np. rodziny Oleśnickich, Rytwiańskich, Gruszczyńskich, Łaskich, Bnińskich, Górków, Lubrańskich, Sokołowskich, Lubstowskich czy Licheńskich.

przed legatem Zeno (1422), sporze o koronację wielkiego księcia litewskiego Witolda (1429–1430), zawarciu sojuszu z husytami czeskimi (1432), układach z Zygmuntem Kiejstutowiczem i zredagowaniu aktu unii grodzieńskiej (1432), wynegocjowaniu pokoju brzeskiego z Krzyżakami (1435). Formą uposażenia były liczne beneficja kościelne w wielu kapitułach, a zwłaszcza biskupstwo wrocławskie (1434). Podkanclerzy Oporowski był bliskim współpracownikiem kanclerza Jana Szafrąncza, wraz z nim kierując przez kilka lat polską polityką zagraniczną. Reprezentował poglądy monarchistyczne i antyluksemburskie. Musiał jednak odejść z kancelarii królewskiej po śmierci Jagiełły, ze względu na konflikt z biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim, późniejszym kardynałem.

W okresie panowania Władysława III rodzina Oporowskich związała się ze stronnictwem dworskim królowej Zofii, niechętnym wpływom Oleśnickiego. Najstarszy z braci – Stefan, awansował wtedy na kasztelana brzezińskiego (1436) i uzyskał starostwo chęcińskie, należące do dóbr oprawnych królowej – wdowy (1441). Kariery urzędnicze rozpoczęli także młodszy bracia – Bogusław, Mikołaj i Piotr. Oporowscy uaktywnili się ponownie w okresie bezkrólewia po tragicznej śmierci Warneńczyka (1444).

Apogeum znaczenia politycznego rodziny Oporowskich to pierwsza połowa panowania Kazimierza Jagiellończyka, kiedy bracia konsekwentnie popierali nowego króla w jego sporach z kardynałem Oleśnickim i panami małopolskimi, nawiązywali kontakty ze zbuntowanymi przeciw Krzyżakom stanami pruskimi, agitowali za wojnę o Pomorze. Władysław na kilka lat przed śmiercią awansował w hierarchii kościelnej na arcybiskupstwo gnieźnieńskie (1449). Jako prymas, toczył głośny spór z kardynałem Oleśnickim o pierwszeństwo w radzie królewskiej i polskim kościele, w czym konsekwentnie popierali go panowie wielkopolscy.

Bogusław jako pierwszy z Oporowskich został wojewodą (1439) i starostą (1452) inowrocławskim. Jego kariera urzędnicza na Kujawach była możliwa dzięki przejęciu odziedziczonych po matce dóbr służewskich. W następnych latach zrezygnował z dziedzicznych dóbr łączyckich, powiększając majątności kujawskie w drodze zakupów (klucz ostrowski). Była to celowa regionalizacja majątkowa dóbr rodzinnych. Dzięki temu w następnych pokoleniach potomkowie Bogusława (Służewscy) utrzymali się, dłużej niż Oporowscy, w kujawskiej elicie ziemskiej. Bogusław angażował się w różne akcje polityczne Kazimierza Jagiellończyka, np. w imieniu króla odbierał przysięgę

wielkiego mistrza Krzyżaków (1450), współorganizował ostatnie przed wybuchem wojny trzynastoletniej rokowania z Zakonem (1452).

Piotr z Oporowa brał udział w wielu ważnych akcjach dyplomatycznych, poselstwach i rokowaniach, zwłaszcza w negocjacjach z Krzyżakami toczonych w okresie wojny trzynastoletniej. Był jednym z najważniejszych negocjatorów polskich drugiego pokoju toruńskiego (1466). Ze względu na związki rodzinne i majątkowe ze szlachtą zachodniomazowiecką, Piotr Oporowski zaangażował się w inkorporację ziem rawskiej, bełskiej i gostyńskiejskiej do Polski po wygaśnięciu jednej z linii Piastów mazowieckich (1462). W wyniku szeregu transakcji z braćmi, skoncentrował w swoich rękach rodzinne gniazdo w Oporowie wraz z zamkiem, dzięki czemu właśnie jego potomkowie zachowali nazwisko Oporowskich. W zamian za pożyczki na bieżące cele polityczne, Piotr uzyskał od dwóch kolejnych królów starostwo kowalskie (1438) a potem starostwo kruszwickie i dochody z ceł w Brześciu Kujawskim (1466).

Synowie wojewody łęczyckiego Piotra z Oporowa, podobnie jak ojciec, dziad i stryjowie, chętnie angażowali się w różne akcje polityczne kolejnych królów z dynastii Jagiellonów – Kazimierza Jagiellończyka oraz jego synów. W tym pokoleniu najwybitniejszą postacią był najstarszy z synów Piotra – Andrzej Oporowski, biskup i podkanclerzy koronny. Andrzej, świetnie wykształcony prawnik, skrupulatny i pracowity kancelista, polityk bardzo aktywny przez lata w służbie królewskiej, najwyraźniej nie miał szczęścia. Mimo pełnego poparcia monarchy, nie udało mu się z przyczyn politycznych („wojna popia”) objąć bogatej diecezji warmińskiej (1471), musiał zadowolić się mniej dochodową diecezją przemyską (1479). Kiedy wreszcie doczekał się nominacji na biskupa włocławskiego (1481), nie zdążył już odbyć uroczystego ingresu, zmarł bowiem w Mereczu na Litwie, kierując tam prawie do chwili śmierci kancelarią polską króla Kazimierza (1483).

Jego dwaj bracia osiągnęli wysokie urzędy w hierarchiach ziemskich łęczyckiej i kujawskich. Jan Oporowski został wojewodą inowrocławskim (1480) a potem brzeskim kujawskim (1484), zaś jego młodszy brat Mikołaj – kasztelanem kruszwickim (1465), brzezińskim (1475) i brzeskim (1480). W następnym pokoleniu, za panowania Zygmunta I Starego, stryjeczni bracia Andrzej Oporowski (syn Mikołaja) oraz Jan Oporowski (syn Jana) także osiągnęli najwyższe urzędy ziemskie. Andrzej, piszący się zwykle z trzymanej królewskiej Nakonowa, został wojewodą inowrocławskim (1523), brzeskim kujawskim (1525) oraz łęczyckim (1532). Jan Oporowski (młodszy)

objął po Andrzeju palacę inowrocławską (1525) a potem brzeską (1532). Za młodu tenże Andrzej był aktywny jako poseł ziemski, uczestniczył w sejmach piotrkowskim (1504) i radomskim (1505), które stworzyły podwaliny ustroju demokracji szlacheckiej. Posłem był także na pierwszych sejmach Zygmunta I Jan Oporowski a nieco później – Mikołaj, najstarszy syn Andrzeja.

Oslabienie aktywności politycznej Oporowskich widać już od końca XV w., kiedy Jagiellonowie przeorientowali polską politykę zagraniczną na politykę dynastyczną, sprawy tureckie i mołdawskie⁵. Ten zwrot sprzyjał oczywiście rodom magnackim wywodzącym się z Małopolski, spychając Wielkopolan na drugi plan. Mimo wysokich urzędów ziemskich i zasiadania w senacie, aktywność tej rodziny na arenie ogólnopolskiej nie była imponująca. Ówczesny sposób wotowania w senacie rzadko dopuszczał do głosu wojewodów i kasztelanów zasiadających na dalszych miejscach, dostojnicy z Kujaw mieli więc coraz mniejszy wpływ na kierunek polskiej polityki. Można zaliczyć ich najwyżej do polityków drugiego szeregu, współpracujących z bardziej wpływowymi dostojnikami, jak starosta malborski Ambroży Pampowski czy biskupi Piotr Tomicki i Andrzej Krzycki. Nie byli jednak raczej „bogatymi miernotami”⁶. Najważniejszym polem ich aktywności politycznej pozostawały tradycyjnie stosunki polsko-krzyżackie (do 1525), sprawy pruskie (unifikacja Prus Królewskich z Koroną) oraz mazowieckie (inkorporacja tej dzielnicy do Polski).

Oprócz dóbr dziedzicznych w ziemi łęczyckiej, podstawą majątkową działalności rodziny Oporowskich w 2 połowie XV i XVI w. stały się uzyskane dzięki łasce królewskiej królewszczyzny, zwłaszcza starostwo kruszwickie (z miastami Kruszwica i Gębice), pozostające w latach 1466–1572 stale w rękach tej rodziny, tenuty nakonowska, grabowska, cła brzeskie, zapisy na czynszu gdańskim i inne dochody. W miarę topnienia dziedzicznych dóbr rodowych w wyniku podziałów rodzinnych, rola tych królewszczyzn dla finansów rodziny stale rosła. Były one jednak uzależnione od łaski monarszej a ich pozyskiwanie wymagało stałej aktywności politycznej i wpływowych protektorów, co z biegiem lat przychodziło panom z Oporowa coraz trudniej. Działalność publiczna, udział w wojnach, poselstwach, elekcjach, obradach sejmowych i radach senatu były kosztowne. Aktywność publiczna była jed-

⁵ W. Fałkowski, *Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492). Studium aspektów politycznych*, Warszawa 1992, s. 156–159.

⁶ K. Górski, *Rządy wewnętrzne Kazimierza Jagiellończyka w Koronie*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 102.

nak konieczna, aby utrzymać się w kręgu elity, zawierać korzystne koligacje małżeńskie, pozyskiwać możliwych protektorów, urzędy i starostwa⁷.

Oporowscy, od czasu mariażu wojewody łęczyckiego Mikołaja z Krzystką ze Służewa, chętnie decydowali się na koligacje międzydzielnicowe z równymi sobie rodzinami senatorskimi. Pozwalało to tworzyć koalicje rodzin wspierających się wzajemnie na dworze królewskim, przy uzyskiwaniu beneficjów kościelnych czy awansach urzędniczych w hierarchiach ziemskich⁸. Oporowscy chętnie współpracowali ze spowinowaconymi ze sobą rodzinami Kościeleckich i Leszczyńskich, których przedstawiciele zaliczali się w początkach XVI w. do ścisłej elity. Za czasów Zygmunta I pozycja Oporowskich na rynku matrymonialnym uległa wyraźnej degradacji, czego dowodzi odmowa ręki Jadwigi Lubrańskiej dla młodszego syna wojewody łęczyckiego Andrzeja Oporowskiego (1533), gdy trafiła się dla panny lepsza partia (Maciej Opaliński).

Polityka matrymonialna była jednak bardzo kosztowna. Pod koniec XV i w XVI w. posagi i oprawy w rodzinie Oporowskich były znacznie wyższe niż wcześniej, córki wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego dostały np. posagi po 1000 florenów każda. Dzięki korzystnym koligacjom małżeńskim, majątek rodziny był na szczęście uzupełniany o dobra ziemskie odziedziczone przez żony. Najlepszym przykładem jest tu wniesienie przez Zofię z Żurawicy, żonę wojewody Jana (starszego), części obszernych dóbr ruskich Odrowążów wraz z trzymanymi przez nich królewszczynami. Miało to jednak i złe strony, bo te nowe dobra, rozproszone w różnych częściach kraju, bywały zaniedbywane i tracone. Część trzymanych przez Oporowskich królewszczyn ruskich uległa królewskiej konfiskacie z powodu nieobsadzenia kilku wypraw zbrojnych do Mołdawii. Przeszły one w ręce rodów małopolskich.

Przedstawiciele młodszych pokoleń Oporowskich rozpoczynali kariery kościelne w kapitule wrocławskiej, u boku wspomnianego biskupa Andrzeja. Kariery jego bratanków nie rozwijały się jednak równie pomyślnie, jak w poprzednich pokoleniach, co okazało się jedną z przyczyn upadku znaczenia rodziny. Starszy z nich, kanonik wrocławski Andrzej, nie osiągnął nigdy

⁷ Wraz z utratą łaski królewskiej i dostępu do starostw upadały także inne fortuny możnowładcze, np. Pampowskich czy Brudzewskich – zob. Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 375.

⁸ O roli koligacji małżeńskich zob. np.: S. Szybkowski, *Kujawska szlachta...*, s. 340–377; tenże, *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*, [w:] *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006, passim; Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 361–362; W. Brzeziński, *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012, s. 265–316.

infuły biskupiej. Nie ukończył rozpoczętych studiów prawniczych we Włoszech, angażując się w zagraniczne misje dyplomatyczne, zaniedbywał obowiązki duszpasterskie, był niegospodarny i skłócony ze swoją macierzystą kapitułą. Z kolei jego brat Jan porzucił karierę kościelną po przedwczesnej śmierci młodszych braci, aby po latach zostać wojewodą. Karierę kościelną przerwał też jego syn Erazm⁹. Dochody z beneficjów i kluczy dóbr kościelnych przestały wspierać majątek rodowy i zabrakło w rodzinie wysoko postawionych duchownych protektorów.

Dziedziczne dobra ziemskie Oporowskich w ziemi łączyckiej ulegały kolejnym podziałom rodzinnym, kurczyły się i ulegały rozproszению¹⁰. Po śmierci wojewody brzeskiego Jana Oporowskiego (1494), rodzina próbowała bronić się przed pauperyzacją, gospodarując przez lata w niedziale braterskim. Dopiero po niespodziewanej, przedwczesnej śmierci 4 braci, dwaj pozostali przy życiu – Jan i Andrzej dokonali działu majątkowego (1508).

Zdobyta przez pokolenia pozycja społeczna wymagała znacznej wysokości posagów, rujnujących rodzinę w przypadku większej liczby zamężnych córek, a w tym okresie genealogia nie sprzyjała Oporowskim – rodziło się wiele córek. Po przedwczesnej śmierci braci kolejne części dóbr dziedzicznych Oporowskich trafiały więc do majątku innych rodzin (np. Tomickich).

Nieco dłużej pewną pozycję polityczną utrzymał tylko pierworodny syn wojewody łączyckiego Andrzeja Oporowskiego – Mikołaj, kasztelan wieluński. Podstawą materialną jego działalności publicznej nie były jednak wcale rozdrobione dobra oporowskie, ani niepewne królewskorzczyny, lecz przejęte wraz z ręką Anny z Wieruszowskich obszerne dobra dziedziczne w ziemi wieluńskiej.

Prawdziwą katastrofą dla rodziny Oporowskich okazała się utrata najbogatszej z trzymanyh królewskorzczyn – starostwa kruszwickiego, do czego doszło po śmierci Stanisława Oporowskiego, w okresie bezkrólewia z lat 1572–1573. Można uznać to wydarzenie za symboliczne, Oporowscy odeszli z grona elity wraz z Jagiellonami, na służbie których tę pozycję uzyskali.

⁹ Podobne przykłady porzucania karier kościelnych zdarzały się także w innych rodzinach, np. Lubrańskich, Ostrorogów czy Opalińskich – zob. Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 377.

¹⁰ O stosowanych metodach zapobiegania rozdrobieniu majątku i nietrwałości fortun możnowładczyh oraz majątków średniozamożnej szlachty na przełomie XV i XVI w. zob. np. Z. Górczak, *dz. cyt.*, s. 376–382; A. Szymczakowa, *Nobiles Siradienses...*, s. 484–487.

BIBLIOGRAFIA

I. ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

- Dyplomy gnieźnieńskie.
- Dyplomy trzemeszeńskie.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku

- Dokumenty samoistne.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

- Księgi grodzkie i ziemskie z obszaru dawnej Wielkopolski:
 - Księgi grodzkie brzeskie, ks. 1a, 1b, 2, 3, 5, 6, 8.
 - Księgi grodzkie łęczyckie, ks. 1–9.
 - Księgi ziemskie brzeskie, ks. 4.
 - Księgi ziemskie brzezińskie, ks. 1–2, 4.
 - Księgi ziemskie łęczyckie, ks. 1–15, 18, 18b.
 - Księgi ziemskie orłowskie, ks. 2a, 2b.
 - Księgi ziemskie sieradzkie, ks. 10.

Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, Teki Dworzaczka

- Regesty z ksiąg sądowych Wielkopolski:
 - Księgi grodzkie gnieźnieńskie.
 - Księgi grodzkie kaliskie.
 - Księgi grodzkie konińskie.
 - Księgi grodzkie poznańskie.
 - Księgi ziemskie poznańskie.
- Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów wielkiej własności ziemskiej w Wielkopolsce

II. ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, wyd. B. Ulanowski, t. I, Kraków 1894; t. II, Kraków 1902; t. III, Kraków 1908.
- *Acta Tomicianiana*, t. V–XII, Poznań 1855–1906; t. XV–XVII, Wrocław 1957–1966; t. XVIII, Kórnik 1999.
- *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, t. I–XIX, wyd. O. Pietruski, K. Liske, A. Prochaska, Lwów 1868–1906.
- *Akta Stanów Prus Królewskich*, wyd. M. Biskup, K. Górski, t. 1: 1479–1488, Toruń 1955; t. 2: 1489–1492, Toruń 1957; t. 3, cz. 1: 1492–1497, Toruń 1961; t. 3, cz. 2: 1498–1501, Toruń 1963; t. 4, cz. 1: 1501–1504, Toruń 1966.
- *Akta unii Polski z Litwą 1385–1791*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932.
- *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. I: *Ab anno 1400 ad annum 1489*, wyd. Ż. Pauli, B. Ulanowski, Kraków 1887; t. II: *Ab anno 1490 ad annum 1551*, fasc. 2, wyd. A. Chmiel, Kraków 1892; t. III: *Ab anno 1551 ad annum 1606*, wyd. A. Chmiel, Kraków 1904.
- *Bullarium Poloniae*, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, t. II–VI, Rzym–Lublin 1985–1998.
- *Codex diplomaticus Majoris Poloniae*, wyd. E. Raczyński, Poznań 1840.
- *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. 1, wyd. A. Sokołowski, J. Szujski, t. 2–3, wyd. A. Lewicki, Kraków 1876–1894.
- *Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, wyd. A. Prochaska, cz. 1–2, Kraków 1882.
- *Czterdzieści cztery nie drukowane dokumenty arcybiskupa Jarosława z lat 1343–1372*, wyd. S. Librowski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 52, 1986.
- *Diplomata monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam*, wyd. E. Janota, F. Piekosiński, Kraków 1865.
- Długosz J., *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, oprac. D. Turkowska, ks. 10–12, Warszawa 1997–2005.
- Długosz J., *Catalogus archiepiscoporum Gnesnensium, Opera Omnia*, t. I, wyd. A. Przeździecki, Kraków 1887.
- Długosz J., *Catalogus episcoporum Wladislaviensium, Opera Omnia*, t. I, wyd. A. Przeździecki, Kraków 1887.
- *Dokumenty polskie z archiwum dawnego Królestwa Węgier*, wyd. S.A. Sroka, t. 1: *Do 1450 r.*, Kraków 1998; t. 2: *Dokumenty z lat 1451–1480*, Kraków 2000; t. 3: *Dokumenty z lat 1481–1599*, Kraków 2003.
- *Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju mełneńskiego z 1422 roku*, wyd. P. Nowak, P. Pokora, Poznań 2004.

- *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, cz. I–II, wyd. F. Piekosiński, *Monumenta Medii Aevi Historica...*, t. I, VIII, Kraków 1874–1883.
- *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, t. IV, *Monumenta Medii Aevi Historica...*, t. XVII, Kraków 1905.
- *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa 1253–1506*, wyd. F. Piekosiński, cz. 1, *Monumenta Medii Aevi Historica...*, t. V, Kraków 1879.
- *Kodeks dyplomatyczny Polski obejmujący przywileje królów polskich, wielkich książąt litewskich, bulle papieskie jako też wszelkie nadania prywatne...*, t. I, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1847; t. II, cz. 1, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1848; t. II, cz. 2, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1852; t. III, wyd. L. Ryszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1853; t. IV: *Res Silesiacae*, oprac. M. Boniecki, wyd. M. Bobowski, Warszawa 1887.
- *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, t. I: 971–1204, wyd. K. Maleczyński, Wrocław 1956.
- *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. I–IV, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1879; t. V, wyd. F. Piekosiński, Poznań 1908; t. VI: 1174–1400, oprac. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982; t. VII: 1401–1415, oprac. A. Gąsiorowski, R. Walczak, Warszawa–Poznań 1985; t. VIII: 1416–1425, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1989; t. IX: 1426–1434, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1990; t. X: 1435–1444, wyd. i oprac. A. Gąsiorowski i T. Jasiński, Poznań 1993; t. XI: 1225–1444 i indeksy do t. VI–XI, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, T. Jurek, I. Skierska, Poznań 1999.
- *Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łęczyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387–1616*, oprac. T. Stolarczyk i D. Gwis, Łęczyca 2009.
- *Księga Metryki Koronnej podkanclerzego Andrzeja Oporowskiego z lat 1479–1483*, wyd. G. Rutkowska, Warszawa 2005.
- *Księga promocji wydziału sztuk Uniwersytetu Krakowskiego z XV wieku*, wyd. A. Gąsiorowski przy współpracy T. Jurka, I. Skierskiej, W. Swobody, Kraków 2000.
- *Księgi sądowe brzesko-kujawskie 1418–1424*, wyd. J. K. Kochanowski, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. VII, Warszawa 1905.
- *Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419*, cz. 1–2, *Teki Adolfa Pawińskiego*, t. III–IV, Warszawa 1897.
- *Liber mortuorum monasterii Strzelnensis ordinis Praemonstratensis*, wyd. W. Kętrzyński, MPH, t. V, Lwów 1888.
- *Lites ac Res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, wyd. J. Zakrzewski, t. I, Poznań 1890.

- Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, J. Korytkowski, t. II: *Archidiakonaty kaliski, wieluński, łowicki i łęczycki*, Gniezno 1881.
- *Materiały do historii prawa i heraldyki polskiej*, wyd. B. Ulanowski, *Archiwum Komisji Historycznej*, t. 3, *Scriptores Rerum Polonicarum*, t. 9, Kraków 1886.
- *Matricularum Regni Poloniae Codices saeculo XV conscripti*, t. 1: *Liber distinctus numero 10 annorum 1447–1454*, Warszawa 1914.
- *Matricularum Regni Poloniae Summaria excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur...*, wyd. T. Wierzbowski, cz. I, Warszawa 1905; cz. II, Warszawa 1907; cz. III, Warszawa 1908; cz. IV, ks. 1, Warszawa 1910; cz. IV, ks. 2, Warszawa 1912; cz. IV, ks. 3, Warszawa 1915.
- *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508. Biblioteka Jagiellońska rkp. 258*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, t. I–II, Kraków 2004.
- *Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne polskie, głównie sieradzkie*, zebrał S. Łąguna, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1898.
- *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza, cz. III (1356–1381)*, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, Warszawa 2000.
- *Oryginalne dokumenty samoistne z drugiej połowy XV wieku. Trzecie ćwierćwiecze*, oprac. S. Librowski, Lublin 1988.
- *Pokłosie heraldyczne*, oprac. M. S. Zdzienicki i in., „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. VI, 1921–1923, s. 23–37.
- *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, wyd. E. Joachim, W. Hubatsch, cz. 1–2, Göttingen 1948–1950.
- *Regesty dokumentów króla Władysława Warneńczyka z lat 1434–1444*, oprac. Z. Perzanowski, K. Mieszkowski, S. Sroka, W. Krawczuk, Kraków 2000.
- *Regesty nobilitacji w Polsce (1404–1794)*, wyd. Z. Wdowiszewski, oprac. A. Heymowski, „Materiały do Biografii, Genealogii i Heraldyki Polskiej”, t. IX, 1987.
- *Repertorium Germanicum. Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten Pius' II verkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches seiner Diözesen und Territorien 1458–1464*, oprac. D. Brosius, U. Scheschkewitz, t. VIII, cz. 1–2, Tübingen 1993.
- *Sprawozdanie z poszukiwań na Węgrzech z ramienia Akademii Umiejętności*, oprac. W. Baran, J. Dąbrowski, J. Łoś, J. Ptaśnik i S. Zachorowski, Kraków 1919.
- *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie zaś z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, wyd. A. Z. Helcel, t. II, Kraków 1870.
- *Statuty synodalne wieluńsko-kaliskie Mikołaja Trąby z r. 1420*, wyd. B. Ulanowski, J. Fijałek, A. Vetulani, Kraków 1915–1951.

- *Trzydzieści jeden nie drukowanych oryginałów pergaminowych Archiwum Diec. we Włocławku z drugiej połowy XV wieku. Trzecie ćwierćwiecze*, wyd. S. Librowski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 57, 1988.
- *Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. I, Petersburg 1859.
- *Wielkopolskie roty sądowe XIV–XV wieku*, oprac. H. Kowalewicz, W. Kuraszkiewicz, t. V: *B. Roty konińskie*, Wrocław 1981.
- *Wykazy święconych z najstarszej księgi akt działalności biskupów włocławskich (Kurozwęckiego i Przerębskiego lata 1496–1511)*, oprac. W. Kujawski, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 72, 1999, s. 23–111.
- *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1–8 : wyd. S. Kuraś, Wrocław 1962–1975.
- *Zbiór dokumentów zakonu OO. Paulinów w Polsce*, oprac. J. Fijałek, z. 1: 1328–1464, Kraków 1938.
- *Zbiór dokumentów Zakonu Paulinów w Polsce*, t. 2: 1464–1550, oprac. J. Zbudniewek, Warszawa 2004.

III. OPRACOWANIA

- *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów*, oprac. B. Trelińska, Lublin 2000.
- *Atlas historyczny Polski. Województwa sieradzkie i łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, pod red. H. Rutkowskiego, cz. I–II, Warszawa 1998.
- *Atlas historyczny Polski. Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI wieku*, pod red. H. Rutkowskiego, cz. I–II, Warszawa 1993.
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, wyd. 2, Warszawa 1994.
- Barszcz L., *Andrzej Krzycki, poeta, dyplomata, prymas*, Gniezno 2005.
- Besala J., *Zygmunt Stary i Bona Sforza*, Poznań 2012.
- Bieniak J., *Elita kujawska w średniowieczu*, [w:] *Człowiek w społeczeństwie średniowiecznym*, pod red. R. Michałowskiego, Warszawa 1997.
- Bieniak J., *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki*, [w:] *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej. Materiały z sesji naukowej (9–10 maja 1994 r.)*, pod red. O. Krut-Horonziak i L. Kajzera, Włocławek 1995.
- Bieniak J., *Epilog zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”. Historia IX. Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 58, 1973.
- Bieniak J., *Oporowski Bogusław (Bogusz, właściwie Bogusław z Oporowa i Służewa) h. Sulima (ok. 1400–1453), wojewoda inowrocławski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Bieniak J., *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1435–1494), wojewoda brzeski kujawski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.

- Bieniak J., *Oporowski Mikołaj (właściwie Mikołaj z Oporowa) h. Sulima (ok. 1365–1425)*, wojewoda łęczycki, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Bieniak J., *Oporowski Piotr (właściwie Piotr z Oporowa) h. Sulima (ok. 1405–1467)*, wojewoda łęczycki, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Bieniak J., *Polskie rycerstwo średniowieczne. Wybór pism*, Kraków 2002.
- Bieniak J., *Polskie rycerstwo średniowieczne. Suplement*, Kraków 2005.
- Bieniak J., *Prawa patronackie szlachty kujawskiej w kościołach parafialnych w świetle źródeł*, [w:] *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, pod red. A. Mietza, Włocławek 2003.
- Bieniak J., *Rody rycerskie jako czynnik struktury społecznej w Polsce XIII–XIV w.*, [w:] *Polska w okresie rozdrobnienia feudalnego*, pod red. H. Łowmiańskiego, Wrocław 1973.
- Bieniak J., *Rozmaitość kryteriów badawczych w polskiej genealogii średniowiecznej*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982.
- Bieniak J., *Służewski Maciej h. Sulima (zm. 1501)*, wojewoda łęczycki, starosta malborski, PSB, t. 39, Wrocław 1999.
- Bieniak J., *Społeczeństwo Kujaw w średniowieczu*, [w:] *Dwie części Kujaw. Związki i podziały w dziejach regionu*, pod red. D. Karczewskiego, M. Krajewskiego, S. Roszaka, Włocławek–Inowrocław 2001.
- Bieniak J., *Strzesz (Strzeżystaw) (zm. po 1152)*, możnowładca, PSB, t. 45, z. 184, Warszawa–Kraków 2007.
- Bieniak J., *Wolimir h. Sulima (zm. 1275)*, bp kujawski, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, suplement I*, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1998.
- Bieniak J., *Zapomniana generacja Kościeleckich*, [w:] *Drogą historii. Studia ofiarowane prof. Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej, Lublin 2001.
- Biskup M., *Czasy Władysława III Jagiellończyka (Warneńczyka) 1434–1444*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej, t. I: połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980.
- Biskup M., *Dyplomacja polska czasów Kazimierza Jagiellończyka, cz. 1: W kręgu wielkiego konfliktu zbrojnego z Zakonem Krzyżackim (1447–1466)*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987.
- Biskup M., *Elementy gospodarcze podłoża zjednoczenia Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV w.*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987.
- Biskup M., *Kościelecki Mikołaj*, PSB, t. 14, Wrocław 1969.
- Biskup M., *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454–1466*, Warszawa 1967.
- Biskup M., *Wojny Polski z Zakonem Krzyżackim (1308–1521)*, Gdańsk 1993.

- Biskup M., *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV wieku*, Warszawa 1959.
- Biskup M., Górski K., *Czasy Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492)*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980.
- Biskup M., Labuda G., *Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach*, Gdańsk 1988.
- Błaszczak G., *Burza koronacyjna. Dramatyczny fragment stosunków polsko-litewskich w XV w.*, Poznań 1998.
- Bogucka M., *Bona Sforza*, wyd. 3, Wrocław 2004.
- Bogucka M., *Hołd Pruski*, Warszawa 1973.
- Bogucka M., *Kazimierz Jagiellończyk i jego czasy*, wyd. 2, Kraków 2009.
- Bogucki A., *Strenuus jako tytuł polskich rycerzy pasowanych (XII–XV w.)*, „Przeгляд Historyczny”, t. 77, 1986.
- Boniecki A., *Herbarz polski*, t. I–XVII, Warszawa 1899–1913.
- Brzeziński W., *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012.
- Cetwiński M., „Rody” piastowskiej „marchii zachodniej”. *Władysław Semkowicz o średniowiecznym rycerstwie śląskim*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 3, 1993.
- Chodyński S., *Wikariusze katedry wrocławskiej (Collegium Vicariorum)*, Włocławek 1912.
- Chorążyczewski W., *Przemiany organizacyjne polskiej kancelarii królewskiej u progu czasów nowożytnych*, Toruń 2007.
- Czaplewski P., *Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Królewskich 1435–1772*, Toruń 1921.
- Czwojdrak B., *Rogowscy herbu Działosza podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*, Katowice 2002.
- Czwojdrak B., *Zofia Holszańska. Studium o dworze i roli królowej w późnośredniowiecznej Polsce*, Warszawa 2012.
- Czyżak M., *Kapituła katedralna w Gnieźnie w świetle metryki z lat 1408–1448*, Poznań 2003.
- Czyżak M., *Relacje kapituły gnieźnieńskiej z Władysławem Jagiełłą w świetle metryki kapitulnej z lat 1408–1448*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowożytnej*, pod red. A. Radziwińskiego, Toruń 2000.
- Dworzaczek W., *Genealogia*, cz. 1–2, Warszawa 1959.
- Dworzaczek W., *Hetman Jan Tarnowski. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego*, Warszawa 1985.
- Dworzaczek W., *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*, Warszawa 1971.
- *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, pod red. A. Gieysztor i H. Samsonowicza, Warszawa 1994.

- Fałkowski W., *Elita władzy w Polsce za panowania Kazimierza Jagiellończyka (1447–1492). Studium aspektów politycznych*, Warszawa 1992.
- Fałkowski W., *Możnowładztwo polskie wobec króla. Zabiegi i działania polityczne wokół monarchy w XV stuleciu*, [w:] *Kolory i struktury średniowiecza*, pod red. W. Fałkowskiego, Warszawa 2004.
- Fijałek J., *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, t. I, Kraków 1900.
- Finkel L., *Elekcja Zygmunta I. Sprawy dynastii jagiellońskiej i unii polsko-litewskiej*, Kraków 1910.
- Gąsiorowski A., *Kanonicy wrocławscy w najstarszej metryce kapitulnej (1435–1500)*, [w:] *Duchowieństwo kapitulne w Polsce średniowiecznej i wczesnonowżytnej*, pod red. A. Radziwińskiego, Toruń 2000.
- Gąsiorowski A., *Krąg fundatorów wielkopolskich płyt brązowych*, „Kronika Miasta Poznania”, 1991, nr 3–4.
- Gąsiorowski A., *Leszczyński Kasper, podkomorzy kaliski (zm. 1506)*, PSB, t. 17, Wrocław 1972.
- Gąsiorowski A., *Niedzielni starostowie i spadkobiercy zastawników w Polsce XV–XVI wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 31, 1979, z. 2.
- Gąsiorowski A., *Oporowski Władysław (właściwie Władysław z Oporowa) h. Sulima (zm. 1453), podkanclerzy koronny, biskup wrocławski, potem arcybiskup gnieźnieński i prymas*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Gąsiorowski A., *Polscy gwaranci traktatów z Krzyżakami w XIV–XV wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, 1971, nr 2–3.
- Gąsiorowski A., *Sądy nadworne w Brodni w XV wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 23, 1971, z. 1.
- Gąsiorowski A., *Starostowie wielkopolskich miast królewskich w dobie jagiellońskiej*, Warszawa–Poznań 1981.
- Gąsiorowski A., *Urzędnicy zarządu lokalnego w późnośredniowiecznej Wielkopolsce*, Poznań 1970.
- Gąsiorowski A., Skierska I., *Średniowieczni oficjałowie gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne”, R. LXI, 1995.
- Giergiel T., *Rycerstwo ziemi sandomierskiej. Podstawy kształtowania się rycerstwa sandomierskiego do połowy XIII wieku*, Warszawa 2004.
- Górczak Z., *Kariery majątkowe rodzin aspirujących do kręgu elity możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku*, Poznań 2013.
- Górczak Z., *Podstawy gospodarcze działalności Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego*, Kraków 1999.
- Górczak Z., *Rozwój majątków możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI wieku. Studium z dziejów wielkiej własności ziemskiej*, Poznań 2007.
- Górski K., *1466–1492: Lata konfliktów dyplomatycznych*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980.

- Górski K., *Dyplomacja polska czasów Kazimierza Jagiellończyka*, cz. 2: *Lata konfliktów dyplomatycznych (1466–1492)*, [w:] M. Biskup, K. Górski, Kazimierz Jagiellończyk. *Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987.
- Górski K., *Rządy wewnętrzne Kazimierza Jagiellończyka w Koronie*, [w:] M. Biskup, K. Górski, Kazimierz Jagiellończyk. *Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987.
- Górski K., *Starostowie malborscy w latach 1457–1510. Pierwsze półwiecze polskiego Malborka*, Toruń 1960.
- Gózdź-Roszkowski K., *Rozdawnictwo skonfiskowanych dóbr ziemskich w prawie polskim XV–XVI wieku*, Wrocław 1974.
- Grzegorz M., *Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów traktatu toruńskiego 1466 r.*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 75, 1970, z. 1.
- Guldon Z., *Rozmieszczenie własności ziemskiej na Kujawach w II połowie XVI w.*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 69, 1964, z. 2.
- Hain S., *Wincenty Kot prymas Polski 1436–1448*, Poznań 1948.
- *Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego (dopełnienie Niesieckiego)*, wyd. Z. Gloger, Kraków 1870.
- *Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J. Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. VIII, Lipsk 1841.
- *Historia sejmu polskiego*, t. I: *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, pod red. J. Michalskiego, Warszawa 1984.
- Jabłońska L., *Świeccy i duchowni w paulińskich dokumentach fundacyjnych i erekcyjnych z lat 1382–1453*, „Studia Claramontana”, t. XIV, 1994.
- Jasiński K., *Nekrolog klasztoru norbertanek w Strzelnie. Uwagi krytyczno-erudycyjne*, [w:] tegoż, *Prace wybrane z nauk pomocniczych historii*, Toruń 1996.
- Jurek T., *Herby rycerstwa śląskiego na miniaturach Kodeksu o świętej Jadwidze z 1353 roku*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1993, t. 3.
- Jurek T., *Krąg rodzinny starosty wielkopolskiego Wierzbicy (1352–1369), czyli początki rodu Niesobiów*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne” 1991, t. 1.
- Kajzer L., *Studia nad świeckim budownictwem obronnym województwa łęczyckiego w XIII–XVII wieku*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Archaeologica”, t. 1, 1980.
- Karczewska J., *Ród Pomianów na Kujawach w średniowieczu*, Poznań–Wrocław 2003.
- Karczewski D., *Dzieje klasztoru norbertanek w Strzelnie do początku XVI wieku*, Inowrocław 2001.
- *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. II: *Województwo łódzkie*, pod red. Z. Łozińskiego, z. 2: *Powiat kutnowski*, Warszawa 1953; t. III: *Województwo kieleckie*, pod red. J. Z. Łozińskiego i B. Wolffa, z. 7: *Powiat opatowski*, Warszawa 1959; t. XI: *Dawne województwo bydgoskie*, pod red. T. Chrzanowskiego, M. Kornecznego, z. 18: *Włocławek i okolice*, Warszawa 1988.

- Kieszkowski J., *Kanclerz Krzysztof Szydłowiecki. Z dziejów kultury i sztuki Zygmontowskich czasów*, cz. 1–2, Poznań 1912.
- Kin-Majewska G., *Zamek w Oporowie*, Oporów 1998.
- Kin-Rzymkowska G., *Gotyckie założenie kościoła i klasztoru Ojców Paulinów w Oporowie*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008.
- Kiryk F., *Dzieje Łagowa w okresie przedrozbiorowym*, „Rocznik Świętokrzyski”, R. 6, 1977.
- Koczerska M., *Elita polityczna zjednoczonego Królestwa Polskiego w XIV–XV wieku i jej funkcja w państwie*, [w:] *Od genealogii do historii społecznej*, pod red. A. Jaworskiej i B. Trelińskiej, Warszawa 2011.
- Koczerska M., *Rodzina szlachecka w Polsce późnego średniowiecza*, Warszawa 1975.
- Koczerska M., *Zbigniew Oleśnicki i kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu (1423–1455)*, Warszawa 2004.
- Korytkowski J., *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od roku 1000 aż do roku 1821*, t. II–III, Poznań 1888–1889.
- Korytkowski J., *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 aż do dni naszych podług źródeł archiwalnych*, t. I–IV, Gniezno 1883.
- Kowalska-Pietrzak A., *Prałaci i kanonicy kapituły łęczyckiej do schyłku XV wieku*, Łódź 2004.
- Kowalska-Pietrzak A., *W kręgu średniowiecznego duchowieństwa łęczyckiego*, Łódź–Łęczyca 2012.
- Kowalska H., *Oporowski Andrzej h. Sulima (zm. 1540), wojewoda łęczycki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Kowalska H., *Oporowski Jan h. Sulima (ok. 1470–1540), wojewoda brzeski kujawski*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Kowalska H., *Służewski (Służowski) Jan h. Sulima (zm. 1580), wojewoda brzeski kujawski, starosta koniński i międzyrzecki*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Kowalska H., *Służewski Piotr h. Sulima (zm. 1540), wojewoda kaliski*, PSB, t. 39, Wrocław 1999.
- Kowalska U., Majewska-Rau A., *Tablice genealogiczne*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Kowalska Z., *Stanisław Ciołek (zm. 1437). Podkanclerzy królewski, biskup poznański, poeta dworski*, Kraków 1993.
- Kras P., *Husyci w piętnastowiecznej Polsce*, Lublin 1998.
- Krzyżaniakowa J., *Kancelaria królewska Władysława Jagiełły. Studium z dziejów kultury politycznej Polski XV wieku*, cz. I–II, Poznań 1972–1979.

- Krzyżaniakowa J., *Urzędnicy kancelarii królewskich w wielkopolskich kapitułach katedralnych w XV wieku*, [w:] *Drogą historii. Studia ofiarowane prof. Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej, Lublin 2001.
- Krzyżaniakowa J., Ochmański J., *Władysław II Jagiełło*, wyd. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 2006.
- Kujawski W., *Oporowscy w kapitule wrocławskiej*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008.
- Kurtyka J., *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997.
- Leitgeber S., *Goślubscy vel Sempelborscy herbu Sulima. Przyczynek do dziejów rodziny XV–XVI w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 4, 1994.
- Leitgeber S., *Grocholscy herbu Sulima, przydomku z Oporowa. Dzieje wielkopolskiej rodziny XV–XVIII w.*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 2, 1992.
- Lichończak-Nurek G., *Wojciech herbu Jastrzębiec, arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996.
- Łęczyca. *Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, pod red. J. Szymczaka, Łęczyca–Łódź 2003.
- Łodyński M., *Polityka Henryka Brodatego i jego syna w latach 1232–1241*, „Przegląd Historyczny”, t. 14, 1912.
- Łowmiański H., *Polityka Jagiellonów*, Poznań 1999.
- Majewska-Rau A., *Zamek w Oporowie – dzieje zabytku oraz restauracja w latach 1962–1965*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Malinowska J., *Studia osadnicze na obszarze powiatu brzezińskiego do połowy XVI wieku*, Toruń 2001.
- *Materiały genealogiczne, nobilitacje, indygenaty w zbiorach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie*, oprac. A. Wajs, Warszawa 1995.
- Morawski M., *Monografia Włocławka (Włocławia)*, Włocławek 1933.
- Morawski Z., *Ziemia, urzędy, pieniądze. Finanse szlachty łęczyckiej w końcu XIV i 1 połowie XV wieku*, Warszawa 1993.
- Mosingiewicz K., *Imię jako źródło w badaniach genealogicznych*, [w:] *Genealogia. Problemy metodyczne w badaniach nad polskim społeczeństwem średniowiecznym na tle porównawczym*, pod red. J. Hertla, Toruń 1982, s. 72–97.
- Możejko B., *Czynsz gdański w polityce Kazimierza Jagiellończyka i jego synów (1468–1516)*, Gdańsk 2004.
- Możejko B., *Elita szlachecka Prus Królewskich w drugiej połowie XV wieku*, [w:] *Kolory i struktury średniowiecza*, pod red. W. Fałkowskiego, Warszawa 2004.

- Możejko B., *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*, Gdańsk 1998.
- Możejko B., Szybkowski S., Śliwiński B., *Krąg rodzinny i kariera pisarza ziemskiego sieradzkiego kasztelana spicymierskiego Mikołaja Bronowskiego z Wielkiego Bronowa (zm. 1492)*, Gdańsk 2003.
- Możejko B., Szybkowski S., Śliwiński B., *Zawisza Czarny z Garbowa herbu Sulima*, Gdańsk 2003.
- Mrozowski P., *Polskie nagrobki gotyckie*, Warszawa 1994.
- Nikodem J., *Polska i Litwa wobec husyckich Czech w latach 1420–1433. Studium o polityce dynastycznej Władysława Jagiełły i Witolda Kiejstutowicza*, Poznań 2004.
- Nikodem J., *Witold, wieki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)*, Kraków 2013.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992.
- Nowak B., *Ród Porajów w Małopolsce w średniowieczu*, Kraków 2009.
- Nowak T., *Kilka uwag o zapisach posagowo-wiennych szlachty łęczyckiej w XV wieku*, [w:] *Niebem i sercem okryta. Studia historyczne dedykowane dr Jolancie Malinowskiej*, pod red. M. Malinowskiego, Toruń 2002.
- Nowak T., *Kutno i Łąkoszyn do schyłku XVI wieku*, [w:] *Kutno poprzez wieki*, pod red. J. Szymczaka, t. 1: *Do 1939 roku*, Kutno–Łódź 2011.
- Nowak T., *Nieznaný dokument Władysława, księcia dobrzyńskiego i łęczyckiego z 1339 r.*, [w:] *In tempore belli et pacis. Ludzie – Miejsca – Przedmioty. Księga pamiątkowa dedykowana prof. dr hab. Janowi Szymczakowi w 65-lecie urodzin i 40-lecie pracy naukowo-dydaktycznej*, pod red. T. Grabarczyka, A. Kowalskiej-Pietrzak i T. Nowaka, Warszawa 2011.
- Nowak T., *Ród Toporów w ziemi łęczyckiej w późnym średniowieczu*, [w:] *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowoczesnych*, pod red. W. Bukowskiego, T. Jurka, t. I, Kraków 2012.
- Nowak T., *Własność ziemska w ziemi łęczyckiej w czasach Władysława Jagiełły*, Łódź 2003.
- Nowak T., *Zarys dziejów powiatu kowalskiego do końca XVIII wieku*, [w:] T. J. Horbacz, L. Kajzer, T. Nowak, L. Wojda, *Siedziby obronno-rezydencjonalne w powiecie kowalskim na Kujawach w XIII–XVIII wieku*, Łódź 1981.
- Nowak T., Szymczakowa A., *Stefan (Szczepan) z Chodowa i Oporowa h. Sulima (zm. między 1454 a 1455), kasztelan brzeziński, starosta chęciński, protoplasta rodziny Chodowskich*, PSB, t. 43, z. 1, Warszawa–Kraków 2004.
- Nowak T., Szymczakowa A., *Stefan Puczek h. Rola (ok. 1365–1424), stolnik łęczycki*, PSB, t. 43, z. 1, Warszawa–Kraków 2004.
- Nowak Z. H., *Dokument strony polsko-litewskiej traktatu przymierza z państwami unii kalmarskiej*, „Zapiski Historyczne”, t. XXXVI, 1971.
- Nowak Z. H., *Dyplomacja polska w czasach Jadwigi i Władysława Jagiełły (1382–1434)*, [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, t. I: *połowa X wieku – 1572*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1980.

- Nowak Z. H., *Współpraca polityczna państw unii polsko-litewskiej i unii kalmar-
skiej w latach 1411–1425*, Toruń 1996.
- Nowakowska N., *Królewski kardynał. Studium kariery Fryderyka Jagiellończyka
(1468–1503)*, Kraków 2011.
- Odrzywolska-Kidawa A., *Podkanclerzy Piotr Tomicki (1515–1535). Polityk
i humanista*, Warszawa 2005.
- Olejnik K., *Władysław III Warneńczyk (1424–1444)*, Szczecin 1996.
- Ożóg K., *Uczni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły
(1384–1434)*, Kraków 2004.
- Pacuski K., *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostyńskińskiej w XIV i XV wieku.
Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym*,
Warszawa 2009.
- Pacuski K., *Sasin Lelek ze Szczawina i Kaszew h. Prawda, kasztelan płocki*, PSB,
t. 35, Wrocław 1994.
- Pacuski K., *Sasin Gęba z Trębek h. Prawda (zm. 1430/1433), kasztelan płocki*,
PSB, t. 35, Wrocław 1994.
- Pakulski J., *Krąg rodzinny biskupa Jana Lubrańskiego*, „Kronika Miasta Pozna-
nia”, 1999, nr 2.
- Pakulski J., *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*,
Toruń 2005.
- Palczewski M., *Walka Siemowita IV o tron Polski (1382–1385)*, „Wyższa Szkoła
Pedagogiczna w Częstochowie. Zeszyty Historyczne”, t. 1, 1993.
- Pałucki W., *Studia nad uposażeniem urzędników ziemskich w Koronie do schyłku
XVI wieku*, Warszawa 1962.
- Papée F., *Aleksander Jagiellończyk*, wyd. 2, Kraków 2006.
- Papée F., *Jan Olbracht*, wyd. 3, Kraków 2006.
- Pawiński A., *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Wiel-
kopolska*, t. II, Warszawa 1883.
- Pawiński A., *Sejmiki ziemskie, początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału
posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmu walnego 1374–1505*, Warszawa 1895.
- Piekosiński F., *Heraldyka polska wieków średnich*, Kraków 1899.
- Piekosiński F., *Pieczczę polskie wieków średnich, cz. I: Doba piastowska*, Kra-
ków 1899.
- Piekosiński F., *Rycerstwo polskie wieków średnich, t. III: Rycerstwo małopolskie
w dobie piastowskiej*, Kraków 1901.
- Pielas J., *Oleśnicy herbu Dębno w XVI–XVII wieku. Studium z dziejów zamożnej
szlachty doby nowożytnej*, Kielce 2007.
- Pietras T., *Antenaci Rafała Bratoszewskiego, cz. 1–3*, „Aleksandrów Wczoraj
i Dziś”, t. 22, 2004; t. 23, 2005; t. 25, 2007.
- Pietras T., *Koligacje małżeńskie Oporowskich w XV i w pierwszej połowie XVI
wieku*, „Rocznik Łódzki” 2013, t. 60.

- Pietras T., *Sulima – herb Oporowskich i jego ewolucja do końca XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Pietras T., *Średniowieczny ród rycerski Sulimów i jego herb*, [w:] *Zawisza Czarny. Rycerz najśawniejszy i najdzielniejszy*, pod red. T. Giergiela, Warszawa 2012.
- Pietras T., *W kwestii pochodzenia Sulimów łęczyckich*, „Rocznik Łódzki” 2008, t. 55.
- Pietras T., *Wojewoda łęczycki Piotr z Oporowa jako polityk, gospodarz i fundator klasztoru oo. Paulinów w Oporowie*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008.
- Pietrzak J., *Prywatne zamki biskupów polskich w pierwszej połowie XV wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Piętka J., *Mazowiecka elita feudalna późnego średniowiecza*, Warszawa 1975.
- Piotrowski T., *Dostojnicy województwa łęczyckiego za pierwszych Jagiellonów*, Warszawa 1935.
- Polaczkówna H., *Najstarsze źródła heraldyki polskiej*, „Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, dział II, t. II, 1924, z. 3.
- Radziwiński A., *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV i 1 połowie XV wieku. Studium prozopograficzne*, t. I: *Prałaci*, Toruń 1991; t. II: *Kanonicy*, Toruń 1993.
- Red., *Niszczycycki Andrzej h. Prawda, wojewoda płocki*, PSB, t. 23, Wrocław 1979.
- Red., *Oporowski Andrzej h. Sulima (zm. 1483), biskup warmiński, potem wrocławski, podkanclerzy koronny*, PSB, t. 24, Wrocław 1979.
- Rosin R., *Miasta regionu łódzkiego. Próba periodyzacji dziejów*, „Region Łódzki. Studia i Materiały”, t. I, 1971.
- Rosin R., *Miasto Łódź i wieś podłódzkie od początku XV wieku do schyłku XVI wieku*, [w:] *Łódź. Dzieje miasta*, pod red. R. Rosina, t. 1: *Do 1918 r.*, pod red. B. Baranowskiego i J. Fijałka, Warszawa–Łódź 1980.
- *Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza*, oprac. S. Gawęda, K. Pie-radzka, J. Radziszewska, K. Stachowska, pod red. J. Dąbrowskiego, t. I: *1385–1444*, Wrocław 1961, t. II: *1445–1480*, Wrocław 1965.
- Semkowicz W., *O początkach rodu Sulima*, „Miesięcznik Heraldyczny”, t. 3, 1910, nr 1.
- Semkowicz W., *Włodycy polscy na tle porównawczem słowiańskim*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 22, 1908.
- Silnicki T., *Arcybiskup Mikołaj Trąba*, Warszawa 1954.
- Sławiński T., *Uwagi o magnaterii kujawskiej 1447–1569*, „Przegląd Historyczny”, t. 76, 1985, z. 2.

- *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, pod red. A. Gąsiorowskiego, cz. I, z. 4, Wrocław 1987; cz. II, z. 4, Poznań 1992; cz. III, z. 3, Poznań 1997.
- *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wyszogrodzkiej w średniowieczu*, oprac. A. Wolff, A. Borkiewicz-Celińska, Wrocław 1971.
- Sochacka A., *Jan z Czyżowa – namiestnik Władysława Warneńczyka. Kariera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Lublin 1993.
- Sperka J., *Działalność polityczna Piotra i Jana Szafranców w okresie rządów Władysława Jagiełły*, [w:] *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. A. Radziwińskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 1996.
- Sperka J., *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001.
- Sperka J., *Szafrancowie, Koniecpolscy, Koziegłowscy, Chrzęstowscy. Nieznane koligacje i ich wpływ na funkcjonowanie sceny politycznej w okresie panowania Władysława Jagiełły*, [w:] *Średniowiecze polskie i powszechne*, t. I, pod red. I. Panica, Katowice 1999.
- Stolarczyk T., *Szlachta wieluńska od XIV do połowy XVI wieku*, Wieluń 2005.
- Stolarczyk T., *Świdrygiełło przeciwko Jagielle – tzw. wojna łucka 1431 r.*, „Mars” nr 10, 2001.
- Sułkowska-Kurasiowa I., *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967.
- Supruniuk A., *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426)*, Warszawa 1998.
- Supruniuk A., *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV. Wybrane problemy*, [w:] *Genealogia. Polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym*, pod red. J. Wroniszewskiego, Toruń 1993.
- Supruniuk A., *Wpływ koligacji rodzinnych na przebieg karier urzędniczych w księstwie płockim na przełomie XIV i XV wieku*, [w:] *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. A. Radziwińskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 1996.
- Swieżawski A., *Rawskie księstwo Piastów mazowieckich 1313–1462. Dzieje polityczne*, Łódź 1975.
- Swieżawski A., *Spór o sukcesję mazowiecką 1462–1468*, [w:] tegoż, *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór pism*, Częstochowa 1997.
- Swieżawski A., *Wcielenie ziemi rawskiej, gostynińskiej i sochaczewskiej do Korony (1462)*, [w:] tegoż, *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór pism*, Częstochowa 1997.
- Swieżawski A., *Wcielenie ziemi sochaczewskiej do Korony (1476)*, [w:] tegoż, *Mazowsze i Ruś Czerwona w średniowieczu. Wybór pism*, Częstochowa 1997.
- Szweda A., *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009.

- Szweda A., *Ród Grzymałów w Wielkopolsce*, Toruń 2001.
- Szybkowski S., *Elita ziemska Wielkopolski i Kujaw za panowania pierwszych Jagiellonów (1386–1501). Trwanie i wymiana, [w:] Kolory i struktury średniowiecza*, pod red. W. Fałkowskiego, Warszawa 2004.
- Szybkowski S., *Kariera urzędnicza Mikołaja Kościeleckiego ze Skępego. Problemy chronologiczne i identyfikacyjne, [w:] Droga historii. Studia ofiarowane prof. Józefowi Szymańskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. P. Dymmela, K. Skupińskiego, B. Trelińskiej, Lublin 2001.
- Szybkowski S., *Kochali się, czy nie kochali? O trudnościach badawczych dotyczących ustalenia wzajemnych relacji uczuciowych między małżonkami w średniowiecznej Polsce (na przykładzie kujawskiej elity szlacheckiej z lat 1370–1501), [w:] Miłość w czasach dawnych*, pod red. B. Możejko i A. Paner, Gdańsk 2009.
- Szybkowski S., *Koligacja Tuliszkowskich z Koniecpolskimi, [w:] Komturzy, rajcy, żupani*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2005.
- Szybkowski S., *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006.
- Szybkowski S., *Małżeństwa i pochodzenie kasztelana przemyskiego Dobiesława z Żurawicy, [w:] tegoż, Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003.
- Szybkowski S., *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima, [w:] Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2006.
- Szybkowski S., *O potomstwie kasztelana dobrzyńskiego Andrzeja z Woli i Radzików, [w:] Odkrywcy, princepsi, rozbójnicy*, pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2007.
- Szybkowski S., *Otoczenie króla Władysława Jagiełły w końcowym etapie wielkiej wojny (listopad 1410 – styczeń 1411)*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 19, 2012.
- Szybkowski S., *Południowokujawskie księgi grodzkie ze Zbiorów AGAD jako źródła do dziejów starostw województwa brzesko-kujawskiego w XV wieku*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 18, 2011.
- Szybkowski S., *Ród Cielepałów. Studium genealogiczne*, Gdańsk 1999.
- Szybkowski S., *Starostwo i starostowie inowrocławscy w latach 1364–1501. Zarys problematyki*, „Ziemia Kujawska”, t. 20, 2007.
- Szybkowski S., *Uwagi do genealogii Kościeleckich herbu Ogon, [w:] tegoż, Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*, Gdańsk 2003.
- Szybkowski S., *Zbrojna familia starosty malborskiego Macieja ze Służewa w 1498 r., [w:] Dzierżawcy, literaci, posłowie*, pod red. B. Możejko, M. Smolińskiego, S. Szybrowskiego, Malbork 2011.
- Szybkowski S., *Zjazd w Łęczycy w 1430 roku. Z badań nad wydarzeniami politycznymi w Polsce podczas „burzy koronacyjnej” 1429–1430, [w:] Średniowiecze polskie i powszechne*, t. 2 (6), pod red. I. Panica i J. Sperki, Katowice 2010.
- Szybkowski S., *Związki rodzinne Danaborskich z elitą urzędniczą Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, „Roczniki Historyczne” 2000, R. 66.

- Szymański J., *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993.
- Szymczak J., *Staropolskie zabytki epigraficzne w Oporowie z XV–XVIII w.*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008.
- Szymczakowa A., *Krewnicze podstawy elit lokalnych*, [w:] *Od genealogii do historii społecznej*, pod red. A. Jaworskiej i B. Trelińskiej, Warszawa 2011.
- Szymczakowa A., *Łęczyckie i Sieradzkie wobec zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Rocznik Łódzki”, t. 20, 1975.
- Szymczakowa A., *Milites strenui z Sieradzkiego w XV wieku*, [w:] *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, Toruń 1996.
- Szymczakowa A., *Nagana szlachectwa w Sieradzkim w XV wieku*, [w:] *Heraldyka i okolice*, pod red. A. Rachuby, S. Górzyńskiego, H. Manikowskiej, Warszawa 2002.
- Szymczakowa A., *Nobiles Siradienses. Rody Porajów, Pomianów, Gryfów, Kopańców i Pobogów*, Warszawa 2011.
- Szymczakowa A., *Stan badań nad rodziną szlachecką późnego średniowiecza*, [w:] *Genealogia. Stan i perspektywy badań nad społeczeństwem Polski średniowiecznej na tle porównawczym*, pod red. J. Pakulskiego i J. Wroniszewskiego, Toruń 2003.
- Szymczakowa A., *Stanisław z Goślubia i Bratoszewic h. Sulima (ok. 1420–1489), miecznik, podstoli, stolnik łęczycki*, PSB, t. 42, Warszawa–Kraków 2003–2004.
- Szymczakowa A., *Strzeszek (Strzeżek) (zm. po 1255), wojski, cześnik łęczycki, kasztelan spycymierski*, PSB, t. 45, z. 184, Warszawa–Kraków 2007.
- Szymczakowa A., *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998.
- Szymczakowa A., *Uposażenie urzędników łęczyckich i sieradzkich do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia historica, t. 23, 1986, s. 109–136.
- Szymczakowa A., *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy do połowy XV wieku*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia historica, t. 20, 1984.
- Szymczakowa A., *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy za panowania ostatnich książąt dzielnicowych*, „Rocznik Łódzki”, t. 24 (28), 1979.
- Szymczakowa A., *W sprawie daty śmierci wojewody łęczyckiego Piotra Oporowskiego*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, z. 240, Historia XXVI, 1992.
- Szymczakowa A., Pakulski J., Nowak T., *Stefan (Szczepan) z Oporowa h. Sulima (zm. 1370/1374), sędzia łęczycki*, PSB, t. 43, z. 2, Warszawa–Kraków 2004.
- Tafiłowski P., *Jan Łaski (1456–1531), kanclerz koronny i prymas Polski*, Warszawa 2007.
- Taylor E., *Początki Rożyckich*, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. XIV, 1935, R. XV, 1936.
- Tetrycz-Puzio A., *Na rozstajnych drogach. Mazowsze a Małopolska w latach 1138–1313*, Słupsk 2012.

- Tęgowski J., *Skarga społeczności Ormian lwowskich z powodu raptus puellae. (Przyczynek źródłowy do poznania Sulimów małopolskich)*, [w:] *Studia nad dziejami miast i mieszczaństwa w średniowieczu*, Toruń 1996.
- Tomala J., *Murowana architektura romańska i gotycka w Wielkopolsce*, t. II *Architektura obronna*, Kalisz 2011.
- Tomala J., *Oporów na tle osadniczym od czasów pradziejowych po średniowiecze*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Tomala J., *Oporów. Małomiasteczkowa włość prywatna w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim od XIV do XVIII wieku. Studium archeologiczno-architektoniczne*, Oporów 2002.
- Tomala J., *Średniowieczna siedziba Oporowskich w świetle badań archeologicznych*, „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, t. 3, 1999.
- Trawka R., *Kmitowie. Studium kariery politycznej i społecznej w późnośredniowiecznej Polsce*, Kraków 2005.
- Uruski S., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. XII, Warszawa 1915.
- *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, [w:] *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy*, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1992.
- *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski i W. Stanek, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1990.
- *Urzednicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985.
- *Urzednicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1998.
- *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1985.
- *Urzednicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. A. Bieniaszewski, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1987.
- *Urzednicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka)*, oprac. K. Przyboś, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław 1987.
- *Urzednicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku*, oprac. E. Opaliński, H. Żerek-Kleszcz, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1993.
- Waldo B., *Starostowie niedzielni czy spadkobiercy starostów zastawników*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 31, 1979, z. 2.
- Węcowski P., *Działalność publiczna możnowładztwa małopolskiego w późnym średniowieczu. Itineraria kasztelanów i wojewodów krakowskich w czasach panowania Władysława Jagiełły (1386–1434)*, Warszawa 1998.
- Węcowski P., *Mazowsze w Koronie. Propaganda i legitymizacja władzy Kazimierza Jagiellończyka na Mazowszu*, Kraków 2004.

- Wiesiołowski J., *Ambroży Pampowski – starosta Jagiellonów. Z dziejów awansu społecznego na przełomie średniowiecza i odrodzenia*, Wrocław 1976.
- Wiesiołowski J., *Fundacje paulińskie XIV i XV wieku na tle ruchu fundacyjnego klasztorów w Polsce*, „Studia Claramontana”, t. 6, 1985.
- Wiesiołowski J., *O możnowładczych protektorach „husytów” słów kilka*, [w:] *Polskie echa husytyzmu*, pod red. S. Byliny i R. Gładkiewicza, Warszawa 1999.
- Wilk-Woś Z., *Fortalicium w Oporowie w świetle zapisu z ksiąg ziemskich łęczycyckich z 1428 r.*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Wilk-Woś Z., *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437–1493)*, Łódź 2013.
- Wilk-Woś Z., *Władysław z Oporowa arcybiskup gnieźnieński i prymas w opinii Jana Długosza*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008.
- Wilk-Woś Z., *Władysław z Oporowa (ok. 1395–1453), podkanclerzy królewski, biskup wrocławski i arcybiskup gnieźnieński*, „Studia Claramontana”, t. 21, 2003.
- Wiśłocki J., Bieniaszewski A., Prinke R.T., *Spuścizna Włodzimierza Dworzaczka*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, 1996, z. 24, s. 169–182.
- Wojciechowski Z., *Zygmunt Stary (1506–1548)*, wyd. 2, Warszawa 1979.
- Wroniszewski J., *Nobiles Sandomirienses. Rody Dębnow, Janinów, Grzymałów, Doliwów i Powatów*, Kraków 2013.
- Wroniszewski J., *Ród Rawiczów. Warszowice i Grotowice*, „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 85, 1992, z. 1.
- Wroniszewski J., *Strzesz (zm. po 1235), cześnik sandomierski*, PSB, t. 45, z. 184, Warszawa–Kraków 2007.
- Wroniszewski J., *Szlachta ziemi sandomierskiej w średniowieczu. Zagadnienia społeczne i gospodarcze*, Poznań–Wrocław 2001.
- Zajączkowski S., *Uwagi nad osadnictwem dawnych ziem łęczycyckiej i sieradzkiej (do przełomu XI i XII w.)*, „Rocznik Łódzki”, t. 9 (12), 1964.
- Zajączkowski S., Zajączkowski S. M., *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczycyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. I: *Abramowice – Mzurki*, Łódź 1966; cz. II: *Nacki – Żywocin oraz dodatek i uzupełnienia*, Łódź 1970.
- Zajączkowski S. M., *Dzieje Oporowa w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- Zajączkowski S. M., *Lokacje osad wiejskich na prawie niemieckim na obszarze przedrozbiorowego powiatu łęczycyckiego do lat siedemdziesiątych XVI wieku*, Łódź 2003.

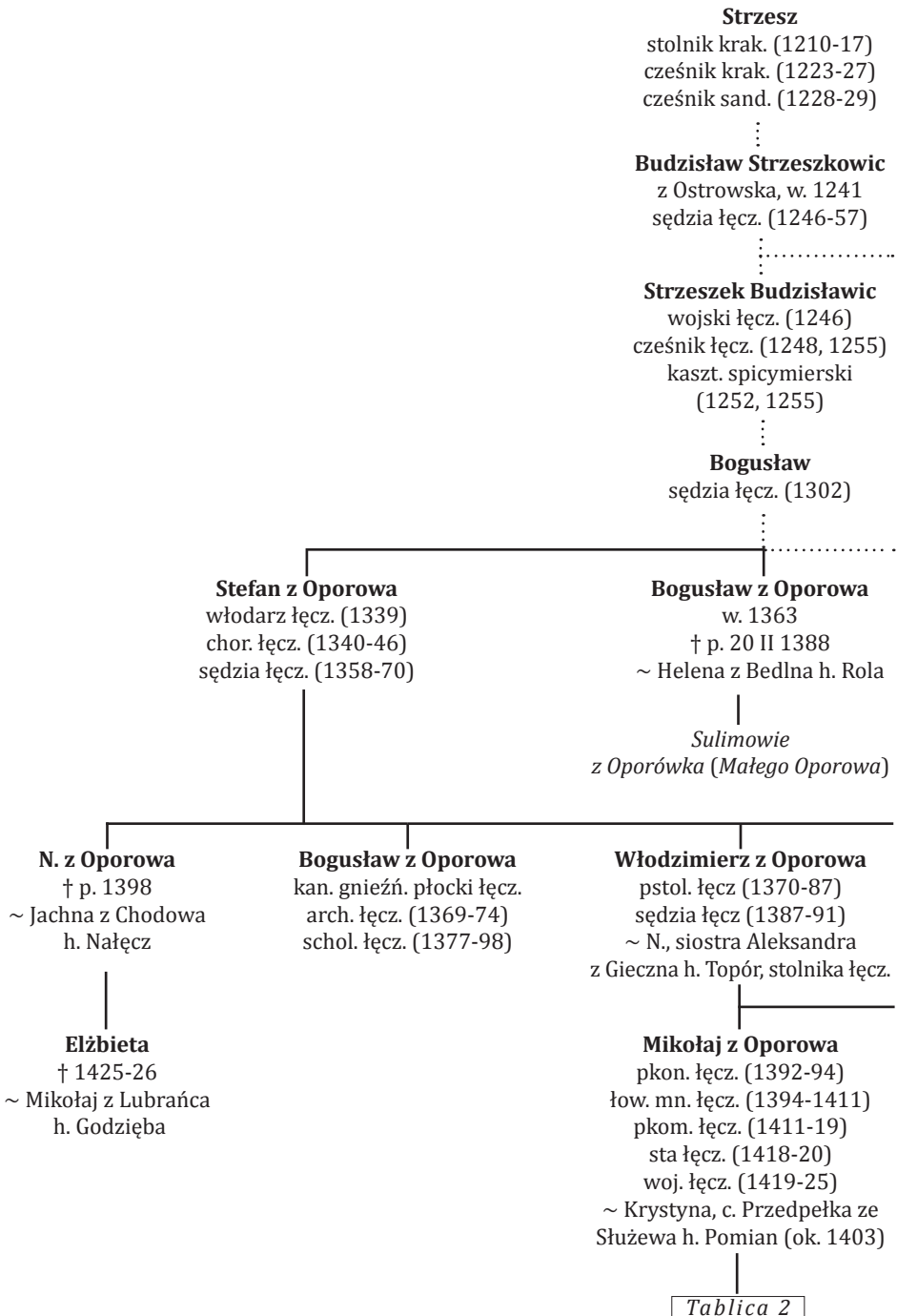
- Zajączkowski S. M., *O lokacjach wsi na prawie niemieckim na terenie przedrozbiorowego powiatu brzezińskiego do końca XVI wieku (cz. II)*, „Rocznik Łódzki”, t. 45, 1998.
- Zajączkowski S. M., *Powiat orłowski do lat siedemdziesiątych XVI wieku. Studia z dziejów osadnictwa, struktury własnościowej i stosunków kościelnych*, Łódź 1996.
- Zajączkowski S. M., *Powiat orłowski w średniowieczu i początkach ery nowożytnej*, [w:] *Oporów. Stan badań II. Materiały sesji naukowej zorganizowanej 10 listopada 2003 r. z okazji 550-lecia Konwentu Ojców Paulinów w Oporowie oraz 550. rocznicy śmierci fundatora Prymasa Władysława Oporowskiego*, Oporów 2008.
- Zajączkowski S. M., *Sieć parafialna na obszarze przedrozbiorowego powiatu orłowskiego do początków XVI wieku*, Kutno 2001.
- Zajączkowski S. M., *Studia nad wielowioskową własnością szlachecką w Łęczycy i Sieradzkim i jej rola w osadnictwie (od końca XIV do połowy XVI w.)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, R. XIV, 1966, nr 2.
- Zawitkowska W., *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Tazki Koniecpolskiego*, Kraków 2005.
- Zbudniewek J.H., *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji Paulinów*, „Nasza Przeszłość”, t. 31, 1969.
- Zbudniewek J.H., *Z dziejów kościelnych Oporowa do połowy XVI wieku*, [w:] *Oporów. Stan badań. Materiały sesji naukowej zorganizowanej z okazji 50. rocznicy Muzeum w Oporowie 22 listopada 1999 roku*, pod red. G. Kin-Rzymkowskiej, Oporów 2000.
- *Z dziejów Grabowa nad Prosną*, pod red. B. Polaka, M. Rezlera, Kalisz 1990.
- Zyglewski Z., *Klasztorne fundacje możnowładztwa koronnego w okresie jagiellońskim. Zarys problematyki*, [w:] *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, pod red. M. Derwicha, A. Pobóg-Lenartowicza, Opole–Wrocław 1996.
- Zyglewski Z., *Późnośredniowieczne urzędy i urzędnicy w powiecie bydgoskim. Urzędnicy ziemscy – starostowie – burgrabiowie*, „Prace Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego”, t. , t. 16, 1998.
- Zyglewski Z., *Starostowie i burgrabiowie świeccy drugiej połowy XV wieku*, [w:] *Świecie i ziemia świecka w 800-lecie istnienia*, pod red. M. Grzegorza, Bydgoszcz 1999.
- Żychliński T., *Złota księga szlachty polskiej*, t. IV, Poznań 1882; t. VI, Poznań 1884.

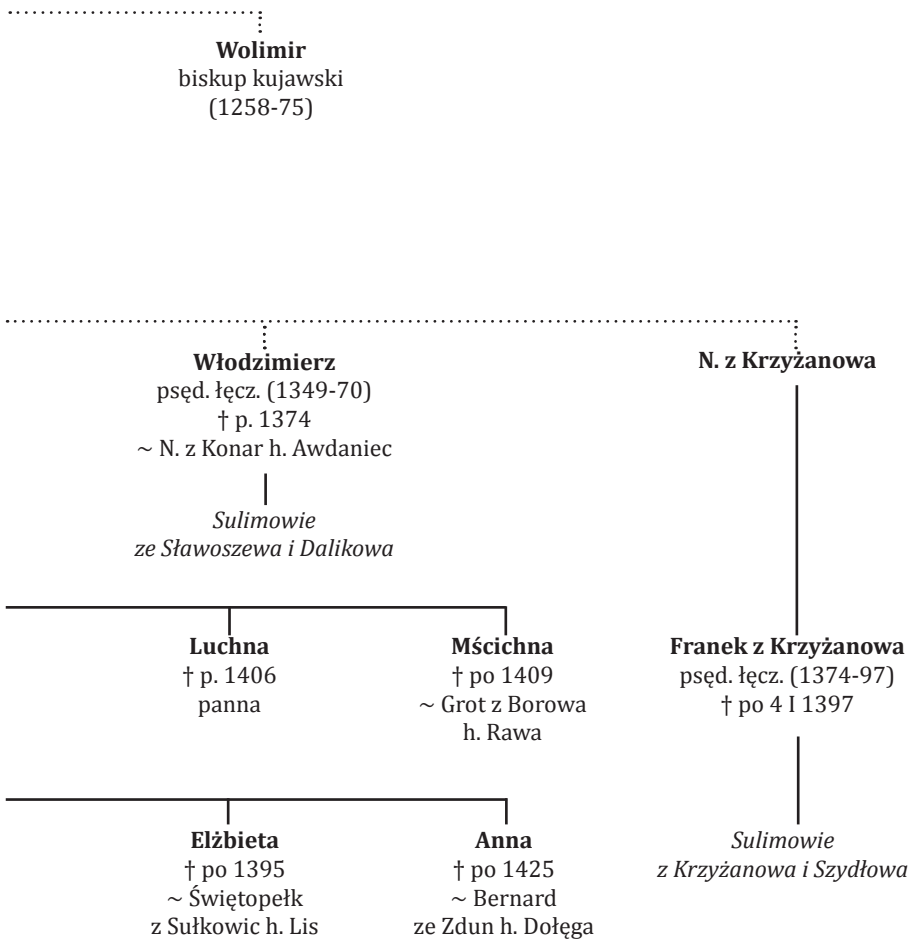
TABLICE GENEALOGICZNE

skróty zastosowane w tablicach genealogicznych:

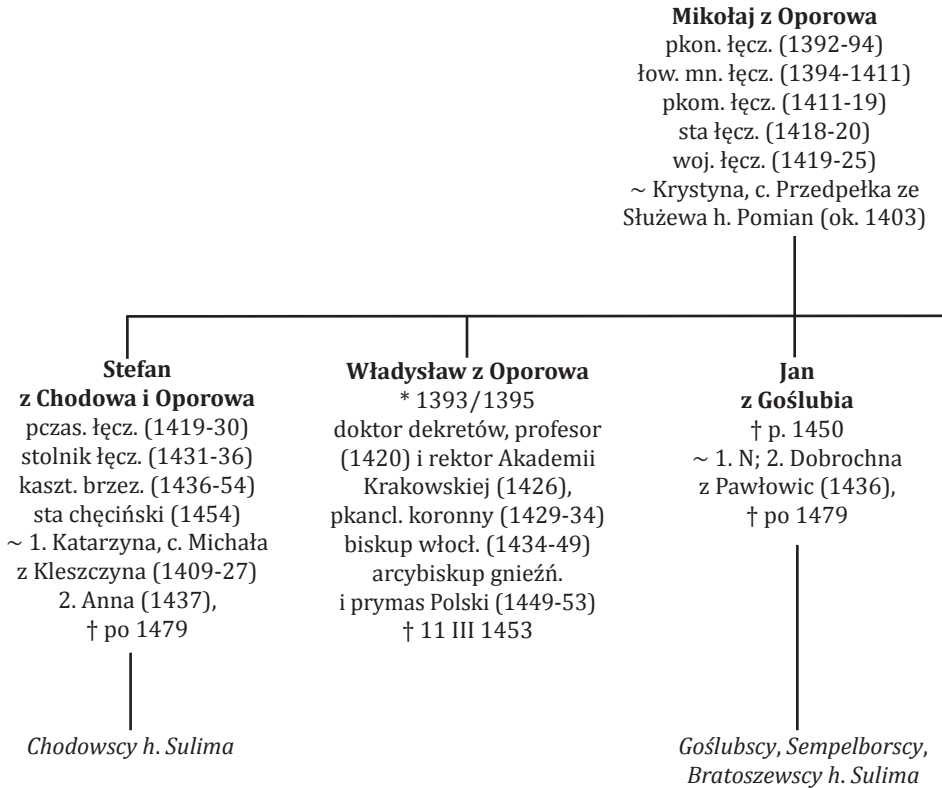
* – urodzony	kruszw. – kruszwicki
~ – małżeństwo	łącz. – łączycycki
† – zmarł	łow. – łowczy
1 v. – primo voto	mn. – mniejszy
2 v. – secundo voto	N. – nieznanego imienia
adm. – administrator	ok. – około
arch. – archidiakon	p. – przed rokiem
brzez. – brzeziński	pczas. – podczaszy
c. – córka	pis. – pisarz
chor. – chorąży	pkancl. – podkanclerzy
diec. – diecezja	pkom. – podkomorzy
dobrzyń. – dobrzyński	pkon. – podkoni
gen. – generalny	psęd. – podsędek
gnieźń. – gnieźnieński	pstol. – podstoli
h. – herbu	sand. – sandomierski
inowrocł. – inowrocławski	schol. – scholastyk
kal. – kaliski	sta – starosta
kan. – kanonik	w. – wzmiankowany(-a) w latach
kancl. – kanclerz	więk. – więkczy
kaszt. – kasztelan	włocł. – włocławski
kowal. – kowalski	woj. – wojewoda
krak. – krakowski	ziem. – ziemski

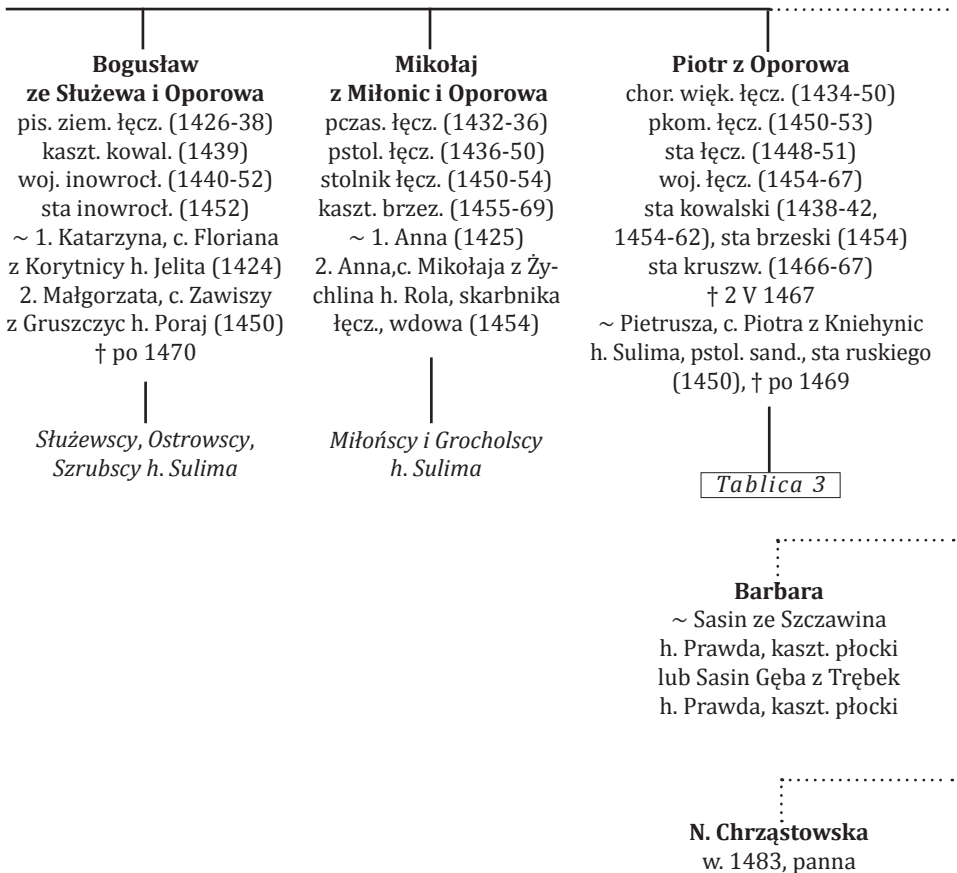
Tablica 1. Hipotetyczni antenaci i pierwsze pokolenia Oporowskich

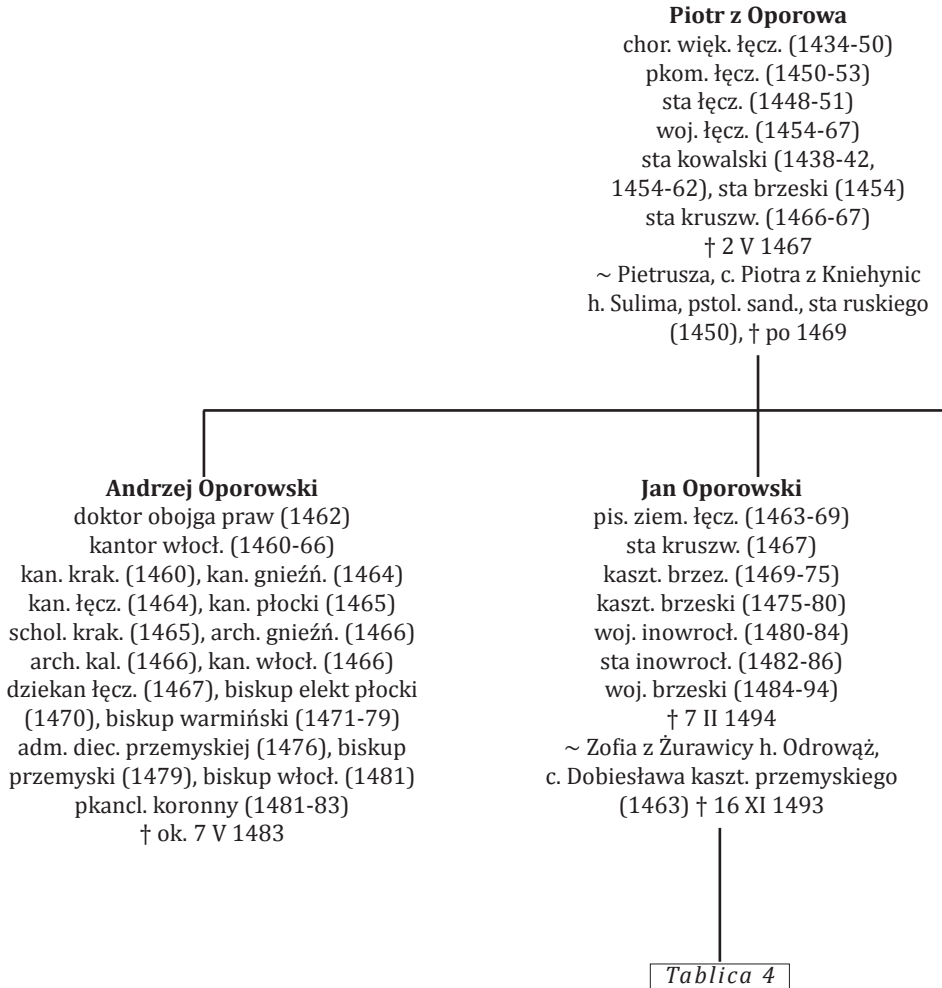

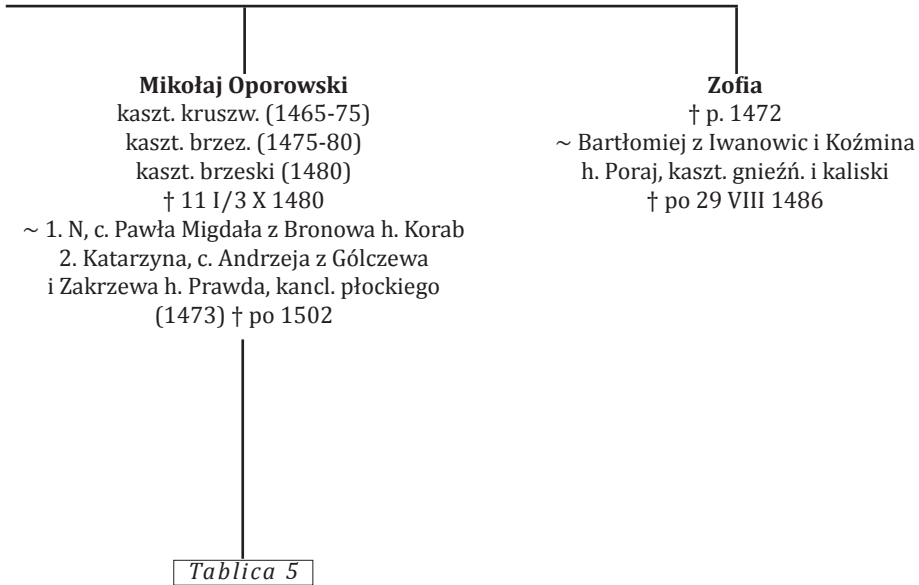
Tablica 2. Potomkowie wojewody łęczyckiego Mikołaja z Oporowa (zm. 1425)

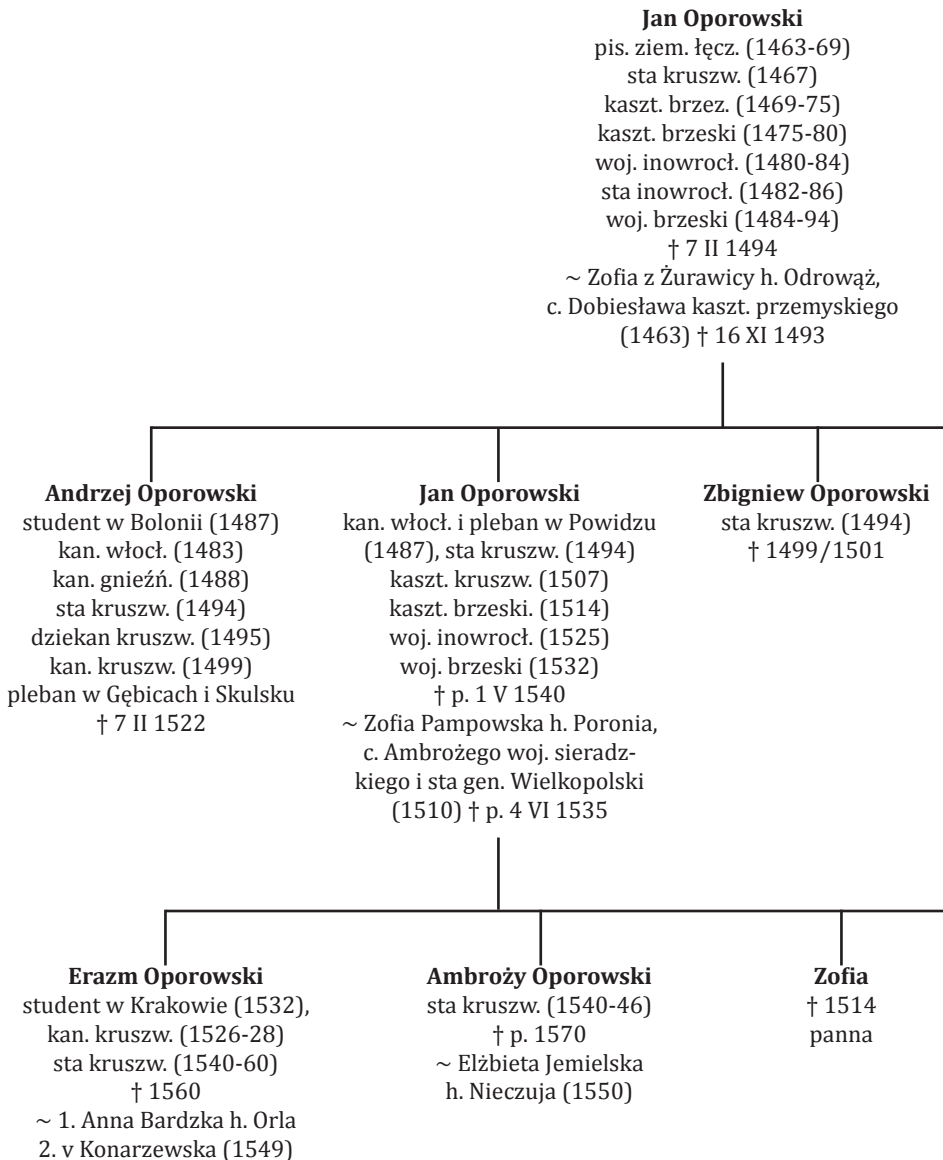

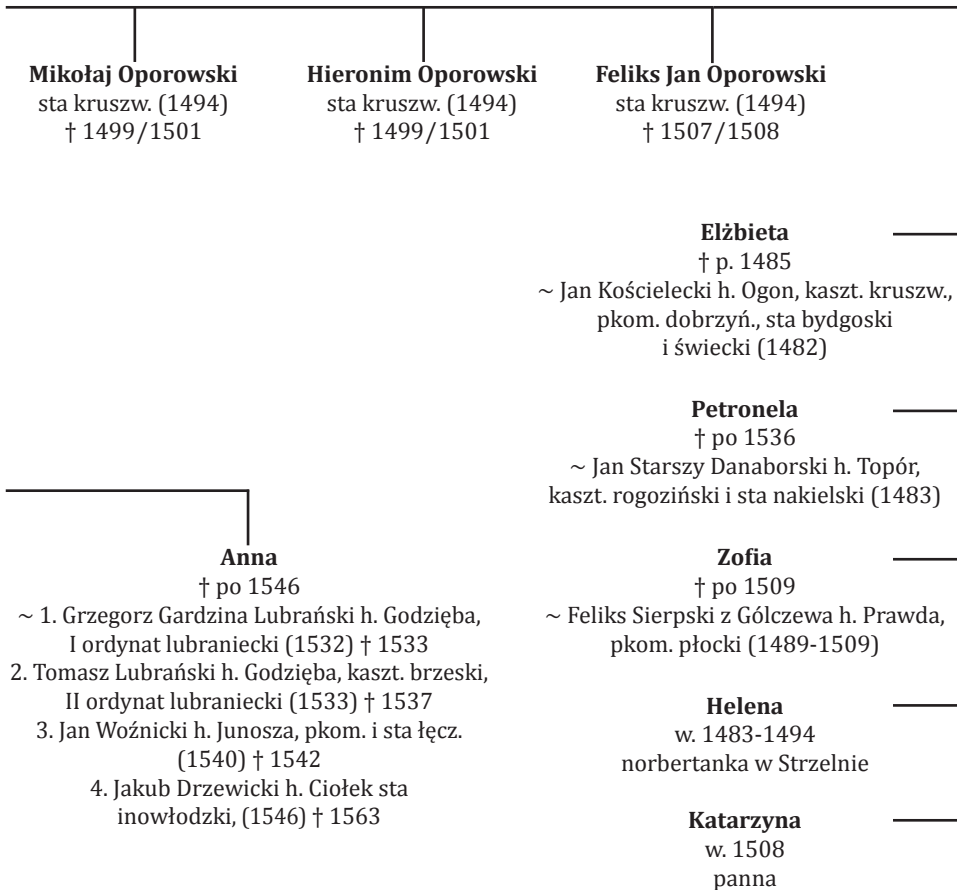
Tablica 3. Potomkowie Piotra z Oporowa (zm. 1467)

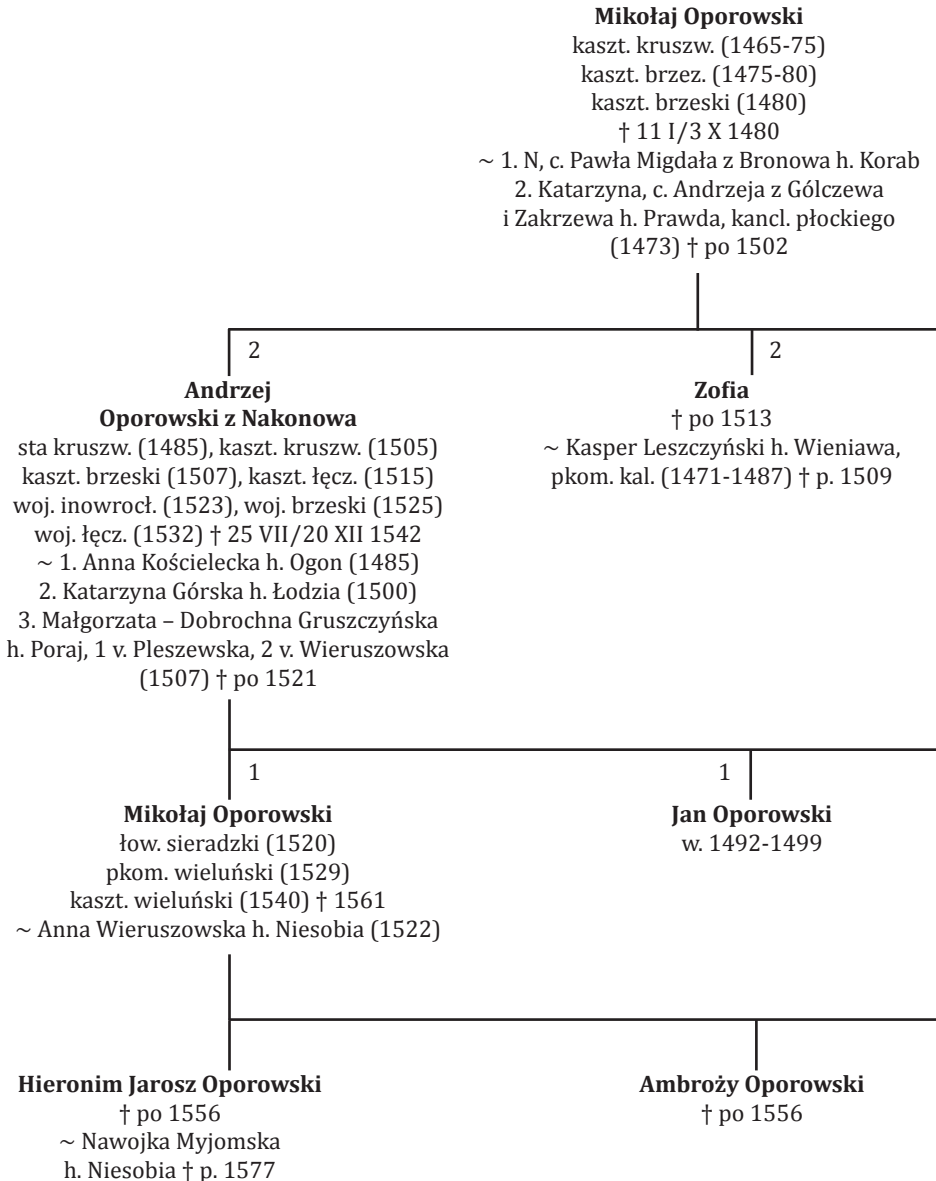

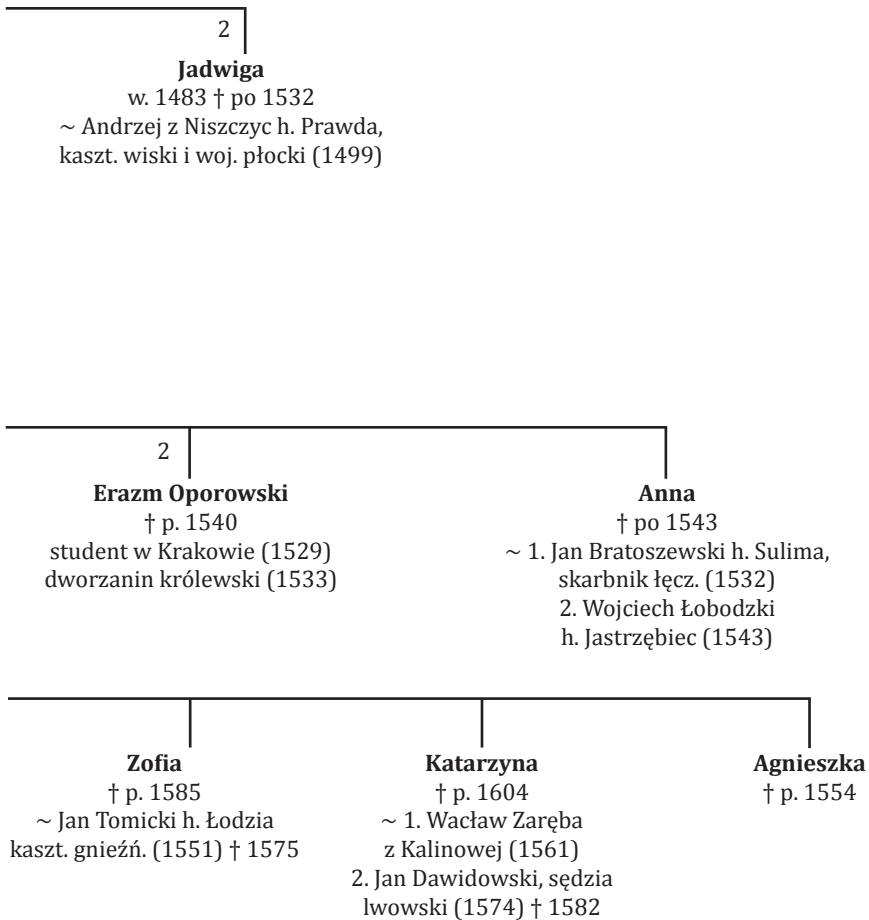
Tablica 4. Potomkowie Jana z Oporowa (zm. 1494)

Tablica 5. Potomkowie Mikołaja z Oporowa (zm. 1480)

OPOROWSCY, SULIMA COAT OF ARMS
CAREER OF A MAGNATE'S FAMILY
IN THE LATE-MEDIEVAL POLAND

SUMMARY

This monograph falls within the scope of genealogical and prosopographic research on a noble family in the late-medieval Poland. It was based on an extensive source query performed primarily in court archives from the area of Łęczyca province, and, to a lesser degree, from Kujawy (Kuyavia) and Wielkopolska (Greater Poland) regions, as well as on printed sources. The family of Oporowscy, Sulima coat of arms, was one of the most significant magnate's families living in the region of so-called wide Wielkopolska in the late Middle Ages (XIV – beginnings of the XVI c.). Its members included, inter alia, two chiefs of Jagiellonian Royal Chancery – Deputy Chancellor of the Treasury, Władysław from Oporów and Andrzej (his nephew), two bishops, including the Primate of Poland (the mentioned Władysław), province governors and castellans sitting on a royal council as well as highly-placed clergymen – prelates and canons of the most important Polish cathedra chapters. Many members of the Oporowscy family participated actively in shaping of the internal and foreign Polish politics, especially during the reign of Władysław Jagiełło and his son, Kazmierz Jagiellończyk (Casimir Jagiellon). Oporowscy always belonged to the courtly party and frequently engaged in various political activities of Jagiellons, especially those connected to wars and Polish-Teutonic peace negotiations or the incorporation of West Mazovia to the Crown of the Kingdom of Poland. Therefore, the family, or at least some of its representatives, may undoubtedly be recognized as all-Polish elite. This is a sufficient reason to examine the history of this magnate's family in greater detail, particularly because so far families related to Małopolska (e.g. Tarnowscy, Leliwa coat of arms; Tęczyńscy, Topór coat of arms; Szafrąncowie, Stary Koń coat of arms; Rogowscy, Działosza coat of arms or Kmitowie, Szreniawa, coat of arms) were mainly presented

in modern monographs. In this book I did not include genealogies of several noble families originating from the stem of Oporowscy living in Kujawy (Służewscy, Chodowscy) and in Wielkopolska (Goślubscy, Grocholscy), for the reason that I would like to examine the history of those families in a separate monograph.

The year 1339 may be considered an initial chronological turning point of the monograph, since this is when the overlord of Łęczyca, Stefan, the heir of Oporów, appeared in the historical records for the first time. The beginning of the XVI c., i.e. the turn of the Middle Ages and the Modern Times, is marked as the final turning point, however, due to genealogical reasons I finished the review of the family's history on the years 1540–1542, when the death of province governor of Brześć – Jan Oporowski (junior), and of Łęczyca – Andrzej Oporowski, the representatives of the sixth generation of Oporów was recorded. The geographical scope of the book includes all places related to the activity of Oporowscy, nevertheless, the greatest attention is devoted to their estates in the province of Łęczyca concentrated around Oporów in Orłów district.

The monograph of Oporowscy, Sulima coat of arms, consists of four chapters. Introduction, summary, genealogical tables and bibliography constitute its integral part. The first chapter entitled The first generations. The origins of Oporowscy career in the Łęczyca region until 1391 discusses probable beginnings of the career of Oporowscy family's ancestors in the Łęczyca land. In my opinion the family had derived from northern Małopolska (Lesser Poland), and they appeared in the central Poland because of Konrad I of Masovia in the second quarter of the XIII c. Their first representative in this region mentioned in the historical materials was Budzisław Strzeszkowic (the son of Strzeszek), a judge in Łęczyce, the owner of the Ostrowsko village near Uniejów (1241). It may be that the name of the family and the coat of arms, i.e. Sulima, was made from the name of the Sulimów village (presently Sulmów) in the Sieradz region. Bogusław, judge of Łęczyca (1302), was probably the grandson of Budzisław. I believe that the mentioned Bogusław was the first owner of Oporów and a founder of the local parish, which had been established before the division of the family possessions between the members of Oporowscy family and the heirs of Oporówek (Little Oporów) closely related to them. In the following part of the chapter I discussed the careers of the representatives of the two consecutive generations of Oporowscy rep-

resented by an overlord (and then a judge) of Łęczyca, Stefan and his three sons: a judge of Łęczyca – Włodzimierz, scholastic of Łęczyca – Bogusław and the third one of unknown name. The career of Oporowscy family in the XIV c. was developing fairly slowly, at that time they were holding only middle offices in the land hierarchy. A connection between Sulimowie and a developing land judiciary of Łęczyca is noticeable. In that period the genealogy (only one son of Włodzimierz – Mikołaj) and a church career of one of the brothers (Bogusław) were conducive to the growth of their wealth.

In the second chapter entitled *Province governor of Łęczyca, Mikołaj from Oporów – a builder of the family fortune* I focused on the activity of the real founder of Oporowscy career, namely Mikołaj from Oporów. He became a close collaborator of the king Władysław Jagiełło, who at that time was forming his own courtly party. He participated in various diplomatic missions connected to king's policy towards the Teutonic Order. In view of that, in the year 1419 Mikołaj obtained an appointment for the highest office in the land hierarchy of Łęczyca: local province governor (passing over a few intermediate levels of the clerical career). Mikołaj from Oporów was a head of the royal party in his home land and one of the most significant supporters of Jagiełło in that part of Poland. He also became a creator of the economic power of his family, as over years he had built the greatest property complex in the Province of Łęczyca (with 25 settlements: 1 city, 15 entire villages and 9 parts of villages). In the ancestral residence province governor Mikołaj settled a city with German law and, possibly, he also began the construction of a brick castle. Moreover, he extended the properties of Oporowscy by demesne of Służewo located in Kujawy. It was possible because of the marriage with Krystyna from Służewo, Pomian coat of arms. This matrimony raised the possibility for the descendants of the province governor of Łęczyca to make a career in the land hierarchies of Kujawy and become a multi-province family.

The third chapter entitled *Primate Władysław of Oporów and his brothers. Generation of the sons of the province governor Mikołaj* pertains to the activity of the sons of Mikołaj from Oporów: Deputy Chancellor of the Treasury of the Kingdom of Poland, a bishop of Włocławek, and then an archbishop of Gniezno – Władysław, castellan of Brzeziny – Stefan from Chodowo, castellan of Brzeziny – Mikołaj from Miłonice, province governor of Inowrocław – Bogusław from Służewo, province governor of Łęczyca – Piotr from Oporów

and Jan from Goślub. Most of them obtained high posts in central administration, Polish Church or land hierarchy of Łęczyca and Inowrocław. Good education was conducive to the clerical careers of Oporowscy, especially in the Church and offices. Strengthening of the family position was possible by virtue of a consistent policy of supporting kings from the Jagiellonian dynasty. Important position of Oporowscy was also gained through their marriages with partners descending from magnate's families of similar rank. The nepotism of the primate Władysław Oporowski allowed his brothers and nephews to receive income from bishop's property, begin ecclesiastical studies and careers. In the home town of Oporów, owing to the primate, a magnificent Gothic castle, lasting to the present day, was built and a Pauline monastery was founded.

In the last, fourth chapter entitled *Careers of Oporowscy in the second half of the XV and beginnings of the XVI c.* I discussed the activity of the sons of province governor of Łęczyca, Piotr from Oporów – Deputy Chancellor of Treasury and bishop of Włocławek, Andrzej, province governor of Brześć – Jan and castellan of Brześć – Mikołaj and the sons of the two latter, until the reign of Sigismund I the Old. The mentioned Piotr from Oporów, province governor of Łęczyca, was one of the most important leaders of the political camp of Casimir Jagiellon during the Thirteen Years' War. As a result of transactions with his brothers he concentrated in his hands the family nest in Oporów together with the castle which allowed his descendants to keep the name of Oporowscy. Apart from hereditary possessions in the region of Łęczyca, the financial basis of the family's activity in the second half of the XV c. and in the XVI c. were formed by crown lands obtained through the kingly goodwill, especially the starosty of Kruszwica in Kujawy, in the years 1466–1572 remaining constantly in the possession of this family, duties of Brześć Kujawski and other incomes. However, it was already in the second half of the XVI c. that the political role and financial status of that family were lost. The reasons for this downfall included: increase in the number of family members and the division of property, the end of church careers of some of the Oporowscy, high costs of public activity and daughters' dowries and, finally, the change in the orientation of the foreign policy of the Jagiellonian dynasty as a result of which the dignitaries of Małopolska achieved domination again.

WYKAZ SKRÓTÓW

- AAG** – Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie
- ADW** – Archiwum Diecezjalne we Włocławku
- AGAD** – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
- AGZ** – Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie
- BP** – Bullarium Poloniae
- KDKK** – Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława
- KDMK** – Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa
- KDM** – Kodeks dyplomatyczny Małopolski
- KDP** – Codex diplomaticus Poloniae
- KDS** – Kodeks dyplomatyczny Śląska
- KDW** – Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski
- KGB** – Księgi grodzkie brzeskie w AGAD
- KGŁ** – Księgi grodzkie łęczyckie w AGAD
- KZB** – Księgi ziemskie brzeskie w AGAD
- KZBrzez** – Księgi ziemskie brzezińskie w AGAD
- KZŁ** – Księgi ziemskie łęczyckie w AGAD
- KZS** – Księgi ziemskie sieradzkie w AGAD
- KZO** – Księgi ziemskie orłowskie w AGAD
- MPH** – Monumenta Poloniae Historia
- MRPC** – Matricularum Regni Poloniae Codices saeculo XV conscripti
- MRPS** – Matricularum Regni Poloniae Summaria
- PKŁ** – Księgi sądowe łęczyckie od 1385 do 1419 r., wyd. A. Pawiński
- PSB** – Polski słownik biograficzny
- SPPP** – Starodawne prawa polskiego pomniki
- TDM** – Teki Dworzaczka. Materiały w Bibliotece PAN w Kórniku
- TDR** – Teki Dworzaczka. Regesty w Bibliotece PAN w Kórniku
- ZDM** – Zbiór dokumentów małopolskich
- ZDPauli** – Zbiór dokumentów zakonu Paulinów w Polsce

WYKAZ ILUSTRACJI

- s. 1** – zamek w Oporowie, widok z lotu ptaka z 2009 r., archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie (fot. Marek Wysocki)
- s. 6** – herb Sulima arcybiskupa gnieźnieńskiego Władysława z Oporowa z portalu kaplicy zamkowej w Oporowie, archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie (fot. Anna Majewska-Rau)
- s. 18** – herb Sulima z podpisem *Le sire de Opporow* z burgundzkiego *Herbarza Złotego Runa*, ok. 1435 r. (źródło: <http://pl.wikipedia.org>)
- s. 72** – portret prymasa Władysława Oporowskiego w kodeksie *Catalogus archiepiscoporum Gnesnensium* z lat 1531–1535 (źródło: <http://www.polona.pl>)
- s. 162** – jeden z kafli z motywem orła, znaleziony podczas prac archeologicznych przy zamku w Oporowie w pobliżu domu mieszkalnego, archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie (fot. Anna Majewska-Rau)
- s. 294** – herb Sulima z herbarza *Stemmata Polonica*, ok. 1540 r. (źródło: <http://pl.wikipedia.org>)
- s. 300** – kafel narożny z herbem Sulima z XV w., ze zbiorów Muzeum Archeologicznego w Biskupinie (źródło: <http://pl.wikipedia.org>)
- s. 302** – portal kaplicy zamkowej w Oporowie z połowy XV w., archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie (fot. Anna Majewska-Rau)
- s. 322** – zamek w Oporowie, widok od strony zachodniej, archiwum Muzeum – Zamku w Oporowie (fot. Anna Majewska-Rau)

INDEKS OSÓB

Nazwiska autorów, redaktorów, wydawców itp. zapisane są czcionką kursywną, wytłuszczone numery stron w indeksie oznaczają biogramy poszczególnych Oporowskich, z oczywistych względów nie uwzględniłem hasła: Oporowscy, rodzina herbu Sulima. Skrótów zastosowane w indeksie: 1.v. – primo voto, 2.v. – secundo voto, abp – arcybiskup, alt. – altarysta, arch. – archidiakon, bp – biskup, brand. – brandenburski, brzeski – brzeski kujawski, brzez. – brzeziński, burg. – burgrabia, burm. – burmistrz, c. – córka, dobrz. – dobrzyński, gen. – generalny, gnieźń. – gnieźniński, gostyn. – gostyniński, gub. – gubernator, h. – herbu, hosp. – gospodar, inowrocł. – inowrocławski, kal. – kaliski, kan. – kanonik, kancl. – kanclerz, kap. – kapituły, kard. – kardynał, kaszt. – kasztelan, kaz. – kazimierski, kol. – kolegiaty, kor. – koronny, kość. – kościoła, krak. – krakowski, kr. – król, król. – królowa, królowna, królewicz, kruszw. – kruszwicki, krzyż. – Zakonu Krzyżackiego, ks. – książę, księżna, kuj. – kujawski, kust. – kustosz, lit. – litewski, lub. – lubelski, lwow. – lwowski, łącz. – łączycy, marsz. – marszałek, maz. – mazowiecki, miecz. – miecznik, mieszc. – mieszczanin, mrgr. – margrabia, nadw. – nadworny, pap. – papież, pczas. – podczaszy, pkancl. – podkanclerzy, pkom. – podkomorzy, płow. – podłowczy, pozn. – poznański, prep. – prepozyt, prob. – proboszcz, przem. – przemyski, psęd. – podsędek, pstol. – podstoli, Pol. – Polski, przem. – przemyski, rogoz. – rogoziński, s. – syn, sand. – sandomierski, schol. – scholastyk, sier. – sieradzki, skarb. – skarbnik, spicym. – spicymierski, sta – starosta, warm. – warmiński, węg. – węgierski, wik. – wikariusz, wlk. – wielki, wlkp. – wielkopolski, włocł. – włocławski, włod. – włodarz, woj. – wojewoda, zob. – zobacz, zw. – zwany, ż. – żona.

Aaron, abp krak. 107
Adam z Morawców 136
Adam z Turzynowa 58
Albrecht Hohenzollern, wlk. mistrz krzyż., ks. pruski 210–211, 235, 239
Albrecht III Achilles, elektor brand. 168
Albrecht Odważny, ks. saski 167
Albrecht V Habsburg, kr. Niemiec, Czech i Węgier 103
Aleksander I Jagiellończyk, wlk. ks. lit., kr. Pol. 183, 185–186, 199, 203–204, 221, 230–231, 275
Aleksander s. Hurki, ks. ruski 170
Aleksander z Gieczna, stolnik łącz. 39, 284
Andegawenowie, dynastia 35
Andrzej Błotnik ze Sławoszewa 56
Andrzej Łaskarz z Gosławic, bp pozn. 87, 110
Andrzej z Konar 152, 188
Andrzej z Łowina i Nowego 58
Andrzej z Nakonowa, zob. Oporowski Andrzej z Nakonowa

Andrzej z Oporowa, bp warm. i włocł., zob. Oporowski Andrzej
Andrzej z Pierowej Woli, woj. brzeski 189
Andrzej z Rakowca 200, 202, 220
Andrzej z Turzynowa 58
Andrzej z Wawrowic, psęd. krak. 20
Andrzej z Woli i Radzików, kaszt. dobrz. 53, 278
Andrzej z Woli Oporowskiej 225
Andrzej z Wroczyń 224
Andrzej ze Strykowa 160
Andrzej zw. Skojek z Domanikowa 80
Andrzej, opat trzemeszeński 209
Andrzej, s. Benedykta z Izbicy Kujawskiej 197
Anna Cylejska, król. 51
Anna Piastówna, ks. maz., c. Konrada III 239
Anna z Krośniewic, Widawy 56, 58, 135
Anna z Krzyżanówka 155
Anna z Kutna 220, 222
Anna z Oporówka 126

- Anna z Radziwiłłów, ks. maz., ż. Konrada III 228, 239
- Anna z Sułkowic 118
- Anna, ks. maz., ż. Władysława II 149, 167, 180, 224
- Antoni Zeno, legat pap. 85, 258
- B**
- Bajerski Gabriel 175
- Barbara z Lubstowa 67
- Bardach Juliusz* 131, 267
- Bardzki Jan z Wrześni 219
- Bartłomiej, s. Mikołaja z Ostrołęki 221
- Bartłomiej, s. Piotra ze Stolnik 203
- Bartosz Włodkowic z Wierzchosławic 49
- Bartosz z Koźmic 80
- Bartosz, sołtys z Pawłowic 55
- Bażyński Gabriel 108
- Bażyński Mikołaj, woj. malborski 184
- Bażyński Ścibor, woj. malborski, gub. Prus Królewskich 224
- Beata z Pawlikowic 136
- Benedykt z Modły, arch. łącz. 36
- Bernard z Ossowca 66
- Bernard ze Zdun 39
- Berwald ze Starych Bielic 137
- Besala Jerzy* 236, 267
- Bielińska Maria* 137, 160, 185, 280
- Bieniak Janusz* 12–13, 22–25, 35, 39, 41, 43–44, 46, 65, 67, 71, 74, 76, 81, 118, 121, 125, 127–128, 130–131, 140–145, 152–153, 157, 177–179, 181–182, 184, 192, 194–195, 224, 267–268
- Bieniaszewski Adam* 11, 186, 280
- Biskup Marian* 14, 44, 48, 85–86, 101–103, 106, 108, 124–125, 141, 145–146, 148–149, 164, 166, 168, 178, 260, 264, 268, 270, 274
- Błaszczak Grzegorz* 89, 269
- Bnińscy, rodzina herbu Łodzia 257
- Bnińska Agnieszka 250
- Bniński Andrzej, bp poznań. 109, 123–124, 147
- Bniński Maciej, zob. Opaliński Maciej
- Bniński Piotr, zob. Moszyński Piotr z Bnina
- Bobowska-Kowalska Maria* 20
- Bobrowicz Jan Nepomucen* 70, 271
- Bock Georg 174
- Bock Jan, burm. Gdańska 184
- Bock Martin 174–175
- Boglewski Jakub 172
- Bogucka Maria* 83, 106–107, 143, 165, 205, 210–211, 235, 239, 269
- Bogucki Ambroży* 75
- Bogufał z Wielkopolski 21
- Bogusław z [Małego] Oporowa (1363) 27, 30–31, 39, 41, 254, 284
- Bogusław z Budziszawia, zob. Budziszawski Bogusław
- Bogusław z Oporowa, schol. łącz. 7, 16, 27, 29, **33–36**, 41, 53–54, 59, 62, 250, 255, 267, 284, 297
- Bogusław z Oporówka 27–28, 40
- Bogusław z Turzynowa 58
- Bogusław ze Służewa i Oporowa, woj. inowrocław. 7, 12, 16, 69, 78, 81, 86, 103, 110, 113, **120–132**, 136, 152–154, 230, 250–251, 257–258, 287, 297
- Bogusław, kan. gnieźń. 34
- Bogusław, sędzia łącz. (1302) 27, 30, 254, 284, 296
- Bogusz z Chodowa 40
- Bogusz z Gołędzkiego 188
- Bogusz z Ostrowa, sędzia inowrocław. 131–132
- Bolesław III Krzywousty, ks. Pol. 22, 28
- Bolesław IV, ks. maz. 104, 123
- Bolesław V Wstydlivy, ks. krak. i sand. 22–24
- Bolesław V, ks. maz. 147
- Bolesław Wysoki, ks. śląski 22
- Bolesta z Piaskowic, łow. łącz. 43
- Bolesta, pstol. łącz. 37
- Bona Sforza król. 83, 205, 210–211, 235–236, 238–239, 252, 267, 269
- Boniecki Adam* 139, 156, 158, 194–195, 214, 218, 227–229, 242, 245, 265, 269
- Borkiewicz-Celińska Anna* 227, 276
- Borkowa Jadwiga ze Służewskich 131–132
- Boryszewski Andrzej Róża, abp lwow. i gnieźń. 191, 204
- Borzywoj z Gosławic 32
- Bratoszewscy, zob. Goślubscy
- Bratoszewska Anna z Oporowskich 248, 293
- Bratoszewski Andrzej 248

- Bratoszewski Jan, skarb. łęcz. 193, 241, 243, 248, 293
 Bratoszewski Rafał 119, 275
 Bratoszewski Szymon 248
 Bronisz z Kobylichbłot i Służewa 66
 Bronisz ze Smólska, pstol. inowrcł. 191
 Bronowski Mikołaj, kaszt. spicym. 226–227, 273
 Brudzewscy, rodzina h. Pomian 156, 261
 Brudzewski Jan 156
 Brudzewski Jan Jarand, woj. łęcz. 234, 237
 Brudzewski Jarand, zob. Jarand z Grabia i Brudzewa
 Brudzewski Mikołaj, woj. sier. 156, 226, 240
 Brudzewski Stanisław 156
Brzeziński Witold 28, 69, 261, 269
 Buczaczy, rodzina h. Awdaniec 185
 Buczacka z Miłońskich Beata 139
 Buczacki Dawid 139, 228
 Buczacki Michał, woj. podolski 139
 Budek z Krzyżanowa 155
 Budziszław Strzeszkowic, sędzia łęcz. 23–24, 254, 284, 296
 Budziszławska Barbara 191
 Budziszławski Bogusław 76
 Budziszławski Marcin 191
Bukowski Waldemar 39, 274
- C**
Cetwiński Marek 22, 269
 Charbinowscy, rodzina h. Sulima 24, 158
 Cherubin, bp poz. 21
Chmiel Adam 218, 251, 264
Chmielewski Stefan 242
 Chodeccy, rodzina h. Powąta 185
 Chodowscy, rodzina h. Sulima 11, 19, 65, 74, 83, 286, 296
 Chodowska Helszka, zob. Lubrańska Elżbieta
Chodyński Stanisław 121, 172, 197, 199, 269
 Chrzastowscy, rodzina h. Kościeszka (Strzegomia) 71
 Chrzastowska, panna 71, 176, 287
 Chrzastowski Piotr h. Pomian 71
 Chrzastowski Piotr h. Strzegomia 71, 143
 Chwał z Żychlina, sędzia łęcz. 27
 Cielepałowie, ród 278
Czaplewski Paweł 230, 269
- Czarnkowski Jan, pkom. poz. 144
 Czarnocki Mikołaj 143
Czwojdrak Bożena 10, 52, 74–75, 95, 104–105, 108, 123, 128, 143, 146, 148, 269
Czyżak Marta 97, 269
 Czyżowscy, rodzina h. Półkozic 9
 Czyżowski Jan, zob. Jan z Czyżowa
- D**
 Dadźbóg z Grabowa 80, 133
 Dalejowscy, rodzina h. Junosza 185
 Dalikowscy, zob. Sławoszewscy
 Danaborscy, rodzina h. Topór (Pałuka) 194, 278
 Danaborska Petronela z Oporowskich 194, 291
 Danaborski Jan (starszy), kaszt. rogoz. 194, 291
 Dawid, mieszcz. toruński
 Dawidowscy, rodzina h. Prus 250
 Dawidowska Katarzyna z Oporowskich 236, 248, 293
 Dawidowski Jan, sędzia lwow. 236, 248, 293
Dąbrowski Jan 105, 142, 266, 276
 Dąbrowski Mikołaj, miecznik inowrocł. 190
 Dąbrowski Piotr, kan. płocki 215
 Dębnowie, ród 28, 281
 Długosz Jan 12, 19, 52, 84, 89, 93–94, 99, 101–102, 105, 109, 116, 125, 141, 143, 145–149, 154, 165–166, 202, 264, 276, 281
 Długosz Jan z Grabowej 142
 Dobiesław Puchała, sta bydgoski 100
 Dobiesław z Błogiego 135
 Dobiesław z Borucina, płow. brzeski 127
 Dobiesław z Konar 57
 Dobiesław z Oleśnicy i Sienna, woj. sand. 96
 Dobiesław z Oporówka 28
 Dobiesław z Woli Oporowskiej 81, 188
 Dobiesław z Żurawicy, kaszt. przem. 13, 139, 191–192, 213, 278, 288
 Dobiesław ze Sławoszewa 56
 Dobrochna z Pawłowic, zob. Goślubska Dobrochna
 Dobrogost Świdwa z Szamotoł, kaszt. poz. 100
 Dobrogost z Ciechosławic 155
 Dobrogost z Nowego Dworu, abp gnieźń. 29, 35–36, 61–62, 255
 Dobrscy (z Dobrej), rodzina h. Sulima 19, 24, 79, 254

- Dochna z Drzewoszek 55
 Dochna z Gieczna 39, 54
 Doliwowie, ród 281
 Domarat z Pierzchna, sta gen. wlkp. 50
 Dominik z Wrońska 76
 Donin ze Skrzyńska, pkancl. kor. 44, 47
 Dorota Klimowa, mieszcz. łącz. 82, 136
 Dorota z Ossowca 191
 Dorota z Pawlikowic 136
 Dorota z Sienna 96
 Dorota ze Sławoszewa 56
 Drogochna z Bierzwiennej 131
 Drzewicka Anna, zob. Lubrańska Anna
 Drzewicki Jakub, sta inowłodzki 218, 291
 Drzewicki Maciej, kancl. kor., abp gnieźń. 204, 208, 210–211, 215
 Dubrawski Jan, bp ołomuniecki 236
Dworzaczek Włodzimierz 9, 11, 159, 193, 223, 236, 263, 269, 281, 299
 Dymitr z Goraja, podskarbi kor. 158
 Dziadkowski Mikołaj 242
 Dzierśław z Drzewoszek 55
 Dzierśław z Rytwian, kaszt. i sta krak. 167
 Dzierśław ze Sławoszewa 56
 Dzierżek z Iwna, kaszt. gnieźń. 35
- E**lżbieta z Bielic 137
 Enoch von Kobelau, kan. warm. 166
 Erazm Ciołek, bp płocki 197–199, 211
 Ernest Wettin, ks. elektor saski 167
 Eugeniusz IV, pap. 22, 99, 101, 106
- F**alęcki Jaszczółd, burm. Brześcia Kuj. 241
 Falęcki Marcin, kaszt. rozpierski 249
 Falisław z Żyrochowa, Świętosławia 127–128
 Falkenberg, dominikanin 47
Fałkowski Wojciech 94, 104, 106–107, 124–125, 144–146, 149–150, 166, 178, 180, 182–185, 193, 253, 260, 269, 273
 Feliks V, pap. 106
 Ferdynand I Habsburg, ces. 236
Fijałek Jan 11, 29, 53, 84, 112, 266–267, 269
 Filip z Soboty 55
 Filip z Wirczanowa 57
Finkel Ludwik 198, 204, 222, 233, 270
- Firlejowie, rodzina h. Lewart 185
 Florian z Gaju, sędzia łącz. 154
 Florian z Korytnicy 130, 287
 Florian z Kotkowa 80
 Florian ze Szrubska, pczas. inowrocł. 132
 Franciszek, kust. kol. św. Michała na Wawelu 20
 Franciszek, s. Franciszka z Kruszwicy 203
 Franek z Krzyżanowa, pśed. łącz. 26, 254, 285
 Fryderyk Hohenzollern, ks. Ansbach i Bayreuth 168
 Fryderyk I Hohenzollern, elektor brand. 51
 Fryderyk II Hohenzollern, elektor brand. 51, 104, 146
 Fryderyk II, ks. legnicki 235
 Fryderyk III Habsburg, ces. 165, 167
 Fryderyk Jagiellończyk, bp krak., abp gnieźń., kard. 191, 203–204, 275
- G**amratowie, rodzina h. Sulima 24
 Garbowscy, rodzina h. Sulima 24
 Gasztołd Marcin, woj. trocki 176
Gąsiorowski Antoni 11, 13, 24, 43, 51, 74, 83, 89, 97–98, 109, 137, 140, 142, 149, 157–158, 160, 163, 172–173, 178, 185–186, 196–197, 202, 207, 219, 229, 245, 265–266, 270, 276, 280
 Giedygołd, woj. wileński 91
Giergiel Tomisław 20–21, 270
Gieysztor Aleksander 147, 269
 Gledzianowscy, rodzina h. Rola 54
 Gledzianowski Wojciech z Parzęczewa 234
 Gniewomir z Turzynowa 58
 Godziębowie, ród 41, 54, 233, 275
 Golcz Aleksander 242
 Golcz Kuno 242
 Golcz Zebald 242
 Goślubscy – Bratoszewscy – Sempelborscy, rodzina h. Sulima 11, 19, 59, 118–119, 250, 273, 286, 296
 Goślubska Barbara z Ostrorogów 119, 243
 Goślubska Dobrochna z Pawłowic 118–119, 286
 Goślubski Jan, prep. i oficjał gnieźń. 59, 119, 153, 164, 189
 Goślubski Mikołaj 233
 Goślubski Stanisław, stolnik łącz. 12, 113, 118–119, 133, 136–137, 153–154, 243, 279

- Gólczewscy, rodzina h. Prawda 194, 226, 228
 Gólczewski Andrzej, kancl. płocki 195, 226, 289, 292
 Gólczewski Andrzej, s. Sasina, kaszt. płockiego 70
 Górczak Zbyszko 14, 106–107, 137–138, 156, 159–161, 173, 191, 205, 216–218, 229–230, 237, 242, 246–247, 256–257, 261–262, 270
 Górka Łukasz, sta gen. wlkp. 237
 Górka Łukasz, woj. poznań. 104, 109, 124, 144, 147, 154
 Górkowie, rodzina h. Łódzia 145, 209, 257
 Górcy, rodzina h. Łódzia 230, 245, 248
 Górska Małgorzata 245
 Górska-Gołaska Krystyna 98, 242
 Górski Jan 173
 Górski Karol 102, 106, 145, 148–149, 164, 166, 168–169, 173, 178, 183–184, 207–208, 260, 264, 268, 270–271
 Górski Maciej z Miłosławia, sta wschowski 245
 Górski Piotr, sta człuchowski 230
 Górski Wojciech z Jarocina i Miłosławia, kaszt. łódzki 245
 Gózdź-Roszkowski Krzysztof 193, 271
 Grabarczyk Tadeusz 10, 25, 274
 Granowska Elżbieta, król. 49
 Granowski Wincenty, kaszt. nakielski 44
 Greve Grzegorz 175, 181
 Grocholscy, zob. Miłośnicy
 Grot z Borowa 33
 Grot z Nowego Miasta, woj. rawski 147, 138
 Gruszczyńscy, rodzina h. Poraj 131, 146, 160, 246, 257
 Gruszczyńska Katarzyna z Iwanowic 160–161
 Gruszczyńska Małgorzata z Iwanowic, zob. Oporowska Małgorzata
 Gruszczyńska Zofia z Oporowskich 159–161, 242, 289
 Gruszczyński Bartłomiej z Iwanowic, kaszt. kal. 159–161, 242, 246, 289
 Gruszczyński Jan, kan. gnieźń. 160, 191, 242
 Gruszczyński Jan, kancl. kor., abp gnieźń. 29, 109, 125, 131–132, 147, 153–154, 160–161, 164, 173
 Gruszczyński Maciej 160
 Gruszczyński Wawrzyniec Kośmider 246
 Gryfici, ród 64, 76, 253, 279
 Grzegorz Maksymilian 134, 149, 164, 223, 271, 282
 Grzegorz XI, pap. 34
 Grzegorz z Chodowa 155
 Grzegorz z Goślubia, kmieć 60
 Grzegorz z Oporowa 40
 Grzejszczak Barbara 4
 Grzymałowie, ród 34, 277, 281
 Grzymiśława, ks. 22
 Guldon Zenon 240, 271
 Gwis Dariusz 36
- H**absburgowie, dynastia 205, 210
 Hain Stefan 96, 102, 271
 Hanka z Konar 57
 Hanusz, pokojowiec abp. 177
 Helena z Bedlna 28, 284
 Helena, ks. raciborska 138
 Henryk Brodaty, ks. śląski 21, 273
 Henryk Reffle von Richtenberg, wlk. mistrz krzyż. 164, 167
 Henryk Reuss von Plauen, wlk. mistrz krzyż. 149
 Hertl Jacek 22, 84, 268, 273
 Heymowski Adam 215, 266
 Hohenzollernowie, dynastia 210
 Horbacz Tadeusz Janusz 156, 274
- I**cek ze Śliwnik 32
 Imram z Chrzęstowa i Uliny 71
 Innocenty VIII, pap. 197, 202
 Iwan III Srogi, wlk. ks. moskiewski 203
- J**abłkowski Stanisław z Pałędzia, kan. włocł. 202
 Jabłońska Ludmiła 116, 271
 Jachna z Chodowa 40–41, 255, 284
 Jadwiga Andegaweńska, św., kr. Pol. 14, 44, 84, 86, 274, 275
 Jadwiga Jagiellonka, król. 51
 Jadwiga z Ossowca 191
 Jadwiga z Widawy 135
 Jadwiga z Żelaznej 160, 246–247

- Jadwiga z Żychlina 138
 Jadwiga, św., ks. śląska 22
 Jadwiga, ż. Dadźboga z Orłowa 80
 Jadwiga, ż. Sasina Lelka 70
 Jagiellonowie, dynastia 14, 16, 38, 48, 89, 96, 104, 106, 116, 121–122, 139, 145, 149, 165–166, 168–169, 170, 175, 180, 184, 198, 201, 204, 206, 208, 213, 223, 230, 251, 253, 255, 257, 259–260, 262, 270, 273, 276–277, 281–282, 295
 Jakub Komora ze Sławoszewa 57
 Jakub Noch ze Sławoszewa 135
 Jakub z Dębna, kaszt. krak. 250
 Jakub z Kobylan, kaszt. gnieźń. 156
 Jakub z Konięcpola, woj. sier. 44, 49, 77, 95
 Jakub z Kurdwanowa, bp płocki 45, 62
 Jakub z Oporówka 188–189
 Jakub z Paniowa 214, 242
 Jakub z Pawlikowic 136
 Jakub z Sienna, abp gnieźń. 172, 224–225
 Jakub z Szadka 147
 Jakub z Żychlina 220
 Jakub, s. Mikołaja ze Strzelna 197
 Jakusz Wieprzek ze Sławoszewa 57
 Jakusz, mieszcz. w Oporowie 126
 Jan Biały 168
 Jan Biskupiec, bp chełmski 94, 99
 Jan Bogatka ze Służewa 127
 Jan Czapek z Sanu (Čapek z Sán) , dowódca czeski 95
 Jan Farurej z Garbowa 78
 Jan Hincza z Rogowa, podskarbi kor., kaszt. sand. 75, 108, 123, 146
 Jan I Olbracht, kr. Pol. 183, 185–187, 203–205, 220–222, 230, 245, 247, 275
 Jan Kola z Dalejowa, kaszt. lwow. 192
 Jan Kraska z Łubnic, kaszt. kal. 76, 158
 Jan Ligęza z Niewiarowa, woj. i sta łącz. 32, 37, 44, 47, 49–50, 256
 Jan Lutek z Brzezia, bp włocł. 157
 Jan Łąka, kan. łącz. 155
 Jan Nogieć z Woli Oporowskiej 81
 Jan Oganka z Łagiewnik 76
 Jan Pieniążek, arch. gnieźń. 172
 Jan s. Jałbrzyka z Niewiesza 36
 Jan s. Stanisława Gałki 82
 Jan Stopka z Zakrzewa 59
 Jan von Lassen, bp pomezaniański 183
 Jan von Tieffen, wlk. mistrz krzyż. 184
 Jan Wspinek z Będkowa 138, 287
 Jan z Czechła, kan. gnieźń. 97
 Jan z Czyżowa, kaszt. i sta krak. 10, 102, 107, 109, 123, 125, 276
 Jan z Dąbrówki 147, 166
 Jan z Drzewoszek 55
 Jan z Goślubia 7, 16, 69, **117–119**, 132, 153, 248, 286, 298
 Jan z Górki 242
 Jan z Kniehynic i Charbinowic, kaszt. halicki 158
 Jan z Kobylan, stolnik krak. 156
 Jan z Kościelca 128
 Jan z Krośniewic 43
 Jan z Krzykosów 220
 Jan z Książa 173
 Jan z Lichenia, woj. brzeski 87, 94, 100, 104
 Jan z Łąkoszyna, kaszt. łącz. 50, 53
 Jan z Małego Siernicza 190
 Jan z Moszczonogo i Kościoła 190
 Jan z Nowej Wsi, kan. kol. św. Michała na Wawelu 116
 Jan z Oporowa, woj., zob. Oporowski Jan
 Jan z Orchowa 152
 Jan z Pilczy, zob. Pilecki Jan
 Jan z Płonkowa, pkom. poz. 131
 Jan z Rakowca 173, 188, 193, 225
 Jan z Różyc 80
 Jan z Rustowa 188
 Jan z Rytwian, marsz. kor., woj. krak. 167, 224
 Jan z Rzeszowa, podskarbi kor., bp krak. 170
 Jan z Sówek 155
 Jan z Tarnowa, kaszt. krak. 44–45, 49, 52
 Jan z Tęczyna, kaszt. i sta krak. 44, 103–104, 109, 125, 146, 156
 Jan z Turzynowa 58
 Jan z Woli Oporowskiej 188
 Jan z Żeronic 77
 Jan Zapolya, kr. Węgier 238
 Jan Zaręba z Kalinowej, woj. łącz. 217
 Jan Zawiszyc z Golędzkiego 81
 Jan zw. Kosisko z Orchowa 152

- Jan, mieszcz. z Oporowa 244
Jan, opat trzemeszeński 191
Jan, s. Wojciecha z Inowrocławia 197
Jan, sołtys w Miłonicach 60
Janinowie, ród 281
Janisław z Maszkowic 79
Janusz II, ks. maz. 147
Janusz III, ks. maz. 228, 239
Janusz Suchywilk, abp gnieźń. 34
Janusz z Kościelca, woj. inowrocł. 44, 87
Janusz z Tuliszkowa, kaszt. kal. 49
Janusz z Wirczanowa 57
Jarand z Grabia i Brudzewa, woj. sier. 44, 87, 94, 100, 122–123
Jarosław Bogoria, abp gnieźń. 32, 34, 264
Jarosławscy, rodzina h. Leliwa 208
Jarosławski Rafał Jakub, marsz. kor., kaszt. sand. 185, 192
Jarosławski Spytek (młodszy), kaszt. krak. 185, 204
Jarosławski Spytek (starszy), zob. Spytek z Tarnowa
Jaryczowska Ewa 214, 242
Jasiek z Siedlca 40
Jasiński Kazimierz 150, 195, 271
Jasiński Tomasz 11, 201, 265
Jastrzębcy z Łubnicy i Borystawic, rodzina h. Jastrzębiec 50, 85, 256
Jastrzębska Elżbieta 191
Jastrzębski Maciej 191
Jaworska Aleksandra 27, 253, 272
Jemielski Jan 218
Jerzy Hohenzollern, mrgr. Ansbach 235, 237
Julian de Cesarinis, kamerling pap. 112
Jurek Tomasz 11, 17, 21, 39, 83, 98, 163, 201, 246, 265–266, 271, 274
Jurek z Siemienic 55
- K**aczkowski Wojciech 209
Kajzer Leszek 64, 81, 156, 267, 271, 274
Kamienieccy, rodzina h. Pilawa 185
Kampinos, sołtys w Oporówku 60
Karczewska Joanna 65–66, 71, 81, 127, 271
Karczewski Dariusz 65, 127, 150, 179, 196, 268, 271
- Karnkowski Jan, chorąży bydgoski 241
Karol von Felde, woj. chełmiński 184
Katarzyna c. Stefana z Charbinowic 21
Katarzyna Nochowa ze Sławoszewa 57, 135
Katarzyna z Goślubskich, ż. Wincentego z Pleckiej Dąbrowy 119
Katarzyna z Kleszczyna 76, 80, 82, 286
Katarzyna z Konar 57
Katarzyna z Łęków 80
Katarzyna z Miroszewic 57
Katarzyna z Turzynowa 58
Katarzyna z Widawy 135
Katarzyna z Wirczanowa 57
Katarzyna, ks. maz. 147
Katarzyna, ks. raciborska 138
Kazimierz III Wielki, ks. Pol. 28–29, 31, 167, 182, 255
Kazimierz III, ks. maz. 147, 164
Kazimierz IV Jagiellończyk, wlk. ks. lit., kr. Pol. 9, 51, 71, 74–75, 89, 100, 102, 104–108, 121, 123–124, 139, 142–149, 155–157, 160, 164–170, 174, 178, 181–185, 190, 192, 194, 222, 224–226, 241, 251, 258–260, 268–271, 273, 280, 295, 298
Kazimierz Konradowic, ks. łącz. i kuj. 24, 254
Kazimierz, św., król. 142, 167, 170–171, 221
Kętrzyński Wojciech 150, 187
Kicki Świema 40
Kiełbasa, mieszcz. toruński 103
Kiernowski Jan, kan. gnieźń. 202
Kin-Rzymkowska Grażyna 15, 20, 60, 62, 73, 79, 112, 177, 271–273, 275–276, 280–282
Kiryk Feliks 177, 272
Klemens z Behcic 74, 133
Klemens z Charbinowic i Zassowa, miecz. sand. 21, 24
Klemens z Moskorzewa, kaszt. wiślicki 44
Klemens z Pniew 136
Klemens z Turzynowa 58
Klemens z Żychlina 56
Klemens, kaszt. kaz. 40
Klemens, wik. i alt. łącz. 62
Kmitowie, rodzina h. Szreniawa 9, 10, 37, 107, 167, 185, 280, 295
Kniehynicy, rodzina h. Sulima 158

- Kobyłecki Mikołaj, sta łącz. 152
Kochanowski Jan Korwin 12, 66, 265
Koczerska Maria 92, 253, 272
 Konarzewski Łukasz 219, 248
 Koniecpolscy, rodzina h. Pobóg 38, 71, 278
 Koniecpolska Konstancja z Szafranców 95
 Koniecpolski Jakub, zob. Jakub z Koniecpola
 Koniecpolski Jan Taszka, kancl. 14, 38, 48, 89, 95–96, 103–105, 108, 282
 Koniecpolski Przedbor, kaszt. sand. 109, 123
 Koniuszecki Mikołaj, wojski przem. 214
 Konrad I Mazowiecki, ks. maz. i kuj. 23–24, 254, 296
 Konrad III Rudy, ks. maz. 147, 228, 239
 Konrad IX Czarny, ks. oleśnicki 147–148
 Konrad von Erlichshausen, wlk. mistrz krzyż. 104
 Kopacze, ród 64, 76, 253, 279
Korytkowski Jan 14, 29, 33, 35–36, 54, 59, 84, 98, 109, 137, 163, 170, 173, 197–198, 201–202, 266, 272
 Kostczanka Małgorzata, zob. Służewska Małgorzata
 Kościeleccy, rodzina h. Laska 128, 179
 Kościeleccy, rodzina h. Ogon 13, 130, 177, 179–180, 182, 189, 194, 210, 212, 220, 238, 252, 261, 268, 278
 Kościelecka Elżbieta z Oporowskich 194, 291
 Kościelecka Katarzyna z Żurawickich 192, 200, 213, 220, 222
 Kościelecki Andrzej, podskarbi kor. 187, 212, 245
 Kościelecki Jan ze Skępego, woj. inowrocł. 130, 184, 192, 194, 220
 Kościelecki Jan, woj. łęczycki 213, 240
 Kościelecki Janusz, zob. Janusz z Kościelca
 Kościelecki Mikołaj z Wysokiej, bp chełmski 233, 245
 Kościelecki Mikołaj ze Skępego, woj. brzeski 124–125, 268, 278
 Kościelecki Mikołaj, woj. brzeski 187, 212, 235, 241
 Kościelecki Stanisław z Wysokiej, kaszt. kruszw. 232–233
 Kościelecki Stanisław, woj. pozń. 212, 238
 Kościelecki Wincenty ze Skępego, pkom. i sta dobrzyński 245
 Kościelecki Wojciech, zob. Wojciech z Kościelca
 Kościelscy, rodzina h. Ogon 179
 Kościeski Marcin 215
 Kotowie z Dębna, rodzina h. Doliwa 216
Kowalewicz Henryk 11, 20, 265
Kowalska Halina 13, 126, 129, 190, 198, 201, 206, 210, 212, 214, 216, 218, 226, 229, 231, 233–235, 239–241, 243, 248–249, 272
Kowalska Urszula 218, 248, 272
Kowalska Zofia 87, 93, 98, 272
Kowalska-Pietrzak Anna 10, 13–14, 25, 33–35, 62, 92, 98–99, 163–164, 172–173, 272
 Kozięłowsy, rodzina h. Lis 71
 Kozielscy, rodzina h. Rola 82
 Kozielski Mikołaj 40
 Koźmiński Bogusław, kust. gnieźń. 242
 Koźmiński Maciej 242
 Koźmiński Piotr 242, 247
 Koźmiński Wiktor 242
Kras Paweł 94, 272
 Kretkowscy, rodzina h. Dołęga 179–180, 189
 Kretkowski Andrzej z Chodcza, woj. brzeski 123, 154, 156, 181
 Kretkowski Jan, kaszt. kruszw., woj. brzeski, sta gen. kuj. 123, 127, 156, 223
 Kretkowski Mikołaj z Chodcza, woj. brzeski 216
 Kruchowski Stanisław 190
 Krystyna ze Służewa, zob. Oporowska Krystyna
 Krystyn z Bowętowa, kan. włocł. 170, 177
 Krystyn z Ostrowa, woj. sand. 44–45
 Krystyn z Siemienic 55
 Krystyn ze Smólska, kaszt. inowrocł. 191
 Krzechna z Gieczna 39, 54
 Krzesz, sołtys w Sobótce 40
 Krzycki Andrzej abp gnieźń. 211–212, 235–236, 239–240, 248, 260, 267
Krzyżaniakowa Jadwiga 14, 85, 88–89, 94–95, 140, 171, 272
 Krzyżanowscy, rodzina h. Sulima 19, 26–27, 30, 55, 254, 285
 Kucieńscy, rodzina h. Ogon 148, 226
 Kucieńska z Miłośkich Barbara 139

- Kucieński Mikołaj, zob. Mikołaj z Kutna
Kujawski Witold 98, 172, 197–199, 218, 251, 267, 273
 Kunowski Wojciech, łowczy inowrocł. 209
Kuraszkiewicz Władysław 20, 267
Kuraś Stanisław 11, 34, 264, 266–267
 Kurowski Mikołaj, abp gnieźń. 44, 62
 Kurozwęccy, rodzina h. Poraj 203
 Kurozwęcki Krzesław kancl. kor., bp włocł. 186, 197, 204, 207, 220, 267
 Kurozwęcki Krzesław Póltorabek, kaszt. lubelski 158
 Kurozwęcki Piotr, podskarbi kor. 203
 Kurozwęcki Stanisław, kancl. kor. 169–170
Kurtyka Janusz 10, 74, 102–104, 107, 109, 146, 156, 158, 273, 280
Kutrzeba Stanisław 95, 264
- L**asocki Michał 143
 Latałscy, rodzina h. Prawdzic 209
Leitgeber Sławomir 13, 119, 138–139, 195, 273
 Leon X, pap. 198, 211
 Leszczyce, ród 27, 81, 128, 152
 Leszczyńscy, rodzina h. Wieniawa 205, 229–230, 261
 Leszczyńska Zofia z Oporowskich 159, 205, 228–230, 292
 Leszczyński Jan, kaszt. brzeski 185, 205, 229
 Leszczyński Kasper, pkom. kal. 159, 173, 185, 205, 228–229, 270, 292
 Leszczyński Rafał, bp płocki 185, 205, 229
 Leszczyński Rafał, kaszt. pozn. 175, 185, 241
 Leszek Biały, ks. krak. i sand. 22–23, 254
 Leszek Czarny, ks. sier., krak. i sand. 21
 Leżnicki Jakub 25
Librowski Stanisław 34, 122, 127, 187, 264, 266–267
 Licheńscy, rodzina herbu Godzięba 257
Lichończak-Nurek Grażyna 49, 84, 97, 99, 101, 273
 Lubrańscy, rodzina herbu Godzięba 257, 262
 Lubrańska Anna 42
 Lubrańska Anna z Oporowskich 291
 Lubrańska Elżbieta 27, 33, 36, 41–42, 53–54, 255, 284
 Lubrańska Jadwiga, zob. Opalińska Jadwiga
 Lubrański Bernard, s. Grzegorza, kan. 175, 185
 Lubrański Bernard, s. Łazarza, kaszt. brzeski 233
 Lubrański Bernard, s. Mikołaja 41–42, 54, 175
 Lubrański Bogusław z Ossowa, skarb. brzeski 41
 Lubrański Grzegorz Gardzina, ordynat 218, 291
 Lubrański Grzegorz, pkancl. kor. 41, 186
 Lubrański Jan, bp pozn. 185, 217, 275
 Lubrański Mikołaj 33, 41, 53, 59, 284
 Lubrański Mikołaj Gardzina, woj. pozn. 185, 217
 Lubrański Stanisław, podkoni brzeski 41, 80–81
 Lubrański Tomasz, kaszt. brzeski, ordynat 218, 291
 Lubstowscy, rodzina herbu Laska 257
 Luchna z Oporowa 33, 41, 54, 285
Luciński Jerzy 242
 Ludwik Andegaweński, kr. Pol. i Węgier 37, 50, 255
 Ludwik de Garsiis, kan. boloński 112
 Ludwik von Erlichshausen, wlk. mistrz krzyż. 124
 Luksemburgowie, dynastia 50, 88, 95
- Ł**abiscy, rodzina h. Laska 179
 Łaguna Stosław 67, 76, 266
 Łascy, rodzina herbu Korab 257
 Łaski Hieronim, woj. sier., dyplomata 212, 235, 238
 Łaski Jan, kancl. kor., abp gnieźń. 29, 59, 99, 115, 134, 137, 173, 186, 198–199, 206–208, 211–212, 234, 266, 279
 Łaski Jan, prep. gnieźń. 238
 Łaski Jan, szlachcic 51
 Łęcka Małgorzata z Chodowskich 79, 82
 Łobodzka Anna, zob. Bratoszewska Anna
 Łobodzki Wojciech 248, 293
 Łodyński Marian 21, 273
 Łojko Jerzy 137, 160, 186, 280
 Łukasz z Górki, zob. Górka Łukasz
 Łukowski Jan 29, 59, 173, 266
- M**aciej Korwin, kr. Węgier 166–168
 Maciej z Bielaw 74
 Maciej z Jankowic 155

- Maciej z Lubstowa, woj. gniewkowski 67
 Maciej z Łabiszyna, woj. brzeski 44–45, 49
 Maciej z Różyc 136
 Maciej z Wąsoszy, woj. kal. 44
 Maciej ze Służewa, zob. Służewski Maciej
 Maciej, pleban w Oporowie 62, 112
 Maciejowski Samuel, kancl. kor., bp krak. 238
Majewska-Rau Anna 4, 17, 32, 62–63, 111, 218, 248, 272–273, 301
Maleczyński Karol 265
Malinowska Jolanta 58–59, 118, 138, 248, 273–274
Malinowski Mariusz 274
 Maliński Tomasz 177
 Malski Wojciech, woj. sier., sta gen. wlkp. 123, 144
 Małdrzyk, sekretarz wlk. ks. lit. Witolda 91
 Małgorzata z Borysławic 50
 Małgorzata z Gilowic 138
 Małgorzata z Kurozwęk 28
 Małgorzata z Szamotoł, ks. raciborska 138
 Małgorzata z Żychlina 138
 Małgorzata, ks. maz., ż. Konrada IX ks. oleśnickiego 147–148, 222
 Małgorzata, ks. maz., ż. Siemowita V 149
 Marcin Brząkała, wójt w Gębicach 213
 Marcin Knoll, przeor dominikanów łącz. 122
 Marcin Matoł, burm. Łęczycy 188
 Marcin Truchsess von Wetzhausen, wlk. mistrz krzyż. 168
 Marcin V, pap. 85, 87, 93, 98
 Marcin z Chodowa i Wistki, cześnik brzeski 81, 83, 155
 Marcin z Chróstowa 127
 Marcin z Kraszyna 67
 Marcin z Łubnicy, Borysławic, Rytwian, woj. łącz. 49–50, 53
 Marcin z Łużek, pisarz lit. 124
 Marcin z Osiecin 127
 Marcin Zaręba z Kalinowej, woj. sier. 49
 Marcin ze Sławska, pstol. pozn. 57
 Marcinkowski Mikołaj 200
 Maszkowscy, rodzina h. Sulima 19, 24, 79
 Melsztyński Spytek, zob. Spytek z Melsztyna
Michalski Jerzy 178, 271
 Michał Bolesław Zygmuntowicz, ks. lit. 147
 Michał Grzywa, kmieć 60
 Michał z Bogumiłowic, kaszt. lubelski 44
 Michał z Kleszczyna 76, 286
 Miecław ze Steklinka 54
 Mieczek, sołtys w Dąbiu 40
 Mieszko III Stary, ks. wlkp. 21
 Mikołaj Borek z Osiecznej 132
 Mikołaj Jastrzębiec z Łubnicy i Borysławic, pkom. łącz. 46, 50
 Mikołaj Odrowąż z Błażejowa, bp przem. 167
 Mikołaj Sekuła z Jagniętek 55
 Mikołaj Strzeszkowicz z Łagiewnik, kan. i oficjał gnieźń. 109
 Mikołaj Trąba, abp gnieźń. 45, 48, 84, 97, 266, 276
 Mikołaj Trojanowicz z Różyc 126
 Mikołaj Tumigrała, sta inowrocł. 93
 Mikołaj Tungen, bp warm. 165–168, 180, 183
 Mikołaj V, papież 105–106
 Mikołaj Wertheym, kan. fromborski 108
 Mikołaj z Błociszewa, sędzia pozn. 44
 Mikołaj z Borzymowic 226
 Mikołaj z Brzezia, marsz. kor. 124
 Mikołaj z Chodowa, chorąży inowroc. 83, 155
 Mikołaj z Czarnkowa, sędzia pozn. 44–45
 Mikołaj z Dębowej Góry 227
 Mikołaj z Kalisza 147
 Mikołaj z Kiełkowic 109
 Mikołaj z Kik, arch. gnieźń. 85
 Mikołaj z Kniehynic 215
 Mikołaj z Konar 57
 Mikołaj z Kutna, woj. łącz., sta gen. wlkp. 53, 139, 150, 154, 224
 Mikołaj z Łubnicy i Borysławic, pkom. łącz. 46, 50
 Mikołaj z Margonina, arch. łącz. 34
 Mikołaj z Michałowa, woj. sand. 45, 100
 Mikołaj z Miłonic i Oporowa, kaszt. brzez. 7, 16, 69, 76, 113, 129, **132–139**, 150, 153–154, 157, 173, 179, 188, 223, 225, 228–230, 243, 258, 287, 297
 Mikołaj z Oporowa, woj. łącz. 7, 12, 16, 25–26, 29, 33, 36, 38–39, 41–42, **43–69**, 73, 76–78, 81–83, 110, 117, 120, 125, 130, 132, 134,

- 138, 140, 151, 153, 248–250, 253, 255–257, 261, 267, 284, 286, 297
- Mikołaj z Oporówka 126, 135
- Mikołaj z Parsków 57
- Mikołaj z Sienna, kan. krak. 172
- Mikołaj z Warzymowa, kaszt. brzeski 65
- Mikołaj z Woli Oporowskiej 188, 225
- Mikołaj z Zakrzowa, kaszt. wiślicki 123
- Mikołaj z Żychlina, skarb. łącz. 54, 81, 138, 287
- Mikołaj ze Skotnik 55
- Mikołaj ze Sławoszewa 57
- Mikołaj ze Służewa, skarb. inowrocł. 131–132
- Mikołaj ze Ślesina, chorąży bydgoski 124
- Mikołaj ze Świnic 64
- Mikołaj ze Zdun 142
- Mikołaj, arch. łącz., kan. gnieźń. 34
- Mikołaj, prob. kość. św. Jana w Gnieźnie 85
- Mikulski Krzysztof* 13, 157, 173, 280
- Milewski Ignacy Kapica* 236, 271
- Miłośscy – Grocholscy, rodzina h. Sulima 11, 13, 19, 138–139, 195, 273, 287, 296
- Miłośki Jakub 139
- Miłośki Jan, kan., kancl. kap. gnieźń. 113, 139, 230
- Miłośki Władysław, kaszt. inowłodzki 139, 220, 225, 243–244
- Mirosław z Brudzewa 87
- Mirosław z Domanikowa 79
- Modlibóg, wójt w Oporowie 61
- Morawski Michał* 117, 273
- Morawski Zbigniew* 68, 273
- Mosingiewicz Krzysztof* 22, 84, 273
- Moszyński z Bnina Piotr, bp włocł. 171, 174, 184
- Mościc ze Stęszewa, kaszt. poznań. 85
- Możejko Beata* 13, 67, 69, 77–78, 131, 166, 169, 170, 174, 181, 193, 224, 227, 230, 273, 278
- Mroczek z Oporówka 81
- Mrozowski Przemysław* 109, 150, 217–218, 274
- Mścichna z Oporowa 33, 285
- Mścisław z Turzynowa 58
- Muczkowski Antoni* 265
- Myjomaska Nawojka, zob. Oporowska Nawojka
- Myszkowski Piotr z Kurowa, woj. łącz. 185, 204, 213
- Myślabor z Jackowic 188
- Nagodzice, ród** 40
- Nakonowski Mikołaj 245
- Nawój z Tęczyna 201
- Niedźwiedzki Wojciech, s. Bodzęty 200
- Niesiecki Kasper* 70, 236, 271
- Niesobiowie, ród 246, 271
- Nikodem Jarosław* 87, 89–91, 93–94, 274
- Ninogniew z Wrońska 76
- Niszczycy, rodzina h. Prawda 228
- Niszczyczka Jadwiga z Oporowskich 228, 293
- Niszczycy Andrzej, woj. płocki 228, 276, 293
- Niszczycy Mikołaj, woj. bełski 238
- Nitecki Piotr* 171, 274
- Nowak Bronisław* 28, 274
- Nowak Przemysław* 52, 264
- Nowak Tadeusz* 10, 12–14, 17, 25, 27–28, 30, 31, 33, 36, 39–42, 53–58, 60–61, 67–68, 70–71, 74–77, 79–81, 110, 117–118, 125, 134–136, 138–139, 148, 151, 156, 256, 274
- Nowak Zenon Hubert* 22, 44, 48, 86, 89, 94, 268, 274
- Ohmański Jerzy** 85, 89, 94, 140, 272
- Odrawążowie ze Sprowy, rodzina 239
- Odrawążowie, ród 148, 261
- Odrzywolska-Kidawa Anna* 199, 203, 205, 208, 210–212, 232, 238–239, 274
- Ohryzko Jozafat* 51, 75, 267
- Olejnik Karol* 103, 142, 274
- Oleśniccy, rodzina h. Dębno 28, 107, 257, 275
- Oleśnicka z Tęczyńskich Anna 160
- Oleśnicki Dobiesław, zob. Dobiesław z Oleśnicy i Sienna
- Oleśnicki Jan Feliks 160
- Oleśnicki Jan Głowacz, woj. sand. 109, 123, 125, 160
- Oleśnicki Zbigniew, bp krak., kard. 44, 49, 52, 88, 92–96, 99–107, 111, 116, 119, 125, 143, 258, 270, 272
- Oleśnicki Zbigniew, pkancl. kor., abp gnieźń. 170, 176, 224
- Opalińscy, rodzina herbu Łodzia 262
- Opalińska Jadwiga z Lubrańskich 237, 261
- Opaliński Andrzej, marsz. włk. kor. 237
- Opaliński Edward* 13, 207, 280

- Opaliński Maciej 237, 261
- Oporowscy z Oporówka, rodzina h. Sulima 19, 30, 53, 81, 126, 135, 201, 249, 284
- Oporowska Agnieszka, panna 236, 293
- Oporowska Anna z Bardzkich 219, 248, 290
- Oporowska Anna z Kościeleckich 245, 247, 292
- Oporowska Anna z Wieruszowskich 233, 236, 246, 262, 292
- Oporowska Anna z Żychlińskich 138, 287
- Oporowska Anna, 1. żona Mikołaja z Miłonic 139, 287
- Oporowska Anna, 2. żona Stefana z Chodowa 82, 286
- Oporowska Anna, zob. Bratoszewska Anna
- Oporowska Anna, zob. Lubrańska Anna
- Oporowska Barbara, ż. Sasina kaszt. płockiego 70, 287
- Oporowska Elżbieta z Jemielskich 218, 248, 290
- Oporowska Elżbieta, zob. Kościelecka Elżbieta
- Oporowska Helena, norbertanka w Strzelnie 150, 194–196, 291
- Oporowska Jadwiga, zob. Niszczycka Jadwiga
- Oporowska Katarzyna z Gólczewskich 195, 226–227, 230, 289, 292
- Oporowska Katarzyna z Górskich 245, 292
- Oporowska Katarzyna z Korytnickich 130, 132, 287
- Oporowska Katarzyna, panna 196, 291
- Oporowska Katarzyna, zob. Dawidowska Katarzyna
- Oporowska Krystyna ze Służewa 65, 68–70, 73, 78, 81, 83, 111, 117, 120, 128, 132, 140, 151, 256, 261, 284, 286, 297
- Oporowska Małgorzata z Gruszczyńskich, ż. Andrzeja, 1.v. Pleszewska, 2.v. Wieruszowska 160, 233, 246–247, 292
- Oporowska Małgorzata z Gruszczyńskich, ż. Bogusława 130–132, 287
- Oporowska Małgorzata, zob. Łęcka Małgorzata
- Oporowska Nawojka z Myjomskich 236, 292
- Oporowska Petronela, zob. Danaborska Petronela
- Oporowska Zofia z Pampowskich 206–207, 216–218, 290
- Oporowska Zofia z Żurawickich 176, 184, 187, 189, 191–194, 196, 214, 243, 261, 288
- Oporowska Zofia, panna 217, 290
- Oporowska Zofia, zob. Gruszczyńska Zofia
- Oporowska Zofia, zob. Leszczyńska Zofia
- Oporowska Zofia, zob. Sierpska Zofia
- Oporowska Zofia, zob. Tomicka Zofia
- Oporowska, pani 128
- Oporowski Ambroży, s. Jana, sta kruszw. 217–218, 236, 248, 290
- Oporowski Ambroży, s. Mikołaja 236, 292
- Oporowski Andrzej z Nakonowa, woj. łącz. 8, 10, 13, 17, 160, 176–177, 189–190, 193, 198, 201, 205–206, 208–210, 212, 214–215, 218–220, 224, 226–228, **230–248**, 250, 252, 259–261, 272, 292, 296
- Oporowski Andrzej, kan. 177, 193, **196–201**, 202, 206, 213–214, 220–222, 244, 251, 261, 290
- Oporowski Andrzej, pkancl. kor., bp włocł. 8–9, 12, 17, 71, 98, 100, 137, 153, 159–160, **163–177**, 178, 180–181, 189–190, 192, 195–197, 201, 220, 225, 228–230, 240, 243–244, 252, 257, 259, 261, 265, 276, 288, 295, 298
- Oporowski Bogusław, zob. Bogusław z Oporowa
- Oporowski Emeryk, zob. Oporowski Andrzej
- Oporowski Erazm, s. Andrzeja 236, 248, 293
- Oporowski Erazm, s. Jana, sta kruszw. 217–219, 248, 251, 290
- Oporowski Feliks Jan, sta kruszw. 193, 198, 200, 202, 213, 220, **221–222**, 233, 244, 291
- Oporowski Henryk, zob. Oporowski Andrzej
- Oporowski Hieronim Jarosz 236, 244, 292
- Oporowski Hieronim, sta kruszw. 193, 200, 202, 221, 291
- Oporowski Jakub Kuzla 249
- Oporowski Jan (młodszy), woj. brzeski 8, 10, 13, 160, 193, 197–200, **201–218**, 220–222, 234, 242–244, 248, 250–252, 259–260, 262, 272, 290, 296
- Oporowski Jan (starszy), woj. brzeski 8, 12, 17, 137, 150, 155, 159–160, 175, **177–196**, 219–220, 223–224, 240–241, 244, 250, 259, 261–262, 267, 288, 290, 298

- Oporowski Jan s. Andrzeja 243, 247, 292
 Oporowski Jan Sebastian, zob. Oporowski Jan
 Oporowski Jan, kan., zob. Miłośński Jan
 Oporowski Jan, kan., zob. Służewski Jan
 Oporowski Maciej 249
 Oporowski Mikołaj 176
 Oporowski Mikołaj, kaszt. brzeski 8, 17, 137, 148, 155, 159–160, 176, 179, 187, 190, 195, 222–228, 229–230, 240, 243, 250, 259, 289, 292, 298
 Oporowski Mikołaj, kaszt. wieluński 210, 235–236, 244–248, 250, 260, 262, 292
 Oporowski Mikołaj, sta kruszw. 193, 200, 202, 221, 291
 Oporowski Mikołaj, woj. łącz., zob. Mikołaj z Oporowa
 Oporowski Paweł Tacza 249
 Oporowski Piotr Paweł, sędzia łącz. 249
 Oporowski Piotr, woj., zob. Piotr z Oporowa
 Oporowski Sebastian, zob. Oporowski Jan (młodszy)
 Oporowski Stanisław 250
 Oporowski Stanisław, sta kruszw. 218–219, 250, 262
 Oporowski Wawrzyniec 249
 Oporowski Władysław, abp, zob. Władysław z Oporowa
 Oporowski Włodzimierz, zob. Włodzimierz z Oporowa
 Oporowski Wojciech 249
 Oporowski Zbigniew, sta kruszw. 193, 200, 202, 221, 290
 Orchowski Hektor 191
 Ostrorogowie, rodzina herbu Nałęcz 262
 Ostrowscy, rodzina h. Sulima 287
 Ota z Krzeczowa 135
 Ożóg Krzysztof 14, 84, 87–89, 94, 97, 101, 275
- P**
 Pacierz z Chodowa 40
 Pacuski Kazimierz 70, 139, 148, 177, 242, 275
 Pakoscy, rodzina h. Laska 179
 Pakulski Jan 12, 25, 27, 33, 40–41, 53–54, 233, 250, 275, 279
 Palczewski Marek 35, 275
 Pałędzki Mikołaj 209
 Pałędzki Seweryn 218
 Pałucki Władysław 64, 191, 244, 275
 Pampowscy, rodzina herbu Poronia 261
 Pampowska Małgorzata 216
 Pampowska Zofia, zob. Oporowska Zofia
 Pampowski Ambroży, sta gen. wlkp. i ziem pruskich 169, 175, 184, 186, 193, 206–207, 209, 216, 220, 231, 260, 281, 290
 Pampowski Jan 209, 216
 Paner Anna 13, 69, 193, 278
 Panic Idzi 71, 92, 277
 Papée Fryderyk 185–186, 204, 221, 231, 275
 Pauli Żegota 83, 163, 264
 Paweł Migdał z Bronowa 227, 289, 292
 Paweł von Rusdorf, wlk. mistrz krzyż. 52, 86–87, 90, 93
 Paweł von Zullen, opat pelpliński 183
 Paweł z Drzewc, psęd. łącz. 154
 Paweł z Drzewoszek 55
 Paweł z Gosławic 77
 Paweł z Howa 138
 Paweł z Jasienia, kaszt sand. 170
 Paweł z Jasięca 182
 Paweł z Ossowca 191
 Paweł z Pawlikowic 135
 Paweł z Turzynowa 58
 Paweł z Wirczanowa 57
 Paweł, wójt w Brześciu Kuj. 127
 Pawiński Adolf 12, 66, 75, 103, 122, 132, 136, 143–144, 179, 223, 232, 248, 265, 275, 299
 Piaskowiccy, rodzina h. Jastrzębiec (Łazęka) 71
 Piastowie, dynastia 24, 29, 35, 147, 164–165, 201, 239, 259, 277
 Piechna z Drzewoszek 55
 Piechna z Wirczanowa 57
 Piekosiński Franciszek 11, 20–21, 67, 76, 117, 148, 264–266, 275
 Pielas Jacek 28, 107, 275
 Pieniążkowa Małgorzata 201, 246
 Pietras Tomasz 4, 12, 20, 24, 39, 65, 70, 112, 117, 119, 130, 139–140, 159, 177, 180, 192, 194, 226, 228–229, 245, 275–276
 Pietrasz z Turu, sędzia łącz. 38
 Pietrasz zw. Gęś z Wojciechowic 59

- Pietrusza Oporowska z Kniehynic 71, 158, 163, 177, 214–215, 222, 229, 287, 288
Pietrzak Jacek 111, 276
Piętka Jan 70, 195, 227, 276
 Pileccy, rodzina h. Leliwa 185
 Pilecki Jan, kaszt. krak. 103
 Piotr Dunin z Prawkowic, Świętego i Ujazdu, sta malborski, woj. brzeski 168, 182
 Piotr Gamrat, bp krak., abp gnieźń. 83
 Piotr Jelitko z Oporówka, burg. łącz. 81, 114, 135–136, 155
 Piotr Klimowic, mieszc. łącz. 82
 Piotr Kmita, woj. krak. 44, 213
 Piotr Korczbok z Trzebawia, pstol. poz. 77, 86
 Piotr Odrowąż ze Sprowy, woj. ruski 104
 Piotr Pieszzyk, kan. kruszw. 85
 Piotr Świdwa z Szamotuł, kaszt. poz. 69, 143–144
 Piotr Święca z Nowego 201–202
 Piotr Tłuk ze Strykowa, kaszt.
 Piotr Wysz, bp krak. 44
 Piotr z Gaju, kaszt. kal. 164
 Piotr z Gieczna 39, 54
 Piotr z Grabi 127
 Piotr z Kamiennej 82, 225
 Piotr z Kniehynic i Charbinowic, pstol. sand., sta ruski 158, 287, 288
 Piotr z Krzyżanówka 155
 Piotr z Moszczonnego, kaszt. dobrzyński 156
 Piotr z Oporowa, woj. łącz. 7, 12, 16–17, 29, 73, 76, 80, 82, 98, 113–116, 118, 121, 127, 129, 132, 136–137, **139–159**, 160, 163, 167, 173, 177–179, 188–189, 192, 213, 215, 221–227, 229–230, 248, 257–259, 267, 276, 279, 287–288, 297–298
 Piotr z Oporówka 135, 155
 Piotr z Ostoi 152
 Piotr z Sówek 56
 Piotr z Turzynowa 58
 Piotr z Widawy, sędzia sier. 45, 56, 58, 135
 Piotr ze Sromutki 76
 Piotr zw. Pachem z Chodowa 40
 Piotr, sołtys w Chodowie 60
Piotrowski Tadeusz 276
 Pleszewska Małgorzata, zob. Oporowska Małgorzata
 Pleszewski Stanisław 157
 Pleszewski Wojciech 160, 246
 Pleszowscy, rodzina h. Sulima 69
 Płonkowsy, rodzina h. Pomian 71
 Pobogowie, ród 64, 76, 253, 279
Pokora Piotr 52, 264
Polackówna Helena 117, 276
 Pomianowie, ród 27, 64–65, 76, 81, 126, 253, 271, 279
 Porajowie, ród 28, 64, 76, 253, 274, 279
 Potocki Stanisław, kaszt. gostyn. 220, 222
 Powałowie, ród 281
 Półkozice, ród 9, 10, 37, 102, 276
Prinke Rafał Tadeusz 11, 281
Prochaska Antoni 48, 85, 169, 264
 Prosper z Chodowa 83, 155, 251
 Prosper z Gołędzkiego 188, 225
 Przeclaw z Domanikowa 79
 Przedpełk ze Służewa (starszy) 65, 284, 286
 Przedpełk ze Służewa i Warzymowa (młodszy) 65
 Przerębscy, rodzina h. Nowina 207
 Przerębski Wincenty bp włocł. 197, 267
Przedziecki Aleksander 102, 154, 264
Przyboś Kazimierz 158, 280
 Przybysław Dzik z Kadłuba, kaszt. żarnowski 94
Raczyński Edward 61, 264
Radziwiński Andrzej 13, 33–34, 70, 97, 172, 269–270, 276–277
 Rafał z Jarosławia, zob. Jarosławski Rafał
 Rakowiecki z Żychlina Jakub 220, 244
 Rambiewski Marcin 198
 Rawicze, ród 281
 Rogaczewska Katarzyna 227
 Rogowscy, rodzina h. Działosza 9, 10, 75, 108, 146, 148, 269, 295
Rosin Ryszard 60, 157, 276
 Różyccy, rodzina h. Sulima 19, 24, 71, 80, 279
 Rumbold, marsz. włk. ks. lit. Witolda 91
 Ruprecht z Chodowa 155

- Russocki Mikołaj, kaszt. biechowski 218, 237–238
Rutkowska Grażyna 12, 98, 169, 265, 280
Rutkowski Henryk 267
Ryszczewski Leon 265
Rytwiańscy, rodzina herbu Jastrzębiec 257
- S**alomonowie, rodzina 251
Samsonowicz Henryk 147, 269
Sasin Gęba z Trębek, kaszt. płocki 70, 275
Sasin Lelek ze Szczawina, kaszt. płocki 70, 275
Semkowicz Władysław 12, 21–22, 95, 264, 269, 276
Sempelborscy, zob. Goślubscy
Sędek z Dąbrówki 80
Sędziwój z Niegibalic, burg. brzeski 241
Sędziwój z Ostroroga, woj. pozn. 44, 45, 49, 52, 100, 141
Sędziwój z Szubina, woj. kal. 44
Sieciech z Łęków 79–80, 82
Sieciech z Siemienic 55
Sieciech, sędzia łącz. 27
Siekłucki Jakub, burg. krak. 185
Siemowit IV, ks. maz. 35, 37, 52, 67, 70, 147, 226–227, 255, 267, 275, 277, 279
Siemowit V, ks. maz. 147, 149
Siemowit VI, ks. maz. 146, 149
Sierpscy, zob. Gólczewscy
Sierpska Zofia z Oporowskich 195, 291
Sierpski Feliks z Gólczewa 195, 219
Silnicki Tadeusz 48, 276
Skierska Izabela 11, 83, 97–98, 163, 265–266, 270
Skotnicka 81
Sławiński Tomasz 177, 234, 276
Sławoszewscy, rodzina h. Sulima 19, 26–28, 30, 57, 254
Służewscy, rodzina h. Pomian 65, 126, 225
Służewscy, rodzina h. Sulima 11–12, 65–66, 128–129, 131–132, 179, 225, 234, 249, 258, 287, 296
Służewska Jadwiga, zob. Borkowa Jadwiga
Służewska Małgorzata z Kostków 126
Służewski Bogusław, zob. Bogusław ze Służewa i Oporowa
Służewski Jan, schol. włocł. 113, 131–132, 251
Służewski Jan, woj. brzeski 126, 129, 249, 272
Służewski Maciej, woj. łącz. 12–13, 131–132, 176, 184–185, 209, 229–231, 243, 249, 268, 278
Służewski Piotr, woj. kal. 228–229, 249, 272
Smoliński Marek 13, 131, 230, 278
Smółscy, rodzina h. Pomian 65
Sochacka Anna 10, 74, 102, 107, 158, 276, 280
Sokołowscy, rodzina herbu Pomian 257
Sperka Jerzy 10, 14, 45–52, 71, 87–91, 93–96, 122, 158, 277
Sprowski Andrzej, woj. ruski 125
Sprowski Jan, abp. gnieźń. 113, 124
Sprowski Piotr, zob. Piotr Odrowąż ze Sprowy
Sprowski Stanisław, zob. Stanisław Odrowąż ze Sprowy
Spytek z Melsztyna (młodszy), kaszt. biecki 102
Spytek z Melsztyna (starszy), kaszt. krak. 44
Spytek z Tarnowa, Jarosławia, woj. sand. 94
Spytek z Wrońska 76
Sroka Stanisław Andrzej 75, 99, 169, 264, 266
Stachna z Turzynowa 58
Stanek Wojciech 13, 157, 173, 280
Stanisław Ciołek, pkancl. kor., bp pozn. 87, 93, 98, 272
Stanisław Gałka, mieszcz. łącz. 82
Stanisław Goły, mieszcz. brzeski 241
Stanisław Odrowąż ze Sprowy, woj. podolski 239
Stanisław Pieniążek 246
Stanisław s. Grada z Galemina, łowczy gostyn. 177
Stanisław Szklarz, prep. pułtuski 215, 242
Stanisław z Bielaw 47, 112
Stanisław z Bratoszewic, zob. Goślubski Stanisław
Stanisław z Dobrzelina 56, 144
Stanisław z Jarochowa 57
Stanisław z Krzyżanowa 154, 173, 188
Stanisław z Oporówka 114, 116, 126, 135–136, 189
Stanisław z Ostroroga, woj. pozn. 147
Stanisław z Turzynowa 58
Stanisław z Walewa 135

- Stanisław z Woli 114
 Stanisław ze Żdzar 219
 Stanisław, ks. maz. 228, 239
 Stanisław, rektor szkoły w Pakości 128
 Stanisław, św., bp krak. 94, 107
 Stefan Batory, palatyn węg. 239
 Stefan I Batory, kr. Polski 249
 Stefan III Wielki, hosp. mołdawski 182
 Stefan Rola z Łąkoszyna 32, 274
 Stefan z Bratoszewic, zob. Stefan z Chodowa
 Stefan z Chodowa i Oporowa, kaszt. brzez. 7, 13, 16, 60, 68, **73–83**, 103, 113, 126, 133–134, 151–152, 251, 258, 274, 286, 297
 Stefan z Oporowa, sędzia łącz. 7, 12, 16, 25–28, 30–31, **31–33**, 37, 40, 254, 279, 284, 296, 297
 Stefan ze Sławoszewa 57
 Stefan, s. Piotra włod. łącz. 25
Stolarczyk Tomasz 36, 122, 140, 236, 246–247, 265, 277
 Strasz z Chodowa 36
 Strzesz (1175) 22
 Strzesz, komes (1153) 22, 268
 Strzeszek Budziślawic, kaszt. spicym. 22–23, 27, 254, 279, 284
 Strzeszek z Ułanowa 67
 Strzeszek, cześnik krak. i sand. 22–24, 254, 281, 284
 Strzeżysław, komes (1149) 22, 268
 Strzyżewski Mikołaj 185
 Sulimirski Mikołaj, burg. chęciński 75
 Sulimowie, ród 7, 9, 12, 16, 19–27, 29–31, 40, 56, 65, 69, 75, 77–78, 83, 98–99, 109, 112–113, 117, 119, 125–126, 129–130, 132, 139, 154, 158, 176, 214–215, 229, 253–254, 275–276, 296
 Sułkowska Elżbieta z Oporowskich 39, 285
Sułkowska-Kurasiowa Irena 11, 14, 34, 99–100, 164, 169, 171, 198, 264, 266
Supruniuk Anna 37, 70, 227–228, 277
Swieżawski Aleksander 35, 147–149, 167, 277
 Sykstus IV, pap. 165–166
 Szafranec Jan kancl. kor. 14, 71, 87–91, 93–95, 99, 251, 258, 277
 Szafranec Piotr, pkom. krak. 45–47, 88–89, 277
 Szafrancowie, rodzina h. Stary Koń 9–10, 45, 47, 49, 71, 87–91, 93–96, 122, 158, 251, 256, 277, 295
 Szamotulska Anna 137
 Szamotulski Andrzej, woj. poz. 204
 Szamotulski Dobrogost, zob. Dobrogost z Szamotuł
 Szamotulski Piotr, zob. Piotr Świdwa z Szamotuł
 Szamotulski Wincenty, zob. Wincenty Świdwa z Szamotuł
 Szamowski Stanisław, kaszt. konarski łącz. 247
 Szarlejscy, rodzina h. Ostoja 189, 145
 Szarlejski Mikołaj ze Ściborza, woj. brzeski 113, 123–124, 156
 Szczytnieńska Małgorzata 227
 Szeliga, wójt w Oporowie 61, 114
 Szrubscy, rodzina h. Sulima 132, 287
Szujski Józef 26
Szweda Adam 14, 34, 44, 46, 48, 52, 85–87, 89, 95, 100–103, 105, 108, 124, 277
Szybkowski Sobiesław 4, 13, 17, 45–46, 50, 53, 65, 67, 69, 71, 74, 77–78, 81–82, 92, 119–123, 125–128, 130–132, 139, 156, 158–159, 177, 179–182, 187, 189, 191–196, 200, 202, 213, 215, 220, 222–230, 232–234, 242, 245, 250–251, 256–257, 261, 273, 277–278
 Szydłowieccy, rodzina h. Odrowąż 185, 208
 Szydłowiecki Jakub 185
 Szydłowiecki Krzysztof, kancl. kor., kaszt. krak. 205, 208, 210, 271
 Szydłowiecki Mikołaj, podskarbi kor. 185, 205
 Szydłowiecki Paweł, kust. krak. 205
 Szydłowiecki Piotr, burg. krak. 185
 Szydłowiecki Stanisław 185
 Szydłowscy, rodzina h. Sulima 285
Szymański Józef 88, 117, 171, 177, 268, 272, 278
Szymczak Jan 10, 25, 35, 59, 79, 109, 112, 139, 150, 189, 273–274, 279
Szymczakowa Alicja 5, 12–13, 17, 22, 24–27, 31–32, 35, 37, 43, 46–48, 58, 64, 67, 74–76, 79–81, 95, 106, 119–121, 132–133, 135, 137, 140, 142–144, 146, 150, 153–154, 156, 158, 160, 178, 188, 234, 246–247, 249–251, 253, 257, 262, 274, 279–280

- Szymon Juda, rabin w Łęczycy 237
 Szymon s. Wojciecha z Oporowa, student 251
 Szymon z Kościoła 190
- Ś**
 Ścibor z Bielska, arch. płocki 165
 Ścibor z Łowina i Nowego 58
 Ścibor z Łubnicy i Borysławic, woj. łęcz. 49
 –50, 79
 Śleszyńscy, rodzina h. Doliwa 212
 Śleszyński Adam 217, 244
 Śleszyński Jan 217, 244
 Śleszyński Marcin 217, 244
 Śleszyński Mikołaj 217
 Śliwiński Błażej 13, 53, 67, 77–78, 119, 177,
 201, 227, 261, 273, 278
 Śmichna z Różyc 80
 Świdrygiełło – Bolesław, wlk. ks. lit. 47, 93
 –95, 140, 158, 277
 Świenicki Jan Chebda 156
 Święcowie, rodzina h. Rybogryf 26
 Świętochna ze Sławoszewa 57
 Świętopełk z Gąsowa 66
 Świętopełk z Sułkowic 39
 Świętosława z Drzewoszek 55
 Świnkowie, ród 273
- T**
Tafiłowski Piotr 99, 186, 199, 203–205, 207
 –208, 212, 279
 Tarnowscy, rodzina h. Leliwa 9, 185, 193, 208,
 269, 295
 Tarnowscy, rodzina h. Rola 249
 Tarnowski Jan Amor, kaszt. krak. 147, 185
 Tarnowski Jan Feliks, woj. sand. 204
 Tarnowski Jan Spytek, podskarbi kor. 236
 Tarnowski Jan, kaszt. krak., hetman wlk. kor.
 9, 236, 269
 Tarnowski Jan, zob. Jan z Tarnowa
 Tarnowski Spytek, zob. Spytek z Tarnowa
 Taylor Edward 80, 126, 279
 Telniczanka Katarzyna, faworyta Zygmun-
 ta I 212
 Tetrycz-Puzio Agnieszka 23–24, 279
 Tęczyńscy, rodzina h. Topór 9, 10, 102, 159,
 185, 208, 251, 273, 295
 Tęczyńska Anna 160
- Tęczyński Andrzej, sta rabsztyński 148
 Tęczyński Jan, zob. Jan z Tęczyna
 Tęczyński Nawój, zob. Nawój z Tęczyna
 Tęczyński Zbigniew, sta malborski 183–184
Tęgowski Jan 158, 280
 Theudenkus Konrad 146
 Tileman von Wege, burm. Torunia 108
Tomala Janusz 15, 28–29, 32, 38, 63, 110–111,
 181, 215, 218, 236, 248–249, 250, 280
 Tomasz z Pakości 66
 Tomasz z Soboty, kaszt. łęcz. 81, 110, 138
 Tomasz z Wielunia, kan. kruszw. 197
 Tomek z Mosiębrzy 77
 Tomiccy, rodzina h. Łódzia 210, 250, 262
 Tomicka Zofia z Oporowskich 210, 236, 248, 293
 Tomicki Jan, kaszt. gnieźń. 248, 293
 Tomicki Piotr, pkancl. kor., bp krak. 199, 203,
 208–212, 234–240, 252, 260, 274
 Tomicki Stanisław, burg. pozń. 239
 Toporczycy, ród 274
Trawka Renata 10, 37, 107, 167, 213, 280
Trelińska Barbara 27, 88, 172, 215, 253, 267–
 268, 272, 278–279
 Tuliszkowscy, rodzina h. Dryja 278
Turkowska Danuta 12, 52, 84, 165, 264
 Turzyński Szymon, pisarz inowrocław. 209
- U**
Ulanowski Bolesław 11, 20, 32, 83–84, 163,
 170, 229, 264, 266
 Urszula z Kutna, 222
 Urszula z Orłowa 219
Uruski Seweryn 227–228, 249, 280
- V**
Vetulani Adam 84, 266
- W**
 Wacław II, ks. opawski i raciborski 138
 Wacław IV Luksemburski, kr. Czech 44
 Wacław Zaręba z Kalinowej 236, 293
Walczak Ryszard 11, 265
Waldo Barbara 219, 280
 Warzymowscy, rodzina h. Pomian 65
 Wasyl I, wlk. ks. moskiewski 90
 Watzenrode Łukasz, bp warm. 204, 208
 Wawrzyniec Jelitko z Małcza 74
 Wawrzyniec Strzeszkowic, sędzia krak. 24

- Wawrzyniec Zaręba z Kalinowej, marsz. kor., woj. sier. 77, 94, 106, 144
- Wawrzyniec ze Służewa, Smólska, sędzia brzeski 65, 127–128
- Wdowiszewski Zygmunt 215, 266
- Węcowski Piotr 89, 109, 147–148, 165, 280
- Wieniawa, ród 229
- Wieruszowska Anna, zob. Oporowska Anna
- Wieruszowska Barbara 247
- Wieruszowska Dobrochna 247
- Wieruszowska Małgorzata, zob. Oporowska Małgorzata
- Wieruszowski Andrzej Wierzbęta 246–247
- Wieruszowski Marcin Wierzbęta 247
- Wierzbęta, sta wlkp. 246, 271
- Wierzbowski Teodor 11, 266
- Wiesiołowski Jacek 116, 128, 169, 184, 186–187, 193, 204–205, 207–208, 216, 218, 231, 281
- Więchna z Wirczanowa 57
- Wilamowski Andrzej 190
- Wilamowski Jan 190
- Wilamowski Michał 190
- Wilamowski Piotr 190
- Wilk-Woś Zofia 12, 46, 54, 73, 79, 83–85, 89, 97–99, 102, 105, 109, 112–113, 116–117, 120–121, 128–129, 132, 134, 143, 154–155, 158, 173, 281
- Wincenty Kiełbasa, bp chełmiński 165
- Wincenty Kot z Dębna, pkancl. kor., abp gnieźń. 96, 101–105, 271
- Wincenty Świdwa z Szamotuł, kaszt. międzyrzecki 137
- Wincenty z Baruchowa, chorąż
- Wincenty z Baruchowa, chorąży brzeski 127
- Wincenty z Dobrzelina 56
- Wincenty z Marcinkowa, dziekan gnieźń. 97
- Wincenty z Oporowa, zob. Władysław z Oporowa
- Wincenty z Pleckiej Dąbrowy 119
- Wisłocki Jerzy 11, 281
- Witczak Krzysztof Tomasz 4, 17
- Witold – Aleksander wlk. ks. lit. 45, 47, 52, 87–94, 258, 264, 274
- Władysław de Gara, ban Maczwy 142
- Władysław I, ks. maz. 146
- Władysław II Jagiełło, kr. Pol. 9, 14, 21, 38, 44–47, 49–53, 61, 71, 73, 76, 78, 84–99, 106, 109, 121, 139–143, 149, 164, 209, 251, 255–256–258, 269, 272, 273, 274, 275, 277, 278, 280, 295, 297
- Władysław II, ks. maz. 146, 149, 167
- Władysław III Warneńczyk, kr. Pol. i Węgier 51, 75, 86, 101–104, 106, 121, 123, 139, 142–143, 155, 258, 266, 268, 275, 277
- Władysław Jagiellończyk, kr. Czech i Węgier 203
- Władysław Siemowitowicz, ks. łącz. i dobrz. 25, 31, 187, 255, 274
- Władysław z Oporowa, pkancl. kor., abp gnieźń. 7, 9, 12, 16, 28–29, 46–47, 55, 61, 64, 69, 71, 73, 78–82, **83–117**, 120–122, 124–129, 132, 134–137, 140, 143, 153–155, 158, 163–164, 172, 225, 251–253, 257, 270, 272, 273, 276, 279, 281, 282, 286, 295, 297, 298, 301
- Władysław z Oporowa, s. Stefana, student 83, 251
- Władysław z Różyca 80
- Włodek z Charbinowic 158
- Włodek z Jaryczowa, Kniehynic i Zagórza 214, 242
- Włodek z Miłonic, zob. Miłoński Władysław
- Włodek z Sułkowic 118
- Włodek ze Służewa 131–132, 176
- Włodzimierz [ze Sławoszewa], psęd. łącz. 26, 30, 32, 254, 285
- Włodzimierz z Oporowa, sędzia łącz. 7, 16, 33, **37–39**, 40, 43, 59, 63, 254–255, 284, 285, 297
- Wojciech Jasnosz, burm. Łęczycy 237
- Wojciech Jastrzębiec, kancl. kor., abp. gnieźń. 44, 49–50, 54, 84–85, 92–93, 97, 99–101, 111–112, 256, 273
- Wojciech z Bielaw, kan. łącz. 35–36
- Wojciech z Glinnika 66
- Wojciech z Kościelca, woj. inowrocł. 128
- Wojciech z Łubnicy, pisarz łącz. 120, 178–179
- Wojciech z Orłowa 219
- Wojciech z Pakości 66
- Wojciech z Parzęczewa 82
- Wojciech z Pleckiej Dąbrowy, kaszt. słoński 54
- Wojciech z Rakowa 54

- Wojciech z Turzynowa 58
Wojciech z Żakowic 188
Wojciech z Żegocina 66
Wojciechowski Zygmunt 74, 186, 204–205, 207, 210–212, 235, 238, 281
Wojda Leszek 156, 274
Wolff Adam 227, 276
Wolff Barbara 177, 271
Wolimir, bp kuj. 22–23, 27, 254, 268, 285
Woźnicka Anna, zob. Lubrańska Anna
Woźnicki Jan, pkom. łącz. 218, 291
Wroniszewski Jan 22, 70, 75, 250, 253, 277, 279, 281
Wulkowski Mikołaj, woj. pomorski 184
Wysocki Marek 4, 301
- Z**
Zajączkowski Stanisław 14, 20, 23, 26, 28, 30, 77, 117, 134–135, 281
Zajączkowski Stanisław Marian 14, 20, 23, 26, 28, 30, 56, 60–62, 64, 68, 77, 112, 115, 117, 134–135, 281–282
Zaklika z Międzygórza, kancl. kor. 44
Zakrzewscy, zob. Gólczewscy
Zakrzewska Katarzyna, zob. Oporowska Katarzyna z Gólczewskich
Zakrzewski Ignacy 11, 265
Zawisza Czarny z Garbowa 20, 67, 77–78, 273
Zawisza Gamrat z Kowali 20
Zawisza z Gruszczyca, kaszt. rozpierski 131, 287
Zawisza z Woli Oporowskiej 28, 81
Zawisza z Wrońska 76
Zawisza ze Służewa, student 131–132, 251
- Zawitkowska Wioletta* 14, 38, 48, 89, 91–96, 101–104, 106, 108, 123, 282
Zbigniew z Brzezia, marsz. kor. 44–45, 49, 52
Zbigniew z Oleśnicy 28
Zbigniew, ks. Pol. 28
Zbudniewek Janusz 11, 71, 115, 167, 197, 214, 222, 267, 282
Zduńska Anna z Oporowskich 39, 285
Zdzenicki Siekiel Mieczysław 20, 266
Zofia Holszańska król. 52, 74–75, 89, 95–96, 104–105, 108, 122–123, 128–129, 143–145, 258, 269
Zofia Jagiellonka, król. 168
Zofia Piastówna, ks. maz. 239
Zofia z Oporówka 126
Zofia z Żórawicy, zob. Oporowska Zofia
Zyglewski Zbigniew 115–116, 186, 282
Zygmunt I Stary, kr. Pol. 17, 185–186, 198, 201, 203–207, 209, 212, 214, 216–218, 222, 228, 233, 235–238, 243, 246–247, 252, 259–261, 267, 270, 281
Zygmunt II August, kr. Pol. 218
Zygmunt III Waza, kr. Pol. 214
Zygmunt Kiejstutowicz, wlk. ks. lit. 94–95, 142, 258
Zygmunt Luksemburski, kr. Węgier, ces. 48–49, 85, 87–88, 90–91
- Ż**
Żerek-Kleszcz Hanka 13, 207, 280
Żernicka Zuzanna 227
Żórawiński Wilibrord 214
Żychlińscy, rodzina h. Doliwa 55
Żychliński Teodor 218, 282

